

FUNDAȚIA CULTURALĂ „VALEA BÂRGĂULUI”

ANUARUL BÂRGĂUAN

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ, ARTE ȘI LITERATURĂ

Anul VIII, Nr. 8, 2018

Redactor fondator: Nicolae Vrăsmaș

Am ales ca temă, la cea de a 47-a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, din acest an, aniversarea unui secol de la Marea Unire din 1918 și contribuția bârgăuanilor la realizarea și sărbătorirea acestui mare deziderat al poporului român, în aceste momente ale evoluției prin care trecem omenirea, aflată la răscruce odată cu schimbarea de milenii, când trecutul este reevaluat, prezentul devine mereu altfel iar viitorul amenință cu radicale schimbări, naturale, geopolitice, economice dar mai ales culturale, fiind greu de prevăzut care este perspectiva Bârgăienilor noastre în viitorul care ne așteaptă.

Nicolae Vrăsmaș

ISSN 2247 - 4072

Anul VIII, Nr. 8, 2018

ANUARUL BÂRGĂUAN
ȘTIINȚĂ, CULTURĂ, ARTE ȘI LITERATURĂ

CENTENARUL MARII UNIRI PE VALEA BÂRGĂULUI

Volu coordonat, îngrijit și prefațat de
Nicolae Vrăsmaș

FUNDAȚIA CULTURALĂ „VALEA BÂRGĂULUI”

ANUARUL BÂRGĂUAN

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ, ARTE ȘI LITERATURĂ

Anul VIII, Nr. 8, 2018

Redactor fondator: NICULAE VRĂSMAȘ

MAREA UNIRE PE VALEA BÂRGĂULUI

VOLUM COORDONAT, ÎNGRIJIT ȘI PREFĂȚAT DE
NICULAE VRĂSMAȘ

Cluj-Napoca, 2016

CUPRINS 1

Contents

CUPRINS 1.....	1
CADRUL GENERAL.....	1
Geografie și turism.....	5
<i>Spectacolul naturii, în Munții Călimani. Traseu de poveste printre nămeți.....</i>	<i>5</i>
<i>Zestrea Bistricioarei.....</i>	<i>7</i>
Prof. Simioanca Simona, Școala Gimnazială Nr. 7 Bistrița.....	7
<i>Lia CIOANCA: DRACULA începutul, de John Grimo.....</i>	<i>12</i>
<i>Un loc anume: Prundul Bârgăului.....</i>	<i>13</i>
Geomorfologie.....	14
<i>Transformări geografice în Cheile Bistriței Ardelene.....</i>	<i>14</i>
Dr. Ioan BÎCA, Dr. Lia Maria CIOANCA.....	14
Geografie și istorie.....	17
<i>Drumul Unirii.Considerații geografice și istorice.....</i>	<i>17</i>
Dr. Ioan Bîca, Dr. Adrian Onofreiu.....	17
Fizică nucleară.....	20
Lidia PURGHEL, <i>Ce este Radomul și efectele asupra populației.....</i>	20
Medicină.....	24
Florian PURGHEL, Coxartroza.....	24
INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG, autor Mircea BEJAN.....	26
Ion Moise – remarcabilă personalitate.....	33
În amintirea domnului profesor scriitor-editor.....	33
ETNOGRAFIE ȘI FOCLOR.....	35
Menuț MAXIMINIAN, <i>Lada de zestre a străbunilor în anul Centenarului Marii Uniri.....</i>	35
Florin Flămând, un artist complet, sărbătorit la el acasă, pe Valea Bârgăului.....	36

ACTIVITĂȚILE CULTURAL-ARTISTICE DESFĂȘURATE ÎN DECURSUL ANULUI 2017 ÎN COMUNA PRUNDU BÂRGĂULUI, JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD.....	38
<i>Șase săptămâni de la trecerea la cele veșnice: Omagiu profesorului și publicistului GEORGE ȚĂRA...</i>	45
Ion Moise – remarcabilă personalitate.....	47
În amintirea domnului profesor scriitor-editor.....	47
ISTORIE.....	49
Niculae VRĂSMAȘ: <i>Mihai Vodă Viteazul și Valea Bârgăului. Unirea de la 1600.....</i>	49
Adrian MĂNARCĂ: Strămoșii noștri în multimilenara lor istorie,.....	50
<i>viu și permanent, sentimentul.....</i>	50
MARII UNIRI !.....	50
Dorin DOLOGA, Aspecte economice privind Valea Bârgăului în anii 1924-1925.....	54
Dorin DOLOGA, <i>Meșteșugurile și atelierele meșteșugărești de la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului în perioada 1946-1949.....</i>	61
Ioan CORDOVAN, <i>Documente inedite, de excepțională importanță istorică, privitoare la actul unirii</i>	64
Adrian ONOFREIU, <i>Memoria documentelor în modalități de înregistrare a membrilor Gărzilor Naționale Române constituite în anul 1918: cazul localităților bârgăuane.....</i>	80
Adrian ONOFREIU, „Nobila” familie Buzdug și „rosturile” ei naționale.....	85
Adrian ONOFREIU, <i>Prolegomene referitoare la anul 1918.....</i>	123
CASA REGALĂ ROMÂNĂ.....	163
REGINA MARIA – REGINA ROMÂNIEI MARI.....	163
SEMNIFICAȚIILE ZILEI DE 10 MAI.....	167
„TOT PENTRU ȚARĂ, NIMIC PENTRU MINE”.....	167
REGELE CAROL I.....	167
<i>Unirea Principatelor Române sărbătorită la casa memorială Andrei Mureșanu Bistrița.....</i>	168
Dorin DOLOGA, <i>Unirea de la 1 decembrie 1918 pe Valea Bârgăului.....</i>	168
Simion CRISTEA, <i>Făcliile Centenarului Marii Uniri de la 1918.....</i>	171
Eliseu I. DAN: <i>Am pus și eu umărul la realizarea.....</i>	173
<i>Marii Uniri.....</i>	173
August fierbinte.....	175
Pavel COSTEA jr.....	175
Vasile V. FILIP, <i>1 decembrie, 1918, după 100 de ani.....</i>	178
<i>ASTRA și Marea Unire.....</i>	180
Liviu PĂIUȘ, <i>Rodna în vârtoarea Marii Uniri.....</i>	181

Florin Flămând, un artist complet, sărbătorit la el acasă, pe Valea Bârgăului.....	185
ACTIVITĂȚILE CULTURAL-ARTISTICE DESFĂȘURATE ÎN DECURSUL ANULUI 2017 ÎN COMUNA PRUNDU BÎRGĂULUI, JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD.....	187
CENTENARUL MARII UNIRI PE VALEA BÂRGĂULUI.....	192
Simpozionul de la Prundu Bârgăului, cununa culturală a Văii Bârgăului.....	210
LITERATURĂ.....	212
<i>100 de ani de viață literară transilvană.....</i>	<i>212</i>
Dorel VIȘAN: „Centenarul trecerii lui George Coșbuc la Domnul, un moment de unire sufletească într-o țară care este într-o mare dezbinare”	222
COȘBUC 100CULTURĂ.....	223
Ion BUZAȘI: George Coșbuc și Blajul.....	223
<i>Bustul poetului și-a găsit, în sfârșit, liniștea.....</i>	<i>235</i>
<i>100 de ani de România: Tribuna promovează cultura română în Italia!.....</i>	<i>236</i>
<i>Scriitorii bistrițeni de la „Conexiuni”, în revista de cultură „Cronograf” din Satu Mare.....</i>	<i>238</i>
Recezii și cronici literare.....	240
Maxim MORARIU, Lirismul, între cotidian și spiritualitate.....	240
Menuț Maximinian, Dracula, mai bârgăuan.....	242
Icu Crăciun, <i>In brevis</i>	244
Traian SĂSĂRMAN: Menuț Maximinian, eveniment de răsunet la Uniunea Scriitorilor.....	246
Cornel COTUȚIU, <i>Un creator neastâmpărat</i>	249
Victor STIR, <i>Poezia sapiențială a lui Niculae Vrăsmaș</i> ,.....	251
Vasile GĂUREAN: <i>Inginerul poet Niculae Vrăsmaș în „Punctele cardinale”</i>	252
AL.C. MILOȘ : Niculae Vrăsmaș – Punctele cardinale ale poeziei.....	253
Cronici literare despre „Moștenirea lui Fabian” de Niculae Vrăsmaș.....	255
Ion BUZAȘI, <i>Acești poeți uitați</i>	255
Constantina Raveca BULEU, Moștenirea lui Fabian.....	257
Aurel RĂU:.....	259
<i>Vasile Fabian Bob – analiză și evocare</i>.....	259
POEZIILE ANUARULUI.....	281
TEO VRĂȘMAȘ, Versuri inedite (1949-1952).....	281
MENUȚ MAXIMINIAN.....	300
GHEORGHE MIZGAN.....	307
VERONICA ȘTIR.....	323

INTERVIURI.....	328
<i>O bistrițeană stăpânește la perfecție.....</i>	<i>328</i>
<i>„limbajul” fizicii nucleare.....</i>	<i>328</i>
<i>„Trebuie ca zestrea umană să o păstrăm în țară și să o prețuim la justa valoare” .....</i>	<i>333</i>

CADRUL GENERAL

Geografie și turism

Spectacolul naturii, în Munții Călimani. Traseu de poveste printre nămeți¹

A fost cel mai frumos weekend de iarnă din 2018 cel care a trecut, așa că iubitorii de drumeții montane au plecat din nou pe potecile numai de ei știute. Printre aceștia, profesorii Călin Musteață și Iosif Uilăcan, care s-au încumetat să străbată mai bine de 20 de kilometri prin zăpada ce a acoperit Munții Călimani, cei mai înalți munți vulcanici ai țării. Pe traseu s-au bucurat din plin de peisajele create de ninsoarea târzie de martie și au immortalizat secvențe cu acestea, pe care le-au postat pe rețelele de socializare. Mai mult, Călin Musteață a povestit toată aventura pe blogul său, intitulat sugestiv „Dus de-acasă!”.

„Ora 7.45 ne găsește în Gura Văii Repede, unde un utilaj se căznea să curețe drumul de zăpada căzută de o zi și o noapte și care formase un strat de vreo 20 de cm. Lăsăm mașina pe marginea drumului ca să nu încurcăm treaba și pornim voinicește la deal. Drumul forestier e practicabil, fiindcă, cu toată zăpada căzută de ieri încoace, urmele lăsate de TAF-uri sunt destul de vizibile și înaintăm cu spor. Ajungem la căbănuța din Tănohuri, unde încălțăm rachetele. De

¹

Cristina RUSU, Mesagerul, Mar, 06/03/2018

Foto: Iosif Uilăcan, Călin Musteață

aici cam gata cu urme de TAF, drumul abia se mai intuieste prin padure. Ici, colo mai intalnim de-a latul drumului cate un molid cazut de asta-vara, pe care trebuie sa il ocolim larg, prin padure. Ne miscam cu spor sub zapada, care continua sa cada peste noi, cand in fulgi marunti si desi ca acele, cand mari ca niște fluturi albi. În Poiana Calului ajungem în jurul orei 12.00 și ne socotim noi că pentru traseul pe care ni l-am propus prin pădure, peste un strat de zăpadă care măsoara pe puțin 1,5 m, două ore și jumătate ar trebui să ne ajungă”, povestește Călin Musteață.

Întoarcerea pe traseu s-a dovedit a fi un pic mai dificilă din cauza zăpezii care continua să se așeze peste tot în jur.

„Traseul abia l-am intuit, marcajul apărând rar, ici, colo, așa că orbecăim o vreme prin pădure, unde ne minunăm de frumusețea formelor zăpezii care apasă fără milă pe umerii firavi ai puilor de molid. Spectacolul naturii ne face să uităm de trecerea timpului și uite așa depășim termenul propus. Ajungem într-un final și în Poiana Cofii, iar pașii noștri se îndreaptă spre stâna construită aici. E încuiat totul și ne adăpostim în saivanul pentru oi, unde îmi schimb hainele ude de transpirație, luăm o gustărică și pornim la drum din nou. Pădurea iar ne joacă feste, ascunzând ochilor noștri marcajele și arătându-ne doar frumusețea cojoacelor de zăpadă îmbrăcate de molizi. După o duzină de zig-zag-uri prin pădure dăm întâmplător peste niște urme de Bigfoot. Ne gândim ale cui or fi, musai că numai ale noastre, și hai pe ele la vale. E mult mai ușor să mergi pe urme decât să tot calci pe zăpadă virgină”, își continuă povestea pe blog Călin Musteață.

„Ne mai sperie ici, colo câte o găinușă de munte, altceva nu avea ce să fie zburătoarea aia care mai să mă dea jos, sau câte o ciută ieșită la plimbare cu puiul ei. Ne sperie ele pe noi, mai noi pe ele, de grabă sau spaimă, nici nu am găsit aparatul foto ca să le facem o fotografie, așa că am rămas cu imaginea pe retină. La 17.30 suntem la mașină gata de întors la casele noastre, după ce am călcat 25 de km de drum cu «zăpezi așa ca altădată»”, își încheie povestea pe blog Călin Musteață.

Cristina RUSU

Foto: Iosif Uilăcan, Călin Musteață

Zestrea Bistricioarei

Prof. Simioanca Simona, Școala Gimnazială Nr. 7 Bistrița

Motto:

„...ștergeți colbul de pe cronici și faceți să renască în sufletele tinerimii de azi virtuțile bătrânilor de altădată... datinile, proverbele, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor, iar cu ele se poate constitui trecutul lor îndepărtat. Căci nu există bucurii mai de preț ca averea de cuget și simțire inclusă și păstrată cu sfântă grijă de-a lungul vremurilor în adâncul sufletului românesc, al moșilor și strămoșilor noștri.”

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

Am considerat că îndemnul lui Alexandru Vlahuță este de bun augur mai ales că acum tehnica a luat o amploare deosebită, majoritatea tinerilor accesează rețelele de internet nemaifiind implicați în cunoașterea adevăratelor comori ale poporului nostru.

Este lăudabilă inițiativa unor școli, instituții, inspectorate, printre care și instituția dumneavoastră de a organiza simpozioane în memoria unor oameni deosebiți, așa cum a fost și domnul inspector Lazăr Ureche-mentorul generației dascălilor novici de istorie, printre care mă număr și eu.

Localitatea Bistrița-Bârgăului, unde mi-am început cariera, era cunoscută în vremurile vechi sub denumirea de Bistricioara - care astăzi apune la fel ca și bătrânii satului - cărunți, evlavioși. Datorită acestui simpozion putem prezenta legende locale care altfel s-ar pierde.

Simpozioanele pe aceste teme trebuie să se constituie într-o modalitate funcțională prin intermediul căreia dascălii pot lua contact direct cu valorile culturale, se pot întoarce la izvoare, la tot ceea ce este mai autentic, pentru păstrarea identității naționale.

Tradițiile populare românești rămân tezaurul nostru cel mai de preț și trebuie să facem tot ce se poate pentru ca ele să se păstreze vii în mintea copiilor și a oamenilor.

Activitățile școlare și extrașcolare au cel mai larg caracter interdisciplinar, oferind cele mai eficiente și oportune modalități de valorificare a tradițiilor, obiceiurilor și datinilor populare locale și naționale.

Conștientizarea, transferul de cunoștințe prin intermediul activităților școlare și extrașcolare trebuie organizate astfel încât patrimoniul cultural să poată fi valorificat atât de elevi cât și de comunitățile locale.

Patrimoniul valoric național trebuie îmbogățit și transmis din generație în generație prin procesul educațional. Educația urmărește familiarizarea cu valorile naționale materiale și moral-spirituale; renașterea, valorizarea și perpetuarea tradițiilor; utilizarea potențialului educativ al datinilor și obiceiurilor calendaristice populare; formarea conștiinței naționale; educarea civismului, umanismului.

Și în cadrul școlii noastre, cadrele didactice împreună cu elevii au preocupări pentru păstrarea portului popular, a tradițiilor și a folclorului din zona noastră, știut fiind faptul că folclorul este singura școală care a existat și a continuat să existe ca izvor mereu viu și prezent.

În acest sens ne-am propus următoarele obiective :

- dezvoltarea interesului pentru cunoașterea, păstrarea și transmiterea portului popular românesc, a tradițiilor și obiceiurilor specifice poporului nostru;
- cunoașterea folclorului și prețuirea acestuia ;
- dezvoltarea la elevi a respectului față de înaintași ;
- identificarea și cunoașterea portului popular, a tradițiilor și folclorului din zona noastră-culegerea unor legende locale de la bătrânii satului;
- dezvoltarea la elevi a capacităților de a interpreta cântece populare românești;
- învățarea unor pași de dans popular;
- formarea unor trăsături morale pozitive folosind în joc proverbe, zicători ,strigături;
- realizarea unui muzeu școlar;
- cunoașterea succesiunii sărbătorilor religioase și manifestările folclorice destinate lor.

Prin peisajele, prin oamenii săi, Bistricioara e un loc mirific, locul unde parcă și timpul s-a oprit. Aici legendele sunt mereu vii. Bătrânii satului ni le împărtășesc cu drag, oftând "no, bine că mai îi șineva interesat și de lucrurile așestea."

Cu sufletul la gură eu și elevii mei îi ascultăm. Ne duc într-o altă lume, din care nu mai vrem parcă să ne întoarcem. *Tăul zânelor, Stâncile Tătărcii, Claia lui Pugman, Poiana calului, Stânca haiducului* au fiecare legenda lor.

M-am gândit să le aștern pe hârtie, însă voi prezenta doar o parte dintre ele.

"Stâncile Tătărcii" impresionează și azi prin imaginea lor semeață, tronând asupra Bistricioarei. Se spune că în timpul uneia dintre invaziile tătarilor, locuitorii satului s-au retras în munți pe locul unde astăzi se află aceste stânci. Invadatorii, renumiți prin cruzimea lor au plecat să-i urmărească. Frica le-a dat curaj localnicilor, organizându-se pentru a se putea apăra. S-au folosit de tot ce au avut la îndemână: lemne, bolovani. În momentul în care tătarii s-au apropiat au aruncat asupra lor de

pe înălțimi "armele" pe care le posedau. Mulți tătari au pierit, printre aceștia și o căpetenie. Ulterior, localnicii au revenit la casele lor. Tătarii retrăgându-se pe unde au putut s-au întors noaptea la locul luptei îngropându-și căpetenia pe locul unde se află aceste stânci. Legenda spune că o mare comoară a fost îngropată împreună cu această căpetenie. Pe locul respectiv se află o "țiclă" (un fel de tumul din pietre). Astăzi "Stâncile Tătărcii" sunt protejate prin lege. Mulți se întreabă cine și când va descoperi comoara.

"Tăul Zânelor" aflat în apropiere de Colibița este și el o zonă protejată. Un "tău fără fund" spun localnicii, care înghite tot. Ar fi două variante legate de legenda acestui tău. Una ne povestește că în timpurile vechi aici trăiau mai multe zâne bune care se înțelegeau bine cu localnicii. Însă răutatea, invidia unora dintre aceștia a stricat armonia. Supărate, zânele s-ar fi retras în locuri numai de ele știute. Tăul a rămas în urma lor iar unii oameni au încercat să le caute dar fără succes. Se spune că se mai întorc din când în când, noaptea, pentru a călăuzi vreun cioban rătăcit sau care se află în pericol. Cealaltă variantă se aseamănă cu cea a ielelor sau drăgaicelor. Noaptea, niște fete frumoase îmbrăcate în alb apar prinse în horă ademenind ciobanii care poposesc în apropierea tăului. Odată intrați în horă aceștia nu mai au scăpare, fiind duși într-o altă lume în acest tău fără fund. Realitatea este că zona unde se află "Tăul Zînelor" e un loc de basm și vă așteaptă să-l vizitați.

Altă legendă, cea a "Clăii lui Pugman" are și ea povestea ei. În vremurile de demult, în Bistricioara trăia un om bogat care avea doi fii. Unul din ei era harnic, devotat, cinstit. Celălalt opusul: leneș, mincinos, plăcându-i jocurile de noroc, distracția. Aflat pe patul de moarte tata și-a chemat cei doi fii la căpătâi lăsându-le moștenire unuia terenurile aflate pe partea dreaptă a râului Bistrița Ardeleană, celuilalt cele de pe partea stângă. Cu limbă de moarte i-a rugat să nu le înstrăineze, altfel blestemați să fie și să nu aibă parte de ele, să se transforme în stane de piatră atât pământurile cât și pădurile. Fiul cel cinstit a respectat dorința tatălui muncind averea lăsată ca moștenire. Cel risipitor, toată ziua chefulia cheltuind mulți bani. Într-o seară, târziu, nemaivând bani, era disperat trebuind să plătească un rămășag. Ce s-a gândit? Hai să fac o ghidușie! A auzit pe un consătean că are mare nevoie de fân. L-a chemat afară spunându-i că el are o claie mare, undeva în pădure. Fiind noapte i-a arătat locul dându-i indicii precise. În depărtare se zărea ceva ce semăna cu o claie. Omul, mergând pe încredere, îi dădu eroului nostru banii urmând ca a doua zi dimineață să meargă după claia respectivă să o aducă acasă. Odată banii luați "fuga-i rușionasă, dar e sănătoasă"! A doua zi omul cinstit se duse după fân. Când colo surpriză: în loc de claie, un vârful de munte golaș, înconjurat de păduri. Supărat, omul blestemă mincinosul iar pădurile se pietrificară, totul devenind stană de piatră. De atunci localnicii îi spun stâncii golașe "Claia lui Pugman". Blestemul tatălui l-a ajuns pe fiul risipitor, fiind un exemplu pentru fiii satului neascultători.

"Poiana Calului" este o poieniță frumoasă unde se spune că dacă te rătăcești noaptea apare diavolul schimbat în om dar cu picioare de cal și te poartă dintr-o parte în alta a poienii tot căutând o ieșire. Când trec pe acolo localnicii își fac cruce zicând "piei drace"!

"Stâncă Haiducului" e o stâncă izolată unde se presupune că pe vremuri a poposit un haiduc care ajuta localnicii.

Suntem siguri că locurile ale căror legende le-ați auzit vă vor trimite în lumea mirifică a basmelor. Mândrii de ele și plecând de la credința că "veșnicia s-a născut la sat" vă așteptăm să le vizitați!

Folclorul reprezintă oglinda vie a existenței poporului român, o dovadă grăitoare a străvechii unități culturale a poporului român.

Imensul tezaur folcloric al poporului nostru constituie o componentă valoroasă a acestei moșteniri. Valorificând cu copiii tradiția folclorică în cadrul diverselor activități școlare și extrașcolare realizăm un important act cultural și educativ.

Prin varietatea folclorului copiii pot să cunoască, să înțeleagă și să prețuiască mai mult trecutul glorios al poporului nostru, ocupația, obiceiurile, sentimentele, năzuințele generațiilor de ieri.

Simpozioanele cu secțiuni axate pe teme de folclor și tradiții constituie acțiuni educative de promovare a artei ca mijloc de păstrare a adevăratelor valori morale și a frumusetii relațiilor interumane și interetnice.

BIBLIOGRAFIE

Legende locale culese de la bătrânii satului din Bistrița-Bârgăului și Colibița.

Stâncile Tătărcii

Tăul
Zânelor

Lia CIOANCA: DRACULA începutul, de John Grimo

Savurând cu nesaț romanul de față, putem lesne remarca pasiunea geografului pentru locurile pitorești evocate de-a lungul operei, îmbinată cu măiestria literară și jocul fascinant al cuvintelor. Ni se așterne în fața ochilor o poveste ce suscită deopotrivă interesul, dar și curiozitatea din ce în ce mai ademenitoare, o îmbinare perfectă între realitate și ficțiune, cu elemente de geografie, istorie, tehnică de luptă, desfășurare de forțe, descrieri de basm ce ne îmbie la idolatrizarea naturii în general, dacă nu cumva nu i-am acordat suficient din timpul nostru, pentru a o adora și a-i preamări frumusețea și farmecul inconfundabil, și până la natura locului, în particular, cu frumusețile sale uimitoare, cu oamenii harnici și iscușiți, curajoși și determinați, atunci când e vorba de apărarea hotarelor, amenințate chiar de apariții mistice, care, în romanul de față, erau parte integrantă din viața comunității.

Autorul scoate în evidență, printre altele, prototipul omului de la țară, simplu, dar onesc, modesc, dar dârz și hotărât, care știe ce vrea și luptă chiar cu prețul vieții pentru atingerea scopului propus.

În ceea ce privește construcția frazelor, a limbajului, am observat o îmbinare armonioasă a limbajului literar, popular sau regional, și chiar arhaic, a neologismelor, cu regionalismele și arhaismele, abundența figurilor de stil: alegorii, comparații, metafore, epitete, personificări, hiperbole. Din numărul mare al acestora, am putea selecta și enumera următoarele:

- " ... Conte Dracula, o ființă nouă, supranaturală, care vorbea cu fiarele pădurii și înțelegea șuieratul vântului, care sfida timpul, spațiul și iuțea gândurilor ...";
- " ... Văzduhul parcă fierbea ...";
- " ... În mână ținea mândru Sabia nemuririi, spintecând cu ea aerul primenit după furtună ...";
- " ... Binecuvântarea primăverii ...";
- " ... Citadele de piatră clădite din focul subpământean, cu referire la vârfurile muntoase care străjuiau ținutul ...";
- " ... Căinii începură să latre, iar vântul le răspunse printre molizii bătrâni ...";
- " ... Conte dădea sfaturi și supraveghea totul, întinzând și strângând planurile sale desenate cu sânge pe hârtie ...";
- " ... Cele două turnuri ale castelului înțepau văzduhul de toamnă, mohorât ...";
- " ... Vântul agita pădurile din apropiere, ușurându-le de frunze ...";
- " ... Pârâul șușotea ceva ...";
- " ... Focul care pâlpâia năștea umbre dansante ...";
  - " ... Mii de cântece se ridicau în văzduh, intersectându-se în armonii multicolore ...";
  - " ... Muncit de gânduri ...";
  - " ... Frunzișul resemnat..." - epitet personificator, foarte atent ales.

Laitmotivele derulate de-a lungul evocării ar putea fi următoarele:

- Cheia înțelepciunii și a clarviziunii – cheia cu care s-ar deschide acea ușă spre cunoaștere, o deschizătură în timp și spațiu, ușă ce se află către răsărit, ca și cum de la răsărit ar veni toată înțelepciunea lumii, înțelepciune concentrată în adâncuri sub forma unei comori, pe care nu oricine are dreptul sau nu oricine e pregătit cu adevărat să o descopere, decât acela care e dispus să accepte o transformare totală, în sensul că intrând tânăr va ieși bătrân sau după această descoperire să fie gata să plătească cu propria viață pământească, atunci când va povesti altora ce a văzut acolo. Rezultatul însă ar putea fi, chiar și pentru o scurtă perioadă de timp, dobândirea înțelepciunii și chiar a clarviziunii.

Comuniunea omului cu natura, regăsirea frumosului pierdut, personalizarea peisajului ancestral.

Întinericul - "este balsam pentru sufletul meu secular", afirmație aparținând personajului principal al romanului.

Aș îndrăzni în încheiere o oarecare comparație a autorului cu personajul principal al cărții în ceea ce privește descinderile în natură, pasiunea pentru ținutul Bârgăului în special, setea de cunoaștere, curiozitatea de a afla de la oameni tot felul de taine, legende, mistere ale locurilor, ale veacurilor trecute, păstrate și transmise mai departe cu atâta sfințenie.

Alegându-și ca prototip o figură istorico-mistică, autorul procedează la promovarea acestui târâm de basm, îmbiindu-i pe toți cei care nu au reușit încă să-i treacă pragul, dar adresându-ne în același timp și o provocare în a explora într-un mod mult mai profund acest ținut încărcat de istorie și tradiții.

Lia CIOANCA

Un loc anume: Prundul Bârgăului

De fiecare dată când trec munții spre Moldova, prin Valea Bârgaielor, străbătându-i teritoriul, urcând pe vertebrele ei cu nume pietroase și limpezi, îmi revin în memorie anii petrecuți aici și mă întorc să văd dacă urmele mele nu s-au șters.

Câteodată, în opririle din inima ei, din Prundul Bârgăului, centru cu iradierii de ezoterică și translucidă clepsidră, mă închin ca unei zeități Muntelui Heniu, resimțind cutremurarea de acum o jumătate de veac, când i-am atins vârful. „Bogat trebuie să fi fost acest **Bârgău**, care avea și Suseni și Mijloceni și Joseni și Mureșeni, Tihă și Bistricioară”, zicea într-o visătorie a sa, poetul Cezar Ivănescu, pe când ne aflam, cu ani în urmă, călători împreună prin Munții Devei. Zicea așa, pentru că și el a fost, în secolul ce abia trecu, învățător la Bistricioara Bârgăului. La amândoi ne fugea gândul înapoi.

Era adevărat, sau doar mi se părea mie atunci, profesor și director la Prundul Bârgăului fiind, aflat încă pe poteca spre treizeci de ani, că tot Prundul se aduna în jurul Școlii și al Bisericii. Șiruri lungi de copii curgeau dimineața de pe toate pâraiele și ulițele, se deschideau porțile internatului, elegante doamne și domni, către 100, alcătuiau garda de onoare a dascălilor. Nu-i așa, doamnă Zamfir? Nu-i așa, doamnă Lucuța? Nu-i așa, tânără doamnă Năuc?

Am prins, la Prundul Bârgăului, sărbătorirea primei promoții, am inaugurat alături de ceilalți și de legendarul director Matei Albu, prima clădire a Școlii Noi, a liceului.

Am fost la întâlniri ale promoțiilor, pe care, iată, de abia le mai poți număra, ca martor și ca supraviețuitor. Multe dintre cărțile mele se află în rafturile bibliotecii școlare.

Fiul nostru s-a născut la Susenii Bârgăului. Recunosc, sub tortura neînduplecatului timp, că eu, cel născut la Cluj și închinat la mănăstirile Bucovinei, sunt bârgăuan și aparțin Culturii de Prund!

Liceului „Radu Petrescu” de azi, școală exemplară prin profesorii și prin elevii săi de peste ani, îi trimit această scrisoare de dragoste, prin unul dintre fiii Văii, „Vrășmaș” doar celor, atât de puțini, care încă nu au călcat calea care unește cele două țări ale Țării!

Marcel Mureșeanu, Cluj-Napoca, 26 februarie

2018

Geomorfologie

Transformări geografice în Cheile Bistriței Ardelene

Dr. Ioan BÎCA, Dr. Lia Maria CIOANCA

Rezumat: Cheile Bistriței Ardelene sunt o subunitate geomorfologică situată în partea de est a județului Bistrița-Năsăud, pe teritoriul comunei Bistrița Bârgăului și pe râul Bistrița Ardeleană, la limita dintre Platoul Călimanilor (Culmea Dealul Negru-Poiana Cofii) și Munții Bârgăului (culmea Bridirei-Dealul Pietrei-Ariniș). Modelarea fluvială și periglaciară exercitată asupra aglomeratelor vulcanice de aici a generat un relief spectaculos, reprezentat prin văi adânci și înguste, abrupturi, versanți reziduali, creste și formațiuni stâncoase reziduale (ziduri, turnuri, stâlpi, apostoli), culoare crionivale, văiugi, surplombe, grote, trene de grohotișuri.

Prin configurația și parametrii lor geomorfometrici (înălțime, lățime, pantă, energie, fragmentare) aceste forme de relief prezintă un potențial atractiv deosebit pentru practicarea unor activități recreative de drumeție, ascensiune montană, rock hopping, escaladă, rapel, via ferrata, traversare tiroliană, canyoning și mountain biking.

În ultima perioadă, acest areal înregistrează o serie de transformări orientate spre turism, dintre care se pot aminti: modernizarea DJ 173 A, amenajarea unor locuri de popas (ex. Gura Șoimului de Jos), apariția unor pescării, case de vacanță și a unor pensiuni turistice, toate menite să lanseze zona ca destinație turistică în cadrul comunei Bistrița Bârgăului și a județului Bistrița-Năsăud.

Considerații prealabile

Cheile Bistriței Ardelene sunt situate în partea de est a județului Bistrița-Năsăud, în comuna Bistrița Bârgăului (fig. 1), se desfășoară pe direcția VNV-ESE, au o lungime de 6 km și leagă Depresiunea Bistrița Bârgăului de Depresiunea Colibița (fig. 2).

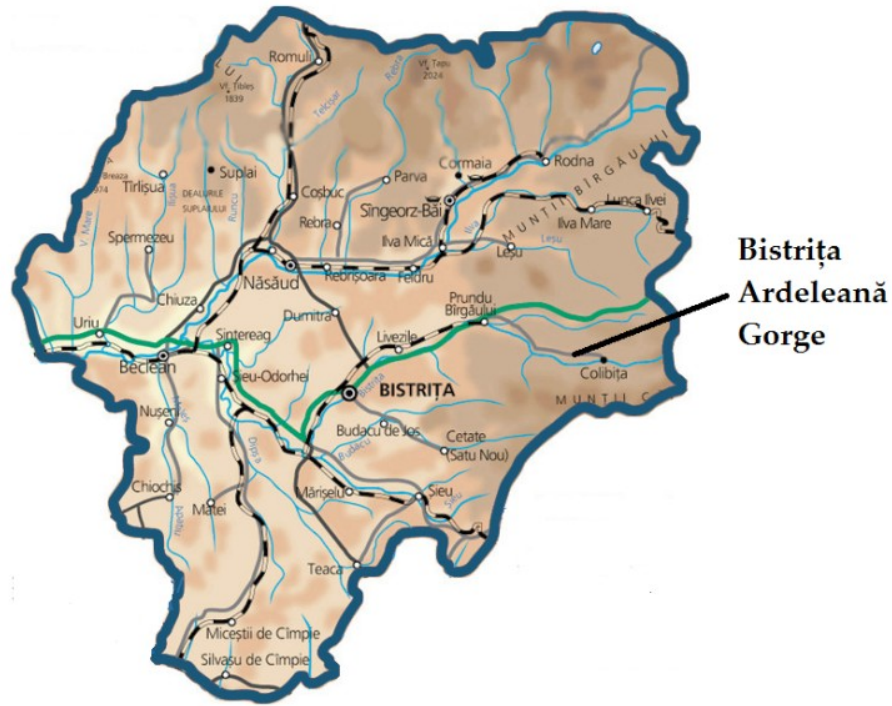

Fig.1. Poziția geografică a Cheilor Bistriței Ardelene în județul Bistrița-Năsăud

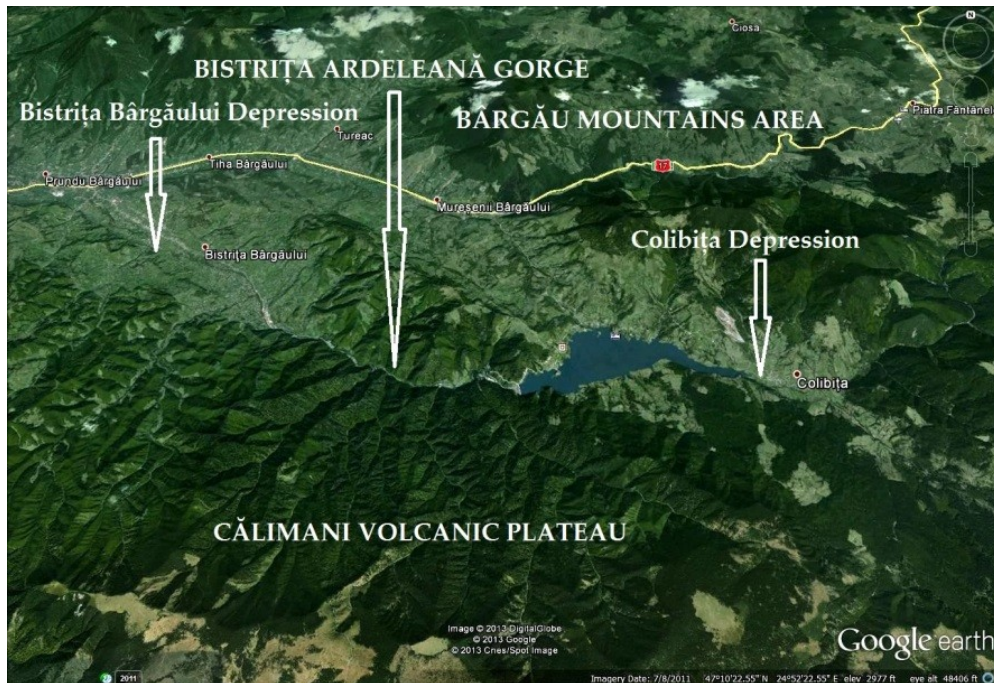

Fig.2-Sistemul geografic Depresiunea Bistrița Bârgăului-Cheile Bistriței Ardelene-Depresiunea Colibița

Cheile Bistriței Ardelene s-au format în aglomeratele vulcanice (cenușă, nisip, pietrișuri, blocuri andezitice) din Platoul Călimanilor, în pliocenul superior. Modelarea subaeriană a acestor materiale a generat numeroase forme de relief, după cum urmează:

- relief fluvial: văi înguste și adânci, cu aspect de canion, versanți înclinați, albi pe roca dură, conuri aluviale, suprafețe de luncă;
- relief periglaciuar: micro-canoane, chei, defilee, versanți reziduali, vârfuri și creste reziduale, culoare crionivale, cascade, grote, formațiuni stâncoase (apostoli, stâlpi, abrupturi, ziduri);
- relief biogen: poteci de vite, excavații, mușuroaie;
- relief antropic: baraje, guri de aducțiune, structuri de beton, poduri, drumuri forestiere, drumuri modernizate, șanțuri etc.

Microclimatul acestui sector este răcoros, cu precipitații relativ ridicate în sezonul cald, iar covorul vegetal este reprezentat prin păduri de amestecuri (fag, paltin, alun, molid, brad), în care se găsește o bogată faună cinegetică (păsări, cerb, căprioară, lup, urs). Întreg spațiul gravitează spre râul Bistrița Ardeleană, care oferă posibilități de relaxare și cură.

Această diversitate a cadrului natural prezintă un potențial atractiv foarte mare, fapt confirmat de numărul vizitatorilor, care practică diferite forme de agrement, cum ar fi: turismul de iarbă verde, drumeția, turismul sportiv (mountain biking, escaladă, rafting), prelevarea plantelor ornamentale și medicinale, ecoturismul (rezervațiile naturale Cheile Bistriței și Repede), balneologia etc.

Amenajări turistice

Funcția de tranzit spre Colibița, pe care o deține acest sector, precum și cadrul natural generos, au dus la conștientizarea populației locale și a autorităților în legătură cu potențialul turistic al Cheilor Bistriței Ardelene, fapt care a determinat declanșarea unor proiecte de amenajare turistică, dintre care se pot aminti:

- amenajarea unor popasuri turistice, în porțiunile de luncă mai largi (foișoare);
- amenajarea popasului turistic de la Gura Șoimului de Jos (foișoare, grătare, sursă de apă, toaletă, recipiente pentru deșeurii);
- amenajarea incipientă a bike-parkului din Poiana Stegea, unde se ține Colibița Bike Fest;
- amenajarea unei platforme pentru rafting, amonte de fabrica de cherestea de la Bistrița Bârgăului;
- construirea unor pescării (ex. Pescăria Șoimul de Jos din lunca Bistriței Ardelene, Pescăria Șoimul de pe valea Șoimul de Jos, Pescăria Repede, de pe terasa comună Repede-Bistrița);
- construirea unor case de vacanță;
- modernizarea DJ 173 A, acțiune începută încă din anul 2015 (construirea podului din sectorul Podul de Fier, amonte de Fabrica de cherestea) și reluată în primăvara anului 2018 (consolidarea și lărgirea drumului).

Concluzii

Cheile Bistriței Ardelene prin potențialul atractiv pe care îl dețin, prin accesul ușor și prin proximitatea față de centrele emițătoare de turiști (Bistrița, Prundu Bârgăului, Colibița), reprezintă o destinație turistică ce se afirmă tot mai mult, susținând numeroase activități agrementale, cum ar fi: turism de iarbă verde și picnic, turism de eveniment sportiv, drumeție, canioning, scrambling, mountain biking, rafting etc.

Această situație cere pentru perioada următoare o serie de acțiuni strategice pentru amenajarea și valorificarea superioară a acestui sector, dintre care se pot enumera:

- marcarea traseelor de drumeție și mountain biking;
- amplasarea unor panouri informative și a unor indicatoare de direcție;
- amenajarea unor locuri de popas și a unor turnuri de observare a peisajului;
- amenajarea unor trasee de via ferrata, pe anumite abrupturi stâncoase;
- definitivarea bike-parkului din Poiana Stegea;
- modernizarea completă a DJ 173 A.

Actorii implicați în acest proiect de dezvoltare turistică ar putea fi: Consiliul Local Bistrița Bârgăului, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, Direcția pentru Tineret și Sport Bistrița-Năsăud, Facultățile de Geografie și Sport din cadrul extensiei universitare Babeș-Bolyai din Bistrița, Serviciul Public Salvamont Bistrița-Năsăud și prestatorii de servicii turistice din zonă.

Geografie și istorie

Drumul Unirii. Considerații geografice și istorice

Dr. Ioan Bîca, Dr. Adrian Onofreiu

Considerații geografice

Drumul Unirii reprezintă traseul parcurs de reprezentanții mișcării naționale a românilor din Transilvania, în luna noiembrie a anului 1918, de la Iași, unde se afla Guvernul României în exil după ocuparea de către puterile Triplei Alianțe a teritoriului Regatului României, spre localitățile din Ardeal unde au fost instalate/constituite/formate consilii naționale române locale, respectiv, la Prundu Bârgăului, Bistrița, Năsăud, Dej, Cluj și Alba Iulia, ca rezultat al îndrumărilor Consiliului Național Român Central de la Arad.

Dintre acești reprezentanți se pot enumera: Solomon Haliță (fost ministru al educației, în Regatul României), Gheorghe Pop (deputat de Someș, din fostul comitat Solnoc-Dăbâca), Laurențiu Oanea (unul din secretarii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia), Ion Bordea (avocat, din Brașov), Ion Boeru (avocat, din Turda), Gavrilă Petri din Nepos și locotenentul Sidor Popovici, de la Dej. Rolul acestor intelectuali și al consiliilor naționale locale a fost acela de a pregăti Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care a proclamat/decis unirea Transilvaniei cu România.

Traseele parcurse de aceste delegații au fost:

a) la 30 octombrie 1918:

1) ruta: Iași-Podul Iloaiei-Târgu Frumos-Strunga-Miclăușeni (Valea Siretului)-Mircești-Hălăucești-Mogoșești Siret-Cozmești-Stolnicești Prăjescu-Brătești-Miroslăvești (Valea Moldovei)-Cristești-Vadu Moldovei-Fălticeni-Gura Humorului-Câmpulung-Pasul Mestecăniș-Vatra Dornei-Podul Coșnei-Valea Coșnei-Pasul Suhard-Năsăud;

2) participanți: patru ardeleni (Iosif Șchiopu, Constantin Bucșan, Ștefan Boeru, Gheorghe Pop) și doi regățeni (Tilică Ioanid și Grigore Păucescu);

3) desfășurare:

-incident la Podu Coșnei: jandarmi unguri păzeau Pasul Tihuța, fapt care a determinat schimbarea traseului pe Valea Coșnei, prin Pasul Suhard, spre Valea Someșului Mare;

b) la 1 noiembrie 1918:

1) ruta: Iași-Podul Iloaiei-Târgu Frumos-Strunga-Miclăușeni (Valea Siretului)-Mircești-Hălăucești-Mogoșești Siret-Cozmești-Stolnicești Prăjescu-Brătești-Miroslăvești (Valea

Moldovei)-Pașcani-Miroslăvești-Cristești-Vadu Moldovei-Fălticeni-Gura Humorului-Câmpulung-Pasul Mestecăniș-Vatra Dornei-Pasul Tihuța-Valea Bârgăului-Bistrița-Năsăud-Dej-Cluj-Alba Iulia;

2) participanți: Solomon Haliță, Laurențiu Onea, Ion Bordea, Ion Boeru, Gavril Petri, Sidor Popovici;

3) desfășurare:

-incident la Miroslăvești (răsturnarea unei mașini, rănirea lui Ion Bordea), fapt care necesită deplasarea spre Pașcani pentru îngrijiri medicale și reluarea traseului după trei zile;

-concursul oamenilor locului, care le-au pus la dispoziție: boi, hrană, adăpost;

4 starea vremii: frig, ninsoare;

Rutele de la Iași spre localitățile din Ardeal, respectiv Bistrița, Năsăud, Dej și apoi spre Cluj și Alba Iulia, au fost stabilite datorită condiționărilor de la vremea respectivă, cum ar fi:

a) condiționări economice:

-inexistența sau precaritatea drumurilor de acces de la Iași la Vatra Dornei;

-existența unui singur pod peste Siret, la Miclăușeni;

b) condiționări militare:

-detașament de jandarmi unguri în Pasul Tihuța;

-factorul psihologic al prezenței armatei române pe „crestele” Carpaților.

Traseul parcurs de făuritorii Marii Uniri de la 1 decembrie 1918, între Iași și Alba Iulia, poate fi consacrat ca drum tematic, de factură cultural-istorică, cu denumirea de Drumul Unirii, și poate fi valorificat din perspectivă turistică.

Considerații istorice

Poziționarea geografică a județului Bistrița-Năsăud, în vecinătatea Bucovinei, a făcut ca, de-a lungul timpului, legăturile dintre cele două areale geografice să fie continue și constante. Crestele Carpaților nu au reprezentat un impediment, și ele au fost străbătute în ambele sensuri, fie pe drumurile principale, fie, pe „plaiuri”, cunoscute de crescătorii și comercianții de animale.

Au fost impulsionate acestea și de relațiile comerciale deosebite pe care orașul medieval Bistrița le-a avut cu domniștii Moldovei, prin schimburile reciproce de meșteri, produse manufacturiere și produse agricole.

Chiar dacă o dată cu militarizarea văilor Someșului, Bârgăului și Șieului tendința autorităților imperiale habsburgice a fost să „împingă” granița dincolo de arealul ei natural, cumpăna apelor, acest fapt nu a diminuat relațiile dintre cele două teritorii. Ba, mai mult, o dată cu dezvoltarea societății moderne, au fost construite căi de comunicații durabile, prin pasurile Bârgău, Suhard și Rotunda. În acest mod, s-a realizat comunicația în partea de nord a Transilvaniei cu Bucovina și mai departe, Țara Moldovei.

În teritoriul de dincolo de munți, drumurile și căile de comunicații au avut contururi variate de-a lungul timpului. Toate au converș înșă spre așezările importante ale zonei, Suceava și Iași.

Evenimentele din toamna anului 1918 s-au derulat sub influența câtorva factori, dintre care se pot aminti:

-importanța podurilor, ca mijloc de traversare a unor cursuri de apă;

-facilitarea deplasării, inclusiv prin concursul oamenilor locului, care le-au pus la dispoziție: boi, hrană, adăpost;

-facilitarea accesului în zone unde nu mai existau posturi de pază (desființate de români, ex. Pasul Suhardului, Pasul Tihuța);

-factorul psihologic al prezenței armatei române pe „crestele” Carpaților;

-condiții meteo din toamna 1918 (frig, ploi).

Perspectiva istorică oferă argumente importante pentru tema propusă. Menționăm în context că legăturile dintre cele două teritorii, despărțite de-a lungul evoluției istorice de includerea în forme statale cu un traiect diferit, au fost constante și durabile. Fie prin războaie, fie, în cadrul cordonului sanitar, pe lângă acela de pază a frontierei, din timpul existenței Regimentului II român de graniță de la Năsăud, contactele au fost continue. Ele au fost influențate atât de „tăria” instituțională a uneia sau alteia din provincii, ca și de contextul geopolitic european.

În acest cadrul general, anul 1918 a determinat evoluții aparte în relațiile creionate mai sus. În primul rând, a contat faptul că guvernul Regatului Român s-a aflat, între anii 1916-1918, în exil la Iași. Apoi, evoluția teatrului de operații militare de pe frontul nord-estic al Marelui Război a favorizat tranzitul permanent de trupe, tehnică de luptă și alte elemente logistice, dinspre Transilvania spre Bucovina și Galiția. La acestea s-a adăugat numărul mare al prizonierilor ardeleni, înrolați în formațiunile de voluntari, masați în zona de nord a Moldovei.

Contextul politic și militar din toamna anului 1918 a favorizat intensificarea contactelor dintre guvernul de la Iași și frunțașii mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania. A revenit astfel și celor din comitatul de atunci Bistrița-Năsăud, misiunea de mare importanță și risc de a contribui la asigurarea comunicării între cele două entități, una oficială, la Iași, și alta, care se contura și definea, în întreg cuprinsul Transilvaniei.

De aceea, amintim câteva din „misiunile” care s-au derulat în acele zile cruciale, cu puncte de plecare de pe ambele versante ale Carpaților: atât din Iași, capitala guvernului român în refugiu, cât și din zone reprezentative ale mișcării naționale a românilor din Transilvania.

Dacă la început un centru important a fost cel constituit la Cluj, prin crearea Consiliului Național al Transilvaniei (Amos Frâncu, Emil Hațeganu), cu un puternic factor decident la Dej (Teodor Mihali, Alexandru Vaida Voevod), după 17 noiembrie, cele două nuclee s-au supus Consiliului Național Român Central, cu reședința la Arad.

Merită apoi amintite faptul că, o dată cu sosirea soldaților din armata dualistă acasă, în Transilvania a început procesul de înlocuire a vechilor autorități, de preluare a puterii și administrației, de consiliile și gărzile naționale locale. Aceste organisme au înlocuit vechile structuri (armata, jandarmeria) și au facilitat deplasarea în liberă și în siguranță a mesagerilor care purtau mesajele de racordare a românilor din cele două provincii.

Apoi, după a doua mobilizare a armatei române, la începutul lunii noiembrie, elemente avansate ale acesteia au ocupat poziții în avangardă, așteptând chemarea celor interiorul arcului carpat. A contribuit și acest fapt la facilitarea misiunilor în favoarea unirii.

Și, nu în ultimul rând, atitudinea populației locale, care, sătulă de cei patru ani de război, aștepta clipa cea mare și „lucra” în acest sens.

Au constituit toate acestea la un loc, o sumă de factori care au determinat evoluția evenimentelor. În acest context, sintagma din titlu, „drumul unirii” capătă valențe aparte și oferă provocări în a cuantifica *cât* și *cum* a contribuit la realizarea unirii.

Fizică nucleară

Lidia PURGHEL², *Ce este Radonul și efectele asupra populației*

Radioactivitatea scoarței pământului, în special a rocilor, este dată de prezența elementelor radioactive din familia Uraniului-238 și Toriului-232.

Prođușii gazoși radioactivi descendenți, rezultați din dezintegrarea uraniului, toriului și actiniului, sunt: Radonul - ²²²Rn; Toronul – ²²⁰Rn și Actinonul - ²¹⁹Rn și pătrund continuu din sol în aer.

Ponderea Radonului (în special Rn-222) este mai mare decât ½ din radioactivitatea naturală de fond din mediul înconjurător .

Sursele de Rn în interiorul clădirilor sunt:

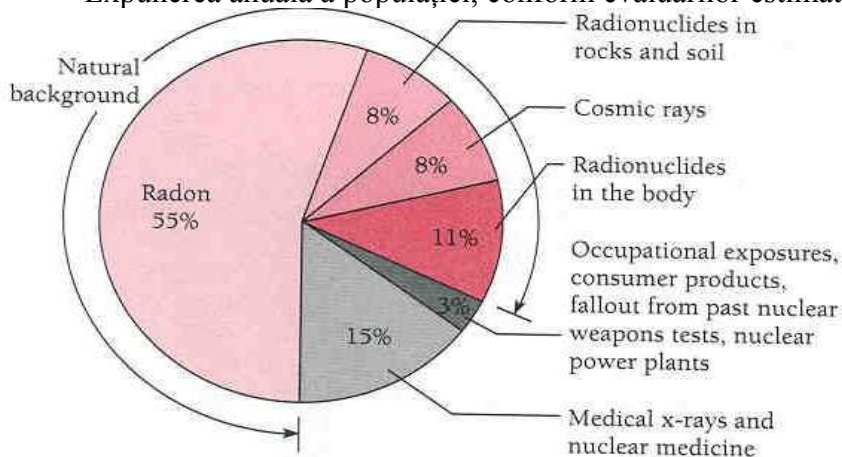
Solul (materialele existente sub și în jurul clădirii);

Materialele de construcție :

- cărămida (42-96 Bq/kg),
- fosfogipsul (27 Bq/kg),
- zgura, betonul (16-61Bq/kg);
- țigla (78Bq/kg)

Concentrația de Rn în aerul din atmosfera liberă este de 8-10 Bq/m³ iar în interiorul clădirilor variază între 12-300 Bq/m³, în unele spații închise poate depăși 10³ Bq/m³.

Expunerea anuală a populației, conform evaluărilor estimate, este prezentată în fig 1.

² Lidia Purgheľ, Dr in Fizica Nucleară, Laureată a premiului Academiei Române ptr. Fizică “Horia Hulubei”, expert internațional în standardizare aparatură nucleară.

Fig. 1 Fond natural (82%), Rn (55%), radionuclizi în sol și roci (8%), radiație cosmică (8%), radionuclizi în organism (11%), expuneri profesionale, consum de produse, depuneri de la testele din trecut cu arme nucleare, centrale nucleare (3%), expuneri medicale (15%).

Radonul este un gaz alfa radioactiv ($\sim 4 \text{ MeV} \dots \sim 6 \text{ MeV}$). Pătrunde în organismul uman prin: inhalarea aerului atmosferic, depunerea pe piele a descendenților radioactivi sau ingerare (apa potabilă simplă sau minerală).

Afecțiunile cele mai frecvente sunt: cancer pulmonar, modificări cromozomiale, scleroza în plăci și alzheimer. Frecvența de apariție a afecțiunilor maligne crește proporțional cu doza absorbită.

OMS și Comisia Internațională de Radioprotecție (ICRP) au inițiat măsuri de micșorare a expunerii și a prescris limite ale concentrațiilor de radon premise.

În multe țări există harti cu riscul de Rn și nivele de acțiune asumate legislative, Asociații Naționale de Radon, rețele de laboratoare pentru măsurarea Radonului. România nu are o hartă cu riscul de Radon, nici asociație națională care să se ocupe de acest domeniu.

Țări din Europa care au avut hărți oficiale cu riscul de Radon în 2005 sunt prezentate în fig.2.

Fig. 2 Harta Europeană cu hărți oficiale cu risc de Radon

Exemple de hărți cu risc de Radon sunt prezentate în fig. 3 și 4. La data întocmirii de către ISPRA a acestei hărți, nu erau coordonate datele nici codurile unitare de culori.

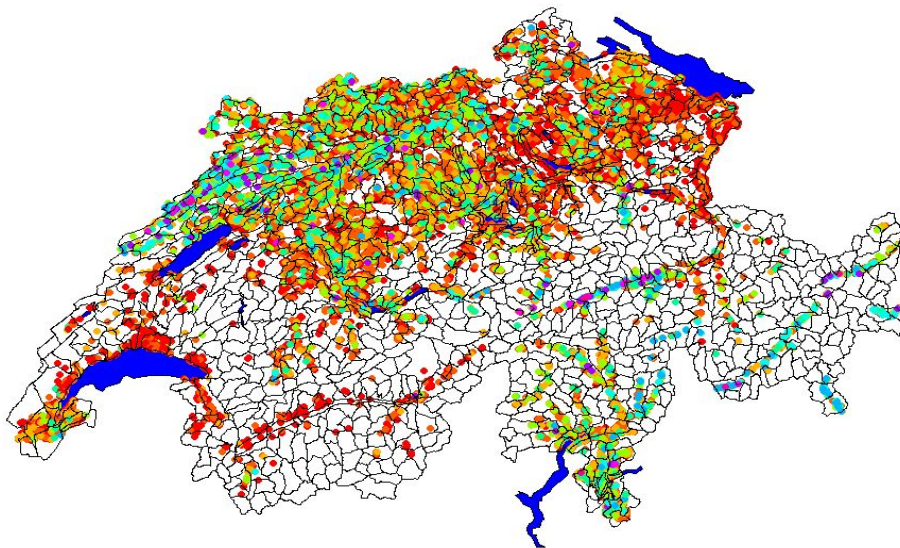

Fig. 3 Harta cu riscul de Radon a Elveției

Programele Naționale de Radon depistează zonele cu risc ridicat de Rn; determină (experimental și statistic) zonele de risc și propun inițiative legislative pentru un nivel de acțiune, propun acțiuni corective pentru diminuarea riscului de Rn către populație.

În România au existat preocupări meritorii în măsurarea Radonului în interior (prin inițiative locale și prin diferite metode cu diferite tipuri de aparate), nu exista un sistem metrologic, procedurat, standardizat de măsurare pentru realizarea unei baze de date, nu este acoperit tot teritoriul țării cu măsurări sistematice pe tot parcursul anului, pentru un număr reprezentativ de locuințe, sol și în materiale de construcții.

În 2004 am propus Societății Române de Radioprotecție o propunere de program național dar nu s-au luat decizii în acest sens. Programul este laborios și costisitor, se poate întinde pe o durată mare de timp...

În 2008 am finalizat un proiect de cercetare pentru a pune bazele unui astfel de program în colaborare cu Universitatea "Babes-Bolyai" Cluj, Univ. Transilvania Bv, ICRM București și ICPE Bistrița.

Proiectul a fost finanțat prin CEEEX-MENER și s-a intitulat "Cercetări privind cartarea națională a radonului (în interior și în diferiți factori de mediu) pentru protecția populației în conformitate cu cerințele normelor internaționale și ale UE"

În cadrul proiectului s-au realizat măsurări de Rn în interiorul locuințelor în două județe pilot, B-N și Cj și alte zone de interes (București, Hunedoara, Timiș, etc);

S-au realizat 3 modele experimentale de monitoare de Rn cu raspuns în timp real și transmitere la distanță a datelor:

- brevete de invenție;
- soft pentru achiziție de date de la aparatura portabilă;
- aplicație GIS în vederea stocării informației privitoare la riscul de Rn în România;
- măsurări ale Rn pe falii seismice - cartare a faliei de suprafață Pecineaga-Camenea din Dobrogea cu scopul de a demonstra posibilitatea de a preveni eventuale cutremure de amploare utilizând radonul ca factor precursor.

Pentru cartare s-a împărțit harta în rețea de 10x10 km codificate prin metoda chessconform fig. 4

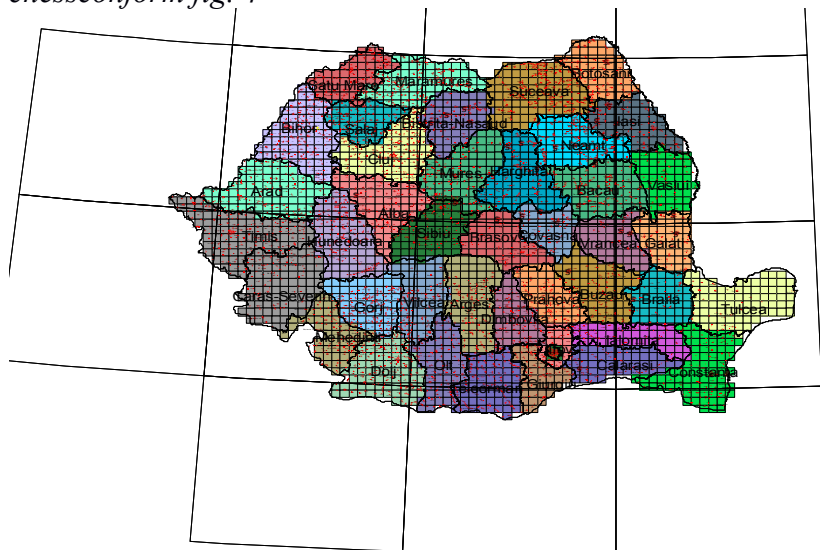

Fig . 4 Rețea pentru cartare

În fig. 5 este prezentat un exemplu de hartă tematică extrasă din aplicația GIS conținând măsurări de Rn cu detectori solizi de urme, integratori, PREM-1 cu CR39, în Jud. B-N.

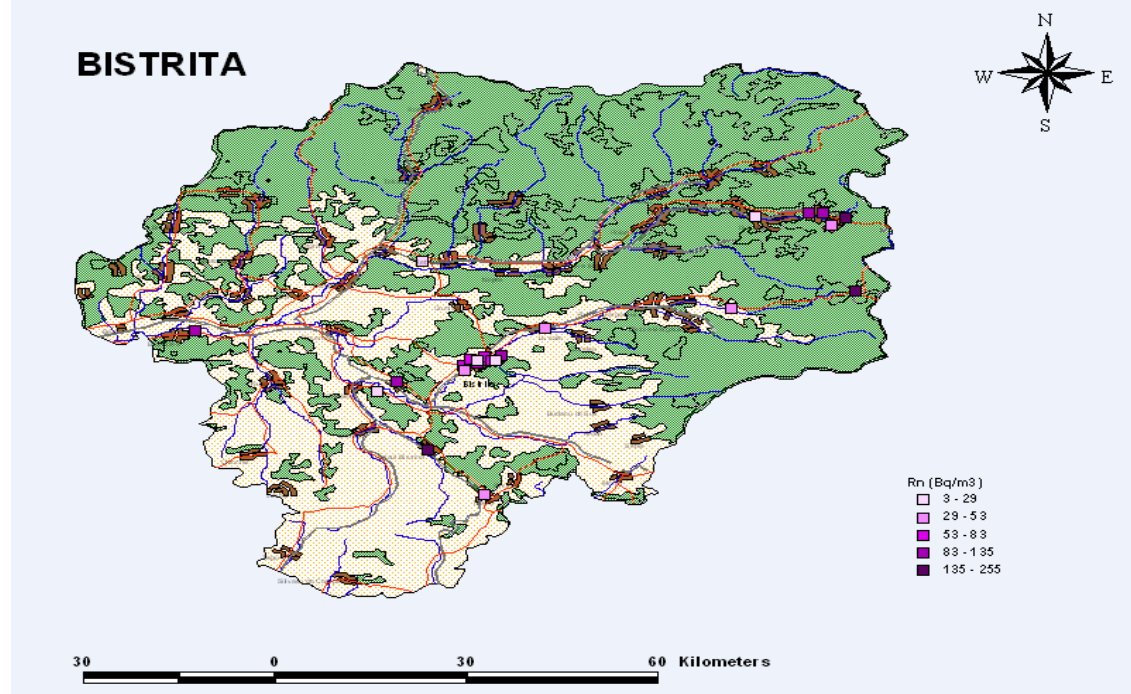

Fig. 5 Harta cu măsurări de Rn în Județul Bistrița-Năsăud.

În cadrul proiectului am pus bazele științifice pentru achiziția de date necesare realizării unei hărți digitale cu riscul de Rn în România.

S-a demonstrat posibilitatea cartării faliilor seismice cu mare precizie prin metoda măsurării concentrației de Rn în sol, ce va permite alegerea de amplasamente optime pentru o

rețea de stații cu monitoare pentru predicția de cutremure prin utilizarea Rn-222 ca factor precursor seismic.

Medicină

Florian PURGHEL³, *Coxartroza*

Prof. Univ. Dr. Purghel Florian, Spitalul Județean de Urgență Bistrița

DEFINIȚIE - Coxartroza sau reumatismul degenerativ al articulației șoldului este o suferință cronică ce apare datorită unor cauze multiple și variate, având ca rezultat final deformarea gravă, până la invalidantă, a elementelor componente ale șoldului.

SEMNE, SIMPTOME SI CARACTERISTICILE DIAGNOSTICULUI IN ARTROZE-

Durerea este elementul principal pentru care pacientul solicită consultul medical. Ea are următoarele caracteristici –

- este produsă și exacerbată de activitatea fizică și se liniștește în repaus
- redoarea articulară matinală este relativ scurtă și limitată.
- după demarajul articular se poate începe activitatea zilnică
- mișcările sunt însoțite de crepitații și trosnituri care se aud puternic și deranjează auditiv pacientul.
- durerea își are sediul în regiunea fesieră, trohanteriană sau a mușchilor adductori, cu propagare uneori în genunchiul de aceeași parte.
- limitarea mișcărilor articulației șoldului este progresivă și continuă.
- atitudinea vicioasă (deformată) a șoldului atrage orientarea coapsei în flexie, adducție și rotație externă, ceea ce duce la scurtarea membrului inferior, cu șchiopătare gravă și în final, necesitatea utilizării de cârje sau baston. De remarcat atitudinea întregului corp, la care participă coloana vertebrală și genunchii ce încearcă să compenseze diformitățile apărute.
- la început durerile sunt minore însoțite de disconfort local. Pacientul are dificultăți de a încrucișa membrele inferioare (picior peste picior) iar încălțarea se face dificil prin aplecarea spre în față, putându-se efectua numai îndoind genunchiul și aplicând încălțăminte pe la spate.
- agravarea bolii este conștientizată de pacient prin scăderea activității zilnice, iar în cazul evoluției foarte grave chiar deplasarea dintr-o cameră în alta devine o mare problemă.

ETIOPATOGENIE

Coxartrozele pot fi de două feluri

1. Coxartroze primare (idiopatice) ce apar la persoanele în vârstă (peste 60 de ani) și la care debutul bolii este bilateral iar cauzele producerii sunt neclare, incriminându-se o predispoziție genetică în care cartilajul articular se fisurează ușor.
2. Coxartroze secundare (generate de o boală preexistentă a șoldului ca:
  - displaziile congenitale sunt peste 50% din totalul coxartrozelor secundare.
  - posttraumatice – în fracturile acetabulare a bazinului osos sau fracturile capului și colului femural,
  - după artritele septice- adică inițial șoldul face o infecție fie TBC, fie microbiană, ca apoi să se dezvolte, după zeci de ani, coxartroza secundară

³

Prof. Univ. Dr. Purghel Florian, Spitalul Județean de Urgență Bistrița

-afecțiuni inflamatorii ale șoldului- așa-numitul reumatism inflamator, ca de exemplu artrita reumatoidă.

- după laxități congenitale tisulare, ca în sindromul Ehlers-Danlos și Marfan

-artrite după boli metabolice ,

- artrite în cadrul hemofiliei.

PATOGENIE – (modul de producere al coxartrozei)

Cel mai afectat țesut este stratul de cartilaj hialin ce acoperă capetele osoase. El se uzează prin fibrilare sau fisurare, în mod continuu, mai ales în zonele traumatizate. Osul de sub cartilaj se sclerozează, cresc osteofii (pinteni osoși) pe marginea osului. Mușchii din vecinătatea articulației slăbesc, apare laxitatea articulară, uneori, rupturi ligamentare și frecvent sinovită cronică. În acest context majoritatea sau toate structurile articulare sunt afectate de boală. Diformitatea articulară atrage în cascadă dezechilibrul lanțului cinematic: coloana vertebrală, bazinul osos, genunchi, picioare.

PROFILAXIA (prevenirea) coxartrozei

Deoarece boala declanșată are evoluția ireversibilă, ajungându-se în final la endoprotezarea totală a șoldului, foarte important este identificarea factorilor de risc ce predispun la artroze și mai ales aceia reversibili și care pot fi modificați.

Factorii de risc cei mai des incriminați sunt:

-vârsta pacienților, sexul, traumatismele articulare și obezitatea.

Putem acționa direct pentru prevenirea traumatismelor cronice (evitarea purtării de greutate, a muncii fizice grele, și obezității).

DIAGNOSTICUL BOLII

Se efectuează printr-o anamneză (istoricul bolii) corectă și minuțioasă, examinare clinică atentă și completă (din cap până în picioare), recoltarea de probe biologice sanguine (care se dovedesc a fi normale) și radiografii adecvate. RMN-ul nu are un rol important în formularea diagnosticului.

DIAGNOSTICUL DIFERENTIAL este extrem de important deoarece un diagnostic corect duce la un tratament corect.

1. Diagnosticul diferențial cu alte coxopatii (adică o patologie strictă a șoldului, de diferite cauze.

2. Diagnosticul diferențial cu afecțiuni la distanță de șold: exemplu lombosciatica din cadrul herniilor de disc lombare, metastazele osoase pornite din aparatul digestiv sau genital, afecțiuni musculare din jurul șoldului, etc.

COMPLICAȚIILE sunt legate de dezechilibrul articular, de bilateralizarea afecțiunii și fracturarea femurului proximal.

TRATAMENT După formularea diagnosticului corect se va iniția un tratament ce are mai multe etape: nonfarmacologică, farmacologică și chirurgicală. Tratamentul nonfarmacologic constă din educarea pacientului și a familiei asupra evoluției bolii.

De asemenea se aplică un tratament balneo fizical și o kinetoterapie efectuate în centre specializate, stațiuni balneare cu profil antireumatic, anual, cu colaborarea specialistilor ortopezi.

-măsuri de scădere a încărcării articulare prin egalizarea membrilor inferioare (ghete ortopedice), utilizarea bastonului în mâna opusă șoldului bolnav, utilizarea de scaune mai înalte față de normal și înalțarea scaunului de la toaletă. Subliniez că slăbirea joacă un rol esențial în încetinirea evoluției bolii, dar mai ales în asigurarea unei vieți îndelungate, în cazul operației cu endoprotezarea șoldului.

TRATAMENTUL FARMACOLOGIC prin antialgice poate duce, după mai mulți ani de tratament, la grave complicații ale stomacului (gastrite hemoragice), ale rinichilor, și ficatului. De aceea la administrarea medicamentelor AINS (antiinflamatoare nesteroidiene) tip diclofenac, protecția gastrică cu antiacide este obligatorie.

TRATAMENTUL CHIRURGICAL apare ca soluție finală, salvatoare, atunci când celelalte proceduri nu-și mai fac efectul. Endoprotezarea cu proteze totale de șold cimentate sau necimentate va fi hotărâtă de comun acord cu chirurgul ortoped curant.

CONCLUZIE

Coxartroza sau reumatismul degenerativ a șoldului, este o boală cronică, uneori invalidantă, ce poate fi tratată. La început, prin prevenirea factorilor de risc (obezitatea și stilul de viață cu excese fizice), apoi tratamentele balneare, kinetoterapia și tratamentele farmacologice. În final

indicația unei endoproteze totale de șold poate rezolva o suferință fizică și psihică de zeci de ani.

INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG, autor Mircea BEJAN

FĂCLIA, 9 iulie 2016 | Articol scris în CULTURA, pag. 7

Editura AGIR, București 2016 și Editura MEGA, Cluj Napoca, 2016

Erudiție și competență, tenacitate și aplecare cu totul specială pentru cercetarea, în cele mai mici amănunte, a domeniului abordat – în cazul de față de o vastitate pe care nici chiar imaginația nu o poate cuprinde – iată doar câteva dintre atuurile care fac din cartea intitulată INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG de Prof. univ. em.dr. ing. Mircea BEJAN (cadru didactic al Universității Tehnice Cluj-Napoca – Facultatea de Mecanică, are conducere de doctorat în specialitatea Inginerie mecanică, Membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România, Președinte al Filialei Cluj a AGIR) o lectură extrem de utilă pentru cititorul de orice vîrstă, grație fondului valoros de informații pe care-l pune la dispoziție. Pe 472 de pagini, în 12 mari capitole, 104 subcapitole, peste 250 figuri și fotografii, tabele și folosindu-se o bibliografie impresionantă, la care se adaugă și experiența proprie, autorul – reputat pentru cărțile sale tehnice publicate anterior – evidențiază practici ingineresti demne de a fi urmate, experiențe de dezvoltat și principii de abordare a unor probleme specifice. Cu alte cuvinte, avem în față o „mică enciclopedie a realizărilor ingineresti”, scrisă riguros științific și captivant, totodată.

Extragem câteva aprecieri din materialul întocmit ca referent științific al cărții de Prof. univ. emerit Dr .ing.Euring. Tiberiu Dimitrie Babeu, membru al Academiei de Științe Tehnice din România, Universitatea „Politehnica” Timișoara, președintele Sucursalei AGIR Timiș: „Pe 20 de pagini, capitolul 1 TRANSIBERIANUL prezintă un insolit mijloc de transport ce face legătura între două continente, Europa și Asia, pe o distanță de 9.288 km, care traversează toată Rusia, străbate Mongolia și ajunge în China. Capitolul 2 REALIZĂRI INGINEREȘTI LA SUPERLATIV analizează pe 52 de pagini realizări ingineresti impresionante, considerate capodopere ale ingineriei perioadelor istorice vizate, adevărate minuni ale lumii moderne (Super-avionul Airbus Beluga; Marele Boeing 797; radiotelescoape gigant; obținerea unor cantități nelimitate de alimente în deșert; despre orașul construit în totalitate din bambus; Canale, tunele, viaducte și poduri impresionante. Capitolul 3

ASCENSOARE (LIFTURI) (44 pagini), prezintă unele considerații generale, un scurt istoric, tehnologia în domeniul construcțiilor de ascensoare, caracterizarea cablurilor din oțel pentru lifturi. Se înfățișează primul ascensor fără cablu din lume și se descriu unele ascensoare unicate din lume. Capitolul prezintă ascensorul (liftul) spațial și unele ascensoare/lifturi pentru ambarcațiuni (Roata de la Falkirk, unul din simbolurile Scoției moderne și ascensorul/liftul pentru ambarcațiuni Strepy-Thieu). De peste o sută de ani, o construcție zveltă, îndrăznească, ușor de recunoscut și reținut prin silueta-i inegalabilă, continuă să fie o adevărată emblemă a Parisului și a Franței: turnul Eiffel. În cadrul capitolului 4 TURNUL EIFFEL ȘI ARHITECTUL ACESTUIA (32 pagini), se prezintă unele generalități; proiectarea și construcția Turnului; unele aspecte inedite. Se vorbește despre inginerul Alexandre Gustave Eiffel și realizările sale și despre unele legende și adevăruri țesute în jurul turnului. Capitolul 5 BICICLETA tratează de-a lungul a 32 de pagini, pe 9 subcapitole: • Istoria bicicletei. Generalități; • Începuturile bicicletei; • Bicicleta în epoca modernă; • Bicicleta nu numai pentru simpla deplasare; • Despre biciclete; • Biciclete electrice; • Robotul PRIMER-V2-telemecanica; • Bicicleta pentru toată familia și • Stabilitatea bicicletei și accidente în parcurs. Cuvintele istoricului Iosif STERCA-ȘULUȚIU „Muzeul e arsenalul cel mai puternic cu care un popor își apără originea, identitatea și tot ce a moștenit de la străbuni” ne introduc în cele 34 pagini care prezintă capitolul 6 MUZEELE TEHNICE. Se prezintă unele muzee tehnice din lume și din România. Capitolul 7, VEHICULE TERESTRE GIGANT, 32 pagini, prezintă ingineria în acțiune în toată amploarea și splendoarea ei: cel mai mare buldozer din lume, considerat astfel la data studierii bibliografiei în domeniu, producătorii consacrați de utilaje gigant, basculanta minieră BelAZ-75710 – cel mai mare vehicul terestru din istoria lumii, unele realizări românești și situația actuală a industriei de autovehicule, camionul românesc DAC 120 DE, făcându-se un top al basculantelor gigant. (...) Capitolul 8 PLANUL ÎNCLINAT (24 pagini) prezintă planul înclinat (Șiclăul) din Covasna, planul înclinat Saint-Louis-Arzviller, planul înclinat de la Ronquières – Canalul belgian, Charleroi-Bruxelles și Podul de apă Magdeburg, adevărate minuni ale ingineriei de ieri și de astăzi. TRANSPORTURI FERROVIARE ocupă și ele un loc important în cadrul capitolului 9, întins pe 38 de pagini. Este prezentat transportul feroviar din România și transporturile feroviare din alte țări (transporturile de mare viteză, folosirea tehnologiilor materialelor supraconductoare în transportul feroviar, noul tren maglev și viitorul trenurilor de mare viteză, inclusiv trenul spațial). Nu sînt omise nici ENERGIIILE REGENERABILE, capitolul 10, cărora le sînt dedicate peste 64 de pagini, pentru analiza unor aspecte care vizează energiile regenerabile (energia solară, energia valurilor etc.). Capitolul 11, CEA MAI MARE MAGISTRALĂ ACVATICĂ DIN LUME este tratat pe 18 pagini. Libia este o țară deșertică, iar industrializarea de după Marea Revoluție Al-Fatah din 1969 a dus la o scădere masivă a resurselor și așa insuficiente de apă. Marea Rîu Artificial este o rețea de conducte ce alimentează Libia cu apa din deșertul Sahara. Unii spun că acesta ar fi cel mai mare proiect de inginerie derulat vreodată iar, potrivit site-ului oficial, este cea mai mare rețea de conducte din lume, lucrarea fiind descrisă drept „cea de-a opta minune a lumii”. În încheierea volumului, ca un apogeu al creațiilor ingineresti, capitolul 12, CHINA – INGINERII ULUITOARE prezintă pe 44 pagini unele realizări impresionante din China, țară devenită în prezent a doua cea mai mare economie a lumii.”

O carte în care autorul demonstrează, cu argumente de necontestat, că ingineria nu presupune doar să fii informat pentru a putea oferi soluții la probleme/situații de moment și care, aparent, nu-și găsesc rezolvare, ci că aceasta, ingineria, este arta de a visa, a imagina lucruri și soluții noi, de a crea spre mai binele celor de azi și al generațiilor viitoare.

Michaela BOCU
m.bocu@ziarulfaclia.ro
Carte tehnică

”INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG”

Autor Mircea BEJAN

Editura AGIR, București 2016 și Editura MEGA, Cluj Napoca, 2016

Prof.univ.emeritDr.Ing.Eurlng, **Tiberiu Dimitrie BABEU**,
membru al Academiei de Științe Tehnice din România, Universitatea ”Politehnica” Timișoara,
președintele Sucursalei AGIR Timiș

În materialul întocmit ca referent științific a cărții INGINERIA-ARTĂ SAU MEȘTESUG, printre altele, am scris: *”Profesorul Mircea Bejan este un consacrat autor de cărți tehnice bine cunoscute și apreciate unanim, de mare talent și anvergură, premiate de AGIR și Societatea de REZMAT. Prezenta este o lucrare enciclopedică valoroasă cu multă originalitate, noutăți, cu motto-uri semnificative, bibliografie la zi realizări remarcabile la nivel mondial care-l plasează pe autor (clujeanul Mircea Bejan - născut în Timișoara) pe o culme greu de egalat.*

O succintă enumerare pe capitole cu mențiuni semnificative care suscită interesul mereu crescând al cititorilor, bine drămuțată și echilibrată cu ilustrații deosebite crește valoarea prezentărilor.

Înainte doar a simplelor enumerări, este impresionantă, multitudinea aspectelor și datelor ingineresti dezbătute cu erudită competență care situează lucrarea printre cele mai reușite apariții editoriale ale anului”.

Lucrarea analizată se derulează pe 472 pagini, 12 mari capitole, 104 subcapitole, peste 252 figuri/fotografii, tabele, fiind indicate multe și actuale surse bibliografice, dorindu-se a fi ”o mică enciclopedie a realizărilor ingineresti, un început de prezentare a înfăptuirilor deosebite și a utilităților ingineresti, a practicării artei în schimbarea și aplicarea tehnologică organizată”.

O trecere în revistă a conținutului cărții, permite următoarea prezentare.

Pe 20 de pagini, *capitolul 1 TRANSSIBERIANUL* prezintă un insolit mijloc de transport ce face legătura între două continente, Europa și Asia, pe o distanță de 9.288 km, care traversează toată Rusia, străbate Mongolia și ajunge în China.

Capitolul 2 REALIZĂRI INGINEREȘTI LA SUPERLATIV, analizează pe 52 de pagini, realizări ingineresti impresionante, considerate capodopere ale ingineriei perioadelor istorice vizate, adevărate minuni ale lumii moderne (Super-avionul Airbus Beluga; Marele Boeing 797; radiotelescoape gigant; obținerea unor cantități nelimitate de alimente în deșert; despre orașul construit în totalitate din bambus; Canale, tunele, viaducte și poduri impresionante).

Capitolul 3 ASCENSOARE (LIFTURI) (44 pagini), prezintă unele considerații generale, un scurt istoric, tehnologia în domeniul construcțiilor de ascensoare, caracterizarea cablurilor din oțel pentru lifturi. Se înfățișează primul ascensor fără cablu din lume și se descriu unele ascensoare unicate din lume. *Capitolul prezintă ascensorul (liftul) spațial și unele ascensoare/lifturi pentru ambarcațiuni (Roata de la Falkirk, unul din simbolurile Scoției moderne și ascensorul/liftul pentru ambarcațiuni Strey-Thieu).*

De peste o sută de ani, o construcție zveltă, îndrăzneată, ușor de recunoscut și reținut prin silueta-i inegalabilă, continuă să fie o adevărată emblema a Parisului și a Franței: turnul Eiffel. În cadrul *capitolului 4 TURNUL EIFFEL ȘI ARHITECTUL ACESTUIA* (32 pagini), se prezintă unele generalități; proiectarea și construcția Turnului; unele aspecte inedite. Se vorbește despre inginerul Alexandre Gustave Eiffel și realizările sale și despre unele legende și adevăruri țesute în jurul turnului.

Dintre principalele mijloace de transport folosite în traficul urban, bicicleta, vehiculul terestru pus în mișcare cu ajutorul pedalelor, este acreditat cu o viteză comercială de 10-12 km/h. *Capitolul 5 BICICLETA*, tratează de-a lungul a 32 de pagini, pe 9 subcapitole: ▪ Istoria bicicletei. Generalități; ▪ Începuturile bicicletei; ▪ Bicicleta în epoca modernă; ▪ Bicicleta nu numai pentru simpla deplasare; ▪ Despre biciclete; ▪ Biciclete electrice; ▪ Robotul PRIMER-V2-telemecanica; ▪ Bicicleta pentru toată familia și ▪ Stabilitatea bicicletei și accidente în parcurs.

Cuvintele istoricului Iosif STERCA-ȘULUȚIU "Muzeul e arsenalul cel mai puternic cu care un popor își apără originea, identitatea și tot ce a moștenit de la străbuni", ne introduc în cele 34 pagini care prezintă *capitolul 6 MUZELE TEHNICE*. Se prezintă unele muzee tehnice din lume și din România: muzeul Tehnic din Viena, muzeul German, muzeul Tehnic și Auto Sinsheim, muzeul Științific Paris, muzeul de Știință din Londra, muzeul Național de Știință și Tehnică Leonardo da Vinci din Milano, muzeul de tehnică Nemo din Amsterdam, muzeul Tehnic Național din Praga. Proiectului pentru realizarea Muzeului și Centrului de Educație din Moscova și primei centrale nucleare din lume, devenită muzeu, i se aloca cuvinte elogioase. Din România, se prezintă doar Muzeul Științei și Tehnicii "Ștefan Procopiu", Muzeul Național tehnic (MNT) Dimitrie Leonida și Muzeul automobilului românesc.

Capitolul 7, VEHICULE TERESTRE GIGANT, 32 pagini, prezintă ingineria în acțiune în toată grandoarea și splendoarea ei: cel mai mare buldozer din lume, considerat astfel la data studierii bibliografiei în domeniu, producătorii consacrați de utilaje gigant, basculanta minieră BelAZ-75710 – cel mai mare vehicul terestru din istoria lumii, unele realizări românești și situația actuală a industriei de autovehicule, camionul românesc DAC 120 DE, făcându-se un top al basculantelor gigant. Se analizează cel mai mare excavator din lume, cel mai mare utilaj de săpat tuneluri din lume și cel mai mare buldozer din lume (buldozerul model D 575A-3, produs de Komatsu, Japonia) făcându-se și o scurtă prezentare a Companiei Caterpillar.

Capitolul 8 PLANUL ÎNCLINAT (24 pagini), prezintă planul înclinat (Siclăul) din Covasna, planul înclinat Saint-Louis-Arzviller, planul înclinat de la Ronquières– Canalul belgian, Charleroi-Bruxelles și Podul de apă Magdeburg, adevărate minuni ale ingineriei de ieri și de astăzi.

TRANSPORTURI FERROVIARE ocupă și ele un loc important în cadrul *capitolului 9*, întins pe 38 de pagini. Este prezentat transportul feroviar din România și transporturile feroviare din alte țări (transporturile de mare viteză, folosirea tehnologiilor materialelor supraconductoare în transportul feroviar, noul tren maglev și viitorul trenurilor de mare viteză, inclusiv trenul spațial).

Nu sunt omise nici *ENERGIILE REGENERABILE*, *capitolul 10*, cărora le sunt dedicate peste 64 de pagini, pentru analiza unor aspecte care vizează energiile regenerabile (energia solară, energia valurilor etc.).

Capitolul 11, CEA MAI MARE MAGISTRALĂ ACVATICĂ DIN LUME este tratat pe 18 pagini. Libia este o țară deșertică, iar industrializarea de după Marea Revoluție Al-Fatah din 1969 a dus la o

scădere masivă a resurselor și așa insuficiente de apă. Marele Râu Artificial este o rețea de conducte ce alimentează Libia cu apa din deșertul Sahara. Unii spun că acesta ar fi cel mai mare proiect de inginerie derulat vreodată iar, potrivit site-ului oficial, este cea mai mare rețea de conducte din lume, lucrarea fiind descrisă drept „cea de-a opta minune a lumii”.

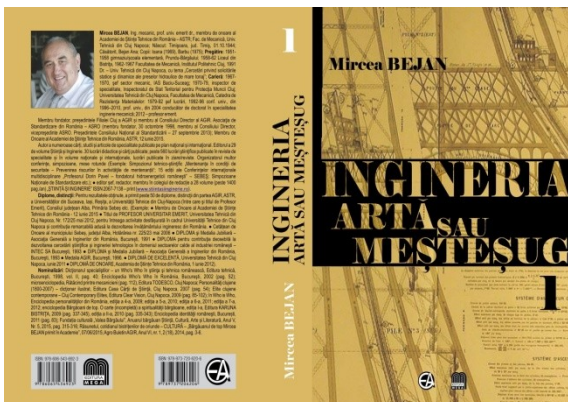
În încheierea volumului, ca un apogeu al creațiilor ingineresti, *capitolul 12, CHINA - INGINERII ULUITOARE* prezintă pe 44 pagini unele realizări impresionante din China, țară devenită în prezent a doua cea mai mare economie a lumii.

Într-adevăr, "Ingineria este o mare profesie. Inginerul este o lume reală sau de vis, este miracol sau realitate, vis sau imaginație, teorie și practică, cultură și tehnică, improvizatie și spirit de raționament și de analiză", cum frumos a caracterizat profesorul universitar emerit Mircea BEJAN, membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România.

Închei această scurtă prezentare, apelând la materialul întocmit ca referent științific: "Într-o combinație a cuvintelor din titlu se poate conchide: ... și inginerie și arta prezentată excelent meșteșugit de Mircea Bejan, inginerul-profesorul-academicianul, iar un astfel de om ne poate da lecții !

... Pot fi mândru că am fost referent științific al primei ediții pentru o autentică enciclopedie Princeps-BEJAN-2016 !" Doresc ca prezenta carte să fie prima dintr-o serie mai largă a unei enciclopedii a realizărilor ingineresti."

Carte tehnică

"INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG"

Autor Mircea BEJAN

Editura AGIR, București 2016 și Editura MEGA, Cluj Napoca, 2016

Prof.univ.emerit Dr.Ing.Eurlng, **Tiberiu Dimitrie BABEU**,
membru al Academiei de Științe Tehnice din România, Universitatea "Politehnica" Timișoara,
președintele Sucursalei AGIR Timiș

În materialul întocmit ca referent științific a cărții INGINERIA-ARTĂ SAU MEȘTEȘUG, printre altele, am scris: "Profesorul Mircea Bejan este un consacrat autor de cărți tehnice bine cunoscute și apreciate unanim, de mare talent și anvergură, premiate de AGIR și Societatea de REZMAT. Prezenta este o lucrare enciclopedică valoroasă cu multă originalitate, noutăți, cu motto-uri semnificative, bibliografie la zi realizări remarcabile la nivel mondial care-l plasează pe autor (clușeanul Mircea Bejan - născut în Timișoara) pe o culme greu de egalat. O succintă enumerare pe capitole cu mențiuni semnificative care suscită interesul mereu crescând al cititorilor, bine drămuțată și echilibrată cu ilustrații deosebite crește valoarea prezentărilor.

Înainte doar a simplelor enumerări, este impresionantă, multitudinea aspectelor și datelor ingineresti dezbătute cu erudită competență care situează lucrarea printre cele mai reușite apariții editoriale ale anului".

Lucrarea analizată se derulează pe 472 pagini, 12 mari capitole, 104 subcapitole, peste 252 figuri/fotografii, tabele, fiind indicate multe și actuale surse bibliografice, dorindu-se a fi "o mică enciclopedie a realizărilor ingineresti, un început de prezentare a înfăptuirilor deosebite și a utilităților ingineresti, a practicării artei în schimbarea și aplicarea tehnologică organizată".

O trecere în revistă a conținutului cărții, permite următoarea prezentare.

Pe 20 de pagini, **capitolul 1 TRANSSIBERIANUL** prezintă un insolit mijloc de transport ce face legătura între două continente, Europa și Asia, pe o distanță de 9.288 km, care traversează toată Rusia, străbate Mongolia și ajunge în China.

Capitolul 2 REALIZĂRI INGINEREȘTI LA SUPERLATIV, analizează pe 52 de pagini, realizări ingineresti impresionante, considerate capodopere ale ingineriei perioadelor istorice vizate, adevărate minuni ale lumii moderne (Super-avionul Airbus Beluga; Marele Boeing 797; radiotelescoape gigant; obținerea unor cantități nelimitate de alimente în deșert; despre orașul construit în totalitate din bambus; Canale, tunele, viaducte și poduri impresionante.

Capitolul 3 ASCENSOARE (LIFTURI) (44 pagini), prezintă unele considerații generale, un scurt istoric, tehnologia în domeniul construcțiilor de ascensoare, caracterizarea cablurilor din oțel pentru lifturi. Se înfățișează primul ascensor fără cablu din lume și se descriu unele ascensoare unicate din lume. Capitolul prezintă ascensorul (liftul) spațial și unele ascensoare/lifturi pentru ambarcațiuni (Roata de la Falkirk, unul din simbolurile Scoției moderne și ascensorul/liftul pentru ambarcațiuni Strey-Thieu).

De peste o sută de ani, o construcție zveltă, îndrăzneată, ușor de recunoscut și reținut prin silueta-i inegalabilă, continuă să fie o adevărată emblema a Parisului și a Franței: turnul Eiffel. În cadrul **capitolului 4 TURNUL EIFFEL ȘI ARHITECTURAL ACESTUIA** (32 pagini), se prezintă unele generalități; proiectarea și construcția Turnului; unele aspecte inedite. Se vorbește despre inginerul Alexandre Gustave Eiffel și realizările sale și despre unele legende și adevăruri țesute în jurul turnului.

Dintre principalele mijloace de transport folosite în traficul urban, bicicleta, vehiculul terestru pus în mișcare cu ajutorul pedalelor, este acreditat cu o viteză comercială de 10-12 km/h. **Capitolul 5 BICICLETA**, tratează de-a lungul a 32 de pagini, pe 9 subcapitole: ■ Istoria bicicletei. Generalități; ■ Începuturile bicicletei; ■ Bicicleta în epoca modernă; ■ Bicicleta nu numai pentru simpla deplasare; ■ Despre biciclete; ■ Biciclete electrice; ■ Robotul PRIMER-V2-telemecanica; ■ Bicicleta pentru toată familia și ■ Stabilitatea bicicletei și accidente în parcurs.

Cuvintele istoricului Iosif STERCA-ȘULUȚIU "Muzeul e arsenalul cel mai puternic cu care un popor își apără originea, identitatea și tot ce a moștenit de la străbuni", ne introduc în cele 34 pagini care prezintă **capitolul 6 MUZELE TEHNICE**. Se prezintă unele muzee tehnice din lume și din România: muzeul Tehnic din Viena, muzeul German, muzeul Tehnic și Auto Sinsheim, muzeul Științific Paris, muzeul de Știință din Londra, muzeul Național de Știință și Tehnică Leonardo da Vinci din Milano, muzeul de tehnică Nemo din Amsterdam, muzeul Tehnic Național din Praga. Proiectului pentru realizarea Muzeului și Centrului de Educație din Moscova și primei centrale nucleare din lume, devenită muzeu, i se alocă cuvinte elogioase. Din România, se prezintă doar Muzeul Științei și Tehnicii "Ștefan Procopiu", Muzeul Național tehnic (MNT) Dimitrie Leonida și Muzeul automobilului românesc.

Capitolul 7, VEHICULE TERESTRE GIGANT, 32 pagini, prezintă ingineria în acțiune în toată grandoarea și splendoarea ei: cel mai mare buldozer din lume, considerat astfel la data studierii bibliografiei în domeniu, producătorii consacrați de utilaje gigant, basculanta minieră BelAZ-75710 – cel mai mare vehicul terestru din istoria lumii, unele realizări românești și situația actuală a industriei de autovehicule, camionul românesc DAC 120 DE, făcându-se un top al basculantelor gigant. Se analizează cel mai mare excavator din lume, cel mai mare utilaj de săpat tuneluri din lume și cel mai mare buldozer din lume (buldozerul model D 575A-3, produs de Komatsu, Japonia) făcându-se și o scurtă prezentare a Companiei Caterpillar.

Capitolul 8 PLANUL ÎNCLINAT (24 pagini), prezintă planul înclinat (Șiclaul) din Covasna, planul înclinat Saint-Louis-Arzviller, planul înclinat de la Ronquières– Canalul belgian, Charleroi-Bruxelles și Podul de apă Magdeburg, adevărate minuni ale ingineriei de ieri și de astăzi.

TRANSPORTURI FERROVIARE ocupă și ele un loc important în cadrul capitolului 9, întins pe 38 de pagini. Este prezentat transportul feroviar din România și transporturile feroviare din alte țări (transporturile de mare viteză, folosirea tehnologiilor materialelor supraconductoare în transportul feroviar, noul tren maglev și viitorul trenurilor de mare viteză, inclusiv trenul spațial).

Nu sunt omise nici **ENERGIILE REGENERABILE**, capitolul 10, cărora le sunt dedicate peste 64 de pagini, pentru analiza unor aspecte care vizează energiile regenerabile (energia solară, energia valurilor etc.).

Capitolul 11, CEA MAI MARE MAGISTRALĂ ACVATICĂ DIN LUME este tratat pe 18 pagini. Libia este o țară deșertică, iar industrializarea de după Marea Revoluție Al-Fatah din 1969 a dus la o scădere masivă a resurselor și așa insuficiente de apă. Marele Râu Artificial este o rețea de conducte ce alimentează Libia cu apa din deșertul Sahara. Unii spun că acesta ar fi cel mai mare proiect de inginerie derulat vreodată iar, potrivit site-ului oficial, este cea mai mare rețea de conducte din lume, lucrarea fiind descrisă drept „cea de-a opta minune a lumii”.

În încheierea volumului, ca un apogeu al creațiilor ingineresti, capitolul 12, CHINA - INGINERII ULUITOARE prezintă pe 44 pagini unele realizări impresionante din China, țară devenită în prezent a doua cea mai mare economie a lumii.

Într-adevăr, "Ingineria este o mare profesie. Inginerul este o lume reală sau de vis, este miracol sau realitate, vis sau imaginație, teorie și practică, cultură și tehnică, improvizatie și spirit de raționament și de analiză", cum frumos a caracterizat profesorul universitar emerit Mircea BEJAN, membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România.

Închei această scurtă prezentare, apelând la materialul întocmit ca referent științific: "Într-o combinație a cuvintelor din titlu se poate conchide: ... și inginerie și arta prezentată excelent meșteșugit de Mircea Bejan, inginerul-profesorul-academicianul, iar un astfel de om ne poate da lecții !... Pot fi mândru că am fost referent științific al primei ediții pentru o autentică enciclopedie Princeps-BEJAN-2016 !" Doresc ca prezenta carte să fie prima dintr-o serie mai largă a unei enciclopedii a realizărilor ingineresti."

Ziarul SEBEȘUL, iunie 2016, ISSN 1842-161x, pag. 9

Editori: Municipiul Sebeș, Centrul Cultural "Lucian Blaga" Sebeș, AGIR

Carte tehnică "INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG, vol.2"

autor **Mircea BEJAN**

Editura AGIR, București 2017 și Editura MEGA, Cluj Napoca, 2017

Prof.univ.emeritDr.Ing.Eurlng, **Tiberiu Dimitrie BABEU**,

membru al Academiei de Științe Tehnice din România, Universitatea "Politehnica" Timișoara,

președintele Sucursalei AGIR Timiș

În materialul întocmit ca referent științific a cărții INGINERIA-ARTĂ SAU MEȘTEȘUG, vol.2, printre altele, am scris: "Redactată cu deosebită acuratețe și măiestrie de mare valoare enciclopedică, unică în felul ei continuă părerea și aprecierea după succesul primului volum ! Într-adevăr INGINERIA ESTE ȘI ARTĂ DAR ȘI MEȘTEȘUG, O MESERIE DE INVIDIAT ! Am avut marea plăcere să fiu referent la această prea frumoasă carte care apare într-o perioadă de punerea întrebării "încotro tehnică, încotro tineret ?" și prezentării competente a profesorului clujean, născut în Timișoara, capitala culturală europeană 2021".

Lucrarea Prof.univ.em.Dr.Ing. Mircea BEJAN, membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România - ASTR, se prezintă pe 554 pagini, 9 mari capitole, 517 figuri/fotografii, 12 tabele, 27 citate (unele celebre), marea majoritate vizând inginerul și ingineria, în totalul volumului fiind indicate peste 200 titluri bibliografice actuale. Într-o prezentare succintă, sintetică, putem rezuma:

Capitolul 1 VEHICULE CU PERNĂ DE AER tratează pe 42 de pagini vehiculele cu pernă de aer (numite și aeroglisor sau pernopter; în engleză: hovercraft; în franceză: aeroglisseur). Sunt nave care se deplasează deasupra apei sau solului planând pe o pernă de aer creată sub carenă cu ajutorul unor ventilatoare puternice, prezentând avantaje multiple. Capitolul prezintă unele realizări militare în domeniu, hovercraftul cu utilizări multiple, barje cu pernă de aer, catamaranul. Se face o scurtă caracterizare a Forțelor Navale românești vizând navele pe pernă de aer.

Capitolul 2 SUBMARINUL (60 pagini), tratează: începuturile submarinului și un scurt istoric al submarinelor (submarinul "Turtle", submarinele lui Leonardo da Vinci, Robert Fulton și Jules Verne. Se prezintă o interesantă istorie a submarinelor românești, o descriere a submarinelor pitice militare, batiscaful, prezentarea submarinelor chineze, submarinele și Groapa Marianelor, viața în adâncuri, submarinele cu propulsie nucleară, vehicule submarin fără pilot - submarine-rechin, pe scurt despre supercavitatie și o succintă prezentare a submarinelor prezentului.

Capitolul 3 METROUL (100 pagini) tratează: Generalități privind transportul public, privind metroul și un scurt istoric al acestuia; ▪ Prima stație de metrou din New York (1867) și 126 de ani de la prima linie de metrou de mare adâncime; ▪ Multe lucruri despre metroul din Moscova și tainele acestuia; ▪ Interesante stații de metrou din lume (Moscova, Dubai, Coreea de Nord, Coreea de Sud, Milano, metroul budapestan, metroul parizian, cel din München, Stockholm, Shanghai, Sankt Petersburg, Bruxelles, Madrid, linia de metrou Bilbao, Basque, Spania, stația Kaohsiung, Taiwan, stația BockenheimerWarte, Frankfurt, stația Porte de Valenciennes, Lille, metroul din București; ▪ Conducerea automată a metrourilor.

Un străvechi proverb arab spune că „Omul se teme de timp iar timpul se teme de piramide”. Și astfel, **capitolul 4 PIRAMIDELE**, prezintă pe 70 de pagini: ▪ Egiptul – generalități; ▪ Primii arhitecți și ingineri din lume (arhitectul și inginerul Imhotep; arhitectul și învățatul Amenhotep, fiul lui Hapu); ▪ piramidele și poezia; ▪ piramidele descoperite în Antarctica și cele necunoscute din Sudan; convingeri, prejudecăți și ce se transmite percepției și cunoașterii noastre (unele mituri propagate de-a lungul timpului, mituri și adevăruri despre piramide); piramidele, construite din blocuri fabricate de muncitori; ▪ piramida primului împărat al Chinei (mausoleul primului împărat al dinastiei Qin și armata de Teracotă, China); ▪ casa în formă de piramidă și beneficii energetice; ▪ efectul de piramidă, un leac universal; ▪ imobilul viitorului - piramida lui Henri Coandă; ▪ piramida de la Prundu – Pitești; ▪ conceptul orașului-piramidă.

CANALUL SUEZ, **capitolul 5**, prezintă pe 26 de pagini: Egipt, o țară arabă din nordul Africii și din Orientul Mijlociu; Canalul Suez. Aspecte generale, construcție și istoric; Criza Canalului Suez; Extinderea canalului Suez (lucrarea de proporții colosale a fost finanțată exclusiv din subscripție publică și a fost terminată exact în termenul stabilit: un an de zile. Una din marile realizări de inginerie din istorie, Canalul Suez leagă Marea Roșie de Marea Mediterană și este principala cale navală de acces din Asia către Europa, altfel, vasele ar trebui să ocolească întreaga Africă.

Capitolul 6 INGINERII PARTICULARE ȘI MIRACOLE (42 de pagini) este prefațat de cuvintele și o parte din realizările inginerului român, academician, pionier al aviației, fizician și inventator, Henri Marie COANDĂ (1886-1972): „Mulți indivizi din societatea modernă sunt ca barcagii: trag la vâsle, dar stau cu spatele la viitor. Viitorul este suma pașilor pe care-i faceți, inclusiv a celor mici, ignorați sau luați în râs.” Prezentarea continuă cu locuri misterioase tănuite (Menwith Hill - bază militară în Anglia, seiful muzeului companiei, World of Coca-Cola, stația de urmărire a sateliților Pine Gap, Centrele de date Google, Banca Mondială de Seminte Svalbard), cu mărețe realizări ingineresti din Norvegia (sistemul de educație norvegian, tuneluri subacvatice suspendate pentru mașini, tunelul maritim prin care vor putea trece și nave de croazieră și podul din fiordul Hardanger) și cu unele descoperiri și realizări ingineresti senzaționale (utilajul pentru forări la adâncime, numit Nuclear Subterrene, baze secrete subterane SUA, China și bazele sale subterane, bază subterană iraniană unde sunt stocate rachete, idem în Marea Britanie și în Rusia). Universul subteranelor, al tunelurilor, al bazelor secrete și al cavernelor este compus din grote, beciuri, misterioase

orașe subpământene și, mai ales, din tuneluri și din gigantice baze militare clandestine a căror funcționare este învăluită pentru omul de rând într-o imensă aură de mister.

O invenție se definește ca fiind „o mașină, un proces, o îmbunătățire etc. - noi și utile, care nu au existat anterior și care sunt recunoscute ca produsul unei intuiții sau unui geniu unice, deosebite de competențele mecanice obișnuite sau de artizanat”. Pe 132 de pagini, **capitolul 7 INVENȚII ȘI INVENTATORI**, face o analiză detaliată a brevetelor de invenție, a unor invenții considerate atribuite eronat, a unor descoperiri care au condus la sfârșitul/decesul inventatorilor lor, a unor invenții apărute din diverse greșeli. Se prezintă invenții aduse de China, despre tipar, despre unele invenții care au schimbat lumea. Lucrarea analizează mari și recunoscute invenții ale femeilor, menționând câteva: Hypatia, prima femeie inventator a lumii; Mary Dixon Kies; încălzirea centrală; invenția lui Alice Parker în 1919; pungile de hârtie moderne; mașina de spălat vase, Josephine Cochrane (1839-1913); mașina de făcut înghețată, Nancy Johnson în 1843; frigiderul electric, Florence Parpart în 1914; etc., etc. Se prezintă arma laser montată pe navele americane, „Arma Gustav” și aspecte inedite privind invențiile și inventatorii. Capitolul se încheie cu prezentarea celei mai mari invenții a timpurilor moderne: Internetul.

PREMIILE ȘTIINȚIFICE, titlul **capitolului 8**, prezintă pe 40 de pagini, Premiul Japonia, Premiul Kavli, Premiul de la Kyoto, Medalia COPLEY, Premiul Fundației Wolf, Medalia de Onoare IEEE, Premiul Pritzker, Medalia Fields, Premiul Magellanic, Premiile AGIR, Potențialul inteligențelor artificiale, Premiul NOBEL și Premiul Nobel și România. Premiile menționate reprezintă recunoașterea cercetării științifice remarcabile; onorarea oamenilor de știință și inginerilor extrem de creativi; promovarea înțelegerii publice a oamenilor de știință și inginerilor și a activității acestora; încurajarea cooperării internaționale între oamenii de știință, inginerilor și cercetătorilor creativi, aspecte de care trebuie să avem cunoștință și deosebită și aleasă apreciere.

Capitolul 9, MAȘINĂRII ANTICE tratează pe 42 de pagini unele aspecte care apar permanent în lume, știri despre multe descoperiri misterioase și ciudate făcute de arheologie în ultimii zeci și sute de ani, pe care știința nu le poate explica și care ar putea da peste cap întreaga istorie. Capitolul prezintă: legendarul Dedal; seismograful - ZhangHeng; despre artefactul de 6000 de ani creat cu tehnologii actuale de la NASA; roboți și androizi folosiți de oamenii din Antichitate și din Evul Mediu; unele descoperiri incredibile: elicoptere și submarine pe pereții piramidelor; avioane performante și zboruri interplanetare realizate în urmă cu 7000 de ani de către o civilizație misterioasă; obiecte zburătoare care străbăteau cerul Indiei; mașinăria Antikythera – un computer antic cu o vechime de peste 2.000 de ani; tehnici de placare sud coreene folosite în antichitate; realizări incredibile din lumea musulmană; „Mașinării” în muzică; despre un posibil cel mai vechi artefact de aur în Bulgaria.

Și din nou citez din materialul întocmit ca referent științific: „Cam tot ce reușește un om într-o viață activă să vadă, să învețe, să înțeleagă este redat în acest volum poate mult zis atotcuprinzător, care să ne facă atotștiutori ! Este meritul profesorului BEJAN care a reușit din multele crâmpoșe de ȘTIINȚĂ ȘI TEHNICĂ, INGINERIE, de peste tot, să se STRĂDUIASCĂ cu talent și abnegație să creeze o adevărată ȘCOALĂ CLUJJEANĂ în al cărui renume și afirmație se realizează !Sunt de acord cu apariția volumului 2, cu „Magna cum laude” și sincere FELICITĂRI !”

Ziarul SEBEȘUL, iunie 2017, ISSN 1842-161x, pag. 9

Editori: Municipiul Sebeș, Centrul Cultural "Lucian Blaga" Sebeș, AGIR

Cartea tehnică. Mircea Bejan: INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG (vol. 2)

facția
ziar independent de Cluj

30 martie 2017 | Articol scris in [CULTURA](#)

La editurile AGIR București și MEGA Cluj-Napoca a văzut lumina tiparului, în 2017, cel de-al doilea volum al unei lucrări monumentale pe care Prof.univ.emerit dr.ing. Mircea BEJAN, membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România – ASTR o dedică pasiunii sale de o viață, ingineria. Intitulată INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG, cartea, prin cele două volume ale sale, pune în centru inginerul – „unul dintre artizanii lumii contemporane, constituentul unei bresle care are un cuvânt greu de spus în lumea tehnicii, științei, politicii, economiei, în domeniul sentimentelor și gândirii”. Și aceasta pentru că activitatea inginerului presupune „arta de a descoperi”, în strânsă legătură cu „arta de a face”. Volumul al doilea poartă cititorul tocmai către cunoașterea „unor realizări ale lumii care sunt exemple vii ale acestei unități între idee și realizare practică” (v. Cuvânt înainte de Prof.dr.ing.DHC Florin Teodor Tănăsescu).

Potrivit autorului, acest al doilea volum al cărții INGINERIA – ARTĂ SAU MEȘTEȘUG „dorește să continue mica enciclopedie a celor mai deosebite realizări ingineresti, un început de prezentare a înfăptuirilor deosebite și a utilităților ingineresti, a practicării artei în schimbarea și aplicarea tehnologică organizată, dezvoltată în volumul 1 apărut în anul 2016.”

Peste 500 de pagini (!), plus o bibliografie consistentă, prezintă detaliat, în 9 capitole (517 figuri/fotografii, 12 tabele, 27 citate, fiind indicate peste 200 titluri bibliografice actuale!) cu exemple de la noi și din lume: Vehiculele cu pernă de aer; Submarinul; Metroul; Piramidele; Canalul Suez; Inginerii particulare sau miracole?; Invenții și inventatori; Premii științifice; Mașinării antice. Sunt informații de foarte mare interes, multe necunoscute publicului larg, dar cu atât mai necesare omului cultivat al secolului XXI, aspect

relevat în considerațiile sale de Prof.univ. emerit dr. ing. Euring. Tiberiu Dimitrie Babeu, unul dintre referenții cărții: „Cam tot ceea ce reușește un om într-o viață activă să vadă, să învețe, să înțeleagă este redat în acest volum”... Dacă ne gândim doar la capitolul 6, Inginerii particulare sau miracole?, avem realizările inginerului român și pionier al aviației, fizician și inventator Henri Marie Coandă (1886-1972), dar și locuri misterioase tănuite precum: Menwith Hill – bază militară din Anglia, seiful muzeului companiei World of Coca-Cola, stația de urmărire a sateliților Pine Gap, centrele de date Google, Banca Mondială de Semințe Svalbard, mărețele realizări ingineresti din Norvegia cu tunelurile subacvatice suspendate pentru mașini sau tunelul maritim prin care vor putea trece și nave de croazieră, podul din fiordul Hardanger, baze subterane secrete din SUA, China, Iran, Marea Britanie sau Rusia... La fel, capitolul 7, despre Invenții și inventatori, face o analiză detaliată a brevetelor de invenție, a unor invenții considerate ca fiind atribuite eronat, a unor descoperiri care au condus la sfârșitul/decesul inventatorilor lor, a unor invenții

apărute din diverse greșeli (foarte interesant!). De fapt, fiecare capitol vine cu informații și date senzaționale pentru profanii într-ale ingineriei, inclusiv afirmația autorului că, deși pare greu de crezut, mașinile automate, roboții, calculatoarele, anumite realizări ingineresti existau cu mult timp înainte ca oamenii moderni să le „descopere”...

Regăsim în această veritabilă enciclopedie tehnico-științifică pagini de delectare, dar și de informare de la o sursă avizată, care nu fac decât să conștientizeze cititorul asupra cunoașterii importanței covârșitoare pe care inginerul o are pentru existența și progresul societății.

Michaela BOCU
m.bocu@ziarulfacia.ro

Volumul va fi lansat la București, cu ocazia Adunării generale și a întâlnirii Consiliului Director al AGIR din 30-31 martie 2017.

Univers Ingineresc nr.: 7/2017
Data: 1 – 15 aprilie 2017

La 31 martie a.c., la sediul central al AGIR din București, Calea Victoriei nr. 118, a avut loc Adunarea Generală a Asociației Generale a Inginerilor din România. Evenimentul a reunit membrii statutar, precum și numeroși invitați.

În a doua parte a reuniunii, s-au desfășurat lucrările conferinței „Statutul profesional al inginerului în Europa” și a avut loc lansarea cărții „Ingineria - artă sau meșteșug”, avându-l ca autor pe prof. univ. em. dr. ing. Mircea Bejan.

Ion Moise – remarcabilă personalitate În amintirea domnului profesor scriitor-editor

MarilenaToxin, Răsunetul, **Luni, 05/21/2018**

„În anul 2018, an în care George Coșbuc (mai actual decât ar vrea unii) ne amintește că a trecut în neființă acum un secol, profesorul Ion Moise ar fi împlinit venerabila vârstă de 80 de ani.

Îi datorez mult acestui om devenit legendă care, ne lipsește tuturor. Înzestrat cu mult umor, calitate tot mai rar întâlnită la bărbați în zilele noastre, riguros în cercetări de specialitate, vitregit oarecum de destin, îmi spunea: „Succesul se plătește într-un fel sau altul!”

Aborda subiecte istorice, dar și actuale și scria deliberat, documentat uneori până la detaliu, într-o manieră accesibilă tuturor categoriilor de cititori.

L-am vizitat de câteva ori în dezordinea lui ordonată și mi-a prezentat mașina lui de scris, dar și cartea de căpătâi – Biblia. Contrar aparențelor, Ion Moise era un om religios, nu-și începea ziua fără a citi rugăciuni. A avea un ritual sfânt pe care îl repeta zilnic. Viața lui a fost, atât cât o cunosc eu, nelipsită de suișuri și coborâșuri. Câteva tablouri îi decorau pereții din apartamentul modest. Vorbea cu mult dor de frumoasa lui mamă ce a plecat tânără la ceruri, dar și de băiatul Viorel. Numele acelui copil i-a fost dat după poezia lui Coșbuc: Nunta Zamfirei: ...”El, Viorel, el a venit/ Dintr-un afund de răsărit...”.

Era mereu cu zâmbetul pe buze și orice dojană din partea lui venea ca o ploaie caldă de vară.

Nu aveai dreptul să fii supărat pe acest mare om, mare caracter. L-am vizitat la spital cu doar câteva zile înainte de dispariția lui fizică.

Galant și educat, m-a condus, povestindu-mi de ultimul roman la care lucra „Jurnalul unui student”. Era o autobiografie. Mi-a cumpărat o ciocolată, conștient de degradarea rapidă, dar ochii triști îmi rămân mereu în minte. Nu ar fi putut nicicând să facă mai bine o altă meserie decât cea de scriitor.

Cu timpul se va dovedi că a fost un geniu românesc. Tatăl său, fost jandarm, l-a vizitat la Cluj în timpul studenției abia în al doilea an.

Povestea râzând că i-a dus o geantă plină cu mâncare și l-a întrebat; „Ce facultate faci tu aici?”, „Eu, tată, fac română!”, „Română???, păi, maică-ta nu te-a învățat românește?”

A avea o fantezie moderată și nu te plictiseai niciodată în preajma sa. A ținut mult la istoria românilor și cred că ar fi născocit un roman legat de marea Unire. L-a iubit pe Vlad Țepeș, a fost fascinat încă din copilărie, de la primele lecții de personalitatea acestuia, care s-a jertfit pe altarul creștinătății. A apărat și conservat valorile străvechi „ale civilizației europene, ale moralei și demnității unui neam”, atât de oropsit ca cel românesc,

Nu refuza pe nimeni niciodată, indiferent de probleme. Era darnic și sufletist. Uneori, cei din jur profitau de bunătatea sa. Lua viața, ca și moartea, în râs. „Soarele trecuse deja de miezul zilei. Un râs sarcastic de dincolo de lume, îi stăpâni un timp coșul pieptului. Ce negură,

Doamne!...” „Dumnezeule, oprește-l din drum! O, luminate stăpân, modestia de care ați dat dovadă e demnă de toată lauda!”

Aceste cuvinte le-am preluat din cartea „Ochiul dragonului”. Se potrivea atât de bine caracterului marelui scriitor Ion Moise, care, la fel ca George Coșbuc, a avut „sufletul în sufletul neamului românesc”.

Comentarii

Ion Moise – remarcabilă personalitate, [MarilenaToxin](#), Răsunetul, Luni, 05/21/2018

În amintirea domnului profesor scriitor-editor

Comentarii

21/05/18 16:04

Victor Știr

Feliicitări, Doamna Marilena Toxin! Pe lângă proza frumoasă pe care ați scris-o, citim acest excelent comentariu despre scriitorul Ion Moise.

Vă felicităm!

21/05/18 19:33

prof. Vasile Gă...

Numai un suflet mare (cum e și al dv.) poate vedea soarele din inimile altora.

23/05/18 22:39

prof. Vasile Gă...

E greu să înțeleg pentru ce mi se pocește numele în redacția acestui cotidian la care am colaborat atât de multă vreme. Sunt prof. Vasile Găurean și nu am semnat niciodată cu astfel de ... xiudățenii.

23/05/18 23:09

rasunetul

Domnule Găurean, robotul automat nu acceptă decât câteva caractere la numele de sus, nu noi scurtăm numele. E un robot automat. Vă mulțumim pentru colaborare, însă dacă aveți ceva de reproșat nu la noi e hiba, ci la cei de la soft. Vedeti că v-ați greșit singur acum numele. Nu este pentru prima dată când ne luați la rost pe nedrept. Respectul trebuie să fie reciproc. Însă după cum se comentează credem că nu e adevăratul profesor, care e mai diplomat. Mulțumim.

ETNOGRAFIE ȘI FOCLOR

Meniu MAXIMINIAN, *Lada de zestre a străbunilor în anul Centenarului Marii Uniri*

Identitatea românească trebuie să ne însoțească clipă de clipă, nu doar în anul Centenarului Marii Uniri. Să nu uităm nici măcar o clipă să fim români. Sufletul nostru să vibreze mereu în rugăciune rostită în dulcea limbă pe care am moștenit-o de la străbunii noștri, ca pe un dar neprețuit.

Mereu mi-a fost în minte îndemnul lui Andrei Mureșanu: "Deșteaptă-te române!", bistrițeanul nostru brav care ne-a lăsat un adevărat tezaur liric patriotic. Aici, la umbra lui Andrei Mureșanu, fermecat de scrierile altor doi mari români George Coșbuc și Liviu Rebreanu, am crescut cu iubire față de pământul sfânt, apărat de înaintașii noștri cu prețul vieții. Aici, scaldat de Someșul la a cărui apă vie s-au adăpat românii noștri, ascultând poveștile bunicului meu despre Marea Unire am învățat să fiu român, să nu mă îndoiesc nici măcar o clipă de poporul meu, să cred într-un viitor în care să stăm din nou cu fruntea sus în fața intemperțiilor. Am învățat să iau exemplul sătenilor mei care au ajuns la Alba Iulia, alături de alți bravi români.

La un secol de la 1 Decembrie 1918, când Adunarea Națională de la Alba Iulia, constituită din 1228 de delegați și sprijinită de peste 100.000 de români veniți din toate colțurile Ardealului și Banatului, a adoptat o Rezoluție prin care s-a consfințit unirea tuturor românilor din Transilvania, întreg Banatul (cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre) și Țara Ungurească (Crișana, Sătmar și Maramureș) cu România să privim cu recunoștință spre stele și să înălțăm o rugăciune pentru cei care s-au sacrificat pentru noi.

Pagini sublime de istorie scrisă de poporul ce și-a dorit ca frații să nu mai fie răzvrătiți, să trăiască împreună în pace pe pământul sfânt sub grija Celui de Sus. Să facem vie istoria noastră, iar pozele Unirii să fie lângă icoană, ca semn al prețurii noastre.

Identitatea noastră sunt, în primul rând, tradițiile ce se moștenesc din generație în generație ca un arc peste timp al identității țaranului român care și-a croit destinul în matca țării mari. Aici, unde rugăciunea s-a făcut întotdeauna auzită prin glasul Sfinților Martiri, credința și tradiția își dau mâna pentru a arăta ceea ce are mai frumos sufletul nostru. La noi lada de zestre a strămoșilor noștri nu a fost vândută, nici uitată, ci păstrată la loc de cinste în casa dinainte.

Ce ar fi românul fără țara mare, fără matricea culturală, fără cultura tradițională? Este o mare responsabilitate de a transmite mai departe urmașilor noștri țara întregă, identitatea noastră, firul ce ne leagă de pământul natal, de acel "colț de lume" în care părinții, bunii și străbunii ne-au modelat personalitatea făcându-ne "oameni dintre oameni".

Un secol de istorie a sufletului românesc, a aceluși suflet care plânge, speră, se bucură. Înaintașii noștri au plecat în opinci spre Alba Iulia și au unit țara. Sunt 100 de ani de când străbunicul meu a dus tricolorul în Cetatea Unirii. Astăzi, nu mai mergem în opinci spre Alba Iulia, și nici măcar pe jos, însă ar trebui să vibreze mândria de român în fiecare clipă. „Țăranul român“ se schimbă odată cu lumea, se „integrează“ și, mai ales, se dezintegrează imaginea lui. Să nu uităm de el, să spunem și noi "laudă țaranului român", la fel ca Liviu Rebreanu în discursul de intrare în Academia Română. Și mai este ceva: să redobândim statutul de români

adevărați, să nu ne clintim în fața stăpânilor lumii, să ne purtăm Crucea ca mai apoi să fim biruitori. Asta-i România mea !

Florin Flămând, un artist complet, sărbătorit la el acasă, pe Valea Bârgăului

Alin CORDOȘ, Mesagerul, Luni, 21/05/2018

Întreaga suflare a văii Bârgăului l-a sărbătorit duminică, 20 mai, la Prundu Bârgăului, în spațiul din spatele primăriei, pe artistul și profesorul Florin Flămând. Marea sărbătoare a vizat cei 50 de ani de activitate cultural în slujba folclorului românesc a lui Florin Flămând.

De la eveniment nu au lipsit președintele Consiliului Județean, Radu Moldovan, senatorul ALDE, Ioan Simionca, primarii din Joseni, Tiha, Bistrița și Prundu Bârgăului, Ioan Vrâncean, Vasile Șut, Vasile Laba și Doru Crișan, dar și foarte mulți artiști populari care au ținut să fie alături de Florin Flămând la împlinirea celor 50 de ani de activitate cultural în slujba folclorului românesc.

Președintele Radu Moldovan a vorbit la modul superlative la adresa maestrului coregraf

Florin Flămând, punctând faptul că e vorba de un brand al județului Bistrița-Năsăud: ” Florin Flămând este un brand pentru județul Bistrița-Năsăud, chiar dacă ale noastre colaborări directe nu sunt unele foarte multe, eu am apreciat și apreciez foarte mult tot ceea ce a făcut, pentru că a făcut de foarte multe lucruri, cu eforturi și sacrificii personale, iar într-olime a globalizării, a ștergerii tuturor tipurilor de granițe, e nevoie mai mult decât oricând de tradiții. Poporul român are tradiții frumoase care îl diferențiază și îl aduc în frunte și aici, în aceste locuri

minunate, binecuvântate de Dumnezeu, pe Valea Bârgăului, sunt oameni minunați, cu tradiții minunate. Cred că domnul Florin Flămând, în cei 50 de ani de activitate a făcut lucruri minunate pentru aceste comunități și nu numai, dar mai ales a dus în țară și peste hotare aceste minunate obiceiuri”, a prezidat Consiliul Județean Bistrița-Năsăud.

În acest context, președintele Radu Moldovan, i-a oferit lui Florin Flămând, o Diplomă de Excelență, în semn de recunoștință pentru cei 50 de ani de activitate artistică, pentru promovarea și perpetuarea folclorului românesc pe care l-a ridicat la rang de artă.

Pe scena amenajată în spațiul din spatele primăriei Prundu Bârgăului, au urcat, pe rând: Ansamblul Folcloric „Balada”- Bistrița, Ansamblul Folcloric „Dorna Dorului” -Vatra Dornei, Ansamblul Folcloric „Colibița” - Bistrița-Bârgăului, Ansamblul Folcloric „Datina turdeană” – Turda, Ansamblul Folcloric „Tihuța” -Tiha-Bârgăului, Ansamblul Profesionist „Cununa de pe Someș” -Bistrița

Evenimentul a fost organizat cu sprijinul Serviciul de Conservare, Cercetarea, Protejarea și Promovarea Culturii Tradiționale și Multimedia, Asociația Folclorică „Țăpınarii” Susenii Bârgăului în colaborare cu Primăriile comunelor Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Tiha Bârgăului.

ACTIVITĂȚILE CULTURAL-ARTISTICE DESFĂȘURATE ÎN DECURSUL ANULUI 2017 ÎN COMUNA PRUNDU BÂRGĂULUI, JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD

Cu toate greutățile pe care le întâmpinăm datorită unor factori care poluează tot mai mult folclorul autentic , independent de voința noastră , noi cei care suntem în acest domeniu vom lupta neconținut pentru a menține flacăra vie a culturii populare pe Valea Bârgăului.

Activitățile cultural-artistice ale anului 2017 au debutat cu participarea în data de 02.februarie 2017 a Tarafului Tradițional format din instrumentiștii orchestrei „Plaiurile Bârgăului,, la un spectacol de muzică tradițională organizat la Stoicești –satul natal al lui Grigore Leșe , care a fost și amfitrionul acestei manifestări.

La inițiativa Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud a avut loc în data de 22 februarie 2017 întâlnirea de lucru cu toți reprezentanții culturii din județul Bistrița Năsăud , unde s-au purtat discuții despre noi proiecte culturale pentru anul în curs , precum și soluționarea unor probleme întâmpinate în cadrul activităților din acest domeniu.

La invitația Centrului de Excelență în Medicină și Farmacie „ Raisa Pacalo,, din Republica Moldova „Ansamblu Folcloric „ Plaiurile Bârgăului,, a participat în perioada 25-28 aprilie 2017 la Programul Cultural consacrat aniversării a 10 ani de activitate al Ansamblului Folcloric Model „ Romanița,, , în cadrul căruia generații de elevi la cea mai frumoasă vârstă a vieții știu să dăruiască culturii populare dragostea și elanul în scopul promovării tradițiilor folclorice ale neamului românesc, îndrumați de conducătorul artistic Mihail Siminică. Primirea delegațiilor s-a făcut în de către d-na director Ala Manolache un manager de excepție al Colegiului de Excelență în Medicină și Farmacie „ Raisa Pacalo,,Și de această dată Ansamblul Folcloric „ Plaiurile Bârgăului,, a prezentat un spectacol artistic diversificat impresionând prin cântec, joc și port , organizatorii răsplătindu-ne cu diplome , flori și o primire călduroasă , iar spectatorii cu ropote de aplauze ridicându-se în picioare în semn de respect pentru frații din România .

De Ziua Eroilor -25 mai 2017 , instrumentiștii Ansamblului Folcloric „ Plaiurile Bârgăului,, condus de dirijorul Dumitru Ciupa ,împreună cu solistele Florin Bălan , Cristina Belei și Maria Pavelean au prezentat un spectacol comemorativ la Monumentul Eroilor din localitate .

În data de 01.iulie 2017, în sala Centrului Multifuncțional al comunei Prundu Bârgăului a avut loc cea de a 46 –a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului organizat de Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud , Biblioteca Județeană „ George Coșbuc„, Primăria , Consiliul Local , Căminul Cultural și biblioteca comunală din comuna Prundu Bârgăului .Moderatorul evenimentului a fost scriitorul bîrgăuan Nicolae Vrășmaș , care s-a ocupat și de această data de îngrijirea și editarea Anuarului Bârgăuan (ediția cu nr.7) , publicație de știință , cultură, artă și literatură.

În cadrul acestui simpozion au susținut comunicări numeroase personalități ale culturii județului Bistrița-Năsăud. Surpriza muzicală oferită de Ioana Suciu directorul Căminului Cultural prin prezența instrumentiștilor Florin Sas și Mihai Furcea a încununat ediția din acest an a simpozionului. Prezent la eveniment a fost și primarul Dodu Toader Crișan, care, prin cuvântul său a mulțumit tuturor participanților și organizatorilor pentru efortul depus în organizarea celei de a 46 ediții a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului.

La inițiativa Primăriei și Căminului Cultural din comuna Șieu , în data de 09 iulie 2017 membrii Ansamblului „Plaiurile Bârgăului,, au participat la Festivalul Cânteclului, Jocului și Portului de pe Valea Șieului, prilej în care a fost marcat momentul ieșirii la pensie a d-nei Viorica Gherasim – directorul Ansamblului Folcloric „Măgura Șieului,, Din partea Primăriei Prundu Bârgăului și a Căminului Cultural i-a fost înmănată o diplomă de excelență pentru buna colaborare în cadrul activităților cultural-artistice din decursul anilor.

În perioada 13-18 iulie 2017 Ansamblul de Muzică și Dans „Cucoara ,, și colectivul folcloric „Șoimii,, de la Casa de Cultură Ratuș –director Chitrușca Petru, însoțiți de primarul comunei Drăsliceni – Petru Buzu din Republica Moldova au fost oaspeții comunei Prundu Bârgăului, ocazie cu care primarul Doru Toader Crișan i-a invitat într-o tabără de schimburi cultural-administrative între cele două comune prietene.

În perioada 18-22 august 2017 a avut loc o nouă ediție a Zilelor Comunei Prundu Bârgăului în cadrul cărora s-a desfășurat și Festivalul Internațional de Folclor „Regele Brazilor,, - ediția a XVI-a. Sâmbătă au avut loc primirea ansamblurilor folclorice la sediul primăriei, deschiderea oficială a festivalului și gala folclorului internațional. În deschidere s-a intonat imnul național al României în acordurile muzicii militare a Garnizoanei Bistrița, continuând cu ample spectacole artistice susținute de țările prezente: Ansamblul Folcloric,, Oldsava ,, Uhersky Brod – Cehia, Ansamblu Folcloric „Zelenika „Omurtag – Bulgaria, Ansamblul Folcloric ,, Lozioara - Șoldănești,, – Republica Moldova și Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului,, Prundu Bârgăului - România, Ansamblurile folclorice din Maieru și Dumitrița , județul Bistrița - Năsăud.

S-au prezentat spectacole de înaltă ținută artistică în spiritul folclorului autentic din țările participante. Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului,, al Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, cu dansatorii: Vlad Ionuț, Bodașcă Alexandra , Păvălean Cosmin, Păvălean Raluca , Zaharie Toader, Ghiț Alexandra , Tala Dumitrelea , Lăzăruț Andrei, Lăzăruț Gabriel, Mănarcă Denisa, Dologa Bogdan, Besa Mihai, Besa Florica, Uifelean Mihaela , Besa Nicolae, Ruscău Ionică, Ruscău Vasilică , Pasere Diana, Rînziș Diana, -instructor Valentin Ciurea , solistele : Florina Bălan, Cristina Belei , Bianca Givan , Andreea și Maria Pavelean , Mariana Condrea în acompaniamentul instrumentiștilor Florin Sas, Furcea Mihai și Fucea Mihai jr. Vrincean Cornel, Țigăroi Toader, Florin Gordon, Grigore Borgovan, Pavel Monda, dirijor Dumitru Ciupa, coordonator Ioana Suci, au prezentat un spectacol pe măsura așteptărilor celor prezenți impresionând prin autenticitatea jocurilor, cântecelor și costumelor specifice zonei Bârgăului, mult apreciate în țară și străinătate. Invitați speciali în gala Festivalului de Folclor „Regele Brazilor”, Ionela Moruțan și Marius Ciprian Pop, artiști de marcă al folclorului românesc .

Duminică sub egida Festivalului Interanțional de Folclor „Regele Brazilor” a avut loc parada portului popular internațional care a fost condusă de un grup de călăreți îmbrăcați în straie populare care au arătat tuturor frumusețea și măreția cailor de pe Valea Bârgăului, urmați de membrii fanfarei Forumului German din Bistrița – coordonator Thomas Hartig și de ansamblurile folclorice invitate la ediția din acest an al festivalului. Directorul artistic și coordonator al acestui festival internațional de folclor,, Regele Brazilor,, a fost d-na Emilia Ometiță-șef serviciu la Centrul Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud, iar director executiv d-na Ioana Suci. Prezentarea spectacolului din acest an a fost asigurată de Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, prin reprezentantele sale: Emilia Ometiță și Cristina Bălan.

Organizatorii acestui prestigios festival sunt: Consiliul Județean Bistrița - Năsăud, (președinte Emil Radu Moldovan), Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud (manager dr. Gavril Țarmure), Primăria comunei Prundu Bârgăului (primar Doru Toader Crișan) și Căminul Cultural Prundu Bârgăului (director Ioana Suciu)

Sărbătoarea „Zilele Comunei” a cuprins și un mare concert de muzică ușoară susținut de ADDA, ALESSIA, TAMY, SONY FLAME ȘI FLY PROJECT, participând un număr foarte mare de tineri de pe Valea Bârgăului .

Alături de primarul Doru Toader Crișan au fost prezenți președintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, Emil Radu Moldovan, prefectul județului Bistrița-Năsăud, Ovidu Frent, subprefectul Ciprian Oprea Ceclan, administratorul județului, Florin Moldovan, purtătorul de cuvânt al Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, Bogdan Ivan, primarii Vasile Șut - Tiha Bârgăului și Nicole Vrîncean - Josenii Bârgăului.

Focul de artificii a luminat bolta comunei în zi de sărbătoare, încheind acest prestigios eveniment.

În data de 10 octombrie a.c. a avut loc în sala Centrului Multifuncțional sipozionul cu tema: „Din ororile celui de al II –lea Război Mondial și comemorarea eroilor martiri, Cei 7 de sub Heniu,, , uciși de trupele hortiste în anul 1944, organizat de Cercul „ASTRA-BÂRGĂU,, Filiala Năsăud, cu sprijinul Primăriei și al Căminului Cultural Prundu Bârgăului.

Alături de valoroși oameni de cultură ai județului, prezenți la acest eveniment au fost primarul Doru Toader Crișan , preot Ioan Jauca, preot Cristian Dolha și un grup de cadre militare din Garnizoana Prundu Bârgăului. Acest important eveniment s-a încheiat cu un moment muzical susținut de taragotistul Dumitru Cipua și Adrian Flamând .

În seara zilei de 25 octombrie în emisiunea „Azi Sărbătorim,, de la postul de televiziune locală AS TV, al cărei moderator este scriitorul Menuț Maximilian, solistele Florina Bălan, Maria Pavelean, Cristina Bucnari, printr-un repertoriu autentic au încântat telespectatorii și pe cel care le-a îndrumat primii pași pe treptele afirmării în muzica populară, la ceas aniversar să pășească pragul celor 70 de ani cu satisfacții, bucurii și împliniri, renumitul taragotist și dirijor al orchestrei „Plaiurile Bârgăului,, - Dumitru Ciupa.

Cu ocazia sărbătorii Sf. Dumitru din 26 octombrie Ansamblul „Plaiurile Bârgăului,, a fost invitat în comuna Telciu la prima ediție a Festivalului Județean de Cultură Tradițională „OBÂRȘII,, - ediția I, unde după prestația depusă, fiecare membru al ansamblului a primit din partea Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud –Serviciul Cultură Tradițională - medalia „ Meritul Cultural,, ,

care le-a fost înmănată de către d-na Emilia Ometiță –Sef Serrviciu Cultură-Tradițională. Prin acest minunat gest cu toții au fost bucuroși făcându-I să se simtă valorosi.

În perioada 10-14 noiembrie 2017, ne-a vizitat comuna, o delegație de la Primăria orasului DVE MOGHILE, însoțită de primarul BORIDAR DUMITROV BORISOV, în vederea realizării unui schimb de experiență privind activitățile socio-economice și culturale ale celor două instituții ale administrațiilor publice locale.

În data de 12 noiembrie ac. Primăria, Consiliul Local și Căminul Cultural din comuna Prundu Bârgăului, cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud au organizat la Căminul Cultural din Susenii Bârgăului, cea de a X-a ediție a Festivalului Folcloric „Toamnă Bârgăuană”. Prezenți la eveniment au fost:

-Ansamblul Folcloric „Baltagul”, Monor, care s-au remarcă prin autenticitatea cântecului, portului și jocului din zona de unde provin, prezentând un spectacol de excepție coordonat de instructor Bogdan Creța și Director Ansamblu-primar Ioan Cira.

-Teatrul Nescris „Dor Someșan”, din comuna Rodna, care și de această dată a dovedit că are adevărați actori, delectând publicul prezent prin hohote de râs, cu piesa „Secretele lui Alex”,-coordonator Cristina Iugan.

- Au demonstrat că prin muzică și dans există tinerete fără bătrânețe ,prin evoluția foarte bună a trupei de dansuri moderne „ZUMBA”, -instructor Iouņ Axente.

Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului”, al Căminului Cultural din Prundu Bârgăului a deschis această manifestare folclorică de mare amploare de pe Valea Bârgăului, printr-un valoros spectacol artistic cuprinzând: piese de orchestră, cântece și jocuri de pe Valea Bârgăului și a Someșului. printr-un talent înnăscut, cu voci de excepție, au încântat spectatorii prin solistele: Bianca Givan, Cristina Belei, Florina Bălan, și Mariana Condrea –conducerea muzicală Dumitru Ciupa și Florin Sas, coregraf Valentin Ciurea și director artistic Ioana Suci.

În cadrul acestui eveniment, primarul comunei, Doru Toader Crișan, împreună cu administratorul comunei Prundu Bârgăului, Turc Vasile Alexandru Ionel, au înmănat cuplurilor de căsătoriți la cei 50 de ani de căsnicie, diplome și premii aducând totodată cuvinte de apreciere pentru felul cum au reușit să fie un exemplu pentru societatea noastră, alături de preot paroh al satului Susenii Bârgăului, Gabriel Pugna, care ne-a asigurat desfășurarea în bune condiții al acestui eveniment, mulțumindu-ne pentru ceea ce am făcut pentru comunitate ,căruia și noi îi mulțumim pentru buna colaborare.

Pentru ca locuitorii din Susenii Bârgăului să se simtă cu adevărat răsfățați cu ocazia acestui eveniment primarul comunei a invitat pe cea care s-a făcut atât

de îndrăgită de bârgăuani , a cărui cântec a devenit şlagăr,, Bârgăuan cu gubă sură”, pe tânăra artistă de muzică populară Georgiana Lobonţ, acest gest fiind răsplătit prin ropote de aplauze la intrarea în scenă a acestei invitate, care pe parcursul evoluţiei a invitat pe cei prezenţi la joc şi voie bună .

În final mărturisind ca iubeşte foarte mult bârgăuanii deoarece prin acest cântec a ajuns să fie cunoscută şi îndrăgită ca solist de muzică populară.

Tuturor celor care au evoluat în scenă le-au fost înmânate în semn de respect si preţuire diplome de participare din partea organizatorilor.

Mulţumiri le-au fost aduse şi celor doi specialiști ai Centrului Judeţen pentru Cultură Bistriţa Năsăud-Gelu Morar si Mircea Cornea care au asigurat sonorizarea pentru buna desfăşurare a acestui eveniment. Această manifestare s-a datorat a fi organizată , odată cu marcarea intrării în Postul Naşterii Domnului.

În perioada 14-17 decembrie 2017 la invitaţia Primăriei comunei Drăslăceni, prin primar Petru Buzu şi a domnului director al Casei de Cultură Ratuş Petru Chitruşca din Republica Moldova, grupul de datini şi obiceiuri „Plaiurile Bârgăului”, al Căminului Cultural Prundu Bârgăului, a participat la Festivalul Concurs Raional al Tradiţiilor şi Obiceiurilor de Iarnă cu genericul „V-am ura, v-am tot ura”, însoţiţi de dl primar Doru Toader Crişan şi consilieri locali. După evoluţie. în gala festivalului, grupul de datini şi obiceiuri „Plaiurile Bârgăului”, au primit din partea organizatorilor aprecieri şi felicitări pentru promovarea valorilor culturale ale neamului românesc răsplătindu-ne cu diplome şi cadouri - simboluri ale neamului românesc.

În această perioadă, organizatorii, printr-un program bine stabilit ne-au condus la o serie de obicetive turistice din zonă pe care le-am vizitat ,printre care as aminti Târgul de Crăciun de la Chişinău la a cărei deschidere am fost prezenţi unde tinerii s-au simţit cu adevărat răsfăţaţi de către primarul Petru Buzu .

Se cuvine să aduc mulţumiri tuturor organizatorilor care prin strădania şi implicarea de care au dat dovadă, noi am avut o vizită de neuitat, vizită care s-a putut realiza datorită relaţiilor de colaborare pe linie culturală şi prietenia dintre cele două unitaţi administrativ teritoriale .

Înainte de a încheia prezentarea acestor manifestări cultural-artistice organizate în comuna Prundu Bârgăului şi nu numai, aduc mulţumiri tuturor factorilor care s-au implicat în desfăşurarea acestora: membrilor Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, Centrului Judeţen pentru Cultură Bistriţa-

Năsăud, sponsorilor, presei, și altor colaboratori și nu în ultimul rând Primăriei și Consiliului local al comunei Prundu Bârgăului, cu care sper și pe viitor să avem aceleași relații de bună colaborare.

Ioana Suciu, Director Cămin Cultural Prundu Bârgăului

Șase săptămâni de la trecerea la cele veșnice: Omagiu profesorului și publicistului GEORGE ȚĂRA

Preot prof. Nicolae Feier, Răsunetul, Dum, 11/12/2017

„Constelația „Bârgăuanilor de top”, așa cum numește Titus Wachsmann-Hogiu pleiada de intelectuali și alți oameni de seamă a Văii Bârgăului, reprezentată pe coperta cărții sale ca o coroană în copacul vieții celei veșnice înrădăcinată în pământul neuitării de sine a Neamului Românesc, și-a mai aprins o stea în ceruri, după ce s-a stins în suferință îndelungată aici, pe pământ, printre noi.

O suferință a durerilor facerii am simțit totdeauna când îmi povestea prietenul meu, profesorul și publicistul de excepție, George Țăra, despre proiectele și realizările sale intelectuale de marcă.

L-am cunoscut în Gledinul moșilor săi dinspre tată, după înmormântarea uneia dintre multele sale rudenii. Fără să știu cine mă ascultă, am vorbit la înmormântare despre felul cum împrumutăm cuvinte de la străini și înlocuim, neologistic, vechi perle ale înțelepciunii unui străvechi și educat popor. Am înlocuit „sântirimul” cu „cimitirul”. Ziceam că „sântirim” vine din „sanct - sfânt”, „terra – pământ” și „imi - al meu”, adică „Pământul meu sfânt”. „Cimitir” vine din „cemere” - „a arde, a incinera” și „terra” - „pământ”, adică „loc unde se ard deșeurile”. Ba, le-am și cerut scuze sătenilor mei, fiindcă, în fervoarea tinereții intelectualiste, auzindu-i că se duc să impeneze groapa cu ramuri verzi, i-am „corectat” spunându-le că se zice „împănare” nu „impenare”. Citind eu, mai apoi, Eneida lui Vergiliu, am aflat că Eneea, acel prim „Ra mann” (Bărbat Soare) a dus la Roma din Troia tracă, Larii, adică zeii Penati (Moșii și Babele) și a instituit o sărbătoare numită „Impenati dei Larii”, în care la pedestalul statuilor Larilor, zeii casnici, Moșii și Babele trecuți la cele veșnice în ceruri, se puneau ca ofrande: ramuri verzi și flori, acțiune ce se numea „impenare”. M-am smerit rău de tot în momentul în care am înțeles că ei păstrau cu sfințenie neschimbat sensul sacru al cuvântului de două mii de ani de romanitate și

încă vre-o două de cultură tragică anterioară venirii lui Traian și eu, „intelectualul” m-am străduit să le mutilez ancestralitatea!

În timp ce plecam spre înhumare, a venit la mine un tânăr frumos, un „domn” așa cum ne plăcea nouă să îi numim pe cei ce ne călcau pragul satului și m-a întrebat direct: - Domnule părinte, ce cauți dumneata, cu un asemenea discurs, în acest sat uitat de lume?

I-am răspuns: - Caut un sfânt! Și, ... l-am găsit. Era un stră-strămoș al său colateral, Sfântul Pahomie de la Gledin. Am rămas de atunci buni prieteni.

În vâltoarea evenimentelor din 89, după ce a slujit ca redactor șef la „Echinox”, unde mi-a publicat, fără să mă știe, poezia „Carul”, și apoi la „Napoca universitară”, activând și în grupul „As amatoria”, apoi la București în „Complexul studentesc, Tei”, lucrând la revistele „Amfiteatru” și „Viața studentescă”, după revoluție, căuta „Luminarea poporului” prin „Cuvântul”, apoi, „Cuvântul de ambele sexe”, „Grup V”, „Jade expres”, fiind corespondent la „BBS” și la „Europa Liberă”, apoi, venind acasă, la Bistrița, fondează „Actualitatea BN”, dar și lucrează activ la „Campus” și „Eco Terra” ale UBB Cluj-Napoca, la „Grup Press Transilvania” și la „Dreptatea”.

Se dorea a fi un „recuperator de valori străvechi, care tindeau să intre în moartea uitării”. În acest sens, împreună cu un grup de tineri inimoși, scria prietenul nostru, Titus Hogiu, căuta un titlu adecvat pentru o revistă ilustrată. I-am sugerat să-i zică „Zestrea”, deoarece eu lucram atunci la viitoarea mea carte de mitologie română, „Zestrea strămoșească”.

Așa se explică de ce, fără prea consistent teme, Titus Hogiu a notat: „A beneficiat de harul și erudiția pr. prof. Nicu Feier.” Eu cred că a beneficiat de harul slujirii preoțești toată viața, fiind un „bun român” și mai ales la sfârșitul ei, timp în care Dumnezeu „a vrut să-l facă strălucitor prin suferință”, de care nu s-a plâns niciodată.

Românul nu plânge! El doar „se cântă”. Nu-s sinonime cele două cuvinte de mai sus. „A plânge” înseamnă a suferi în singurătate. „A te cânta” înseamnă a-ți împărtăși cuiva „...bucuria și-amarul / În rănilile tale durutul sun eu / Și otrava (morții)... cu tine o beu / Când soarta-mi întinde paharul / Și-oricare-ar fi drumul pe care-o s-apuci / Răbda-vom pironul aceleiași cruci, / Unindu-ne steagul și larul, / Și-altarul speranței oriunde-o să-l duci / Acolo-mi voi duce altarul”, așa cum zicea un alt George, al Hordoului nășăudean.

Între „Lari”, adică între Strămoșii cei nemuritori, așa cum le zicea Herodot moșilor noștri și-a făcut loc veșnic în ceruri, Gelu, sau George Țâra.

Antroponimul, Țâra, ar putea veni de la „Terra”. Dar și de la regionalismul bistrițean, „o țără”, adică, „puțin”. O țără de țărăne ne-a lăsat spre neuitare, căci zice poetul „Pământ avar! I-așa puțin din tine-n noi / Și-ți ceri puținul înapoi”, chiar în ziua în care s-a născut, 3 octombrie 1952 - 3 octombrie 2017, în apropierea sărbătorii Închiderii pământului, numită în vechimea romană, „Demete Terra” –Demetera, azi Sf. Dumitru, timp în care se demite, se scoate din funcția sa agrară pământul, pe care l-am lucrat începând cu cealaltă sărbătoare a primăverii vieții, Sf. George, căruia i-a purtat cu cinste numele, onomastic venind de la „geo ergon” („ergon” – „a lucra”, iar „Geea” este „pământul”, de data acesta în elină).

Ne-am cântat și o să ne mai cântăm, noi, prietenii, laolaltă cu mama Gaftița, fiica Smaranda, cu soția Anca Maria, cu Lucia, sora sa, cu care ne-am pus zi de zi nădejdea în „Puterea rugăciunii”, acțiune liturgică ce a devenit titlul uneia din cele patrusprezece cărți în care m-am silit, cum am știut eu mai bine, să-mi slujesc Biserica și Neamul.

Ne rugăm mereu pentru sufletul lui bun, cântându-i duiosul și dăătorul de nădejde în înviere, „Veșnica lui pomenire”!

Ion Moise – remarcabilă personalitate În amintirea domnului profesor scriitor-editor

MarilenaToxin, Răsunetul, Luni, 05/21/2018

„În anul 2018, an în care George Coșbuc (mai actual decât ar vrea unii) ne amintește că a trecut în neființă acum un secol, profesorul Ion Moise ar fi împlinit venerabila vârstă de 80 de ani.

Îi datorez mult acestui om devenit legendă care, ne lipsește tuturor. Înzestrat cu mult umor, calitate tot mai rar întâlnită la bărbați în zilele noastre, riguros în cercetări de specialitate, vitregit oarecum de destin, îmi spunea: „Succesul se plătește într-un fel sau altul!”

Aborda subiecte istorice, dar și actuale și scria deliberat, documentat uneori până la detaliu, într-o manieră accesibilă tuturor categoriilor de cititori.

L-am vizitat de câteva ori în dezordinea lui ordonată și mi-a prezentat mașina lui de scris, dar și cartea de căpătâi – Biblia. Contrar aparențelor, Ion Moise era un om religios, nu-și începea ziua fără a citi rugăciuni. A avea un ritual sfânt pe care îl repeta zilnic. Viața lui a fost, atât cât o cunosc eu, nelipsită de suișuri și coborâșuri. Câteva tablouri îi decorau pereții din apartamentul modest. Vorbea cu mult dor de frumoasa lui mamă ce a plecat tânără la ceruri, dar și de băiatul Viorel. Numele aceluia copil i-a fost dat după poezia lui Coșbuc: Nunta Zamferei: ...”El, Viorel, el a venit/ Dintr-un afund de răsărit...”.

Era mereu cu zâmbetul pe buze și orice dojană din partea lui venea ca o ploaie caldă de vară.

Nu aveai dreptul să fii supărat pe acest mare om, mare caracter. L-am vizitat la spital cu doar câteva zile înainte de dispariția lui fizică.

Galant și educat, m-a condus, povestindu-mi de ultimul roman la care lucra „Jurnalul unui student”. Era o autobiografie. Mi-a cumpărat o ciocolată, conștient de degradarea rapidă, dar

ochii triști îmi rămân mereu în minte. Nu ar fi putut nicicând să facă mai bine o altă meserie decât cea de scriitor.

Cu timpul se va dovedi că a fost un geniu românesc. Tatăl său, fost jandarm, l-a vizitat la Cluj în timpul studenției abia în al doilea an.

Povestea răsând că i-a dus o geantă plină cu mâncare și l-a întrebat; „Ce facultate faci tu aici?”, „Eu, tată, fac română!”, „Română???, păi, maică-ta nu te-a învățat românește?”

Avea o fantezie moderată și nu te plictiseai niciodată în preajma sa. A ținut mult la istoria românilor și cred că ar fi născocit un roman legat de marea Unire. L-a iubit pe Vlad Țepeș, a fost fascinat încă din copilărie, de la primele lecții de personalitatea acestuia, care s-a jertfit pe altarul creștinătății. A apărat și conservat valorile străvechi „ale civilizației europene, ale moralei și demnității unui neam”, atât de oropsit ca cel românesc,

Nu refuza pe nimeni niciodată, indiferent de probleme. Era darnic și sufletist. Uneori, cei din jur profitau de bunătatea sa. Lua viața, ca și moartea, în răs. „Soarele trecuse deja de miezul zilei. Un răs sarcastic de dincolo de lume, îi stăpâni un timp coșul pieptului. Ce negură, Doamne!...” „Dumnezeule, oprește-l din drum! O, luminate stăpân, modestia de care ați dat dovadă e demnă de toată lauda!”

Aceste cuvinte le-am preluat din cartea „Ochiul dragonului”. Se potrivea atât de bine caracterului marelui scriitor Ion Moise, care, la fel ca George Coșbuc, a avut „sufletul în sufletul neamului românesc”.

Ion Moise – remarcabilă personalitate, [MarilenaToxin](#), Răsunetul, Luni, 05/21/2018

În amintirea domnului profesor scriitor-editor

Comentarii

21/05/18 16:04

Victor Știr

Feliicitări, Doamna Marilena Toxin! Pe lângă proza frumoasă pe care ați scris-o, citim acest excelent comentariu despre scriitorul Ion Moise.

Vă felicităm!

21/05/18 19:33

prof. Vasile Gă...

Numai un suflet mare (cum e și al dv.) poate vedea soarele din inimile altora.

23/05/18 22:39

prof. Vasile Gă...

E greu să înțeleg pentru ce mi se pocește numele în redacția acestui cotidian la care am colaborat atât de multă vreme. Sunt prof. Vasile Găurean și nu am semnat niciodată cu astfel de ... xiudățenii.

23/05/18 23:09

rasunetul

Domnule Găurean, robotul automat nu acceptă decât câteva caractere la numele de sus, nu noi scurtăm numele. E un robot automat. Vă mulțumim pentru colaborare, însă dacă aveți ceva de reproșat nu la noi e hiba, ci la cei de la soft. Vedeți că v-ați greșit singur acum numele. Nu este pentru prima dată când ne luați la rost pe nedrept. Respectul trebuie să fie reciproc. Însă după cum se comentează credem că nu e adevăratul profesor, care e mai diplomat. Mulțumim.

ISTORIE

Niculae VRĂȘMAȘ: *Mihai Vodă Viteazul și Valea Bârgăului. Unirea de la 1600*

Anul 1599

Cuprins de jur împrejur între aliați temporari, care i-au devenit apoi dușmani, Mihai Vodă Viteazul, este atacat în luna martie 1599 de turci care fac o incursiune de pradă pe malul stâng al Dunării, pe care oastea sa îi respinge, în timp ce noul principe al Transilvaniei devine Andrei Báthory, care dorea pace cu turcii, la fel ca polonii, muntenii și moldovenii.

Mihai, rămas doar cu nădejdea imperialilor, trece munții cu două corpuri de armată, unul prin trecătoarea Turnu Roșu, unde la Tâlmaciul se alătură secuii, sașii rămânând neutri și altul prin pasul Buzău, oștile sale învingând în 18/28 octombrie 1599, la Șelimbăr, oastea lui Báthory soldată cu moartea acestuia. Mihai Viteazul intră la 21 octombrie/1 noiembrie 1599 în Alba Iulia, devenind conducătorul Transilvaniei până la sfârșitul trist al vieții lui. Mihai Viteazul a realizat, pentru foarte scurtă vreme, Prima Mare Unire a provinciilor românești de la 1600.

Anul 1600

Atitudinea neprietenoasă a domnului Moldovei, îl determină pe Mihai Vodă Viteazul să-l atace pe acesta în primăvara anului 1600, trecând cu oștile sale din Muntenia și Transilvania, probabil unele dintre acestea au folosit și Pasul Bârgău, învingând trupele polone opuse lui Mihai, ocupând cetățile Neamț și Suceava, care s-au predat, alungându-l pe Ieremia Movilă la Hotin și cucerind în trei săptămâni, întreaga Moldovă.

Din păcate însă, domnia lui Mihai Viteazul nu a durat mult, ea s-a încheiat dramatic din cauza uneltirii dușmanilor care îl înconjurau, neconvenindu-le unirea provinciilor românești.

Despre trecerea spre Moldova a oastei lui Mihai Vodă Viteazul, prin Pasul Bârgău, a rămas toponimul „Râțul lui Vodă”, un platou situat pe interfluviul dintre Valea Tiha și Valea Bistricioara, unde se spune că au fost întinse corturile militare, la marginea celor mai vechi așezări bârgăuane, de la Strâmba, conform unor date menționate în însemnările sale de Nestor Șimon, aflate la AN B-N.

În vecinătate cu „Râțul lui Vodă” au existat, înainte de instituirea regimentului de graniță, două biserici din lemn, una înspre actualul sat Tureac, la „Hucii Urâtului” și o alta în zona Pustă, ambele fiind strămutate, una la Tiha și alta în Bistricioara. În locul lor au rămas răstigniri care marchează locul străvechilor așezări, dar nu există în apropiere nici-o troiță inscripționată care să marcheze material semnificația acestui rar și vechi toponim, în spațiul căruia locuitorii s-au denumit vodeni, într-un loc de o mare importanță istorică și cultural-turistică, care ar trebui cuprins într-un proiect de cercetare aprofundată a perioadei istorice, prin date de arhivă și investigații. în teren.

Adrian Mănarcă
Senior Editor

**Adrian MĂNARCĂ⁴: *Strămoșii noștri în
multimilenara lor istorie,
viu și permanent, sentimentul
MARII UNIRI !***

Este, mai mult decât surprinzător că, inexplicabil, marii noștri istorici evită să insiste asupra adevărilor istoriei noastre vechi care, în ultima vreme a fost constant îmbunătățită cu descoperiri mai mult decât surprinzătoare care, atestă indubitabil, că istoria noastră adevărată este mai mult decât se crede, mai veche atestând că Geto-Dacii-Geții au alcătuit în străvechime POPORUL PRIMORDIAL, care s-a așezat în acest areal de la începuturi, iar dovezile materiale atestă că aici au rămas dintotdeauna și pentru totdeauna

Din motive greu de înțeles istoria noastră este contrafăcută și la acest lucru au contribuit, surprinzător, și unii istorici de marcă ce s-au complăcut să joace după cum le dictează unii istorici interesați, și poate din dorința de a părea gentili, pentru a nu părea proști am acceptat măsluirea istoriei noastre, vremea în care istorici străini de uriașă anvergură se întrebă, mai mult decât surprinși, de ce marii noștri iubitori de glie uită să-și spună răspicat opiniile despre istoria noastră adevărată.

---

⁴

Senior Editor

Voi încerca cu aceste câteva pagini să subliniez câteva argumente menite a se constitui într-un jalon adevărat al istoriei noastre naționale care n-ar trebui să se împiedice în interese străine care niciodată n-au apărut decât meschinele interese ale altor țări.

Nu am pretenția că sunt pionier în acest domeniu, dar încerc să sugerez că dacă am fi interesați am putea porni o reconsiderare a istoriei noastre naționale folosind toate izvoarele care așteaptă doar să fie specificate pentru a ne ajuta să dovedim lumii că strămoșii noștri sunt cei dintâi locuitori ai acestor pământuri și niciodată nu le-am părăsit. Ni suntem roși de porniri pe care unii le stigmatizează, ci dorim să atragem atenția că prea ușor românii își uită propria lor istorie, ba chiar și-o blamează recurgând la argumente care nu sunt nici susținute științific și care, surprinzător, se transformă în adevărate blasfemii.

Ne complacem în a accepta chiar injurii la adresa istoriei noastre și uităm să aducem în sprijinul adevărului argumente științifice care ne stau la îndemână.

Fără nici o intenție de a apăsa pe „butoane” de autoapreciere propun cititorilor „Anuarului” câteva argumente perfect explicate în numeroase cărți, cu toate că, în cele ce urmează voi utiliza câteva argumente evidente și menite a susține imperios că istoria noastră națională ar trebui grabnic rescrisă pornind tocmai de la adevăruri indubitabile și care, printre altele, atestă, fără echivoc că sentimentul UNIRII a însoțit, întotdeauna, istoria adevărată a acestui NEAM.

Iată câteva argumente pe care ar trebui să le cunoaștem și pe care ar trebui să le facem cunoscute. Bineînțeles că aceste argumente le voi expune doar oferindu-vă, stimați cititori, câteva explicații menite a ne face, împreună, o impresie reală despre câteva adevăruri uriașe pe care, la porunci externe, ne prefacem că nu le cunoaștem. Păcat !

Deci !

„Scheletul de la Bugiulești”. Stimați bărgăoani și nu numai, vă mărturisesc cu toată sinceritatea, că scriind despre această descoperire fenomenală, uriașă, în fond, pentru întreaga omenire, nu-mi pot imagina că tocmai istoricii din țara în care a avut loc această descoperire menită a schimba istoria întregii lumi, scriu atât de puțin, trecând cu superioară indiferență, pe lângă o descoperire care ar fi trebuit să schimbe istoria devenirii întregii istorii a lumii.

Se spune că este mai comod să te faci că astfel de descoperiri istorice și de istorie a omenirii nu trebuie luate prea mult în seamă.

Voi scrie câteva rânduri tocmai pentru a le readuce în atenția celor interesați și pentru că, aidoma altor asemenea descoperiri, din ciudate interese, este mai convenabil să nu fie băgate în seamă.

Normal că având doar un spațiu de desfășurare limitat, vă prezint doar câteva rânduri menite tocmai a sublinia în concordanță cu adevărul că istoria neamului în care au sălășluit și sălășluiesc românii, este deosebit de bogată în astfel de bogății deosebit de importante nu numai pentru noi ci și pentru întreaga omenire.

Semnificația științifică a descoperirii arheologice de la Bugiulești a sporit considerabil prin identificarea câtorva fragmente de oase aparținând unuia din indivizii făuritorilor de unelte din femure animale. Au fost găsite trei fragmente de oase provenite de la un hominid: o diafiză de tibie precum și două diafize de femur. Cele trei mărturii osteologice reprezintă cea dintâi confirmare a prezenței hominizilor nu numai pe teritoriul patriei noastre ci și pe cuprinsul european.

După studii minuțioase a arheologilor români și străini au confirmat ca fiind o realitate incontestabilă a existenței hominizilor pe teritoriul Europei.

Din studiul fragmentelor de oase a hominidului se deduce că exemplarul de la Bugiulești era un individ înalt de 1,70 m. Descoperirea hominidului de la Bugiulești face ca istoria apariției omului pe continentul nostru să fie corelată neapărat cu descoperirea din țara noastră. Descoperirile de la Bugiulești a căror vechime de circa 1,8 – 2.000.000 ani au fost atestate internațional la Congresul de istorie de la Bratislava din 1975.

Întrădevar este surprinzătoare nepăsarea cu care trecem pe lângă astfel de subiecte și din nefericire, nu este ultimul.

Paleogenetica...Traian !

Este încă un subiect deosebit despre care am scris într-un număr precedent al „Anuarului”, dar pentru că această știință mai recentă a dovedit, indubitabil, că între noi, ca geto-daco-traci și așa-zisi „frați” ai noștri, romanii nu există în fond nici un dram de legături de rudenie, așa că povestea cu romanizarea noastră este mai mult decât o poveste. De fapt nu suntem în nici un fel neam cu romanii, cu italienii. De fapt în alte zone și țări romanii au stat mult mai mult decât au stat pe la noi și nu au reușit să romanizeze nici o altă populație cu care au venit în contact..

Nu știu cum se face că noi, ca neam, ne cuplăm cu toți cuceritorii și uităm un fapt esențial și pe care îl amintim tocmai că nu trebuie uitat. Istoria noastră nu începe cu anul 101 și anul 106, este mult mai veche și chiar luptele de la Tapae au o adâncă semnificație. După acestea romanii au plătit dacilor 12 ani „tribut”, De asemenea nu trebuie uitat nici faptul că Traian a ocupat doar 14 la sută din Dacia, așa că mariajul între daci și romani nu are nici un suport. Maramureșul și Moldova, spre exemplu, nu au fost ocupate de romani, iar șederea romanilor pe meleagurile noastre nu a însemnat nici două sute de ani.

Așa că.. granița de nord a cuceririlor romane a trecut pe la Ilișua, acolo unde romanii s-au „baricadat” pentru că doar până acolo au... ajuns.

Rămânând în același registru cu romanizarea se cuvine a preciza faptul că, recent, „Vaticanul” a rostit, printr-o voce autorizată: „Primul popor care a vorbit latina – vulgară a fost cel al geto-daco-tracilor”. Clar, nu ?

Enea și cei... 40 de împărați

Recent, o carte apărută în Italia a fost tradusă și a apărut și în țara noastră și în această carte se vorbește tocmai despre întemeierea Romei. Pentru iubitorii de istorie adevărată existenți și pe Valea Bârgaielor nu a constituit o surpriză faptul că ctitorul Romei este răspicat nominalizat și acesta este daco-tracul ENEA. Păi dacă acesta a întemeiat Roma înseamnă că între cele două popoare au fost relații normale, ca între buni vecini.

Această constatare accentuează și un alt fapt, lesne de argumentat Este la îndemâna oricui să fie dovedit faptul că în lumea strămoșilor noștri au fost tot mereu oameni deosebit de pricepuți care erau apreciați și în lumea romanilor. Spre exemplu, din lumea Maramureșului au pornit spre Roma și împrejurimi ETRUSCII care erau extraordinar de buni lucrători cu argint, sau au pornit spre Imperiul Roman bravi conducători de oști. Păi altfel cum ar fi fost posibil ca dintre cei 80 de împărați romani, 40 să fie geto – daco – traci și unii dintre acești regi au fost omagiați și apreciați de supușii lor, romanii !

Sentimentul Unirii !

Este un sentiment extraordinar care are o existență multimilenară în sânul triburilor de geto-daco-traci. Primii care au simțit puternic acest sentiment au fost cei reuniți de Zamolxe și Burebista în uniuni de triburi deosebit de puternice și extraordinar de bine instruiți.

Să reamintim, spre exemplu, faptul că Burebista avea o armată permanentă de 200.000 de soldați, o forță în vremea respectivă, semn al geto-daco-tracilor, și ca argument al acestei

Afirmații, marele rege Burebista a fost direct implicat în lupta dintre Cezar și Pompei pentru fotoliul de împărat, cel sprijinit de dacii lui Burebista fiind Pompei. Dar învingător a fost Cezar ! Între Burebista și Cezar n-au conținut împunsăturile, fiecare dorind o răzbunare, numai că n-a fost să fie, Cezar a fost asasinat primul și când Burebista planificase o acțiune de „punere pe tron” a lui Pompei și lui i-a fost semnat finalul. Vremi și vremuri.

Unirea a dăinuit peste vremuri ca sentiment statornic

În nordul și la sudul Dunării au vițuit geto-daco-tracii, iar o știință ce a dăinuit o vreme și care se numea Dialectologia, vorbea despre unitatea a patru dialecte: aromâni, meglenoromâni, istroromâni și dacoromâni care trăiau de o parte și de alta a Dunării până în Munții Pindului, la Moscopole și în nord până departe, în Câmpia Panonică și în estul Carpaților Orientali.

Decebal a fost un unificator, iar noi spunem că Traian a fost obligat să se restrângă în cuceririle sale la 14 la sută din suprafața Daciei.

Toți domnitorii români au nutrit sentimentul UNIRII, sentiment ce i-a determinat să realizeze aceasta: Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, iar personalități ca la 1848 sau ca marele Eminescu au luptat pentru acest ideal. Până la urmă a venit și anul 1918.

Marea UNIRE

Suntem în anul care ar fi trebuit să sărbătorim, cu adevărat, o sută de ani din momentul 1 decembrie 1918, numai că noi, în tradiționalul nostru obicei, cam zicem una și facem alta.

Concret, în loc să sărbătorim cu adevărat CENTENARUL MARII UNIRI, noi, de la Vlădică până la opincă am demarat cu mai multă insistență parcă „centenarul mării dezbinări”.

În esență ar fi trebuit ca noi, poporul român să demarăm această sărbătoare din anul 2014 pentru că, practic, în anul 1914, 335.000 de români și-au dat sufletul pentru câștigarea sau temeluirea unui stat al românilor.

În astfel de momente aniversare ar fi trebuit amintite toate evenimentele deosebite petrecute în milenara noastră existență pe aceste meleaguri. Eu am amintit câteva, dar nu trebuie uitată, spre exemplu, Tăblițele de la Tărtăria care s-au impus în conștiința unor mari istorici străini ce consideră aceste „tăblițe” ca fiind dovada că prima scriere de pe pământ s-a născut la noi, ba chiar și „scrierea sumeriană” pare a fi originară tot de pe aceste meleaguri, fiind originară și legată de scrierea amintită mai sus, din zona Simeria, de unde ai emigrat oameni ducând cu ei și cunoașterea acestei scrieri. Ar fi logic și poate că s-ar justifica și faptul că „Tăblițele de la Tărtăria” sunt mai „bătrâne” decât „scrierea sumeriană” cam cu o mie de ani.

Aceleași lucruri deosebite pot fi legate și de Sarmizegetusa, cetatea care în 1951 era considerată de cercetătorul clujean Constantin Daicoviciu „capitala universitară a Daciei” și nu „capitala statului dac”, numai că mai marii veniți din răsărit în poziția de conducători ai României au respins categoric propunerea lui Daicoviciu pentru că ar fi trebuit să facă eforturi pentru a avea o istorie neadevărată ceea ce nu convenea mărimilor vremii, în marea lor majoritate de origine răsăriteană.

Și fiindcă veni vorba despre aceste aspecte, frânturi de istorie și pentru că dragii noștri conaționali vorbesc despre „ciuma roșie”, originară din dicționarul fascist, conaționali ce au absolvit Institutul Pușkin de la Moscova și vorbesc cu mânie proletară de roșu, ar fi obligați să nu uităm că la 1919 România a fost prima țară care a alungat „comunismul”, din a doua țară comunistă a lumii (Ungaria), cucerind-o și punând opincă pe Parlamentul de la Budapesta, alungând pe Bela Kun tocmai în poziția de secretar al lui Lenin.

Istoria ar trebui cunoscută cu adevărat și, mai ales, ar trebui ca cei ce o răstălmăcesc din varii interese să-și vadă lungul nasului, iar trădătorii, printre care și cei ce au semnat „Declarația de la Budapesta” din 1986, să recunoască deschis că nu iubesc această țară.

Da, suntem în anul centenarului Marii Uniri, numai că noi părem a sărbători cea mai mare dezbinare națională, politicienii imaginându-și probabil, că îndemnul omagierii cu ciomagul sau invectivele des cântate sunt dovezi ale marii noastre vitejii.

Ar fi, cred, deosebit de important să vedem mereu, cu ochii minții pe cei care s-au jertfit pentru a avea o țară, în care ar trebui să trăim cu adevărat ca frații.

Modul în care în care înțelegem să ne comportăm, tot de la vlădică până la opincă seamănă mai mult cu cei din epoca de piatră, noi uitând că dezbinarea deschide ușa venirii celor ce vroiau cu adevărat se devină proprietari ai acestei țări.

Marii noștri patrioți locali se dovedesc a fi mai mult decât ne-am imaginat vreodată, marii luptători pentru ajutorarea celor ce râvnesc la bogățiile noastre.

În loc de sărbătoarea Marii Uniri se pare că noi suntem înclinați să sărbătorim Marea Dezbinare Națională.

Doamne, ocrotește România și pe români !

Dorin DOLOGA, Aspecte economice privind Valea Bârgăului în anii 1924-1925

În perioada 1924-1925 pe Valea Bârgăului existau câteva capacități industriale, însă activitatea economică preponderentă se desfășura în agricultură. Gospodăria țărănească ducea o mare lipsă de bani. Din această cauză dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului era redusă.

În perioada primului război mondial viața economică din Transilvania a avut de suferit din cauza distrugerilor materiale și a pierderilor de vieți omenești. Ea a ajuns la nivelul de dinainte de Primul Război Mondial abia în anul 1924. Din acest motiv anul 1924 poate fi considerat un punct de reper, de la care a pornit dezvoltarea economică interbelică.

Fabricile reprezintă o formă de industrializare și de valorificare superioară a resurselor. Pe Valea Bârgăului existau patru fabrici. Ele puneau în valoare resursele locale, în special lemnul. În comuna Prundu Bârgăului își desfășura activitatea *Fabrica de hârtie din Bârgău S. A.*, care avea sediul social în orașul Cluj⁵. Fabrica valorifica lemnul inferior, care avea defecte, pentru producerea hârtiei. Aceasta era o formă de valorificare superioară a unor cantități de lemn de calitate inferioară. Pe Valea Bârgăului existau și trei fabrici care produceau lemne de construcții, grinzi, poște, cherestea. În comuna Prundu Bârgăului își desfășura activitatea *Fabrica „Lemnul” S. A.*, care avea un capital de 400 000 de lei⁶. Acest capital era unul substanțial la nivelul Văii Bârgăului. În comuna Susenii Bârgăului funcționa *Fabrica „Struniorul” S. A.*, cu sediul social în orașul Bistrița. Altă unitate industrială era *Fabrica*

⁵ În anul 1918 Fabrica de hârtie din Prundu Bârgăului a fost incendiată de către trupele austro-ungare în retragere. După refacere și reutilare, în anul 1921, Banca Comercială din Cluj a preluat fabrica, sub patronatul ei făcându-se o serie de investiții care au determinat creșterea productivității muncii. - Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu-Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1988, p. 214.

⁶ *Anuarul României Mari*, vol. II, 1924-1925, p. 204.

„Cosminul” S. A., cu sediul în Cernăuți, care își desfășura activitatea în comuna Susenii Bârgăului și în cătunul Dornișoara, care aparținea de comuna Josenii Bârgăului⁷.

Pe Valea Bârgăului existau de asemenea societăți de exploatare a lemnului. Ele se ocupau cu debitarea lemnului și cu transportul său la fabricile de cherestea. Acest lucru reprezintă prima formă de exploatare a masei lemnoase. Cele mai importante societăți erau *Keresztes & Kahan* și *Pusztai & Co*. Ambele societăți își desfășurau activitatea în comuna Mureșenii Bârgăului⁸.

Cele mai numeroase instalații de exploatare a lemnului de pe Valea Bârgăului erau fierăstraiele pe apă, sau joagărele. Ele constau dintr-o roată hidraulică la care forța motrică era apa și care punea în mișcare un fierăstrău vertical. Cele mai importante joagăre de pe Valea Bârgăului erau cele ale văduvei lui Bloander Filip, Cerceja Toader, Cociorvă Andrei, Cott Dumitru, Sneaga Ion, Tana Vartolomeu și Țigăroi Zaharia din comuna Bistrița Bârgăului și cele ale lui Axente Ion, Fischler Samuil, Luncan Ion, Rubinstein Lea, Forfotă Gh[eorghe] și Vrăsmaș Miron din comuna Prundu Bârgăului⁹.

Pe Valea Bârgăului existau și comercianți de lemne. Ei erau angroșiști de lemne, care vindeau cherestea. Cel mai important comerciant de lemne era Funck Leopold, care își desfășura activitatea în comuna Mijlocenii Bârgăului¹⁰.

În afară de fabrici, societăți de exploatare, joagăre și comercianți, pe Valea Bârgăului existau și tâmplari. Cei mai importanți erau Pytel Andrei din Bistrița Bârgăului, Terșanski Alex[andru] și Vojtekovits Victor din Prundu Bârgăului, Aurelian C. Dan și Gârbovan Ion din Susenii Bârgăului, Barta Francisc și Pășcan Ion din Tiha Bârgăului¹¹.

O altă activitate economică importantă pe Valea Bârgăului în afară de exploatarea lemnului o constituia creșterea animalelor. Pe Valea Bârgăului existau o serie de meseriași și comercianți care puneau în valoare resursele de natură animală și agricolă: pieile de animale, carnea, laptele și cerealele produse în zonă. Existența unui număr de meseriași și comercianți însemna venituri suplimentare pentru primării. Acestea obțineau cele mai mari venituri din exploatarea pădurilor, dar orice venit suplimentar era binevenit. Meseriașii și comercianții aveau venituri mai bune decât ale țăranilor, pe care le obțineau în fiecare lună și care depășeau necesarul traiului familiei, având capacitatea să acumuleze.

În anul 1923 s-a înființat Școala de meserii din Prundu Bârgăului. Ea pregătea rotari, lăcătuși, fierari și tâmplari. Funcționarea acestei școli era importantă. Ea asigura necesarul de muncitori calificați pentru zona Văii Bârgăului.

Resursele de natură animală erau puse în valoare mai ales de către măcelari și cojocari. Măcelarii sacrificau animalele și le tranșau pentru a le putea vinde. Gama activităților desfășurate de către măcelari era largă, în funcție de necesitățile clienților. Unii clienți apelau la măcelari pentru sacrificarea animalelor pe care le creșteau în gospodărie și pentru obținerea unor produse necesare consumului propriu. Activitatea măcelarilor avea caracterul unui mic meșteșug. Cei mai importanți măcelari de pe Valea Bârgăului erau Grünfeld Avram și Lazăr Toader din comuna Mijlocenii Bârgăului, Marcovits Mihail și Mendelovitz Maier din comuna Mureșenii Bârgăului, Grünfeld Avr[am], Iszák I. Leib, Luncan Ion, văduva lui Naftali I., Simon Iosif și Umbach Carol din comuna Prundu Bârgăului, Gheorghiuță Petru, Perl Israel, Tăut Ion din comuna Susenii Bârgăului și Socină Toader din comuna Tiha Bârgăului¹².

⁷ *Ibidem*, p. 204.

⁸ *Ibidem*, p. 204.

⁹ *Ibidem*, p. 204.

¹⁰ *Ibidem*, p. 204.

¹¹ *Ibidem*, pp. 204, 205.

¹² *Ibidem*, p. 204.

În comunele de pe Valea Bârgăului existau mai mulți cizmari. Marea majoritate a acestora reparau încălțăminte și doar puțini dintre ei confecționau opinci, cizme și papuci. Cizmarii cumpărau pielea pe care o foloseau de la atelierele de tăbăcit. Cei mai importanți cizmari erau Coconi Petre și Pelegrin Pavel din comuna Josenii Bârgăului, Mendelovits E. Moise, Pudilic Șt[efan] din comuna Mureșenii Bârgăului și Cristea Ion, Grünfeld Hilel, Grünfeld Sol[omon], Russ Ion și Strichberger Marcu din comuna Prundu Bârgăului¹³.

Lâna, inul sau cânepa erau scărmanate cu ajutorul daracelor. Cel mai important darac de pe Valea Bârgăului era cel al lui Neamțu Grigore din comuna Bistrița Bârgăului¹⁴.

Valorificarea produselor agricole locale, al cerealelor, se făcea prin intermediul morilor și a brutăriilor. Pe Valea Bârgăului exista o singură moară cu motor, *Moara de făină S. A.* din Prundu Bârgăului¹⁵. Majoritatea morilor de pe Valea Bârgăului erau mori țărănești. Acestea foloseau apa ca și forță motrică. Cele mai importante mori țărănești erau morile văduvei lui Bloand[er] Filip, lui Cerceja Andrei, Cioanca Șt[efan], Cociorvă Andrei, Ciure Șt[efan], Cott D[umi]tru, Hangan Mih[ai], Dr. Pavel George, Sneaga Ion, Tanca Vartolomeu și Țigăroi Zaharia din comuna Bistrița Bârgăului și morile lui Axente Ion, Dan Simion, Fischler Samuil, Luncan Ion, Rubinstein Lea, Forfotă Gh[eorghe] și Vrăsmaș Miron din comuna Prundu Bârgăului¹⁶. Cele mai importante brutării de pe Valea Bârgăului erau cele ale lui Șchiopu Ion și Umbach Henrick din comuna Prundu Bârgăului¹⁷.

Comerțul reprezintă motorul dezvoltării economice. Volumul comerțului de pe Valea Bârgăului era scăzut. Majoritatea populației Văii Bârgăului era alcătuită din români. Ocupația de bază a acestora era cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Ei aveau o mică gospodărie în cadrul căreia produceau strictul necesar pentru asigurarea traiului familiei. Fiind în mare majoritate plugari și păstori, românii de pe Valea Bârgăului aveau un mod de viață modest, dispuneau de puține resurse financiare și cumpărau doar articolele de strictă necesitate. În aceste condiții adausul comercial practicat în zona Văii Bârgăului era mare, din cauza faptului că volumul vânzărilor era scăzut. Zona Văii Bârgăului era o zonă care dispunea de resurse, dar dintre care unele, cum era piatra de construcție, au fost puse în valoare mai târziu. Principalele surse de venit ale locuitorilor Văii Bârgăului le constituiau exploatarea lemnului și creșterea animalelor.

Deși Valea Bârgăului dispune de potențial turistic, acesta era în perioada respectivă slab valorificat, turismul fiind reprezentat în mod simbolic doar de cele câteva vile existente în cătunul Colibița. Majoritatea produselor de pe Valea Bârgăului erau destinate consumului individual sau de grup și nu comerțului. Românii din Valea Bârgăului erau lipsiți de o cultură economică. Informația comercială, prețurile pieței nu erau cunoscute de către românii de pe Valea Bârgăului. Informația economică nu circula, mijloacele mass media erau puține și nu cuprindeau astfel de știri. Românii de pe Valea Bârgăului nu știau care este valoarea de piață a produselor pe care le vindeau. Această cultură economică nu avea cum să se formeze la cele două târguri anuale care se țineau în localitatea Prundu Bârgăului. Ar fi trebuit ca elita locală, alcătuită din preoți, învățători, primari, să intervină, să le spună de exemplu locuitorilor Văii Bârgăului cât costă un produs. Intelectualitatea Văii Bârgăului era formată din primarul Buta

---

¹³ *Ibidem*, p. 204.

¹⁴ *Ibidem*, p. 203.

¹⁵ *Ibidem*, p. 204.

¹⁶ *Ibidem*, p. 204.

¹⁷ *Ibidem*, p. 204.

Simeon, notarul¹⁸ Suceavă Ion, preoții Zagrai Pantelimon și Monda Aurel din comuna Bistrița Bârgăului, primarul Lunčan Alex[andru], notarul Guțiu Liviu, învățătorul Iancu Ion, preotul Buzdug Leon din comuna Josenii Bârgăului, primarul Ghiță Andrei, notarul Turja Dănilă, învățătorul Sărățan Ion, preotul Buzdug I. din comuna Mijlocenii Bârgăului, primarul Vidican N[ico]lae, notarul Vlaic Alexandru, învățătoarea Lazăr Laura (Epure), preotul Lazăr Victor din comuna Mureșenii Bârgăului, primarul Vlad Grigore, notarul Varna Victor, învățătorii Bosga Ilarion, Pahone Simion și Someșan N[ico]lae, învățătoarele Beșa Leontina și Ghițan Elena, preotul Suceavă Iuliu din comuna Prundu Bârgăului, primarul Crăciun B., notarul Guțiu Liviu, învățătorul Ursuler Leo, preotul Flămând Const[antin] din comuna Rusu Bârgăului, primarul Teut Ion, notarul Turja Dănilă, învățătorul Flămând Iuliu, preotul Dan Eliseu din comuna Susenii Bârgăului, primarul Pavelean Dumitru, notarul Vlaicu Alex[andru], învățătorul Avram Victor, preotul protopop Dologa Ion din comuna Tiha Bârgăului¹⁹.

Pe Valea Bârgăului existau mai multe băcănii, care erau prăvălii în care se comercializau produse alimentare. Cele mai importante băcănii erau cele ale lui Herstig Hersch, Lunčan Alex[andru], Tocaier Iacob, Tâmpănarul N[ico]lae din comuna Josenii Bârgăului, a lui Bartoș V[asi]le, Ușer[iu] Aurel, Weiss Iehuda din comuna Rusu Bârgăului și a lui Țifu Hariu din comuna Susenii Bârgăului²⁰.

Articole mixte erau comercializate de către cooperativele de consum și comercianții. Cele mai importante cooperative de consum și comercianți erau *Cooperativa de consum*, comercianții Apter David, Apter Herman, Hangan Andrei, Klein Bernat, Scharfstein Maier, Scharfstein Simehe din comuna Bistrița Bârgăului, *Societatea cooperativă de consum „Frățietatea”*, comercianții Funck Herman și Iuga Pavel din comuna Mijlocenii Bârgăului, comercianții Burdea V[asi]le, Kirsch Zeilig, Klein Iacob, Marian Iacob, Rössler Haim, Tomoroga Ion din comuna Mureșenii Bârgăului, comercianții Becheș Ion, Cheminschi Iacob, Costea Pavel, Drăgan Maxim, soția lui Floașiu D[umi]tru, Grünlass Cili, Grünlass Rosa, soția lui Marmorosch Israel, Purceitta Ion, Rössler Marcu, Șchiopu Ion, Tischler Sol[omon], Wolff Simon din comuna Prundu Bârgăului, *Societatea cooperativă de consum „Smeurița”*, comercianții Gârbovan I. Fironica, Gottlieb A., Palagia V. Andrei și Perl Israel din comuna Susenii Bârgăului, *Societatea Cooperativă de consum „Înfrățirea”* și comercianții Baruch L. Malvina, Friedmann Baruch, Hecht Saja, Klein Fany, Klein Maria, Mihai Avram și Schopescu Anuța din comuna Tiha Bârgăului²¹.

În fiecare comună de pe Valea Bârgăului existau cârciumi, unde se comercializau băuturi alcoolice. Cele mai importante cârciumi erau cele care aparțineau *Coop[erativei] de consum*, lui Apter David, Klein Bernat, Moldovan I. Nuțu, Scharfstein Simehe și Tomoroga Ioan din comuna Bistrița Bârgăului, lui Funck Herman și Iuga Pavel din comuna Mijlocenii Bârgăului, lui Klein Iacob, Marian Iacob, văd[uvei] lui Rosenberger Efr[aim] și lui Tomoroga I. din comuna Mureșenii Bârgăului, *Societății Cooperative de consum „Înfrățirea”*, lui Baruch L. Malvina, Friedmann Baruch, Klein Fany, Klein Maria și Schopescu Anuța din comuna Tiha Bârgăului²².

Pe Valea Bârgăului existau și două fabrici de ape gazoase, care aparțineau lui Davidovici M. și Feintuck Sol[omon], ambii din comuna Prundu Bârgăului²³.

---

¹⁸ Secretar.

¹⁹ *Anuarul României Mari*, vol. II, 1924-1925, pp. 203, 204.

²⁰ *Ibidem*, p. 204.

²¹ *Ibidem*, pp. 203-206.

²² *Ibidem*, pp. 203, 204.

²³ *Ibidem*, p. 204.

Sectorul serviciilor era puțin dezvoltat. Pe toată Valea Bârgăului exista un singur tinichigiu, Tukaier Pincas, o singură legătorie de cărți, care aparținea lui Löbel Aron și doi bărbieri, Börlerth Arthur și Cecher Iosif, toți din comuna Prundu Bârgăului²⁴.

Băncile reprezintă pentru economie ceea ce reprezintă inima pentru sistemul circulator uman. Investițiile în economie au ca scop creșterea activității acesteia. Este mai puțin importantă mărimea băncilor, dar este foarte important modul în care erau folosite creditele bancare. În cazul băncilor mici, cum erau și cele de pe Valea Bârgăului, dacă creditele acordate de către acestea erau folosite pentru cumpărarea de terenuri sau animale, investiția avea un puternic rost economic.

Cea mai importantă bancă de pe Valea Bârgăului erau *Banca „Speranța” S. A.* din Prundu Bârgăului, care avea ca președinte pe Dr. Hângănuț Nicolae și care dispunea de un capital de 180 000 de lei. Acest capital era unul substanțial pentru nivelul Văii Bârgăului. O altă bancă importantă era „*Însoțirea de credit*”, care era o bancă populară sub forma unei societăți cooperative. Aceasta era condusă de Varna Victor și avea sediul tot în comuna Prundu Bârgăului²⁵.

Terenurile arabile se întâlnesc mai ales în partea mai joasă a Văii Bârgăului. Cei mai mari proprietarii de moșii de pe Valea Bârgăului erau Obștea comunală (composesoratul) din Josenii Bârgăului, care poseda 146 de iugăre de teren, Flămând Const[antin] din comuna Rusu Bârgăului, care deținea 74 de iugăre și Buzdug Leon din comuna Josenii Bârgăului, care avea 64 iugăre de pământ²⁶.

După primul război mondial doctrina economică liberală era aceea exprimată prin conceptul *laissez faire*, a neintervenției statului în economie și a lăsării capitalului liber pe piață. În timpul primului război mondial însă dirijismul de stat a fost de 100 %. Statul a condus în timpul Primului Război Mondial integral economia, deși capitalul era privat. Keynes a elaborat o nouă teorie, care susținea că este imperioasă intervenția statului în economie prin mijloace economice, cum sunt lansarea unor comenzi de către stat, scutiri de taxe și impozite, stimularea economiei sub orice formă, cum ar fi realizarea infrastructurii în prejma obiectivelor industriale strategice. Această teorie, numită neoliberalism, susținea în esență că statul trebuie să își asume coordonarea economică prin pârgii economice și nu numai politice. Această teorie se aplică și astăzi.

Statul Român a intervenit prin intermediul Băncii Naționale a României, printr-o legislație stimulative în numeroase sectoare ale economiei. Intervenții directe sub forma unor investiții în capacități industriale au fost mai reduse. Ele s-au concentrat în mod deosebit în marile orașe și în zonele industriale tradiționale, cum erau București, Brașov, zona Reșița-Hunedoara, Valea Prahovei și au vizat în special anumite ramuri economice, cum erau cea extractivă, sau a construcțiilor de mașini. Au existat investiții ale statului în infrastructura de transport, care reprezenta o înlesnire a activităților economice. Asigurarea infrastructurii de transport însemna asigurarea accesului la resursele solului și subsolului, la forța de muncă, la piețe de aprovizionare și consum. Toate aceste elemente reprezintă factori stimulativi în dezvoltarea activității economice zonale.

Pe Valea Bârgăului s-a dezvoltat mai ales infrastructura feroviară. S-au efectuat lucrări și la drumuri, însă mijloacele auto de transport erau încă într-o fază incipientă de dezvoltare. La sfârșitul secolului al XIX-lea a fost pusă în funcțiune linia ferată Bistrița - Bistrița Bârgăului.

---

²⁴ *Ibidem*, p. 204.

²⁵ *Ibidem*, p. 204.

²⁶ *Ibidem*, p. 204.

Pentru exploatarea lemnului au fost construite o serie de linii ferate înguste. În afară de linia ferată îngustă Prundu Bârgăului - Vatra Dornei, construită în timpul Primului Război Mondial pentru necesități militare și repusă în funcțiune după sfârșitul acestuia, au mai fost construite linia ferată îngustă Bistrița-Bârgăului – Colibița – Mița și linia ferată îngustă Susenii Bârgăului – Tiha Bârgăului.

Atelierele meșteșugărești sau inițiativele private de pe Valea Bârgăului aveau caracterul unor mici activități cu caracter familial sau individual. Ele erau destinate prestării de servicii către clienți. Nici una dintre aceste ateliere sau activități neagricole nu era specializată în realizarea unor produse noi destinate vânzării. Producția micilor proprietari individuali de pământ de pe Valea Bârgăului nu era destinată pieței. Productivitatea agricolă era foarte slabă, datorită gradului redus de fertilitate al pământului, situat într-o zonă submontană cu terenuri în pantă. Suprafețele arabile erau foarte mici și dispersate. Creșterea animalelor nu era organizată în sistem de fermă specializată. Activitatea economică de pe Valea Bârgăului se desfășura prin

FOTO

Fabrica din Susenii Bârgăului

Depozitul de cherestea de la Susenii Bârgăului

Acțiuni
bancare

Dorin DOLOGA, *Meșteșugurile și atelierele meșteșugărești de la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului în perioada 1946-1949*

În perioada 1946-1949 pe Valea Bârgăului au existat câteva capacități industriale semnificative. În anul 1948 la Prundu Bârgăului exista o Fabrică de cherestea²⁷. La Susenii Bârgăului funcționa în perioada 1946-1947 o Fabrică de cherestea, iar în intervalul 1948-1949 aici activau două fabrici de cherestea²⁸. Distrusă la sfârșitul celui de-al doilea război mondial de trupele germano-maghiare în retragere, Fabrica de Hârtie Prundu Bârgăului a fost reconstruită și și-a reluat activitatea de producție în anul 1950²⁹. În ceea ce privește fabricile importantă era capacitatea de producție și numărul angajaților. Producția zilnică a Fabricii de Hârtie Prundu Bârgăului a ajuns în anul 1968 la 21 000 kg de hârtie, iar personalul muncitor la 376 persoane³⁰. Acest lucru însemna că un număr de câteva sute de familii din Prundu Bârgăului dispuneau lunar de un venit sigur.

Morile, daracele, joagărele și atelierele meșteșugărești existente la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului reprezintă forme incipiente de dezvoltare industrială. Ele aveau specificul unor mici activități cu caracter familial sau individual. Morile, daracele, joagărele și atelierele meșteșugărești erau destinate prestării de servicii către clienți. Odată cu Legea de naționalizare a mijloacelor de producție din anul

²⁷ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), fond *Primăria comunei Prundu Bârgăului*, dosar 11/1948, f. 31.

²⁸ *Ibidem*, dosar 3/1950, f. 1.

²⁹ Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu - Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița - Năsăud*, București, 1988, pp. 214, 215.

³⁰ *Ibidem*, p. 215.

1948, majoritatea dintre ele au încetat să mai funcționeze. O parte dintre acestea au trecut în proprietatea statului, dar multe altele au fost distruse, acest lucru însemnând o pierdere economică.

Morile țărănești erau instalații cu ajutorul cărora se măcinau cerealele. Acest lucru se realiza cu ajutorul pietrelor care erau puse în mișcare prin utilizarea forței apei. La 7 octombrie 1948 la Prundu Bârgăului existau zece mori. Dintre acestea opt mori aveau o piatră, una avea două pietre, iar o altă moară avea mai multe pietre³¹. În perioada 1946-1949 la Susenii Bârgăului existau două mori³².

Daracul era un dispozitiv constituit din două piese cilindrice prevăzute cu dinți în formă de cuie, folosit pentru scărmanatul lânii. El era un utilaj relativ scump. Având în vedere specificul local, daracele erau de importanță capitală în realizarea îmbrăcăminteii țaranului, realizată în casă de către femei. daracele acopereau unele nevoi stringente ale locuitorilor. Din lâna oilor se făceau haine, mănuși, țoluri. În conformitate cu Ordinul Preturii Plasei Bârgău Nr. 467 din 5 mai 1949, primarul comunei Prundu Bârgăului, Grigore Bălan, notarul Emil Colțea și șeful Postului de Miliție Prundu Bârgăului, Ion Protopopescu, au oprit și sigilat mașina de dărăcit lâna a lui Albu Nicolae și Vlad Ilie³³. Interzicerea de către stat a funcționării daracelor a fost o decizie greșită. Această decizie a fost una prost gândită și aplicată, precum și un act gratuit. Oamenii nu aveau bani pentru a cumpăra haine și chiar dacă ar fi avut, în condițiile grele de după cel de-al doilea război mondial nu prea aveau ce cumpăra, deoarece era o penurie de bunuri de larg consum. Ceea ce s-a dorit prin această măsură a fost eliminarea unor mici întreprinzători care împingeau înaintea viața economică, la nivel local. A fost o aplicare eronată a unor concepte politice în plan economic. Greșeala se datorează faptului că factorii politici de decizie erau nepregătiți și nu aveau o cultură economică. Proprietarii de darace, de joagăre și mori nu erau burghezi, ci oameni întreprinzători, care veneau în întâmpinarea îndeplinirii unor necesități acute. Faptul că această măsură a fost una contraproductivă o dovedește guvernul maghiar, care, după revoluția din anul 1956 din Ungaria, a permis desfășurarea unor activități industriale și meșteșugărești care cuprindeau până la 25 de salariați. A trebuit însă ca maghiarii să treacă printr-o revoluție pentru a-și da seama de greșelile pe care le-au comis. Și revoluția culturală din China, de fapt o teroare mascată, s-a dovedit a fi dezastruoasă și chinezii au renunțat la ea. Reformele economice din China au debutat cu introducerea participării la profit și a primelor. În România Gheorghe Gheorghiu Dej a luat măsuri treptate de încurajare a inițiativei private, proces care a fost continuat de către succesorul său, Nicolae Ceaușescu, dar acesta din urmă s-a temut de necunoscut și a stopat întregul proces. A fost o decizie greșită, ce izvora din faptul că Ceaușescu, deși poseda o inteligență nativă, avea o pregătire intelectuală redusă. Ceaușescu nu s-a înconjurat din păcate de specialiști în care să aibă încredere și al căror sfat să îl urmeze, deși acest lucru ar fi fost absolut necesar, dat fiind faptul că problematica economică este foarte vastă și complexă.

Joagărele erau fierăstraie cu pânză verticală puse în mișcare de o roată hidraulică la care forța motrică era apa. Cu ajutorul lor se tăiau buștenii obținându-se scânduri și grinzi. Joagărele aveau caracterul unor unități prestatoare de servicii pentru populație, dar asigurau în același timp anumite necesități locale. Scândurile și grinzile erau necesare pentru construcția locuințelor și a podurilor. În anul 1948 la

³¹ ANBN, fond *Primăria comunei Prundu Bârgăului*, dosar 11/1948, f. 31.

³² *Ibidem*, dosar 3/1950, f. 1.

³³ *Ibidem*, dosar 19/1945, f. 161.

Prundu Bârgăului existau șase joagăre³⁴. În perioada 1946-1949 la Susenii Bârgăului a existat un joagăr³⁵. În conformitate cu Ordinul Preturii Plasei Bârgău Nr. 340/1949 referitor la încetarea activității joagărelor de apă țărănești existente la proprietarii particulari, la 3 aprilie 1949 primarul comunei Prundu Bârgăului, Grigore Bălan și notarul Emil Colțea au sigilat joagărul de apă cu două fierăstraie al lui Greab A. din Prundu Bârgăului³⁶. Pentru a răspunde necesităților comunei și populației pentru un timp a mai fost lăsat să funcționeze câte un joagăr, apoi și acesta a fost închis. La 7 octombrie 1948 la Susenii Bârgăului funcționa un joagăr³⁷. La 3 iunie 1950 la Susenii Bârgăului funcționa joagărul de apă a lui Ștefan Axente a lui Maței³⁸. În baza Ordinului Comitetului Provizoriu al Plasei Bârgău nr. 2988/1950, la 23 iunie 1950 fierăstrăul joagărului lui Ștefan Axente a lui Maței a fost demontat și ridicat, funcționarea joagărului fiind interzisă³⁹.

Fiind situate într-o zonă de munte, multe gospodării din Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului aveau cai cu care arau, transportau lemnele și produsele animaliere, cum erau brânza și lâna oilor de la stâne. Fierăriile se ocupau cu potcovitul cailor și al boilor și reparau uneori câte o căruță sau utilajele și uneltele agricole. Ele răspundeau nevoilor de reparații și întreținere a atelajelor și uneltelor agricole. Caracterul lor era determinat de producția la comandă, de rezolvare a problemelor cu care veneau clienții. Fierăriile nu erau organizate și orientate spre realizarea unor produse noi destinate vânzării. La 7 octombrie 1948 la Prundu Bârgăului activau cinci fierării și trei potcovării⁴⁰. În anul 1948 la Prundu Bârgăului activau fierării Tanca Grigore, Curtean Ioan, Bălan Dumitru, Ușeri Ioan, Rus Ștefan, Vlad Petru, Gâvan Simion, Gâvan Toader și Gâvan Gheorghe⁴¹. În perioada 1946-1949 la Susenii Bârgăului funcționa o fierărie și două potcovării⁴². Ideea impunerii controlului statului până la detaliu nu este posibilă. Statul nu poate controla câți cai trebuie potcoviți într-o potcovărie. Aceste decizii aberante au fost luate de oameni nepregătiți care au ajuns să aibă putere de decizie și care s-au înconjurat de oameni nepregătiți puși să conducă țara.

Măcelarii sacrificau animalele și le preparau pentru a le putea vinde. Gama activității măcelarilor era lungă, ea fiind în funcție de necesitățile clientului. Această activitate avea caracterul unui mic meșteșug. La 3 februarie 1948 la Prundu Bârgăului existau două măcelării⁴³. În anul 1948 la Prundu Bârgăului activau măcelarii Voica Ilie, Vlad Ioan și Cornea Simion⁴⁴. În perioada 1946-1948 la Susenii Bârgăului a existat o măcelărie⁴⁵.

La 3 februarie 1948 la Prundu Bârgăului existau șapte ateliere de cizmărie, cinci ateliere de cojocărie, patru ateliere de croitorie, patru ateliere de tâmplărie și un atelier de dogărie⁴⁶. În anul 1948 la Prundu Bârgăului activau pantofarii Cristea

³⁴ *Ibidem*, dosar 4/1948, f. 83.

³⁵ *Ibidem*, dosar 11/1948, f. 31.

³⁶ *Ibidem*, dosar 5/1935, f. 109.

³⁷ *Ibidem*, dosar 12/1948, f. 1.

³⁸ *Ibidem*, dosar 15/1945, f. 229.

³⁹ *Ibidem*, dosar 15/1945, f. 230.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 11/1948, f. 31.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 8/1948, f. 33.

⁴² *Ibidem*, dosar 3/1950, f. 1.

⁴³ *Ibidem*, dosar 4/1948, f. 83.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 8/1948, f. 33.

⁴⁵ *Ibidem*, dosar 3/1950, f. 1.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar 4/1948, f. 83.

Alexandru, Flămând Nicolae, Dablea Luca, Biligan Mihail, Bruj Ioan, Zbenghe Gheorghe, Beudean Vasile, Voitecovici Vili, Hangan Leon, Forfotă Gheorghe, Frijan Grigore, Cerceja Alexandru, cizmarul Vrăsmaș Simion, croitorii Sălăgean Dumitru, Gâța Pantelimon, Eloin Iulia, Roman Simion, Lador Dumitru, Svoboda Eva, Forfotă Elena, Gâvan Florentina, Mis Paula, Eva Istrate⁴⁷, cococarii Forfotă Petre, Holbură Ion, Vlad Teofil, Blaga Gavril, Sălăgean Petre, Bruj Petru, tâmplarii Cristea Ioan, Buf Grigore, Bonta Ștefan, Greab Grigore a lui Grigore, Dipșan Leon, rotarul Moldovan Gheorghe, mecanicii Prundaru Ioan și Scrabel Bubi, dulgherul Beșa Vasile, zidarii Moldovan Toader, Moldovan Grigore, Flămând Leon, Gombei Vasile, tinichigiul Greab Toader, electricianul Tot Grigore și șoferul Stan Gheorghe⁴⁸. În perioada 1946-1949 la Susenii Bârgăului exista un atelier de cizmărie și unul de lemnărie⁴⁹.

Activitățile meșteșugărești de la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului erau bine reprezentate, dacă avem în vedere faptul că acestea satisfăceau necesitățile locale. Aceste activități meșteșugărești erau orientate pentru îndeplinirea unor necesități legate de comenzile clienților. În acest sens activitățile meșteșugărești de la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului erau limitate. Ponderea producției acestor ateliere meșteșugărești destinate pieței era redusă. Acest lucru ne arată că activitatea meșteșugărească la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului se afla în faza inițială a capitalismului. Meșteșugarii erau elementele micii burghezii a satelor. Ei reprezentau forma incipientă a micii burghezii sătești.

La 3 februarie 1948 la Prundu Bârgăului exista o cooperativă de consum, un cuptor de uscat fructe, trei cârciumi, opt prăvălii și două brutării⁵⁰. În anul 1948 la Prundu Bârgăului activau brutarii Cahler Ioan, Bălan Emil, Ștefănuț Grigore, Stelic Ioan și Vlad Cifor⁵¹. La 7 octombrie 1948 la Susenii Bârgăului exista o cooperativă de consum⁵². În perioada 1946-1947 la Susenii Bârgăului existau două cârciumi și două prăvălii, iar în intervalul 1948-1949 o cârciumă și o prăvălie⁵³.

Din punct de vedere al existenței unor capacități industriale, Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului se situau într-o situație bună. Însăși specificul zonei, cu puține terenuri agricole, a orientat activitatea oamenilor și spre meșteșuguri. Activitatea de bază la Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului era exploatarea lemnului și creșterea animalelor. În zona Bârgăului și nu numai, nu era însă împământenită concepția capitalistă, a producției destinată pieței.

---

⁴⁷ Se ocupa de tricotaje.

⁴⁸ ANBN, fond *Primăria comunei Prundu Bârgăului*, dosar 8/1948, f. 33.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 3/1950, f. 1.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 4/1948, f. 83.

⁵¹ *Ibidem*, dosar 8/1948, f. 33.

⁵² *Ibidem*, dosar 12/1948, f. 21.

⁵³ *Ibidem*, dosar 3/1950, f. 1.

Ioan CORDOVAN, *Documente inedite, de excepțională importanță istorică, privitoare la actul unirii*

Lecturând o carte rară „*Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului*”, la douăzeci de ani de arhipăstorire, tipărită în anul 1940 de tipografia Arhidiecezană Sibiu, am descoperit un material inedit și de excepțională importanță istorică, pentru cunoașterea adevărului privind actul unirii de la 1 Decembrie 1918. Este vorba de materialul „*Biserica strămoșească și marea noastră unire (Contribuția Mitropolitului Nicolae la actul unirii)*”, autor Icon. Stavr. Locotenent-colonel I. Dăncilă, confesorul Garnizoanei Sibiu. Pentru ineditul și frumusețea conținutului acestui material, am să-l redau în întregime, așa cum a fost scris în acea perioadă. Personal nu am decât meritul că am descoperit acest material, l-am tehnoredactat adăugând doar imagini și l-am adus la cunoștință cititorilor spre cunoașterea unui adevăr istoric.
Col. (r.) Ioan Cordovan

„Luna Noevrie 1918.”

„Monarhia habsburgică intra încetul cu încetul în domeniul trecutului, iar poporul românesc de dincoace de Carpați se pregătea pentru marea împărțășanie din potirul visului său milenar. Pentru săvârșirea istoricului act, Consiliile Naționale din Ardeal făceau toate preparativele.

Conștiința românească de aici căuta, pentru o mai bună siguranță, Crainicul care să invite și să grăbească sosirea cu o clipă mai devreme a Dorobanțului Român spre pământul făgăduinții. Degetul bunului nostru destin ne indică atunci pe tânărul și valorosul profesor de teologie din Sibiu, Dr. Nicolae Bălan, care înfruntând toate primejdiile împreunate cu această onorifică dar grea misiune, la 18 Noevrie 1918 sosește bine la Iași.

Acest eveniment este hotărâtor pentru marea Adunare națională ardeleană de la Alba-Iulia, căci numai mulțumită prezenței trimisului nostru la Iași, unirea cea mare din Bălgradul Ardealului își primi epocalul său pedestal moral și național, a toate covârșitor, prin sugestiile mai mult decât prețioase pe cari solul Ardealului le face sufletului Consiliului Național din Arad, Vasile Goldiș, și anume: „**Să se proclame unirea Ardealului cu Țara Mamă fără condiții !**”

Tot el grăbi intrarea trupelor române în Ardeal, a căror prezență aici trebuia să ridice la o valoare de drept hotărârile Adunării din 1 Decembrie 1918.

Multă vreme contribuția I.P.Sf.Mitropolit Nicolae al Ardealului la desăvârșirea actului unirii cu Patria-Mamă, a fost cunoscută doar de câțiva inițiați. Și ea ar fi rămas poate o taină până astăzi, dacă la zece ani de la întregirea României nu ar fi dat-o în vileag eminentul gazetar și om politic Ion Rusu Abrudeanu în toate amănunțele ei.

Cu prilejul împlinirii unui deceniu de la alegerea Episcopului Caransebeșului Dr. Elie Miron Cristea ca Mitropolit Primat al Bisericii României (31 Decembrie 1919-31 Decembrie 1929), răposatul Ion Rusu Abrudeanu a tipărit monumentală monografie intitulată: „Înalt P.S. Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea, Înalt Regent. Omul și faptele. Contribuții la studiul

istoriei bisericii române ortodoxe contemporane (vol. I, cu o planșe și numeroase ilustrații în text. București, Editura „Cartea Românească” 1929, p.480).” Capitolul al 29-lea al acestei lucrări, tratează despre „Un moment critic în desfășurarea acțiunii pentru intrarea trupelor române în Ardeal ” (p.254-266). Îl reproducem⁵⁴ fără nici un comentariu, convinși că în fața unor fapte mari ca cele pe cari le istorisește el, admirația noastră trebuie să tacă respectuoasă:

„S-au împlinit 11 ani de la noua mobilizare a armatei române din Moldova, ca răspuns la mesajul verbal trimis în ziua de 21 Octomvrie 1918, pe cale aeriană, din partea primului ministru francez G. Clemenceau, către fostul prim-ministru român Ion I.C. Brăteanu, mesagiu⁵⁵ prin care se spune Românilor : „*Fiți gata !*”- și totuși până azi presa și în general opinia publică n-a înregistrat și n-a aflat că în acțiunea desfășurată atunci pentru trimiterea trupelor noastre în Ardeal s-a ivit, în Noemvrie 1918, un moment foarte critic și grav, care a produs la Iași o enormă îngrijorare în sufletele celor puțini inițiați: regele Ferdinand, Ion I.C. Brăteanu, general C.Coandă, președintele consiliului de miniștri, și general C. Prezan șeful marelui cartier general al armatei..

După 11 ani (n.n. acum au trecut 100 de ani) credem că a sosit timpul ca istoria să înregistreze și acest secret din lungul șir al eforturilor-omenești, făcute de neamul nostru pentru desăvârșirea unității sale naționale. Bazați pe informațiuni certe și care nu suferă nici cea mai mică îndoială, socotim că facem un real serviciu istoriei, povestind faptele așa cum s-au petrecut. Iată-le:

Consiliul național, de sub președinția regretatului Andrei Bârseanu și care număra în sânul său tineri entuziaști, ca profesorii Dr. Nicolae Bălan, actualul mitropolit al Ardealului, Dr. Silviu Dragomir și Dr. I. Broșu, văzându-se către sfârșitul lunii Octomvrie 1918, într-o completă izolare de factorii din Moldova în momente așa de importante pentru viitorul neamului, cerea consiliului național central din Arad să facă tot posibilul ca să intre în legături cu bărbații conducători de la Iași, spre a coordona de comun acord mișcarea ce trebuia începută în Ardeal în sensul afirmării voinței poporului român pe baza principiilor wilsoniene. Consiliul național central din Arad, care sta zilnic în legătură, prin curieri speciali, cu toate consiliile naționale din Ardeal, recunoscând dreptatea punctului de vedere al fraților de la Sibiu, le-a trimis vorbă acestora că, întrucât sunt mai aproape de granița română să caute să intre ei, cum vor ști mai bine, în relațiuni cu sferile conducătoare de la Iași, căror să le ceară totodată intrarea cât mai urgentă a trupelor române în Ardeal.

Plecarea prof. Dr. N. Bălan și a Căpitanului Victor Precup din Sibiu în Moldova

Pentru ducerea la bun sfârșit a acestei delicate și periculoase misiuni, s-a oferit profesorul Dr. Nicolae Bălan, care nefiind căsătorit, nu-și risca eventual și soarta familiei sale. Curajosul profesor a pus, pentru plecare, consiliului național următoarele două condițiuni:

a) drumul să-l facă cu automobilul și b) să fie însoțit de un ofițer român din armata austro-ungară, om de încredere și de curaj. În acest scop a fost luat un automobil „Benz” de la armata germană, care începuse să se retragă, iar Dr. Valeriu Liuba, actual inspector de siguranță în Timișoara, care era comandantul legiunii naționale din județul Sibiu, i-a pus la dispoziție ca tovarăș de drum pe căpitanul din legiune Victor Precup⁵⁶ cu 1 șofer.

⁵⁴ Vezi și „Telegraful Român” LXXVIII, 1930, Nr.1-2.

⁵⁵ .mesajul a fost adus la Iași cu aeroplanul de d. Victor Antonescu, fost ministru al României la Paris, care a străbătut văzduhul, plecând de la Salonic.

⁵⁶ Căpitanul Victor Precup, care purta legitimațiunea de voluntar Nr.692 a legiunii române din Sibiu, avea cu dânsul următorul act: „*Legitimație pentru D. căpitanul V. Precup,*

Plecarea din Sibiu a avut loc în dimineața zilei de Joi, 1/14 Noemvrie. Profesorul Bălan îmbrăcase și el uniforma militară austriacă, ca ordonanță a căp. Precup, punându-și costumul civil într-un geamantan. Itinerarul fixat era: de la Sibiu la Mediaș, Târgu-Murăș, Reghin, Bistrița, Dorna-Vatra, Pașcani, Iași. Teama îndrăzneților misionari era de Târgu-Murăș, vestit centru unguresc. Traversarea orașului, chiar prin centru, s-a făcut însă fără nici un inconvenient, grație faptului că automobilul arborase tricolorul unguresc, care, după eșirea din oraș, a fost înlocuit apoi tot drumul cu tricolorul românesc.

Misiunea a sosit la Reghin în acea zi la amiazi. Aici D-rul Bălan a luat imediat, în scop informativ, contact cu membrii consiliului național român și apoi cu primarul orașului, un sas, care i-a declarat că lumea de acolo așteaptă intrarea armatei române. A doua zi, sosind la Bistrița, șeful misiunii s-a întâlnit cu d-nii Dr. V. Pahone și Dr. D. Loghin, membri ai consiliului național din județul Bistrița-Năsăud, cari i-au dat lămuriri asupra stării spiritelor de acolo. De aci înainte drumul spre Dorna-Vatra peste muntele Măgura calului, la *Triplex Confinium*, a fost mai greu din cauza zăpezii, care făcea automobilul să derapeze. Totuși, cu ajutorul țăranilor români din partea locului, cari au pus boii să tragă mașina, au ajuns cu bine la Dorna-Vatra, unde deja sosise un prim detașament de trupe românești, sub comanda unui maior, care a avut bunăvoința să le pună la dispoziție un vagon și o platformă pentru transportul automobilului până la Ițcani. Se renunțase la traiectul cu

mașina peste muntele Mestecăniș din cauza zăpezii prea mari.

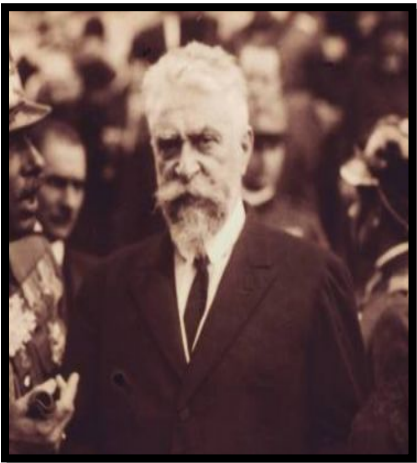
A treia zi misiunea a sosit în gara Pașcani, unde prof. Bălan și căpitanul Precup s-au întâlnit cu regretatul prof. Solomon Haliță, care mergea în Ardeal, trimis de **Ion I.C. Brătianu**, ducând bani și instrucțiuni pentru consiliul național central.

Contactul prof. Bălan cu bărbații conducători din Iași

În ziua de Duminecă, 5/18 Noemvrie, misiunea sosise la Iași. A doua zi, Luni, prof. N. Bălan și căp. Victor Precup s-au prezentat d-lui general **C. Coandă**, președintele consiliului de miniștri, căruia, după ce i-au făcut un raport detaliat asupra situației din Ardeal, i-au cerut să trimită acolo cât mai repede armată, care este așteptată de populație cu o vie nerăbdare și în figurile entuziasmului. D. general **Coandă**, la despărțire, a recomandat profesorului Bălan să vază și pe **Ion I.C. Brăteanu**, ceea ce, bine înțeles, era în programul său, dar el înțelegea să vază mai întâi pe șeful marelui cartier general.

---

care este persoană de încredere și trimisul legiunii române și al comitetului național român. Toate oficiile și organele oficiale sunt rugate a da numitului domn mână de ajutor în misiunea sa. Sibiu, 13/XI 1918 Valeriu Liuba comandantul legiunii române.

De la locuința primului ministru, Bălan și căpitanul Precup s-au dus direct la marele cartier general, unde au fost primiți cu afabilitate de dl. general **Prezan**. Timp de 2 ore, distinșii misionari ai consiliului central ardelean au dat, cu indicațiuni pe hartă, cele mai prețioase informațiuni asupra mișcării celor două divizii austro-ungare aflătoare în Ardeal, apoi asupra stării sufletești a populației românești și a celei minoritare, precum și asupra noutăților din presa ungurească, terminând prin a cere trimiterea de urgență a trupelor românești în Ardeal, spre a afirma astfel fără întârziere puterea statului român. Adânc mulțumit de informațiile îmbucurătoare ce primise, dl. general **Prezan** a invitat pe prof. Bălan și pe căp. Precup să meargă în fiecare dimineață

la marele cartier, spre a-i pune și el în curent cu măsurile militare ce lua în privința Ardealului.

Abia pe la ora 1 au ajuns prof. Bălan și căpitanul Precup acasă la **Ion I.C. Brătianu**, unde se aflau întruniți-ca de alt fel în fiecare zi - toți membrii marcantii ai partidului liberal, spre a discuta asupra evenimentelor la ordinea zilei, care se precipitau fără oprire. Fostul prim-ministru, fericit de această vizită și avid de a afla știri precise din Ardealul atât de scump inimii lui și pentru eliberarea căruia intrase în război, a introdus imediat pe cei doi ardeleni în camera, unde erau adunați toți foștii

miniștri liberali, rugând pe prof. Bălan să expună sincer și pe larg întreaga situație. Lipsiți de știri exacte, toți cei prezenți sorbeau cu nesaț lămuririle date de d-nii Bălan și căp. Precup până la orele 3 1/2 după amiază. Uitaseră și de masă autorii războiului, în râvna și curiozitatea lor de a afla ce simte și ce vrea Ardealul, care, prin glasul celor doi misionari ai săi, le cerea insistent să trimită cu un ceas mai curând trupe românești, arătarea lor în Ardeal constituind afirmarea puterii statului român, din care trebuie acum să facă parte toți Români.

Insistența profesorului Bălan de a trimite fără întârziere armată română în Ardeal, dacă umplea de o mare și explicabilă bucurie sufletele celor prezenți, ea îi neliniștea într-o câțiva în același timp. Se bănuia anume că în Transilvania și-ar fi făcut apariția bolșevismul distrugător. Explicațiile prompte și adevărate date însă de D-rul Bălan, care spunea că cele câteva devastări întâmplătoare erau rezultatul unor vechi răfuieli cu niște aristocrați unguri și câțiva negustori și cârciumari evrei și că gărzile naționale au reușit să mențină ordinea, au risipit ușor această neliniște și ideea trimiterii de trupe a fost acceptată cu dragă inimă și entuziasm.

La plecarea de la **Ion I.C. Brătianu**, care îl uimise cu cunoștințele sale temeinice de oameni și localități din Ardeal, profesorul Bălan era convins că fusese în casa unui mare român.

A treia zi cei 2 misionari au vizitat pe Alex. Constantinescu și pe dl. prof. N. Iorga, iar în 7/20 Noemvrie au fost primiți în audiență de **regele Ferdinand**⁵⁷ și în 9/22 Noemvrie de **regina Maria**.

Dr. Nicolae Bălan vorbind la Iași

În ziua de 8/21 Noemvrie 1918 (ziua sfinților arhangheli Mihail și Gavril), *Liga culturală* a organizat la Teatrul național un festival în amintirea lui Mihai Viteazul. Printre oratori a fost pus de dl. profesor **N. Iorga** și modestul profesor de pe atunci dl. Dr. Nicolae Bălan, care a rostit următoarea cuvântare:

„Domnilor și fraților !

Romanii cei vechi aveau credința că eroul, ale cărui osăminte nu-și dorm somnul de veci împreunate în acelaș pământ, își poartă fără odihnă sufletul de la o margine la alta până când e întregită mâna de lut, în care odinioară se sălășluise. Așa a cutreierat și sufletul mare al eroului de la Călugăreni și Șelimbăr cuprinsul pământului românesc...Trupul lui a fost sfâșiat în bucăți de dușmani pe Câmpia Turdei. Capul lui, în cuprinsul căruia s-a plămădit cel mai sfânt vis al neamului nostru, după pribegie de peste 317 ani, în cursul căreia a străbătut pământul românesc de la Arieș până la marginile Niprului, astăzi se găsește în cetatea Unirii, unde acum 59 de ani s-a realizat unirea Moldovei cu Muntenia și unde nu de mult s-a îndeplinit și unirea Basarabiei cu patria-mamă. Înaintea acelu craniu de cea mai înaltă semnificație simbolică pentru noi în zilele mari de astăzi, am venit, ca sol al Ardealului, ca să tâlmăcesc voința neștrămutată a întregului nostru popor de-a întregi moștenirea națională a marelui erou. Ceea ce neîntrecutul Voevod, pentru o clipă, vai, prea scurtă, a putut înfăptui, a rămas ca un vis:

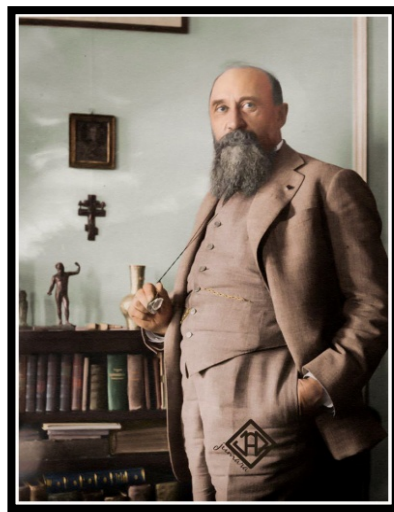
Ca un vis neîmplinit,

Copil al suferinții,

De dorul cui ne-au răposat

Și moșii și părinții.

Duhul lui **Mihai** a lăsat, în acea tresărire de o clipă, urme adânci în sufletul poporului nostru. Acel duh a mână în luptă desrobitoare pe **Horia, Cloșca și Crișan**, el a însuflețit pe Craiul munților apuseni, **Avram Iancu** și pe tovarășii lui, **Popa Balint** și **Axente Sever**, și tot el a întărit inimile luptătorilor noștri, cari au umplut temnițele mucedde de la Vaț, de la Seghedin și Cluj. Iar acum, când au căzut lanțurile robiei de veacuri și fosta monarhie a habsburgilor s-a rupt în tot atâtea bucăți câte neamuri ținea prinse în legături nefirești, tot duhul lui **Mihai**, ascuns în adâncimile sufletești ale întregului nostru popor, cu o voință oțelită prin focul multelor suferințe, își ia avânt spre culmile marelui nostru ideal. Statul român consolidat nu și-a putut găsi rosturi mai mari pe lume decât înfăptuirea acestui ideal. Fericiți să fie toți aceia, care, când ceasul a bătut, și-a pus în cumpănă întreaga sa ființă, ca să toarne în forme veșnice visul lui **Mihai**. Slăvită să fie pe veci amintirea voastră, dragi copii ai României, cari cu dispreț de moarte, într-un nespus elan de însuflețire, v-ați vărsat sângele vostru, pentru ca să croiți prin jertfele voastre un viitor plin de glorie pe seama națiunii române. Faptele eroilor de la Mărăști și Mărășești ne-au umplut de mândrie și ne-au întărit

⁵⁷ „ **Du Ardealului inima mea !**”- i-a spus Regele liberator Profesorului Bălan. (Nota noastră).

nădejdiile, care, nici în cele mai grele clipe de încercare, nu s-au stins, ci au trăit neînduplecate în inimile noastre. Eternă recunoștință viteazului căpitan al oștirii, **M.S. Regele Ferdinand I**, care într-un chip atât de desăvârșit s-a identificat cu idealul lui **Mihai** și al neamului românesc de pretutindeni !

Recunoștință adâncă și neuitată aducem Maiestății Sale **Regina Maria** pentru osteneala și jertfele supra-omenești ce le-a depus, ca mamă a răniților și a celor suferinzi, pe altarul fericirii neamului !

Iar noi, fraților, dacă ne-a învrednicit Dumnezeuul părinților noștri să fim martori ai acestor vremuri mari, să ne oțelim sufletele, să ne cruțăm simțirile, să ne strângem rândurile, să ne încordăm toate puterile pentru munca serioasă, prin care chemați suntem să croim viitorul plin de glorie al neamului nostru.

Patria noastră astăzi este în sufletele noastre și cu ajutorul prețios al puternicilor aliați și generoși protectori ai cauzei noastre drepte, va primi ființă văzută în ochii tuturor, strălucind mândră între popoare ca soarele aici în răsărit.

Trăiască Dinastia, sub sceptrul căreia se înșiruiesc rândurile credinciosului său popor din Ardeal ! Pe cetatea din Alba-Iulia fâlfăie astăzi mândrul nostru tricolor și așteaptă intrarea triumfală a demnului urmaș al lui **Mihai**.

Primul aeroplan românesc pe câmpia de la Blaj

Rezultatul misiunii ardelene la Iași s-a văzut repede. La 10/23 Noemvrie a plecat de la Bacău în Ardeal un aeroplan, condus de locotenentul Vasile Niculescu și însoțit de căpitanul Victor Precup, ducând 6.000 de manifeste date de dl **general Prezan**, care au fost aruncate prin satele ardelene. Aeroplanul a aterizat apoi pe câmpia libertății de la Blaj, având, între altele, misiunea să predea aici d-lui Dr. Vasile Suci, p-atunci vicar al Mitropoliei, iar azi Mitropolit al Blajului, o scrisoare confidențială din partea prof. Bălan cu instrucțiuni, spre fi transmisă consiliului național central de la Arad.

În acea scrisoare, D-rul Bălan făcea atent pe dl. **Vasile Goldiș**, sufletul consiliului național din Arad, ca la marea adunare din Alba-Iulia, ce se pregătea, să nu se pună nici un fel de condițiune la unire, deoarece un asemenea fapt ar îngreuna enorm mersul tratativelor diplomatice ulterioare.

Un moment critic și grav

În preajma zilei de 10 Noemvrie 1918 profesorul dr. N. Bălan se prepara să părăsească Iași și să se întoarcă la Sibiu. În acest scop merge

la marele cartier general, ca să-și ia adio de la dl. **general Prezan**, care îi dovedise în tot timpul o mare încredere și afecțiune. Spre marea lui uimire, găsește pe distinsul general abătut și îngrijorat. D-rul Bălan încearcă să-și ia rămas bun și vrea să plece, dar este oprit în trei rânduri de general, care se plimba îngândurat, frământându-se în sufletul său de bun român.

La un moment dat, șeful marelui cartier general al armatei se apropie de Bălan și după ce îi ia jurământul că va păstra secretul ce-i va comunica și care îl neliniștea atât de mult, îi spune că a primit din Giurgiu, de la generalul Berthelot, o comunicare, prin care i-se pune în vedere „ *că aliații opresc înaintarea trupelor române în Ardeal* ”.

Comunicarea aceasta gravă din partea generalului Berthelot, care comanda armata franceză de la Dunăre, a produs o adevărată consternare în cercurile diriguitoare de la Iași. Ea nu era cunoscută decât de regele **Ferdinand**, **Ion I.C. Brătianu**, **generalul C. Coandă**, care era prim-ministru, și de **generalul Prezan**, și a fost ținută tot timpul ca un mare secret de stat, cum și era de fapt. Dacă acest demers din partea aliaților, care numai ceva mai târziu și-a găsit explicarea lui, ar fi fost cunoscut de armată și de opinia publică din Iași, putea să aibă consecințe din cele mai rele pentru starea de spirit din Moldova.

Din fericire, secretul a fost bine păstrat și cercurile conducătoare, în frunte cu **regele Ferdinand**, deși alarmate și îngrijorate, au trecut totuși peste opreliștea pusă în vedere și au continuat să trimită trupe în Ardeal.

Profesorul Bălan prepară un memoriu către generalul Berthelot

Profund îndurerat de cele ce îi comunicase **generalul Prezan**, modestul profesor de la seminarul din Sibiu s-a retras la hotelul său, unde s-a pus pe gânduri și se muncea să afle ce ar mai putea întreprinde pentru a nu fi împiedicată trimiterea trupelor românești în scumpul său Ardeal, care ține să scape de robie și să ajungă la limanul îndeplinirii visurilor sale seculare.

Hotărât să amâne reîntoarcerea acasă, profesorul Bălan se pune pe lucru și redactează un document memoriu către **generalul Berthelot**, prin care explica pe larg motivele, care impuneau trimiterea de trupe române și aliate în inima Ardealului. Acest memoriu a fost tradus în franțuzește de dl. **Const. Sărățeanu**, actualul Înalt Regent, care îi fusese recomandat în acest scop de dl. Mihai Popovici, cumnatul acestuia.

Înainte de a pleca spre Dunăre, ca să întâlnească și să remită **generalului Berthelot** memoriul său, prof. Bălan a fost reținut de dl. **general Prezan** la Iași. Șeful marelui cartier general hotărâse să plece în persoană la Giurgiu, spre a avea o întrevedere cu comandantul armatei franceze de la Dunăre. A doua zi un tren special conducea pe d-na și dl. **general Prezan**, pe regretatul general francez de la Iași **Laffont** și pe D-rul **Bălan** la

București. Aici au descins incognito la Hotelul Bulevard, fără să se arate nicăeri și luând masa în camere.

Generalul Prezan și prof. N. Bălan la Giurgiu

De la București au plecat a doua zi dimineața cu automobilul la Giurgiu. La Călugăreni, unde Mihai Viteazul bătuse în 1595 pe Turci, au întâlnit primele detașamente franceze, cari înaintau de la Dunăre spre București. Ce măreață coincidență a istoriei !

Ajunși la Giurgiu au descins la cartierul **generalului Berthelot**. Întâlnirea dintre **generalul Prezan și generalul Berthelot** a fost extrem de duioasă. Ei s-au îmbrățișat și s-au sărutat. Apoi au avut între 4 ochi o lungă întrevedere, care a lămurit situația îngrijorătoare de până atunci și care nu era de fapt decât rezultatul unei confuziuni, datorită **generalului Franchet d'Esperey**, comandantul suprem al armatei aliate din Balcani, care, în urma armistițiului ce se încheiase în ziua de 7 Noemvrie cu contele M. Karolyi, dictatorul Ungariei, la Belgrad, hotărâse, necunoscând situația din Transilvania, „*că administrația civilă va rămâne și mai departe în mâinile guvernului unguresc*”.

După terminarea convorbirii dintre cei doi generali, dl.**N.Bălan** a fost prezentat de dl. **general Prezan generalului Berthelot**, căruia profesorul ardelean, fără a-i mai remite memoriul, i-a exprimat însă dorința fierbinte a poporului român ca armata română și cea aliată să pătrundă cât mai repede în Transilvania. **Generalul Berthelot** i-a răspuns că acest fapt se va întâmpla în curând și că el personal se simte fericit de a vedea împlinirea unității naționale a poporului român, exprimându-și convingerea că marile jertfe aduse de armata franceză în tot decursul crâncenului războiu vor strânge din ce în ce mai mult legăturile dintre Franța și România. Generalul, sincer amic al Românilor, spunea: „*Istoria decurge acum foarte rapid și nimeni n-o mai poate opri*”.

În întrevederea de la Giurgiu s-a stabilit modul cum să înainteze trupele române în Ardeal, fixându-se ca armata română să se oprească pe Valea Murășului, iar teritoriul de la Murăș și până la granițele fixate în convenția de la 4/17 August 1916 dintre **Ion. I.C. Brătianu și puterile aliate**, înainte de intrarea României în războiu, să fie ocupat de două divizii franceze.

Liniștiți și satisfăcuți de rezultatul întrevederii de la Giurgiu, **generalul Prezan și D-rul N. Bălan** s-au întors la Iași, primul ca să grăbească trimiterea de noi trupe în Ardeal, iar al doilea ca să ia pe căpitanul Precup și să se ducă împreună la Alba-Iulia. Acesta din urmă a rămas însă la Iași și s-a înrolat în armata română, ținând să meargă în orașul lui Mihai Viteazul ca ofițer în armata românească. Profesorului N. Bălan i s-a pus la dispoziție de către dl **general Prezan** un tren special, spre a-l duce în Ardeal. El a făcut drumul întovărășit de dl. Mihai Popovici până la Predeal, de unde acesta ne mai voind să călătorească cu trenul, și-a continuat călătoria cu automobilul „Benz” cu care plecase D-rul Bălan în Moldova și care îi însoțea pe o platformă a trenului special. Iarna fiind însă grea și zăpada mare, drumul de la Predeal la Alba-Iulia a fost făcut abia în 2 zile. Pe dealul Perșanilor, dintre Vlădeni și Șercaia, viitorul mitropolit al Ardealului și viitorul ministru de finanțe al României Mari au trebuit să împingă într-o noapte din greu timp de 5 ore, la automobil, spre a-l urni din loc până în vârful dealului. Din această cauză n-au putut ajunge la Alba-Iulia decât în seara zilei de 18 Noemvrie (1 Decembrie), adică după terminarea marelui adunări naționale.

Fericirea, bucuria și entuziasmul lor erau totuși din plin și vor rămâne în veci neuitate.

Presa de la Iași despre acțiunea d-lor Bălan și căp. Precup în capitala Moldovei

Ziarul „L'Independance Roumaine”, care, după retragerea trupelor române în Moldova, apărea la Iași, scria următoarele în numărul său din 23 Noemvrie 1918 (stil nou) despre trimiși Transilvaniei în capitala Moldovei:

„Excelența Sa d. de Saint-Aulaire, ministrul Franței, a primit alaltăieri lalegațiune delegațiunea Românilor transilvăneni, trimisă la Iași din partea consiliului național al Românilor din Ungaria, pentru a se pune în legătură cu guvernul român. Se știe că această delegațiune se compune din domnii Nicolae Bălan, profesor din Sibiu, și căpitanul Precup din armata austro-ungară. Delegații au tălmăcit ministrului Franței mulțumita și recunoștința Românilor din Transilvania pentru marele sprijin pe care Franța și d. de Saint-Aulaire personal l-au dat totdeauna cauzei idealului lor național. Delegații și-au exprimat convingerea că acest sprijin va fi asigurat și în viitor Românilor din Ungaria și că, după unire, ei se vor putea bucura și de binefacerile civilizației franceze, de care până azi au fost ținuți departe de către stăpânirea austro-ungară. În sfârșit delegații au anunțat d-lui ministru al Franței că consiliul național al Românilor din Ungaria a hotărât să facă în timpul cel mai scurt proclamarea unirei Transilvaniei cu România. Serbarea proclamării va avea loc în Alba-Iulia.

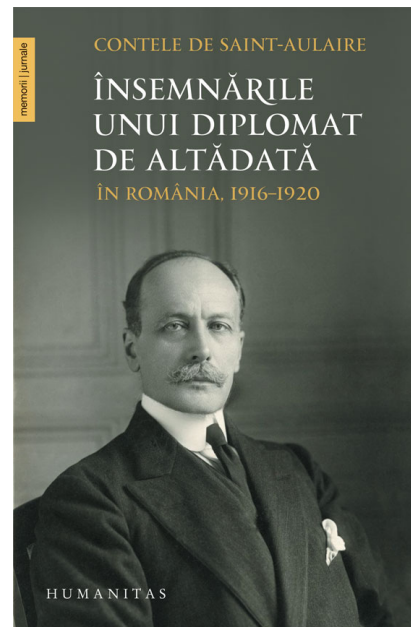
Dl. de Saint-Aulaire a răspuns că Români din Ungaria și Transilvania, cari în timpul din urmă au fost prin România, cunosc căldura dragostei Franței și a reprezentantului ei pentru poporul român din monarhia austro-ungară. Promite că îndată ce va avea prilej, va merge în Transilvania, pentru a cunoaște de aproape situația poporului.

La sfârșitul audienței Excelența Sa ministrul Franței a prezentat delegația colegilor săi, Excelențelor Lor: Sir George Barclay, ministrul Engliterei, d-lui Vopicka, ministrul Statelor-Unite, și d-lui Auritti, girantul afacerilor Italiei. La invitarea d-lui de Saint-Aulaire, delegația a repetat înaintea reprezentanților antantei declarațiile ce le făcuse dânsului. Miniștrii aliați s-au interesat în amănunt și luând act de aceste declarații, au promis să comunice și guvernelor lor dorința de unire a Românilor din Transilvania și Ungaria România.”

Am introdus în volumul de față acest necunoscut și extrem de interesant capitol de istorie contemporană, deși nu este în legătură directă cu viața actualului Patriarh și Înalt Regent, împinși de dorința de a completa, pe cât ne-a fost posibil, lunga și dureroasa gamă a emoțiilor și eforturilor uriașe, suportate și depuse de conducătorii micii, dar eroicei Români pentru desăvârșirea visului secular: **întregirea neamului într-un singur Stat, mare și puternic.**

Să zăbovim acum asupra acelor forțe spirituale cu ajutorul cărora Biserica strămoșească a ținut treaz în conștiința neamului românesc și a desăvârșit la plinirea vremii supremul nostru ideal național: unirea tuturor Românilor între hotarele firești ale pământului locuit și stăpânit de noi.

Dorul nostru de unire și de întregire a pământului românesc are originea atât de îndepărtată, încât acest ideal național se confundă cu însăși

formația conștiinței despre rosturile noastre aici pe pământ, făcând Biserica neamului din această unanimă dorință a noastră o realitate permanentă a sufletului românesc de pretutindenea.

Și a fost posibil ca Biserica noastră să susțină intactă ideia unirii în decursul veacurilor, mulțumită contopirii ființei spirituale a Bisericii cu însăși marea ființă a neamului și cu interesele ei superioare.

Fixarea în sufletul neamului a credinței că forțele cerești colaborează efectiv cu poporul românesc întru desăvârșirea idealului unirii, este clasică operă a Bisericii strămoșești. În drumul apostolatului și a misiunii divine a acestei Biserici, nici o forță lumească n-a putut ridica un stăvilă de neînving.

Evangelhia mântuitoare de suflete, care singură înalță pe om spre culmi de ideal, a fost și ea pusă în serviciul supremului nostru ideal național; căci Biserica noastră, care n-a făcut un monopol pentru slujitorii ei din propovăduirea cuvântului Domnului s-a străduit din răspuțeri ca prin evanghelizarea maselor largi ale poporului nostru să popularizeze și să fixeze în conștiința neamului acele forțe spirituale, cu ajutorul cărora ne-a fost posibil să concentrăm toată gândirea și toată simțirea poporului românesc în jurul dorului nostru de unire.

Conservând deci, cu ajutorul Evangheliei mântuitoare, ființa etnică a neamului, Biserica noastră drept mărturisitoare se identifică astfel până la perfecțiune cu ideia unirii, dând românismului de dincolo de Carpați un superb elan de opoziție și zidind chiar sub ochii dușmanilor unirii acea conștiință a demnității noastre naționale, care numai la aparență era într-o continuă defensivă, dar care, spre marele nostru noroc, în realitate era într-o permanentă ofensivă istorică.

Da, între zidurile duhovnicești ale credinței strămoșești susținută chiar și cu prețul sângelui slujitorilor altarului, s-a plămădit, întru susținerea idealului unirii, clasică sinteză spirituală a rasei noastre, sinteză exprimată în cuvintele: ***Credință strămoșească pusă în serviciul neamului.***

Însă susținerea și desăvârșirea unui ideal național cum a fost acela al unirii, reclama concentrarea tuturor forțelor morale și fizice ale fiilor neamului respectiv, întrebuintând pentru traducerea în faptă a acestei idei toate mijloacele de apărare și de atac, cari fatalmente duc la riscul vieții.

Și a fost cu putință Bisericii să pregătească în decursul veacurilor pe eroii martiri, jertfiți pe altarul unirii, pentru că în adâncurile tainice și fecunde ale ortodoxismului nostru pus în slujba neamului, noi am găsit mistică putere cu ajutorul căreia Biserica a fixat în conștiința neamului neștrămutata convingere, că pentru noi Români Dumnezeu n-a fost și nu este un suveran inaccesibil învăluit în nori, ci dimpotrivă, un Părinte cu o statornică dragoste și cu o permanentă purtare de grije pentru toate rosturile vieții noastre sufletești și naționale; deci un Dumnezeu totdeauna prezent cu ajutorul și cu răsplata Lui cerească în toate suferințele, în toate bucuriile și deci în desăvârșirea tuturor idealurilor morale și naționale ale cucernicului nostru popor.

Fără această clară viziune a prezenței lui Dumnezeu în evoluția destinului neamului său, cum ar fi putut suferi chinurile Popa Laurențiu cel despăcat în patru în 1514, sau cum ar fi putut îndura grozăviile zdrobirii pe roată Horia, sau cum putea să jertfească un neam întreg 800.000 de eroi pe altarul unirii fără ca acest neam să fi întrezărit, cu ochii credinței, apropierea ultimului act din minunata epopee a neamului?

Pentru susținerea idealului unirii, tot Biserica strămoșească, conștientă de misiunea ei în această privință, pune ***temelie de stâncă solidarității noastre naționale***, căci această Biserică nu cunoaște un mai perfect mijloc de a solidariza un neam întreg decât prin și cu ajutorul unui ideal

național, pe care ridicându-l pe temelia împreună-simțirii unui popor de 15 milioane de suflete, îl investește la timp cu pecetea *specifică a solidarității românești*.

Locul de întâlnire pentru închinare în fața aceluiaș Dumnezeu și pentru contopirea conștiințelor puse în serviciul aceluiaș neam, era doar biserica, atât pentru mândrul boier și smeritul negustor, cât și pentru țăranul cuviincios, îndulcind astfel, în vederea desăvârșirii idealului unirii, raporturile sociale între fiii aceluiaș neam ce se voia unit!

Și a fost posibil să facem aceasta îndeosebi la noi în Ardeal, pentru că aici Biserica neamului a fost o forță ținută de evenimente într-o neconținută trezire spirituală.

În cadrul vieții noastre naționale, iarăși singură strămoșeasca noastră Biserică a săpat o albie normală unui naționalism sănătos și fecund, făcând din acest naționalism un crez, un bun spiritual accesibil și comun pentru toți fiii țării, fără deosebire de grad social sau aspirațiuni personale !

Prin flacăra acestui naționalism, pus în serviciul supremelor noastre idealuri naționale, Biserica a căutat să purifice în permanență gândirea și simțirea fiilor ei, înălțându-i pe toți de virtuțile și de tradițiile noastre a tot salvatoare, în absența căror virtuți morale și tradiții naționale, neamurile se prăbușesc în neantul păcatului a toate mistuitor.

Slavă Bisericii strămoșești, care este suprema expresie a adevăratului patriotism concentrat și raliat în jurul ideii de Dumnezeu, Patrie și Rege. Slavă Bisericii noastre care nu s-a considerat pe sine niciodată ca stând în serviciul unei regiuni, ci care a stat în permanență în serviciul întregului neam și a tuturor idealurilor naționale urmărite de acest neam.

Mărețul act al unirii, act miersmuit de jertfelnicia și de rodnicia spiritualității Bisericii strămoșești, a trecut cu toată splendoarea lui în domeniul Istoriei noastre naționale.

Dintre cei ce au contribuit în ultimul timp la desăvârșirea dorului nostru de unire-dintre cei ce și-au adăpat sufletul din înțelepciunea Evangheliei îmbrățișate de familiile noastre preoțești-I.P.S. Mitropolit al Ardealului, în calitatea Sa de vrednic urmaș al marelui Arhiepiscop Șaguna,-imediat după înscăunarea Sa ca Mitropolit al Românilor ortodocși de dincoace de Carpați-ia în mâinile-i viguroase, cu tot entuziasmul tinereții Sale, destinele românismului de pe aceste plaiuri-căutând să pună bazele și să popularizeze noul nostru ideal național, în cadrul căruia să vizeze și să activeze sufletul românismului din țara întregită, ideal național concentrat în cuvintele: „ *Apărarea și păstrarea intactă a moșiei strămoșești*”.

Clar văzător și adânc cugetător, în scopul de mai sus, Înalț Prea Sfinția Sa-încă din primele zile ale Arhipăstoriei Sale-se identifică în chip spontan și sincer cu idealurile superioare urmărite de Armata Țării.

Aceia dintre noi cari cunoaștem-și suntem mulți cari am avut norocul să fim părtași spontanelor manifestări ale sufletului I.P.S. Mitropolit Nicolae în această privință-legăturile trainice ale Mitropolitului Ardealului cu Armata Țării și cu înalții factori politici chemați să-i dea Oștirii toate posibilitățile materiale și morale pentru ca ea să asigure, între ori ce împrejurări, trăinicia noului ideal național, acela al apărării pământului românesc, toți aceștia nu putem decât să spunem la acest loc un cuvânt de sinceră admirație la adresa marelui luptător naționalist din trecut și din prezent, care s-a dovedit a avea în sufletul Său viziunea clară a prezentului, așa cum se înfățișează acest prezent, cu toate pericolele dar și cu toate mărețele manifestări ale vigurozității sufletului românesc.

Și este bine să se știe că Președintele Societății „Cultul Eroilor” din Sibiu, sub a cărui înțeleaptă oblăduire această Societate chemată să cinstească și să perpetueze memoria eroilor unirii, cheltuiește în decursul celor 20 de ani trecuți, pentru cimitire și monumente de eroi, din propriile sale resurse, peste 3.000.000 Lei-pentru ca bilanțul din acest an să și-l încheie la

purtător cu 1.500.000 Lei destinați salvării eroismului românesc-este un devotat și probat prieten al Oștirii române, în care I.P.S. Sa vede și simte vibrând și activând sufletul neamului și al Bisericii Sale.

Părinteasca și permanenta purtare de grije a I.P.S. Sale, pentru ca sufletul Oștirii, în aceste vremuri grele, să-și păstreze toate virtuțile ce vor asigura biruința românismului de mâine, o poate cunoaște și aprecia ori cine din faptul că I.P.S. Sa tipărește 50.000 bucăți cărți de rugăciuni, cari vor fi distribuite pe „Zonă” de către Prietenul și Înaltul Părinte al ostașului român, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Zecile de mii de ofițeri cari și-au făcut școala la Sibiu, au avut fericitul prilej de a duce cu ei din această citadelă a spiritualității ardelenelor-în centrul căreia tronează înalta personalitate a Mitropolitului Nicolae-nutremântul sufletesc din care, pe câmpurile de luptă, ei se vor hrăni și prin ei se vor îndulci sufletește sutele de mii de ostași, din belșug.

Din acest motiv, toți aceia cari și-au format caracterul lor moral-ostășesc în apele limpezi ale ortodoxismului și naționalismului propăvăduit de Biserica ardeleană în frunte cu Înaltul ei Ierarh: Pentru slava acestei Biserici și pentru a da dovadă de un omagiu plin de recunoștință și de admirație pentru Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, cu acest prilej al sărbătoririi I.P.S. Sale de către întreaga suflare românească, Oștirea îi spune un loial și firesc: „Întru mulți ani Stăpâne, pentru Slava lui Dumnezeu și pentru întărirea Bisericii neamului adânc dinastică și de Neam iubitoare !”

Franchet D'Esperey – strateg militar, diplomat și prieten al Aradului

Cântecul ostășesc de vitejie

Autor, col.(r.) Ioan Cordovan

Motto:

„Suflați colbul de pe cronici
și faceți să renască virtuțile bătrânilor
de atunci, în sufletele tinerimii de azi.”

Al. Vlahuță, Gânduri, p.1

Puțini oameni cunosc faptul că, muzica în sine, se poate dovedi ca o arma devastatoare în arsenalul psihologic, Acest aspect a fost explicat de către Herbert Friedman, care a lucrat în armata SUA și care a studiat subiectul.

Are doua scopuri, spune Friedman. „Unul este acela de a crește moralul soldaților, să îi încurajeze să lupte.”

În același timp, ea poate îngrozi inamicul.

Îl poate ține treaz, îi poate submina moralul.

Dacă muzica e suficient de ciudată, îl poate face pe om să devină confuz.

Militarii americani au pus muzica la maximum prizonierilor irakieni pentru a-i dezorienta înainte de interogatorii.

Alegerea judicioasă a unei melodii se poate dovedi o bună formă de apărare. Sunt destule exemple ce pot fi prezentate într-o viitoare expunere.

Muzica este folosită ca arma de multă vreme și tot muzica se spune că este folosită și ca metodă de tortură, prin ai priva de somn pe prizonieri și pentru a-i ofensa cultural.

Națiunile Unite și Curtea Europeană a Drepturilor Omului au interzis folosirea acestor tactici în interogatorii..

Ca o concluzie, trebuie reținut aspectul următor: *Muzica are scopul de a insufla curaj soldaților, aspect dovedit în primul și al doilea război mondial.*

Un moment de seamă în istoria poporului român îl constituie Primul Război Mondial, sau Războiul cel Mare (1916-1918/1919) în urma căruia, prin eroismul fără seamă al românilor, s-a înfăptuit și consolidat România Mare de la 1 Decembrie 1918.

În cadrul unei mobilizări generale de 11% din populația țării, pentru ca în anul 1918 să ajungă la 13%*, au plecat pe front și s-au acoperit de glorie, pentru înfăptuirea mărețului ideal, în crâncenele bătălii de pe Valea Jiului, în localitățile din nordul Târgu-Jiului, la Mărăști, Mărășești și Oituz, în Pasul Ghimeș, Pasul Tihuța, în luptele pentru eliberarea Transilvaniei, precum și în războiul româno-ungar.

În aceste lupte însă, foarte mulți și-au dat viața eroic .

Când discutăm de istorie, trebuie tot timpul să ne gândim la adevăr, la adevărul istoric;

Când discutăm despre istorie, trebuie tot timpul să ne gândim la patriotism;

Când discutăm despre istorie, trebuie tot timpul să ne gândim la morală:

Atunci când vorbim de muzică, care nu este altceva decât arta combinării sunetelor, cu scopul de a cunoaște lumea care ne înconjoară, putem aprecia că, elementul care ne conferă nouă românilor identitate în domeniul muzicii, în spațiul nostru geo-cultural, este doar tradiția românească.

Se știe de când lumea, faptul că, pentru noi „*cântecul este cel mai drag prieten al Românilor, de la leagăn până la mormânt*”.

Prin el, omul își trăiește cele mai frumoase clipe ale vieții și tot prin el dă glas simțirii sale.

Botezul, nunta, milităria și toate întâmplările de seamă se oglindesc în cântecul minunat românesc.

Întâmplările mari din istoria noastră, precum și eroii săi de seamă, sunt preamăriți prin cântece.

Fie vremuri bune, sau rele, la tristețe ca și la bucurie, românul cântă.

Cântecele compuse și aflate pe buzele românilor, în timpul Marelui Război, au mobilizat populația să se înroleze, să accepte mai ușor tragediile și costurile războiului, au alungat plictiseala și au ridicat moralul soldaților de pe front, dar și al civililor rămași acasă.

Ca moment al realizării și ca tematică, cântecul ostășesc îmbracă două aspecte:

1. Cântecele celor recrutați, ori mobilizați, precum și cântecele de război, cu descrierea circumstanțelor și consecințelor fenomenelor în cauză, creatorii și interpreții lor sunt bărbații, ca persoane implicate direct în acțiunea respectivă.

2. Creații ale persoanelor rămase acasă, în calitatea lor de membri ai familiei soldatului, s-au mobilizatului plecat, în special mama cu copii, soția, tatăl, surori sau frați, copii și nu în ultimul rând a fetei iubite.

Dar, să nu uităm că, în vremurile cele mai rele, s-au plămădit cele mai frumoase cântece, pe bună dreptate afirmându-se că, cele mai frumoase cântece sunt cele izvorâte din durere.

Epocile de grea cumpănă istorică, de lupte crâncene pentru unitate națională, pentru limbă și credință, ne-au lăsat cântece deosebite.

Doinele cele mai frumoase, sunt din vremurile cele mai mohorâte ale trecutului nostru, iar marșurile cele mai frumoase, sunt cele scrise tocmai în locurile unde robia străinului a fost mai aspră.

Așa se explică de ce, cântecele de libertate și mândrie națională, care răsună pe întreg cuprinsul țării, sunt create de poeții asupritului Ardeal.

Astăzi, noi avem o adevărată comoară a cântecelor și poeziilor create la durere, asuprire națională și război.

Din cauza valului de civilizație modernă din zilele noastre, care se pare că vine, mult prea rapid peste noi, precum și din cauza vremurilor frământate pe care le-au trăit generațiile trecute, comoara cântecelor noastre, în care zace simțirea neamului nostru românesc, rămâne prea mult în umbră. Păcat, mare, mare păcat.

Unul dintre laitmotivele cântecelor de război, inspirate din luptele din 1916-1919, este muntele.

Frecvența cu care apare muntele în lirica populară, este legată atât de faptul că simbolul muntelui este unul de factură mioritică, prezent în literatura populară din întreg spațiul românesc, cât și de faptul că trecătorile, văile și munții Carpaților au fost teatrul de război între armata română și armata germană dar și cea austro-ungară și ulterior cea bolșevică a lui Bella Khun.

Moartea soldatului, („*Între munți și între brazi*”) este cântată cu jale, bocetul și întreg ceremonialul de înmormântare fiind desfășurat în natură. Sfârșitul soldatului, este redat cu aceleași mijloace ca și sfârșitul păstorului, ”*scăldat de ploaie*”,

Moartea survenită, ”*lângă roata tunului*” este foarte des menționată în cântecele populare.

Moartea și distrugerea, cauzate de război, au fost acceptate ca fiind jertfe, făcute pentru patrie și au fost integrate ciclurilor folclorice mioritice, specifice plaiurilor românești.

Influențe ale Mioriței și ale vechilor cântece de jale, se resimt în lirica de război, astfel încât, aceiași nepăsare și resemnare în fața morții își face simțită prezența și în aceste creații.

Înfrățirea cu natura, exprimată atât de des prin referire la pădurile de brad, la ciripitul păsărilor, la stele și la lună, se petrece chiar și în condițiile excepționale ale războiului.

Soldații se simt la adăpost, în pământul în care au săpat tranșee adânci, se simt feriți de bătaia focului în pădurile de brad, iar moartea, atunci când survine, îi găsește în sânul aceleiași naturi protectoare.

Primul Război Mondial a presupus, pe lângă binecunoscutele decizii și consecințe de ordin politic, și o serie de drame pentru naționalitățile europene.

În cadrul acestor drame se înscriu și cele ale soldaților români, aflați sub dominație străină, care, au fost obligați să participe în acest război, luptând pentru interesul statului din care făceau parte: militarii români aflați în armata austro-ungară sau cei încadrați în armata țaristă, provenind din Basarabia.

Prizonierii români, din armata austro-ungară, își vor constitui însă, după cum vom vedea, propriile formațiuni de luptă pentru alipirea teritoriilor lor la România.

Din acest motiv, m-am gândit că este benefic, ca în cadrul acestui simpozion, să prezint un material dedicat acestor comori ale cântecului neamului românesc.

Și, fiindcă am vorbit de muzică, de cântec, noi cei care am trăit, s-au trăim în armată, nu putem asocia acest cuvânt decât cu fanfara militară, fiindcă fanfara militară are vârsta armatei române, are istoria armatei române, face parte din cultura neamului românesc.

Activitatea unei fanfare, cu multiple posibilități de manifestare artistică, de largă accesibilitate și o deosebită forță mobilizatoare, se sprijină pe o bogată tradiție, ale cărei începuturi se pierd în negura vremurilor.

Fanfara, a făcut să răsunе, încă de la început și fără întrerupere, ecourile buciurilor, trâmbițelor și cornurilor care, în veacuri vechi și străvechi, chemau oștirile la bătăliile ce au păstrat ființa poporului și vatra străbună.

Armata, a știut să folosească posibilitățile lor de influențare asupra oamenilor, mai ales ale instrumentelor de suflat din metal (alamă).

Într-adevăr, istoria n-ar fi scris unele dintre cele mai reprezentative pagini ale ei dacă, vestita goarnă, a ostașului încremenit pe buza tranșeei, ca să sune atacul, n-ar fi pătruns în sufletul luptătorului, stimulând curajul și spulberând din om teama de moarte.

În calitatea mea de persoană, care am răsfoit multe arhive istorice, civile și militare, am deplina temeiuri să afirm că, în istoria lor, fanfarele militare, prin oamenii ce le-au compus, nu au avut doar acei talanți ai culturii muzicale, ci au avut în rândul lor oameni care au slujit, cu dăruire și pasiune, gloria armatei, gloria țării și gloria progresului muzicii românești.

Este destul să dau ca exemplu, participarea fanfarei alături de regimentele din care au făcut parte, pe toate fronturile, menționate în jurnalele de operații ale acestora, inclusiv în marea bătălie dusă împotriva bolșevismului maghiar, la forțarea Tisei și la ocuparea Budapestei.

Deci, prin munca lor, fanfarele militare au făcut și ele istorie..

În cele ce urmează, am să vă prezint un cântec ostășesc, mult îndrăgit de către toții românii.

Este vorba de cântecul „*Treceți batalioane române Carpați*”, apărut sub numele de „*Marșul batalioanelor române*” în „*Cartea de cântece*”, apărută în trei ediții, întocmită de prof. Nicolae A. Roșu, în colecția Biblioteca gazetei „*Poporul Român!*” nr. 1, la Timișoara, în anul 1942.

Despre cântecul „*Treceți batalioane române Carpați*”, ce este des cântat și în zilele noastre, impresia mea este, că nu avem prea multe informații în mod particular:

Când a apărut acest cântec?

Cine este autorul versurilor?

Cine este autorul muzicii (compozitorul)?

Cântecul în forma actuală a apărut, mai mult ca sigur și prin conținutul versurilor, în Primul Război Mondial, în momentele de trecere peste Carpați a Armatei Române, în timpul campaniei din 1918-1919, ultima strofă fiind adăugată melodiei după actul de la 1 Decembrie 1918.

Sub forme diferite se poate să fi circulat înainte de această campanie, ceea ce este puțin probabil.

Căutând prin documente și cărți vechi, am aflat din mărturia unui profesor, Ion Rotaru, că tatăl său a participat la cele două campanii de eliberare a Ardealului, iar între ele a luptat la Mărășești. Mai avea câteva bancnote emise de Bella Kuhn, dar le-a pierdut. Erau bune acum pentru un muzeu.

Pe timpul marșului în campania din 1919, de înăbușire a revoluției roșii (bolșevice), condusă de Bella Kuhn și de eliberare a Transilvaniei și de înfăptuire a Marii Uniri, roșiorii noștri cântau marșurile: Eroii au fost, eroii sunt încă, Hora de la Plevna, Treceți batalioane române Carpați ș.m.d., precum și o serie de romanțe militare.

În memoriile sale, Virgil Alexandru Dragalina, fiul generalului Ion Dragalina, ar fi afirmat că, încă din 1915, în școli, barăci și pe străzi, se puteau auzi cântece care cereau războiul

împotriva Puterilor Centrale. Pe atunci 3 din primele 4 strofe ale cântecului erau aceleași ca cele de azi ((prima poate a fost adăugată-post facto):

Se observă o diferență în actuala versiune, primul vers al strofei a 4-a este, „Nainte, nainte spre marea Unire”.

Sintagma „Marea unire” probabil nu era folosită pe atunci (în 1916), versul original fiind probabil „Nainte Nainte cu sabian-n mână”

O versiune nouă se cântă în zilele noastre, cu puține diferențe melodice, ex. Nicolae Furdui Iancu .

Referitor la cele spuse până acum, am putea face o primă concluzie:

3 strofe ale cântecului datează încă din Primul Război Mondial (1914-1918). Este posibil ca celelalte strofe să se fi adăugat ulterior (6 strofe).

Întrebarea de la început ar trebui reformulată astfel :

De când datează actuala formă a cântecului „Treceți batalioane române Carpații” ?

O posibilă modificare a cântecului ar fi avut loc în timpul Cenaclului Flacăra a lui Adrian Păunescu -1973-1985, cel care a redescoperit acest cântec și la exploatat din plin.

„Dar dac-ar veni vreun blestem

Carpații și frații sări-vor ca unul

Urmând comandantul suprem.”

Cine a fost comandantul suprem, dacă nu capul oștirii, adică Regele, nicidecum Ceaușescu. A fost o cenzurare clară a Majestății Sale Regele Ferdinand.

Despre compozitor, unele din numele vehiculate este Iosif Romulus Botto, care a avut multe interferențe în activitatea sa muzicală cu armata.

Studiile muzicale le-a început în cadrul fanfarei Regimentului 93 Infanterie din Oradea, între 1918-1922. Instructor-dirijor la Fanfara Centrului de Instrucție nr.12 din Oradea-1932-1936, șef de muzică militară la Regimentul 93 Infanterie Arad-1936-1947.

Apar de la început două mari probleme:

1.În decembrie 1918, I.R.Botto, de abia începuse studiile muzicale în cadrul fanfarei Regimentului 93 Infanterie din Oradea-și de aici, vine întrebarea: Ar fi putut compune această piesă muzicală atunci ? Avea doar 14 ani.

2. Mai vine apoi întrebarea: de ce „*Treceți batalioane române Carpații*” este datat *1942*

În încheiere doresc să mai adaug doar următoarele:

Legat de partea muzicală, unele persoane a găsit asemănări între cântecul **Treceți batalioane române Carpații** și Imnul național al Poloniei * *Mazurek Dabrowskiego** - Mazurca lui Dabrowski.

Cert este faptul că, acest cântec, aflat pe buzele soldaților români, în timpul Marelui Război, a mobilizat armata și populația civilă, să accepte mai ușor tragediile și costurile conflagrației, au alungat plictiseala și au ridicat moralul soldaților de pe front, dar și al civililor rămași acasă.

*Adrian ONOFREIU, Memoria documentelor în
modalități de înregistrare a membrilor Gărzilor*

Naționale Române constituite în anul 1918: cazul localităților bârgăuane

Analiza realizărilor istoriografice referitoare la evenimentele din toamna târzie a anului 1918, permite, la o privire de ansamblu, enunțarea unei constatări pozitive, și anume, faptul că fenomenul a fost cercetat, descris și analizat într-o perspectivă care nu mai oferă alte abordări. Este valabilă această trăsătură atât la nivel național cât și raportat la teritoriul județului nostru.

În acest context, prezentăm în continuare, câteva coordonate mai puțin cunoscute ale evenimentelor, păstrate în fonduri documentare, referitoare la constituirea și activitatea gărzilor naționale române. În structura comitatului/județului Bistrița-Năsăud din 1918, informațiile referitoare la acest subiect au avut ca bază – ca de altfel, pentru întreaga Transilvania – Ordinul circular al Ministerului Internelor, Directoratul General din Cluj, nr. 834 din 10 mai 1920, prin care se solicitau subprefecților date despre „unitățile ce au ființat în Transilvania de la revoluție și unde s-au vărsat la desființare arhivele”, urmând a comunica numele comunei în care a ființat unitatea, numirea unității (garda națională sau voluntari), numărul membrilor, timpul de când până când a funcționat, dacă a capturat sau nu, de facto, materiale de la fosta armată austro-germană, a purtat registre de intrare-ieșire, unde se află arhiva unității, dacă a vărsat-o, unde, când și la ce autoritate⁵⁸.

Răspunsul unităților administrative interogate a variat, consemnând faptul că „unitățile care au fost înființate numai pe durata revoluției, după informațiunile câștigate, *n-au avut arhivă* (s. n.) – fie, atașarea unor tablouri despre aceste unități sau consemnarea faptului că „*n-au fost gărzii organizate*”. Se constată precaritatea surselor documentare conservate pentru a putea determina modul de organizare și funcționare a gărzilor naționale în localitățile comitatului/județului Bistrița-Năsăud.

În al doilea rând, amintim informațiile păstrate referitoare la modalitatea de plată a acestor structuri/unități. Interogația a fost trimisă de Ministerul de Interne – Directoratul General din Cluj la data de 4 septembrie 1921 și solicita „un conspect despre sumele plătite pentru Gărzile Naționale în timpul revoluțiunii de comunele din raionul D-vs., precum și sumele ce au fost a se plăti de la comunele care sunt mai în apropiere de D-vs. Veți cere acestea știri telefonic, de la cele mai îndepărtate, telegrafic, întrucât această chestiune este de un caracter foarte urgent”.

Răspunsul localităților a fost diferit, în funcție de faptul dacă au existat sau nu aceste structuri la nivel local. Majoritatea localităților au înaintat conspecte ale sumelor de bani cheltuite cu echiparea și întreținerea gărzilor naționale, pe perioada cât acestea au funcționat⁵⁹.

⁵⁸ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura județului Năsăud*, d. 340/1920, f. 1.

⁵⁹ Cu titlu de exemplu, precizăm derularea procesului pentru localitatea Telciu Sub numărul 1811/1921, pretura Năsăud a înaintat tabloul sumelor, care arăta 5.935 de lei; *Ibidem*, f. 7, sumă cheltuită de comună și restantă de la stat, *Ibidem*, f. 13. Consiliul Dirigent a ordonanțat plata sumei de 11.870 coroane, „solda gărzii naționale din Telciu”, cu precizarea că era comunicată „pentru avizarea comunei. Întrucât comuna a anticipat această sumă, să ne înaintați chitanțele originale prin care s-au ridicat banii, iar gardiștii să dea declarație netimbrată în prezența prezidentului consiliului și al comandantului gărzii că și-au primit solda. Socoteala să ne-o înaintați cu tabloul până la 15 ianuarie 1920”; *Ibidem*, f. 51. Conspectul a fost prezentat „despre indivizii care au servit în garda națională din Telciu, provăzut cu chitanțele în original, în număr de 12 bucăți, subscrise de prezidentul consiliului și comandantul gărzii, din care reiese că s-a primit suma de 11.870 coroane”; *Ibidem*, f. 52, dar suma nu a „fost scoasă de la Perceptoratul român regesc din Bistrița până la data de 22 februarie 1920”; *Ibidem*, f. 53. Suma a fost însă ridicată-conform adresei primăriei comunale din 6 martie 1920 – „în 4 a lunii curente și s-a jurnalizat la casa comunei Telciu sub nr. jurn. 59 din 1920”; *Ibidem*, f. 54. Iar pentru Năsăud, în adresa din 24 iunie 1919 se

Decontarea cheltuielilor a fost făcută fie imediat, de către instituții bancare locale⁶⁰, fie, ulterior, de către Consiliul Dirigent și apoi, Directoratul General Cluj al Ministerului Internelor. În al treilea rând, consemnăm faptul că s-au păstrat informații referitoare la modalitatea de înregistrare a celor care au făcut parte din gărzile naționale și a foștilor voluntari. Debutat în județul Bistrița-Năsăud în anul 1923, când s-a consemnat prima încercare de constituire a despărțământului județean al Uniunii foștilor voluntari, procesul s-a extins pe întreaga perioadă interbelică. O primă înregistrare – bazată pe instituționalizarea inițiativei⁶¹ - a fost făcută în anul 1934. Operațiunea s-a făcut în baza ordinului circular al Administrației județului Năsăud, nr. 15.493 din 22 decembrie 1930, care solicita ca „în vederea recensământului (conscrierii) foștilor voluntari și legionari – pentru a cărei efectuare veți primi în curând instrucțiunile necesare – avem onoare a Vă ruga să binevoiți a comunica de urgență numărul foștilor voluntari și legionari aflați pe teritoriul comunei, pentru a Vi se putea trimite buletine individuale în număr corespunzător”. Documentul invocat cuprindea date referitoare la nume și prenume, domiciliu, dacă trăiește sau e mort, starea civilă (numele soției), religia, ocupația, știința de carte, numărul și vârsta copiilor, averea, dacă a fost împrumutat, unitatea și gradul avut în armata austro-ungară, unde a fost făcut prizonier, când s-a înrolat, gradul și în ce unitate a servit ca voluntar, dacă a fost decorat, dacă a participat la mobilizarea decretată de Consiliul Dirigent, dacă a fost dezertor din armata română, dacă manifesta interesul de a fi reangajat în armată. O fișă completă, cu date de esență referitoare la calitatea de fost voluntar sau legionar.

Informațiile au fost extinse în anul 1934 cu referire la foștii membri ai gărzilor naționale române din anii 1918-1919. Conspectele tabelare cuprindeau date referitoare la nume și prenume, data nașterii, gradul militar avut în garda națională, garda națională în care a servit, ocupațiunea la momentul recenzării, domiciliul și dacă a fost decorat/posedă brevet.

În anul 1938, prin adresa Prefecturii județului Năsăud nr. 15.393 din 18 iulie, au fost solicitate – în termen de 10 zile – tablouri care să cuprindă locuitorii din toate comunele care în 1918-1919 au făcut parte din gărzile naționale, arătându-se într-o rubrică aparte dacă mai trăiește și care e adresa lui actuală⁶².

O ultimă înregistrare s-a făcut în anul 1940. Determinată de adresa Ministerului Apărării Naționale nr. 66.581/1940 „cu privire la întocmirea tabelelor definitive de toți membrii fostelor Gărzi Naționale din 1918-1919”, a avut ca motivație acordarea pentru cei înscriși în tabele, a medaliei Ferdinand I cu spade⁶³, fapt instituit prin Înaltul Ordin al Majestății Sale, Regelui, nr. 70.830 din 15 decembrie 1935.

---

solicita subprefecturii amânarea înaintării conspectului până în data de 31 iulie, motivat de faptul că „o parte dintre gardiști, a căror subscriere – conform ordinului, e necesară pentru atestarea primirii sumelor – sunt duși ca militari, ori, preste tot, sunt absenți din Năsăud”; *Ibidem*, f. 35. Conspectul sumelor cheltuite pentru garda națională din această localitate preciza natura lor, astfel: „cină, amiază și beuturi; pentru vin; mâncare și vin, în total, 26.675 coroane, care ar fi trebuit acoperite din soldele gardiștilor”; *Ibidem*, f. 37.

⁶⁰ „Banca Bistrițiana și banca Coroana au avansat sumele necesare soldei ofițerești și a milițienilor gardiști”; apud. Pavel Tofan, *Memorii din 1918...*, p. 80. Pentru zona Năsăudului, băncile „Aurora” și „Mercur”, iar pentru Beclean, „Minerva”.

⁶¹ Vezi *Regulamentul Uniunii foștilor gardiști și legionari luptători pentru întregirea neamului*, în Idem, d. 590/1932, ff. 1-2.

⁶² *Ibidem*, f. 236/v. Tabele întocmite conțineau informații referitoare la nume și prenume, adresa din momentul întocmirii și consemnarea faptului dacă era în viață. Inițiativa s-a înscris în cadrul general al manifestărilor și acțiunilor comemorative ale regimului regelui Carol II, la 20 de ani de la unire.

⁶³ Erau exceptați: membrii decedați; condamnați de instanțele civile pentru diferite fapte infamante; membrii care au fost dezertori din armata română sau condamnați de instanțele militare pentru dezertare sau nesupunere la concentrare; membrii care au primit medalia Ferdinand prin Asociația Voluntarilor din Război; *Ibidem*, f. 291.

Formatul tabelar cuprindea date referitoare la nume și prenume, gradul avut în garda națională, garda la care a activat, anul nașterii, numele părinților, dacă a fost condamnat sau dezertor, dacă era în viață, purtarea în viața civilă, cercul de recrutare⁶⁴.

Un element aparte aici, l-a constituit faptul că în localitățile unde românii au fost în minoritate, tabele cuprind serii de nume ale locuitorilor, în principal, de origine etnică germană – sași - și, în unele cazuri izolate, maghiari S-a datorat aceasta faptului că încă la 31 octombrie 1918 a fost încheiat un acord la Budapesta, după negocieri între Alexandru Vaida-Voevod, din partea românilor, Oskár Jászi, ministrul maghiar al naționalităților și Rudolf Schuller, deputat sas din Bistrița, concretizat în două documente; un comunicat și un apel către populație pentru a se forma consilii și gărzii naționale. Înțelegerea a fost făcută în numele lui Teodor Mihali, președintele Comitetului Executiv al Partidului Național Român, Johann Hock, din partea Consiliului Național Maghiar și Wilhelm Melzer, din partea populației germane din Transilvania⁶⁵. Textul documentului a definit de altfel și prima etapă din acțiunea practică de constituire a sfaturilor/consiliilor populare în primul rând, în localitățile urbane ale județului.

Ca și concluzie generală, subliniem faptul că în acest mod, s-au salvat pentru viitor, în format tabelar, serii de nume ale celor care la cumpăna anilor „viforoși” 1918-1919 și-a asumat rolul esențial, de a asigura ordinea, siguranța publică și administrarea treburilor curente ale comunităților din care făceau parte. Aceste organisme au înlocuit vechile autorități, retrase timpuriu, în toamna târzie a anului 1918 și au asigurat continuitatea vieții zilnice, fără intruziuni sau manifestări de anarhie sau nesupunere, în calitate de autorități locale.

Deși tabele întocmite sunt „amprintate” de coloratura politică a momentelor în care au fost realizate, cuprind totuși informații esențiale despre cei care „au făurit” acasă, în comunitățile lor, România Mare. Rolul lor a fost esențial în asigurarea racordării tuturor la ideea unității naționale.

„Cronicar” al acelor vremuri, redăm în continuare numele celor care s-au înscris și au activat în cadrul acestor „instituții” din localitățile bărgăuane. Având caracter cvasi-inedit, aceste înșiriri de nume ne consemnează pe cei care au asigurat „preluarea imperiului” în mod pașnic. Ei au fost cei care și-au asumat responsabilități, au asigurat liniștea și siguranța, atât

⁶⁴ Idem, d. 76/1940, f. 14. În aceste tabele erau omise anumite categorii, reprezentate de grupuri etnice minoritare.

⁶⁵ Textul integral: „În mijlocul furtunei de sânge a războiului mondial silița cea mai principală a noastră e, ca să ferim pe viitor poporul nostru pe mai departe de suferințe și pustiiri și, orice ar urma în viitorul mai îndepărtat sau mai apropiat, să împedecă din capul locului vărsarea de sânge și pustiirile de averi făcute în zădar. Recerc dar, pe fiecare fiu a națiunii maghiare, române și săsești, ca păzând laolaltă și în bună înțelegere să asigure ordinea internă și în urmă, în armonie să statorească toate modalitățile prin care pot, în urma evenimentelor ce ar urma, să apere viața și averea cetățenilor. Ioan Hock, m. p., președintele sfatului național maghiar, Teodor Mihali, președintele sfatului național român, Wilhelm Meltzer, președintele sfatului național săsesc”; la *Victor Moldovan, Memoriile unui politician din perioada interbelică, Volumul II. Documente*, ediția a II-a revăzută și adăugită, editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, doc. 31, p. 61. Publicat și în *1918 la români. Documentele unirii*, vol. VII, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, doc. 54, pp. 78-79; fotocopie, în *Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918*, ediția a II-a, redactori, Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, București, 1972, p. 595. De altfel, la 3 noiembrie s-a constituit Sfatul Popular al comitatului Bistrița-Năsăud, iar la 4 noiembrie, Consiliul Național Român comitatens.

generală – din punct de vedere administrativ – cât și individuală, la nivelul microcosmosului fiecărei localități.

Nu trebuie să surprindă numărul mare al celor înscriși pentru localitățile Rusu Bârgăului (80) și Susenii Bârgăului (84). Aceste cifre sunt rezultatul zelului celor care le-au consemnat, precum suntem convinși că, la fel de numeroși au fost membrii gărzilor naționale și în celelalte localități bârgăuane.

Toate aceste înregistrări dovedesc caracterul popular al transferului de autoritate și sunt dovada faptului că românii ajunseseră să fie „stăpâni” pe propriul lor destin.

Iar consemnările realizate în momentul 1938 – când se aniversau 20 de ani de la Marea Unire – prezintă radiografia celor care mai erau în viață (exceptându-i pe cei decedați - marcați cu simbolul d) și care își trăiau un destin împlinit, în România Mare!

Tablou despre locuitorii din comunele plasei Bârgău care au făcut parte din Garda Națională în anul 1918-1919

Bistrița Bârgăului:

1. Ștefan Pavel; 2. Dănilă Bugnar; 3. Anton Hangan; 4. Petru Rogină; 5. Dănilă Drăgan; 6. Constantin Boneu; 7. Tănase Mare; 8. Condrate Sneaga.

Josenii Bârgăului:

1. Ioan Cozac; 2. Panitilmon Hulpe; 3. Grigore Budăcan (d); 4. Vasile Moldovan (Cocu); 5. Simion Parasca (d); 6. Terente Trif; 7. Alexandru Lunčan; 8. Vasile Ilea; 9. Ignațiu Farcaș; 10. Trifan-Grigore Buf; 11. George Baci; 12. Ilie Dobre; 13. Vasile Pahone; 14. Ioan Hogiu; 15. Constantin Urs; 16. Petre L. Ilie Nath; 17. Vasile Lucuța; 18. Iacob Cozac; 19. Ioan Tămaș; 20. Vasile Seuca (d); 21. Dănilă Someșan; 22. Ioan Pop; 23. Cifor I. Ilie Nath; 24. Simon Zdrobău Țarcă; 25. Simion Budăcan; 26. Pavel Pop; 27. Simion Lazăr; 28. Toader Ciot; 29. Grigore Tăut; 30. Dănilă Dan; 31. **Petre Mănarcă**; 32. Grigore Bucinaș; 33. Zaharie Dan.

Mijlocenii Bârgăului:

1. Dănilă Bota; 2. Leon Budăcan; 3. Ioan Bălăncean; 4. Calament Bălăncean; 5. Dănilă Bălăncean; 6. Victor Andreica; 7. Andrei Ciotmonda; 8. Simion Colniță; 9. Vasile Colniță; 10. Toader Ciotmonda; 11. Vasile Ciotmonda; 12. Nicolae Colniță; 13. Toma Corciu; 14. Ilie Ciotmonda; 15. Toader Dan (d); 16. Petru Guțiu; 17. Toader Guțiu; 18. Simion Guțiu; 19. Leon Grigorescu; 20. Pavel I. G Ghiță; 21. Ioan I. Constantin Ghiță; 22. Petru Mistric; 23. Costan Monda; 24. **Macedon Mănarcă**; 25. Simion Nap; 26. Larion Platon.

Mureșenii Bârgăului:

1. Dumitru Dodu; 2. Ioan Tonea; 3. Dănilă Vlad; 4. Ilie I. Șt. Ușeriu; 5. **Macedon Vrășmaș**; 6. George Pop; 7. Ioan Buta; 8. Ioan Badiu; 9. Costan Hasnaș; 10. Vasile Râpa; 11. Maxim Ușeriu; 12. Iuliu Gamenți (d); 13. Vasile Buleu (d); 14. **Victor Varna, notar** (d); 15. George Monda; 16. Nicolae Gâvan; 17. Ilie Bruj; 18. Dumitru Andreica; 19. Ioan Andreica; 20. **Ștefan Bărbos, notar** (d).

Prundu Bârgăului:

1. Flore I. Șt. Sorean; 2. Flore Zăvoian; 3. Gavril I. I. Prundar; 4. Grigore Griga; 5. Aurel Ușeriu; Andrei Băloi; 7. Ioan Băloi; 8. Bobu Iacob Bacea; 9. Vasile Covaci; 10. Paramon Prundar; 11. Gavril Sorean; 12. Ioan I. F. Prundar; 13. Flore I. N. Uifălean; 14. Ioan Macavei; 15. Ioan I. Iacob Bacea; 16. Nicolae Oanea; 17. **Teodor Bertejan**; 18. Nicolae Sârbu Parasca; 19. Grigore Bartoș; 20. Ioan Șovrea; 21. Ioan I. V. Bugnar; 22. Nicolae I. Vasile Bugnar; 23. George Uifălean; 24. Toader I. Clem. Tămășoi; 25. Flore I. Ioan Crăciun; 26. Ioan I. Const. Parasca; 27. Gavril I. T. Bugnar; 28. George I. Ion Gabrihei; 29. Toader Herman.

Rusu Bârgăului:

1. Ioan Tăut (d); 2. Toader I. EchimVânca; 3. Aurelian Dan Crișan; 4. Andron Pop; 5. Iacob Ghița; 6. Toader I. Ilie Bruj; 7. Ioan I. Gav. Bondriș; 8. Dumitru Tănase (d); 9. Cornel Cornea (d); 10. Leon Cornea; 11. Ioan Țifu (d); 12. George Cornea; 13. Toader Tănase; 14. Leon Tănase; 15. Zaharie Tănase (d); 16. Ioan I. P. Tănase; 17. Leon I. P. Tănase; 18. Ioan Trifan; 19. Lazăr Bondriș; 20. Valer I. N. Galben; 21. Valer I. T. Galben; 22. Costan Buf; 23. Trifan Beșa; 24. Petre I. T. Axente; 25. Dumitru Bălan; 26. Simion Axente; 27. Petre Cot; 28. Octavian Ghiță; 29. LarionDanea; 30. Corneliu Danea, 31. Petru Colniță; 32. Mihai Bota; 33. Toader I. Cif. Bruj; 34. Ioan Andreșel; 35. Grigore Bruj; 36. George Puțura; 37. Ion I. Gr. Corci; 38. Simion Puțura; 39. Vasile Trandafir (d); 40. Toma Ciot; 41. Anchidim Flămând; 42. Vasile Zaharia; 43. Toader Zaharia; 44. Andrei Vrâncean; 45. Petru Vrâncean (d); 46. Leon Orban; 47. Ioan I. G. Zaharia; 48. Ioan Tomoroaga (d); 49. Gavril Gâvan; 50. Macedon Pop; 51. Nechita Buf; 52. Ioan Axente; 53. Ștefan Axente; 54. Petru Georgiță; 55. Vasile Andreșel; 56. Ioan Gârbovan (d); 57. Nicolae Zaharia (d); 58. Simion Cornea; 59. Ioan I. N. Bălan; 60. Traian Cornea; 61. VartolomeiBruj; 62. Dumitru Sălăgean; 63. Terente Sălăgean (d); 64. Anton Sălăgean; 65. Ioan Corca; 66. Vasile Dod; 67. Simion L. Anton Pop; 68. Maței Galben; 69. Ioan a F. Galben (d); 70. Ștefan Baci (d); 71. Avacom Tănase; 72. Grigore Tănase; 73. Gavril Tănase (d); 74. Ion I. Anton Axente; 75. Ioan I. Terente Bălan; 76. Vasile Flămând (d); 77. Toader Buta; 78. Ioan Buta; 79. Ioan Bleu; 80. Tănase Buleu.

Susenii Bârgăului:

1. Simion Ștefănuț; 2. **Ioan Dologa**; 3. Constantin Savu; 4. Ciupa Dumitru Tanca; George Șut bras.; 6. **Macedon Dologa**; 7. Macedon Greab (d); 8. Vasile Monda; 9. **Ioan Țifu**; 10. George Cornea; 11. Toader Tănase; 12. Leon Tănase; 13. Zaharia Tănase; 14. Ioan I. P. Tănase; 15. Leon I. P. Tănase; 16. Ioan Trifan; 17. Lazăr Bondriș; 18. Valer I. N. Galben; 19. Valer I. t. Galben; 20. Costan Buf; 21. Trifan Beșa; 22. Petre I. T. Axente; 23. Petre Cot; 24. Octavian Ghiță; 25. Larion Danea; 26. Corneliu Danea; 27. Petru Colniță; 28. Mihai Bota; 29. Toader I. Cif. Bruj; 30. Ioan Andreșel; 31. Grigore Bruj; 32. George Puțura; 33. Ion I. Gr. Corci (d); 34. Simion Puțura; 35. Vasile Trandafir (d); 36. Toma Ciot; 37. Anchidim Flămând; 38. Vasile Zaharie; 39. Toader Zaharie; 40. Andrei Vrâncean; 41. Petru Vrâncean; 42. Leon Orban; 43. Ioan I. G. Zaharie; 44. Ioan Tomoroaga; 45. Gavril Gâvan; 46. Macedon Pop; 47. Nechita Buf; 48. Ioan Axente; 49. Ștefan Axente; 50. Petru Georgiță; 51. Vasile Andreșel; 52. Ioan Gârbovan (d); 53. Nicolae Zaharie (d); 54. Simion Cornea; 55. Ioan I. N. Bălan; 56. Traian Cornea; 57. Vartolomei Bruj; 58. Dumitru Sălăgean; 59. Terente Sălăgean (d); 60. Anton Sălăgean; 61. Ioan Corca; 62. Vasile Dod; 63. Simion I. Anton Pop; 64. Maței Galben (d); 65. Ioan a F. Galben; 66. Ștefan Baci (d); 67. Avacom Tănase; 68. Grigore Tănase; 69. Gavril Tănase (d); 70. Ion I. Anton Axente; 71. Ioan I. Terente Bălan; 72. Vasile Flămând (d); 73. Toader Buta; 74. Ioan Buta; 75. Ioan Buleu; 76. Tănase Bălan; 77. Simion Ștefănuț; 78. **Ioan Dologa**; 79. Constantin Savu; 80. Ciupa Dumitru Tanca; 81. George Șut bras.; 82. **Macedon Dologa**; 83. Macedon Greabu (d); 84. Vasile Monda.

Tiha Bârgăului:

1. Ioan Teut (d); 2. Toader. L. Echim Vânca; 3. Crișan Aurelian Dan; 4. Andron Pop; 5. Iacob Ghița; 6. Toader I. Ilie Bruj; 7. Ioan I. Gav. Bondriș; 8. Dumitru Tănase (d); 9. Cornel Cornea (d); 10. Leon Cornea.

Total: 268

Prundu Bârgăului la 19 septembrie 1938.

pretor, ss. indescifrabil

Adrian ONOFREIU, „Nobila” familie Buzdug și „rosturile” ei naționale

Zona graniței militare năsăudene s-a definit ca un teritoriu aparte în trecutul Transilvaniei. Cu atât mai deosebit a fost perceput acest aspect din perspectiva păstrării identității naționale pentru populația românească. Aici, s-au creat repere ale verticalității morale și naționale, aici, s-au umplut de glorie generații de români care au fost exemple pentru contemporani și urmași, aici s-au constituit trăsături caracteriale apace, aici s-a realizat continuitatea atitudinală, definită prin constituirea, existența și manifestarea unor adevărate „dinastii” elitare, cu deosebire, în domeniile ecleziastic și militar⁶⁶.

Din cadrul „dinastiilor” locale, se distinge cea reprezentată de familia Buzdug, din Rusu Bârgăului. Cu origini care se pierd în negura timpului și care au ca trăsătură atitudinală, sistemul de moștenire al „graniței militare”, care asigura proeminența masculinității, prin sistemul devenit clasic al „adoptării pe moșie”, Buzdugii au jalonat repere importante din evoluția comunităților bârgăuane⁶⁷. La fel de importantă a fost evoluția elitară a membrilor acesteia, între care s-a distins în mod deosebit Basiliu/Vasile Buzdug⁶⁸.

Este și factorul determinant în motivarea contribuției prezente. Seturile de documente la care ne raportăm și pe care le prezentăm în continuare, se disting prin trei domenii referențiale.

Primul set se referă la atitudinea lui Vasile Buzdug în calitate de jude procesual pentru cercul Bârgăului, în perioada de incertitudini și nesiguranță care a urmat desființării regimentului de graniță năsăudean. În acest context, după perioada neoabsolutistă (1851-1860), definită de omniprezența „beamterilor” care reprezentau Curtea Vieneză, a urmat cea a neoliberalismului (1861-1867), în care se părea că națiunea română urma să fie recunoscută ca egală cu celelalte, transilvănene.

În acel context, predarea-preluarea „oficiilor” administrative și politice s-a realizat și pentru fosta Pretură cesaro-crăiască Bârgău⁶⁹. Contextul a determinat manifestarea atitudinală a funcționarului român ajuns – spera Vasile Buzdug – la conștiința statului pe care-l merita, comparativ cu celelalte națiuni transilvănene. De aceea, atitudinea lui de negare a noilor autorități politico-administrative – inclusiv prin distrugerea simbolurilor oficiale, sigiliile – era motivată și prin faptul că serviciul l-a efectuat *ad honorem*, fără plată din partea statului⁷⁰.

⁶⁶ Vezi pe larg, inclusiv cu bibliografia actualizată până în momentul apariției, *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare*, ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu, Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009.

⁶⁷ Pentru argumentare, vezi, în primul rând, genealogia familiei, la Dana Văran, *Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului*, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, anul I, nr. 1, 2011, pp. 36-39; apoi, „cronica” familială, la Adrian Onofreiu, *Familia Buzdug din Rusu Bârgăului. File risipite sau „îndeletnicirea” consemnărilor istorice*, în Idem, anul VI, nr. 6, 2016, pp. 88-102.

⁶⁸ Adrian Onofreiu, *Vasile Buzdug*, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, anul I, nr. 1, 2011, pp. 40-60.

⁶⁹ Pentru minițuozitatea funcționarului de atunci Vasile Buzdug, vezi *supra*, nota 3, trimiterea bibliografică la studiul citat, nota 7, p. 41.

Al doilea calup documentar se referă la răspunsul dat interogației cavalerului I. S. Pușcariu, care a solicitat informații, date și documente referitoare la trecutul nobiliar al națiunii române din Transilvania. Răspunsul lui Vasile Buzdug a fost potrivit solicitării și definea tradițiile nobiliare ale familiei Ilea de pe Bârgău. Pare eclatant răspunsul acestuia, alături de cel referitor la familia nobilă română Botta de pe Valea Șieului, în contextul în care Valea Rodnei/Someșului, prin răspunsurile negative ale juzilor cercuali, se situa într-o poziție inferioară⁷¹.

Nu în ultimul rând, un set consistent de documente se referă la atitudinea celor doi membri ai familiei Buzdug, Teodor, tatăl și Vasile, fiul, relativ la procesul sinuos și întortocheat de redobândire a proprietăților grănicerești. În derularea lui, membrii familiei Buzdug, unul, cleric, celălalt, funcționar administrativ, s-au implicat consistent, în cazul localității natale, Rusu Bârgăului.

De aceea, nu surprinde pentru cercetătorul avizat, atitudinea celor doi. Ei apărau proprietatea comunală, în ideea apartenenței acesteia membrilor comunității, fără intruziunea factorului politic și administrativ. Și este cu atât mai salutară această atitudine, cu cât s-a manifestat în debutul epocii liberale, când încă nu se conturase cadrul legislativ și derularea activității instituției create pentru stabilirea statutului fostelor proprietăți grănicerești, Comisia reglatoare⁷². Și prin implicarea în acest proces, familia Buzdug a dovedit și confirmat în același timp, rolul ei în folosul și în beneficiul națiunii române.

Chiar dacă nu întotdeauna a fost percepută corect, atitudinea lor a dovedit justetea cauzei în care s-au implicat și faptul că, în conflictul cu autoritățile administrative de atunci, au intuit corect mersul lucrurilor, care s-a finalizat prin deciziile din 1872 și 1890, în favoarea foștilor grăniceri. Restul informațiilor conținute în documentele acestui subiect, ne dezvăluie caracterul și constanța atitudinală a celor doi membri ai familiei Buzdug. Ceea ce a putut servi de model și altora, care le-au preluat comportamentul atitudinal și l-au susținut, contribuind astfel, la conturarea caracteristicii fundamentale a zonei fostului confiniu militar, continuitatea⁷³.

---

⁷⁰ Intuim aici o atitudine general valabilă pentru noua formă administrativă, Districtul Năsăud (1861-1876), a cărei constituire a exaltat spiritul național românesc, încât unii intelectuali solicitau ca limba română să fie utilizată inclusiv în corespondența și relațiile cu autoritățile imperiale din întreaga monarhie; vezi Adrian Onofreiu, *Corespondența dintre Vasile Nașcu, Ioachim Mureșanși George Pop(1861-1866)*, în „Arhiva Someșană”, III, 2004, p. 439-467; Idem, *Districtul Năsăud 1861-1876*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, cap. „Administrația”, pp. 108-139.

⁷¹ Răspunsul, cuprinzând *in integrum* textul documentului elaborat de Vasile Buzdug, consemnat de I. Cav. De Pușcariu, *Date istorice privitorie la familiile nobile române*, Vol. I, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1892, pp. 99, nr. XVIII, însă sub semnătura lui Theodoru Buzdug, protopresbiter, poz. 1; pentru Ragla, Idem, poz. 2. Remarcăm însă, fără enumerarea celorlalte familii nobiliare de aici: Szabo și Dușcan, în Borgo Joseni, Rusu, în Borgo Rusu, Axente, în Borgo Suseni și Nemeș, vulgo, Buzdug, în Borgo Tiha; vezi *infra*, doc. 9.

⁷² Vezi pe larg, la Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, Năsăud, 1911; *Contribuții documentare referitoare la situația economică a satelor năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, volum îngrijit de Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007; *Petiții din granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, volum îngrijit de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca 2012.

⁷³ Definit și în titlul unui studiu, dedicat problematicii de Ioan Lumperdean, „*La longuedurée*” în mentalitatea și limbajul grănicerilor năsăudeni. *Repere economico-sociale și politico-naționale*, în „Revista Bistriței”, Bistrița, VIII, 1994, pp. 137-147.

În prezentarea documentelor, le-am grupat în trei serii, corespunzătoare problemelor la care se referă și pe care le-am definit succint. Numerotarea lor pornește de la 1, în continuare. Am păstrat în mare, limbajul din epocă, iar intervențiile noastre s-au limitat la explicarea unor cuvinte arhaice, lărgirea ariei informative, pentru anumite probleme și referința pentru locul unde sunt păstrate.

În acest mod, ele vorbesc despre membrii unei familii care a servit cauza românismului într-o perioadă deosebită din evoluția Transilvaniei și, implicit, a zonei Bârgăului⁷⁴.

I

1.

Către

D. BasiliuBuzdug, jude de cerc în Borgo Prund

Acți și se împărțășește – erga retrimiteri – PraesidiulGubernial nr. Pr. 1.393 – 861 – prin care se vede că, după arătarea Înalțului C. R. Minister de Finanțe, D-voastră, cu ocaziunea luării actelor de la C. R. Pretură din Borgo Prund, 3 sigilii împărțășești, care erau de a se transpune la C. R. Oficiu de Finanțe le-ai nimicit, răzând de pe ele pajurile împărțășești, cu acea comitere, ca, cât (sic !) mai în grabă, să vă dați răspunsul, respectiv, legitimarea pentru această faptă, spre a se putea așterne locurilor mai înalte.

Năsăud, 8 august 1861.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 2/1861, f. 7.

2.

Excellenissime D-le Presidiugubernial!

În urma grațioasei ordinațiuni Pr. de d-tto. 1 august a. c., sub nr. Praesidial 1.393 emanate, avem Onoare a subșterne Atenției Voastre declarațiunea exculpătoare a lui Vasilie Buzdug, jude de cerc în Borgo Prund, făcută la arătările ajunse până la Înalțul Ministeriu de Finanțe, pentru căderea pajurei de pe 3 sigilii de la fosta Pretură a Borgoului.

Cu deosebită stimă, rămânând,

Al Excelenței Voastre,

Năsăud, 22 august 1861.

Prea plecații Oficiolatului Districtual.

Avacom Bobu.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 2/1861, f. 6/v.

3.

Prea Mărit Oficiolat Districtual!

După cum arată scrisa direcțiunii Financiare de cerc din Bistrița, d. d. 3 septembrie 1861, nr. 172/pras., mi s-a oprit detragerea⁷⁵ lefei mele de C. R. cancelist, în urmarea Decretului C. R. Direcțiunii Financiare de Provincie d. d. 11 august 1861, nr. 14.693, pentru că subscrisul ar investi⁷⁶ postul de jude cercual în Borgo Prund.

⁷⁴ Cu atât mai definitorie se constituie caracterizarea preotului Atanasiu Chifa din Cușma, care a îndeplinit serviciul funebru la decesul lui Vasile Buzdug, pe care l-a caracterizat prin cuvintele cu putere peremptorie: „defunctul a fost un bărbat cu cele mai frumoase științe înzestrat, *naționalist mare* (s. n.), cunoscut la toate persoanele cele mai mari, în întregul imperiu, precum și în străinătate”; vezi *supra*, titlul din nota 3, p. 49.

⁷⁵ Plătirea.

⁷⁶ Ar exercita.

Fiindcă subscrisul îmbracă acest post numai *ad honores*⁷⁷, fără leafă și depunere de jurământ, precum aceasta e destul cunoscut prea Măritului Oficiolat Districtual, mă rog grațios a esopera⁷⁸ ca leafa mea de C. R. cancelist, cu 420 florini, încetată cu finea lui august 1861, să se asemneze⁷⁹ la C. R. Oficiu de Dare din Bistrița, cu atât mai tare, cu cât subscrisul nu se află nici în vre-una cercetare penală, nici că, privește dicasteriile financiare de comeptente a detrage unui C. R. ampioaiat de stat, cu drept de pensiune, leafa sa de disponibilitate, conceasă⁸⁰ prin prea înalta rezoluțiune din 2 mai 1861, propria sa autoritate, care în cazul prezent, cu reflexiune la decretul escelsei Cancelarii Aulice de Curte, din 4 iulie 1861, nr. 1998, le privesc sub așa jurustări⁸¹ a dispune, numai din ură națională.

Borgo Prund, 1 octombrie 1861.

B. Buzdug.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, f. 3.

4.

Înalt Regesc Guberniu!

Precum se vede din aci alăturatele relațiuni, și aclusă pe lângă relațiunea judeului de cerc Vasile Buzdug, plățile de disponibilitate a lui Florian Porcius, ca fost actuar de pretură și BasiliuBuzdug, ca fost cancelist, prin Înalta Direcțiune Financiară s-au sustras și oprit pentru că numiții sunt aplicați în district ca juzi de cerc.

Înalt Regesc Guberniu,

Mai sus pomeniții Florian Porcius și Vasile Buzdug cu adevărat servesc în calitate de juzi de cerc, cel dintâi, în cercul Rodnei, al doilea, în a Borgo Prundului, însă ambii, numai ca onorari.

Socoate acest oficiolat a fi lucru super-flu, a documenta că acești juzi sunt honorari, pentru că prea bine îi este cunoscut Înaltei Direcțiuni de Finanțe că, pentru salariile ampioaițiilor din Districtul Năsăudului, încă până astăzi nu a asignat⁸² nici un crucer, și așa, toți oficialii sunt numai onorari, prin urmare, *cei mai săraci locuitori a patriei sunt siliți a fi cei mai generoși* (s. n.).

Se vede și din punctul 8 al Protocolului Congregațiunii Comitetului din 19-21 iunie a. c. Înaltului Regesc Guberniu așternut și sub nr. 9 septembrie, 3479/861, cernut⁸³, că numiții au primit posturile de juzi cercuali, numai ca onorari, și, nici au depus jurământ pe acele posturi, pentru aceea⁸⁴.

⁷⁷ Ca funcție onorifică; aici, cu sensul de fără plată.

⁷⁸ A obține; aici, cu sensul de a determina o decizie.

⁷⁹ Să se depună; aici, cu sensul de a fi pusă în plată.

⁸⁰ Stabilită; aici, cu sensul de a fi decisă, stabilită.

⁸¹ Împrejurări, circumstanțe.

⁸² Alocat.

⁸³ Înregistrat.

⁸⁴ La punctul 8 al protocolului a fost cosemnată în primul rând declarația vice-căpitanului primar Leontin Luchi, potrivit căreia „după ce a servit statului timp de 36 de ani în acele oficii care sunt împreunate cu pensiunea serviciilor amăsurate, după ce încă se află în serviciul statului, ca președinte de pretură în disponibilitate, și ca atare, trage salariu de la stat, nici nu poate depune jurământul, nici nu poate primi oficiul la care îi ales de ordinar, fără de a binevoi Excelsul Guberniu a concede, ca să poarte oficiul de vice-căpitan în anul curgător, *numai va onorar, trăgând în anul acesta plata de pretor în disponibilitate* (s. n.) și de cumva, prin aceasta nu i s-a periclita dreptul la pensiunea care-i compete de la stat pentru serviciul până acum, *îi hotărât a servi pentru binele comun în anul acesta ca onorar* (s. n.), decizie la care „asemenea, s-au declarat confrății...Vasile Buzdug, Florian Porcius...”,

Cu deosebită stimă are de a ruga pe Înalțul Regesc Guberniu să binevoiască a face cuviincioasele dispozițiuni, ca numiții juzi de cerc, Florian Porcius și Vasile Buzdug, să-și primească lefele sale de la ziua în care s-au sistat, de nu-i alta în putere, Înaltei Direcțiuni de Finanțe a ne da ajutor spre a putea administra Districtul, să nu ne puie batăr piedici.

Cu deosebită stimă fiind,
Al Regescului Gubern,
Năsăud, 9 nov. 1861.
Prea plecați, Oficiolatul Districtului.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 2/1861, f. 4.

II

5.

Ilustrisime domnule Căpitan Suprem în Năsăud

În interesul unei statistici în privința familiilor nobile române ce am a o lucra pentru Asociațiunea literară română la sesiunea ei în iunie a. c., am onoare a mă ruga ca să binevoiți a-mi culege datele statistice după formularile aci în 10 exemplare alăturate, și a mi le trimite până la 15 iulie a. c.

Rămânând,

Dicö-Sentmartini⁸⁵, 5 iunie 1862.

Prea plecat, Pușcariu, m. p., administrator.

Se transpune D-lui. jude de cerc în Năsăud,

Spre împlinire, cu acea comitere⁸⁶, ca, culegând (sic !) datele statistice din colile cerute în privința familiilor nobile române pentru Asociațiunea literară, după formularul alăturat, acest din urmă vei avea de a trimite la subscrisul mult până în finea lunii curente, fără de a aștepta vre-un ursori⁸⁷, spre a putea trimite mai departe.

De la căpitanul suprem,

Năsăud, 12 iunie 1862.

În absența d. căpitan suprem,

Salvan, notar.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1047, d. 27/1862, f. 1.

6.

Ilustrității Sale, Domnului Căpitan Suprem Alexandru de Bohățielu,
în Năsăud

și care a fost asumată de prezidiul districtual „cu atât tare, fiindcă, de una parte, cei mai mulți dintre confrății apți a purta oficii publice, au servit sub sistema trecută și, de s-ar retrage acum toți aceea, s-ar lipsi districtul de cei mai buni și abili amployați; iar de altă parte, prin aceasta s-ar cruța pe anul acesta, cel puțin 6.000-8.000 florini pe seama statului, și pentru că, de ar fi siliți a se retrage, atunci poporul s-ar lipsi de o parte a oficiaților, acelora în care au cea mai mare confidență”; apud. *Districtul Năsăud 1861-1876. Contribuții documentare*, autori, Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, Editura Fundației „George Coșbuc” Năsăud, 2003, pp. 163-164.

⁸⁵ Dumbrăveni.

⁸⁶ Dispoziție.

⁸⁷ Solicitare scrisă; aici, cu sensul de adresă, atenționare scrisă.

Cu privire la prea grațiosul Presidial din 12 I. c., nr. 350, am onoare a subșterne sub ./.
consemnațiunea preste familiile nobile române din cercul Monorului.

Budacul Român, 30 iunie 1862.

Cimbulea, jude.

Numele și predicatul familiei nobile române:

Grigorie, cavalier de Botta⁸⁸.

Locuința:

Reghinul Săsesc.

Domnitorul și timpul sub care s-a dat armalele:

De la C. R. Apostolică Majestate Împăratul Franz Josef I-ul, cu Diploma d-too. Viena, în 15 iulie 1855.

Descrierea scurtă a însemnelor (insigna) nobilisare sau armale:

Insigna familiei este: un câmp verde în care se află un braț îmbrăcat în fier cu o spadă plecată la stânga, cu un mănunchi de aur. Pe câmp se află două brațe, cu coroane. Pe coroana din dreapta se află un struț de pene albe și verzi, pe cea din stânga, un braț cu spadă, ca cel din câmp.

Ca din câte pater-familie stă această familie:

Una.

Însemnarea unor fapte și consemnațiuni ale acestor familii nobile române:

Ridicarea acestei familii în statul de nobilime au urmat pentru meritele și bravurile făcute ca oficier în războiul din 1848-1849, cu Regimentul al II-lea român grănicer.

Ibidem, f. 8.

7.

Inciltului Oficiolat Districtual

Spre împlinirea veneratei ordinațiuni din 12 iunie a .c., nr. 350/pras., se face umilita relațiune, cum că în cercul acesta nu se află de acelea familii nobile române, care ar fi în stare de a putea dovedi nobilisarea lor prin donațiuni câștigate.

De la oficiul cercului Rodnei,

S-t Georgiu, în 2 iulie 1862.

I. Timoce, jude cercual.

Ibidem, f. 11.

8.

Incilt Prezidiu a oficalui districtual!

În urmarea ordinațiunii d. d. 12 a. I. trec., nr. 350/pras., cu onoare se relaționează că în tot cuprinsul acestui cerc nu se află familii nobile române, drept aceea, pe lângă aceasta, se restituie și lista respectivă, spre mai departe plăcută dispunere.

Oficiul cercual Sângeorgiu,

Feldru, în 12 iulie 1862.

D. Vaida, jude cercual.

---

⁸⁸ În consemnarea fostului notar al Districtului Năsăud, Nicolae Bejan, apare ca născut în Ragla. S-a afirmat ca locotenent, în campania împotriva insurgenților maghiari, în anii 1848 și 1849, la 21 octombrie, la Sântioana de Mureș, la 11 noiembrie 1848, la Gherla, iar apoi, la Prundu Bârgăului, la 26 februarie 1849. „Pentru sânguința și vitejia sa a fost decorat cu Ordinul Coroana de Fier clasa a III-a și ridicat la statutul de cavalier; apud. *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare*, ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu, Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 78.

Ibidem, f. 12.

9.

Inlcitului Prezidiu Districtual!

În alăturare ./ subștern cu cuvenita reverință consemnarea despre familiile nobile române din Valea Borgoului, cu acea rugămintă ca, consemnarea (sic !) deși târziu predată, să se șubștearnă Domnului autor de statistică Ioan Pușcariu.

De la oficiul cercual,
Prund, 22 septembrie 1862.

B. Buzdug.

Numele și predicatul familiei nobile române:

Parohul Gavril Ilea de Borgo.

Domnitorul și timpul sub care s-au dat armalele:

Mihai Apafi, în castelul Făgărașului, 19 februarie 1862.

Descrierea scurtă a însemnelor (insigna) nobilitare du armale:

Însemn belic în câmp, ca (sic !) cerul albastru, înlăuntru cărui se află un om cu haine preoțești îmbrăcat, care ține în mâinile sale Sf. Scriptură. Deasupra semnului belic se află un coif marțial de tot închis. Acesta e acoperit cu o coroană regească înfrumusețată cu pietre scumpe și perle.

Cam din câți pater-familie stă această familie:

1. Protopopul Teodor Buzdug, recte Șut Ilea. Ion Pop. Crăciun Pop. 4. Petru Pop. 5. Pavel Pop. 6. Ionică Ilea din Borgo Joseni. 7. Todor și Ilie Simion Pop, din BorgoMijloceni. 8. Ștefan Ilea, din Borgo Prund. 9. Simion Ilea, din Borgo Bistrița. 10. A uzentiu și Ioan Ilieșiu din Borgo Tiha.

Însemnarea unor fapte și combinațiuni ale acestor familii nobile române:

Acestea se află numai în genere amintite cu următoarele cuvinte: pentru credință și jertfă arătată nouă (Principelui) și țării noastre Ardealul, precum, pentru fapte săvârșite de preotul Gavril Ilea dimpreună cu toți 6 fii săi: Silvestru, Drafota, Longin, Grigoriu, Ioan și Todor, care fapte însemnate sunt numiții gata a le executa și pe viitor”.

Însemnare:

În Valea sau cercul Borgoului se mai află următoarele familii române nobile: Szabo și Dușcan, în Borgo Joseni, Rusu, în Borgo Rusu, Axente, în Borgo Suseni și Nemeș, vulgo, Buzdug, în Borgo Tiha, a cărora documente însă se află, prin fosta sistemă de fier militar din al II-lea Regiment român de graniță, de tot nimicite(s. n.).

De la oficiul cercual,
Borgo Prund, 22 septembrie 1862.

Bazil Buzdug, jude de cerc.

Nota: D.d. colectori acestor date statistice sunt rugați a împlini rubrice din fântâni/izvoare autentice, până în 10 iulie 1862, cal. nou. Cerând trebuința, să se coase acestea coli interne.

Ibidem, ff. 9-10.

III

10.

Protocol

De cercetare asupra denunțiațiunilor c. r. vigilator de pădure (k. k. waldaufsher) Nechita Albu din BorgoRusz, d. d. 13 iulie 1861, nr. 52 și d. d. 22 iulie 1861, nr. 51, contra preoțimii din

Borgou, despre invitarea poporului asupra oficialilor de pădure (forstschützpersional) și asupra protopopului gr-or. Teodor Buzdug, despre sustragerea pădurii Contenită de sub paza c. r. custode de pădure și punerea unui păzitor pentru acea pădure, din partea comunei BorgoRusz.

După ce aceste două denunțuri prin c. r. oficiu silvanal din Năsăud, sub nr. 665, din 2 iulie 1861, s-au comunicat Oficiolatlui Districtual spre competență pertractare, ace4st din urmă oficiu a însărcinat pe subscrisul, honorar, vice-căpitan cu investigațiunea competență în această cauză, în urmarea cărei însărcinări, s-a început cercetarea mai întâi:

În Borgo Prund, în 7 septembrie 1861, cu audierea denunțantului, care, după ce i s-a citit înainte ambele arătările sale mai în sus citate, care el, în tot cuprinsul lor le și întărește de adevărate, mai dă încă următoarele date și deslușiri la protocol.

Încă în luna lui martie a. c., domnul protopop Teodor Buzdug din BorgoRusz a publicat în privința pădurilor următoarele, despre care eu, ca mărturii numesc pe Gavril și Ioan Prundar: *„dacă e pita a noastră, pentru ce să rugăm noi pe altul pentru una dărabă, că, oricine poate tăia cât îi place; așa este și cu pădurile, acelea sunt ale noastre, preste acelea n-are nimeni a porunci, fără, numai noi (s. n.)”*.

Asemenea îndreptare a primit de la d-l. protopop toată preoțimea gr-răs. a Borgoului, și anume, în Joseni, Ioan Buzdug, în Borgo Suseni, Simeon Flămând, în Mijloceni, Andrei Orban, în Prund, Teodor Vrăsmașiu și în Borgo Bistrița, Vasiliu Pavel; urmările învățăturilor date prin preoți poporului de loc s-au și arătat, că acesta din urmă, ori unde ne vede, dar mai ales, în păduri, plinindu-ne noi serviciul nostru, ne spune în față: *„voi nu aveți nimica de căutat în păduri, că pădurile îș ale noastre, și noi putem face cu dânsle ce vom vrea (s. n.)”*.

Martori, care să fi auzit vorbind pe d-l. protopop către preoți ceva despre păduri, eu nu pot numi, dar este destul atâta, că domnul protopop, cuvintele mai înainte pomenite, în Rusu, în auzul tuturor, le-a vorbit, și astfel, a trebuit să vină la știința preoților d-sale., supuși, care apoi, și ei au făcut aceea, ca d-l. protopop, adică, au învățat poporul că pădurile sunt ale sale, că pot face cu ele ce va vrea și că, custodia (sic!) erarială nu are de a porunci în păduri, nimic (s. n.).

Încât, pentru cele zise de mine în arătarea din 13 iulie 1861, că poporul, asupra păzitorilor de pădure este plin de poftă, a-și răzbuna, și că el este gata a ne și omorî și că, dar, serviciul nostru este amenințat de cele mai mari primejdii ale persoanei noastre, eu pot aude ce marture, următoarele cazuri:

a) În luna lui iulie a. c., Arsente Bălan din Borgo Prund, pe care eu, însoțit de păzitorul de pădure Larion Pop, l-am aflat în prevaricațiune în pădurea Poiana lui Todor, după ce mai întâi, și-a dat numele fals: Mitrofan Pahone din Borgo Prund, la întrebarea că cine (sic!) i-a conces a tăia în locul acela și în timpul de atunci (vara, adică nu este slobod a tăia în păduri), mi-a dat de răspuns: *„pădurile sunt ale noastre și noi nu vrem să știm nimica de voi”*. Numele lui cel adevărat, mai târziu l-am știut de la alt Prundar, fiind însă fiul lui cu dânsul, m-am lăsat de pemnu⁸⁹.

b) ParamonUșeriu din Borgo Prund, pe care în societate cu Larion Pop, în luna lui iulie, a. c., l-am aflat în Poiana lui Todor, după ce i-am cerut pemnul, îmi răspunse: *„eu nu voi da pemnu, eu nici nu vreau să știu de voi, pădurile sunt ale noastre și noi vom face ce vom vrea cu ele (s. n.)”*.

c) În dovadă că poporul e gata a-și răzbuna despre noi plinirea serviciului nostru și prin ucidere, eu numai un caz îl pot aduce:

⁸⁹ De a solicita permisiunea/autorizația.

Ioan Purcelean, păzitor în Joseni, în anul trecut, cu ocaziunea inspecțiunii în pădurea Blajului lui Blotog, apropiindu-se de niște șindrilar⁹⁰, i-a auzit între altele, zicând aceste vorbe:

„Pe acești ardăi ar fi bine să-i pui subt una rădăcină, ca să bonească borzele⁹¹, împrejurul lor⁹². Purcelean atunci a fost singur și șindrilarii nu-i sunt cunoscuți. Ce se ține de arătarea din 22 iulie, apoi, cu cele arătate, le știu de la Ioan Morariu, Teodor Neag, Ioan Prundariu și Grigore Morariu; nefiind de față la întâmplarea, când s-a declarat pădurea Contenită prin domnul protopop, de proprietate a comunei și, s-au pus George Parasca de păzitor, spuind de odată, d-l. protopop, că noi nu avem ce căuta întru acea pădure, care însă, din partea Oficiului silvanal este dată în supravegherea păzitorilor erariali.

Mă rog să se întrebe aceste mărturii.

Nechita Albu, k. k. waldaufsher.

Înterupt seara, la 8 ore.

Luchi, vice-căpitan; Nicolae Rusu, actuant.

Continuat în 9 septembrie 1861, la 4 ore post-meridiane, cu domnul protopop Teodor Buzdug, în locuința lui, însă în una odaie deosebită, unde, afară de scrisul, honorar vice-căpitan, alte persoane nu au avut intrare, fără numai acelea care s-au chemat spre a fi audiate în cauza, la început pomenită.

Domnul protopop Teodor Buzdug, după ce i s-au citit cele arătate în contra-i din parte lui Nechita Albu în protocolul acesta, și în denunțarea d. 1 2iulie 1861, dă la toate, următorul răspuns:

În primăvara trecută, în una duminică, consfătuindu-se mai mulți membrii ai comunei noastre despre afaceri comunale, venind vorba și despre munți și păduri, am zis: „când pita este a noastră, pentru ce să ne rugăm la alții, pentru o dărabă din ea. Pădurea Contenită este a noastră, atunci, pentru ce să ne rugăm la alții, pentru o dărabă din ea. Pădurea Contenită este a noastră, deci ne putem folosi cu încât se poate, dar așa, ca să nu se pustiască. Să ne punem păzitorii noștri pentru ea, că, sub aceștia, acum ai erariului, s-a făcut multă stricăre în ea și totuși, nu știm, pedepsitu-s-au vinovații sau nu. Acestea sunt cuvintele zise de mine înaintea judeului de acum Gavril Ursache, Gavril Șovrea, Flore Cristea, Iacob Parasca, Lupu Cristea, Vasile Plecat și Vasile Flore, ș. a.. Gavril și Ioan Prundar, care-i aduce Albu de martori nu i-am văzut între cei, care au fost de față. Despre Gavril Prundar am a zice că a mai mărturisit încă mincinos asupra-mi, deci dar, de a lui mărturisire protestez pentru tot cazul.

Despre alte păduri decât de Contenita, nu am vorbit. Contenita este însă proprietatea și în posesiunea comunei Rusu, care și poartă contribuțiunea după ea prescisa. Mai târziu, în 21 iulie a. c., iar a pus comunitatea, văzând că paza pădurii noastre, din partea erariului este de tot neglijată, și din partea sa, un ardeu (păzitor/waldhatter), fără plată în bani, numai cu competențe de serviciu comunal și l-a prezentat judeului de cerc, spre a-i depune jurământul; dar, cu toate acestea, noi nu am împiedecat pe păzitorii erariali în serviciul lor, deci ei pot umbla, cum în alte păduri, așa, și în Contenita, după cum le este prescis, fără de a fi cât mai puțin opriți de la acea inspecțiune.

Că așa fi impus preoților mie, supuși, a face pe popor, să se pună în contra pazei de păduri din partea erariului, este minciună; pentru această calumnie, voi cere ca Nechita Albu să fie tractat după codica penală și pedepsit.

⁹⁰ Lucrători care decojeau copacii, pentru a le opri vegetația și a fi folosiți la confecționarea șindrilelor/dranițelor pentru acoperișuri.

⁹¹ Să se adune în jur.

⁹² Aici, cu sensul de a-i ucide, îngropa și în jur, să mișune găngăniile.

Teodor Buzdug, protopresbiter și proprietar.

Mărturiile de d-l protopop aduse, și anume: Gavril Ursache, Gavril Șovrea, Flore Cristea, Iacob Pasăre, Lupu Cristea, Vasile Plecat și Vasile Flore, spun:

Înainte de a veni căpitanul suprem spre instalațiune, în una duminică după vecernie, vorbind sătenii noștri în cîntirim de trebi comunale, au zis d. protopop, între altele: „dacă pita este a noastră, pentru ce să cerem o dărabă de la alții, să ne tăiem noi singuri cât ne trebuie. Pădurea Contenită, care este a noastră, să o păzim, să nu se pustiască: deci, să ne punem și noi păzitori, că sub aceștia de acum, e foarte pustiiată și, nu știm de pedepsirea celor vinovați, au, nu. În luna lui iulie, apoi, ne-am pus ardelul nostru, fără plată”.

Aceste cuvinte le-a zis d-l. protopop ast-primăvară și când s-a pus ardeu, în 21 iulie, iar a zis: „Pădurea aceasta este a noastră, trebuie dar să fie păzită de noi”. Declarăm că, cine spune altceva, acela grăiește neadevăr.

Că, Contenita este a comunei dovedim cu filera de posesiune nr. 219, în care acea pădure se află scrisă sub nr. top. prot. 951, între pământele comunal. Deci, drept are d-l. protopop cu zicerea sa, că pădurea aceasta este a noastră, și, și aceea este adevărat, că dacă este a noastră, acum, de când comuna e4ste autonomă, ea are tot dreptul a o și păzi, prin ai săi oameni. Punându-și însă ea ardeul propriu, încă nu a oprit pe cei erariali de la slujba lor; ba, aceștia umblă și acum, neîmpiedecați, și așa, noi credem, că pădurea nici o dată nu s-a păzit mai bine, decât pe timpul prezent. Noi, cu toții suntem membrii ai comitetului comunei noastre autonome, și, apărând bunul nostru comunal, urmăm numai în sensul datorințelor noastre.

Noi am reclamat dreptul de proprietate și al altor păduri, și de la grația Majestății, sperăm că le vom dobândi. De aceasta se tem cei trăiesc după ele. Însă, deși ne pare rău, că-și vor pierde serviciul și pâinea, totuși, de ce-i al nostru, vom zice că este al nostru, netemându-ne de nimeni și știm că, dându-ne Majestatea Sa pădurile, vom primi și dreptul de al păzi noi înșine, deci de timpuriu să ne îngrijim de acei păzitori, ca ieșind cei erariali, să-i avem pe ai noștri.

Gavril Ursache; Gavril Șovrea; Flore Cristea; Iacob Parasca; Lupu Cristea; Vasile Plecat; Vasile Flore, subscriși prin mine, Eremie Reou.

Dintre martorii aduși de Albu, Ioan Prundar spune: Astă primăvară, până a nu ieși plugurile, într-una duminică, a zid d-l. protopop Buzdug, în cîntirimul bisericii, către mai mulți oameni adunați, dintre care eu, numai pe judele Gavril Urâte și pe Lupu Cristea îi pot numi, înțelegând pe forest-secretarul din Nășaud, aceste cuvinte: „secretarul, drotariul acesta, să se ducă în țara lui, că noi ne vom căuta alții, din țara noastră”. Alte cuvinte, eu stînd înapoi a altor oameni, nu am auzit și, că e drept, eu puțin timp am rămas în adunare. Eu sunt de 18 ani de bătrîn.

Ioan Prundar, prin Eremie Reou.

Gavril Prundar: În primăvara trecută a zis d-l. protopop către mine, după ce ieșind cu toții din vecernie, și rămânând eu singur cu d-lui: „cum e cu pădurile, ardeule?”m lu răspunzându-i eu că e bine: „fiți buni cu oamenii, să nu vă omoare sau să vă spânzure”. Aceste cuvinte însă, trebuie să mărturisesc, mai mult în glumă. Alte vorbe nu am auzit de la d-lui.

Gavril Prundar, prin Eremie Reou.

Grigore Morar și fiul său, Ioan Morar spun ambii: „Când, cu punerea ardeului George Parasca, am auzit de la d-l protopop Buzdug următoarele cuvinte: „pădurea Contenită este a noastră și ne vom pune noi ardeu peste ea”. Altele, nu am înțeles.

Grigore Morar, Ioan Morar.

Todor Neagu nu este acasă, Ioan Prundar a spus că el nu poate nimica mărturisi.

Finindu-se audierea mărturiilor de Nechita Albu în 7 septembrie, el mai face arătare în scris, aici, sub ./.

Dintre mărturiile aici arătate.

Gavril Prundar rămânând la spusa mai dinainte scrisă, rămâne a se mai întreba Vasile Parasca despre cuvintele care să le fi auzit după arătarea de față. El, după ce i se citește arătarea din cuvânt în cuvânt, mărturisește: „domnul protopop Buzdug a zis către Gavril Prundar: „nu fiți răi cu oamenii dintr-o măsură, că, cu ei aveți de trăit”. Acestea au fost în primăvara trecută, în o duminică, după vecernie.

Vasile Parsaca, scris prin Eremie Reou.

La mărturisirea lui Ioan Prundar, d-l. protopop răspunde: această mărturisire este de tot falsă, eu, vorbele spuse, nu le-am vorbit. Să se întrebe martorii citați de Ioan Prundar”.

Teodor Buzdug, protopresbiter și proprietar.

Gavril Ursache și Lupu Cristea: „Noi, vorbele care Ioan Prundar le dă în gura d-lui. protopop nu le-am auzit, fără numai, acelea despre care am mărturisit mai înainte. La acea adunare, apoi noi, pe Ioan Prundar nici nu l-am văzut.

Gavril Ursache; Lupu Cristea, prin Eremie Reou.

La mărturisirea lui Gavril Prundar și Vasile Parasca, răspunde d-l. protopop: „Eu am zis către Gavril Prundar: fiți umani cu oamenii, că dânșii poartă toate greutățile publice și plâng pentru mai multe apăsări de la voi. Alte cuvinte nu am zis, și anume, de omor și spânzurat, nici o vorbă n-a fost”:

Theodor Buzdug, protopresbiter și proprietar.

La mărturisirea lui Grigore Morar și Ioan Morar, zice d-l. protopop: aceste spunerii sunt întru-totul, adevărate.

Buzdug, protopresbiter și proprietar.

Întrebat de mai multe a da la protocol, Nechita Albu răspunde:

„Deși zice d-l protopop, că d-l. nu a făcut pe preoți a publica că pădurile sunt ale oamenilor, totuși, din mărturisirea lui Ioan Prundar despre d-l. forst-secretar, și a lui Gavrilă Prundar și Vasile Parasca, despre cuvintele amenințătoare a d-lui. protopop, este învederat, că împotrivirea care o întâmpinăm noi, în slujba noastră, vine numai de la instrucțiunea d-lui, protopop la preoți, și, de la aceasta, la popor. Eu țin că arătarea lui Ioan Prundar și Vasile Parasca și a lui Gavril Prundar, sunt adevărate.

Nechita Albu, cer. Reg. supra-pădurar.

Nefiind alt-ceva a se cerceta, după mărturisire că aserțiunea despre proprietatea pădurii Contentită, precum s-a văzut din filera de posesiune de pământ nr. 219, este adevărată, protocolul se încheie și se subscrie.

Luchi, v-căpitan; Eremie Reou, ca martor.

A. N. B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 7/1862, ff. 28-34.

11.

Prea lăudată comisiune cercetătoare a InclituluiOficiolat Districtual a Năsăudului, în BorgoRusz

În al 7-lea septembrie 1861, m-a luat domnul vice-căpitan Leontin Luchi la protocol peste vorbele cele ațâțătoare a domnului protopop Teodor Buzdug din Borgo-Rusz, dar la protocol nu s-a scris spusul meu, ce domnul protopop a zis către locuitorii Gavril Prundar și Vasile Parasca,

din BorgoRusz, următoarele vorbe:„, Luați seama, că vor spânzura pe toți ces. reg. ardei sau pădurari” și, mă rog ca și aceasta să se ieie la investigațiune.

BorgoRusz, în 8 septembrie 1861.

Nechita Albu, ces. reg. supra pădurar.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 7/1862, f. 35.

12.

InclitOficiolat al căpitanului suprem!

Subscrisul se roagă umilit a i se rezolva conspectele speselor de călătorie și de diurnă, intrate la InclitulOficiolat sub n-rii:

a) 1.165 -1861, în 16 octombrie 1861, în cauza judeului de cerc Vasilie Buzdug;

b) 1.150/1.156/1861, în 20 octombrie 1861, în cauza lui Vasile Tomuța din Monor:

- cel dintâi, preste 38 florini 34 cruceri;

- celălalt, peste 31 florini 32 cruceri, în sumă de 69 florini 66 cruceri, și a se dispune ca, câtimile lichidate în ambele particularii, să i se plătească anticipându-se din fondul proventelor, deoarece cu acești bani trebuie să plătesc datorii cauzate cu întreținerea de cai, a cărora plătire este urgentă față cu creditorii, și, de altă parte, de la el, care acele călătorii le făcuseră în interesul public, nu se pot pretinde, ca să aștepte după bonificarea acelor spese, până la momentul în care InclitulOficiolat va ajunge în situațiune de a le scoate de la vinovați.

Aceasta o zic anume, în privința sumei sub a), pentru care vinovatul până acum încă nici e cunoscut, și căruia, îi va rămâne mult timp prin recursul la 2-a instanță, a amâna plățirea și care, în fine, poate să fie neapt, în care caz, apoi, spesele comisiunii, naturalminte, ar deveni plătite prin public, care le-a cășunat decretând investigațiunea, iar nu prin delegat investigator.

Ce se ține de suma sub b), aceea, neputându-se acum, cauza recurge, deoarece Vasilie Tomuța a recis-o de la recurgere, și s-a supus sentinței, fără împiedicare, se poate refunda fondului care dă anticipațiunea.

Năsăud, 6 februarie 1862.

Luchi, vice-căpitan onorar.

A. N. B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 7/1862, f. 38.

13.

Protocol

Actum Borgo Rusu, 14 iulie 1862

Causu!

Arătarea c. r. Oficiu silvanal d-tto. 6 decembrie 1861, nr. 996, că, cum că (sic!) domnul protopop Theodor Buzdug și domnul jude cercual Vasilie Buzdug, ar fi pus pe Parasca George ca privighetoriusilvanalpreste pădurea contenită⁹³ și, pădurarul acesta ar fi dat la domnul protopop Buzdug din pădurea numită lemne, câte ar fi vrut domnul protopop a-și lua, și se pofteste, ca prădarea acestei păduri, decât să se sisteze.

⁹³

Oprită; aici, cu sensul de pădure în care erau interzise tăierile de arbori.

Pe această arătare se provoacă vighitorul⁹⁴ silvanal Nechita Albu a-și constata arătarea înaintea comisiunii și a dovedi faptul⁹⁵ arătat, care vighitor să următorul răspuns la protocol, poftindu-se a se lua în limba română:

Domnul protopop e proprietar de moară, și a lăsat să se taie din pădurea contenită mai multe dărabe de lemne de fag și le-a întrebuințat în luna lui noiembrie anului trecut, la propria leasă⁹⁶ de mori de făină, și în urma acesteia, că s-a luat supravegherea pădurii contenite de la noi, au prevaricat și mai mulți oameni, pe care noi nuni-am putut întâmpina de facto, dar paguba făcută, s-a arătat în fața locului.

Pe mine nu m-a oprit d-l. jude Buzdug de la supravegherea numitei păduri, fără numai, pădurarul George Parasca, care s-a numit în modul mai sus zis și în arătarea mea cuprins. Eu poftesc ca, vighitoriul George Parasca să se departe de la supravegherea pădurii acestea și să fiu și jurat și neîmpiedecat de a supraveghea peste păduri, ca și mai înainte.

Nechita Albu, k. k. waldauffehr⁹⁷.

Supraveghetorul de pădure George Parasca din Rus, de pe întrebarea verbală, următorul răspuns la protocol:

În anul trecut⁹⁸ m-a denumit pe mine comuna Rusu, pentru supravegherea peste pădurea comunală și bisericească contenită, la care pădure totdeauna, mai înainte, și, și în vremea militarizării, a avut comuna și biserica supraveghetor său și cu numele au fost pădurari, Nicolae Relea, Grigore Macavei, Iacob Kovats și Simion Someșan, de care îmi aduc eu aminte.

Eu am fost însărcinat cu supravegherea pădurii acestea fără de a împiedica pe c. r. pădurar în oficiul său, și, nu e nici de cum adevărat, ca eu să fi oprit pe c. r. supraveghetor silvanal Nichita Albu ca să-și poarte supravegherea peste pădurea numită și, mă mir cum poate să mă învinovătească, că eu l-aș fi împiedicat pe dânsul în oficiul său, eu nu am dat d-lui. protopop Buzdug, încă, batâr o bucată de lemn din pădurea contenită pentru întrebuințarea la leasă sau alte scopuri, și această arătare, din partea lui Nechita Albu e numai calumnie; fără, o leasă sătească, care respinge apa, să nu facă inundație peste cestensiunea satului, a fost stricată și trebuie să se renoveze și, spre acest scop, s-a rânduit prin oficiul comunal 4 juratori, Lupu Cristea, Vasile Flore, Crăciun Băloi, Gavrilă Șovrea, în fața locului, ca să mijlocească de a se tăia două lemne, spre întrebuințare la leasa sătească, care lemne s-au fi tăiat, așadar, eu, din a mea putere, n-am dat nimănui, nici un lemn, nici, s-au tăiat mai mult, decât aceste lemne.

Spre așiderea scopuri, comunale s-au tăiat și mai înainte lemne, fără înștiințarea c. r. pădurar, din 'ncoace, și mai înainte, sub sus-sustarea Regimentului, așadar, aicea nu s-a făcut nici un abuz, fiindcă această pădure a fost din una exclusiv, comunală și bisericească.

George Parasca.

C. r. supraveghetor silvanal Nichita Albu, după ce i s-a citit reflecția lui George Parasca, se confruntă peste diferitele arătări și peste acea, că Parasca ar fi oprit pe Albu de la supravegherea numitei păduri, la care confruntare, se arată:

Nechita Albu să provoace pe Ioan Prundari, feciorul pădurarului Gavril Prundari, că ar fi fost de față, când l-a oprit George Parasca ca, altu, să nu se mai arate în pădurea contenită spre a o priveghea, că, dânsul ar fi cu această însărcinare.

Ioan Prundari, de 18 ani de bătrân, fiind ascultat, întărește spusa lui Nechita Albu, de contra lui George Parasca declară, că nu e adevărată incusa și, este gata de a pune și jurământul

⁹⁴ Paznicul.

⁹⁵ Cauza.

⁹⁶ Hăitaș; zăgaz.

⁹⁷ Pădurar.

⁹⁸ 1861 - n. n.

că dânsul, aceste vorbe nu le-a vorbit, cu aceea observare, că Ioan Prundar, numai din interes pentru tatăl său pădurar, și pentru consoțul său Nechita Albu, ca să ajute la un post de pădurar, întărește această strâmtă arătare.

Nechita Albu, m. p., supra-pădurar.

George Parsaca; Ioan Prundar.

Jurații, Lupu Cristean, Vasile Flore, Crăciun Băloi, Gavril Șovrea, se provoacă a veni înaintea comisiunii și dau pe întrebarea verbală, următorul răspuns:

Pentru regularea apei Bistrița, lângă extensiunea comunelor Rusu, Dorolea și Iaad⁹⁹, s-a exmis comisiunea din partea c. r. Prefecturi din Bistrița în fața locului, și, prin tehnicul său orânduit a se face mai multe leși¹⁰⁰, la care leși au avut de lucru în calea concurenței¹⁰¹, tustrelele¹⁰² comune, și cu această ocaziune, s-au îndatorat prin comisiunea esmisă, a se face și leasa *La Arinii Șirlicului*, și această leasă, prin apa s-a ruinat acum, și acum, neîncunjurător a trebuit să se renoveze, că altminterlea, mi s-ar fi întâmplat la proprietarii de pământ, în extensiunea satului, o pagubă nespūsă și comuna, prin un concluz, a defipt¹⁰³, ca să se taie din pădurea comunală contenită, 2 lemne și, pe noi ne-a însărcinat a merge la fața locului, să alegem și să asignăm¹⁰⁴ lemnele de acest scop trebuincioase, care misiune noi am și împlinit-o.

Din această pădure comunală și bisericească, noi, totdeauna, spre scopuri comunale, fără de intervenirea pădurarilor puși prin fostul regiment, și, după desființare, prin c. r. oficiu silvanal, de lipsă și, și în măsura trebuincioasă, fără de a fi fost vreo dată împiedicați și atinși la proprietatea aceasta la o restrângere, și așa, exercitând dreptul acesta am asignat și lemnele mai sus numite din pădurea comunală și bisericească contenită, pentru scopul reparaturii sătești și, suntem convinși pentru această faptă, a nu fi nimănuși răspunzători, și, cu atât mai puțin, la c. r. oficiu silvanal, pentru că dânsul, numai preste acele păduri, care la desființarea Regimentului, în anul 1851, au fost supravegheate prin regiment, au avut a le supraveghea, dar această pădure contenită n-a stat sub supravegherea Regimentului și a pădurarilor numiți de acolo, fără, numai sub paza pădurarilor puși prin comune, așa dar, noi ne ținem mai încolo, această dreptate a exercita, cât întrebuițarea, așa, și supravegherea pădurii comunale și bisericești. Iar, de cumva este c. r. oficiolatsilvanal de această părere, că doar i s-ar extinde dreptul de supraveghere și preste această pădure, noi nu-i punem nici o împiedecare, și, cu a noastră cunoștință, nici nu s-a amenințat s-au împiedicat c. r. pădurari în afacerile oficiilor și, o arătare, că ar fi fost vreodată împiedicați, este numai o calumnie și vrednicie de pedeapsă.

Pentru leasa d-lui. protopop Teodor Buzdug, după ne este nouă bine cunoscut, nu s-a tăiat nici un lemn; după convingerea noastră, această arătare se neadevărată, că, lemnele tăiate din contenit s-au întrebuițat la numita leasă a satului, care e în fața locului, prin comisiunea ce se prevede.

Mai în urmă, avem noi de o observare,, că c. r. privighetor silvanal Nechita Albu, fiind tocmai atunci, când s-a denumit de privighetor, jude comunal, a dat actele comunale la următorul său, Gavril Urâtse, cu un deficit în actul cel mai scump a comunei, adică în Urbariul vechi a

---

⁹⁹ Livezile.

¹⁰⁰ Lese/leasă; îngrăditură mobilă din nuiele subțiri, care țineau loc de gard.

¹⁰¹ În baza unui conspect, numit „al puterilor de concurență”, care enumera obligațiile locuitorilor la prestarea lucrărilor publice, în funcție de numărul brațelor apte de muncă și al animalelor dintr-o gospodărie.

¹⁰² Toate trei.

¹⁰³ Decis.

¹⁰⁴ În sensul modern de a marca.

lipsit tocmai foaia pe care s-au aflat scrise pădurile și locurile comunale, și a doua foaie, de jumătate sfârtecată afară.

Noi nu știm din ce cauză ar fi făcut dânsul această faptă rea, poate, ca să se îmbuneze în oficiul nou la mai mari, să-i fi, să ne gătească nouă neplăcerile de astăzi urmate.

Urbariul se află la oficiolatul Districtului și noi l-am cercetat pe Dumnealui pentru această crimă la oficiolatul competent, pe cale judiciară și aci, numai cu trecerea am adus înainte, ca să se vadă rău voința.

x Lupu Cristea; x Gavril Zăvoian; x Crăciun Băloi; x Vasile Flore.

Domnul protopop Theodor Buzdug se provoacă, pe incusa c. r. previghetor Nechita Albu, estindu-se înainte răspunsul cuviincios la protocol:

Pădurarul George Parasca l-au ales de mai înainte vreme comuna, la care act eu, ca conproprietar, numai atât am luat parte, până au pus pădurarul jurământ, așa dar, eu, nu m-am ridicat ca dictator, fiindcă nu mi-i meseria ca preot, a denumi pe cineva în oficiu public, afară de sfera preotească, și această arătare asupra mea e numai o calumnie și poftesc asupra invențiatorului și arătătorului cuvioasa sa disfacție¹⁰⁵, încât e a doua parte a arăta, sau a învinovi¹⁰⁶, că prin asignarea pădurarului George Parasca, aș fi tăiat din pădurea comunelor și bisericescă contenită, lemne pentru renovarea lesei și favoarea morilor; am de a reflecta, că este numai o minciună grosolană, că eu acest abuz, nu numai că acum, ba, nici o dată, nu l-am făcut, având pădurile mele proprii, din care am acoperit lipsele, așadar, și întru această privință, pentru o arătare neadevărată, poftesc satisfacție și invinitoriul, pe calea oficiului, să fie amenințat, a nu face, nu numai secături, oficiilor superioare.

Îndatorindu-l regulat a-și cere sfânta biserica sa, la timpul său, fiindcă mai de mult timp, s-au lepădat de a cerca sfânta biserică, prin care a da scandale rea la ceilalți proprietari.

Theodor Buzdug, m. p.,

Protopospiter.

S-a închis și subscris cu acea observare, că c. r. previghetori de silvanal Nechita Albu, arătarea făcută, că s-ar fi prădat pădure, după ocularea¹⁰⁷ în fața locului, nu e adevărată, și, de o dată, s-a dispus ca pădurarul comunal, nici sub om pretensiune, să nu împiedice supravegherea pădurii contenite prin c. r. previghetorsilvanal, până la altă ordinațiune.

Ioan Prundar, m. p., ca actuant.

Grigore, cavalier de Botta, m. p., vice-căpitan.

A.N. B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 7/1862, ff. 3-9.

14.

Protocol

luat în 21 iulie 1862 în comuna Borgo Rusu.

Cauza

Arătarea c. r. previghetorsilvanal Nechita Albu din 10 iulie 1861, nr. 65, către c. r. Oficiolatsilvanal în Năsăud, și relația oficiului acestuia, din 10 mai 1862, către Direcțiunea de băi silvanale și saline a Ardealului, transpuse prin Înaltul Regesc Guberniu a Ardealului cu ordinațiunea nr. 12.999 din 25 iunie 1862, la onoratul căpitan suprem al Districtului Năsăud, Alexandru Bohățielu, și prin aceasta, cu onorata ordinațiuneîndorsată, nr. 1.906 din 13 iulie 1862, la subscrisul c. r. adjunct în disponibilitate Grigore, cavalier de Botta, spre cercetare și

¹⁰⁵ Răspuns; aici, cu sensul de apărare.

¹⁰⁶ Formulă arhaică pentru a învinovăți, a acuza.

¹⁰⁷ Cercetarea.

așternerea protocolului spre pertractare, încât este arătarea mai sus însusită, bazată pe adevăr, că judele cercual BaziliuBuzdug și tatăl său, protopopul Theodor Buzdug, ar fi introdus preste pădurea Contenită în hotarul comunei Borgo Rusu, un pădurar cu numele George Parasca și ar fi luat pădurea Contenită de la c. r. privighetor silvanal și ocupând pădurea, ar fi transpus supravegherea la numitul pădurar Parasca.

Pe această arătare, în suscitatorilor ordinațiuni, se provoacă c. r. privighetor silvanal Nechita Albu a-și da reflexia la protocol. Puindu-i-se întrebarea că, în sensul cercetării d-tto. 14 iulie în fața locului BorgoRusz, se adeverește că numita pădure nu e pădure de stejar, fără, de fag, și, până la desființarea Regimentului c. r. de graniță, a fost totdeauna pertractată ca pădure comună și, sub paza sau privegherea pădurarilor comunali, așadar, D-ta a-i, despre aceasta, a da deslușire și răspunde următorul: În vremea când au sustat Regimentul c. r. de graniță, a fost, peste pădurile în Valea Borgoului, pădurari aleși prin comune și întăriți de la comandatul regimentului, fără o plată; fiecare avea nu numai socotința de la prestația serviciului milităresc, și când se căpăta prevaricanți, aveau a 3-a parte din pedeapsă în bani, iar la desființarea regimentului, s-a creat c. r. Oficiu silvanal și, pădurarii s-au denumit prin acesta, cu o plată stătătoare din fondul proventelorgrănițerești, și după cum îmi este mie cunoscut și am ordinațiunile la mine, s-a impus datorința ca, c. r. pădurari erariali, nu numai peste pădurile erariale, ba, și peste cel comunale, și bisericești, să poarte supravegherea, așadar, a venit pădurea Contenită de fag, sub supravegherea c. r. pădurari, și eu, ca priveghetor c. r., mi-am ținut datorința a respecta ordinațiunile, în această privință, mie împărțășite.

De cum îmi este mie, mai încolo cunoscut, din anii 1851-1861 a fost pădurea Contenită sus-stătătoare sub supravegherea pădurarilor denumiți prin Oficiolatul c. r. silvanal. În anul 1861, restaurându-se autonomia Districtului a Năsăudului, oficiolateleconstituționale, a ieșit judele cercual BaziliuBuzdug, ca oficial constituțional, în fața locului, în comuna Rusu, ca să restaureze și să introducă antistii comunali constituționali și, cu această ocaziune, s-a ales și restaurat antistimea comună și, deodată, a propus d-l. jude cercual Buzdug și taică-seu, domul protopop Theodor Buzdug, la comună, ca să-și aleagă comuna peste pădurea Contenită, pădurarul său, și așa, s-a ales George Parasca de pădurar peste numita pădure, pe care l-au și jurat domnul jude cercual, în fața locului.

De cum am zis mai înainte în răspunsul meu din 14 iulie a. c., eu, prin domnul jude nu am fost oprit a nu supraveghea peste pădurea Contenită, fără numai, pădurarul pus mi-a declarat că, eu și pădurarul celălalt, nu am avea a supraveghea peste această pădure, că, dânsul ar fi denumit și cu acest drept înzestrat. Această declarație s-a întâmplat ocaziuniolaiter, întâlnindu-ne în fața locului, în pădure.

Eu însă, mi-am ținut de datorire această întâmplare a o arăta, și poftesc la pădurarul Parasca, să se depună, fiindcă pădurile, fără deosebire, stau sub supravegherea c. r. pădurari.

Nichita Albu, ces reg. supra-pădurar.

La aceasta răspunde judele cercual BasiliuBuzdug, precum, urmează:

Pădurea Contenită e din timpii ce mai vechi și străvechi, proprietatea nedisputată a comunei Borgo Rusu, de aceea, dânsa a avut și exercitat dreptul de a priveghea singură, ca comună (sic!) , prin un pădurar ales și plătit de dânsa, apoi, întărit de locurile mai înalte. În anul 1851, aprilie, când s-a desființat Regimentul al II-lea român și, au însușit Oficiul silvanal dreptul de a priveghea pădurea numită, re-întrebând la acest act, comuna, sau, să poftească învoiala ei la un așa pas afund tăietor în dreptul nostru de proprietate, cu toate că Majestatea Sa, împăratul nostru c. r. Apostolică se îndură, prin ordinațiunea din anul numit, prea grațios, a ordina:

Ca fostele așezăminte ale confiniei militare, nu numai să nu se ignoreze, ci, să se susțină în toată valoarea lor practică, precum a existat sub sistema militară.

Venind subscrisul în anul trecut ca ales jude cercual în comuna Rusu, spre a o restaura, a adus această cerere în ante, ca peste pădurea ei Contenită, să se așeze, ca până în 1851, un pădurar comunal, motivându-și cererea sa prin acele momentoase împrejurări, cum că, oficiul silvanal a ignorat și, poi-pus, memorata ordinațiune imperială și a cauzat comunei, prin pădurarii săi, fără încredere și fără toată supravegherea, o pagubă mare în numita pădure. Considerând toate acestea și aflându-le de adevărate, fără a călca ordinațiunile sus stătătoare, am încuviințat cererea comunei, reșezând-o în status-quo-ul di 1851, prin denumirea și dejudecarea unui pădurar comunal, căruia s-a concretizat grija peste pădurea Contenită, fără eschiderea c. r. pădurari, purcezând din acel punct de vedere, că o grijă duplicată nu poate aduce daună, fără, numai folos.

De neglija subscrisul aceasta, ar fi pădurea Contenită, care constă din fagi, și nu din stejari, mai devastată, pentru că, zilnica experiență ne-a dus la trista convingere, cum că celelalte păduri s-au pustiit din ne-grija pădurarilor c. r., precum și a oficiului silvanal, pe un mod nevindecabil. Și cum poate fi altcum, când un bun așa prețios se concrede unui pădurar ca Albu, care nu numai e bețiv și imoral, ci, și clătinat la minte.

Despre toate acestea și, despre speculațiile lor mârșave cu pădurile lor încrezute, voi subșterne locurilor mai înalte o cercetare exactă și bazată pe fapte, iar nu pe calomnieri aruncate de Albu în fața-mi, spre a-și acoperi nelegiuirile sale.

Necălcând subscrisul, prin reșezarea pădurarului comunal ordinațiunile sus stătătoare, mă rog ca acela să se susțină în serviciul său, pentru că, la din contră, s-ar mâhni inimile populațiunii, și sub-scrisului ei, obzace¹⁰⁸ datorința a dispune toate ce sunt de lipsă pentru liniștirea publică și a delătura ver ce, ar putea aduce daună, în ver ce direcțiune.

B. Buzdug, c. r. cancelist în disponibilitate și jude de cerc.

Reprezentanții comunei Borgo Rusu, judele comunal Gavril Ursache și jurații Lupu Cristea și Iacob Parasca dau, pe întrebarea verbală, următorul la protocol:

Comuna Rusu a fost în 14 l. cur. prin exmisacomsiune în fața ocului, întrebată peste arătările privighetorului c. r. silvanal, Nechita Albu, și s-au dat răspunsurile cuviincioase.

Noi ne provocăm pe răspunsul comunei de atunci, cu acea adăugare, că comuna (sic!), până la anul 1851, a avut, peste pădurea proprie Contenita, pădurarul său, și, din cauza că acesta s-a depărtat prin impunerea unui c. r. Oficiul silvanal, s-a întâmplat pagubă, am fost siliți, în sensul puterii autonomiei, a provoca pe d-l. jude cercual, ca să restaureze antistiei comunale, în norma stare constituțională, să restaureze și pădurarii peste pădurea nedisputaveră comună, Contenita, fiindcă c. r. Oficiu silvanal a făcut abuz în contra prea grațioasei ordinațiuni imperiale, conturbând statu-quo-ul în privința proprietății pădurilor și, ignorând drepturile comunelor, de a-și alege pădurari și privighetori silvanali, nerămânând numai lângă dreptul de întărire a aleșilor comunei.

Așadar, comuna își susține dreptul de alegerea pădurarilor și se roagă ca pe Oficiul c. r. silvanal a-l îndrepta acolo, ca să se țină numai de sfera ei, prin ordinațiunile mai înalte prescrise, și să se conțineze de la abuzurile pe care a pășit după desființarea regimentului.

Noi, ca comună (sic!), cu susținerea dreptului proprietății și alegerea pădurarilor, nu am pășit ca să ocupăm ceva ce nu am avut, și așteptăm cu răbdare deciziunile comisiei de c. r. Apostolică Majestate denumită spre ridicarea restrângerii peste proprietatea noastră, care răstrângere nu e cuprinsă în sensul grațioaselor ordinațiuni a Majestății Sale, fără numai, în

¹⁰⁸ Îi revine, aici, cu sensul că este obligat, determinat.

ordinațiuni a oficiolatelor spre esmitere lor necompetente, ca apucături să se încarce de proprietatea noastră. Mia în urmă, ne rugăm ca suplica noastră să se aștearnă prea înaltului reg. guberniu, cu propunere umilită, ca și până la deciziunea peste întrebările de proprietate afund tăietoare, să se susție status-quo-ul din anul 1851, și c. r. Oficiul silvanal, care ieșind din sfera sa, ne face mută pagubă în pădurile noastre, și, mai că se poate zice, cu cunoștința bună, că, fără voia noastră, poartă cu pădurile noastre comerț, așa, a vândut pădurile a tuturor comunelor fostului regiment în Coșna, la neguțatori din alte țări, cu un preț foarte mic și, neproportionat, și așa, urmând de acest fel de abuzuri, în scurtă vreme, am fi dezbrăcați de pădurile noastre proprii, și tot ni se face oglinda înaintea ochilor, că Oficiul silvanal ne economizează pădurile bine, care, din contră, este de mirat că, ce pradă s-a făcut în așa scurtă vreme de 10 ani în păduri, că numai acela poate judeca, care a văzut în 1851 starea pădurilor și le vede astăzi, în ce devastare enormă s-a întâmplat.

Mai în urmă avem de a observa că d-l. protopop Buzdug Theodor, nici de cum nu s-a amestecat în cauza comună pentru alegerea și denumirea unui pădurar peste pădurea Contentită.
+ Gavril Ursache, jude; + Lupu Cristea; Iacob Parasca, jurați, prin Isip.

Și așa, s-a închis și subscriș acest protocol.

Grigore, cavalier de Bota, cr. Adjunct și vice-căpitan.

Ioan Isip, cancelist.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 7/1961, ff. 18-26.

15.

Inclitului Oficiu Districtual în Năsăud

În urma acludatei ordinațiuni d. d. 13 iulie a. c., nr. 1.906, am onoare, în privința pădurii contenită a comunei Borgo Rusz a așterne investigațiunea și, deodată, a relaționa următorii:

După cum arată cercetarea acludată, până în anul 1851, când s-a desființat regimentul de graniță, a fost pădurea Contentită, cam 15 jug (fălci)² de mare, sus-stătoare din lemn de fag și carpen, o proprietate nedisputabilă a comunei și bisericii BorgoRusz, și a stat sub supravegherea comunei și bisericii și s-a păzit prin pădurarii puși și aleși prin comună, fără intervenția inspecției silvanale.

În anul 1851, cu ocaziunea desființării regimentului s-a introdus on. c. r. Oficiolatsilvanal, care n-a susțat și, toți pădurarii, fără deosebire, s-au lipsit din serviciu și, în locul lor, a introdus Oficiolatul silvanal alți pădurari și așa, și-a însușit inspecțiunea tuturor pădurilor, fără deschilinire că, cine este proprietar și așa, s-a lipsit și pădurarul de la pădurea comună și bisericească Contentita, în comuna BorgoRusz.

Cu restaurarea antistimii constituționale¹⁰⁹ în comun BorgoRusz, a pretins comuna, ca, cu (sic!) această ocaziune, să se restituie pădurarul peste pădurea comună și bisericească, după cum a susțat în anul 1851, la desființarea autonomului regiment, fără de a se împiedica Oficiolatul silvanal în supravegherea pădurilor, și așa, judele procesul al cercului Borgo Prund, dl. Vasilie Buzdug a întărit, la propunerea și alegerea comunei, pe locuitorul George Parasca, din BorgoRusz, de pădurar peste numita pădure Contentită, cu acea demandare, ca acesta să poarte peste această pădure supravegherea, ca să nu se înstrăineze nimic dintr-înșea, dar, pe c. r. Oficiolatsilvanal sau, pe pădurarii puși și introduși prin dânsul, nici de cum să nu-i împiedice și de la supravegherea pădurii Contentă, și așa, după cum arată mai încolo cercetarea și

¹⁰⁹ Sistemului constituțional, bazat pe prevederile Diplomei din 20 octombrie 1860 și a patentei dezvoltătoare din 26 februarie 1861.

confruntarea pădurilor, nu s-au împiedecat pădurarii silvanali nici de cum de la supraveghere și, în această privință, este arătarea neadevărată, după ce pădurarul Nechita Albu singur cunoaște că această pădure comunală a avut pădurarii săi și numai de la desființarea regimentului încoace, sunt dânșii introduși pentru supraveghere peste această pădure.

După cum arată mai încolo, cercetarea domnului protopop Theodor Buzdug, nu a luat imediat parte la introducerea unui pădurar comunal și, nu i se poate imputa că ar fi prădat lemne din pădurea Contenită și, această arătare vine numai dintr-o ură personală, care o păstrează pădurarul Nechita Albu asupra domnului protopop, precum se arată din impresiunile date la protocol și, s-au observat cu ocazia cercetării.

Încât se ține de partea arătării și învinuirii că de când s-a introdus pădurarul George Parasca, s-a prădat pădurea Contenită, se constată prin cercetare, că numai două dărabe de lemn de fag s-au tăiat, asigurate prin antistimea comunală pentru întărirea țărmilor (mal) apei Bistrița, pentru depărtarea inundației de la extensiunea comunei BorgoRusz, iar nu pentru leasa de la iazul domnului protopop Buzdug, care se adeverește și prin ocularea făcută la fața locului, și așa, scopul pentru care s-au tăiat numitele lemne, este bunul comun, și nu cugetă într-acolo, ca să se predee numita pădure, precum sună învinuirea.

Mai în urmă, umilit subscrisul își ia îndrăzneala a propune inculțului oficiol, ca pădurarul George Parasca să se deperte din serviciu, fiindcă în de scurtă vreme s-a decide cauza limpezirii proprietății și peste numita pădure și, atuncea, își poate restaura comuna pădurarii, fără nici o împiedecare și, până atuncea, antistimea comunală poate purta supravegherea, ca să nu se înstrăineze nimic din numita pădure.

Năsăud, în 20 august 1862.

Grigore, cavalier de Botta, c. r. adj. și vice-căpitan.

A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, inv. 1046, d. 7.1862, ff. 16-17.

16.

Căpitanul Grigore, cavalier de Botta, așterne în relația din 20 august a. c., nr. __, în urma esmisului îndorsat cu nr. 1.906, din 13 iulie 1862, cercetarea preste arătarea în contra introducerii pădurarului George Parasca peste pădurea contenit a comunei Rusu, apoi, preste prădarea pădurii.

1. Excelsu r. Guberniu în Clusiu;

2. Către confratele jude cercual d. Basiliu Buzdug, în Borgo Prund.

Ad. 1.

În urma grațioasei ordinațiuni d. d. 25 iunie a. c., nr. 12.999, am onoare a așterne înaltului reg. Guberniu cercetarea preste arătarea c. r. oficiolatsilvanal de aicea, în contra restaurării unui pădurar în comuna BorgoRusz, preste pădurea comunală și bisericască contenită, prin judele procesual Vasilie Buzdug din Borgo Prund, și, deodată, a relaționa că, după cum se vede din cercetare și aci accludata relațiune a esmisului c. r. adjunct și substitut, vice-căpitan Grigore, cavalier de Botta, introducerea acestuia pădurar a urmat după conclusia comunei Borgo Rusu, analog cum au sustat pădurarul comunal în anul 1851, la desființarea regimentului, fără de a se împiedica c. r. oficiol în supravegherea numitei păduri până acuma, și, în pădurea aceasta, care este de numai 15 jug. (falcii²) de mare, și, din fag sus-stătoare, nu s-au făcut prin comună, afară de asignarea de 2 lemne pentru scopuri comunale, nici o pagubă, dar, fiindcă comisiunea ces-reg. tocmai acum se află pentru predarea și regularea posesiunilor grănițerești, s-a depărtat pădurarul George Parasca din serviciu și comunei i s-a impus a aștepta deciziunea Comisiunii pentru predarea pădurilor, cu acea adăugare că, comuna (sic!) și până acum nu este, nici au fost eschisă

la folosirea pădurii în uzul de până acum, aşadar, nu e neîncunjurat de lipsă, ca să se introducă alți pădurari, până va urma rezolvarea cauzii¹¹⁰ acesteia.

Judelui cercual Vasilie Buzdug și protopopului Theodor Buzdug nu le cade nici o învinuire spre greutate, că dânșii ar fi pășit din cugete rele spre a se pune în posesiunea numitei păduri, că, comuna (sic!) de la 1851 încoace, a folosit pădurea, și lemnele de trebuință li s-au asignat și, prădarea pădurii nu s-a întâmplat; almintrelea, îi de a se observa, că c. r. oficiolatsilvanal a avut, după ordinațiunile sus-stătătoare, de a ține, și în privința personalului silvanal, precum, și în folosirea pădurilor, status-quo-ul și uzul din sustarea regimentului și, numai prin abaterea de la acela, s-a cauzat multă daună.

Ad. II.

---

¹¹⁰ Cauzei.

Adrian ONOFREIU, *Prolegomene referitoare la anul 1918.*

Formularea din titlu definește modelul atitudinal pe care îl propunem în analiza surselor și resursei istoriografice referitoare la centenarul Marii Uniri. Nu este întâmplătoare această abordare, deoarece despre subiect s-a scris și se va mai scrie – cel puțin în 2018 – în tradiția noastră istoriografică, care „abordează” în acest registru teme majore ale trecutului, în momente aniversare.

Transformările de la sfârșitul Marelui Război au determinat și concentrarea eforturilor frunțașilor mișcării naționale românești pentru realizarea dezideratelor care veneau din trecutul îndepărtat și-și cereau impunerea în practica guvernării unui regim vetust, sau, în ultimă instanță, înlocuirea lui, prin aplicarea principiului autodeterminării popoarelor. Efortul lor a fost încununat prin izbânda de la 1 decembrie 1918. De aceea, generația unirii a determinat și modul de transmitere a trăirilor și faptelor de atunci, urmașilor. Pentru prima dată, românii erau adunați în granițele aceluiași stat și-și puteau decide singuri soarta viitoare. Au fost clipe, momente solemne, care trebuiau asumate în creuzetul valorilor perene ale noului stat național unitar român.

De aceea, s-a început cu prezentarea evenimentelor din perioada războiului, inclusiv a realizării actului unirii și apoi, a prezentării consemnările unor participanți direct implicați.

În acest context, interogația asupra temei ne descoperă în primul rând, *cronologia* evenimentială pentru Transilvania. Reținem în acest sens, următoarele repere:

- 17 ianuarie 1918: Apare, la Paris, primul număr din publicația săptămânală „La Roumanie” care avea drept scop sprijinirea, în emigrație, în plan publicistic și diplomatic a revendicărilor românești.

- 5 februarie 1918: Ultimatumul adresat de feldmareșalul Von Mackensen guvernului român aflat în exil la Iași, „pentru a-și lămuri poziția”.

În urma gr. ordinațiuniguberniale nr. 12.999 d. d. 25 iunie a. c, și, pe baza cercetării din 14 iulie 1862, ți se demandă confrăției tale, a depărta pe pădurarul introdus pentru supravegherea pădurii contenită în comuna BorgoRusz, la restaurarea antistiei comunale în anul trecut, din serviciu, până la rezolvirea cauzei pentru predarea și regularea proprietăților grănicerești, pentru care scop se află comisiunea esmisă în fața locului.

Preste împlinirea acestei ordinațiuni ai confrăția ta a face Oficiolatlui Districtual, în timp de 14 zile, relație.

Năsăud, în 31 august 1862.

Botta.

- 28 februarie 1918: Amos Frâncu adresează o scrisoare deputatului Ștefan Cicio-Pop, în care arăta că nu exista „decât o singură soluție: renunțarea deputaților la mandat, motivat pe bază strict legală și constituțională, punând în lumina adevărului stările create și lămurirea obștei, printr-un manifest”.

- 27 martie 1918: Sfatul Țării de la Chișinău a decis unirea Basarabiei cu România, „în puterea dreptului istoric și de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta, se unea pentru totdeauna cu România”.

- 2 aprilie 1918: Ștefan Cicio-Pop îi răspunde lui Amos Frâncu arătând că „exclusiv, Conferința Națională este autorizată a delibera în această chestiune primordială, dat fiind că, Conferința (sic!) Națională ținută în 1905 a hotărât intrarea partidului în luptele electorale”.

- 9 aprilie 1918: Scrisoarea de răspuns a vice-președintelui Partidului Național Român adresată lui Amos Frâncu, în care arată că este „întru toate de acord cu părerile d-lui. Gheorghe Pop de Băsești, a d-lui. Dr. Ștefan Pop și cu ale celorlalți fruntași și acțiunea D-voastre, și din partea-mi, o dezaprob, și, între împrejurările de față, o țin neactuală și păgubitoare cauzei”.

- 30 aprilie 1918: Proces-verbal privind constituirea la Paris a Comitetului Național al Românilor din Transilvania și Bucovina: „Am hotărât să scuturăm jugul secular, luptând în rândurile marilor noștri Aliați. Noi, românii din Transilvania și din alte provincii subjugate de Austro-Ungaria, aflându-ne în Franța și întrunindu-ne azi la Paris, ne angajăm să continuăm lupta pentru eliberarea noastră de sub jugul străin, prin toate mijloacele ce se află în puterea noastră și cu concursul și participarea fraților noștri din România, constituind

- 7 mai 1918: a fost încheiată Pacea de la Buftea-București care prevedea: ocuparea Dobrogei de Puterile Centrale, rectificări de frontieră în favoarea Austro-Ungariei pe aliniamentul Carpaților, desființarea armatei române, cedarea către Germania a monopolului asupra petrolului românesc pe o perioadă de 90 de ani.

- 9 mai 1918: moare la București „poetul țăranimii”, George Coșbuc.

- 5 iulie 1918: Se înființează, la Washington, din inițiativa lui Vasile Stoica, Liga națională română, cu scopul de a face propagandă în jurul problemei românești; la 13 septembrie, fuzionează cu Comitetul național român.

- 19 iulie 1918: Se constituie în Italia, la Cittaducale, „Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina”, sub conducerea profesorului Simion Mândrescu, cu scopul de a organiza pe prizonierii români din armata austro-ungară în legiuni care să participe la luptă alături de armata italiană.

- 6 septembrie 1918: Se creează, la Paris, Consiliul Național Român Provizoriu, care, în 3 octombrie, a proclamat formarea Consiliului Național al Unității Române, organ reprezentativ, având în conducere pe Take Ionescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. Constantin Angelescu și Ioan Th. Florescu (vicepreședinți). Consiliul este recunoscut la 12 octombrie de guvernul francez, la 5 noiembrie de guvernul S.U.A., la 11 noiembrie de guvernul englez, iar la 22 noiembrie de cel italian drept exponent al intereselor poporului român.

- 15 septembrie 1918: Congresul de la New York al românilor, cehilor, slovacilor, polonilor, sârbilor, croaților și rutenilor votează o moțiune prin care se cere dezmembrarea Austro-Ungariei și eliberarea tuturor popoarelor asuprite.

- 6 octombrie 1918, Iași: Declarația românilor ardeleni și bucovineni refugiați pe teritoriul României, în care se arată că „doresc să fie liberați de sub jugul monarhiei Austro-Ungare și sunt hotărâți să lupte, prin toate mijloacele și pe toate căile, ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber”.

- 12 octombrie 1918: La Oradea s-a întrunit Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania pentru a adopta declarația de următorul conținut: „Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria, costată că urmările războiului îndreptățesc pretenziunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională”.

- 16 octombrie 1918: Manifestul împăratului Carol I de Habsburg „Către popoarele mele credincioase” în care propunea reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state independente, în care Transilvania rămânea mai departe în componența Ungariei.

- 18 octombrie 1918:

Alexandru Vaida Voevod a citit în parlamentul de la Budapesta declarația Partidului Național Român din 12 octombrie 1918, în care arăta că „în baza aceluși drept natural, că asupra sorții sale fiecare națiune să dispună ea însăși, pe care drept guvernul Ungariei, prin oferta de armistițiu a

Adrian ONOFREIU, *Prolegomene referitoare la anul 1918*¹¹¹.

Formularea din titlu definește modelul atitudinal pe care îl propunem în analiza surselor și resursei istoriografice referitoare la centenarul Marii Uniri. Nu este întâmplătoare această abordare, deoarece despre subiect s-a scris și se va mai scrie – cel puțin în 2018 – în tradiția noastră istoriografică, care „abordează” în acest registru teme majore ale trecutului, în momente aniversare.

---

monarhiei încă l-a recunoscut, Națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să-și valideze acest drept și în consecință, pretinde și pe seama ei dreptul ca ea însăși, în mod liber și fără de vreo influență străină să-și stabilească așezarea ei ca stat și raportul ei de coordonare între națiunile libere”.

- Manifestul „Către popoarele lumii” al Marelui Sfat Național Român din Transilvania, în care se afirma în fața opiniei publice mondiale dorința de a se uni cu România.

- 27 octombrie 1918 – vizita la Budapesta a arhiducelui Iosif, în calitate de „homo regius”, pentru a trata cu șefii partidelor politice alcătuirea noului guvern maghiar.

- A avut loc la Cernăuți o mare adunare care a decis proclamarea Adunării Naționale Constituante a Bucovinei, care a decis „unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent.

- 28 octombrie 1918 – Proclamația „Către Națiune” a arhiducelui Iosif.

- 29 octombrie 1918 – Alexandru Vaida Voevod a fost primit în audiență de arhiducele Iosif.

- Se constituie Sfatul Național Român al comitatului Bistrița-Năsăud.

- 30 octombrie 1918 – S-a constituit Consiliul Național Român al Națiunii Române din Ungaria și Ardeal, alcătuit din delegații Partidului Național Român, Dr. Teodor Mihali, Dr. Alexandru Vaida-Voievod, Dr. Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Dr. Aurel Vlad și ai Partidului Social-Democrat al românilor din Ungaria, Ioan Fluieraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Bazil Surdu, Tiron Albani și Iosif Renoiu.

- S-a constituit la Viena, Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români, care a hotărât ca toți ofițerii și soldații să stea neclintiți în serviciul cauzei sfinte a Națiunii Române, alegerea unui senat al ofițerilor și soldaților români, organ central ce avea între membrii săi și reprezentanți ai diferitelor corpuri de armată în care se aflau și români și care urma să se pună în legătură cu militarii români din întreaga monarhie și să facă un apel către toți ofițerii și soldații români.

- 31 octombrie 1918: Proclamația „Către Națiunea Română”, în care se aduce la cunoștință opiniei publice constituirea Consiliului Național Român Central ca unicul for de conducere al românilor transilvăneni și principiile lui de acțiune.

Transformările de la sfârșitul Marelui Război au determinat și concentrarea eforturilor fruntașilor mișcării naționale românești pentru realizarea dezideratelor care veneau din trecutul îndepărtat și și cereau impunerea în practica guvernării unui regim vetust, sau, în ultimă instanță, înlocuirea lui, prin aplicarea principiului autodeterminării popoarelor. Efortul lor a fost încununat prin izbânda de la 1 decembrie 1918. De aceea, generația unirii a determinat și modul de transmitere a trăirilor și faptelor de atunci, urmașilor. Pentru prima dată, românii erau adunați în granițele aceluiași stat și și puteau decide singuri soarta viitoare. Au fost clipe, momente solemne, care trebuiau asumate în creuzetul valorilor perene ale noului stat național unitar român.

- 2 noiembrie 1918: Manifestul prin care se anunță constituirea Senatului Național Român din Ardeal cu sediul al Cluj, ca Secție Civilă și Militară a Consiliului Național Român Central de la Arad, care „stă neclintit pe temeiul dreptului sfânt, ca națiunea independentă română să-și croiască singură soarta și rezervă exclusiv adunării naționale suverane hotărârea asupra așezării viitoare de stat a întregului popor român”.

- 3 noiembrie 1918:

- Directiva Consiliului Național Român Central privind formarea Consiliilor și Gărzilor Naționale Românești comitatense, cercuale și locale.

- Manifestul prin care se anunță constituirea la Bistrița a Sfatului Poporal al comitatului Bistrița-Năsăud, care „face poporul băgător se seamă că toate hotărârile legale referitoare la susținerea ordinii publice, apărarea averii, sau a siguranței personale stau și astăzi în vigoare și aceea care ar lucra contra legii, vor fi aspru pedepsiți”.

- Manifest al Sfatului Național Român din Ardeal semnat de Amos Frâncu în care solicită: „păziți pacea și așteptați în liniște poruncile sfatului Național! Păziți frăția și pacea cu toate neamurile din Ardeal! Dați tribunilor Voștri tot ajutorul pentru pacea tuturor”.

- Directiva Consiliului Național Român Central, semnată de Teodor Mihali, denumită „Spre orientare”, în care sunt expuse principiile pentru constituirea și organizarea consiliilor naționale române comitatense.

- Circulara Consiliului Național Român al comitatului Solnoc-Dăbâca referitoare la constituirea consiliilor naționale române comunale și a gărzilor naționale române.

- În adunarea poporului român din Năsăud s-a decis „înlăturare imediată a organelor administrative, a jandarmeriei, a primarului și notarului comunal pe motiv că în decursul războiului aceste organe au abuzat în măsură nemaipomenită de puterea lor oficială”.

- Procesul-verbal luat la Năsăud, în adunarea de constituire a Comitetului Național și a Gărzii Naționale Române.

- 5 noiembrie 1918: Telegrama de la Washington, semnată de secretarul de stat al Afacerilor Străine, Robert Lansing, adresată guvernului român, în care se arată că „Statele Unite sprijinesc postulatele poporului român în lăuntru și în afara granițelor Regatului și nu va între-lăsa ca în timp potrivit, să-și valideze influența, ca poporul român să-și redobândească drepturile politice și teritoriale juste”.

De aceea, s-a început cu prezentarea evenimentelor din perioada războiului, inclusiv a realizării actului unirii¹¹² și apoi, a prezentării consemnărilor unor participanți direct implicați¹¹³.

În acest context, interogația asupra temei ne descoperă în primul rând, *cronologia* evenimentială pentru Transilvania. Reținem în acest sens, următoarele repere:

- 17 ianuarie 1918: Apare, la Paris, primul număr din publicația săptămânală „La Roumanie” care avea drept scop sprijinirea, în emigrație, în plan publicistic și diplomatic a revendicărilor românești.

- 6 noiembrie 1918: Manifestul Consiliului Național Român Central „Către Națiunea Română”.

- 7 noiembrie 1918: Consiliul Național Român Central hotărăște înființarea de gărzi naționale și de gărzi civile sătești pe întreg teritoriul locuit de români în Transilvania și Ungaria, pentru „păstrarea liniștii și averii fiecăruia”.

- Apare la Bistrița „Glasul Vremei”. Organ național ocașional, în care au fost publicate articole referitoare la conduita românilor, organizarea gărzilor naționale, jurământul lor, directive ale Consiliului Național Român Central și ca supliment, sub titlul „Frați români”, deoarece „cheagul care unește mai mult un popor și îl împintenează mai mult la muncă și fapte mari este cântarea”, poezii patriotice.

- 9 noiembrie 1918: Raportul lui Iulian Marțian către Sfatul Național Român din Cluj, prin care comunică înființarea și activitatea Gărzii Naționale Române din Năsăud.

- 9 noiembrie 1918: Ordin al locotenentului Cerbulescu, comandantul militar al Năsăudului, prin care dispune restaurarea fostelor autorități administrative, reprimirea locuitorilor alungați și modificări în mersul trenurilor pe calea ferată someșană.

- 10 noiembrie 1918:

- Nota Consiliului Național Român Central adresată guvernului Ungariei, în care preciza că „în urma dezvoltării precipitate a evenimentelor, am ajuns la convingerea că, în conformitate cu drepturile de liberă dispunere a popoarelor și, în interesul națiunii române și al minorităților conviețuind cu românii, în scopul menținerii ordinii publice și siguranței persoanelor și avutului lor, este necesar ca, de pe acum, să preluăm întreaga putere a guvernului în ținuturile locuite de români în Ungaria și în Ardeal.

Aceste ținuturi cuprindeau următoarele comitate: Timiș-Torontal, Caraș-Severin, Arad, Bihor, Satu-Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dobâca, Sibiu, Brașov, Făgăraș, Trei Scaune, Turda-Arieș, Hunedoara, Ciuc, Sălaj, Cojocna, Mureș-Turda, Alba Inferioară, Târnava Mică, Târnava Mare, Odorheiu, precum și în părțile locuite de români din comitatele Bichiș, Cenad și Ugocea”.

- Telegrama secțiunii Partidului Social-Democrat Român din Rodna prin care „își manifestează devotamentul față de Consiliul Național Român”.

- 5 februarie 1918: Ultimatumul adresat de feldmareșalul Von Mackensen guvernului român aflat în exil la Iași, „pentru a-și lămurii poziția”.

- 28 februarie 1918: Amos Frâncu adresează o scrisoare deputatului Ștefan Cicio-Pop, în care arăta că nu exista „decât o singură soluție: renunțarea deputaților la mandat, motivat pe bază strict legală și constituțională, punând în lumina adevărului stările create și lămurirea obștei, printr-un manifest”.

- 27 martie 1918: Sfatul Țării de la Chișinău a decis unirea Basarabiei cu România, „în puterea dreptului istoric și de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta, se unea pentru totdeauna cu România”.

- 11-23 noiembrie 1918 Consemnări zilnice referitoare la organizarea și activitatea Consiliului Național Român din Năsăud.

- 13-14 noiembrie 1918: au avut loc la Arad tratative între reprezentanții Consiliului Național Român Central, Dr. Ștefan Cicio-Pop, Goldiș Vasile, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Ioan Suciu, Virgil Bontescu, Petru Groza, Mihail Groșan, Iustin Mareș, Cornel Iancu, Gheorghe Crișan, Sever Miclea, Valer Pop, iar din partea socialiștilor români, Iosif Jumanca, Ioan Fluieraș și Enea Grapini și reprezentanții maghiarilor, Oskar Jászai, Dezideriu Bokany, social democrat, Dr. Iuliu Racz, secretar de stat, Dr. Otto Roth, comisarul guvernial al Banatului, Dr. Ștefan Apathy, comisarul guvernului al comitatului Cojocna, Somló Bodog, profesor universitar, Dr. Varjassy Ludovic, comisar guvernial al comitatului Arad.

- Manifestul Marelui Cartier General al Armatei Române:
ROMÂNII!

Din înalt ordin al Majestății Sale, Regele Ferdinand I, în urma chemării Comitetului Național Român, armata noastră a trecut Carpații, pășind cu dragoste frățească pe pământul Transilvaniei; oștirea română vine în numele unor sfinte drepturi naționale și omenești, pentru a garanta libertatea deplină a tuturor.

Însuflețiți de aceste gânduri, asigurăm pe toți locuitorii pământului românesc până la Tisa și Dunăre, fără deosebire de neam și lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturor.

Îndemn deci întreaga populație ca, sub pavăza oastei române, să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o turburare.

Fiecărui locuitor i se va respecta libera exercitare a drepturilor sale cetățenești, dar în același timp, se pune în vedere tuturora, că orice încercare de a provoca dezordinea, de a săvârși acte de violență sau de nesupunere, se va pedepsi cu toată severitatea.

Șeful Statului Major, general de armată, general Prezan.

- Guvernul României emite la Iași documentul de acreditare a misiunii lui Solomon Haliță la fruntașii mișcării naționale românești din Transilvania, care specifica că „este însărcinat a se pune în raporturi cu Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Ungaria, pentru a stabili modalitățile în care Guvernul Român va trebui să vină în ajutorul fraților noștri în aceste momente grele pentru națiunea noastră”.

- 2 aprilie 1918: Ștefan Cicio-Pop îi răspunde lui Amos Frâncu arătând că „exclusiv, Conferința Națională este autorizată a delibera în această chestiune primordială, dat fiind că, Conferința (sic!) Națională ținută în 1905 a hotărât intrarea partidului în luptele electorale”.

- 9 aprilie 1918: Scrisoarea de răspuns a vice-președintelui Partidului Național Român adresată lui Amos Frâncu, în care arată că este „întru toate de acord cu părerile d-lui. Gheorghe Pop de Băsești, a d-lui. Dr. Ștefan Pop și cu ale celorlalți fruntași și acțiunea D-voastre, și din partea-mi, o dezaproab, și, între împrejurările de față, o țin neactuală și păgubitoare cauzei”.

- 14 noiembrie 1918: Scrisoarea trimisă de Ion I. C. Brătianu prin Solomon Haliță, de la Iași, în care se pronunță pentru „unirea desăvârșită a tuturor sufletelor și a tuturor ținuturilor, libertate și dreptate pentru toți de orice neam și orice religie, dezvoltarea larg democratică, reforme electorale și agrare”.

- 17 noiembrie 1918: Consiliul Național Român din Năsăud aderă la deciziile Consiliului Național Român Central de la Arad.

- 18 noiembrie 1918: Manifest către popoarele lumii, prin care Consiliul Național Român Central afirmă în fața opiniei publice mondiale dorința românilor transilvăneni de a se uni cu România.

- Ordin de zi nr. 1 al Gărzii Naționale Năsăud referitor la constituire.

- 20 noiembrie 1918: Apelul Comandei Supremă a Gardelor Naționale Române din Ungaria și Transilvania „Către națiunea română” în care solicita susținerea acestor unități alcătuite de populația română.

- Convocarea de către Consiliul Național Român Central a adunării de la Alba-Iulia: „„Istoria ne cheamă la fapte. Mersul irezistibil al civilizațiunii omenеști a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoștinței de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte și vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți. În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărască însăși soarta de acum înainte. Națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul său hotărâtor asupra sortii sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă. În scopul acesta convocăm Adunarea Națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de duminică, în 18 noiembrie (stil vechi)/1 decembrie (stil nou) a.c., la orele 10 a. m”.

- La adunarea de la Alba-Iulia urmau să participe: „1. Episcopii români din Ungaria și Transilvania. 2. Toți protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești. 3. Câte un exmis al fiecărui consistoriu și capitlu. 4. Câte doi exmiși ai societăților culturale, asociațiunea fondului de teatru, asociațiunea arădană, etc. 5. Câte doi exmiși din partea fiecărei reuniuni femeiești. 6. De la fiecare școală medie/gimnaziu/școală reală, apoi, de la fiecare institut teologic, pedagogic și școală civilă, câte un reprezentant al

- 30 aprilie 1981: Proces-verbal privind constituirea la Paris a Comitetului Național al Românilor din Transilvania și Bucovina: „Am hotărât să scuturăm jugul secular, luptând în rândurile marilor noștri Aliați. Noi, românii din Transilvania și din alte provincii subjugate de Austro-Ungaria, aflându-ne în Franța și întrunindu-ne azi la Paris, ne angajăm să continuăm lupta pentru eliberarea noastră de sub jugul străin, prin toate mijloacele ce se află în puterea noastră și cu concursul și participarea fraților noștri din România, constituind

- 7 mai 1918: a fost încheiată Pacea de la Buftea-București care prevedea: ocuparea Dobrogei de Puterile Centrale, rectificări de frontieră în favoarea Austro-

---

colegiului profesoral. 7. Câte doi delegați ai fiecărei reuniuni învățătoarești. 8. Garda Națională, reprezentată prin câte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune comitatensă. 9. Câte doi delegați de la fiecare reuniune de meseriași. 10. Delegații Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentanți ai muncitorimii organizate. 11. Tinerimea universitară, prin câte doi exmiși ai săi și, în fine: 12. Fiecare cerc electoral în care locuiesc români, prin cinci reprezentanți/delegați”.

- „Îndată ce s-a aflat că adunarea națională s-a fixat pe ziua de 1 decembrie 1918, au început pregătiri febrile, în conformitate cu instrucțiunile. În toate părțile era o bucurie de nedescris și, nu cred că vreodată în istoria țărilor, să se fi cunoscut un mai pronunțat dor de unire, încât din toate unghiurile Ardealului, Banatului și cele mai îndepărtate părți ale Ungariei locuite de români, necruțând nici o jertfă, alergau la Alba-Iulia, pentru a-și exprima răspicat și hotărât, că vor unirea pe vecie cu țara mamă”.

- Măsurile de pază și siguranță au fost luate deja cu două zile înainte de ziua adunării. Aceste măsuri au constat din următoarele:

1. *Siguranța în oraș*, asigurată prin puternice pichete, repartizate pe sectoare, apoi, plasați pe acoperișele caselor și turnurilor de biserici de unde se domina.

2. *Siguranța în cetate*, prin faptul că a fost ocupată sala Cerului Militar cu zile înainte de un puternic detașament militar sub comanda căpitanului Ioan F. Negruțiu. Aci urma să se țină adunarea. Apoi, alte măsuri polițienești, luate în diferitele puncte ale cetății.

3. *Asigurarea circulației* prin cordoane armate, iar la intrări și încrucișări de drumuri, indicațiunile erau date de către ofițeri și subofițeri. Erau anumite norme stabilite conform cărora în oraș nu se putea intra individual, decât cu legitimație și în coloane, numai având în frunte pe preotul, intelectuali și primarul comunei respective.

4. *Asigurarea adunării pe câmpia Albei-Iulii* prin pichete posturi fixe, alimentate de detașamente puternice de la cazarmile apropiate. Câmpia era înconjurată la mari distanțe de un cordon de soldați, prin care nu se putea trece decât în grupuri compacte, ori având legitimație specială.

5. *Pentru a preveni vreun atac din afară* sediul adunării naționale, cât și a întrunirii poporului a fost înconjurat cu trei cordoane de avanposturi, care spre punctele periferice erau tot mai răzlețe și a cărui cerc extern era în

Ungariei pe aliniamentul Carpaților, desființarea armatei române, cedarea către Germania a monopolului asupra petrolului românesc pe o perioadă de 90 de ani.

- 9 mai 1918: moare la București „poetul țărânimii”, George Coșbuc.

- 5 iulie 1918: Se înființează, la Washington, din inițiativa lui Vasile Stoica, Liga națională română, cu scopul de a face propagandă în jurul problemei românești; la 13 septembrie, fuzionează cu Comitetul național român.

- 19 iulie 1918: Se constituie în Italia, la Cittaducale, „Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina”, sub conducerea profesorului Simion Mândrescu, cu scopul de a organiza pe prizonierii români din armata austro-ungară în legiuni care să participe la luptă alături de armata italiană.

---

afară de bătaia puștii, la o distanță circa 6.000 metri, în pădurile și pe dealurile ce împrejmuesc Alba-Iulia, în afară de aceste măsuri s-a mai asigurat și organizat un serviciu sanitar în oraș și pe câmpia unde se ținea adunarea poporului, punându-li-se la dispoziție și mijloacele necesare de locomoțiune. În afară de aceasta, s-au luat chiar și măsurile în vederea plecării mulțimii din Alba-Iulia.

- 21 noiembrie 1918: Solomon Halită trimite prin curier la Iași, după consfătuirea de la Dej cu Teodor Mihali și Alexandru Vaida Voevod, primul raport către Guvernul României, în care solicită ca „trupele Înțelegerii/Antantei să ocupe fără amânare linia strategică dintre hotarul etnic maghiar și român”.

- 22 noiembrie 1918: Consiliul Național Român Central din Transilvania cere, ultimativ, guvernului maghiar să-i recunoască puterea deplină asupra teritoriului Transilvaniei.

- 23 noiembrie 1918: Apel către românii din văile Someșului și Bârgăului pentru a alege cinci delegați ai cercului electoral Bistrița pentru adunarea de la Alba-Iulia.

- A fost ales ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din partea Gimnaziului grăniceresc din Năsăud profesorul Nicolae Drăganu;

- 26 noiembrie 1918: Au fost aleși delegați ai cercului electoral Bistrița pentru adunarea de la Alba-Iulia: Gavril Tripon, Dionisie Login, Petru Poruțiu, Mihai Doroftei și Ioan Cotoc;

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia, din partea Comisiunii administratoare a fondurilor grănicerești năsăudene Vasile Pahone și Ion Dologa;

- 27 noiembrie 1918: Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia:

- din cercul electoral Becelan: Octavian Pavelea, Vasile Chendrean, Teodor Pașcu, Elie Iuga și Iuliu Sonea;

- din cercul electoral Năsăud: Eliseu Dan, Ioan Păcurariu, Victor Onișor, Laurențiu Oanea și Ioan Catarig Zegrean;

- din cercul electoral Teaca: Nicodim Morar, Ion Buzea, Todor Stanca, Toderică Cristea, Dr. Eugen Bran;

- din partea Reuniunii de binefacere a femeilor greco-catolice și greco-orientale române din Bistrița Maria Onișor și Ana Gherman;

- 6 septembrie 1918: Se creează, la Paris, Consiliul Național Român Provizoriu, care, în 3 octombrie, a proclamat formarea Consiliului Național al Unității Române, organ reprezentativ, având în conducere pe Take Ionescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. Constantin Angelescu și Ioan Th. Florescu (vicepreședinți). Consiliul este recunoscut la 12 octombrie de guvernul francez, la 5 noiembrie de guvernul S.U.A., la 11 noiembrie de guvernul englez, iar la 22 noiembrie de cel italian drept exponent al intereselor poporului român.

- din partea Reuniunii învățătoarești gr-cat. „Mariana” din Năsăud, Macedon Linul și Ioan Marcu;

- 28 noiembrie 1918: Consiliul Național Român din Bucovina a decis unirea Bucovinei cu România.

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Josenii Bârgăului: Dr. Andrei Buzdug, Alexandru Lunčan, Simeon Pahone.

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Galații Bistriței: Lazăr Coman, Vasiliu Jeican;

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Herina: Emil Bartoș, Alexandru Bilegan;

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Iad/Livezile: Victor Mureșian;

- din partea Comitetului administrativ al fondurilor grănicerești din Năsăud, Teodor Șimon și Vasile Bichigean;

- din partea Reuniunii meseriașilor români din Bistrița, Mihai Buta și Ioan Someșan;

- din partea Reuniunii române de cântări din Năsăud, Victor Motogna;

- din partea Reuniunii române de lectură din Năsăud, Vasile Moisil și Emil Precup;

- din partea Secțiunii locale Rodna a Partidului Social-democrat Român din Ungaria și Transilvania, Alexandru Cârđan, Victor Sângerozan și Iosif Tăpălagă.

- din partea Gărzii Naționale Române din comitatul Bistrița-Năsăud, căpitanul Nicolae Anton și plutonierul Vasile Marțian;

- 29 noiembrie 1918: Telegrama Senatului Național din Cluj prin care comunică faptul că „pentru Alba-Iulia pleacă sâmbătă tren special la 2 ore după amiază, așa încât Năsăudenii și Bistrițenii vor avea legătură la orele 1/2 3 în Apahida. Deci toții Năsăudenii și Bistrițenii să plece sâmbătă dimineața”.

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din cercul electoral Dej Ioan Tarniță, din Ciceu Corabia;

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din Maieru preotul Iulian Ciorba;

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia: Nistor Gabor, Grigore Lupoai, Alexandru Alexi, Al. Mărcuș și Al. Alexi din Sângerozul Român/Sângerorz-Băi.

- 15 septembrie 1918: Congresul de la New York al românilor, cehilor, slovacilor, polonilor, sârbilor, croaților și rutenilor votează o moțiune prin care se cere dezmembrarea Austro-Ungariei și eliberarea tuturor popoarelor asuprite.

- 6 octombrie 1918, Iași: Declarația românilor ardeleni și bucovineni refugiați pe teritoriul României, în care se arată că „doresc să fie liberați de sub jugul monarhiei Austro-Ungare și sunt hotărâți să lupte, prin toate mijloacele și pe toate căile, ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber”.

- 1 decembrie 1918: Dr. I. Suciu: Domnilor delegați! Comitetul Național Central din Arad a decis în 15 l. tr. Convocarea adunării naționale de astăzi a poporului român din Transilvania, Ungaria și Banat, pentru ca să decidă asupra sortii sale.

Credenționale au intrat nu numai din cele 24 de comitate, ci au mai intrat dintr-unul, deci în total, 25 de județe. Au intrat credenționale din aproape toate cercurile electorale, adică din 130 circumscripții electorale, din care s-au prezentat peste 680 delegați. Afară de aceștia, multe cercuri au trimis și supleanții. S-au prezentat Prea Sfinților Lor, domnii episcopi (aclamațiuni, trăiască), au sosit exmișii consistoriilor și capitelor. Apoi, delegații societăților culturale românești, ca Asociațiunea Transilvană pentru Cultura Poporului Român, cea pentru Fondul de Teatru și peste 100 de alte asociațiuni.

S-au prezentat de la fiecare școală medie și de la institutele teologice și pedagogice delegați speciali. Au sosit delegații reuniunilor învățătoresți, ai reuniunilor de meseriași, delegațiile Partidului Social-Democrat Român, cei ai gărzilor naționale și au venit și aceea, care reprezintă viitorul națiunii noastre: tinerimea universitară română. Aici sunt credenționalele, aici e lista delegaților, dacă doriți să citim listele delegaților.

Raportez numai scurt, că s-au prezentat delegați și din comitatele Treiscaune, Ciuc, și din Cenad, Bichiș, și chiar din Ugocea, la adunarea națională de astăzi, la încoronarea visului tuturor românilor. S-au prezentat învingând și trecând peste piedici mari și frații din Torontal.

Comisia verificatoare a aflat toate actele în ordine. Vă rog să luați la cunoștință.

Sunt 1.228 de delegați”.

- Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia precizează la punctul I: *„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România”.*

- 2 decembrie 1918:

- Întrunirea Marelui Sfat Național în sala Tribunalului din Alba Iulia care hotărăște constituirea unui Consiliu Dirigent format din 15 membrii și având președinte pe Iuliu Maniu pentru administrarea Transilvaniei. Marele Sfat Național și Consiliul Dirigent își stabilesc sediul la Sibiu.

-12 octombrie 1918: La Oradea s-a întrunit Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania pentru a adopta declarația de următorul conținut: „Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria, costată că urmările războiului îndreptățesc pretenziunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională”.

- 16 octombrie 1918: Manifestul împăratului Carol I de Habsburg „Către popoarele mele credincioase” în care propunea reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state independente, în care Transilvania rămânea mai departe în componența Ungariei.

- 18 octombrie 1918:

- În Conferința profesorilor români de la Alba-Iulia s-a decis modificarea planului de învățământ și eliminarea materiilor care tratau istoria patriei/Ungaria.

- Solomon Haliță trimite primului ministru al României raportul referitor la desfășurarea adunării de la Alba-Iulia.

- 5 decembrie 1918: Adresa vice-comitelui Hunyadi Imre, prin care comunică prevederile Ordonanțelor nr. 1 și 2 ale comandantului militar al județului Bistrița-Năsăud, maiorul Coroamă.

- Armata Română a intrat în Bistrița.

- 6 decembrie 1918: Memoriul lui Emil Hațieganu președintele Consiliului Național Român Cluj adresat armatei române din Bistrița, în care, după ce prezintă atitudinea ostilă a autorităților maghiare, solicită ca „atât pentru garantarea averii și vieții românilor din Cluj, centrul șovinismului maghiar, cât și pentru interese de ordin superior național românesc, vă implorăm să luați dispoziții ca Clujul (sic!) să fie ocupat fără întârziere de armata română”.

- 24 decembrie 1918: Regele Ferdinand emite Decretul-lege de unire a Transilvaniei cu România.

- 27 decembrie 1918: Apelul locotenentului Cerbulescu, comandantul militar al Năsăudului în care solicită conlucrarea la întărirea României Mari și asigură concursul armatei: „uniți în cuget și în simțiri, să contribuim cu toții, cu munca și înțelepciunea noastră, la întărirea așezământului României Mari”.

- 8 ianuarie 1919: Adunarea națională a sașilor la Mediaș, care se declară de acord cu actul politic înfăptuit la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 la Alba Iulia.

- 28 iunie 1919: Se semnează, la Versailles, Tratatul de Pace dintre Puterile Aliate și Germania. Privitor la România, acesta prevedea încetarea tuturor drepturilor, titlurilor, privilegiilor de orice natură asupra cablului Constanța-Istanbul, ce intra în posesia României. Germania era obligată să renunțe la Tratatul de la București din 7 mai 1918. În problema Dunării, Tratatul prevedea menținerea Comisiei Europene a Dunării și înființarea pentru traseul Brăila-Delta Dunării până la Marea Neagră a unei Comisii Internaționale a Dunării. Tratatul a fost ratificat de România la 14 septembrie 1920.

Alexandru Vaida Voevod a citit în parlamentul de la Budapesta declarația Partidului Național Român din 12 octombrie 1918, în care arăta că „în baza acelui drept natural, că asupra sorții sale fiecare națiune să dispună ea însăși, pe care drept guvernul Ungariei, prin oferta de armistițiu a monarhiei încă l-a recunoscut, Națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să-și valideze acest drept și în consecință, pretinde și pe seama ei dreptul ca ea însăși, în mod liber și fără de vreo influență streină să-și stabilească așezarea ei ca stat și raportul ei de coordonare între națiunile libere”.

- 10 septembrie 1919: Semnarea la Saint Germain en Laye a Tratatului de Pace dintre Puterile Aliate și Austria, prin care s-a recunoscut unirea Bucovinei cu România.

- 29 decembrie 1919: Parlamentul României votează legile de ratificare a unirii Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului, Banatului, Bucovinei și Basarabiei cu România.

- 4 iunie 1920: Semnarea a Trianon, a Tratatului de Pace între Puterile Aliate și Ungaria, prin care s-a recunoscut unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

- 15 octombrie 1922: încoronarea la Alba-Iulia a regelui Ferdinand drept rege al tuturor românilor.

Expozeul „drumului unirii” s-a bazat pe rezultatele cercetării istorice, fie la nivel național, fie, aplicat județului Bistrița-Năsăud.

În primul caz, producția istoriografică ulterioară s-a datorat fie unor actori ai evenimentelor, fie, ulterior, cercetărilor pe această temă. Toate au avut însă ca trăsătură generală potențarea caracterului peren al unirii.

De la prezentarea evenimentelor din perioada războiului, inclusiv a realizării actului unirii, la consemnările unor participanți direct implicați, s-a ajuns treptat, la instituționalizarea aparițiilor determinate de aniversarea unui număr de ani de la evenimente.

În acest sens, la 10 ani de la unire, cercetarea istorică a dovedit un progres semnificativ și s-a prezentat cu realizări remarcabile. Tot acum a fost statuat la nivel ideatic cultul pentru valoarea simbolică a sărbătoririi evenimentului. „Ziua nașterii este o aniversare plăcută chiar pentru orice persoană. Ziua nașterii libertății a unui popor este nu numai prilej de o aniversare veselă, ci chiar de un cult. Cultul Albei-Iuliei înseamnă cultul libertății naționale – continuă definiția – pentru care generațiile trecute au jertfit atât de mult (s. n.).

Următorul moment aniversar, după scurgerea încă a unui deceniu, a fost marcat mai ales de acțiunea impusă de regele Carol II pentru consemnarea realizărilor din varii domenii, de către autorități ale statului, pentru formarea unei baze documentare care trebuia să ofere argumente în susținerea propriului regim.

În perioada ocupației maghiare a Transilvaniei a fost rememorat momentul aniversar la 25 de ani, prin publicarea actelor unirii, „comunicate de Zenovie Pâclișan”.

- Manifestul „Către popoarele lumii” al Marelui Sfat Național Român din Transilvania, în care se afirma în fața opiniei publice mondiale dorința de a se uni cu România.

- 27 octombrie 1918 – vizita la Budapesta a arhiducelui Iosif, în calitate de „homo regius”, pentru a trata cu șefii partidelor politice alcătuirea noului guvern maghiar.

- A avut loc la Cernăuți o mare adunare care a decis proclamarea Adunării Naționale Constituante a Bucovinei, care a decis „unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent.

Istoriografia postbelică a continuat marcarea momentelor aniversare, cu realizări importante pentru contextul în care au apărut. S-a marcat astfel o jumătate de secol de la evenimente, privite ca „încununare” a luptelor poporului român, s-au reeditat ediții de aceeași factură, au apărut lucrări tematice. De altfel, această direcție era întărită de unul dintre participanții la evenimente. Într-o scrisoare datată 27 iulie 1970, adresată locuitorilor din satul natal, Șanț, acesta definea periodicitatea realizărilor istoriografice determinate de momente aniversare. „În 1958 noi trei (Albani, Renoiu și Grapini), încă în viață și astăzi, din fostul CNRC, reprezentanți ai clasei muncitoare, am tatonat la forurile superioare de partid și de stat, oportunitatea serbării a patruzeci de ani de la Unire. Răspunsul a fost-precizează în continuare Grapini - că se va sărbători în cadrul solemn Semicentenarul Unirii în 1968, așa după cum a și fost, spre mulțumirea și bucuria noastră, a tuturor, acum în Republica Socialistă România”.

Corolarul acestora s-a concretizat în publicarea unei serii - care s-a vrut exhaustivă - de volume la momentul aniversării a șaptezeci de ani de la evenimente și mai apoi, la o altă aniversare.

Toate preocupările istoriografiei asupra subiectului au beneficiat și de aportul informațiilor din presa românească a epocii, în special ziarul reprezentanților mișcării naționale, „Românul”, apărut la Arad sau cel al social-democraților, „Adevărul”. În aceeași direcție, mărturiile documentare au fost concentrate în anii '70 ai secolului XX la nivelul Arhivelor Statului de atunci, oferind un cadru generos de cercetare la nivel centralizat!

În acest context, realizările la nivelul actualului județ Bistrița-Năsăud prezintă multe similitudini. Interogația argumentativă reține în primul rând, preocupările istoriografice debutate în deceniul 8 al secolului XX prin prezentarea conținutului singurului număr apărut în limba română al unei publicații locale, care se adresa la 7 noiembrie 1918 poporului, „lubiți frați! Suntem liberi”!, a oficiosului social-democrației germane din Bistrița, „Die Volkswacht”/„Straja Poporului”, atitudinea sașilor, sau sinteza evenimentelor din luna noiembrie și s-a concretizat prin cosemnarea amintirilor participanților la evenimente și prezentarea aportului la actul unirii a unora din personalitățile locale. În aceeași direcție, au fost publicate documente, lucrări referitoare la desfășurarea factologică a evenimentelor sau altele, care impun un travaliu de redescoperire și publicare conform criteriilor științifice a documentelor.

- 28 octombrie 1918 - Proclamația „Către Națiune” a arhiducelui Iosif.
- 29 octombrie 1918 - Alexandru Vaida Voevod a fost primit în audiență de arhiducele Iosif.
- Se constituie Sfatul Național Român al comitatului Bistrița-Năsăud.
- 30 octombrie 1918 - S-a constituit Consiliul Național Român al Națiunii Române din Ungaria și Ardeal, alcătuit din delegații Partidului Național Român, Dr. Teodor Mihali, Dr. Alexandru Vaida-Voievod, Dr. Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Dr. Aurel Vlad și ai Partidului Social-Democrat al românilor din Ungaria, Ioan Fluieraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Bazil Surdu, Tiron Albani și Iosif Renoiu.

Tendința recuperatoare inaugurată după 1989 s-a concretizat în publicarea unor studii/lucrări tematice, dedicate creionării portretelor celor care au fost „mandați” să reprezinte comitatul/județul la adunarea de la Alba-Iulia, evocării memorialisticii personajelor implicate în desfășurarea evenimentelor a rolului important avut în crearea cadrului organizatoric al adunării de la Alba-Iulia, datorită misiunilor asumate din partea guvernului și a regelui în toamna anului 1918 sau, a „lucrării” transilvănenilor asupra propriului destin, în anii premergători unirii.

Consemnări documentare ale evenimentelor din toamna anului 1918 - datorate unor slujitori ai bisericii, păstori ai comunităților pe care le-au slujit - au descoperit noi valențe ale procesului unificator, prin înregistrarea temporală concordantă cu acestea.

„Înregistrări” ale evenimentelor din anul 1918 au fost cuprinse și în lucrări monografice ulterioare, pentru localități din județul Bistrița-Năsăud. De asemenea, s-au concretizat în analize de sinteză referitoare la informațiile documentare, în contextul Centenarului.

Producția istoriografică în acest segment a fost precedată de publicarea documentelor unirii. Seria de 10 volume cuprinde și documentele referitoare la actualul județ Bistrița-Năsăud, privind acțiunile premergătoare evenimentului și, îndeosebi, textul credenționalelor pentru reprezentanții cercurilor electorale sau a diferitelor reuniuni, asociații profesionale sau culturale.

În final, prezentăm câteva extrase documentare, atât cu valoare generalizatoare, cât și „aplicate” ținutului bârgaielor. Ele ne întăresc concluzia că și aici, poporul a „rezonat” cu evenimentele generale transilvănene și a contribuit la făurirea României Mari.

1.

În primăvara anului 1918 a brumat, încât mălaiile au degerat și după Sfântul Gheorghe, am arat din nou de mălai, unii au pus orz, dar nu au avut nici un folos de el, deoarece la umplut buruiana și tot a picat. Litra de cucuruz a vândut-o un jidov, Iacob Moise, cu 100 florini, alții o vindeau cu 70-80 florini. Fiind o toamnă lungă, din mălaiul „pus a doua oară, s-a copt om parte.

- S-a constituit la Viena, Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români, care a hotărât ca toți ofițerii și soldații să stea neclintii în serviciul cauzei sfinte a Națiunii Române, alegerea unui senat al ofițerilor și soldaților români, organ central ce avea între membrii săi și reprezentanți ai diferitelor corpuri de armată în care se aflau și români și care urma să se pună în legătură cu militarii români din întreaga monarhie și să facă un apel către toți ofițerii și soldații români.

- 31 octombrie 1918: Proclamația „Către Națiunea Română”, în care se aduce la cunoștință opiniei publice constituirea Consiliului Național Român Central ca unicul for de conducere al românilor transilvăneni și principiile lui de acțiune.

În luna lui septembrie, în 18, prim-pretorul Philipi ne-a convocat comitetul bisericii pentru ca să-i dăm școlile statului; atunci i-am răspuns la ședință că noi școlile nu le dăm, statul își poate face școli câte vrea și totodată, i-am răspuns că prea Veneratul Consistor are de știre despre convocarea comitetului. Prim-pretorele atunci a făcut arătare contra mea la ministru, zicând că a-ș fi contra statului și m-a amenințat că-mi va revira vitele și fânul.

A trecut luna lui septembrie și a sosit octombrie și atunci au început a veni feciori și bărbați de la front. În luna noiembrie s-a făcut pacea și s-a declarat republica. Atunci am început a ne organiza românii, s-au introdus gărzile naționale, am sfințit steagul nostru național în biserica noastră greco-orientală și am jurat cu toții că îl vom apăra de aici înainte.

Oamenii au alungat pe toți jidovii din sat și le-au luat toate cele.

În 1 Decembrie 1918 a fost adunarea de la Alba-Iulia, unde s-a hotărât alipirea Ardealului la România Mare; să trăiască.

În anul 1919, organizându-se România Mare, lucruri însemnate nu s-au întâmplat.

Parohia Bistrița Bârgăului, *Condica bisericei gr-orientale Borgo-Bistrița*, pp. 12-14.

2.

„*Cronica parohiei Mureșenii-Bârgăului*”: autor, preotul Victor Lazăr.

Evenimente din războiul 1914-1918

[...] În toamna anului 1918- fără să-și aducă cineva aminte de sfârșitul războiului, cu care eram obișnuiți de 4 ani - trece cineva prin comună și spune că-i revoluție. Îndată încep a se reîntoarce câte unul din sat, spunând la fel, că-i revoluție. Tot mai mulți se reîntorc din război, până încep a curge 2 rânduri de soldați. Un rând pe o margine de drum, se reîntorceau rușii prizonieri spre Rusia, alt rând, pe cealaltă margine de drum, se reîntorceau ai noștri prizonieri, spre casă.

Aceasta a durat mai mult timp. Au urmat apoi *isprăvile din revoluție*. La soldații în grade și la ofițeri le tăiau stelele - gradele - și ruja de la chipiu - capelă; ce-i aplicați la certe - *bețivii revoluționari* - au început a

- 2 noiembrie 1918: Manifestul prin care se anunță constituirea Senatului Național Român din Ardeal cu sediul al Cluj, ca Secție Civilă și Militară a Consiliului Național Român Central de la Arad, care „stă neclintit pe temeiul dreptului sfânt, ca națiunea independentă română să-și croiască singură soarta și rezervă exclusiv adunării naționale suverane hotărârea asupra așezării viitoare de stat a întregului popor român”.

- 3 noiembrie 1918:

- Directiva Consiliului Național Român Central privind formarea Consiliilor și Gărzilor Naționale Românești comitatense, cercuale și locale.

---

devasta prin orașe și sate. Aici au intrat la jidani, le-au luat veșmintele de prin case și mai ales goleau prăvăliile. *De bucurie că s-a sfârșit războiul, nimeni n-a pus în seamă revoluția.* Aduceau vin în sat cu butoaietele, unii vindeau vin și la alții, *era băutură în sat și se bea fără cruțare.*

Și de bucurie și din beție, având toți arme, împușcau în toate părțile pe afară, că-ți era frică să umbli pe stradă, mai ales noaptea.

S-a format apoi Consiliul Dirigent, în frunte cu d-l Iuliu Maniu - fost deputat pe timpul ungarilor. S-au format „gărzi naționale” în fiecare oraș și sat, la care preotul - pe sate - era președinte. S-au strâns toate armele. În fiecare seară patrula de pază venea la președinte pentru a-i raporta evenimentele de peste zi. Aceasta pentru paza liniștii și ordinii. Numai cât, patrula de pază - fiecare la rândul ei - păzea numai butoaietele de vin, *așa că de câte ori veneau să raporteze, erau ruși de beți.*

S-a ivit apoi boala - gripa spaniolă - care, pe cum scriu gazetele, a făcut mai mari pagube în oameni decât războiul. Spre sfârșitul revoluției, care a durat ca 2 luni, am fost avizați din Tihuța că sosește prima ceață de frați români de peste Carpați.

În timpul anunțat, le-am făcut o primire în fața bisericii, cu frică însă în suflet și cu gândul la unguri, care dacă s-ar întoarce imediat, ne-ar executa. Din fericire am scăpat.

Între primii care au venit pe aici în Ardeal din Vechiul Regat au fost câțiva soldați - rău îmbrăcați, cu ață la pușcă, cu o opincă și un bocanc - în frunte cu Eugen Goga, fratele poetului Octavian Goga, un ofițer și Constantin Bucșan, avocat. I-am bine-ventat. A răspuns Eugen Goga, cu care ne-am îmbrățișat și sărutat de bucuria păcii și unirii pe care o presimțeam și doream. Soldații au fost găzduiți la săteni, iar unul fost în război i-a cinstit cu un butoi mare de vin, iar inteligența la preot.

Aici în comună era post de jandarmi unguri, care simțind revoluția, au luat-o care încotro; notarii încă au părăsit satul, fiind amenințați de către mulți, în urma tratării rele cu soțiile lor rămase acasă.

Într-o zi anunțată a fost mare adunare în Prundu-Bârgăului, pe locul dintre biserica ortodoxă și hotarul comunal - unde a fost multă lume adunată - din toate Bârgaiele, cântând cântece patriotice și naționale, ceea ce nu îndrăznea nimeni până atunci. Nu peste mult, în 1 Decembrie 1918 s-au adunat din toate părțile la Alba-Iulia, la marele act : Unirea tuturor românilor.

- Manifestul prin care se anunță constituirea la Bistrița a Sfatului Poporal al comitatului Bistrița-Năsăud, care „face poporul băgător se seamă că toate hotărârile legale referitoare la susținerea ordinii publice, apărarea averii, sau a siguranței personale stau și astăzi în vigoare și aceea care ar lucra contra legii, vor fi aspru pedepsiți”.

- Manifest al Sfatului Național Român din Ardeal semnat de Amos Frâncu în care solicită: „păziți pacea și așteptați în liniște poruncile sfatului Național! Păziți frăția și pacea cu toate neamurile din Ardeal! Dați tribunilor Voștri tot ajutorul pentru pacea tuturor”.

După Unire așteptam tot mai mari îmbunătățiri, dar cum lumea trebuia adusă la ordine - *oamenii veniți din război erau aplecați spre bolșevism* - lucrurile nu mergeau așa cum ar fi trebuit. Alții explicau lucrul prin aceea că, așa-i după război, vre-o 10 ani până se pun lucrurile la cale.

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale,, fond *Oficiul parohial greco-catolic Mureșenii-Bârgăului*, reg. inv. nr.19, f. 22-28.

3.

1918, noiembrie 7 Bistrița

Jurământul Gardei Naționale Române din Bistrița și sfințirea steagului.

Jurământul Gardei Naționale Române din Bistrița

În ziua de 7 noiembrie la 7 ore s-au adunat toți membri Gardei Naționale Române din Bistrița în număr de vreo 400-500 în curtea Cazarmei honvezilor, azi în posesiunea Gardei române. În frunte cu comandantul lor, dr. G[eorge] Triff, ofițeri români, fruntași și mult popor, întonând imnul „Pe-al nostru steag”, într-o falnică ceată, în ordine pe chipie și în butonieră cu tricolorul român, au venit la biserica română. De aici s-a trimis o ceată a Gardei în frunte cu locotenentul dr. Emil Rebrean după falnicul steag tricolor al Gardei. În urale însuflețite și-a făcut steagul intrarea în sfânta biserică, înțesată de toți membri Gardei și numeroasă inteligență și popor. Dl. dr. G[avril] Tripon, președintele Senatului român, a salutat în cuvinte entuziaste steagul. S-a intonat de toată asistența „Împărate ceresc”, apoi d-nii protopopi D[ionisie] Vaida, I[oan] Dologa și dl. I[oan] Petringel au sfințit steagul cu mare solemnitate. Apoi dl. Tripon în cuvinte însuflețite a predat steagul Gardei naționale române. A vorbit avântat și cu elan dl. protopop (...) explicând tuturor celor de față însemnătatea și solemnitatea (...) și rostul Gardei naționale. A vorbit apoi cu vervă tineresc secretarului Consiliului național român, dr. Victor Moldovan. Lacrimi erau în ochii tuturor, lacrimi de fericire și entuziasm, că în fine a sosit ceasul fericit al neamului nostru. Tot publicul de față în picioare a cântat Imnul național. În frunte cu steagul, într-o falnică falangă, ne-am transpus apoi la localul Gardei, unde sub destoinica conducere a comandantului ei, dr. George Triff, ajutat de ceta ofițerilor Gardei, s-a apucat de munca organizării.

- Directiva Consiliului Național Român Central, semnată de Teodor Mihali, denumită „Spre orientare”, în care sunt expuse principiile pentru constituirea și organizarea consiliilor naționale române comitatense.

- Circulara Consiliului Național Român al comitatului Solnoc-Dăbâca referitoare la constituirea consiliilor naționale române comunale și a gărzilor naționale române.

- În adunarea poporului român din Năsăud s-a decis „înlăturare imediată a organelor administrative, a jandarmeriei, a primarului și notarului comunal pe motiv că în decursul războiului aceste organe au abuzat în măsură nemaipomenită de puterea lor oficială”.

„Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 1, 7 noiembrie 1918, p. 3, publicat de Alexandru Matei, Documente despre Marea Unire: „Glasul Vremei”, „Arhiva Someșană”, seria II, II, Năsăud, 1974, doc. 8, pp. 93-94.

4.

1918, noiembrie 7, Bistrița.

Înștiințarea privind organizarea Gărzilor Naționale Române de pe valea Bârgăului și sfințirea steagurilor acestora.

Organizarea gardelor naționale române de pe văile Bârgăului și sfințirea steagurilor lor.

Zi de mare sărbătoare și însuflețire a fost ziua de 10 noiembrie 1918 pentru poporul din comunele Bârgăului, ziua plină de solemnitate și avânt. Cu tren expres, pavoazat cu drapelele românești comitetul Senatului național român din Bistrița în frunte cu prezidenții ei: dr. G. Tripon, dr. V. Pahone, protopopul D. Vaida, la 12 ½ ore au plecat spre Bârgău. Sosind în gara Borgoprund am fost primiți de M. Sirlincan, comandantul gardei și de dl. notar Varna, iar la primăria comunală ne aștepta gardele române ale celor 8 comune, în frunte cu preoți, steagurile tricolor și numeros public. S-au ținut câteva vorbiri însuflețite, apoi în corpore, cu steagurile în frunte cântând marșuri naționale, ne-am transpus pe piața Borgoprundului, unde sub cerul liber s-a celebrat sfințirea celor 8 steaguri ale celor 8 garde din comunele Borgo - Rus, (Rusu Bârgăului), Borgo - Joseni (Josenii Bârgăului), Borgo - Mijloceni (Mijlocenii Bârgăului), Borgo - Suseni (Susenii Bârgăului), Borgo - Prund (Prundu Bârgăului), Borgo - Bistrița (Bistrița -Bârgăului), Borgo - Tiha (Tiha Bârgăului), și Borgo - Mureșeni (Mureșenii - Bârgăului). (s. a) Sfințirea s-a îndeplinit cu mare ceremonie de protopopii D. Vaida, Dologa, Dan, Flămînd și /D./ Șoneriu. Au vorbit cu avânt și entuziasm: dr. G. Tripon, dr. V. Pahone, Dologa, D. Vaida, Dan, Șoneriu, dl. Schuster, delegatul social - democraților, iar în numele gardei dl. Matei Sirlincan, comandantul ei. S-au dat salve, s-au cântat cântece naționale, a fost un praznic măreț cum n-a mai văzut Bârgăul, lacrimi de fericire se prelingeau din ochii tuturor. Apoi locotenentul. Ordace, zelosul și neobositul organizator și comandantul tehnic al Senatului militar român, ne-a adus știrea telefonică că frații bucovineni, în unirea cu șoimii României, trimit salutul frățesc fraților Bârgăului. Urale și

- Procesul-verbal luat la Năsăud, în adunarea de constituire a Comitetului Național și a Gărzii Naționale Române.

- 5 noiembrie 1918: Telegrama de la Washington, semnată de secretarul de stat al Afacerilor Străine, Robert Lansing, adresată guvernului român, în care se arată că „Statele Unite sprijinesc postulatele poporului român înlăuntrul și în afara granițelor Regatului și nu va între-lăsa ca în timp potrivit, să-și valideze influența, ca poporul român să-și redobândească drepturile politice și teritoriale juste”.

- 6 noiembrie 1918: Manifestul Consiliului Național Român Central „Către Națiunea Română”.

---

lacrimi, fericire și însuflețire ne mai văzută. Urmați de norod și steaguri, în cântece și însuflețire ne-am urcat apoi în trenul fulger național și la semnalul „Gata” ne reîntoarcem iarăși la munca și datorințele noastre.

„Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 1, 7 noiembrie 1918, p. 5, publicat de Alexandru Matei, Documente despre Marea Unire: „Glasul Vremei”, în *Ibidem*, doc. 18, pp. 100-101.

5.

Onorat Senat Național Român Comitatens Bistrița

Subscrisul de prezent sunt aplicat interimal ca subofițer la comanda Gărzii Naționale Române de pe Valea Bârgăului, care *post însă nu îmi va putea asigura existența mea și a familiei mele decât numai pe un timp scurt.*

În urma acesteia, îmi iau libertatea a-mi oferi serviciile mele Onoratului Senat Național Român Comitatens și a vă ruga să bine voiți a mă lua în evidență și la timp potrivit, a-mi da un serviciu conform calificării și potrivit împrejurărilor ce se vor ivi în viitor.

Eu am servit ca subofițer activ timp de 13 ani în armata austro-ungară și ca sergent major am luat parte în război, unde am fost distins cu medalia de aur pentru vitejie, dar totodată am rămas ca invalid după o fractură a piciorului drept și în urmare acum neapt pentru serviciul militar activ.

Sunt născut în comuna Borgo-Prund, în etate de 39 de ani, căsătorit și am un copil, am 4 clase elementare, posed în scris și citit, afară de limba maternă, româna, limba germană, pricep îndestulitor limba maghiară și sârbă. În urma experiențelor făcute în război ca sergent-major în timpul din urmă la artilerie, ași putea prevedea serviciul de maestru de drum, după cursul de specialitate recerut.

Din armata austro-ungară am fost concediat fără nici o despăgubire, nici după serviciu, nici ca invalid; rog deci Onoratul Senat să binevoiască a interveni la Consiliul Dirigent din Sibiu pentru mijlocirea renumerației convenite după serviciul de 13 ani ca subofițer activ și ca invalid.

În așteptarea unui răspuns mângâietor, gata de a primi orice serviciu potrivit chemării mele, dacă ar fi cu puțință în comuna natală ori în apropierea ei, unde am casa mea proprie și așa aș putea trăi mai ușor, rămân ....

- 7 noiembrie 1918: Consiliul Național Român Central hotărăște înființarea de gărzi naționale și de gărzi civile sătești pe întreg teritoriul locuit de români în Transilvania și Ungaria, pentru „păstrarea liniștii și averii fiecăruia”.

- Apare la Bistrița „Glasul Vremei”. Organ național ocaasional, în care au fost publicate articole referitoare la conduita românilor, organizarea gărzilor naționale, jurământul lor, directive ale Consiliului Național Român Central și ca supliment, sub titlul „Frați români”, deoarece „cheagul care unește mai mult un popor și îl împintenează mai mult la muncă și fapte mari este cântarea”, poezii patriotice.

- 9 noiembrie 1918: Raportul lui Iulian Marțian către Sfatul Național Român din Cluj, prin care comunică înființarea și activitatea Gărzii Naționale Române din Năsăud.

Borgo-Prund, la 8 ianuarie 1919; cu toată stima, Ioan Forfotă a lui Petru.

Rugarea prezentă se recomandă cu toată căldura din partea Senatului Național Român de pe Valea Bârgăului, fiind petentul om de încredere deplină și bun român.

Borgo-Prund, la 11 ianuarie 1919.

A.N.B-N., fond *Prefectura județului Năsăud-Prefect*, d. 48/1919, f. 2.

6.

Ilustrisime D-le Prefect!

Umilit subscrisele rămase în urma jalnicului război mondial, ca cap (sic!) de familie, ne luăm îndrăzneala a apela cu urgență ca, în starea noastră precară în care am ajuns, să te înduri mărinimos a afla mediul cum să putem fi ajutate.

Au trecut 3 luni de când nu primim ajutorul, pensiunea după soții noștri de care ne-a lipsit războiul, de 3 luni nu ni se împarte pâine, au fărină, la comună, nici pentru bani, ba, acum, dacă cutezăm a merge prin satele săsești din comitat, unde cumpărăm ceva bucate, nici aicea nu ni se permite, ni se confiscă fărina, bucatele sau orice articol pentru trai, nu se consideră împrejurările, că noi le cumpărăm cu prețuri nemaiauzite, nu se consideră că, de 5 ani e război și trăim ca eschimoșii, cu ceea ce găsim.

Avere privată nu avem, decât bordeiele în care jelim bărbații și neamurile omorâte în război, în care în secret plânge-va de suferința copiilor noștri, care cer pâine și, nu-i de unde să le dăm. În aceste colibe plângem de mila copiilor noștri, că nu peste mult, trebuie să murim de foame.

Am lucra ori și ce, dar situația este astfel, că nu căpătăm nimic, în satul nostru, nu-i de lucru pentru noi.

În astfel de dispozițiuni, în stare cea mai disperată, venim plângând la biroul Ilustrității Sale și cu lacrimi ne rugăm:

Să binevoiți, ca cel mai înalt poruncitor în județ, a ne mijloci pe ver o cale, să ne putem căpăta pensiunea, au, ajutorul îndătinat, a-l solvi în cel mai scurt posibil timp, ca să binevoiți a mijloci, ca să se trimită bucate în comună, care să ni se împartă regulat, la săptămână, sau la 14 zile, căci altcum, cu acești bani puțini, nu putem cumpăra.

- 9 noiembrie 1918: Ordin al locotenentului Cerbulescu, comandantul militar al Năsăudului, prin care dispune restaurarea fostelor autorități administrative, reprimirea locuitorilor alungați și modificări în mersul trenurilor pe calea ferată someșană.

- 10 noiembrie 1918:

- Nota Consiliului Național Român Central adresată guvernului Ungariei, în care preciza că „în urma dezvoltării precipitate a evenimentelor, am ajuns la convingerea că, în conformitate cu drepturile de liberă dispunere a popoarelor și, în interesul națiunii române și al minorităților conviețuind cu românii, în scopul menținerii ordinii publice și siguranței persoanelor și avutului lor, este necesar ca,

---

Despre stadiul nostru familiar așternem în alăturare, conspect, alăturat sub ./.

În urmă, ne rugăm să binevoiți a lua în cel mai serios mod umila noastră rugare, altcum, suntem nevoie a muri de foame.

Borgo-Tiha, la 7 martie 1919.

Florea Bozga, Maria Cionca, Nastasia Duca, Palagia Tălpaș, Maria Lucin, Maria Păvălean, Ioana Tomoroaga, Maria Docie, Agrina Dologa, Ioana Sorian, Todora Jauca, Lăcătuș Raveca, Mariuca Păvălean, Maria Docea, Luciu Angelina.

Ibidem,, d. 74/1919, f. 1.

7.

Apel

Către toți locuitorii județului Bistrița-Năsăud

Răsboiul cel cumplit, care a durat mai bine de 5 ani s-a sfârșit, rănila lăstate încă nu s-au vindecat. Acelea, care ne dor mai tare, pe care le-am simțit mai adânc inimile bune și nobile a Majestăților Lor și a celor dintâi fruntași ai neamului românesc, în frunte cu Arhieriei noastre sunt acelea a ne îngriji de micii nostril orfani din război, a căror număr trece peste 300.000. Spre scopul acesta, la initiative celor mai buni ai nostril, în frunte cu Majestățile Lor, s-a format „Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război”. S-au format comitete regionale în Iași, București, Craiova, Constanța, Chișinău, Cernăuți, Cluj, Sibiu, Timișoara și Arad și s-a hotărât oeganizarea de comitete filiale în toate orașele și comunele rurale.

Scopul acestei societăți este adăpostirea orfanilor de război până la etatea, când înșiși vor fi în stare, ca cetățeni cinstiți, să-și poată agonisi pâinea de toate zilele.

Spre ajungerea acestui scop măreț și înălțător se vor ridica orfelinate în toate centrele mai mari, iar în orașele de provincii, în capital de județese vor închiria localități, ca în ele să-și găsească adăpostul cei lipsiți de părinți. În aceste orfelinate vor primi orfanii nostril totul, vasa și masă, haine și hrană sufletească, învățătură. Orfanii, care nu vor putea fi primiți în aceste institute, vor fi plasați pe la familii și vor primi ajutor separate de la societate.

de pe acum, să preluăm întreaga putere a guvernului în ținuturile locuite de români în Ungaria și în Ardeal.

Aceste ținuturi cuprindeau următoarele comitate: Timiș-Torontal, Caraș-Severin, Arad, Bihor, Satu-Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dobâca, Sibiu, Brașov, Făgăraș, Trei Scaune, Turda-Arieș, Hunedoara, Ciuc, Sălaj, Cojocna, Mureș-Turda, Alba Inferioară, Târnava Mică, Târnava Mare, Odorheiu, precum și în părțile locuite de români din comitatele Bichiș, Cenad și Ugocea”.

- Telegrama secțiunii Partidului Social-Democrat Român din Rodna prin care „și manifestează devotamentul față de Consiliul Național Român”.

Județul Bistrița-Năsăud încă trebuie să grijească de orfanii săi, a căror număr trece peste 1.000. Comitetul pentru îngrijirea acestor orfani s-a constituit. Tot ce avem mai bun e reprezentat în acest comitet și acum urmează rândul, ca unul fiecare cetățean, care are inimă și suflet de creștin și iubire de aproapele, să se înscrie de membru al Societății pentru ocrotirea acestor orfani.

Taxa nu este mare, e de 24 lei pe an, o poate solvi fiecare, care are numai inimă bună și suflet bun. Taxa de membru donator e de 1.000 lei odată pentru totdeauna. Dar se primesc daruri în bani și natură: grâu, mălai, slănină, unsoare, unt, cartofi, etc., apoi, haine pentru copii, încălțăminte, haine de pat, etc., cu un cuvânt, numai voință să fie, modul de ajutorare îl va afla fiecare.

Cetățeni!

Să ne ținem de sfânta datorință a ne înscrie de membri ai acestei Societăți de binefacere. Să nu uităm, că obolul, ce-l dăm pentru susținerea orfanilor noștri e numai datorie, pe care încă nu am plătit-o și pe care omenia noastră ne silește să o plătim. Iar pe voi, cei de la sate, vă rugăm să constituiți de urgență comitetele comunale. Rugăm autoritățile comunale să ducă la îndeplinire această organizație, iar deșpre tot, ce s-a făcut, să raporteze comitetului județean Bistrița, str. Lemnelor (Holzgasse), nr. 9.

Cetățeni!

Ca munca noastră să-și aibă secerișul binefăcător, trebuie să conlucrăm cu toții, popor și inteligență, fără deosebire de limbă și lege. Atunci idealul nostru se va întrupa, durerea celor fără mama și tată vom ușura-o. De iubirea și căldura inimii noastre înconjurați orfanii și cei ce dragi ne sunt, liniște și mângâiere vor avea în sufletul lor și grija pentru ziua de mâine și soarta lor de copii a nimănui, nu le va răpi timpul să învețe, să cinstească memoria sfântă a taților, a părinților morți pentru ideal, să fie recunoscători față de binefăcătorii lor și prin învățătură și muncă să devină fi folositori și cetățeni cinstiți ai scumpei noastre patrii.

Cetățeni!

Sfânta Maică Biserică ne spune: „Fericiți cei ce plâng, că aceea se vor mângâia”. Să mângâiem pe cei ce plâng și atunci ne vom mângâia și noi și vom plânge și noi, dar nu de întristare. Lacrimile noastre vor fi lacrimi de bucurie, că am alinat durerea și am amuțit plânsul celor lipsiți de scut și iubire părintească, acre și-au vărsat sângele și jertfit viața pentru noi, cei ce

- 11-23 noiembrie 1918 Consemnări zilnice referitoare la organizarea și activitatea Consiliului Național Român din Năsăud.

- 13-14 noiembrie 1918: au avut loc la Arad tratative între reprezentanții Consiliului Național Român Central, Dr. Ștefan Cicio-Pop, Goldiș Vasile, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Ioan Suciu, Virgil Bontescu, Petru Groza, Mihail Groșan, Iustin Mareș, Cornel Iancu, Gheorghe Crișan, Sever Miclea, Valer Pop, iar din partea socialiștilor români, Iosif Jumanca, Ioan Fluieraș și Enea Grapini și reprezentanții maghiarilor, Oskar Jászai, Dezideriu Bokany, social democrat, Dr. Iuliu Racz, secretar de stat, Dr. Otto Roth, comisarul guvernial al Banatului, Dr. Ștefan Apathy, comisarul guvernului

---

trăim pentru binele și înflorirea scumpei noastre patrii!

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Bistrița, la 30 septembrie 1920.

Amalia, general Hanzu, m.p., președinte de onoare; Ana, dr.. Pahone, m.p., președintă;

Membrii de comitet: Ioan Șerban, m.p., prefect, General Alexandru Hanzu, m.p.; Sanchen, primar, m.p.; Procopiu Cutean, președinte de sedrie, m.p.; Gregoriu Pletosu, protopresbitter, m.p.; Dionisiu Vaida, protopo, m.p.; Dr. Gustav Kisch, preot oraș, m.p.; Dr. Iuliu Florian, secretar, m.p.

NB. Domnii preoți sunt rugați a citi și explica acest apel în biserică, iar primarii, a-l publica în ședințele comunale.

„Gazeta Oficială a județului Bistrița-Năsăud”, anul XVIII, nr. 27-28, 4 noiembrie 1920, pp. 190-191.

Anexa.

Obiectul: *Colectă pentru ajutorarea copiilor orfani din ținuturile bântuite de război.*

D-lui. subprefect, primăriei orașului cu consiliu, tuturor primpretorilor, secretarilor comunali și cercuali, primăriilor comunale.

Vă comunic „Îndemnul” de mai jos și Vă rog să binevoiti a deschide colecte și a aduna sumele oferite din partea donatorilor.

Primăriile comunale vor înainta sumele încasate împreună cu listele primpretorilor competenți, care mi le vor înainta mie cuprinse în un tablou. Primăria orașului Bistrița îmi va înainta direct mie lista împreună cu suma încasată.

Nu trebuie să dovedesc însemnătatea acestei colecte, pentru că fiecare om este convins despre însemnătatea ei și am speranța, că nici un cetățean, căruia i se va prezenta lista, nu va refuza de a da o sumă cât de mică pentru marele, sublimul și umanitarul scop.

Cu sfârșitul lunii mai a.c., lista va fi încheiată și înaintată, așa că, cel mai târziu în 5 iunie a.c. acele să fie sosite la mine.

Bistrița, în aprilie 1920.

Dr. Vasile Pahone, prefect.

Îndemnul

al comitatului Cojocna, Somló Bodog, profesor universitar, Dr. Varjassy Ludovic, comisar guvernial al comitatului Arad.

- Manifestul Marelui Cartier General al Armatei Române:
ROMÂNI!

Din înalt ordin al Majestății Sale, Regele Ferdinand I, în urma chemării Comitetului Național Român, armata noastră a trecut Carpații, pășind cu dragoste frățească pe pământul Transilvaniei; oștirea română vine în numele unor sfinte drepturi naționale și omenești, pentru a garanta libertatea deplină a tuturor.

Mitropolitului primat către toți fiii României pentru ajutorarea copiilor orfani din ținuturile bătute de război.

În țările unde a bătut războiul, au căzut jertfe nu numai oameni în vârstă, dar și copii. Căci, fără scut părintesc, „aceste nenorocite victime indirecte ale războiului” au fost lipsite de adăpost, de îmbrăcăminte, de hrană și expuse tuturor mizeriilor și molimelor. Făptura cea mai aleasă de pe pământ, nevinovăția întrupată, asupra căreia s-a coborât dumnezeiasca binecuvântare a Mântuitorului, era și este amenințată să ajungă o generație puțină la număr și istovită de puteri trupești și sufletești. Stă scris de oameni vrednici de credință că, în Armenia de pildă, copiii s-au hrănit cu rădăcini, cu pământ și câteodată, ajunși la cea din urmă extremitate, cu trupuri omenești, pe care le-au dezgropat.

În fața acestor grozăvii inima oamenilor s-a mișcat și societăți multe s-au alcătuit, să aline această durere a neamului omenesc. Cine n-a auzit de ajutorul englez, condus de d-l Hoover? Cui nu-i sunt cunoscute societățile engleze, fără a mai pomeni de inițiativele particulare sau de stat plecate din Țările Scandinave, din Olanda, Elveția, Italia? Copilașii țării noastre le-au simțit binefacerea în trecutele zile grele.

Și este vrednic de laudă pentru noblețea sufletului omenesc, că în privința ajutorării copiilor s-au uitat vrăjămășiile de ieri și chiar cele de azi, căci în țara dușmană, până ieri, trec copiii să se întremeze și să reverse parfumul nevinovăției lor în inimile înrăite de atâta fier și foc. Iată, sora noastră Italia, care primește în mănoasa ei Lombardia 10.000 de copii vienezi pentru patru luni de întremare; iar împrejurimile Romei se pregătesc să ospeteze alte 15.000 de copii din Viena.

Dar, pentru ca acțiunea aceasta de ajutorare a copiilor orfani și sărăciți de război ca să se ducă la bun sfârșit,, trebuie sume mari de bani. În alte state, toți contribuie, după puterea lor, pentru bieții copilași: de la instituția cea mai înstărită și până la cel din urmă lucrător de fabrică.

Arhiepiscopul de Canterbury ne-a încunoștințat, că Arhiepiscopii din Anglia și capii bisericii libere, precum și Papa de la Roma au făcut un apel stăruitor ca în ziua de 28 Decembrie trecut să se strângă ajutoare pentru copii din toate bisericile și ne-a întrebat, dacă n-am vrea să facem și noi un apel către fiii României.

Iar eu, păstorul sufletesc al țării noastre, cunoscute prin dărnicia și prin instituțiile ei de binefacere, mă îndrept către toate inimile iubitoare de

Însuflețiți de aceste gânduri, asigurăm pe toți locuitorii pământului românesc până la Tisa și Dunăre, fără deosebire de neam și lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturor.

Îndemn deci întreaga populație ca, sub pavăza oastei române, să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o turburare.

Fiecărui locuitor i se va respecta libera exercitare a drepturilor sale cetățenești, dar în același timp, se pune în vedere tuturora, că orice încercare de a provoca dezordinea, de a săvârși acte de violență sau de nesupunere, se va pedepsi cu toată severitatea.

---

copii și simțitoare pentru nevoia aproapelui și le rog, să ajute cu ce pot pe acești frați mai mici, aflați în suferință.

Orfanii și suferinzii din țara noastră au primit din țări străine lucruri și ajutoare în preț de milioane. Astfel, onoarea țării cere de la noi, să nu rămânem nepăsători în fața copiilor din alte țări, ci să le sărim în ajutor, cu ce putem. Acestei datorințe doresc a satisface prin acest apel.

Invit deci toate organele noastre bisericesti și civile, să facă colectă în acest scop și să trimită banii la adresa: Cancelaria Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei.

București, la 1 martie 1920.
Miron Cristea, mitropolit primat al României.

Ibidem, nr. 10, 29 aprilie 1920, p. 64.

8.

1921, februarie 12, Bistrița

De zilele mari a serbării Unirii tuturor Românilor-fragment preluat din „Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 2, 24 decembrie 1918.

Își adună mama orfanii...

Mama îndurerată și iubitoare începe a-și aduna orfanii îmbrăștiați în toată lumea de vitregimea timpurilor.

Soarta a vrut, ca cei mai de curând smulși din brațele ei să fie îmbrășițați mai întâi. Sărmana Basarabie, cine a putut spera, că va putea fi mântuită și iată că ea a fost prima orfană readusă la sânul mamei.

În vederea noastră, în vesela grădină a vecinei Bucovina s-a întins hora frăției. Abia după un an mama își îmbrășițează pe a doua orfană. Sufletele ni-s acolo, numai trupurile ni-s abia despărțite

Sărman Ardeal, tu cel mai răsărit, dar și cel mai nenorocit, născut orfan pe lume, tu mai aștepți încă - dar tu ști răbda și suferi, o mie de ani asta ți-a fost soarta - tu cel dintâi orfan și cel mai de pe urmă, se apropie și ziua mântuirii tale.

Șterge-ți lacrimile, mama și-a adunat orfanii, numai pe tine încă nu te-a putut îmbrășișa. Dar acum tot sufletul, inima toată, tot gândul îi e numai la tine. Ziua îmbrășișării calde a mamei e aproape. Ce dulce va fi această îmbrășișare în deosebi pentru tine, sărman orfan, tu n-ai cunoscut încă

Şeful Statului Major, general de armată, general Prezan.

- Guvernul României emite la Iaşi documentul de acreditare a misiunii lui Solomon Haliţă la fruntaşii mişcării naţionale româneşti din Transilvania, care specifica că „este însărcinat a se pune în raporturi cu Comitetul Naţional al Românilor din Transilvania şi Ungaria, pentru a stabili modalităţile în care Guvernul Român va trebui să vină în ajutorul fraţilor noştri în aceste momente grele pentru naţiunea noastră”.

- 14 noiembrie 1918: Scrisoarea trimisă de Ion I. C. Brătianu prin Solomon Haliţă, de la Iaşi, în care se pronunţă pentru „unirea desăvârşită a tuturor sufletelor şi a tuturor ţinuturilor, libertate şi dreptate pentru toţi de orice neam şi orice religie, dezvoltarea larg democratică, reforme electorale şi agrare”.

- 17 noiembrie 1918: Consiliul Naţional Român din Năsăud aderă la deciziile Consiliului Naţional Român Central de la Arad.

- 18 noiembrie 1918: Manifest către popoarele lumii, prin care Consiliul Naţional Român Central afirmă în faţa opiniei publice mondiale dorinţa românilor transilvăneni de a se uni cu România.

- Ordin de zi nr. 1 al Gărzii Naţionale Năsăud referitor la constituire.

- 20 noiembrie 1918: Apelul Comandei Supremă a Gardelor Naţionale Române din Ungaria şi Transilvania „Către naţiunea română” în care solicita susţinerea acestor unităţi alcătuite de populaţia română.

- Convocarea de către Consiliul Naţional Român Central a adunării de la Alba-Iulia: „„Istoria ne cheamă la fapte. Mersul irezistibil al civilizaţiunii omeneşti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoştinţei de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte şi vrem să trăim alături de celelalte naţiuni ale lumii, liberi şi independenţi. În numele dreptăţii eterne şi a principiului liberei

---

îmbrăţişarea de mamă. Ceilalţi orfani au cunoscut-o – din braţele mamei au fost smulşi. Tu te-ai trezit orfan pe lume.

Acuş vei avea şi tu mamă. Te aşteaptă cu braţele deschise, acuş vei zbura la sânul ei.

Ştergeţi lacrimile, ziua îmbrăţişării e aici”.

„Gazeta Bistriţei”, anul I, nr.6 din 12 februarie 1921, p.1.

¹¹¹ Din fr. prolégomènes; termen utilizat în sensul de consideraţii generale, cu valoare de introducere în analiza subiectului; apud. *DICȚIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE*, ediția a II-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 857.

¹¹² Const. Kirilescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919. Volumul al II-lea*, Tipografia „România Nouă”, Teodor I. Voina, Str. General Dona, nr. 26, București, f. a., cu a doua ediție, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ediția a II-a, Refăcută în întregime și mult adăugită, în 3 volume, Volumul III, Ed. Casei Școalelor, București, Atelierele „Cartea Românească”, f. a.

¹¹³ Ion Clopoșel, *Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România*, Editura revistei Societatea de Măine, Cluj, 1926; Z. Sandu, *Din zilele învierii neamului. Măreața adunare de la Alba-Iulia*, Editura Librăria Săteanului, Sibiu, f. a.

dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărască însăși soarta de acum înainte. Națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul său hotărâtor asupra sortii sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă. În scopul acesta convocăm Adunarea Națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de duminică, în 18 noiembrie (stil vechi)/1 decembrie (stil nou) a.c., la orele 10 a. m”.

- La adunarea de la Alba-Iulia urmau să participe: „1. Episcopii români din Ungaria și Transilvania. 2. Toți protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești. 3. Câte un exmis al fiecărui consistoriu și capitlu. 4. Câte doi exmiși ai societăților culturale, asociațiunea fondului de teatru, asociațiunea arădană, etc. 5. Câte doi exmiși din partea fiecărei reuniuni femeiești. 6. De la fiecare școală medie/gimnaziu/școală reală, apoi, de la fiecare institut teologic, pedagogic și școală civilă, câte un reprezentant al colegiului profesoral. 7. Câte doi delegați ai fiecărei reuniuni învățătoarești. 8. Garda Națională, reprezentată prin câte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune comitatensă. 9. Câte doi delegați de la fiecare reuniune de meseriași. 10. Delegații Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentanți ai muncitorimii organizate. 11. Tinerimea universitară, prin câte doi exmiși ai săi și, în fine: 12. Fiecare cerc electoral în care locuiesc români, prin cinci reprezentanți/delegați”.

- „Îndată ce s-a aflat că adunarea națională s-a fixat pe ziua de 1 decembrie 1918, au început pregătiri febrile, în conformitate cu instrucțiunile. În toate părțile era o bucurie de nedescris și, nu cred că vreo dată în istoria țărilor, să se fi cunoscut un mai pronunțat dor de unire, încât din toate unghiurile Ardealului, Banatului și cele mai îndepărtate părți ale Ungariei locuite de români, necruțând nici o jertfă, alergau la Alba-Iulia, pentru a-și exprima răspicat și hotărât, că vor unirea pe vecie cu țara mamă”.

- Măsurile de pază și siguranță au fost luate deja cu două zile înainte de ziua adunării. Aceste măsuri au constat din următoarele:

1. *Siguranța în oraș*, asigurată prin puternice pichete, repartizate pe sectoare, apoi, plasați pe acoperișele caselor și turnurilor de biserici de unde se domina.

2. *Siguranța în cetate*, prin faptul că a fost ocupată sala Cerului Militar cu zile înainte de un puternic detașament militar sub comanda căpitanului Ioan F. Negruțiu. Aci urma să se țină adunarea. Apoi, alte măsuri polițienești, luate în diferitele puncte ale cetății.

3. *Asigurarea circulației* prin cordoane armate, iar la intrări și încrucișări de drumuri, indicațiunile erau date de către ofițeri și subofițeri. Erau anumite norme stabilite conform cărora în oraș nu se putea intra individual, decât cu legitimație și în coloane, numai având în frunte pe preotul, intelectuali și primarul comunei respective.

4. *Asigurarea adunării pe câmpia Albei-Iulii* prin pichete posturi fixe, alimentate de detașamente puternice de la cazărmile apropiate. Câmpia era înconjurată la mari distanțe de un cordon de soldați, prin care nu se putea trece decât în grupuri compacte, ori având legitimație specială.

5. *Pentru a preveni vreun atac din afară* sediul adunării naționale, cât și a întrunirii poporului a fost înconjurat cu trei cordoane de avanposturi, care spre punctele periferice erau tot mai răzlete și a cărui cerc extern era în afară de bătaia puștii, la o distanță circa 6.000 metri, în pădurile și pe dealurile ce împrejmuiesc Alba-Iulia, în afară de aceste măsuri s-a mai asigurat și organizat un serviciu sanitar în oraș și pe câmpia unde se ținea adunarea poporului, punându-li-se la dispoziție și

mijloacele necesare de locomoțiune. În afară de aceasta, s-au luat chiar și măsurile în vederea plecării mulțimii din Alba-Iulia.

- 21 noiembrie 1918: Solomon Haliță trimite prin curier la Iași, după consfătuirea de la Dej cu Teodor Mihali și Alexandru Vaida Voevod, primul raport către Guvernul României, în care solicită ca „trupele Înțelegerii/Antantei să ocupe fără amânare linia strategică dintre hotarul etnic maghiar și român”.

- 22 noiembrie 1918: Consiliul Național Român Central din Transilvania cere, ultimativ, guvernului maghiar să-i recunoască puterea deplină asupra teritoriului Transilvaniei.

- 23 noiembrie 1918: Apel către românii din văile Someșului și Bârgăului pentru a alege cinci delegați ai cercului electoral Bistrița pentru adunarea de la Alba-Iulia.

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din partea Gimnaziului grăniceresc din Năsăud profesorul Nicolae Drăganu;

- 26 noiembrie 1918: Au fost aleși delegați ai cercului electoral Bistrița pentru adunarea de la Alba-Iulia: Gavril Tripon, Dionisie Login, Petru Poruțiu, Mihai Doroftei și Ioan Cotoc;

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia, din partea Comisiunii administratoare a fondurilor grănicerești năsăudene Vasile Pahone și Ion Dologa;

- 27 noiembrie 1918: Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia:

- din cercul electoral Becelan: Octavian Pavelea, Vasile Chendrean, Teodor Pașcu, Elie Iuga și Iuliu Sonea;

- din cercul electoral Năsăud: Eliseu Dan, Ioan Păcurariu, Victor Onișor, Laurențiu Oanea și Ioan Catarig Zegrean;

- din cercul electoral Teaca: Nicodim Morar, Ion Buzea, Todor Stanca, Toderică Cristea, Dr. Eugen Bran;

- din partea Reuniunii de binefacere a femeilor greco-catolice și greco-orientale române din Bistrița Maria Onișor și Ana Gherman;

- din partea Reuniunii învățătoarești gr-cat. „Mariana” din Năsăud, Macedon Linul și Ioan Marcu;

- 28 noiembrie 1918: Consiliul Național Român din Bucovina a decis unirea Bucovinei cu România.

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Josenii Bârgăului: Dr. Andrei Buzdug, Alexandru Lunčan, Simeon Pahone.

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Galații Bistriței: Lazăr Coman, Vasiliu Jeican;

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Herina: Emil Bartoș, Alexandru Bilegan;

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din localitatea Iad/Livezile: Victor Mureșian;

- din partea Comitetului administrativ al fondurilor grănicerești din Năsăud, Teodor Șimon și Vasile Bichigean;

- din partea Reuniunii meseriașilor români din Bistrița, Mihai Buta și Ioan Someșan;

- din partea Reuniunii române de cântări din Năsăud, Victor Motogna;

- din partea Reuniunii române de lectură din Năsăud, Vasile Moisil și Emil Precup;

- din partea Secțiunii locale Rodna a Partidului Social-democrat Român din Ungaria și Transilvania, Alexandru Cârdan, Victor Sângerozan și Iosif Tăpălagă.

- din partea Gărzii Naționale Române din comitatul Bistrița-Năsăud, căpitanul Nicolae Anton și plutonierul Vasile Marțian;

- 29 noiembrie 1918: Telegrama Senatului Național din Cluj prin care comunică faptul că „pentru Alba-Iulia pleacă sâmbătă tren special la 2 ore după amiază, așa încât Năsăudenii și Bistrițenii vor avea legătură la orele ½ 3 în Apahida. Deci toții Năsăudenii și Bistrițenii să plece sâmbătă dimineața”.

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din cercul electoral Dej Ioan Tarniță, din Ciceu Corabia;

- A fost ales delegat pentru adunarea de la Alba-Iulia din Maieru preotul Iulian Ciorba;

- Au fost aleși delegați pentru adunarea de la Alba-Iulia: Nistor Gabor, Grigore Lupoai, Alexandru Alexi, Al. Mărcuș și Al. Alexi din Sângeorzul Român/Sângeorz-Băi.

- 1 decembrie 1918: Dr. I. Suci: Domnilor delegați! Comitetul Național Central din Arad a decis în 15 l. tr. Convocarea adunării naționale de astăzi a poporului român din Transilvania, Ungaria și Banat, pentru ca să decidă asupra sortii sale.

Credenționale au intrat nu numai din cele 24 de comitate, ci au mai intrat dintr-unul, deci în total, 25 de județe. Au intrat credenționale din aproape toate cercurile electorale, adică din 130 circumscripții electorale, din care s-au prezentat peste 680 delegați. Afară de aceștia, multe cercuri au trimis și supleanții. S-au prezentat Prea Sfințiilor Lor, domniile episcopi (aclamațiuni, trăiască), au sosit exmișii¹¹⁴ consistoriilor și capitulelor. Apoi, delegații societăților culturale românești, ca Asociațiunea Transilvană pentru Cultura Poporului Român, cea pentru Fondul de Teatru și peste 100 de alte asociațiuni.

S-au prezentat de la fiecare școală medie și de la institutele teologice și pedagogice delegați speciali. Au sosit delegații reuniunilor învățătoresci, ai reuniunilor de meseriași, delegațiile Partidului Social-Democrat Român, cei ai gărzilor naționale și au venit și aceea, care reprezintă viitorul națiunii noastre: tinerimea universitară română. Aici sunt credenționalele, aici e lista delegaților, dacă doriți să citim listele delegaților.

Raportez numai scurt, că s-au prezentat delegați și din comitatele Treiscaune, Ciuc, și din Cenad, Bichiș, și chiar din Ugocea, la adunarea națională de astăzi, la încoronarea visului tuturor românilor. S-au prezentat învingând și trecând peste piedici mari și frații din Torontal.

Comisia verificatoare a aflat toate actele în ordine. Vă rog să luați la cunoștință.

Sunt 1.228 de delegați”.

- Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia precizează la punctul I: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, decreteează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România”.

- 2 decembrie 1918:

---

¹¹⁴ Trimișii, delegații.

- Întrunirea Marelui Sfat Național în sala Tribunalului din Alba Iulia care hotărăște constituirea unui Consiliu Dirigent format din 15 membri și având președinte pe Iuliu Maniu pentru administrarea Transilvaniei. Marele Sfat Național și Consiliul Dirigent își stabilesc sediul la Sibiu.

- În Conferința profesorilor români de la Alba-Iulia s-a decis modificarea planului de învățământ și eliminarea materiilor care tratau istoria patriei/Ungaria.

- Solomon Haliță trimite primului ministru al României raportul referitor la desfășurarea adunării de la Alba-Iulia.

- 5 decembrie 1918: Adresa vice-comitelui Hunyadi Imre, prin care comunică prevederile Ordonanțelor nr. 1 și 2 ale comandantului militar al județului Bistrița-Năsăud, maiorul Coroamă.

- Armata Română a intrat în Bistrița.

- 6 decembrie 1918: Memoriul lui Emil Hațieganu președintele Consiliului Național Român Cluj adresat armatei române din Bistrița, în care, după ce prezintă atitudinea ostilă a autorităților maghiare, solicită ca „atât pentru garantarea averii și vieții românilor din Cluj, centrul șovinismului maghiar, cât și pentru interese de ordin superior național românesc, vă implorăm să luați dispoziții ca Clujul (sic!) să fie ocupat fără întârziere de armata română”.

- 24 decembrie 1918: Regele Ferdinand emite Decretul-lege de unire a Transilvaniei cu România.

- 27 decembrie 1918: Apelul locotenentului Cerbulescu, comandantul militar al Năsăudului în care solicită conlucrarea la întărirea României Mari și asigură concursul armatei: „uniți în cuget și în simțiri, să contribuim cu toții, cu munca și înțelepciunea noastră, la întărirea așezământului României Mari”.

- 8 ianuarie 1919: Adunarea națională a sașilor la Mediaș, care se declară de acord cu actul politic înfăptuit la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 la Alba Iulia.

- 28 iunie 1919: Se semnează, la Versailles, Tratatul de Pace dintre Puterile Aliate și Germania. Privitor la România, acesta prevedea încetarea tuturor drepturilor, titlurilor, privilegiilor de orice natură asupra cablului Constanța-Istanbul, ce intra în posesia României. Germania era obligată să renunțe la Tratatul de la București din 7 mai 1918. În problema Dunării, Tratatul prevedea menținerea Comisiei Europene a Dunării și înființarea pentru traseul Brăila-Delta Dunării până la Marea Neagră a unei Comisii Internaționale a Dunării. Tratatul a fost ratificat de România la 14 septembrie 1920.

- 10 septembrie 1919: Semnarea la Saint Germain en Laye a Tratatului de Pace dintre Puterile Aliate și Austria, prin care s-a recunoscut unirea Bucovinei cu România.

- 29 decembrie 1919: Parlamentul României votează legile de ratificare a unirii Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului, Banatului, Bucovinei și Basarabiei cu România.

- 4 iunie 1920: Semnarea a Trianon, a Tratatului de Pace între Puterile Aliate și Ungaria, prin care s-a recunoscut unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

- 15 octombrie 1922: Încoronarea la Alba-Iulia a regelui Ferdinand drept rege al tuturor românilor.

Expozeul „drumului unirii” s-a bazat pe rezultatele cercetării istorice, fie la nivel național, fie, aplicat județului Bistrița-Năsăud.

În primul caz, producția istoriografică ulterioară s-a datorat fie unor actori ai evenimentelor, fie, ulterior, cercetărilor pe această temă. Toate au avut însă ca trăsătură generală potențarea caracterului peren al unirii.

De la prezentarea evenimentelor din perioada războiului, inclusiv a realizării actului unirii¹¹⁵, la consemnările unor participanți direct implicați¹¹⁶, s-a ajuns treptat, la instituționalizarea aparițiilor determinate de aniversarea unui număr de ani de la evenimente.

În acest sens, la 10 ani de la unire, cercetarea istorică a dovedit un progres semnificativ și s-a prezentat cu realizări remarcabile¹¹⁷. Tot acum a fost statuat la nivel ideatic cultul pentru valoarea simbolică a sărbătoririi evenimentului. „Ziua nașterii este o aniversare plăcută chiar pentru orice persoană. Ziua nașterii libertății a unui popor este nu numai prilej de o aniversare veselă, ci chiar de un cult. Cultul Albei-Iuliei înseamnă cultul libertății naționale - continuă definiția - pentru care generațiile trecute au jertfit atât de mult (s. n.)¹¹⁸.

Următorul moment aniversar, după scurgerea încă a unui deceniu, a fost marcat mai ales de acțiunea impusă de regele Carol II pentru consemnarea realizărilor din varii domenii, de către autorități ale statului, pentru formarea unei baze documentare care trebuia să ofere argumente în susținerea propriului regim¹¹⁹.

În perioada ocupației maghiare a Transilvaniei a fost rememorat momentul aniversar la 25 de ani, prin publicarea actelor unirii, „comunicate de Zenovie Pâclișan”¹²⁰.

Istoriografia postbelică a continuat marcarea momentelor aniversare, cu realizări importante pentru contextul în care au apărut. S-a marcat astfel o jumătate de secol de la evenimente, privite ca „încununare” a luptelor poporului român¹²¹, s-

---

¹¹⁵ Const. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919. Volumul al II-lea*, Tipografia „România Nouă”, Teodor I. Voina, Str. General Dona, nr. 26, București, f. a., cu a doua ediție, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ediția a II-a, Refăcută în întregime și mult adăugită, în 3 volume, Volumul III, Ed. Casei Școalelor, București, Atelierele „Cartea Românească”, f. a.

¹¹⁶ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România*, Editura revistei Societatea de Mâine, Cluj, 1926; Z. Sandu, *Din zilele învierii neamului. Măreața adunare de la Alba-Iulia*, Editura Librăria Săteanului, Sibiu, f. a.

¹¹⁷ În primul rând, sinteza realizată sub forma unor studii enciclopedice, *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928*, Vol. I-III, Cultura Națională, București, 1929; Vasile Goldiș, *Discursuri rostite în preajma Unirii și la Asociațiunea Culturală „ASTRA”*, Cultura Națională, București.

¹¹⁸ *Adunarea Națională a Unirii 1 Decembrie 1918*, cu un cuvânt înainte de Silviu Dragomir, membru al Academiei Române, notarul adunării naționale, Editura „ASTRA” Of. desf. Cluj, Tip. Krafft&Drotleff, Sibiu, <1928>, p. 39.

¹¹⁹ Vezi în acest sens, aceste consemnări locale, la Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud între 1918-1938*, în „Revista Bistriței”, XXI/2, istorie, 2007, pp. 145-172; Al. Christian-Tell, *Revoluția Românilor Ardeleni*, în „Revista Fundațiilor Regale”, anul I, nr. 12, decembrie 1934, pp. 603-626; Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Volumul I. Cum s-a făcut Unirea*, Institutul de Arte Grafice „Grafica” Oradea, 1938.

¹²⁰ *MAREA UNIRE DE LA 1 DECEMBRIE 1918*, Biblioteca Despărțământului București al Asociațiunii „ASTRA”, București, 1 decembrie 1943.

¹²¹ Ștefan Pascu, *MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ DE LA ALBA-IULIA încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Cluj, 1968. Tematică reluată la momentul aniversar „65”, Idem, *Făurirea statului național unitar român. 1918*, vol. I-II, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983.

au reeditat ediții de aceeași factură¹²², au apărut lucrări tematice¹²³. De altfel, această direcție era întărită de unul dintre participanții la evenimente. Într-o scrisoare datată 27 iulie 1970, adresată locuitorilor din satul natal, Șanț, acesta definea periodicitatea realizărilor istoriografice determinate de momente aniversare. „În 1958 noi trei (Albani, Renoiu și Grapini), încă în viață și astăzi, din fostul CNRC, reprezentanți ai clasei muncitoare, am tatonat la forurile superioare de partid și de stat, oportunitatea serbării a patruzeci de ani de la Unire. Răspunsul a fost- precizează în continuare Grapini - că se va sărbători în cadrul solemn Semicentenarul Unirii în 1968, așa după cum a și fost, spre mulțumirea și bucuria noastră, a tuturor, acum în Republica Socialistă România”¹²⁴.

Corolarul acestora s-a concretizat în publicarea unei serii - care s-a vrut exhaustivă - de volume la momentul aniversării a șaptezeci de ani de la evenimente¹²⁵ și mai apoi, la o altă aniversare¹²⁶.

Toate preocupările istoriografiei asupra subiectului au beneficiat și de aportul informațiilor din presa românească a epocii, în special ziarul reprezentanților mișcării naționale, „Românul”, apărut la Arad sau cel al social-democraților, „Adevărul”. În aceeași direcție, mărturiile documentare au fost concentrate în anii '70 ai secolului XX la nivelul Arhivelor Statului de atunci¹²⁷, oferind un cadru generos de cercetare la nivel centralizat!

În acest context, realizările la nivelul actualului județ Bistrița-Năsăud prezintă multe similitudini. Interogația argumentativă reține în primul rând, preocupările istoriografice debutate în deceniul 8 al secolului XX prin prezentarea conținutului singurului număr apărut în limba română al unei publicații locale, care se adresa la 7 noiembrie 1918 poporului, „lubiți frați! Suntem liberi”!¹²⁸, a oficiosului social-

---

¹²² *Unirea Transilvaniei cu România 1 decembrie 1918*, ediția a II-a, sub redacția Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, București, 1972.

¹²³ Gheorghe Unc, Augustin Deac, *GĂRZILE NAȚIONALE ROMÂNE DIN TRANSILVANIA*, Ed. Militară, București, 1979.

¹²⁴ Florea Grapini, ed, *Enea Grapini și ziua cea mare*, Apărută sub egida fundației „Constantin Titel-Petrescu”, București, noiembrie 1999, p. 110. Ocazionat de acest moment aniversar, a fost publicat un volum care cuprinde o selecție de studii separate sau articole în presa vremii, *Contribuții bibliografice privind unirea Transilvaniei cu România*, coord. Constantin Nuțu, Mircea Tomescu, 1969.

¹²⁵ *1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918*, vol. I-X, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989. Vezi contextul și *infra*, nota 13. Completate de lucrarea monografică *Ziarul „Românul” și Marea Unire*, editor, Iulian Negrilă, Ed. Politică, București, 1988 sau introspecția în trecut a unuia din liderii de atunci, Alexandru Vaida-Voevod, *Memorii*, prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru Șerban, Vol. I-III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, 1995, 1997.

¹²⁶ *1918 - 85 DE ANI - 2003. DICȚIONARUL PERSONALITĂȚILOR UNIRII. Trimișii românilor transilvăneni la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia*, coord. Ioan I. Șerban, Nicolae Josan, Alba-Iulia, 2003.

¹²⁷ Chiar dacă acest demers a încălcat un principiu de bază al teoriei și practicii arhivistice, acela al *apartenenței teritoriale*, potrivit căruia documentele create la nivelul unei zone/regiuni, de varii entități, instituții, persoane publice sau de drept privat, aparțin aceleia și se păstrează în locurile unde au fost create. Și mai grav a fost faptul că documentele au fost grupate sub denumirea generică de fonduri ale *Consiliilor Naționale Române* din județele de unde proveneau, ignorându-se faptul că majoritatea documentelor aparțineau unor creatori, cu totul alții decât organismele în numele cărora au primit denumirea oficială. Eroarea a fost îndreptată în ultimii ani prin înapoierea documentelor la structurile teritoriale ale arhivelor cărora le aparțin.

democrației germane din Bistrița, „Die Volkswacht”/„Straja Poporului”¹²⁹, atitudinea sașilor¹³⁰, sau sinteza evenimentelor din luna noiembrie¹³¹ și s-a concretizat prin cosemnarea amintirilor participanților la evenimente¹³² și prezentarea aportului la actul unirii a unora din personalitățile locale¹³³. În aceeași direcție, au fost publicate documente¹³⁴, lucrări referitoare la desfășurarea factologică a evenimentelor¹³⁵ sau altele, care impun un travaliu de redescoperire și publicare conform criteriilor științifice a documentelor¹³⁶.

Tendința recuperatoare inaugurată după 1989 s-a concretizat în publicarea unor studii/lucrări tematice, dedicate creionării portretelor celor care au fost „mandați” să reprezinte comitatul/județul la adunarea de la Alba-Iulia¹³⁷, evocării memorialisticii personajelor implicate în desfășurarea evenimentelor¹³⁸ a rolului

¹²⁸ „Glasul Vremei”, Bistrița, la 7 noiembrie 1918, nr. 1, p. 1. Vezi întreg conținutul la Alexandru Matei, *Documente despre Marea Unire: „Glasul Vremei”*, în „Arhiva Someșană”, seria II, II, Năsăud, 1974, pp. 80-107.

¹²⁹ Mihail Kroner, *O filă din mișcarea muncitorească din Bistrița-ziarul social-democrat „Die Volkswacht”*, în „File de istorie”, Bistrița, I, 1971, pp. 51-57.

¹³⁰ Vasile Ilovan, Teodor Tanco, *Atitudinea social-democrației și a populației săsești din județul Bistrița-Năsăud față de actul unirii Transilvaniei cu România*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj-Napoca, XVII, 1980, pp. 323-335; Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Böhlau Verlag, Köln Wien, 1988, 178-184.

¹³¹ Pompei Crăciun, *Aspecte din lupta maselor populare din județul Bistrița-Năsăud pentru unirea Transilvaniei cu România*, în „File de istorie”, Bistrița, IV, 1976, pp. 390-399.

¹³² Teodor Tanco, *Liviu Rusu: Am fost între cei peste 100.000 la Alba-Iulia*, în *Virtus Romana Rediviva*, Bistrița, 1978, pp. 27-35; Dr. Gh. Pop, *La Năsăud în preajma Unirii*, în „Plaiuri năsăudene”, București, anul I, nr. 1, 1 iulie 1943, p. 3;

¹³³ Simion Lupșan, Ioan Rusu-Sărățeanu, *Victor Onișor, militant de seamă pentru Unirea Transilvaniei cu România*, în „File de istorie”, V, 1988, pp. 134-146; Lazăr Ureche, *Solomon Haliță, militant pentru înfăptuirea Marii Uniri*, în „Revista Bistriți”, Bistrița, VIII, 1994, pp. 185-190.

¹³⁴ Alexandru Porțeanu, *Documente privind lupta revoluționară a maselor populare din județul Bistrița-Năsăud pentru unirea Transilvaniei cu România (din Arhivele Consiliului Național Român 1918)*, în „Arhiva Someșană, Năsăud, II, 1974, pp. 108-145;

¹³⁵ Vasile Ilovan, *Românii din nord-vestul Transilvaniei și Marea Unire 1910-1920, II*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007. Vezi și tematica subiectului sub varii aspecte la Teodor Tanco - ca sumarul preocupărilor - în *Virtus Romana Rediviva, VII*, Ed. Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1993, pp. 487-524.

¹³⁶ Ioan Bureacă, *Spre întregirea neamului*, Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2000; Idem, *Prezența activă a românilor de pe văile Someșului Mare și Bistriței la întregirea neamului 1918 (octombrie-decembrie)*, Edit. „George Coșbuc” Bistrița, 2005.

¹³⁷ Ureche Lazăr, *Delegați oficiali ai județului Bistrița-Năsăud la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918*, în *Bistrița 90 de ani de la Marea Unire...*, pp. 109-135; Idem, în *Cultură și educație. In memoriam Lazăr Ureche. Volum colectiv de studii și articole*, coordonatori, Aurelia Dan, Adrian Onofreiu, Angelo Manea, Dănuț Archiudean, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 38-58;

¹³⁸ *Evenimente premergătoare revoluției din 1918 și Unirea. Studiu de Enea Grapini, membru al Consiliului Național Român*, în Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond Anton Coșbuc, d. 369, ff. 1-34 (în continuare, A.N.B-N. fond...d...). Prelucrat, adăugit și publicat la Florea Grapini, *Enea Grapini și Ziua cea Mare*; Pavel Tofan, *Memorii din 1918*, ed. Andreea Salvan, în *Bistrița 90 de ani de la Marea Unire* ..pp. 69-108; Mircea Gelu Buta, *Memoriile unui gimnazist năsăudean. Notarul Grigore Ilișiu (30 mai 1890-2 martie 1960)*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, XIV, 2015, pp. 213-230; Ioan Șerban, *Autobiografie, în Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, ediție îngrijită și note de Cornelia Vlașin, Adrian Onofreiu, Ed.

important avut în crearea cadrului organizatoric al adunării de la Alba-Iulia, datorită misiunilor asumate din partea guvernului și a regelui în toamna anului 1918¹³⁹ sau, a „lucrării” transilvănenilor asupra propriului destin, în anii premergători unirii¹⁴⁰.

Consemnări documentare ale evenimentelor din toamna anului 1918 - datorate unor slujitori ai bisericii, păstori ai comunităților pe care le-au slujit - au descoperit noi valențe ale procesului unificator, prin înregistrarea temporală concordantă cu acestea¹⁴¹.

„Înregistrări” ale evenimentelor din anul 1918 au fost cuprinse și în lucrări monografice ulterioare, pentru localități din județul Bistrița-Năsăud. De asemenea, s-au concretizat în analize de sinteză referitoare la informațiile documentare, în contextul Centenarului¹⁴².

Producția istoriografică în acest segment a fost precedată de publicarea documentelor unirii. Seria de 10 volume cuprinde și documentele referitoare la actualul județ Bistrița-Năsăud, privind acțiunile premergătoare evenimentului și, îndeosebi, textul credenționalelor pentru reprezentanții cercurilor electorale sau a diferitelor reuniuni, asociații profesionale sau culturale¹⁴³.

În final, prezentăm câteva extrase documentare, atât cu valoare generalizatoare, cât și „aplicate” ținutului bârgaielor. Ele ne întăresc concluzia că și aici, poporul a „rezonat” cu evenimentele generale transilvănene și a contribuit la făurirea României Mari.

1.

În primăvara anului 1918 a brumat, încât mălaiele au degerat și după Sfântul Gheorghe, am arat din nou de mălai, unii au pus orz, dar nu au avut nici un folos de el, deoarece la umplut buruiana și tot a picat. Litra de cucuruz a vândut-o un jidov, Iacob Moise, cu 100 florini, alții o vindeau cu 70-80 florini. Fiind o toamnă lungă, din mălaiul ,pus a doua oară, s-a copt om parte.

Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, doc. 253, pp. 271-273.

¹³⁹ Solomon Halită *Om al epocii sale*, ediție, note și studiu introductiv de Alexandru Dărăban, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015.

¹⁴⁰ Iosif Uilăcan, *Granița culturală*, Ed. Nova Didactica, Bistrița, 2008; Ioan Seni, *Năsăudenii și Marea Unire*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2008. Sinteza aniversară din anul 2008, în volumul *Bistrița 90 de ani de la Marea Unire*, Ed. Barna's, Bistrița, 2008.

¹⁴¹ „Cronica” parohiei Mureșenii Bârgăului, la Adrian Onofreiu, *O lume în schimbare...*, doc. 1, pp. 44-49; Bistrița Bârgăului, în *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*, volum îngrijit și adnotat de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, doc. 35, pp. 281-283; Șieu, în *Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud...*, doc. 258, pp. 291-292; Florea Grapini, *Cartea vieții părintelui Pamfilii*, Ed. Mușatinii, Suceava, 2003, pp. 386-403, jurnal în care autorul încheia la 28 noiembrie noiembrie 1918 prin formula „Finit Hungarie”; *Ibidem*, p. 401.

¹⁴² Adrian Onofreiu, *1918-O lume în schimbare. Perspectiva Centenarului*, în *Bistrița-Năsăud Generația Marii Uniri, Volumul I*, Ed. Nosa-Nostra, Bistrița, 2017, pp. 3-31; Idem, *Din vremea Marii Uniri. Contribuții documentare referitoare la Telciu*, în *Comuna Telciu în preajma Centenarului Marii Uniri (1918-2018). Studii de istorie, articole și poezii*, coordonator, Vasile Șt. Tutula, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2017, pp. 97-100; Idem, *În perspectiva Centenarului. Surse documentare*, în „Astra Năsăudeană”, serie nouă, anul V (XIII), nr. 10 (36), decembrie 2017, pp. 73-76.

¹⁴³ *1918 la români. Documentele Unirii...*, Vol. VII, pp. 94-95; 108-109; 234; 310; 386-387; 391-392; Vol. VIII, pp. 77-83; 192-193; Vol. IX, pp. 196, 198; Vol. X, pp. 4, 9, 34-36, 54-55, 98-99, 125-126, 162, 215, 250, 303-305.

În luna lui septembrie, în 18, prim-pretorul Philipi ne-a convocat comitetul bisericii pentru ca să-i dăm școlile statului; atunci i-am răspuns la ședință că noi școlile nu le dăm, statul își poate face școli câte vrea și totodată, i-am răspuns că prea Veneratul Consistor are de știre despre convocarea comitetului. Prim-pretorele atunci a făcut arătare contra mea la ministru, zicând că a-ș fi contra statului și m-a amenințat că-mi va revira¹⁴⁴ vitele și fânul.

A trecut luna lui septembrie și a sosit octombrie și atunci au început a veni feciori și bărbați de la front. În luna noiembrie s-a făcut pacea și s-a declarat republica. Atunci am început a ne organiza românii, s-au introdus gărzile naționale, am sfințit steagul nostru național în biserica noastră greco-orientală și am jurat cu toții că îl vom apăra de aici înainte.

Oamenii au alungat pe toți jidovii din sat și le-au luat toate cele.

În 1 Decembrie 1918 a fost adunarea de la Alba-Iulia, unde s-a hotărât alipirea Ardealului la România Mare; să trăiască.

În anul 1919, organizându-se România Mare, lucruri însemnate nu s-au întâmplat.

Parohia Bistrița Bârgăului, *Condica bisericei gr-orientale Borgo-Bistrița*, pp. 12-14.

2.

„Cronica parohiei Mureșenii-Bârgăului”: autor, preotul Victor Lazăr.

Evenimente din războiul 1914-1918

[...] În toamna anului 1918- fără să-și aducă cineva aminte de sfârșitul războiului, cu care eram obișnuiți de 4 ani – trece cineva prin comună și spune că-i revoluție. Îndată încep a se reîntoarce câte unul din sat, spunând la fel, că-i revoluție. Tot mai mulți se reîntorc din război, până încep a curge 2 rânduri de soldați. Un rând pe o margine de drum, se reîntorceau rușii prizonieri spre Rusia, alt rând, pe cealaltă margine de drum, se reîntorceau ai noștri prizonieri, spre casă.

Aceasta a durat mai mult timp. Au urmat apoi *isprăvile din revoluție*. La soldații în grade și la ofițeri le tăiau stelele – gradele – și ruja¹⁴⁵ de la chipiu – capelă; ce-i aplicați la certe – *bețivii revoluționari* – au început a devasta prin orașe și sate. Aici au intrat la jidani¹⁴⁶, le-au luat veșmintele de prin case și mai ales goleau prăvăliile. *De bucurie că s-a sfârșit războiul, nimeni n-a pus în seamă revoluția*. Aduceau vin în sat cu butoaiele, unii vindeau vin și la alții, *era băutura în sat și se bea fără cruțare*.

Și de bucurie și din beție, având toți arme, împușcau în toate părțile pe afară, că-ți era frică să umbli pe stradă, mai ales noaptea.

S-a format apoi Consiliul Dirigent, în frunte cu d-l Iuliu Maniu – fost deputat pe timpul ungarilor. S-au format „gărzi naționale” în fiecare oraș și sat, la care preotul – pe sate – era președinte. S-au strâns toate armele. În fiecare seară patrula de pază venea la președinte pentru a-i raporta evenimentele de peste zi. Aceasta pentru paza liniștii și ordinii. Numai cât, patrula de pază – fiecare la rândul ei –

¹⁴⁴ Rechiziționa.

¹⁴⁵ Emblema.

¹⁴⁶ Evrei.

păzea numai butoaiele de vin, așa că de câte ori veneau să raporteze, erau ruși de beți.

S-a ivit apoi boala - gripa spaniolă - care, pe cum scriu gazetele, a făcut mai mari pagube în oameni decât războiul. Spre sfârșitul revoluției, care a durat ca 2 luni, am fost avizați din Tihuța că sosește prima ceată de frați români de peste Carpați.

În timpul anunțat, le-am făcut o primire în fața bisericii, cu frică însă în suflet și cu gândul la unguri, care dacă s-ar întoarce imediat, ne-ar executa. Din fericire am scăpat.

Între primii care au venit pe aici în Ardeal din Vechiul Regat au fost câțiva soldați - rău îmbrăcați, cu ață la pușcă, cu o opincă și un bocanc - în frunte cu Eugen Goga, fratele poetului Octavian Goga, un ofițer și Constantin Bucșan, avocat. I-am bine-ventat¹⁴⁷. A răspuns Eugen Goga, cu care ne-am îmbrățișat și sărutat de bucuria păcii și unirii pe care o presimțeam și doream. Soldații au fost găzduiți la săteni, iar unul fost în război i-a cinstit cu un butoi mare de vin, iar inteligența la preot.

Aici în comună era post de jandarmi unguri, care simțind revoluția, au luat-o care încotro; notarii încă au părăsit satul, fiind amenințați de către mulți, în urma tratării rele cu soțiile lor rămase acasă.

Într-o zi anunțată a fost mare adunare în Prundu-Bârgăului, pe locul dintre biserica ortodoxă și hotarul comunal - unde a fost multă lume adunată - din toate Bârgaiele, cântând cântece patriotice și naționale, ceea ce nu îndrăznea nimeni până atunci. Nu peste mult, în 1 Decembrie 1918 s-au adunat din toate părțile la Alba-Iulia, la marele act : Unirea tuturor românilor.

După Unire așteptam tot mai mari îmbunătățiri, dar cum lumea trebuia adusă la ordine - *oamenii veniți din război erau aplecați spre bolșevism* - lucrurile nu mergeau așa cum ar fi trebuit. Alții explicau lucrul prin aceea că, așa-i după război, vre-o 10 ani până se pun lucrurile la cale.

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Oficiul parohial greco-catolic Mureșenii-Bârgăului*, reg. inv. nr.19, f. 22-28; în continuare, ANBN...fond...d.

3.

1918, noiembrie 7 Bistrița

Jurământul Gardei Naționale Române din Bistrița și sfințirea steagului.

Jurământul Gardei Naționale Române din Bistrița

În ziua de 7 noiembrie la 7 ore s-au adunat toți membri Gardei Naționale Române din Bistrița în număr de vreo 400-500 în curtea Cazarmei honvezilor, azi în posesiunea Gardei române. În frunte cu comandantul lor, dr. G[eorge] Triff, ofițeri români, fruntași și mult popor, întonând imnul „Pe-al nostru steag”, într-o falnică ceată, în ordine pe chipie și în butonieră cu tricolorul român, au venit la biserica română. De aici s-a trimis o ceată a Gardei în frunte cu locotenentul dr. Emil Rebrean după falnicul steag tricolor al Gardei. În urale însuflețite și-a făcut steagul intrarea în sfânta biserică, întesată de toți membri Gardei și numeroasă

¹⁴⁷ Le-am urat bun venit.

inteligență¹⁴⁸ și popor. Dl. dr. G[avril] Tripon, președintele Senatului român, a salutat în cuvinte entuziaste steagul. S-a intonat de toată asistența „Împărate ceresc”, apoi d-nii protopopi D[ionisie] Vaida, I[oaan] Dologa și dl. I[oaan] Petringel au sfințit steagul cu mare solemnitate. Apoi dl. Tripon în cuvinte însuflețite a predat steagul Gardei naționale române. A vorbit avântat și cu elan dl. protopop (...) explicând tuturor celor de față însemnătatea și solemnitatea (...) și rostul Gardei naționale. A vorbit apoi cu vervă tineresc secretarului Consiliului național român, dr. Victor Moldovan. Lacrimi erau în ochii tuturor, lacrimi de fericire și entuziasm, că în fine a sosit ceasul fericit al neamului nostru. Tot publicul de față în picioare a cântat Imnul național. În frunte cu steagul, într-o falnică falangă, ne-am transpus apoi la localul Gardei, unde sub destoinică conducere a comandantului ei, dr. George Triff, ajutat de ceta ofițerilor Gardei, s-a apucat de munca organizării¹⁴⁹.

„Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 1, 7 noiembrie 1918, p. 3, publicat de Alexandru Matei, *Documente despre Marea Unire: „Glasul Vremei”, „Arhiva Someșană”, seria II, II, Năsăud, 1974, doc. 8, pp. 93-94.*

4.

<1918> <f. l.>.

Jurământul Gardei Naționale Române

Jurăm pe Atotputernicul și Atotștiutorul Dumnezeu și pe Sfânta Cruce că vom păzi disciplina și ordinea bună, că vom împlini fără șovăire toate poruncile Consiliului Național Român. Ne supunem numai poruncilor comandanților și ofițerilor noștri români. Numai acestui consiliu îi recunoaștem dreptul de a da porunci în numele națiunii române. Poruncile Consiliului nostru național le vom împlini cu cea mai mare însuflețire, ziua și noaptea, pe orice vreme și între orice împrejurări, ca fii credincioși și cinstiți ai națiunii române.

Așa să ne ajute Dumnezeu ! Amin !

ANBN, fond *Oficiul parohial greco-catolic Ciceu Mihăiești*, d. 17/1912-1930; 1943, f. 6.

5.

1918, noiembrie 7, Bistrița.

Înștiințarea privind organizarea Gărzilor Naționale Române de pe valea Bârgăului și sfințirea steagurilor acestora.

Organizarea gardelor naționale române de pe văile Bârgăului și sfințirea steagurilor lor.

Zi de mare sărbătoare și însuflețire a fost ziua de 10 noiembrie 1918 pentru poporul din comunele Bârgăului, ziua plină de solemnitate și avânt. Cu tren expres, pavoazat cu drapelele românești comitetul Senatului național român din Bistrița în

¹⁴⁸ Inteligență.

¹⁴⁹ Documentul a fost transcris după compararea cu textul original, corectând unele greșeli de transcriere în textul publicat de Alexandru Matei.

frunte cu prezidenții ei: dr. G. Tripon, dr. V. Pahone, protopopul D. Vaida, la 12 ½ ore au plecat spre Bârgău. Sosind în gara Borgoprund¹⁵⁰ am fost primiți de M. Sirlincan, comandantul gardei și de dl. notar Varna, iar la primăria comunală ne aștepta gardele române ale celor 8 comune, în frunte cu preoți, steagurile tricolor și numeros public. S-au ținut câteva vorbiri însuflețite, apoi în corpore, cu steagurile în frunte cântând marșuri naționale, ne-am transpus pe piața Borgoprundului, unde sub cerul liber s-a celebrat sfințirea celor 8 steaguri ale celor 8 garde din comunele Borgo-Rus, (Rusu Bârgăului), Borgo-Joseni (Josenii Bârgăului), Borgo-Mijloceni (Mijlocenii Bârgăului), Borgo-Suseni (Susenii Bârgăului), Borgo-Prund (Prundu Bârgăului), Borgo-Bistrița (Bistrița-Bârgăului), Borgo-Tiha (Tiha Bârgăului), și Borgo-Mureșeni (Mureșenii-Bârgăului). (s. a) Sfințirea s-a îndeplinit cu mare ceremonie de protopopii D. Vaida, Dologa, Dan, Flămînd și /D./ Șoneriu. Au vorbit cu avânt și entuziasm: dr. G. Tripon, dr. V. Pahone, Dologa, D. Vaida, Dan, Șoneriu, dl. Schuster, delegatul social - democraților, iar în numele gardei dl. Matei Sirlincan, comandantul ei. S-au dat salve, s-au cântat cântece naționale, a fost un praznic măreț cum n-a mai văzut Bârgăul, lacrimi de fericire se prelingeau din ochii tuturor. Apoi locotenentul. Ordace, zelosul și neobositul organizator și comandantul tehnic al Senatului militar român, ne-a adus știrea telefonică că frații bucovineni, în unirea cu șoimii României, trimit salutul frățesc fraților Bârgăului. Urale și lacrimi, fericire și însuflețire ne mai văzută. Urmați de norod și steaguri, în cântece și însuflețire ne-am urcat apoi în trenul fulger național și la semnalul „Gata” ne reîntoarcem iarăși la munca și datorințele noastre.

„Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 1, 7 noiembrie 1918, p. 5, publicat de Alexandru Matei, *op. cit.*, doc. 18, pp. 100-101.

6.

PROCES-VERBAL

Al Marei Adunări Naționale a poporului român din Transilvania, Banat și Părțile Ungurene, ținută duminică, în 1 decembrie 1918 la Alba-Iulia, în sala Cercului Militar din Cetate.

Delegații convocați prin manifestul din 7/20 noiembrie 1918 al Marelui Sfat Național Român din Arad, după ce au luat parte la slujbele dumnezeiești împreunate cu chemarea Duhului Sfânt, în cele două biserici românești ale orașului, s-au întrunit în număr complet în sala destinată pentru decurgerea adunării.

La ora 10 și jumătate convocatorul Dr. Ștefan C. Pop, ca președinte al Marelui Sfat Național Român din Arad, ia cuvântul, dânsul rostește următorul discurs:

„Onorată Adunare Națională!

Marele Sfat Național, în ședința sa din 2/15 noiembrie a hotărât convocarea Marei Adunări Naționale Române din Ungaria și Transilvania. De loc mai potrivit am aflat Alba-Iulia, această Mecca a neamului românesc.

În anul 1918¹⁵¹ s-a început războiul năprasnic și nu era minte omenească, care și-ar fi putut închipui mărimea ce avea să o ia acest război.

Noi am văzut românii noștri cum au plecat de la vatra lor părintească. Noi am văzut, că ni s-au dus tânărul și bătrânul și apoi, dacă a mai rămas cineva și a mai avut o pereche de boi, ori o pereche de cai, au fost luați să fie trimiși la hotarele Galitiei, ori în Polonia Rusească să facă serviciul cu vitele sale, și cine n-a avut nici

¹⁵⁰ Prundu Bârgăului.

¹⁵¹ Corect, 1914 . n. n.

boi, nici cai, în sfârșit, și acela a trebuit să plece, să se ducă (voci, așa-i). Acasă au mai rămas mamele pline de jale și de lacrimi, și noi nu știam ce se întâmplă în jurul nostru, auzeam numai de la vecinii noștri despre Volhinia, Polonia și altele.

Soldatii și oamenii noștri se întrebau:

„Ce-i domnilor? Drept e că România ține cu noi și că ni se vor împlini toate dorințele? Drept e ce ne spun ofițerii?”

S -a început războiul cu minciuni (așa-i), s-a continuat cu cele mai sfruntate minciuni și înșelăciuni (așa-i).

Când ziceam noi în Casa Țării și aici, acasă, când le-an strigat: „Stați, nu fiți atât de nemiloși, vedeți cum s-a răspuns: „Ce vă făliți, că nu voi, ci armata maghiară a secerat gloriile cele mari”!

Cedăm, ziceau ei, că țăranul vostru este de omenie și luptă cinstit, însă voi, popilor, voi, inteligență, voi învățătorilor, voi sunteți trădători, voi ați trimis în Țara Românească pe Lucaci și pe Goga, voi ați subminat temelia poporului. Cu toate că, numai atunci s-a început războiul, totuși, mai ales în părțile Banatului, au fost închiși, au fost târâți și internați sute și sute de intelectuali români (întreruperi în adunare; Trăiască Bănățenii și Trăiască Internații).

Acesta, fraților, a fost numai începutul vremurilor, care au urmat. Când a venit cea mai frumoasă și cea mai fericită zi a mamei noastre România (furtuni de strigăte, Trăiască România, aplauze repetite, trăiască, prelung și repetit, să auzim), când unii înțelepți frați ai noștri n-au putut suferi durerile fraților din Transilvania, Ungaria și Banat (Trăiască) ei au trecut munți să ne salveze, să ne scape din robie (Trăiască). Cu acest termen se începe Golgota neamului românesc (așa). Să nu credeți însă fraților, că nu suntem conștii să dăm partea leului scumpei noastre României, pentru că jertfele, pe care le-a adus România, sunt atât de mari în proporții cu jertfele care le-am adus noi, încât cu pietate și cu smerenie trebuie să ne închinăm acelor factori, care au venit în ajutorul nostru.

Ce s-a întâmplat aici acasă, fraților, toți o știți voi, preoții, dascălii, care ați fost purtați printre sulii. Este Golgota neamului românesc, este Clujul blăstămat, unde mii și mii de suflete (o voce în adunare: cinci mii) au suferit suferințe de martiri. Dar nici voi, mărginenilor, căroră vi s-a răpit averea, n-ați fost mai prejos. Nu s-au mulțumit numai cu viața voastră. Cheltuielile cele mari ale unui război nebun, au voit să le acopere din avutul nostru.

Nici voi, mamelor și văduvelor, care șiroaie de lacrimi ați vărsat după fiii și bărbații voștri, n-ați fost cruțate. O știe un neam întreg.

Acum se întoarce roata așa, că noi am avut cea mai grea soartă. Voi sunteți liberatorii, mândria sufletului nostru, dar în urma unui blăstăm care te silește să-ți omori fratele, noi am avut trista și jalnica soartă de robi.

Care nu s-a ridicat cu arma în mână contra fraților noștri a fost strivit cu gloanțe de mitralieră și pușcă (întreruperi; și acum împușcă în noi). Nu cred că, în istoria popoarelor se mai găsește un caz asemenea.

Sărman neam românesc: la sud, cu frații tăi din Timoc, la răsărit, cu frații tăi din România, la nord-răsărit, cu frații tăi din Basarabia. Poate că istoria veacurilor viitoare o să ne descrie gemetele durerilor, ce azi nu încap în mintea omenească.

Acești frați au trebuit să stea față în față contra fraților, să se ucidă unul pe altul.

Cine pe fața pământului, ce sociolog, ce economist național, ce filozof, ce bărbat de stat, care om cu minte mai poate pretinde de la acest neam să mai sufere încă o dată repetarea acestor suferințe?

Fraților! Chiar frumoasa Românie, are a sărit într-ajutorul nostru prin forța cea mai barbară și mai neumană, a fost provizoriu învinsă. Chiar Mica Românie a trebuit să sufere de asemenea cu popoarele cele mari, să aducă jertfe poate înzecite decât acele puteri. Însă nici România, nici noi, n-avem să deplângem hotărârea ei de a fi intrat în război, căci hotărârea aceasta ne-a format titlul de drept la adunarea și hotărârea noastră de azi.

Momente senine apărură pentru neamul românesc atunci când se amestecară în război Statele Unite, Nord America (Trăiască Statele Unite, Trăiască Wilson) și când, marele Wilson, al doilea Mesia (aplauze furtunoase, aclamațiuni: Trăiască Wilson) face legi pentru popoarele lumii.

Din glasul lui am auzit prima dată o veste îmbucurătoare pentru noi. Cuvintele cele mai sublime și mai înălțătoare, pe care le-a rostit acest bărbat sunt următoarele: „Voim libera dispunere a popoarelor asupra sorții lor, însă înainte de toate, voiesc ca această liberă dispunere să nu fie o frază, pentru că, cine o aplică ca fraza, asupra aceluia se vor sfârâma toate consecințele”.

Cuvinte de aur a spus Wilson: „Eu văd că rătăcirea acestui război își găsește începutul în asuprairea popoarelor mici, neorganizate, care n-au fost în poziție niciodată să-și spună cuvântul, că, la care stat voiesc să aparțină, care n-au avut niciodată să-și spună cuvântul, că la care stat voiesc să aparțină, care n-au avut niciodată puterea liberă și independentă la întocmirea lor în state”. Vedeți, cui sunt adresate aceste cuvinte? Oare nu și poporului românesc?

Fraților? Nu mai suntem acel popor, care a stat aici în robie și a fost împestrițat artificial cu asupritori care ne-au luat fiecare comună din stăpânirea noastră. Nouă ne-a fost imposibil ca în Casa Țării să primim cel puțin un minimal de drepturi, căci, când am cutezat să cerem, ni s-a strigat: „ștreangul, vouă”!

Curioși erau frații noștri de azi și dușmanii de ieri!

De câte ori se raporta despre o învingere mare pentru centraliști, se aduna gloata din Budapesta și făureau la legi tot mai umilitoare contra românilor, și de câte ori le mergea treaba rău, mai scriau și câte o carte la mitropoliții noștri (râsete).

Fraților! Bunul Dumnezeu, care toate le întocmește cu înțelepciunea Lui, a voit să se întoarcă roata.

Nici nu se putea altcum, într-o monarhie, unde 80% se rugau lui Dumnezeu: „Bate Doamne pe stăpânii noștri”. Nici nu se putea altcum, pentru că ar fi fost o imposibilitate, ar fi fost contrar cu civilizațiunea, contrar dezvoltării omenești, să învingă crima și mișelia, asupra virtuților.

Din vara anului acestuia răsufălăm mai liber. Prima suflare ne-au adus-o faptele minunate ale armatelor Antante. Glorioasa națiune franceză (aclamațiuni repetate) împreună cu nobila Anglie (aclamațiuni nesfârșite) cu sora dulce a noastră, cu Italia (trăiască, urale) și mai ales, întărite de puterile tinere ale Statelor Unite Americane (uragan de aplauze, trăiască) au adus steagul dreptății la învingere. Văzusem noi, care vedem mai bine (sic!) și auzisem noi, care avem auz mai bun, că se cutremură țările centraliștilor.

Din rezerva/din neliniștea vrășmașilor noștri înțelegeam, că se pregătesc vremuri epocale, vremuri mari. N-a trebuit mult, ca deodată, ca prin minune, să se surpe acest ticălos târg de minciuni; alianță a Puterilor Centrale (strigăte, jos cu ei). Acest putregai, întemeiat pe minciună, pe tiranie și pe cele mai josnice interese personale a trebuit să se prăbușească cu regii și împărații lor cu tot.

Fraților! Comitetul Partidului Național Român, la timpul potrivit, în parlament și-a spus cuvântul său (voci: Trăiască Vaida), prin rostul d-lui. Deputat Dr. Alexandru

Vaida-Voievod, a adus la cunoștința lumii întregi și mai ales, la cea a vecinilor noștri, că noi, în dreptul firesc al popoarelor de a-și determina singur soarta, pentru totdeauna, ne desfacem de națiunea Ungurilor, (voci: așa-i, așa trebuie). Am declarat că nu mai cunoaștem parlamentul maghiar și guvernul maghiar în cauzele noastre, că voim, singuri, neinfluențați de nimeni, a putea să ne hotărâm și noi vom stabili condițiunile și raporturile, cum să ne așezăm între statele libere, ca sta liber și coordonat. Acest început, d-lor. a fost în 18 octombrie st. nou. După aceasta evenimentele au urmat cu o iuțeață zguduitoare. Tot ce doream și așteptam noi era: Doamne, Doamne, dă să vină un glas lămurit și pentru neamul nostru. Prea mult ne-am înșelat până acum. Nu credea, nu vedeam situația curată.

Atunci, fraților, este o dezvoltare logică a împrejurărilor. Noi, care am fost de lumea noastră în fruntea afacerilor naționale, am aflat momentul psihologic de sosit, pentru a anunța dușmanilor noștri de secole, cum că noi primim imperiul peste toate ținuturile locuite de românii din Transilvania, Ungaria și Banat (trăiască). Credem, că ce (sic!) am făcut, am făcut bine (voci: trăiască; nu se putea mai bine). Dușmanii noștri însă nu au voit să ne recunoască acest drept. Și când au văzut, că valachii aceștia oropsiți, că iobagii aceștia nu se însuflețesc pentru treburile lor, ne-au ridicat acuza că, înșelăm poporul (strigăte de protestare: nu-i adevărat, minciuni)că noi nu suntem dispuși să primim bunătățile cele mari, care ni le oferă ei (voci: nu le primim). Fraților! Între acestea, noi, neînfricoșați, cu fruntea ridicată, am mers cu un pas mai departe și am publicat manifestul Marelui Sfat Național Român (voci: Să trăiască).

Permiteți-mi, fraților, să citesc ceva din acest manifest, să vă citesc voința noastră: citește: „neamul românesc din Ungaria și Transilvania nu admite mistificare asupra condițiilor propuse. Protestează împotriva revendicărilor maghiarilor asupra teritoriului românesc, care, de la descălecarea împăratului Traian a fost muncit de brațele noastre și a fost scaldat cu sângele nostru, și, sub nici o condițiune, nu mai suferim o legătură de stat cu națiunea maghiară, ci, neamul nostru este hotărât a-și înființa statul său liber și în (voci, nedumeriri, „ce e asta”?) citește...) sprijinul lumii civilizate, declară sărbătorește, că vom pieri mai bine cu toții, decât să stăm mai departe cu maghiarii.

Fraților, poate prea lung vă vorbesc, însă în convingerea mea cred, că am făcut bine, că v-am schițat aceasta.

Cu acestea, Comitetul Național și-a îndeplinit datoria față de națiunea sa (aplauze, să trăiască).

A spune mai mult, voi, reprezentanții poporului, sunteți chemați! (voci: Trăiască România Mare; voci puternice: fără condițiuni, strigăte: să auzim; larmă: fără condițiuni, să auzim).

După toate acestea, ținând cont de mandatul primit de la D-voastră, am venit înaintea D-voastră (sic!) și declarăm cu hotărâre sfântă, că poporul român este matur, își cunoaște chemarea sublimă în lumea civilizată (Trăiască, aplauze), vrem unirea tuturor românilor.

Propunerile le va face Comitetul Provizoriu. Cu sfială vă salut pe voi, reprezentanți ai poporului român. Salut cu dragoste pe reprezentanții români care nu vreau să le spun numele: pe reprezentanții Basarabiei, vice-președintele Sfatului Țării, Pantelimon Halipa și delegatul Cazacliu, pe reprezentantul Bucovinei, prof. Alecu Procopovici. Salut corpul voluntarilor din Transilvania și Ungaria, cu sediul în Iași, Dr. Victor Deleu, Vasile Osvadă, Toma Vasinca, Eugen Goga și Bihorean.

Eu mi-am împlinit misiunea. Dumnezeu să ne dea înțelepciunea, ca să aducem hotărâri bune.

Numesc de notar ad-hoc pe d-nii. Laurențiu Oanea și Dr. Sever Miclea, iar de raportor al Comisiunii de verificare, pe Dr. Ioan Suciu. Dau cuvântul d-lui. raportor.

Dr. I. Suciu: Domnilor delegați! Comitetul Național Central din Arad a decis în 15 I. tr. Convocarea adunării naționale de astăzi a poporului român din Transilvania, Ungaria și Banat, pentru ca să decidă asupra sorții sale.

Credenționale au intrat nu numai din cele 24 de comitate, ci au mai intrat dintr-unul, deci în total, 25 de județe. Au intrat credenționale din aproape toate cercurile electorale, adică din 130 circumscripții electorale, din care s-au prezentat peste 680 delegați. Afară de aceștia, multe cercuri au trimis și supleanții. S-au prezentat Prea Sfințiilor Lor, domnii episcopi (aclamațiuni, trăiască), au sosit exmișii¹⁵² consistoriilor și capitulelor. Apoi, delegații societăților culturale românești, ca Asociațiunea Transilvană pentru Cultura Poporului Român, cea pentru Fondul de Teatru și peste 100 de alte asociațiuni.

S-au prezentat de la fiecare școală medie și de la institutele teologice și pedagogice delegați speciali. Au sosit delegații reuniunilor învățătoarești, ai reuniunilor de meseriași, delegațiile Partidului Social-Democrat Român, cei ai gărzilor naționale și au venit și aceea, care reprezintă viitorul națiunii noastre: tinerimea universitară română. Aici sunt credenționalele, aici e lista delegaților, dacă doriți să citim listele delegaților (întreruperi; nu-i de lipsă¹⁵³; le vedem, le vedem; să nu se citească).

Raportez numai scurt, că s-au prezentat delegați și din comitatele Treiscaune, Ciuc, și din Cenad, Bichiș, și chiar din Ugocea, la adunarea națională de astăzi, la încoronarea visului tuturor românilor. S-au prezentat învingând și trecând peste piedici mari și frații din Torontal.

Comisia verificatoare a aflat toate actele în ordine. Vă rog să luați la cunoștință.

Nu pot trece cu vederea, ca să nu amintesc că au sosit mii de adrese de aderență, cu sute de mii de semnături, și că toate acestea arătând, cum că fiecare știe, ce avem să decidem. Despre aceasta se va face dare de seamă publică, dar cred, că astăzi să nu le citim aici.

Sunt 1.228 de delegați (voci pe galerie: dar reuniunile femeilor?).

Dr. Suciu: Cer scuze, dacă am întrelăsat să amintesc, că și reuniunile femeiești sunt reprezentate prin delegatele lor. Femeia română a fost doar totdeauna însuflețite pentru idealul național (trăiască femeile române!).

Aflu astfel că adunarea națională este capace¹⁵⁴ a aduce hotărâri decisive, prin urmare, avem să trecem la constituire.

Domnilor! Comisiunea va face următoare propunere binevoită a alege de președinți pe d-nii: Gheorghe Pop de Băsești (trăiască badea Gheorghe, trăiască, prelung și repetit) și pe prea Sfințiții Episcopi Ioan I. Pap și Dr. Demetriu Radu (aclamațiuni), de vice-președinți, pe d-nii. Teodor Mihai, Dr. Ștefan C. Popp și Ioan Fluieraș, de notari, pe d-nii. Alexandru Fodor, medic în Bălgrad¹⁵⁵, Dr. Sever Miclea, Dr. Caius Brediceanu, Dr. Silviu Dragomir, Dr. Deleu Victor, Iosif Ciser, Dr. Ionel Pop și Dr. Gheorghe Crișan. Adunarea a aclamat prelung, primind propunerea unanim.

Gheorghe Pop de Băsești: Prea iubiții mei! Onorată adunare a românilor din Transilvania, Ungaria și Banat.

¹⁵² Trimisiții, delegații.

¹⁵³ Nu e necesar.

¹⁵⁴ Capabilă, aici cu sensul de îndreptățită.

¹⁵⁵ Alba-Iulia.

Națiunea Română, la toate evenimentele mari istorice din trecut și astfel, și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale. Așa, onorată adunare, în anii 1848, când era cea mai grea sarcină asupra națiunii române, greutatea robotei, s-a adunat pe câmpul libertății la Blaj și acolo, adunarea națională a luat hotărârea cu care avea să înfrunte iobăgia, în care gema sărmana națiune română.

După dezrobirea noastră din iobăgie a urmat altă iobăgie și mai mare, iobăgia sufletelor noastre și apoi, a urmat iobăgia de clasă.

Astfel, onorată adunare, la locul acesta, sfințit de sângele marilor noștri martiri, v-ați adunat și D-voastră, ca să sfârâmați și cătușele robiei noastre spirituale, ale robiei noastre seculare și să decidem, ca un popor liber asupra sorții noastre, precum ne-a trimis solia marele Wilson, care a fost cel dintâi, care a înțeles, cum că sfințele învățături ale lui Isus Cristos, cum trebuie să se aplice între popoare.

Ne-am adunat aici, ca să hotărâm asupra sorții noastre.

Eu vă salut pe toți cei prezenți. Salut adunarea liberă a tuturor românilor din Transilvania, Ungaria și Banat, și rog pe Atotputernicul Dumnezeu să ne ajute să punem piatra fundamentală a fericirii neamului nostru românesc. Declar adunarea constituită și deschisă (aplauze, aclamațiuni).

Dr. Silviu Dragomir: Onorată Adunare Națională! Din partea Comitetului Executiv al Partidului Național Central¹⁵⁶ a intrat o adresă. Vă rog să-mi dați voie s-o citesc (citește): Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, Ungaria și Banat, sosind era de liberă dispunere, își depune mandatul. Dat în 30 noiembrie. Gheorghe Pop de Băsești (aclamațiuni furtunoase). Propune ca adunarea națională să ia la cunoștință depunerea mandatului Comitetului Național (se primește).

Președintele dă cuvântul d-lui. Vasile Goldiș, care rostește următoarea cuvântare:

MĂRITĂ ADUNARE NAȚIONALĂ!

Zămislit din necesitatea imperiului roman de a-și așeza o sentinelă puternică în Carpații Sudostici și coborâșurile lor împotriva semințiilor barbare de la miază noapte și răsărit, care amenințau cultura umană creată prin geniul latin, neamul românesc de la început și până astăzi a îndurat soarta aspră, rezervată oricărei sentinele credincioase: loviturile dușmane, în statornică răbdare.

Bogată și fericită la început, Dacia-Romană în curând se face trecătoarea nesfârșitelor seminții, are orbite de strălucirea de parte a Romei de aur, se gonesc, întrecându-se, spre fermecătoarele orașe ale împărăției. Lovită de putreziciunea oricărui neam, care se oprește cu cerbicie la un anumit fușel¹⁵⁷ pe scara civilizațiunii, și năpădită în această slăbiciune de furnicarul noroadelor barbare, Roma sucombă.

Creanga tăiată din puternica tulpină, coloniștii lui Traian își adâncesc rădăcinile prin văi și stânci și roditoarelor ogoare ale prejmuitoarelor câmpii. Lipsiți de scutul împărăției și lăsați în grija propriilor puteri, acești orfani romanici acopăr trunchiul vechi tracic și infiltrați de o pătură oarecare a blânzilor și visătorilor slavi, ei se făcură un singur neam, o singură limbă, o singură fire: neamul românesc.

Răsare o minune fără pereche în istoria lumii. Lung șir de veacuri călcată în picioare de hoarde barbare, națiunea română își pierde unitatea de stat, se fărâmă prin văi, sub dominațiuni răzlețe și, una de alta, neatârnoate. Pierde încopcirea cu fluviul larg și luminos al istorie mondiale, ca apa de ploaie în nisip, de parcă dispore

¹⁵⁶ Corect, Partidului Național Român.

¹⁵⁷ Spiță.

de la suprafața conștiinței umane. Dar când, după 18 veacuri sufletul românesc se trezește din somnul cel de moarte și reînvie, ca un soare luminos, conștiința de neam, hotarele etnice ale acestui popor, cu precizie aproape milimetrică, sunt tot acelea, care sunt desemnate pe harta istorică drept hotare ale Daciei lui Traian. Și basarabeanul care-și adapă calul în vânturile întunecate ale Nistrului, se înțelege desăvârșit la grai cu crișeanul din apropierea blondelor ape ale Tisei. Sentinela română a rămas credincioasă chemării sale de a păzi geniul latinității și neîncetatelor lovituri dușmane, le-a opus virtutea-i legendară: statornicia răbdare.

După lungi veacuri de ascunziș, așezându-se viscolii cotropitori, națiunea română re apare la lumina istoriei în chipul alor două țărișoare răzimate de Carpați, și cu fețele spre Dunăre și Nistru, dat trunchiul, cu rădăcina în munții smulși odinioară de la eroicii daci, așa rămâne bătut de soarta rea și înlănțuit de un popor năpraznic la fire și pornit spre dominațiune fără cruțare. Fusese cuib de vârtejuri locul, unde ne așezase Traian și zvârcolirile spre fericire ale neamului nostru s-au lovit, veacuri de-a rândul, de nesațul răpitorilor dușmani, care ne înconjurau de pretutindeni.

Micile țărișoare care se întemeiaseră prin viteji coborâtori din Maramureș și Făgăraș, se loviră înainte de toate, de cel mai crâncen dușman al oricărei comuniuni omeneste: zavistia și ura dintre frați.

Nefericirea lor fu mărită prin inamicii din afară: ungurii, leșii și tătarii. Se ridică în urmă semi-luna și acum românii sunt sortiți să-și apere cu sângele lor nu numai trupul și avutul, ci și sufletul și credința.

Scut s-au făcut ei culturii plâpânde, ce începuse a încolți pe temeiurile învățăturilor lui Christos și prin jertfele lor fără seamă întru apărarea progresului civilizațiunii umane, față de concepția inferioară a mohemadanismului propagat principial cu mijloacele barbariei, românii și-au făurit titlul nepieritor și îndreptățire la recunoștința întregii omenimi. Nimic nu dovedește mai mult tăria credinței creștinești a sufletului acestui popor, decât faptul că, în numele luptei creștinătății împotriva păgânilor, mai întâi, după răzlețirea neamului prin soarta fatală, s-a putut face pentru o clipă unirea lui în cetatea aceasta, prin brațul puternic al geniului scânteietor al Mihai Viteazului.

Dar această unire o clipă dispăru, ca fulgerarea unei scânteie electrice și trupul neamului nostru se frânse iar în bucăți. Frații noștri de pe coborâșurile răsăritene ale Carpaților și din șesurile hotărnicite prin Dunărea de Jos și apele Nistrului, îndurară suveranitatea turcească, sufereau prădăciunile leșilor și tătarilor, îngrășară cu sângele lor lifta blăstămată din Fanar, Țara Cernăuților și mormântul lui Ștefan cel Mare îl răpi pajura spurcată a habsburgilor perfizi.

Dulcele câmpii ale Basarabiei le fură muscalul tiran. Noi, ceea ce rămăsesem la vatra străbună din Ardeal, Banat și Țara Ungurească, am fost dripiți¹⁵⁸ de cea mai crâncenă soartă ce o poate avea un neam de oameni în lume. Am fost lăntuiți într-o robie trupească, economică și sufletească, cum nu se mai pomenește în istoria întregă a omenimii. Încercarea disperată în 1784, de a scutura jugul n-a avut rezultat și sfârșitul din acest oraș al țăranului Horea așteaptă încă geniul literar, care să întruchipeze una dintre cele mai înfiorătoare tragedii ale istoriei.

Adevăr a grăit Simion Bărnuțiu în epocalul său discurs rostit în catedrala Blajului în ziua cea mare din 1848, zicând: „Dacă nu-și poate închipui cineva greutățile, ce le sufereau iudeii de la faraoni, să se uite la faraonii din Ardeal”.

---

¹⁵⁸

Loviți.

Veacuri de-a rândul, poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pământului, ce fusese odată Dacia Romană, a fost socotit străin și sclav pe pământul său strămoșesc.

Iar când după suferinți de secolii, din depărtatul Apus, de la dulcea soră latină, care pășise în fruntea ginților spre lumina desăvârșirii, a sosit și în munții noștri duhul libertății, egalității și frățietății, când credeam să înviem la libertate prin întocmirile create de lumea nouă, vechii noștri oprimatori s-au înfrățit cu împăratul, pentru care noi vărsasem sângele nostru cu credință și aceste două puteri ne-au robit din nou. Umbra îndurerată a regelui munților, a scumpului nostru lancu, rămâne pentru vecie clasica dovadă a legendarei ingraturii habsburgice.

Împotriva voinței noastre a unit Ardealul nostru cu țara ungurească și, printr-un constituționalism fals, mincinos, ne-au luat libertatea culturii, ne-au desființat politicește, bisericile noastre le-au aservit tendinței lor de opresiune și ne-au făcut imposibil progresul economic, prin care am fi putut să ne apărăm împotriva năvălirii coardelor străine pe pământul părinților noștri.

Într-aceasta, priveam cu iubire duioasă la frații noștri de la Răsărit, care începuseră a se reculege din urgiile vremurilor barbare. Resimțiră obârșia comună și la razele luminii primite de la Apus, conștiința națională săvârși la 1859, unirea Principatelor Române, sub bunul și luminatul Cuza Vodă, iar sângele vărsat din nou, cu atâta vitejie împotriva păgânilor la 1877, scutură și cele de pe urmă zale ale lanțului, care lega România de Constantinopol și, la 10 mai 1881, Carol I așază pe capul său coroana de rege al României libere și independente.

Noi însă ne făceam datoria de cetățeni ai Ungariei și supuși ai dinastiei de Habsburg-Lotharinghia. Am crezut, că îndelunga noastră răbdare și credința noastră pentru patrie și tron, în cele din urmă totuși va muia inimile celor puternici și ni se va oferi chiar în interesul monarhiei, puțința unei vieți naționale și condițiunile progresului cultural și economic. Așteptările noastre au fost zădarnice. Oprimarea se întetește.

Oprimatorii mărturisesc acum pe față, că scopul lor este un stat național maghiar și că, prin urmare, noi naționalicește, trebuie să ne desființăm. A pornit opera de extirpare și războiul mondial, care acum s-a sfârșit și în gândul opresorilor noștri, a avut chemarea să încoroneze opul. Sute de mii de români și-au vărsat și acum sângele lor pentru „patrie și tron”, iar patria și tronul au târât în urgia internării pe părinții și frații acestor luptători: patria și tronul au decretat moartea școlii românești, au trimis birii lor în adunările noastre bisericești, au pregătit proiectele pentru nimicirea noastră politică, au început ruina noastră economică, au aruncat în teminți zeci de mii de români, ne-au sugrumat libertatea presei și a cuvântului, „patria și tronul” s-au conjurat împotriva noastră și ne pregăteau mormântul, dar zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului și a dreptății.

Legea tainică a firii cu necesitate de fier îndrumă întâmplările omenești pe cărarea civilizațiunii, ce duce spre desăvârșire: omenimea, instinctiv, urmează acestei legi. Ea a ajuns la recunoașterea necesității de a sintetiza libertatea individuală și libertatea națională într-o unire superioară a societății omenești. Sinteza aceasta e condiționată însă de desăvârșirea celor două libertăți: individuală și națională.

Dacă însă aproape în toate statele civilizate libertatea individuală este desăvârșită, ori pe calea desăvârșirii, în unele dintre aceste state libertatea națională era încătușată. Războiul mondial s-a făcut pentru descătușarea acestei libertăți. Națiunile trebuie să fie libere, ca astfel între egale drepturi și condițiuni, să poată încheia acea mare unire a popoarelor, care va fi chemată să prezinte o

concepțiune superioară pe scara civilizațiunii și să sporească astfel, fericirea omenească pe pământ. Toate capetele luminate ale Apusului au mărturisit crezul lor: războiul acesta este războiul pentru libertatea națiunilor, nu de dragul acestor națiuni, ci pentru interesul lumii, pentru interesul omenimii, care numai în chipul acesta e capabilă a păși un pas înainte pe calea fericirii sale. Ideile acestea le-a copt istoria, și apostolul care le vestește, este Wilson (trăiască Wilson, ovații entuziaste și îndelung repetate).

Pentru învingerea acestor idei au intrat în luptă puterile aliate ale Apusului, românii, pretutindenea s-au aliat acestor puteri, noi, cu sufletul, frații liberi, cu armele. Românii și-au făcut și de data asta datoria lor de sentinelă a civilizației împotriva brutalităților.

Națiunile trebuie eliberate. Între aceste națiuni, se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberă îl recunoaște lumea întregă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar, odată scăpată din robie, ea - aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă: unirea ei cu țara Românească. Bucățirea poporului românesc n-a fost urmarea vre-unei „legi economice”, în care terminologie se ascunde minciuna.

Dimpotrivă, teritoriul dintre Nistru, Tisa și Dunăre constituie cea mai firească pretensiune a civilizației (strigăte entuziaste: așa-i). Teritoriile locuite de români de la descălecarea lui Traian și până astăzi au fost teritorii românești. Nu există putere de a suci logica până acolo, ca invadările elementelor străine, dirijate și pe aceste teritorii în chip artificial și prin abuzul de putere al statului, cu scopul desființării noastre naționale, se poate clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii (așa-i). Așa ceva ar fi sancționarea crimei și ar constitui o pălmuire a civilizațiunii, care principal, nu admite substituirea dreptului prin brutalitate. După drept și dreptate, românii din Ungaria și Transilvania, dimpreună cu toate teritoriile locuite de dânșii, trebuie să fie uniți cu Regatul Român (îndelungate strigăte de aclamații).

După cum însă cea dintâi reunire de o clipă a elementului românesc la marginile de la Răsărit ale lumii civilizate s-a făcut prin sabia lui Mihai, în numele unui principiu superior, tot așa, această nouă unire, care de data asta va fi integrală și pentru eternitate, se face prin strălucita învingere a armelor purtate pentru civilizațiune, în numele unei concepții de viață superioară, care are să transforme lumea ce se prăbușește. Este principiul libertății adevărate a tuturor neamurilor și cel al egalității condițiilor de viață pentru fiecare individ al oricărei națiuni și este principiul întovărășirii tuturor națiunilor libere, într-o alianță internațională, spre a împiedica nedreptatea și a scuti pe cei mari și mici, deopotrivă.

Unirea tuturor românilor într-un singur stat numai atunci va fi statornică și garantată prin istoria de mai departe a lumii, dacă va răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepție a civilizațiunii, dacă ea ne va inspira datoria să nu pedepsim progenitura pentru păcatele părinților și ca urmare, ea va trebui să asigure tuturor neamurilor și tuturor indivizilor conlocuitori pe pământul românesc. Aceleași drepturi și aceleași datorii. Civilizațiunea care ne-a eliberat, pretinde de la noi respectul pentru dânsa și ne obligă să prăbușim în noul nostru stat, ori ce privilegiu și să statorim ca fundament al acestui stat: munca, și respect, răsplata ei integrală.

Înaintașii noștri pe Câmpul Libertății în 1848 au hotărât așa: „Națiunea română depune jurământ de credință către împăratul, către patrie și către națiunea

română”. Împăratul ne-a înșelat (așa-i), patria ne-a fost ferecată și ne-am trezit că numai credința în noi înșine, în neamul nostru românesc, ne poate mântui.

Să jurăm credință de aci înainte numai națiunii române, dar tot atunci, să jurăm credință tare civilizațiunii umane. Câtă vreme vom păstra aceste credințe, neamul nostru va trăi, se va întări și, fericiți, vor fi urmașii noștri până la sfârșitul veacurilor. La lumina celor expuse aici, din încredințarea și în numele Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria, Banat și Transilvania, rog mărita adunare națională să binevoiască a primi și a enunța ca ale sale, următoarele hotărâri:

Domnul Vasile Goldiș citește apoi următorul proiect de rezoluțiune:

I. Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea celor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România (Aplauze frenetice; Trăiască România Mare! Lumea se scoală în picioare, mâinile se ridică, ora e punct 12). Adunarea națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș și Tisa și Dunăre (voci: trăiască, aclamațiuni, aprobări).

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până al întrunirea constituanței, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, adunarea națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egal îndreptățire și deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe în vârsta de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament (voci: Trăiască femeile! Trăiască! Aclamațiuni pe galerie. Doamnele flutură batistele).

4. Desăvârșită libertate de presă, libertate de asociație și întrunire: liberă propagandă a tuturor gândirilor omenești.

5. Reformă agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființându-se fidei-comisiile, se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât, cât să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producțiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantajii, care sunt legiferate în statele ce cele mai avansate industriale din Apus.

IV. Adunarea națională dă expresiunea dorinței sale, ca congresul (sic!) de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să elimineze războiul, ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această adunare (sic!) națională salută pe frații lor din Bucovina, scăpați din jugul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara mamă, România.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aici în monarhia Austro-Ungară, anume, națiunile Cehoslovacă,

Autro-Germană, Iugoslavă, Polonă și Ruteană și hotărăște ca acest salut al său să-l aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională, cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunii sale față de Puterile Aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătiți de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română ori când și pretutindeni, față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile, pe care ele va afla de necesare în interesul națiunii.

În sfârșit, vă rog să le primiți aceste rezoluțiuni și închei cu aceea, că legătura sfântă a celor 14 milioane de români ne îndreptățește a zice: „Trăiască România Mare (aplauze nesfârșite).

Președintele dă apoi cuvântul d-lui. Iuliu Maniu, care pronunță următorul discurs:

„Dacă privim îndărăt la suferințele îndurate de neamul românesc, dacă ne amintim de sângele vărsat, nu știm cum să mulțumim lui Dumnezeu, că ne este dat, nouă, celor din generația de acum, să trăim aceste timpuri de înălțare. În aceste momente solemne, ne vom purta vrednic de timpurile pe care le trăim. Vrednicia națională se judecă după înțelepciunea, cumiștenia și înălțarea sufletească, cu care se aduc hotărâri chemate să croiască soarta noastră.

Noi ne simțim, ca orbul care zeci de ani n-a văzut lumina zilei, când printr-o binefacere Dumnezeiască i se deschid ochii și vede lumina sfântă a soarelui. Noi suntem a lua hotărâri, trebuie să ne închinăm în fața acelor care au ajutat, ca lumina aceasta să străbată norii. Aceștia sunt vitejii din glorioasa armată română (strigăte viforoase: Să trăiască). Conduși de marele lor căpitan regele Ferdinand (Trăiască regele Ferdinand! Trăiască regina Maria!). Nu pot vorbi mai departe, până ce nu las să ne înclinăm capetele noastre înaintea acelor morți și apoi, înaintea celor vii, care au luptat pentru înfăptuirea idealului unității românilor.

Istoria ne-a învățat, că nu trebuie să așteptăm nimic de la împărații străini și de la fiii altor neamuri, ci de la propriile noastre puteri. Adevărul ce ne călăuzește acum e, că singura noastră forță, care ne poate ține în viitor e aceea provenită din unirea tuturor românilor.

Ce așa putea adăuga încă, ca să întărim convingerea în voi, că unirea tuturor românilor este o necesitate de viață a românilor de pretutindeni? Această unire noi avem dreptul să ne-o pretindem pe baza ființei noastre unitare naționale. Suntem toți de aceeași tradiție și cu aceleași aspirațiuni. Ce ar mai putea să ne împiedice, ca această unire, ce există în noi, în sufletele noastre, să se înfăptuiască realitatea, ca această națiune română să fie un singur trup și suflet?

Toată lumea a recunoscut acum, că fiecare popor trebuie să se constituie într-un singur stat, că numai așa poate contribui la înaintarea civilizației mondiale, conform însușirilor sale proprii. Îndeosebi, noi românii din Ardeal și Ungaria suntem în drept să cerem această unire, fiindcă aici la noi, e leagănul românismului. Numai o crudă barbarie poate împiedica ca, însuși vatra, leagănul, să fie despărțit, să rămână separat, atunci când toate celelalte se unesc. Și Ardealul trebuie să fie o parte întregitoare din corpul națiunii române.

În afară de dorința noastră obștească de a ne apropia de sânul mamei noastre, toate argumentele științifice și sociologice întăresc justetea revendicării noastre, ele au înfăptuit România Mare (aplauze vii). Aclamările D-voastră, care ați întâmpinat proiectul de rezoluțiune, ce vi s-a citit înainte, arată dorința noastră vie, care e și dorința lumii culte, care stă alături de noi. Nimic dar nu ne poate sta în cale să înfăptuim această dorință. Trebuie să cerem încorporarea fără întârziere și pe veci într-un singur stat al tuturor românilor (aplauze).

Când voim să înfăptuim acest ideal al nostru, nu dăm numai de prieteni, ci și de o tabără întreagă de oameni, care voiesc să împiedice cu toate mijloacele unirea. Pentru înlăturarea oricărei îndoieli a străinilor asupra ce voim să facem prin unirea noastră și libertatea noastră națională, Marele Sfat Național Român declară că, nu voiește un imperiu de asupra. Nu voim ca, din asupra, ce-am fost, să devenim asupra.

Voim să asigurăm libertatea pentru toți și dezvoltarea pentru toate popoarele conlocuitoare. Marele Nostru Sfat Național ține să accentueze, că urmează vechiul nostru proverb: „Ce ție nu-ți place, altuia nu face”. Noi voim pe acest pământ al României Mari, să întronăm libertatea națională pentru toți. Voim, ca fiecare națiune să se poate cultiva în limba ei, să se roage lui Dumnezeu în credința ei și să ceară dreptate în limba ei.

Noi, care am vărsat lacrimi văzând limba noastră scoasă din școli, biserici, justiție, nu o vom lua altora. Nun vom lua puțința vieții de la alții. Nu voim să trăim din sudoarea altora, pentru că noi putem trăi din vrednicia și puterea noastră, prin munca noastră (Aplauze entuziaste). Numai printr-un regim democratic putem întări țara noastră românească, mai ales, când trebuie să ținem seama de cerințele moderne de stat. Numai având un regim de drepturi și libertăți înlăuntrul țării, vom avea tărie să validăm cauza noastră în afară. Deplina libertate a tuturor straturilor sociale e o garanție pentru binele țării. D e aceea, Marele Sfat Național Român a pus în proiectul lui de rezoluție acel punct, care vorbește de înfăptuirea regimului democratic.

Noi suntem un popor de țărani. Tot ce vedem înaintea noastră în haine negre și cu frunți luminate, a ieșit din popor. Nici unul nu poate zice că, obârșia lui nu este de la plugul român, de la pământul românesc, de unde își scoate credința lui în viitor. De aceea, Marele Sfat Național cere o reformă agrară radicală, ca să se împartă pământ țăranilor, ca această clasă țărănească, izvorul nesecat al forțelor, să fie puternică.

Un neajuns în structura națiunii noastre este că industria și comerțul nu se sunt dezvoltate. Trebuie să căutăm, să avem nu numai o independență națională, ci și o independență economică, să avem toate din puterile și munca noastră. Să dăm dar toate libertățile acelei clase, care va contribui la dezvoltarea industriei și comerțului nostru. Suferinței îndurate de clasa meseriașilor și muncitorilor în apus, luptele ce le-au adus, ne pun în poziție să știm, ce măsuri trebuiesc luate de cu vreme, pentru înaintarea acestei clase de meseriași și muncitori. Trebuie să profităm de experiențele altora. Trebuie să ne silim, ca structura socială a neamului românesc să corespundă cerințelor moderne.

Trebuie să ținem apoi seamă de greutățile unei tranziții la unire. De aceea, Marele Sfat Național a hotărât, ca până la întrunirea Constituantei, să se dea ținuturilor noastre o autonomie provizorie, ca această tranziție să se facă fără greutate. Căci, nu în 2-3 zile se poate face o perfectă unitate în organizarea administrativă și judiciară.

Națiunea noastră nu poate lăsa apoi din vedere întocmirea generală viitoare a omenirii. Trebuie să ne spunem dar cuvântul și în această chestiune, cerând, ca în legăturile mari internaționale, să nu domnească rigiditatea unei suveranități, ci, să se aplice frățietatea universală, iar printr-un juriu internațional, să se împiedice în viitor, coliziunile cu arme.

Salutăm pe bucovinenii frați, care au suferit același jug, și s-au unit acum cu România.

Cu noi, românii, au suferit jugul neamuri întregi, cehii, slovacii, polonii, etc.

Trebuie să constatăm că lupta lor fără preget pentru independența și dezrobirea lor națională a fost o pildă luminoasă pentru noi (strigăte însuflețite: Să trăiască cehii!). Experiențele lor, faptele lor eroice au fost pentru noi, noi momente de înălțare și întărire, ca să merge pe aceeași cărare, ca să ne înfăptuim și noi idealul național, ca să mergem și noi pe aceeași cale, pentru realizarea visului nostru.

Trebuie doar să ne aducem aminte de ei și să le trimitem un dulce salut, dorindu-le întreaga fericire (aplauze îndelung repetate).

Avem să mai mulțumim armatelor glorioase ale Antantei și diplomaților ei.

E o datorie a noastră să salutăm această alianță a națiunilor Antantei (aclamări entuziastice).

Vă rugăm să primiți unanim proiectul nostru de rezoluții. Acest proiect arată cărarea pe care mergând înainte, ne vom putea atinge idealul și să punem temelia unei României Mari și unite, care în veci are să fie, ca în ea să se înfăptuiască spirit Antantei și diplomaților ei.

E o datorie a noastră să salutăm această alianță a națiunilor Antantei (aclamări entuziastice).

Vă rugăm să primiți unanim proiectul nostru de rezoluții. Acest proiect arată cărarea pe care mergând înainte, ne vom putea atinge idealul și să punem temelia unei României Mari și unite, care în veci are să fie, ca în ea să se înfăptuiască spiritul deplinei democrații și dreptatea socială.

Urmează la tribună social-democratul Jumanca, care rostește următoarea cuvântare:

Prea cinstită Adunare Națională!

În anul 1914, când izbucnise crâncenul război european, când întreaga lume și, mai cu seamă Franța tremura de groază, că cultura (sic!) franceză, libertatea franceză și republica franceză au să fie dripite de militarismul german, atunci întreaga națiune franceză și toate partidele, într-o singură unitate s-au ridicat și au ținut piept puvoiiului, ce venea de la hotare.

Astăzi e vorba de libertate, de posibilitatea dezvoltării în viitor a culturii românești și astăzi venim și noi aici, adevărați reprezentanți ai muncitorimii române (Trăiască, aplauze) din Ungaria, Transilvania și Banat, venim să ne declarăm, în fața prea cinstitei adunări, să declarăm în fața Internaționalei Socialiste, că vrem unirea tuturor românilor (Trăiască, aplauze prelungite).

O vrem și suntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea ei. Noi suntem proletari, noi ducem o luptă de clasă.

În lupta aceasta suntem solidari cu toți frații de pretutindena, cu toții suntem pentru transformarea socială ca fiecare om să fie liber și stăpân pe sine însuși (voci: bravo!).

Dar solidaritatea aceasta nu o înțelegem în așa fel, ca și mai departe să fim numai sateliții unui singur partid și, nu voim nici, să fim și pe mai departe o clasă

fără importanță, o clasă care n-are la dispozițiune mijloacele necesare pentru afirmare și dezvoltare.

De aceea, când aderăm la unirea tuturor românilor, voim totodată, și posibilitatea de dezvoltare a muncitorimei române, voim să deschidem brațele largi, pentru ca în această Țară Românească nouă, să se dezvolte și să progreseze un popor muncitor, tot așa, cum au progresat popoarele muncitoare din Apus.

Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național (voci: Trăiască!). Noi nu zicem că¹⁵⁹, unde ți-e patria, acolo trebuie să-și cauți de ea! De aceea, noi nu ne temem că, nu vom avea puterea să ne căutăm drepturile la o viață liberă (aprobări).

Când facem declarația aceasta, că aderăm la unire, o facem nu numai pentru că în instinctul nostru, în internul nostru, în inima noastră există simțul acesta, ci o facem și cu mintea clară, prin convingerea aceea fermă, că prin postulatele luate în rezoluția, ce s-a prezentat prea cinstitei adunări, sunt luate toate acele garanții, care sunt suficiente pentru democratizarea României.

Noi am trăit într-una cu tovarășii noștri unguri. Și mai mult: ne-au dat mâna de ajutor, de ne-am organizat, ba, ce e și mai mult, au căutat să ne sprijine, ca și noi să ne putem valida în Internațională.

Dar astăzi a sosit momentul, când declarăm, că suntem solidari cu ei, ca clasă (sic!), nu le suntem dușmani, dar vrem să fim o floare singură în buchetul Internaționalei (așa-i, aplauze).

În Ardeal, în Țara Ungurească și în Banat, e adevărat că nu suntem numai muncitori români, ci e fapt, că proletariatul din aceste ținuturi este de majoritate de altă naționalitate; dar pentru noi, socialiștii români, acesta nu poate fi un motiv, ca să nu aderăm la unire, pentru că noi, muncitorii români, ne simțim una, cu întreg neamul românesc (trăiască).

Ne mai cerând nimeni să ia cuvântul la obiectul de la ordinea zilei, președintele Gh. Pop de Băsești încheie discuția și pune întrebarea că adunarea națională dorește oare, ca rezoluțiunea propusă de d-l. Vasile Goldiș să fie supusă votării punct cu punct, ori că, voiește a fi acea rezoluțiune supusă cu bloc aprecierii adunării (voci unanime: cerem să fie în întregime ea supusă aprecierii).

Președintele Gh. Pop de Băsești se ridică din scaunul prezidial și pune întrebarea: Primește onorata adunare rezoluțiunea propusă de d-l. Vasile Goldiș în întregime ei?

Adunare erupe în aprobări unanime: Primim. Trăiască Regele nostru Ferdinand I, Trăiască Regina Maria, Trăiască dinastia română! Vrem o singură Românie a tuturor Românilor!

După minute, în șirul cărora însuflețirea tuturor se manifestă în aclamări frenetice, președintele Gheorghe Pop de Băsești enunță că: adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregime ea și astfel, unirea acestor provincii românești cu țara-mumă și cu celelalte provincii surori deja alipite este pentru toate veacurile decisă.

Adunarea erupe pe urma acestei enunțații prezidiale din nou în ovațiuni la adresa perechii regale românești.

Președintele acordă apoi cuvântul d-lui. Alexandru Vaida voievod, care arată că până la înfăptuirea tehnică a unirii, ce chiar și amăsurat¹⁶⁰ rezoluțiunii primite,

¹⁵⁹ Nota tergală: „Ubi bene, ibi patria, dimpotrivă, zicem că ....” - vezi în text, n. n.

¹⁶⁰ În conformitate cu; potrivit.

numai de la Constituanta României mari încolo, se poate înfăptui, aceste provincii au lipsă¹⁶¹ de un organ propriu al lor, care să conducă, sub controlul unei reprezentatii a poporului agendele administrative și judiciare. Propune ca Marele Sfat Național, contemplat¹⁶² prin punctul IX al rezoluției primite, să constea din 250 de membrii, dintre care 200 să aleagă această adunare imediat, iar restul până la 250 să fie întregit prin cooptare de către înșiși acel Mare Sfat. Deasupra îi vor aparține și membrii episcopatului.

Președintele - după ce a pus întrebarea, că primește adunarea această propunere, ori nu - pe urma aclamărilor unanime a delegaților din adunare, enunță primirea în întregime a propunerii d-lui. Alexandru Vaida Voievod.

În urma acestei enunțări d-l. Alexandru Vaida Voievod dă citire listei acelora, pe care îi propune a fi aleși de Adunarea Națională în Marele Sfat.

În temeiul aprobării unanime a listei propuse, președintele Gheorghe Pop de Băsești declară pe cei cuprinși în lista citită și alăturată acestui proces-verbal, de membrii aleși în Marele Sfat Național al Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului, cu dreptul acordat acestei corporații provizorie de a emite din sânul său un guvern provizoric al acestor ținuturi și de a întregi pe sine prin cooptări, până la numărul de 250 de membrii.

Episcopul Dr. Demetriu Radu al Orășii Mari propune, ca adunarea națională să exprime mulțumita sa iubitelui său președinte (ovații: Trăiască Badea Gheorghe), vechiului comitet național, cum și organului de executivă înjghebat în Arad, sub numirea de Mare Sfat Național Român, pentru munca desfășurată cu atâta dragoste și însuflețire, pentru realizarea visului de veacuri al nostru. Se primește unanim.

Episcopul Ioan I. Papp al Ardealului aseamănă ziua de azi cu ziua de 15 mai 1848. Sub influența acestei amintiri, întreaga adunare intonează imnul național „Deșteaptă-te Române”.

Președintele Gh. Pop de Băsești suspendă ședința pentru a putea fi aduse hotărârile luate și la știrea sutelor de mii de români, care așteaptă pe câmpul lui Horea vestirea lor.

Președintele și delegații părăsesc sala pentru a ieși între mulțimea poporului.

Dintre vorbirile rostite poporului de pe mai multe tribune, ce erau ridicate pe câmpul lui Horea de lângă cetatea Albei-Iulii, remarcăm în acest proces-verbal, cea pronunțată în fața prezidiului d episcopul Miron E. Cristea al Caransebeșului.

„Sunt aproape două mii de anim de când împăratul Traian a sădit, a altoit nobila viață romană în tulpina vâjnoasă a rezistentului beam dacic, dând astfel naștere poporului nostru român.

Ca o sentinelă neadormită și credincioasă a organizației și civilizației române, a răspândit acest popor lumina culturii latine, prefăcând aceste plaiuri și ținuturi - pe atunci încă sălbatice - în „Dacia Felix”.

Dar năvălirea hunilor și a numeroaselor hoarde barbare, câte s-au strecurat pe-aceia în curs de veacuri, nu numai că ne-au stingherit în munca și opera noastră, ci ne-au înfrânt pentru multă vreme, și ceea ce a fost mai rău pentru noi, ne-au divizat, ne-au împărțit.

Astfel cu timpul am ajuns ușor, unii în jurul maghiarilor - dedați de la fire - ca și ceilalți turani - a trăi din sudoarea altora; alții au ajuns în robia turcilor, mai târziu a germanilor și a țarismului rusesc. Mai lungă a fost robia noastră, a românilor din Banat, Ungaria și Transilvania, care a durat o mie de ani.

¹⁶¹ Necesitate, nevoie.

¹⁶² Stabilit, decis, hotărât.

V-aș amări prea tare sufletele și aș prea întuneca seninătatea acestui frumos praznic național, dacă v-aș înfățișa icoana amănunțită a lungilor noastre suferințe din cursul acestor 10 veacuri.

Amintesc numai:

Cum a zăcut veacuri întregi în cea mai neagră iobăgie; cum am fost proscrși de legile nu numai aspre, ci draconice ungurești; cum în atâtea rânduri ne-am pierdut pe toți conducătorii;

cum ne-au sfâșiat chiar credința strămoșească

cum au rupt legăturile canonice și firești ale bisericii noastre cu biserica mamă a fraților de dincolo;

cum ne-au bătut păstorii, ca să se risipească mai ușor turma;

cum au hrănit cu scump sângele nostru toate lipitorile lepădăturilor străine.

Dar cu toate acestea – precum după vorba lui Alecsandri „Ceahlăul sub furtună, nu scade mușuroi” – așa și puterile neamului românesc n-au putut fi zdrobite pentru totdeauna. Din contră! Mulțumită puternicei însușiri a poporului de a se spori văzând cu ochii, s-au împlinit față de noi cuvântul poetului:

„Barbarii vin, barbari trec; Românul îi petrece,

Și – unde unul a căzut – răsar în locui-i, zece”.

Astfel, codrul neamului a odrăslit mereu, subliniind nu numai golurile marilor jertfe, ci am fost chiar în stare să dăm lumii – pe lângă multe altele, și eroi, ca pe Ioan Corvinul, care – ca și Ștefan cel mare – a frânt puterea semilunei păgâne; pe Matei Corvinul, care a fost cel mai mare rege al Ungariei.

Dar cu cât începeau să iasă mai bine la iveală strălucitoarele noastre însușiri strămoșești – cu atâtea se sileau mai tare turanicii noștri tirani a ne asupra și strâmtora.

Orbiți de gogorița „ideii de stat național maghiar”, nu s-au rușinat a născoci cele mai drăcești căi și mijloace, cu scopul hotărât de a ne desființa și a ne maghiariza.

De o parte, habsburgii haini și meșteri întru asemenea intrigi și discordie între popoarele fostei monarhii, ca astfel să le poată domina și să se poată susține; de altă parte, barbarii de germani au aflat în finii lor maghiari, pe cei mai tipici ucenici ai imoralei lor devize: „Macht geht vor Recht¹⁶³”. Conteștii negru Iuliu Andrassy, pe care intenționează republica maghiară a-l trimite ca delegat la tratativele de pace, a declarat în camera ungară: „cauza naționalităților din Ungaria este chestie de putere și nu de drept”.

Mai ales ceea ce au făcut cu noi în anii din urmă, trece toate marginile. Strigau la cer răzbunare nedreptățile, care trebuia să le suferim. Ne durea mai ales încătușarea sufletului nostru românesc și răpirea școalelor, căci n-am uitat nici pe o clipă admoniția de la 1848 a marelui Bărnuț: „și cu cât vor învăța mai mulți români la școli streine, cu atât va pierde națiunea mai mulți fii”. Fiecare fiu înstrăinat, era o bucată ruptă cu dureri din trupul nostru.

În fața asupritorilor și a nedreptăților, pe care nu le puteam opri, ne-am retras resignați la vetrele familiilor și la altarele bisericuțelor noastre; și acolo, am străjuit cu neadormită grijă și am salvat scumpele comori ale sufletului: legea, limba, datinile strămoșești și toată moștenirea ființei noastre etnice de români.

Dar asupririle acestea – deși ne-au împetrișat cu străini pământul strămoșesc, prin colonizări, deși cu toată fora mijloacelor de guvernământ ne-au înstrăinat orașele, ne-au ținut în neștiință, împiedicând aproape orice progres, totuși, nu ne-au putut istovi, ci ne-au făcut mai rezistenți, ne-au întărit, ne-au

¹⁶³

Puterea este corectă.

închegat. Iar țara fraților din regatul liber a devenit pentru noi steaua strălucitoare a nădejdilor noastre de mai bine.

Prinzând curaj, am întetit tot mai mult lupta noastră politică, pornită în contra opresorilor noștri, cristalizând tot mai clar ținta aspirațiilor noastre naționale.

La anul 1866 scrie Papiu Ilarian unii deputat român din parlamentul ungar: „românii să pretindă curat și simplu, ca să fie națiune politică egală... Numai înainte, cu curaj și cauza voastră va ajunge la cunoștința Europei, și atunci ați câștigat totul”.

Bărbăteștile lupte politice ale episcopilor și frunțașilor noștri conducători, pecetluite cu însemnate jertfe de mucenici naționali, formează pagini strălucite ale trecutului nostru întreg.

Ele au convins pe marile popoare, care conduc destinele lumii, despre sfințenia cauzei noastre și despre îndreptățirea aspirațiilor noastre spre libertate. Și când tiranii noștri seculari au intrat și-n sfințele noastre biserici și au pângărit altarele lor, pe cât de sfinte, pe atât de și de românești, frații noștri liberi n-au mai putut suferi umilirea noastră. Atunci marele fiu al marelui (sic!) său părinte Ion Brătianu – în casa cui s-au cultivat cu sfințenie cultul (sic!) dezrobirii noastre cu aprobarea, plină de însuflețire a tuturor factorilor competenți, urmați de toată țara – a sfătuit, din poziția sa plină de răspundere pe Vodă, să scoată sabia și să înceapă lupta alături de acele popoare, pe a căror steag este scris: „Înfrângerea tiraniei, biruința dreptății și eliberarea popoarelor asuprite”

Ajutorul Celui de Sus a fost cu ele și cu noi, căci adevăr cuprind cuvintele însuflețitului Nicolae Bălcescu: „Dumnezeu a lăsat libertatea pentru popoare și, cine se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu”.

După 52 de luni de uriașe jertfe și de mult sânge românesc vărsat în lupte crâncene, a biruit sfânta și mântuitoarea poruncă din solia puternicului Wilson: „Tot poporul trebuie să aibă libertatea a fi stăpân pe sine și a-și croi însuși viitorul și soarta”.

Ca să ne folosim și noi românii din Banat, Ungaria și Transilvania, de dreptul cuprins în această evanghelic principiu, am venit la această istorică și măreață Adunare Națională în străvechea Alba-Iulie, de care ne leagă amintirea celor mai crude chinuri și suferințe, dar și cea mai sfântă nădejde.

Deși au trecut vremuri de atunci, totuși și acum aud, cum geme de adânc din fundul temniței regele munților lanca, aud, mai ales, suspinele și sfâșietoarele urlete de durere ale mucenicilor Horia și Cloșca, care aici, pe locul unde stăm acum, au fost trași pe roată.

Sub impresia acestor amintiri amare, sub impresia proaspetelor noastre suferințe din anii războiului...., care român mai poate dori, să mai trăim în același stat cu maghiarii? Cine ar dori aceasta, nu poate fi român.

Dar, chiar de s-ar fi șters din sufletul nostru ori ce amintire a muceniei noastre de veacuri, și încă nu ne putem gândi astăzi la altceva, decât la aceea, ce au hotărât și făcut frații noștri din Basarabia și Bucovina, adică la unirea cu scumpa noastră Românei, alipindu-i întreg pământul strămoșesc.

Aceasta a trebuit să fie singura noastră tendință firească; doar idealul suprem al fiecărui popor, ce locuiește pe un teritoriu compact, trebuie să fie unitatea sa națională și politică. Am fi niște ignoranți, vrednici de disprețul și râsul lumii, dacă în situația de azi am avea o altă dorință.

Numai din unirea tuturor românilor de pretutindenea, vor putea răsări astfel de produse și manifestațiuni ale geniului nostru național, care prin însușirile lor specifice românești, să contribuie la progresul omenirii.

Deci – ori cât ar fi de tare gardul Carpaților, care până acum ne-a despărțit de frații noștri, totuși, azi și aici – în atmosfera tradițiilor lui Mihai Vodă Viteazul – nu pot, decât să exclam, împreună cu poetul Rădulescu Niger:

„Hotarele de astăzi sunt margini trecătoare.
de care timpul râde;
Căci el pătrunde în taina ursitei viitoare,
când ele s-or deschide”!

Ceasul deschiderii a sosit.

Nu putem și nici nu avem lipsă să retezăm Carpații, căci ei sunt și trebuie să rămână și în viitor inima românismului; dar tot natul român, de pretutindenea, trebuie să simțască cum astăzi, prin glasul nostru unanim, am deschis larg prin arterele lor, cea mai caldă viață românească și că prin aceasta să ni se înfăptuiască:

„Acel vis neîmplinit, copil al suferinței
Cu al cărui dor au adormit, și moșii, și părinții”.

Am ferma convingere că, precum noi, cei adunați la Alba-Iulia am hotărât azi cu glas unanim unirea cu România, așa și glasul întregii națiuni se va concentra azi asupra singurei dorințe, pe care o pot exprima în trei cuvinte:

„Pân' la Tisa”¹⁶⁴.

După aceste cuvinte poftesc pe Prea Sfințitul episcop Dr. Iuliu Hossu de la Gherla să citească hotărârea adusă în această privință¹⁶⁵.

După informarea publicului, biroul Marii Adunări Naționale și o parte din delegați s-a reîntors în sală, unde președintele Gheorghe Pop de Băsești, după ce a mulțumit pentru încrederea onorată, pusă în persoana D-sale și în soții¹⁶⁶ săi din prezidiu, anunță că, Marele Sfat Național și din această adunare națională este invitat la ședința de constituire pe mâine, luni, 2 decembrie 1918, orele 9, în sala Tribunalului Alba-Iulia.

După acestea prezidiul declară Adunarea Națională de încheiată.

p. Președinte,
s.s. Dr. T. Mihali.

Notar,
s.s. Silviu Dragomir
Verificatori
s.s. Iuliu Maniu
s.s. Ioan Suci

ANBN, fond personal *Onișor Victor*, d. 5, ff. 110-118. Publicat în *Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare*, coordonatori, Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2018, pp. 451-473.

7.

Onorat Senat Național Român Comitatens
Bistrița

Subscrisul de prezent sunt aplicat interimal ca subofițer la comanda Gărzii Naționale Române de pe Valea Bârgăului, care *post însă nu îmi va putea asigura existența mea și a familiei mele decât numai pe un timp scurt.*

¹⁶⁴ Clișeu cu patriarhul – nota tergală – n.n.

¹⁶⁵ Clișeu cu episcopul Hossu – nota tergală – n.n.

¹⁶⁶ Tovarășii; aici, cu sensul de membrii Marelui Sfat Național.

În urma acesteia, îmi iau libertatea a-mi oferi serviciile mele Onoratului Senat Național Român Comitatens și a vă ruga să bine voiți a mă lua în evidență și la timp potrivit, a-mi da un serviciu conform calificării și potrivit împrejurărilor ce se vor ivi în viitor.

Eu am servit ca subofițer activ timp de 13 ani în armata austro-ungară și ca sergent major am luat parte în război, unde am fost distins cu medalia de aur pentru vitejie, dar totodată am rămas ca invalid după o fractură a piciorului drept și în urmare acum neapt pentru serviciul militar activ.

Sunt născut în comuna Borgo-Prund, în etate de 39 de ani, căsătorit și am un copil, am 4 clase elementare, posed în scris și citit, afară de limba maternă, româna, limba germană, pricep îndestulitor limba maghiară și sârbă. În urma experiențelor făcute în război ca sergent-major în timpul din urmă la artilerie, ași putea prevedea serviciul de maestru de drum, după cursul de specialitate recerut.

Din armata austro-ungară am fost concediat fără nici o despăgubire, nici după serviciu, nici ca invalid; rog deci Onoratul Senat să binevoiască a interveni la Consiliul Dirigent din Sibiu pentru mijlocirea renumerației cuvenite după serviciul de 13 ani ca subofițer activ și ca invalid.

În așteptarea unui răspuns mângâietor, gata de a primi orice serviciu potrivit chemării mele, dacă ar fi cu puțință în comuna natală ori în apropierea ei, unde am casa mea proprie și așa aș putea trăi mai ușor, rămân ...

Borgo-Prund, la 8 ianuarie 1919; cu toată stima, Ioan Forfotă a lui Petru.

Rugarea prezentă se recomandă cu toată căldura din partea Senatului Național Român de pe Valea Bârgăului, fiind petentul om de încredere deplină și bun român.

Borgo-Prund, la 11 ianuarie 1919.

ANBN, fond *Prefectura județului Năsăud-prefect*, d. 48/1919, f. 2.

7.

Ilustrisime D-le Prefect!

Umilit subscrisele rămase în urma jalnicului război mondial, ca cap (sic!) de familie¹⁶⁷, ne luăm îndrăzneala a apela cu urgență ca, în starea noastră precară în care am ajuns, să te înduri mărinimos a afla mediul cum să putem fi ajutate.

Au trecut 3 luni de când nu primim ajutorul, pensiunea după soții noștri de care ne-a lipsit războiul, de 3 luni nu ni se împarte pâine, au făină, la comună, nici pentru bani, ba, acum, dacă cutezăm a merge prin satele săsești din comitat, unde cumpărăm ceva bucate, nici aicea nu ni se permite, ni se confiscă fărina, bucatele sau orice articol pentru trai, nu se consideră împrejurările, că noi le cumpărăm cu prețuri nemaiauzite, nu se consideră că, de 5 ani e război și trăim ca eschimoșii, cu ceea ce găsim.

Avere privată nu avem, decât bordeiele în care jelim bărbații și neamurile omorâte în război, în care în secret plânge-va de suferința copiilor noștri, care cer

¹⁶⁷ Au udat cu sângele lor România Mare și locuitorii din Bistrița-Bârgăului, 56; Josenii Bârgăului, 40; Mijlocenii Bârgăului, 24; Mureșenii Bârgăului, 24; Prundu-Bârgăului, 45; Rusu-Bârgăului, 25; Susenii-Bârgăului, 13; Tiha-Bârgăului, 73; apud. Adrian Onofreiu, *Dor și jale. Cele două conflagrații mondiale din secolul XX și urmările lor pe Valea Bârgăului*, în „Anuarul Bârgăuan”, anul IV, nr. 4, 2014, pp. 77-82.

pâine și, nu-i de unde să le dăm. În aceste colibe plângem de mila copiilor noștri, că nu peste mult, trebuie să murim de foame.

Am lucra ori și ce, dar situația este astfel, că nu căpătăm nimic, în satul nostru, nu-i de lucru pentru noi.

În astfel de dispozițiuni, în stare cea mai disperată, venim plângând la biroul Ilustrității Sale și cu lacrimi ne rugăm:

Să binevoiți, ca cel mai înalt poruncitor în județ, a ne mijloci pe ver o cale, să ne putem căpăta pensiunea, au, ajutorul îndătinat, a-l solvi în cel mai scurt posibil timp, ca să binevoiți a mijloci, ca să se trimită bucate în comună, care să ni se împartă regulat, la săptămână, sau la 14 zile, căci altcum, cu acești bani puțini, nu putem cumpăra.

Despre stadiul nostru familiar așternem în alăturare, conspect, alăturat sub ./.

În urmă, ne rugăm să binevoiți a lua în cel mai serios mod umila noastră rugare, altcum, suntem nevoie a muri de foame.

Borgo-Tiha, la 7 martie 1919.

Florea Bozga, Maria Cionca, Nastasia Duca, Palagia Tălpaș, Maria Lucin, Maria Păvălean, Ioana Tomoroaga, Maria Docie, Agrina Dologa, Ioana Sorian, Todora Jauca, Lăcătuș Raveca, Mariuca Păvălean, Maria Docea, Luciu Angelina.

Ibidem, d. 74/1919, f. 1.

8.

1921, februarie 12, Bistrița

De zilele mari a serbării Unirii tuturor Românilor-fragment preluat din „Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 2, 24 decembrie 1918.

Își adună mama orfanii...

Mama îndurerată și iubitoare începe a-și aduna orfanii împrăștiați în toată lumea de vitregimea timpurilor.

Soarta a vrut, ca cei mai de curând smulși din brațele ei să fie îmbrățișați mai întâi. Sărmana Basarabie, cine a putut spera, că va putea fi mântuită și iată că ea a fost prima orfană readusă la sânul mamei.

În vederea noastră, în vesela grădină a vecinei Bucovina s-a întins hora frăției. Abia după un an mama își îmbrățișează pe a doua orfană. Sufletele ni-s acolo, numai trupurile ni-s abia despărțite

Sărman Ardeal, tu cel mai răsărit, dar și cel mai nenorocit, născut orfan pe lume, tu mai aștepți încă - dar tu ști răbda și suferi, o mie de ani asta ți-a fost soarta - tu cel dintâi orfan și cel mai de pe urmă, se apropie și ziua mântuirii tale.

Șterge-ți lacrimile, mama și-a adunat orfanii, numai pe tine încă nu te-a putut îmbrățișa. Dar acum tot sufletul, inima toată, tot gândul îi e numai la tine. Ziua îmbrățișării calde a mamei e aproape. Ce dulce va fi această îmbrățișare în deosebi pentru tine, sărman orfan, tu n-ai cunoscut încă îmbrățișarea de mamă. Ceilalți orfani au cunoscut-o - din brațele mamei au fost smulși. Tu te-ai trezit orfan pe lume.

Acuș vei avea și tu mamă. Te așteaptă cu brațele deschise, acuși vei zbura la sânul ei.

Ștergeți lacrimile, ziua îmbrățișării e aici”.

„Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul I, nr 6, 12 februarie 1921, p.1.

9.

Și ei au făcut România Mare

HALIȚĂ SOLOMON (n. 17 aprilie 1859, Sângeorzul Român/Sângeorz-Băi, d. 1 decembrie 1926, Cluj, profesor, inspector general în învățământul preuniversitar din România, om politic.

Ca răspuns la delegațiile românilor ardeleni sosite la Iași în 10, 18 și 25 noiembrie, primul-ministru Ion I. C. Brătianu l-a numit în fruntea misiunii care urma să facă legătura cu Comitetul Național al Românilor din Ardeal, care a ajuns mai întâi la Dej și apoi la Arad, la Consiliul Național Român Central. Ca răspuns la delegațiile românilor ardeleni sosite la Iași în 10, 18 și 25 noiembrie, primul-ministru Ion I. C. Brătianu l-a numit în fruntea misiunii care urma să facă legătura cu

Comitetul Național al Românilor din Ardeal, care a ajuns mai întâi la Dej și apoi la Arad, la Consiliul Național Român Central. A elaborat în această calitate un memoriu în manuscris adresat „ministrului-președinte” Ion I. C. Brătianu la Iași. În acesta relatează faptul că în preziua Adunării de la Alba-Iulia, s-a întâlnit cu membrii Consiliului Național Român Central și a insistat să convingă pe aceștia să renunțe „de a face să se aclame o proclamație cu tot felul de angajamente față de minorități”, arătându-le că „nu e logic ca o provincie, ca parte din viitorul întreg, să ia angajamente pentru întreg, că nu e nici politic, deoarece nu se poate prevedea dacă acele angajamente vor conveni viitorului politic al statului întregit”.

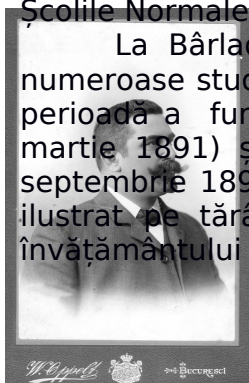
Studii la școala trivială din localitate (clasele I-III), clasa a IV-a și cursul superior, la gimnaziul grăniceresc năsăudean.

O întâmplare nefericită – împrușcarea cumnatului la o partidă de vânătoare – i-a marcat traiectul vieții. A decis să nu se căsătorească niciodată și s-a ocupat de creșterea și educarea celor trei orfani.

Studii universitare în istorie, filozofie, pedagogie, ca și ale Școlii Normale Superioare-Pedagogium, la Viena, absolvite în 1883. A activat în societatea studentescă „România Jună”, unde a cunoscut ideile „Junimismului” și critica, ca și principiile direcției noi, promovate de Titu Maiorescu.

S-a stabilit în Regatul României, unde a funcționat ca profesor la Dorohoi, Școlile Normale din Bârlad (1883-1893) și Galați (1893-1905)

La Bârlad a înființat revista școlară „Gherghel Lazăr”, în care a publicat numeroase studii pedagogice și unde a beneficiat de colaborarea lui Spiru Haret. O perioadă a funcționat ca revizor școlar al județului Tutova (1 octombrie 1888-15 martie 1891) și apoi inspector general al învățământului (1 septembrie 1896-1 septembrie 1899; 1 martie 1901-31 decembrie 1904). A fost perioada în care s-a ilustrat pe tărâm practic, ca înfăptuitor al reformelor școlare și organizator al învățământului primar și normal, în concordanță cu un concept social, în care a fost

influențat în sens democratic, de Pestalozzi, pozitivist, de Comte și utilitarist-social, de Spencer.

A organizat activitatea extra-școlară, prin înființarea de bănci populare, obști sătești, cooperative pentru copii, cantine sociale, societăți de sprijin, cercuri culturale, cursuri complementare, biblioteci populare, asociații didactice și a desfășurat o vastă activitate de controlor și anchetator, în calitate de inspector.

Din 1905 s-a transferat la Iași, la catedra de filosofie și pedagogie de la seminar. Pe lângă activitatea didactică, a dezvoltat o vastă muncă gospodărească și administrativă, cu precădere, în ajutorarea refugiaților și evacuaților, prin programul de asistență „Regina Maria”.

Din 1922, în calitate de prefect al județului Bistrița-Năsăud, a organizat învățământul prin înființarea a 3 licee, 4 școli de meserii și o școală normală, s-a preocupat de înființarea societății „Regna” pentru exploatarea pădurilor grănicerești.

A murit în 1 decembrie 1926, la Cluj.

Bibl.: Bureacă Ioan, *Spiritualitate Năsăudeană Bistrițeană*, Ed. Mesagerul Bistrița, 2006, pp. 272-273.

Kirițescu, Constantin (1927). *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*. Ediția a II-a refăcută și mult adăogită, Editura Casei Școalelor, Atelierele „Cartea Românească”, București, 1925-1927, pp. 375-376.

Dărăban Alexandru, *Solomon Halită: om al epocii sale*, ediție îngrijită, note și studiu introductiv de Alexandru Dărăban, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015.

„Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul VI, nr. 24, sâmbătă, 15 decembrie 1926, pp. 1-6.

Grămadă Ion, *„România Jună” din Viena (1871-1911)*. Monografia istorică, Arad, 1912.

Manoliu, Sandu, *Un om și o energie: Solomon Halită, în lcoana unei școli dintr-un colț de țară românesc*. Anuarul Școlii Normale din Năsăud, Năsăud, 1929, pp. 259-290.

Oanea Laurențiu, *Năsăudenii și Unirea Ardealului*, în „Plaiuri Năsăudene”, București, anul I; nr. 8, 1 decembrie 1943, p. 1, 4.

Onofreiu Adrian, Băndean Ana Maria, *Prefecții județului Bistrița-Năsăud (1919-1950; 1990-2014)*, Ed. Charmides, Bistrița, 2014, pp. 58-63.

Ureche Lazăr, *Solomon Halită, militant pentru înfăptuirea Marii Uniri*, în „Revista Bistriței”, Bistrița, VIII, 1994, pp. 185-190.

Tanco Teodor, *Virtus Romana Rediviva*, I, Bistrița, 1973, pp. 232-233.

MOLDOVAN VICTOR (n. 15 septembrie 1884 Bistrița, d. 16 ianuarie 1977, Langenfeld am Rhein, Republica Federală Germania), avocat, om politic, deputat, secretar general al Frontului Renașterii Naționale, deținut politic.

S-a implicat în activitatea de organizare a Consiliilor Naționale Române și a Gărzilor Naționale, ca și în preluarea și organizarea instituțiilor din comitatul Bistrița-Năsăud în prima parte a anului 1919, alături de prefectul Gavril Tripon.

Studii la școala primară săsească din Bistrița, liceale, la Bistrița și Năsăud, unde a susținut bacalaureatul. Studii universitare

de drept la Debrețin, Budapesta și Cluj, cu doctorat la 20 februarie 1909. Avocat stagiar în biroul Dr. Dionisie Roman la Mediaș. La 28 iunie 1912 a susținut examenul de avocat la Târgu-Mureș și apoi și-a deschis birou avocațial la Bistrița. A fost mobilizat ca ofițer în prima parte a războiului mondial, apoi a fost clasat ca inapt pentru serviciul militar. S-a implicat în evenimentele din anul 1918.

În perioada interbelică, deputat și senator al județului Năsăud în parlament. Membru al Partidului Național Român, Partidului Poporului și Partidului Național-Tărănesc. Secretar general al Frontului Renașterii Naționale și al Partidului Națiunii. Urmare a celui de al II-lea Dictat de la Viena (30 august 1940), în primele zile ale lunii septembrie 1940 a încercat să obțină păstrarea județului Năsăud la România, printr-un schimb de teritoriu cu partea maghiară, în zona Târnavelor.

În perioada 1950-1955 a fost întemnițat la Sighet. După eliberare s-a documentat la Biblioteca Academiei Române, apoi, bazat și pe interogatoriul din perioada detenției, și-a scris memoriile, valoroasă frescă a societății românești interbelice.

A murit în 16 ianuarie 1977, la Langenfeld am Rhein, Republica Federală Germania).

Lucrări:

Mișcările țărănești din Valea Rodnei de la mijlocul secolului al XVIII-lea, în „Studii. Revistă de istorie”, București, I, Tomul 21, 1968, pp. 53-62.

Bibl.: Daralczi Timea, Adrian Onofreiu, *Două misiuni imposibile din Transilvania în septembrie 1940*, în „Anuarul Arhivelor Mureșene”, Târgu-Mureș, Serie Nouă, Nr. III (VII), 2014, pp. 226-240.

Moldovan Victor, *Memoriile mele, Vol. I-III* (Copia manuscrisului depus la Biblioteca Academiei R.S.R - nota Victor Moldovan), mss., păstrat la Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale

Moldovan Victor, *Memoriile unui politician din perioada interbelică, Volumul I-II*, ediția a II-a revăzută și adăugită, editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 69-83.

Onofreiu Adrian, *Victor Moldovan-tribulații politice. De la Frontul Renașterii Naționale la Partidul Comunist Român*, în *Comunismo e comunismi. Il modello rumeno*, A cura di Gheorghe Mândrescu, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2016, pp. 84-99.

Idem, *Victor Moldovan, Cetățean de onoare al localității Prundu-Bârgăului în anul 1927*, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, anul III, nr. 3, 2013, pp. 85-87.

Șular Igna-Claudiu, *Schiță biografică a omului politic Victor Moldovan (origine, școală, activitate politică)*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, nr. IV, 2005, pp. 293-313.

ONIȘOR VICTOR (n. 19 iunie 1874 Zagra, județul Bistrița-Năsăud, d. 16 mai 1932, Viena), avocat, profesor universitar, om politic.

S-a implicat în activitatea politică, în cadrul curentului politic activist al românilor din Transilvania. În anul 1904 a înființat, împreună cu alți intelectuali, Clubul Național Român din Comitatul Bistrița-Năsăud. Din anul 1905 a fost ales membru al

Comitetului Executiv Central al Partidului Național Român din Transilvania. Candidat al românilor pentru parlamentul maghiar, a fost învins în alegerile din 1906 de candidatul guvernamental Ioan Ciocan, ca de altfel, și în anii 1908 și 1910.

A participat la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român de la Oradea, din 12 octombrie 1918, care a stabilit textul declarației care proclama separarea Transilvaniei de Ungaria. A primit misiunea ca, împreună cu Petre Poruțiu, să se pună în legătură cu comandamentul armatei române, pentru a-i prezenta stările de fapt și a determina trecerea munților și intrarea în Transilvania. La Iași au avut întrevedere cu generalul Prezan, care urma să obțină aprobarea guvernului și a regelui. A fost desemnat ca vice-președinte al Consiliului Național Român al comitatului Bistrița-Năsăud. S-a ocupat de crearea consiliilor și gărzilor naționale românești din comitat.

Delegat ales, titular, din partea cercului Năsăud la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. A fost ales în Marele Sfat Național. Între 4 decembrie 1918 și februarie 1920 a fost secretar general la Resortul Afacerilor Interne din cadrul Consiliului Dirigent Român.

Studii secundare la gimnaziul grăniceresc năsăudean. Licențiat al Facultății de Drept din Budapesta și doctor în drept (1899). Între 1894-1895 a fost președintele Societății „Petru Maior”. Avocat stagiar la Vârșeț, unde s-a împrietenit cu Traian Vuia, pe care l-a sprijinit când a plecat la Paris. În anul 1900 s-a stabilit la Bistrița, ca avocat candidat. Profesor de limba română la Gimnaziul evanghelic lutheran din Bistrița. Profesor la catedra de Drept administrativ și financiar, începând cu 1 octombrie 1919, decan al Facultății de Drept din Cluj (1922-1923, 1928-1929).

A colaborat la revista periodică „Minerva” (Bistrița, 1892-1894), a fost redactor al periodicului „Revista Ilustrată” (Bistrița, 1902). A întemeiat, în calitate de proprietar-editor, „Revista Bistriței” (Bistrița, 1903-1910), unde a expus scopul publicației în articolul-program *Gândul nostru*. Aici a publicat impresiile din călătoria în care l-a însoțit pe Nicolae Iorga în comitatul Bistrița-Năsăud și Maramureș (octombrie 1905). A scris articole documentate în „Tribuna” (Sibiu). A tradus din opera lui Conan Doyle, *Duet. Roman*, Bistrița, 1905 și Jules Verne, *Castelul din Carpați*, Sibiu, „Tipografia”, Societate pe acțiuni, 1897.

La Bistrița s-a implicat în activități obștești, prin participarea la înființarea Reuniunii meseriașilor români – al cărei președinte a fost până la plecarea din oraș – Reuniunea de citire și gimnastică, Societatea cărămidarilor, toate, în favoarea românilor. A înființat prima librărie de cărți românești din Năsăud și a avut inițiativa înființării Băncii cooperative populare din localitatea natală, Zagra. Între 1920-1932 a activat în cadrul Băncii Agrare, care trebuia să asigure finanțarea reformei agrare din Transilvania, în 1927 a devenit vice-președinte al Secției Juridice a Așteii, în 1928 a fost membru al comisiei pentru tratativele de la Rappallo cu delegația maghiară, între 1928-1930 a fost președintele Societății „Regna” pentru exploatarea pădurilor grănicerești.

Candidat la alegerile generale din 1919 – nu a putut onora mandatul de deputat obținut, deoarece era funcționar public – și 1922, din partea Partidului Național Român.

A redactat în manuscris, studiul *Evenimentele premergătoare Unirii tuturor românilor și Actul Unirii tuturor românilor*.

A murit în 16 mai 1932 la Viena.

Lucrări publicate:

Amintiri de la Societatea de lectură „Petru Maior” în Almanahul Societății Academice „Petru Maior” al societăților pe Facultăți și Academii și al cercurilor studențești regionale din Cluj, Tip. „Cartea Românească” S.A. Cluj, 1929, pp. 67-76.
Doine și strigături din Ardeal. Culese și publicate întocmai cum le zice poporul, Bistrița, 1894.

Istoria dreptului român, Orăștie, 1905.

Legea pentru alegerile de deputați și senatori: în Ardeal, Banat și ținuturile românești din Ungaria, Cu explicări și adnotațiuni, Cluj, 1919.

Legile grănicerilor năsăudeni, despre administrarea pădurilor, regularea proprietății, contractul din 1872 și pacea judecătorească din 1890, Bistrița, 1905.

Legiuirea țării noastre. Cunoștințe de drept constituțional, Bistrița, Editura autorului, 1901.

Tratat de Drept administrativ român, Cluj, Tipografia Dr. S. Bornemisa, Piața Cuza Vodă, 16, 1923.

Venitul național, reforma monetară și criza economică din România, 1931, Ed. Cartea Românească S.A., București, 1931.

Bibl: Bureacă Ioan, *Spiritualitate Năsăudeană Bistrițeană*, Ed. Mesagerul Bistrița, 2006, pp. 368-369.

Lupșan Simion, Rusu-Sărățeanu Ioan, *Victor Onișor, militant de seamă pentru Unirea Transilvaniei cu România*, în „File de istorie”, Bistrița, V, 1988, pp. 134-146.

Orga Valentin, *Câteva aspecte ale colaborării dintre Victor Onișor și Aurel Vlad în cadrul grupului neoactivist de la Orăștie*. în „Revista Bistriței”, Bistrița, XV, 2001, pp. 238-249.

Regulamentul clubului național românesc din comitatul Bistrița-Năsăud, Bistrița, 13 aprilie 1904.

Tanco Teodor, *Virtus Romana Rediviva*, III, Bistrița, 1974, pp. 271-273.

Ureche Lazăr, *Delegați oficiali ai județului Bistrița-Năsăud la Marea adunare Națională de la 1 Decembrie 1918*, în *Cultură și educație. În memoriam Lazăr Ureche. Volum colectiv de studii și articole*, coord. Dan Aurelia, Adrian Onofreiu, Angelo Manea, Dănuț Archiudean, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2014, p. 47.

Victor Onișor, în „Plaiuri năsăudene”, București, anul II, nr. 9-10, 1-20 ianuarie 1944, p. 5.

II. VASILE PAHONE

(8 martie 1920 – 14 aprilie 1920)

PAHONE VASILE (n. 21 iulie 1869 Rusu Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud, d. 8 septembrie 1931, Bistrița), avocat, om politic, funcționar în administrația Fondurilor grănicerești năsăudene.

În 1918 a fost vice-președinte al Consiliului Național Român al comitatului Bistrița-Năsăud. În această calitate a acționat pentru înființarea de consilii și gărzi naționale comunale,

Delegat de drept al „Fondului central școlar și de stipendii” din Năsăud la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia. Membru al Marelui Sfat Național Român.

Studii la Școala Trivială din Prundu Bârgăului, liceale la gimnaziul grăniceresc năsăudean, absolvit în 1889.

Studii juridice la Facultatea de Drept a Universității din Budapesta (1893) și titlul de doctor (1895). Avocat la Bistrița.

Președinte al Fondurilor grănicerești năsăudene. Implicat în înființarea unei bănci în comitatul Bistrița-Năsăud. Rol important în mutarea reședinței protopopiatului ortodox și în inițierea demersurilor pentru construirea unei biserici ortodoxe, ambele la Bistrița. Comisar al Consiliului Dirigent (1919) în aplanarea conflictului secular dintre localitățile românești Rebrîșoara, Feldru, Nepos, Ilva Mică și cele săsești Dumitra, Iad/Livezile și Slătinița pentru demarcarea graniței, denumit și „cearta de hotar”.

Prefect al județului Bistrița-Năsăud (8 martie 1920-14 aprilie 1920) și al județului Năsăud (31 martie 1926-25 iunie 1927).

A murit în 8 septembrie 1931, la Bistrița.

Bibl.: Buta Mircea Gelu, Onofreiu Adrian, *Biserica ortodoxă din Bistrița. O cronologie documentară*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 77-83.

Onofreiu Adrian, Băndean Ana Maria, *Prefecții județului Bistrița-Năsăud (1919-1950; 1990-2014)*. Ipostaze, imagini, mărturii, Ed. Charmides, Bistrița, 2014, pp. 47-51; 64.

„Săptămâna”, Bistrița, anul IV, nr. 176, sâmbătă, 12 septembrie 1931, p. 1.

† Dr. Vasile Pahone, în „Săptămâna” Bistrița, anul IV, nr. 176, 12 septembrie 1931, p. 1.

Vasile Pahone, în „Renașterea”, Cluj, anul IX, nr. 39, 20 septembrie 1931, pp. 1-2.

Tanco Teodor, *Virtus Romana Rediviva*, IV, Bistrița, 1981, pp. 212-214.

TOFAN PAVEL (n. 26 ianuarie 1881 Nepos, județul Bistrița-Năsăud, d. 15 aprilie 1967 Cluj), medic veterinar.

S-a implicat în constituirea Consiliului Național Român și mai ales, a Gărzilor Naționale, prin o susținută activitate de teren, în multe din localitățile comitatului Bistrița-Năsăud. Activitatea din perioada noiembrie-decembrie 1918 a consemnat-o în memorii, o valoroasă sursă documentară pentru desfășurarea evenimentelor din noiembrie-decembrie 1918 în comitatul Bistrița-Năsăud.

Studii în localitatea natală, liceale, la gimnaziul grăniceresc năsăudean (1893-1901) și superioare, la Școala Superioară Veterinară din Budapesta (1901-1907).

Din 1907 a fost numit medic veterinar al orașului Bistrița. Colaborator cu articole de specialitate, sub pseudonimul *Delavărea*, la „Revista Bistriței” (1908-1909). S-a implicat în activitate practică, prin organizarea de expoziții, acordarea de premii crescătorilor de animale, difuzarea de instrucțiuni, susținerea de conferințe în cadrul Astrei, reglementarea organizării târgurilor de animale. A tipărit, împreună cu Emil A Chiffa „Calendarul nostru” pe anul 1912, întocmit „pentru lipsurile și trebuințele poporului român”. A participat la primul război mondial, în calitate de ofițer, pe frontul italian.

A lucrat apoi ca medic veterinar primar al județului Cojocna și ca inspector în serviciul regional zootehnic. În perioada 1940-1944 a funcționat în refugiu, la

București, ca inspector în Direcția creșterii animalelor din Ministerul Agriculturii și Domeniilor. S-a pensionat la Cluj, în anul 1945.

A murit în 15 aprilie 1967, la Cluj.

Lucrări:

Cămara împăratului, Cluj, 1922.

Clopotul din Cetatea lui Rareș, Cluj, 1929.

Monografia zootehnică a județului Cluj, 1926.

Bibl.: Salvan Andreea, *Pavel Tofan. Memorii din 1918, în Bistrița 90 de ani de la Marea Unire*, ed. Asociația Profesorilor de Istorie din România-Filiala Bistrița-Năsăud, Ed. Barna's, Bistrița, 2008, pp. 69-108.

Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, VI, pp. 361-364.

TRIPON GAVRIL (n. 12 martie 1860 Iclod, județul Cluj, d. 8 mai 1930 Cluj), avocat, fruntaș al mișcării naționale a românilor transilvăneni, om politic, membru în conducerea băncilor Bistrițiana și Coróna din Bistrița.

În 1918 a fost ales președinte al Consiliului Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud. S-a implicat în activitatea de înființare și organizare a consiliilor și gărzilor naționale române comunale și a fost coordonatorul luptei pentru unire în comitatul Bistrița-Năsăud.

Delegat ales, titular, la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Membru în Marele Sfat Național Român.

În 1918 a fost ales președinte al Consiliului Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud. S-a implicat în activitatea de înființare și organizare a consiliilor și gărzilor naționale române comunale și a fost coordonatorul luptei pentru unire în comitatul Bistrița-Năsăud.

Delegat ales, titular, la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Membru în Marele Sfat Național Român.

Prefect al județului Bistrița-Năsăud (27 martie 1919-8 martie 1920). În această calitate a primit vizita suveranilor României, regele Ferdinand și regina Maria la Bistrița (26 mai 1919) și a condus cu tact și fermitate activitatea sinuoasă, anevoioasă și dificilă de preluare a instituțiilor principale și instaurarea administrației românești.

A provenit dintr-o familie țărănească înstărită, cu tatăl mic proprietar funciar și morar. Studii liceale la Gherla și Cluj, științe juridice la Cluj (1887), cu doctorat în drept (1888). Ca student a făcut parte din comitetul Societății „Iulia”.

A făcut practica avocațială la avocații Emil Isac din Cluj și Gavrilă Man din Dej. După susținerea examenului de capacitate avocațială la Târgu-Mureș, s-a stabilit ca avocat la Bistrița în 1890. Președinte al Despărțământului Bistrița al „Astrei” (1901-1914) și președinte al Reuniunii de cântări din acest oraș (1895). A contribuit la

organizarea și desfășurarea în orașul Bistrița a adunărilor generale a Societății pentru Fond de Teatru Român (1902) și „Astra” (1907).

A organizat numeroase concerte corale și spectacole de teatru. A înființat „Reuniunea de înmormântare”, a susținut organizarea „Reuniunii femeilor române” și a „Meseriașilor români”, toate din Bistrița. S-a implicat decisiv în acțiunea de cumpărare a bisericii Ordinului Minorităților de către comunitatea greco-catolică din orașul Bistrița (1893).

Colaborări la periodicele românești „Revista Bistriței”, „Tribuna” și „Amicul școlii”, cu articole de conținut social-politic și cultural-național.

Membru în Comitetul de Direcțiune al băncii „Bistrițiana” (1892-1902) și avocatul acesteia. În anul 1903, împreună cu un grup al elitelor românești din zona Bistriței a înființat banca „Coróna”. S-a remarcat de timpuriu în viața publică a comitatului Bistrița-Năsăud, prin implicarea concomitentă în viața administrativă, politică și culturală, precum și în diferite comitete bisericești. A fost perceput în epocă ca o sursă de învățătură pentru cei neînvățați și de apărare a celor suferinzi.

A dezvoltat un deosebit talent oratoric, de aceea a fost un căutat, neîntrecut și strălucit conferențiar, cu deosebire, în domeniile istoric, patriotic, literar sau filozofic-religios, în care punea talent și farmec.

Forța discursurilor s-a manifestat cu aceeași tărie în discursurile patriotice, în care s-a dovedit un intransigent naționalist, un apostol al românismului și un intelectual rasat. Ca avocat, a fost omul ideilor, pe care le-a promovat în slujirea adevărului și dreptății.

În 1891 a fost ales membru în Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, iar între 1892-1905, 1908-1910, în Comitetul Central al Partidului Național Român din Transilvania. A participat la mișcarea memorandistă și a fost acuzat în procesul de la Cluj (1894), dar a fost achitat din lipsă de probe. A apărat grupul celor 13 preoți din zona Bistriței acuzați de răspândirea „Replicii” lui A.C. Popovici (1895). A fost o prezență constantă și un reprezentant de frunte al românilor în congregațiile comitatului Bistrița-Năsăud. A contribuit la reorganizarea Clubului Național Român din cercul electoral Bistrița, după anul 1908. În perioada interbelică membru și deputat al Partidului Național Liberal (1922-1926; 1927-1928).

În semn de prețuire, ultimul cuvânt de adio la funeralii a fost rostit de profesorul universitar Victor Onișor, care a evocat meritele avute de Gavril Tripon ca președinte al organizației comitatense Bistrița-Năsăud a Partidului Național Român.

A murit în 8 mai 1930, la Cluj.

Bibl.: „Gazeta Oficială a județului Bistrița-Năsăud”, anul XVII, nr. 18, 29 mai 1919, pp. 81-82.

† Dr. Gavril Tripon, în *Gazeta Bistriței*, Bistrița, anul X, nr. 13-14, 27 mai 1930, pp. 1-2.

† Dr. Gavril Tripon. *Moartea unui mare român*, în „Săptămâna”, Bistrița, anul III, nr. 20, sâmbătă, 17 mai 1930, p. 2.

Moldovan Victor, *Memoriile unui politician din perioada interbelică, Volumul I*, ediția a II-a revăzută și adăugită, editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 83-84.

Onofreiu Adrian, *Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918*, în „Revista Bistriței”, Bistrița, XXIV, 2010, pp. 431-442.

Onofreiu Adrian, Băndean Ana Maria, *Prefecții județului Bistrița-Năsăud (1919-1950; 1990-2014). Ipostaze, imagini, mărturii*, Ed. Charmides, Bistrița, 2014, pp. 42-46.
Precup Emil, *În amintirea lui Dr. Gavril Tripon*, Tipografia Diecezană, Cluj, 1940.
Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, II, Bistrița, 1974, pp. 275-278.

CASA REGALĂ ROMÂNĂ¹⁶⁸

REGINA MARIA – REGINA ROMÂNIEI MARI

Grupaj realizat de Prof. Simioanca Simona, Liceul cu Program Sportiv Bistrița

Ferdinand devine rege al României, la 49 de ani, depunând jurământul că va fi „bun român” în data de 11 octombrie 1914. Maria devenea și ea Regină a românilor de care se legase atât de mult. Pentru întâia oară în viața ei, cea ținută departe de ce se numește politică, avea cuvântul. Și-l avea hotărât fiindcă era vorba de dreptate și de omenie. În anii neutralității 1914-1916 regele Ferdinand trecea printr-un dureros calvar cerându-i-se să rupă alianța cu Puterile Centrale și să se alăture Antantei. Acest lucru este susținut cu tărie de curentul filoantantist în frunte cu Regina Maria, care până la urmă va reuși. Neliniștea sufletească a Regelui Ferdinand e descrisă astfel de regină: „inima îl trăgea în partea țării în care se născuse... simțea până în adânc lupta sufletească îndurată de Nando... cunoșteam totuși pulsul țării și știam că treptat-treptat se va întâmpla ceea ce nu se putea înlătura.”

În 1915 Regina Maria călătorește mult – vizitează numeroase localități din nordul Moldovei și e admirată pentru puterea și devotamentul personal. Datorită poziției și influenței sale asupra regelui va fi urâtă de germani pentru ruperea alianței cu țara lor. Diplomatul german van dem Bussche întors în Germania în 11 Ianuarie 1916 după vizitarea României susținea că Regina e rău pornită împotriva Germaniei.

---

¹⁶⁸

Grupaj realizat de Prof. Simioanca Simona, Liceul cu Program Sportiv Bistrița

Intrarea României în război fusese stabilită pentru data de 14/27 august 1916 prin semnarea în data de 4/17 august 1916 a Convenției ultra secrete cu Rusia, respectiv Antanta, de către Ionel I.C. Brătianu. Astfel se adera la Antanta, iar Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 de la Palatul Cotroceni trebuia să decidă formal intrarea României în război. Tot în aceeași zi se proclamă mobilizarea, iar regele și regina treceau pe șosea într-un automobil deschis. Pentru prima dată România asista la o adevărată explozie de iubire și loialism față de dinastie.

Regina era radioasă „c’était sa guerre”. Într-adevăr „războiul rămâne pagina ei. A fost neclintită în urmărirea unui scop și oricât s-ar pune în sarcina legăturilor ei cu Anglia sau antipatia față de Berlin sau influenței lui Barbu Știrbei, rămâne cert că se datorește mult și inteligenței și remarcabilei clarități de vedere pe care această nobilă femeie le-a mai dovedit și în alte împrejurări.”

Anul 1916 adusese și tragedia stingerii din viață a celei care a fost Regina Elisabeta a României în data de 18 februarie 1916. Ea nu a fost de acord cu politica nepoatei sale, făcând tot posibilul s-o combată fiind o susținătoare convinsă a politicii lui Carol I și totodată reprezentanta plină de devotament a națiunii germane – Germania fiind țara sa natală. Regina Elisabeta nu credea în izbânda României decât alături de Germania.

Încrederea Reginei Maria în forțele ei precum și curajul cu care îi îmbărbăta pe toți a trezit admirația soldaților, poporului român dar și a celor din străinătate. Regina cedase Palatul Regal de la București pentru a fi transformat în spital și se mutase la Buftea. I.G. Duca i-a admirat mult curajul: „Regina a fost plină de curaj, cum a fost dealtminteri în tot timpul războiului și plină de inițiativă... Optimismul ei era comunicativ, pe unde trecea descurajările dispăreau și speranțele renășteau.”

Cu încredere în normele superioare după care se îndreaptă, peste toate încercările trecătoare, viața națiunilor, începea Regina, în august 1916 lupta ei contra durerilor ei fizice ca și contra descurajărilor rănilor sufletești, odată cu deschiderea războiului României.

Pentru a vorbi despre rolul pe care l-a îndeplinit Regina Maria în timpul primului război mondial pas cu pas, zi de zi s-ar putea scrie un număr de file care cu greu s-ar apropia de final. Așadar aceste rânduri sunt doar puncte de plecare pentru cei care nu cunosc realizările Reginei și aportul ei adus istoriei acestui popor și îndeplinirii idealurilor lui.

Când neizbânda provocată de copleșitoarea intervenție a Germaniei, care rupsese din Apus regimentele sale bavareze pentru a le arunca furioase asupra noului dușman, pe care se făcea a-l disprețui, căzu greu, asupra spiritelor slabe, care credeau că în viața unei națiuni se pot repeta plimbările militare cu bogate succese diplomatice. Regina nu-și pierdu nici o clipă curajul. Gândul păcii separate, care în septembrie a chinuit multe minți de oameni cu experiență, chiar și dintre aceia cărora nu le lipsea patriotismul, dar care își vedeau prevederile întrecute de greutatea tot mai mari, îl respinse ea cu mare energie, sprijinită și pe părerea consilierilor militari francezi și englezi care sosiseră în țară.

Pe când bombele Germaniei, urmărind adăpostul Reginei, cădeau asupra castelului de la Buftea al familiei Știrbey, într-o odaie a casei de țară se zbătea în chinurile morții cel mai mic dintre copiii lor, Mircea. În ajunul plecării din București spre care se îndreptau, strângând cleștele de împresurare, armatele Puterilor Centrale conduse de Falkenheyn și Mackensen, în bisericuța de la Cotroceni Regina stătea împietrită de durere în fața sicrișului ascuns între flori.

În ziua de 11 noiembrie 1916 s-a hotărât evacuarea Parlamentului din București. Casa regală a autorităților și o mare parte a populației s-au retras la Iași lăsând țara în mâna dușmanului. Tot acum sosește în România și misiunea condusă de generalul Berthelot, prieten de

nădejdie cu regina Maria și soarta României. Henry Mathias Berthelot (1816-1931) era un ilustru general francez, între 1916-1918 comandantul misiunii militare franceze în România.

În decembrie Regina își oprea durerea și-și ascundea lacrimile. Dar în negrăita mizerie materială și morală ea vedea o datorie de împlinit și nu voia să știe decât de dânsa. Se gândea la un drum al ei în Rusia pentru a smulge Țarului plăpând, înconjurat și plin de intrigi care urmăreau desființarea, în înțelegere cu dușmanul, a statului românesc, ajutorul așa de mult așteptat și care în clipele cele mai grele dăduse numai reci spectatori înarmați ai agoniei oștilor noastre. Străzile Iașului se umpleau de rămășițele rănite, bolnave, înghețate, flămânde ale unei armate care fusese așa de mândră. Oriunde însă o voință neînduplecată putea să dea un îndemn către începutul, nespun de greu al operei de refacere, regina era acolo, cu ochi care pare că n-ar fi plâns în nopți singuraticе, căci zâmbetul ei și cuvântul de încurajare făceau parte dintr-o strictă și severă datorie. Tifosul exantematic din iarna și primăvara anului 1917 a răpus atât soldați, medici cât și o mare parte a populației. Învierea veni cu târzie, mult așteptata primăvară salutată cu bucurie nemărginită, în razele și florile ei, care aduceau, ca mulțumire, cu „maldărele” înaintea „ alintătoarei de dureri”.

De 10 mai 1917 regele putea să treacă din nou în revistă o oaste, o oaste de soldați, gata să se arunce asupra dușmanului, care le ținea în robie femeile și copiii, care-i amenința și în acest ultim refugiu de flămânzie și boală.

În vara anului 1917 s-au desfășurat luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz care au salvat statul român, dar, totodată, au oprit înaintarea Puterilor Centrale spre Rusia. Evenimentele din Rusia prin lovitura de stat bolșevică de la Petrograd (25 octombrie/7 noiembrie 1917) a determinat scoaterea Rusiei din război. România era singură și înconjurată de dușmani. Rușii încheie pacea de la Brest-Litovsk din 18 februarie/3 martie 1918 cu Puterile Centrale. România va fi nevoită să încheie și ea pacea de la Buftea-București în 24 aprilie/7 mai 1918, o pace foarte grea, pe care regele nu o ratifică. Deoarece regele Ferdinand întoarse armele împotriva Germaniei (țara sa natală) intrând în război în 1916 de partea Antantei, a fost renegat de familia sa. La Castelul Hohenzollernilor s-a arborat steagul negru în ceea ce-l privea pe regele României. Dar cea care purta toată vina era Regina Maria (antantofilă convinsă) urâtă de conducătorii Germaniei și familia soțului ei. Conform spuselor Contelui de Saint-Aulaire, ministrul francez în România, „Regina Maria a îmbrățișat cauza războiului precum alții o religie”.

Victoriile Antantei din vara anului 1918 au creat condiții favorabile reintrării României în război (28 octombrie 1918) și continuării luptei pentru eliberarea națională. Puterile Centrale vor fi înfrânte iar Bucureștiul eliberat i-a primit la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 pe suverani și autoritățile centrale.

Regina a trăit cu curaj calvarul războiului întregirii neamului românesc și epopa Marii Uniri de la 1918. „Mama răniților”, „Regina soldat” impresiona prin energia inepuizabilă și cetezanța dovedită mai ales în spitalele moldovenești înțesate de bolnavi de tifos exantematic. A ajutat soldații răniți pe front, văduvele rămase acasă, infirmii sau a coordonat activitatea unor fundații de caritate.

Regina era „siguranța virtuților de răbdare ale acestui popor, era și speranța sprijinului datorat de aliat, era priveliștea operei îndeplinite de ostași, de medicii lor, care era în mijlocul nostru”. Curajoasă a vizitat chiar și tranșeele „a fost peste tot în spitale, pe front, până în mijlocul tranșeelelor” relata ea. Relația ei cu soldații era una de respect reciproc și încredere: „Privind în ochii reginei lor, ei juraseră să stea dârji ca un zid, să apere ultimul petic de pământ românesc care mai era al nostru. Mulți soldați în clipa morții, mi-au șoptit cu ultima suflare că luptaseră pentru mine. Nu eram eu pentru ei căminul lor, mama lor, credința și nădejdea lor?” Imaginea ei

îmbrăcată toată în alb și purtând o bonetă cu crucea roșie e „o imagine de legendă, însă e mult mai adevărată decât legenda... Nu erau mulți răniți care să n-o fi văzut la capul lor și care să n-o fi auzind rostind cuvinte de încurajare cum ea însăși dădea exemplu de curaj”. Imaginile chipului ei erau bine cunoscute pe străzile Parisului. Jurnaliștii din acele timpuri au numit-o „mama Balcanilor” contribuind la salvarea acelei părți a Europei și la realizarea unității statale a tuturor românilor. Rene de Weck relatează că regina a avut „o energie și un curaj nemaipomenit până în ultimul moment al mării victorii”.

Fiind un izvor fără oprire „regina cu o energie mai presus de orice laudă, ajutată de fiicele ei, mergea din spital în spital. Regina a trăit atunci cea mai frumoasă pagină a vieții ei. O pagină pentru care România îi datorește o admirativă recunoștință”.

Regina Maria „și-a îndeplinit datoria pe toate fronturile multiplei sale activități, dar înainte de toate pe acela al îmbărbătării și al ridicării morale a celor ce trăiau în jurul ei și aveau să hotărască, în cele mai tragice clipe, soarta țării și a neamului. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, Regina Maria a întrupat, și a întrupat frumos, aspirațiunile cele mai înalte ale conștiinței românești.”

Sfârșitul războiului a adus și realizarea unirii tuturor românilor într-un singur stat. Astfel vechi provincii românești aflate sub ocupație străină se vor uni cu statul român: Basarabia în 27 martie/9 aprilie 1918, Bucovina în 15/28 noiembrie 1918 și Transilvania în data de 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

Perechea regală Ferdinand-Maria deveneau întregitorii neamului românesc realizând vechiul vis al românilor și încercarea de unire a celor trei provincii românești realizată de Mihai Viteazul.

BIBLIOGRAFIE

1. Argetoianu, Constantin *Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. I-II, Ed. Humanitas, București, 1991
2. Drăgușanu, Vasile *Regina Eroilor*, Iași, 1918
3. Duca, I.G. *Memorii*, vol II, Ed. Helicon, Timșoara, 1993
4. Idem, vol. III-IV, Ed. Machiavelli, București, 1994
5. Gauthier, Guy *Missy, Regina României*, Ed. Humanitas, București, 2010
6. Ionescu, A.-Silvan, *Regina Maria și America*, Ed. Noi Media Print, București, 2009
7. Iorga, N. *Istoria românilor*, vol. IX *Unificatorii*, 1938, vol. X *Întregitorii*, București, 1939
8. Idem *Oameni cari au fost* vol. III, Editura pentru Literatură, București, 1967
9. Idem *Regina Maria*, Ed. Porțile Orientului, Iași, 1996
10. Idem *Regele Ferdinand*, Ed. Porțile Orientului, Iași, 1996
11. Mandache, Diana *Regina Maria a României. Capitole târzii din viața mea. Memorii redescoperite*, Ed. Allfa, București, 2007
12. Maria, Regina României *Casele mele de vis*, A.N.R., București, 1930
13. Idem, *Crinul vieții*, Ed. Atelierele Grafice Socec & Co., București, 1913
14. Idem *Dinainte și după război*, Ed. Librăriei Socec, București, 1925
15. Idem *Gânduri și icoane din vremea războiului*, Ed. Librăria Pavel Suru, București, 1919
16. Idem *Ilderim. Poveste în umbră și lumină*, Ed. Literară a Casei Școlalelor, București, 1921
17. Idem *Însemnări zilnice*, vol. I, Ed. Albatros, București, 1996
18. Idem *Insula Șerpilor*, Ed. Arania, Brașov, 1991
19. Idem *Jurnal*, A.N.R., București

20. Idem *Povestea vieții mele*, vol. I, II, III, Ed. Eminescu, București, 1991
21. Idem *Povești*, vol. I-II, Ed. Porțile Orientului, Iași, 1996
22. Idem *Pansy*, Ed. Librăria Pavel Suru, București, 1919
23. Idem *Țara mea*, Ed. Librăria Pavel Suru, București, 1919
24. Marghiloman, Al. *Note politice*, vol I, Ed. Scripta, București, 1993
25. Idem, vol. II, Ed. Machiavelli, București, 1994
26. Oudard, G. *Marie de Roumanie*, Ed. Librairie Plon, Paris, 1939
27. Pakula, Hannah *Ultima romantică. Viața Reginei Maria a României*, Ed. Lider-Cartea pentru toți, București, 2003
28. Scurtu, I. *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1998
29. Idem și colaboratori *Istoria românilor între 1918-1940* Ed. Universității București, 2002
30. Taylor, Leonard W. *Regele aurului și Regina Maria*, Ed. Atos, București, 1996

SEMNIFICAȚIILE ZILEI DE 10 MAI

„TOT PENTRU ȚARĂ, NIMIC PENTRU MINE” REGELE CAROL I

Prin aducerea prințului străin cercurile politice românești își propuneau menținerea stabilității interne și a unității naționale, consolidarea autonomiei și ulterior dobândirea independenței depline. Se considera că numai un conducător provenit dintr-o dinastie care se bucura de prestigiu în Europa putea să aibă îndrăzneala și ajutoarele diplomatice necesare pentru a gândi în mod serios la aceasta (Paul Henry). Ideea aducerii principelui străin era de altfel o cerință formulată în programul de unire al Adunărilor ad-hoc de la 1857 și văzută ca mijloc de a pune capăt luptelor interne pentru domnie și amestecului imperiilor vecine.

Carol I era al doilea fiu al lui Carol Anton de Hohenzollern- Sigmaringen, făcând parte dintr-o ramură a familiei domnitoare germane. Tânărul Carol a urmat studii de istorie la Universitatea din Bonn. S-a dedicat apoi carierei militare, remarcându-se ca ofițer în războiul Prusiei cu Danemarca (1864). Crescut și educat în spirit german, Carol avea o fire sobră, fiind adeptul ordinei și al disciplinei.

În data de 10 mai 1866 noul conducător a intrat în București primind cheile orașului și a depus jurământul de credință în fața Adunării Constituante: Jur a fi credincios legilor țării, a păzi religiunea românilor, precum și integritatea teritoriului ei, și a domni ca domn constituțional. Ziua de 10 mai avea să mai aducă, încă două evenimente importante, după cum spuneau, cândva, versurile dedicate Zilei Naționale a României: Zece Mai ne-a fi de-a pururi/ Sfântă zi căci ea ne-a dat / Domn puternic țării noastre / Libertate și Regat. La 10 mai 1877, Carol I proclama România ca stat independent și institua, în aceeași zi, Ordinul Steaua României. Suveranul s-a

aflat efectiv în fruntea armatelor române, în timpul Războiului de Independență din 1877-1878, pe frontul din Bulgaria. Când își îndemna armata, spunea: Înainte, copii !

Carol I devine Rege al României la 26 martie 1881, prin votul unanim al reprezentanților națiunii. A treia semnificație a zilei de 10 mai o reprezintă încoronarea M.S. Carol I ca Rege al României în Catedrala Mitropoliei din București în 1881. Regele însuși a cerut să fie încoronat cu o coroană din oțel, fabricată din metalul topit al unui tun de război capturat la Plevna.

După o domnie de 48 de ani, Regele Carol I a încetat din viață la Castelul Peleş, fiind înmormântat la Curtea de Argeș, ctitoria lui Neagoe Basarab, mănăstire refăcută în timpul domniei sale. Devotamentul cu care și-a servit țara și contribuția decisivă pe care și-a adus-o la dezvoltarea acesteia fac din regele Carol I una din personalitățile proeminente ale istoriei moderne a României.

Unirea Principatelor Române sărbătorită la casa memorială Andrei Mureșanu Bistrița

Unirea fusese cea mai îndrăzneată și cea mai înțeleaptă faptă a națiunii românești. Îndrăzneată pentru că s-a săvârșit împotriva voinței și a dorinței tuturor marilor puteri europene și înțeleaptă pentru că, după veacuri de zbuciumări, părinții patriei prevăzuseră, în sfârșit, că numai Unirea poate să fie pârguia de înălțare a neamului românesc.

Tribuna din 24 ianuarie 1909

Ziua de 24 ianuarie 2018 a fost sărbătorită de elevii clasei a VIII-a A de la Liceul cu Program Sportiv Bistrița la Casa Memorială *Andrei Mureșanu*- Filială a Bibliotecii Județene *George Coșbuc* Bistrița-Năsăud, marți 23.01.2018. Activitățile organizate au fost: prezentare power-point *Unirea Principatelor Române*, concurs interactiv cu tema *Mica Unire. Cărți, oameni, locuri, fapte* cu premierea elevilor constând în cărți și diplome oferite de Biblioteca Județeană G. Coșbuc BN. Chiar dacă specializarea de bază este activitatea sportivă, elevii s-au dovedit receptivi, implicându-se în activitățile organizate, demonstrând că își cunosc trecutul și au un mare respect pentru istoria poporului din care fac parte. Organizatorii acestei manifestări au fost: d-na profesoară de istorie Simona Simioanca, d-nele bibliotecare Angela Costin și Molnar Gabriela, d-l David Dorian. D-na profesoară Beraru Mihaela, diriginta elevilor i-a încurajat pe concurenți; participarea dânzei fiind o surpriză.

Activitatea se înscrie în seria evenimentelor dedicate Centenarului Marii Uniri.

Simona SIMIOANCA

Dorin DOLOGA, *Unirea de la 1 decembrie 1918 pe
Valea Bârgăului*

În anul 1918 s-a realizat împlinirea idealului național al românilor și s-a înfăptuit statul național unitar. Românii și-au realizat unitatea politică pentru că a existat o unitate spirituală în această perioadă. Limba și credința au mers ca un tandem care ne-a împins înainte și ne-a consolidat mereu unitatea. Mai întâi au născut-o, apoi au consolidat-o și au dus-o până la nivelul la care s-a aflat în anul 1918.

Românii au reușit să-și păstreze unitatea limbii și a felului de gândire. Satul este păstrătorul tradiției, culturii și a limbii române. Mărturie stau și Tetraevangheliarul de la mănăstirea Putna aflat în anul 1511 la Bârgăul de Sus¹⁶⁹, Cartea românească de învățătură din anul 1643, Psaltirea tipărită la Episcopia Râmnicului în anul 1764 aflate la parohia din Josenii Bârgăului¹⁷⁰, precum și biserica din locul numit Secu din Prundu Bârgăului, construită la începutul secolului al XVII-lea cu ajutor din Moldova¹⁷¹.

Chiar dacă au fost modeste la început, comunitățile românești de pe Valea Bârgăului au avut și și-au dezvoltat propria spiritualitate. În anul 1578 pe Valea Bârgăului existau un număr de 25 de porți iobăgești. Un număr de 22 și 1/2 porți se aflau la Susenii Bârgăului, iar 2 și 1/2 porți la Josenii Bârgăului¹⁷². În jurul anului 1560 la Susenii Bârgăului este menționată documentar existența unei biserici de lemn¹⁷³.

Ne-a păstrat împreună ideea vechimii și a unei dănuiri. Educația a fost făcută de preoți și învățători. Preoții români au rămas stâlpul credinței și stâlpul naționalității. Eliseu Dan, care a fost învățător la Prundu Bârgăului apoi preot la Susenii Bârgăului, a luat parte la mișcarea națională din tinerețe, de când avea 19 ani, începând cu sărbătorirea capitulării Plevnei în anul 1878 până la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918. Preotul¹⁷⁴ Eliseu Dan a participat la Expoziția de la București din anul 1906 cu țesături și broderii manuale de pe Valea Bârgăului. Juriul a apreciat în mod deosebit frumusețea, rafinamentul și motivele naționale ale țesăturilor și a broderiilor de pe Valea Bârgăului, acestea fiind recompensate cu Diploma medaliei de aur și Diploma de colaborare cu plachetă.

În timpul Primului Război Mondial preotul Eliseu Dan din Susenii Bârgăului a fost urmărit de către poliția secretă maghiară¹⁷⁵. Acesta nu a fost un caz izolat pe Valea Bârgăului. În timpul Primului Război Mondial preoții Pantelimon Zagrai și Monda Aurel din Bistrița Bârgăului au suferit o serie de șicane din partea membrilor poliției secrete maghiare. Preotul

---

¹⁶⁹ Mihai Georgiță, „Întregiri la saga familiei de preoți nobili Ilea de Borgo (Bârgău) până la sfârșitul secolului al XVII-lea”, în Nicolae Vrăsmaș (redactor fondator), *Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură*, anul IV, nr. 4, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, pp. 41-42.

¹⁷⁰ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), fond *Oficiul parohial ortodox român Josenii Bârgăului*, d. 22, ff. 186 v., 187.

¹⁷¹ Nicolae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului. O vatră străveche*, vol. I, Editura Karuna, Bistrița, 2007, p. 185.

¹⁷² Arhivele Naționale Cluj, fond *Primăria orașului Bistrița*, documentul nr. 4364; cu ocazia militarizării satelor din Valea Bârgăului din anul 1783 figurau ca încheigate numai patru sate: Rusu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Josenii Bârgăului și Prundu Secului (Prundu Bârgăului) – Virgil Șotropa, „Regimentul grăniceresc năsăudean”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică - culturală*, Nr. 2, Năsăud, 1925, p. 8; Josenii Bârgăului (Bârgăul de Jos) corespundea localităților Rusu Bârgăului și Josenii Bârgăului, iar Susenii Bârgăului (Bârgăul de Sus) corespundea satelor Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului.

¹⁷³ ANBN, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, d. 11, f. 322.

¹⁷⁴ A fost numit ca preot la Susenii Bârgăului la 1 februarie 1898, a fost hirotonit la 21 martie 1898 și a fost introdus în parohie la 6/18 aprilie 1898 - ANBN, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, d. 16, f. 236.

¹⁷⁵ ANBN, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, d. 16, f. 236.

Pantelimon Zagrai a fost chiar pe punctul de a fi internat de către autoritățile maghiare, scăpând datorită concesiilor de natură materială pe care le-a făcut.

În anul 1893, învățătorii Eliseu Dan, Ilarion Bosga, Pavel Beșa și Iacob Onea de la Școala fundațională Prundu Bârgăului au fost suspendați din serviciu timp de un an și cercetați disciplinar din cauza faptului că au publicat în ziarul „Tribuna” o scrisoare de adeziune în favoarea lui A. C. Popovici și Nicolae Roman¹⁷⁶. În timpul Primului Război Mondial Ilarion Bosga a fost internat într-un lagăr din orașul Sopron din Ungaria¹⁷⁷.

Primul Război Mondial, încheiat cu înfrângerea Puterilor Centrale, a creat condițiile formării Statului Național Unitar Român. În timpul Primului Război Mondial din cele opt sate de pe Valea Bârgăului au fost mobilizați în cadrul armatei austro-ungare și trimiși pe front 2003 români¹⁷⁸. O parte dintre aceștia au căzut prizonieri în timpul luptelor de pe front și s-au înrolat apoi în unitățile de voluntari care au luptat de partea României. Un număr de 70 de voluntari de pe Valea Bârgăului au fost propuși pentru a fi decorați¹⁷⁹. Odată cu destrămarea Imperiului austro-ungar în toamna anului 1918, organele de ordine publică din Transilvania și-au încetat existența. În baza directivei Consiliului Național Român Central din 3 noiembrie 1918 s-au constituit consilii naționale locale și gărzi naționale pentru menținerea ordinii. Astfel de gărzi naționale comunale s-au înființat și pe Valea Bârgăului, ele cuprinzând 198 de membrii¹⁸⁰.

La 20 noiembrie 1918 s-a publicat textul convocării pentru 1 decembrie 1918 a unei adunări naționale pentru a decide soarta românilor și regulamentul pentru alegerea deputaților la această adunare. Deoarece s-a acționat sub presiunea timpului, s-a folosit structura electorală a fostului Imperiu austro-ungar. Nu mai exista timpul necesar pentru a se proceda altfel. Delegații la Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost aleși în cercurile electorale Bistrița, Năsăud, Beclean și Teaca. Comunele de pe Valea Bârgăului făceau parte din Cercul electoral Năsăud.

Ceea ce s-a urmărit, îndeosebi, a fost reprezentativitatea acestor delegați. La adunarea Cercului electoral Năsăud s-au ales un număr de cinci delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Printre cei cinci delegați ai Cercului electoral Năsăud s-a numărat și protopopul onorific ortodox Eliseu Dan din Susenii Bârgăului. Acești delegați au primit mandate, numite credenționale, pentru a reprezenta comunitățile de pe Valea Bârgăului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Credenționalul delegaților Cercului electoral Năsăud a fost semnat și de către reprezentanții comunelor de pe Valea Bârgăului, Macedon Mănarcă din Prundu Bârgăului, protopopul onorific ortodox Eliseu Dan din Susenii Bârgăului, Crăciun Băloi din

---

¹⁷⁶ ANBN, fond *Școala fundațională primară din Prundu Bârgăului*, d. 114, f. 8; în anul 1891 din inițiativa „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor” s-a publicat în limba franceză „Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria”, adresat opiniei publice din Apusul Europei; în anul 1892 s-a publicat în limbile română, franceză, engleză, maghiară și germană „Replica” tineretului român universitar din Transilvania și Ungaria la Răspunsul tineretului maghiar de la Academiiile Ungariei la memoriul studenților universitari români; în anul 1893 Curtea cu Jurați din Cluj i-a condamnat pentru protestul intitulat „Replică” din anul 1892 pe A. C. Popovici la patru ani de temniță și 1000 coroane amendă, iar pe contabilul tipografiei, Nicolae Roman, la un an de temniță și 600 coroane amendă.

¹⁷⁷ Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva. Memoria istoriei*, vol. IV, Bistrița, 1981, p. 239 și ANBN, fond *Oficiul parohial greco-catolic Mureșenii Bârgăului*, reg. 19, f. 23.

¹⁷⁸ ANBN, fond personal *Leon Bancu*, d. 1, f. 1.

¹⁷⁹ Idem, colecția personală *Dumitru Nacu*, d. 1, ff. 6, 7.

¹⁸⁰ Idem, fond *Prefectura Județului Năsăud*, d. 74/1940, ff. 14-18.

Rusu Bârgăului, Dr. A. Buzdug din Josenii Bârgăului, Ioan Buzdug din Mijlocenii Bârgăului și Olimpiu Chita (Ghița nn), din Bistrița Bârgăului¹⁸¹. Marea Unire au făcut-o preoții și țărani.

Unele comune au decis să-și trimită proprii delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, pe lângă cei aleși în cadrul cercului electoral din care făceau parte. În această situație s-a aflat și comuna Josenii Bârgăului, care a ales în ședința Sfatului Național Român sătesc din 28 noiembrie 1918 ca delegați pe capelanul¹⁸² Dr. Andrei Buzdug, pe Alexandru Lunčan și pe învățătorul Simeon Pahone. Cele trei credenționale au fost semnate de către preotul Leon Buzdug, președintele Sfatului Național Român sătesc Josenii Bârgăului¹⁸³. Unirea Transilvaniei cu România de la 1 decembrie 1918 s-a realizat și datorită românilor de pe Valea Bârgăului.

Anul 1918 a reprezentat o apoteoză a acestui popor pentru că oamenii au avut entuziasm și pentru că spiritele luminate și-au luat în serios rolul de oameni de stat, de ghizi ai acestui popor. Oamenii simpli au fost conștientizați, preoții au fost propovăduitorii cuvântului Domnului, dar și promotori ai ideii naționale.

Marea Unire trebuie onorată cu o activitate în favoarea țării, pentru dezvoltarea ei economică, politică, socială, culturală. Adevărata sărbătoare trebuie să fie în sufletele noastre și în atitudinea noastră, prin muncă responsabilă pentru întărirea țării.

Simion CRISTEA, *Făcliile Centenarului Marii Uniri de la 1918*

Sărbătoarea Centenarului Marii Uniri din Decembrie 1918 a aprins înalte făcli în sufletul și în mâna fiecărui român din țară și din străinătate, cuprinzând cu fiorul ei sacru toată lumea. Nimeni n-a rămas nemișcat de gloria românilor! Și mormintele strămoșilor au îngenunchat și și-au umplut brațele de flori.

De amintirile mari ne apropiem solemn ca de o vitrină cu cristeluri de Paști. Sporite ulterior, câteva amintiri din vremea studenției îmi fac gingașe semne pentru a le aduce la condei. Amintirile mari se pârguiesc cu anii precum fructele grădinii în aurul toamnei. Claritatea lor presupune jocul rezelor de soare de la geneza Afroditei.

Din slăvita Adunare la Alba Iulia făcea parte și Petru Cerceja din Bistrița Bârgăului, fost primar al comunei, străbunicul patern al soției mele. Preotul Eliseu Dan (+1927) din Susenii Bârgăului, ca mare patriot ce era, a organizat pentru Alba Iulia o delegație de 100 de bârgăuani, care și-au împodobit trenul ca pe o mireasă. Vestea Unirii Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România a umplut de bucurie toată suflarea românească. Au cântat atunci câmpiile și au dansat munții. Conon Arămescu Donici (+1922), Mitropolitul primat al Munteniei, fascinat de bucuria Unirii, ieșind în Dealul Mitropoliei, revărsă stentoric îndemnul: "Să cânte clopotele!" Și clopotele celor 167 de biserici, câte erau în Bucureștiul de atunci, au cântat trei zile și trei nopți ca să ajungă bucuria românilor până la Cer.

¹⁸¹ Ion Popescu - Puțuri, Ștefan Pascu (coordonatori principali), *1918 la Români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, vol. VIII, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 79.

¹⁸² Preotul ajutor.

¹⁸³ Ion Popescu - Puțuri, Ștefan Pascu (coordonatori principali), *op. cit.*, p. 82.

Măriuca Țarcă (+1979), zisă a Țânului, măritată în Joseni, fiica cea mică a lui Petru Cerceja, a făcut într-o duminică în același decembrie istoric, o vizită tatălui său la Bistrița Bârgăului, luând cu dânsa și pe fiul ei Simion, care avea peste șase anișori. Zăpada era abundentă, proaspătă, pufoasă, numai bună pentru săniuș. Iar ocolul larg al bunicului plin de veselie copiilor din vecini erau adunați în jurul micului Simion.

Cum soarele alunecase spre apus, sosiră vremea treburilor de seară. Umblând prin șură și dând fân la vite și la oi, în staulul lor mare, bunicul, vorbind singur, ridica din când ochii la cer, ca la rugăciune. Cuvintele lui nu se auzeau clar, deși erau scurte ca de poezie. Mirați, copiii s-au grăbit să intre în casă pentru a spune părinților despre bunicul. Ei au fost îndemnați să se apropie discret ca să înțeleagă vorbele. Ba mai mult, au ieșit și părinții, mișcați de curiozitatea copiilor. Absorbit de ritualul lui, bunicul nu și-a dat seama că este urmărit de copii, continuându-și vorbele cu același ceremonial. Iată și expresia cu aureolă patritică: „Munți s-o făcut șăs!”, inspirată de Sărbătoarea Unirii de la Alba Iulia. Marea Unire a picurat în sufletul bunicului și bucurie, și lacrimă și lumină. Ne surprinde frumusețea și spontaneitatea expresiei ca un text din Pateric sau din Filocalie. Se ivesc în viață evenimente istorice sau de familie care ne împodobesc buzele cu vorbe în care respiră la un loc și înțelepciunea, și arta, și credința, ca în cazul acesta. Neamul nostru a fost ursit să-și țină istoria în brațe, precum Maica Domnului pe Pruncul Iisus.

Cu aleasă venerație se cuvine să amintim aici și alți descendenți ai lui Petru Cerceja, țărani și ei, dar mari iubitori de istorie. Amintim pe fiii săi, Anton și Ștefan, pe nepoții Simion Țarcă din Joseni, copilul pomenit mai sus, viitorul meu tată-socru și pe Leon Hangan, ginerele bunicului.

Având vocația istoriei, acești înderăgostiți de trecutul neamului erau întotdeauna dispuși în a aprinde o flacără de patriotism în sufletul celor din jur. Ei au crescut în cultul împăratului Traian, ca și Badea Cârțan (+1911).

Pe acești venerabili bărbați i-am cunoscut ca student, cu prilejul feștaniilor anuale din casele lor, adevărate sărbători de familie, cu mulți invitați, care durau două zile, cu același belșug culinar. După spiritul vorbelor de la masa centrală, care anima pe toți mesenii, sfeștanele acestea erau adevărate simpozioane de istorie, ținând până după miezul nopții. La masa centrală, lângă venerabilii preoți Ioan Suci și Ioan Lăzurcă din localitate, mari români și mari duhovnici, trona ca un tribun, Anton Cerceja (+1972), și lângă el Ștefan, amândoi fiii lui Petru.

Moșul Anton (+1979) vorbea rar, precum arhireii israeliților, vorbe să le tot așezi în carte. „Pe noi, spunea el, ne-a avut aici împăratul Traian ca străjeri ai împărăției romane. Noi nu ne-am întemeiat aici o patrie nouă, am păstrat-o pe cea moștenită din străbuni și am luptat pentru spărarea ei. Noi nu am întins niciodată mâna după ceea ce nu a fost al nostru”. Iar ca cioban vestit, și baci cu cumpenele darnice, până la pământ, spunea: „Numai în România știu oile să pască și să facă miei frumoși, după fluier”.

Vorbind despre Unirea de la 1918, Toader Cerceja spunea că „prin ea ne-am împlinit misiunea în istorie. Formând România Mare, cele patru surori bune, unite: Muntenia, Moldova, Basarabia și Transilvania, au dat neamului românesc putere și glorie în istorie.”

Despre Napoleon și „cătanele negre”, să-l fi tot ascultat pe Leon Hangan, ginerele bunicului Petru, care vorbea colorat ca la descrierea unui tablou celebru.

Simion Țarcă din Joseni, nepotul bunicului Petru, de care s-a amintit, legăna în sufletul său, alături de credință și istoria neamului nostru. Când vorbea fiului nostru, Nică, student la Flologie, despre Nicolae Iorga, spre exemplu, nu îl mulțumiau numai vorbele frumoase, el făcea și rugăciuni, cunoscându-i și tragicul sfârșit.

Vorbind odată cu fiul meu, care îi era nepot, îi spunea, între altele: Despre Nicolae Iorga aş citi şi aş grăi toată ziua, dacă m-ar scuti gospodăria şi poruncile ei”.

Măriuca Țarcă, de care s-a amintit, vorbind odată de elanul patriotic al rudeniilor sale, spunea: “Oamenii aceştia, de mănâncă, de ară, de seamănă, de bat coasa, ori de culeg, nu grăiesc numai de istorie. Nici pâinea nu le este mai aproape de buze, ca şi vorbele despre trecutul nemului. Doamne fereşte, de ar fi țara în primejdie şi ar trebui să se umble la arme, ei ar pleca de la câmp, pe de-a dreptul, fără a mai intra pe acasă.” Ne bucurăm că neamul nostru a avut şi are astfel de țărani devotați Familiei, Bisericii şi Țării! Ne-am fi bucurat dacă măcar unul dintre ei ar fi lăsat câteva gânduri frumoase, din cele multe, ferecate în inima lor.

Eliseu I. DAN: *Am pus şi eu umărul la realizarea Marii Uniri*

Ovidiu Olimpiu DAN, Răsunetul, Joi, 02/08/2018

Acum, în acest an centenar, în calitate de nepot al celui mai sus menționat, mă simt obligat moralmente să readuc în atenția celor de azi, personalitatea învățătorului şi preotului bârgăuan

ELISEU IULIAN DAN, (în izvoarele documentare - Eliseu Dan) . S-a născut în Susenii Bârgăului la 11/23 iunie 1859, ca fiu a lui Cirilă Dan din Josenii Bârgăului şi al Mariei Buta din Mijlocenii Bârgăului. Părinții săi proveneau din familii cu tradiții grănicerești, persoane din aceste familii deținând pe plan local importante funcții administrative (primar, notar, functionar, etc.). Provenea dintr-o familie numeroasă (9 persoane , dar vârsta maturității au atins-o doar patru din membri ei. Peste ani şi Eliseu va avea o familie la fel de numeroasă.

Perioada școlară a lui Eliseu Dan poate fi grupată în patru etape: clasele primare, la școala din Suseni şi la triviala din Prund (1864-1865); Școala normală şi Gimnaziul la Năsăud(1866-1878); Seminarul teologic ortodox de la Sibiu (1878 -1881). In 1882

susține examenul de calificare ca învățător la Sibiu. De perioada petrecută la Năsăud, se leagă manifestările românești ocazionate de victoriile armatei române în Războiul de independență (1877/1878), manifestări evocate de Iuliu Moșil în “Amintirile” sale. Între anii 1881 – 1883 ocupă diverse funcții la: Judecătoria regală Prundu Bârgăului, Cartea Funciară Năsăud, Exactoratul arhidiecezan ortodox din Sibiu. În toamna anului 1884 este încadrat ca învățător la Școala trivială din Prundu Bârgăului, unde va activa până în septembrie 1897. În această perioadă, el, împreună cu încă trei colegi învățători de la aceeași școală sunt suspendați din învățământ timp de 11 luni (decembrie 1893 – octombrie 1894) pe motiv că au sprijinit, prin luări de poziție în ziarul „Tribuna”, ideile „Replicii” lui Aurel C. Popovici și N. Roman, aflați atunci în proces cu autoritățile statului. Eliseu I. Dan a fost un personaj activ în răspândirea ideilor „Memorandumului” (1892), în rândul locuitorilor de pe Valea Bârgăului. El a fost una din cele șase „cutii poștale”(n.n.) din comitatul Bistrița –Năsăud, care au primit pachete cu textul „Memorandumului”, pentru a-l răspândi în rândul românilor și a-i pregăti pentru viitoarele acțiuni. Textul era citit în biserici după încheierea slujbei și la adunările populare, specifice ținutului grăniceresc. În septembrie 1897 se pensionează din învățământ, iar în anul următor ocupă postul de preot în Susenii Bârgăului, post rămas vacant prin decesul fostului preot ortodox Ion Orban. Din această postură, va sluji biserica ortodoxă din localitate 30 de ani, îndeplinind în același timp și funcția de director al școlii confesionale(1898 -1927).

Fire sânguincioasă și cu aplecare spre binele obștesc, edifică între anii 1898 -1899 biserica actuală, iar în 1906 școala din localitatea natală. Realizările sale pe plan local, precum și implicarea activă și permanentă în acțiunile ce vizau mai binele pentru românii din Comitat, au făcut să fie ales în diverse organisme (vreo șase la număr), dintre care mai importante mi se par a fi : Adunarea municipală a Comitatului Bistrița - Năsăud (Consiliul județean de azi (n.n.)) și Comitetul fondurilor grănicerești năsăudene. Toate aceste activități se grefează pe calitatea sa de membru al Partidului Național Român (PNR), fiind responsabil cu activitatea acestuia pe Valea Bârgăului. Îi mai întâlnim numele în cadrul :Societății „Transilvania”(1891-1900) cu sediul în Prundu Bârgăului; “Societatea pentru Fond de Teatru Român (1902); Banca de împrumut “Speranța”.

În 1890 are loc rearondarea Despărțământului Bistrița al ASTRA, care primește numărul XXII. La 28 iulie 1891 are loc alegerea conducerii Despărțământului, Eliseu Dan fiind ales membru în organul de conducere. Cu ocazia inaugurării Muzeului ASTRA la Sibiu la 19 august/1 septembrie 1905, preotul Eliseu Dan donează, în

nume propriu, dar și în numele bisericii din localitate, următoarele: 2 tăiere din lut(1798 și 1875) și 5 borcane; 1 potir străvechi din lemn și 1 lingură pentru cuminecătură, 1 cruce din sec. al XVII

–lea, 1 antimis de pe timpul Mariei Tereza, 3 icoane pe pânză și 1 epitaf Isus Cristos și Arh.Mihail, din sec.al XVIII-lea, fotografia bisericii.

În 1889 se căsătorește cu Maria Branea, fiica preotului ortodox Ioan(Iancu) Branea din Măierău (azi Aluniș, jud. Mureș). Prin această căsătorie, se stabilesc legături familiale cu patru renumite familii de preoți și dascăli de pe Valea Mureșului Superior: Branea, Brâncoveanu, Șagău și Nicolescu.

Pe fondul destrămării monarhiei austro-ungare și a acțiunilor românilor transilvăneni pentru libertate și unitate națională, în noiembrie 1918, are loc în ținutul Bistriței și Năsăudului, ca de altfel în toată Transilvania, alegerea delegaților pentru marele act de la 1 Decembrie. Din ținutul nostru sunt aleși 10 delegați cu drept de vot și 2 supleanți, repartizați pe cele 2 cercuri, Bistrița și Năsăud. Eliseu I.Dan este ales în cercul Năsăud. După ce, la 7/ 20 noiembrie 1918, participă, alături de alți preoți și reprezentanți ai românilor din zonă, la organizarea și sfințirea drapelului gărzilor naționale din localitățile de pe Valea Bârgăului, peste o săptămână (27 nov.), însoțit de un număr important de bârgăuani, pleacă spre Alba Iulia . Își vedea astfel împlinit visul pentru care a luptat, cu mintea și cu faptul , patru decenii. Pentru tot ce a făcut pentru neamul său, Mitropolia ortodoxă a Transilvaniei îl distinge, în 1913, cu meritul de a purta brâu roșu, decurgând de aici și titulatura de protopop onorar. Mulțumind, printr-o scrisoare Mitropolitului, scria printre altele că “ am lucrat și am făcut pentru neam și biserică atât cât am putut ...la tot cazul mai mult decât mulți fii ai neamului și bisericii noastre care se află în situații cu mult mai favorabile decât mine. Am fost și voi rămâne până la moarte un fiu înflăcărat al neamului și bisericii mele și vă promit că și de aici înainte, după puterile mele, voi lucra la înaintarea neamului și bisericii mele strămoșești și voi lupta din răzputeri pentru apărarea limbii și legii noastre străvechi românești”. Un adevărat jurământ de credință, pe care l-a respectat toată viața! Se stinge din viață, după o grea suferință, la 27 aprilie 1977, și este înmormântat alături de soția sa în cimitirul bisericii din Susenii Bârgăului.

Ca răsplată pentru tot ceea ce a făcut pentru bârgăuani și nu numai, Consiliul Local al comunei Prundu Bârgăului (de care aparține și Susenii), cu ocazia celei de a XXXII -a ediții a Simpozionului cultural al Văii Bârgăului, îi acordă în iunie 2003 titlul de “Cetățean de onoare”.

O asemenea inițiativă ar putea fi reluată acum în 1918, prin acordarea numelui ELISEU DAN unei instituții școlare sau culturale din localitatea natală. Ar fi un gest de respect pentru înaintași!

Surse documentare: Arhiva Someșană, seria I (1924 -1940); File de istorie (Anuarul Muzeului de istorie Bistrița),vol.I-VI (1971-1989); Revista Bistriței, nr. 7 – 28 (1993 – 2014); Anuarul Bârgăuan, nr. 1- 7 (2011 – 2017); Arhiva personală.

August fierbinte

Pavel COSTEA jr.

Cred că o sensibilitate ascuțită față de vectorul Istorie și o experiență personală îndelungată, dar mai ales tumultuoasă, m-au ajutat să înțeleg că destinul colectiv, ca și cel individual, prinde contur anevoie, alternând motive de exaltare și entuziasm cu intervale de criză,

cu sincope și chiar cu jertfa dureroasă a unor amputări. Memoria, dialogul ființei cu timpul, mă ajută să recuperez astăzi unul din cele mai dramatice momente ale ultimilor 100 de ani, cedarea unui teritoriu de aproximativ 45 000 km², incluzând și capitala Ardealului, Clujul, oraș cuprins de o mare fierbere, în care mă aflam tocmai în zilele în care Tratatul de la Trianon avea să devină caduc.

Era sfârșitul lui august 1940, când am revenit din tabăra pentru străjeri de la Sf. Gheorghe pentru a-mi continua practica la firma condusă de Valer Pascu, absolvent al Academiei Comerciale, deputat din partea Frontului Renașterii Naționale, căpitan în rezervă și participant la ofensiva asupra Budapestei.

În condițiile în care fascismul își continua expansiunea, comunismul își consolida autoritatea la granița de est, iar revizionismul maghiar, încurajat de activitatea Axei, devenea tot mai agresiv, întâlneam pretutindeni chipuri răvășite de îngrijorare. Deși adolescent, citeam cu regularitate ziarul *Universul*, încercând să descifrez printre rânduri ce ne rezervă viitorul.

Că trăiam vremuri de o neasemuită gravitate, am avut confirmarea în dimineața semnării Arbitrajului de la Viena, atunci când, la intrarea în magazinul Pascu, unul dintre angajați m-a întrebat:

Din ce județ ești, Pavele? La răspunsul meu, a conținut:

De astăzi, ești cetățean maghiar.

Era încă vară fierbinte, dar îmi amintesc că, la aflare cumplitei vești, am tremurat ca scaldat de ploaia de gheață a iernii. Au urmat momente grele, în care manifestațiile, marșurile de protest, conflictele spontane erau la ordinea zilei.

La început de septembrie, în agitația creată prin cesiunea teritoriilor românești, m-am alăturat unei coloane formată, în principal, din muncitori de la Atelierele C.F.R. Cluj, însoțind-o de pe strada Regele Ferdinand, până în Piața Unirii. La tribuna improvizată în fața grupului statuar care îi reprezenta pe Romulus și Remus hrăniți de o lupoaică, s-au succedat numeroși oratori care înfierau puterile Axei și condamnau, mai ales, trădarea României de către Italia, prin odioșii Musselini și Ciano. Manifestanții cereau armatei, care li se alăturase, să reziste cu orice preț. De la un magazin de articole sportive și arme, pregătit de evacuare, mulțimea a preluat puștile de vânatoare, revolverele și muniția, dar acestea au fost recuperate ulterior de către jandarmii trimiși să păstreze ordinea.

În fața Catedralei Ortodoxe, am luat parte la o ultimă ceremonie religioasă, la care, în

ținută de război și nu de paradă, era prezentă fanfara militară. Intonam cu toții, emoționați, aceeași rugăciune: "Tată din Cer, te chem / Vifor năpraznic trăznește-n hotare / Tată din Cer, te chem..." Clujul a fost ultima redută pierdută de armata română în ajunul intrării trupelor maghiare în oraș.

La intrarea în căminul de pe strada Moților (dreapta jos).

De la mansarda căminului în care locuiam, am privit cu lacrimi de spaimă și durere înaintarea ocupanților pe strada Moților. Îmi amintesc că Erzsi neni, rămasă cu responsabilitatea inventarului, m-a sfătuit să nu mă expun inutil ieșind din clădire. I-am răspuns, bravând, că nu am motive să-mi fie teamă, dar, urmând exemplul unor colegi, mai prudenți, i-am urmat sfatul.

Patronul firmei la care eram practicant a decis că e preferabil să părăsească orașul, dedicându-se afacerilor (două magazine și o firmă de import-export) pe care le avea în Aiud și Câmpia Turzii. Legațiile germană și italiană, i-au garantat integritatea tuturor bunurilor, acestea fiind protejate de tratatul care garanta populației intrate sub o nouă autoritate deplinătatea drepturilor. Ce valoare aveau aceste asigurări, am înțeles după două zile, când am găsit magazinul rămas sub conducerea soției patronului, devastat în modul cel mai barbar. Se pare că o soartă asemănătoare au avut și alte firme românești: *Cartea Românească*, librăria *Cioflec*, firma *Vlad* cu toate sucursalele de ziare, banca *Vatra* etc.

O întâmplare pe care astăzi nu știu cum să o caracterizez a făcut să am asupra mea aparatul de fotografiat pregătit să fie înapoiat colegului care mi-l împrumutase pe durata șederii la Sf. Gheorghe. Amator de evenimente ieșite din cotidian mai ceva ca un reporter de teren, am immortalizat dramatica secvență, adresându-mă apoi pentru dezvoltare unui fotograf de pe Strada Barițiu. Între timp, în oraș se răspândise zvonul că un grup de intelectuali români urmează să fie expulzat, printre ei numărându-se și doamna Pascu.

Ocupanții dădeau asigurări că populația nu va avea de suferit, cu condiția să rămână pașnică. A început, cu toate acestea, o perioadă îndelungată de criză de alimente, nu doar cele de import, ci și cele considerate de strictă necesitate. Pe durata a patru ani de ocupație străină, clujenii au făcut cunoștință cu cartelele pentru raționalizarea produselor. În ce mă privește, întâmplări neprevăzute mi-au grăbit întoarcerea acasă. Vinovat de acestea nu era altul decât fotograficul căruia îi cerusem să-mi dezvolteze filmul purtând dovada brutalității cu care s-au manifestat echipele de vandali. Revenit în atelierul său pentru a-mi recupera pozele, am fost preluat de un militar care fusese chemat în mod expres. În drum spre Comandamentul unde aveam să fiu cercetat, escorta mi-a mărturisit că simte o poftă nebună să-mi tragă un glonte în cap, la adăpostul uneia din porți. Cu un instinct de supraviețuire explicabil la cei șaptesprezece ani ai mei, am găsit soluția salvatoare, propunând să trecem mai întâi pe la firmă, unde români și

maghiari la un loc îl vor convinge că sunt o persoană inofensivă.

După îndelungi tratative, eu eram un om liber, iar însoțitorul meu un om fericit, întrucât purta pe brațe un pachet voluminos, conținând tot ceea ce oferea mai de calitate magazinul nostru. Înțelegând abia mai târziu, la aflarea grozăviilor petrecute în oraș, cât de aproape am trecut pe lângă moarte, m-am decis să părăsesc Clujul, căutându-mi adăpost lângă părinți

Alături (stânga sus) de angajații firmei Pascu

Într-un pandant ciudat cu această împrejurare, dar fără nicio legătură cu ea, după patru ani, în timp ce eu dezertam din compania de muncă forțată în care îmi efectuam concentrarea, gloanțele neînduplecate ale hortiștilor, aflați de data aceasta în retragere, au ciuruit, sub protecția întunericului, trupul tatălui meu.

Vasile V. FILIP, *1 decembrie, 1918, după 100 de ani*

Veți citi în rândurile de mai jos părerea unui apolitic. Ba chiar (dacă acceptați o mișcare de recul) - a unui antipolitic. Iar dacă vreți și mai multe amănunte - a unui etnolog și antropolog, a unui om de știință care a ucis în sine un poet.

În 1918 a coborât printre norii istoriei, aureolând chipul neamului, raza stelei noastre norocoase, până atunci ascunse. A fost o fulgurantă compensație pentru o lungă istorie de nenoroc și oropsire. Ne-am adus și noi, incontestabil, câtimea de luciditate politică, de îndrăzneală, de jertfă de sânge (valori ce nu ne-au vizitat prea des, al căror exercițiu nu-l prea aveam). Dar în toată amploarea și rotunjimea ei, Unirea cea Mare nu noi am făcut-o, ci astrele. Norocul. Nimeni nu putea să prevadă, între 1914 și 1916, toate cele ce se vor petrece în 1918 și apoi în 1920. Cum nimeni nu poate niciodată să prevadă totul. Și dacă tot nu putem prevedea totul, atunci de ce să ne pierdem în calcule anticipative, niciodată sigure (sugera Camil Petrescu, printr-un personaj al său, cel puțin pentru planul economic). Să îndrăznim. Să facem. Norocul - se știe - îi ajută pe cei îndrăzneți. Dar, dacă pentru planul economic „a face”, „a îndrăzni” înseamnă a te mișca repede, a cumpăra ieftin și a vinde scump, a produce ce se cere etc., pentru planul istorico-politic ce-i de făcut? Cam tot așa, ca-n viață: să încerci, să ai îndrăzneala să fii tu însuși, dar după ce te-ai cunoscut bine. (Doar pe tine te poți cunoaște, nu și potrivirea astrelor în viitor.) Să știi cine ești, de unde vii, și ce ți se cuvine.

Românii, între vecini puternici și hrăpăreți, s-au considerat mai mereu nenorocoși și au dezvoltat, în cultura lor tradițională, o adevărată paradigmă a nenorocului. Au făcut din noroc valoarea (extraumană) supremă: „Fă-mă, mamă, cu noroc/ Și măcar m-aruncă-n foc!”. Sau: Cică Norocul și Mîntea mergeau pe-un drum, când îi prinde noaptea. „Eu mă culc aici, în drum”, zice Norocul. „Ba nu, eu mă culc alături, în câmp, că nu se știe ce poate veni pe drum”, zice Mîntea. Și așa fac. Iar pe drum, noaptea, vine, într-adevăr, o căruță cu cai. Care cai se sperie de mogâldeța din drum, o iau la fugă peste câmp și-l calcă pe ce cel cu Mîntea.

Cam așa s-a întâmplat cu românii, acum în ipostaza Norocosului, în 1918. Dar norocul, dacă s-a nimerit să-l prinzi de picior, trebuie să știi să-l legi și să-l ții aproape. Norocul (care l-a preocupat și pe Thomas Mann, în Casa Buddenroock) e obiectivarea încrederii în sine a celui ce se cunoaște bine, se evaluează corect și îndrăznește în limitele acestei cunoașteri și evaluări. Lucru pe care cultura tradițională românească îl spune mai rar și mai puțin apăsător: „Dumnezeu îți dă, dar nu-ți bagă și-n traistă”.

Dumnezeu ne-a dat, în 1918 o Românie Mare, rotundă; dar n-am știut s-o păstrăm. Pentru că încă nu știam bine cine suntem, de unde venim, ce ni se cuvine și ce nu. (Vedeți, nu pun problema „ce putem”, pentru că asta rezultă din celelalte.) Mă refer atât la fatidicul an 1940, când cu ultimatumul URSS și cu Diktatul de la Viena (când am cedat teritoriile românești fără a trage un glonț, cu efect dezastruos asupra moralului armatei și al poporului în ansamblu), cât și la nemotivata continuare a războiului dincolo de Nistru (când Antonescu a pus onoarea sa militară și rațiunile strategice deasupra a ceea ce „ne-a dat Dumnezeu”; adică deasupra a ceea ce este România ca dat etnic).

Permisă fie-mi o scurtă comparație, în paranteză. Finlandezii au fost, în timpul Războiului al II-lea Mondial, într-o situație asemănătoare, față de URSS, care le revendicase Carelia. Regiune în care - știau din Kalevala lor, reconstituită de Lonnrot - hălăduise miticul lor Vainamoinen. Acel pământ știau că e a lor, că vor lupta cu orice risc pentru el, dar nu și în afara lui. Or, Carelia e azi finlandeză.

Noi? Rațiuni strategice, pragmatism politic, calcule conjuncturale... Politică. (Înțeleasă, precum inteligența în lumea animală, ca putere de adaptare.) Politică în loc de cultură. În locul vechii Cuminții a Pământului. Ne sufocă „dezbaterele” politice pe toate canalele TV (dar desființăm „România Cultural”, nu mai producem teatru TV, nu mai încap filmul de artă decât cel mult în miez de noapte). Toată lumea face politică, dacă se poate în loc de muncă, iar cel mai bun loc de muncă e în Parlament. Muntenii au fost cei care au exacerbât întâi, încă de la Cronicari, dimensiunea politică. Și, mai ales de aceea, nu Cronicarii lor au rămas, ci cei moldoveni, care au înțeles să se continue unul pe altul. La 1918 clasa politică de atunci spera ca România să se europenizeze (prin aportul cultural-mental al Transilvaniei și Bucovinei); dar paradigma centralistă (adică cea primitivă, bazată pe instinctul de dominație) a determinat fenomenul invers, de balcanizare inclusiv a acelor zone care absorbiseră ceva din rigurozitatea mentalului de tip german și european.

Azi suntem o națiune obsedată de planul politic. Azi dezbatem oportunități și strategii, în timp ce Iuda roade, pe dedesubt, stâlpii valorilor cardinale. Iar noi, sus, în Casa ce stă să se prăbușească, discutăm aprins dacă nu e cazul să-i grațiem pe deținuții lipsiți de spațiu vital sau dacă doi homosexualii trebuie să formeze o familie. (Și teologii bizantini, la 29 mai 1453, își puneau problema sexului îngerilor... în timp ce turcii lui Mohamed al II-lea își glisau corăbiile pe uscat, ocolind lanțul - crezut infailibil - cu care cei asediați baricadaseră Cornul de Aur)

Suntem conduși spre marginea irelevantă a problemei. Nu mai știm care e Centrul, care sunt scopurile majore. Profesorii de română cred ei înșiși că au de format la elevi doar „competențe de comunicare”, că Poezia e o floriceală frumoasă (dar mai e oare frumoasă?) și efemeră, fără de care omul ar putea trăi (adică: „câștiga”) foarte bine; și că Ion Heliade Rădulescu a spus, la 1819, „Scrieți, băieți, scrieți, numai scrieți!”, fără „românește”, cuvânt considerat de autorii de manuale „inoportun” (politically incorrect).

Înapoi la Poezie! Înapoi la Cultură! Înapoi „valorile tari”, la o Românie profundă și cuminte! O Românie a muncii, și nu a politicianismului, oportunist, corupt și dezământat. Națiunea nu trebuie să se închidă în sine, dar nici n-a ajuns ceva ce poate fi șters cu buretele, spălat din creiere și inimi, pentru că e ceea ce timpul cel lung a zidit în noi. Sau, în termeni teologici, e legătura noastră cu Dumnezeu.

Dar știu că, cel puțin pentru acum și pentru anii (deceniile?) ce vor veni, strigătul meu se pierde în pustie. Nu sunt primul, nu sunt singurul. Oricum, calea nu-i asta, și mai devreme sau mai târziu se va vedea.

La 100 de ani de la Marea Unire, suntem și noi o generație de maximă eficiență. Dar nu prin zidire, ci prin îngropare. Am îngropat satul și pe locuitorul lui, țăranul (considerat, până nu de mult, ca singura clasă „reală” a României); am îngropat cultura tradițională și o maimuțărăm pe cealaltă, majoră, fie în cheie „postmodernă”, fie prin avalanșa mediocrității, prin egalizarea în jos, în lipsa oricărui spirit critic; și mi-e c-o să reușim să îngropăm și națiunea, înainte de-a o fi rotunjit. În numele a ce? Nici măcar în numele unui Om nou, superior, pe care l-au vizat, fără să-l realizeze, ideologiile de totdeauna și de pretutindeni; ci în numele unui „om șters, uituc”, promovat azi ca summa eficienței mercantile și a manevrabilității politice.

Măcar noi, monștri ai adâncurilor, ce mai avem încă un ochi în ceafă, sau în frunte, un ochi departe-văzător (chiar dacă cei doi, pentru lumea de-aproape, nu se descurcă prea bine), măcar noi să zicem odată cu Poetul:

Noi, nu! Niciodată! Noi, nu!

ASTRA și Marea Unire

Ioan Mititean, Răsunetul, Marți, 04.03/2018

Încă de la înființarea sa, în 1861, ASTRA, s-a implicat cu toate forțele în pregătirea și făurirea României Mari, contribuind în chip substanțial prin dorință și acțiune la mărețele realizări istorice de slăvire a țării și neamului românesc.

Societatea Culturală Transilvană se implică și azi pe bază de voluntariat în valorificarea faptelor istorice, prin știință, artă și cultură, acțiuni dense și bogate în informații. Sub tutela Astei Beclean, președinte prof. dr. Ligia Dănilă, în colaborare cu biserica și Inspectoratul Școlar Județean Bistrița-Năsăud, prin inspectorul de religie prof. Cherhaț Adrian, a organizat în sala festivă de la catedrală, Simpozionul “Unirea, poporul a făcut-o”, având ca invitați cărturari din despărțăminte din vecinătate: Cluj, Dej, Șoncuta Mare, Năsăud,

Carei, ce-și unesc forțele în organizarea unor acțiuni de amploare, ca buni vecini și colaboratori, în interesul progresului prin cultură. Și-au exprimat gândurile: Ligia Dănilă, Vasile Tutula, Ioan Seni, prof. Adrian Cherhaț, cu completări făcute de dr. Rurac Anatolii, Lucreția Mititean, Floarea Pleș, Ioan Mititean și Ioan Boțan. La sediul Astei năsăudene, prin grija președintei Cercului orășenesc, ec. Floarea Pleș, în colaborare cu Liga Scriitorilor Români, Filiala Năsăud și Cultul Eroilor Bistrița, s-a serbat Unirea Basarabiei cu România de la 27 martie. Au expus domnii: Ioan Seni, Vasile Măgerușan, Ioan Cordovan, Ioan Boțan, Ioan Mititean, Mircea Daroși, Lucreția Mititean, col. Vasile Gaftone. La această activitate cu conținut istoric a participat și o clasă de elevi de la Școala Gimnazială “Mihai Eminescu”, aflată în săptămâna intitulată “Școala Altfel”, sub îndrumarea unor dascăli deosebiți.

M-a bucurat nespus de mult prezența elevilor, care au făcut cunoștință cu personalități ale Unirii, cu eroi ai Unirii, cum sunt: George Pop de Băsești, Vasile Goldiș, Ștefan Ciceo Pop, Pan Halipa și mulți alții, zeci și sute de personalități, de deputați și delegați împuterniciți, care la 27 martie și 1 Decembrie 1918 au hotărât la Chișinău și Alba Iulia UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA, respectiv UNIREA CEA MARE. S-au împletit informațiile istorice, cu poezia și

muzica încheindu-se manifestarea dedicată CENTENARULUI cu cântecul lui Veta Biriș “Basarabie frumoasă”.

Liviu PĂIUȘ, *Rodna în vârtoarea Marii Uniri*

Marea Unire din 1 decembrie 1918 a fost precedată, în satele someșene, de ample acțiuni purtate de intelectualitatea din această zonă, mulți participând direct la pregătirea și apoi a schimbării regimului politic, începând chiar din anul 1914.

În acest context, Rodna, sediu al administrației, a fost centrul unei mișcări naționale având în centru pe preotul Dănilă Mălai la casa căruia se aduna toată tinerimea satelor someșene

și chiar și din Bistrița, consenare făcută de fiul său, student: „In casa părintelui din Rodna, spirit ospitalier de noblețe romană se aduna la masă și la sfat –(în 1914 n. n.) toată suflarea românească, cu bătrâni cu tineri deopotrivă. Țin minte că eram elev la liceu, când se aduna seara la această casa parohială toți intelectualii în frunte cu preoții din loc și jur, pentru a sărbători pe George Coșbuc, poetul graniței năsăudene, revenit pe plaiurile părinților săi, după un lung surghiun (...) Toți

studentii universitari rodneni, ca: Florian Matei, Simion Filipoiu, Iacob Sângeorzan, Ilie Porcius, Titus Anca etc, alții de la distanță, ca Scridoneștii, Triponeștii, frații Silași din Bistrița, familia Spânu din Coșna, precum și, bineînțeles, rudele din familia Bulbuc, Bal, Buzilă, Pop-Leșu etc., țineau să viziteze casa cu instalații de fermă a parintelui Dănilă, suflet deschis, de-a pururi vesel și energic, gata de a deschide discuții filozofice, economice, după sistemul Ghica, arhitectonice, estetice, culturale și **mai ales politice cu declarații crude și încruntate de adevaruri românești**”. (sublinierea noastră) (1).

Activitatea preotului Dănilă Mălai n-a fost neobservată de organele maghiare și în acel an 1914, urna anunțurilor anonime d. 20. 11. Pretura din Rodna este încunoștiințată de Prefectura Bistrița, prin persoana grofului Bethlem. Este îndeobște cunoscut că preotul folosește situația de azi pentru a face servicii dușmanilor monarhiei. S-a desfășurat o scrisoare dată pe poșta de preot și aceasta a fost pentru dânsul extrem de compromițătoare. Însă cazul a fost ținut sub tăcere.

Preotul urmărește cu atențiunea încordată mișcarea trupelor, fără vreo ostentație e sub observație foarte atentă și caută să-și adune informațiuni”. (2).

Fiul acestui preot va arăta ce era casa preotului ca participant la aceste evenimente „Casa preotului era, în spiritul tradiției bătrâne a Ardealului, vatra de afirmare a jăratecului simțirilor naționale. Aici se frământau gândurile mari ale neamului, aici se împleteau sfaturile

celor cumiști, aici se turnau în forme hotărâri epocale, aici se păstrau comorile de credință, de cântec, de limbă și dans național”.(3)

Tot acum se înființează Secția Militară Secretă la Cluj care se datorează medicului din Rodna dr. Carol Shottel, „care a jertfit importante sume de bani pentru înghețarea și bunul mers al ei”. (4) Aceasta a avut un rol determinant în prelucrarea tuturor acțiunilor de supraveghere a celor ce desfășurau o activitate în cauza națională, drept dovada că ea a funcționat până la 1 noiembrie 1918. Ca secretari generali mai activau Iustin Ilieșiu și Titus Buzilă. Aceștia au contribuit la dezarmarea trupelor hortiste în retragere, „au demontat 16 tunuri ungurești din Cetățuia Dejului, la Dej, au demontat 6 tunuri, au cutreierat tranșeele secuiești făcând rapoarte și spionaj, au adus documente secrete de la Budapesta, au reușit să pună mâinile pe arhivele lui Apati Istvan (mare șovin), au scăpat pe mulți români condamnați la moarte în Ungaria. Pentru Conferința de pace au furnizat acte de mare preț pentru interesele românilor, au prins spioni unguri, au confiscat multe milioane de coroane trimise din Budapesta ungarilor din Ardeal... au construit linii telefonice secrete prinzând toate ordinele ce s-au dat din Ungaria sfaturilor și gărzilor ungurești din Ardeal etc.” (5)

După acest război, Imperiul Austro-Ungar se destramă, iar lupta pentru constituirea statelor naționale ia un mare avânt. În întreaga Transilvanie, în toamna anului 1918, se formează gărzi naționale menite să mențină ordinea și să preia conducerea în toate comunele. În acest context, crearea Consiliului Național Român a constituit un pas înainte în coordonarea eforturilor pentru unirea Transilvaniei cu România. Acest pas a fost salutat cu mult interes de populația Rodnei, organizându-se consilii locale afiliate la Consiliul Național Român.

La data de 10 noiembrie 1918, din Rodna este trimisă telegrama: „Secțiunea partidului social democrat din Rodna Veche, prin adunarea ținută azi își manifestă devotamentul față de Consiliul Național Român. Trăiască Consiliul Național și democrația română” (6). Totodată, secția locală și-a exprimat dorința de unire a Transilvaniei cu România. În această perioadă: „începând cu 7 noiembrie 1918 s-a extins procesul de fortificare a gărzilor naționale în comitatul Bistrița-Năsăud” (7).

În toate satele se organizează gărzi naționale pentru dezarmarea jandarmilor unguri. În Rodna se organizează garda națională pentru a apăra cetățenii de abuzurile unor elemente necinstite care se dădeau la spargerii de magazine, furturi și alte abuzuri.

Garda din Rodna era formată din 31 de persoane, având drept comandant pe colonel doctor Florea Matei, iar adjutant pe studentul Anton Mălai.

Peste ani, în 1942, un vlăstar al familiei preotului din Rodna (inginer în 1942 n.n.), sosește acasă cu un tren fără geamuri, în noaptea de 29 spre 30 octombrie 1918, dinspre Sibiu.; „Toată Rodna forfotea de lume. Prăvălii devastate, țipete, încăierări de stradă... trenurile sosite în gara terminus a opidului aduc mereu val de luptători de pe toate fronturile. Noii oaspeți își păstrează armele și muniția din focul bătăliilor pentru a-și asigura persoana și vatra familiară în fața oricărei eventualități a clipelor de restriște ce începeau odata cu încetarea ostilităților și prăbușirea imperiului monstru al Habsburgilor... Bunul simț al fraților români impune imediat și ordinea ierarhică a noii linii de bătaie, de astă dată cu alt obiectiv, ținta sfântă a strădaniilor de veacuri, Unirea cea mare.

Cei mai cumiști, cei cu știința de carte sunt chemați să ia comanda. După noaptea de anarhie se revarsa întraurite zorile unei dimineți de disciplină... Români se constituiesc în gardă națională. Reușec să achiziționeze doua lăzi cu muniție dintr-un transport sosit pe neașteptate de la pichetul de jandarmi de pe Rotunda. Apoi imediat a doua zi după noaptea de revoltă, sub comanda lui Dănilă-junior, fiul preotului, viitorul inginer, se prezintă înarmați la cazarma

jandarmilor pe care îi somează să predea armele și să plece, urmând ca paza comunei și garantarea liniștei din acel moment să o preia garda națională a rodnenilor băștinași. Cei cu pene de cocoș execută întocmai cele ordonate de români și pleacă dezarmați cu primul tren. Ordinea publică odată intrată pe mână românească, se procedează la preluarea comandai în toate instituțiile publice: pretură, primărie, judecatorie, poștă.

Sunt dărâmate inscripțiunile și emblemele regimului politic de tristă pomenire, înlocuindu-se pretutindeni cu denumiri românești.

Sediul gărzii se mută de la cazarma jandarmerească în localul judecătoriei de ocol unde este și închisoare pentru pedepsirea celor vinovați.

Se constituiesc echipe de paza orașului, pe sectoare, ziua și noaptea.

Sosind d-l dr. Florian Matei, locotenent în uniformă model francez, ca fiu al Rodnei, preia comanda gărzii naționale. Organizarea se desăvârșeste. Se eliberează autorizații de circulație liberă și călătorie. Se instituie cenzura. Telefonul își orientează atenția spre Coșna și suprema dorință este să afle unde sunt armatele salvatoare ale fraților de peste creste și când va bate ceasul fericit al sosirii.

De la centrul Rodnei pleaca pe urmă cuvântul de ordine în toată regiunea, pe Someș în sus, pe valea Ilvei - Măgura, Poiana, până la Coșna.

Delegații Rodnei dau instrucțiuni de felul cum sunt a se organiza gărzile naționale. În fiecare sat se adună soldații sosiți de pe front, li se ia jurământul, se face preluarea oficiilor de stat și paza ordinii publice.

Pe turnurile bisericilor se abordează drapelul românesc, confecționat cu grijă și sfințit de preoți. Se trag salve pentru semnalarea clipei solemne de preluarea imperiului. Pretutindeni domnește spiritul de ordine, chiar din primele zile ale lunii noiembrie.” (8). Garda națională română din Rodna, alcătuită la 30 octombrie 1918, era formată din următorii:

1. Matei Florean, medic, locotenent, comandant, n. 1888
2. Mălai Anton, student, ajutor de comandant, n.1895
3. Petruț Ioan, maistru mină (hucman), n.1889
4. Măgureanu Dionosiu, plutonier-major, comandant de grupă, n.1894
5. Stoica Marcu, plutonier, comandant de grupă, n.1886
6. Pioraș Lazăr, sergent, comandant de grupă, n. 1889
7. Alexandru Iacob, caporal, n. 1896
8. Filipoi Pantelemon, caporal, n. 1898
9. Lupșai Florea, sergent, n. 1891
10. Grapini Florean, sergent, n. 1887
11. Lupșai Ilie, soldat, n.1892
12. Anca Alexandru, soldat, n.1891
13. Alexandru Florean, soldat, n. 1879
14. Domide Gherasim, soldat, n. 1881
15. Bureacă Ilie, soldat, n.1889
16. Bureacă Onisim, soldat, n. 1885
17. Cotul Clement, soldat, n.1883
18. Domide Lazăr, soldat, n. 1889
19. Domide Artene, soldat, n. 1879
20. Domide Florean, soldat, n. 1898
21. Folfă Gheorghe, soldat, n. 1895
22. Domide Roman, soldat, n. 1897

23. Porcius Ioan, soldat, n. 1874
24. Pop Florean, soldat, n. 1891
25. Slăvoacă Iochim, soldat, n. 1890
26. Filipoi Alexandru N., soldat, n. 1880
27. Sfrângeu Simion, soldat, n. 1896
28. Ureche Nica, soldat, n. 1889
29. Cicioc Panfil, soldat, n. 1895
30. Grapini Ioan, soldat, n. 1896
31. Pioraş Ioan, soldat, n. 1874 (8)

Notă: Se impune o rectificare istorică. În mai multe articole, cărți sau chiar la Complexul Muzeal Bistrița se afișează o fotografie cu garda națională din Rodna, de la 1918.

1. Cel cu steagul în mână, Maxim Anca este născut la 10 martie 1912, deci în 1919 avea numai 8 ani, Boldiș Ilie cel îmbrăcat „domnește” este născut la 23 octombrie 1902, Nechita Matei s-a născut la 29 octombrie 1900. (Vezi pentru alte date ale celor din fotografie L.S: Mureșianu „Dicționar Genealogic Rodnean”.)

2. Monumentul ce se vede în spatele celor prezenți este construit mai târziu anului 1918 ; Monumentul a fost construit în anul 1928. Inaugurarea lui a avut loc la 28 octombrie 1928, la care au participat autoritățile locale, elevii de școală, pompierii voluntari în frunte cu muzica minelor de stat” (9).

3. Un martor la aceste evenimente din 1918 va relata în 1942, întrebându-se retoric- „De ce nu am fotografiat în anul de pomină 1918, anumite evenimente trăite de noi tinerii de pe atunci.... Răspunsul e simplu: ... Nimeni nu are aparat de fotografiat cât e de lungă Valea Rodnei. Ca să vină un specialist din Bistrița, capitala de județ, la Rodna în acele vremuri tulburi, nu o făcea nici pentru bunul lumii”. (10). Aceste argumente trebuie avute în vedere când afișăm această fotografie ca document istoric.

Pe fundalul acestor fapte, când autoritatea politică și administrativă românească se instala în satele nășăudene, au loc alegeri de delegați pentru adunarea de la Alba Iulia. Documentele menționează că reprezentanți ai Partidului Social Democrat din Rodna erau: Alexandru Cârđan, Victor Sângeorzan și Iosif Tăpălagă. La adunarea de la Alba Iulia, ca reprezentanți ai Rodnei au mai participat: Laurențiu Oanea, care va fi ales secretar al adunării și va semna în această calitate toate documentele Unirii, Titus Mălai, Simion Pop, protopop gr. catolic și Victor Sângeorzan, subprimarul Rodnei.

Actul unirii a fost sărbătorit prin mari adunări populare. Adeziunea rodnenilor s-a exprimat printr-o telegramă: „Poporul român din Rodna Veche salută cu bucurie Adunarea Națională de la Alba Iulia și aderează cu însuflețire la hotărârile ei”. (11). Mai mult, cu toate că era postul Crăciunului și deci nu era voie să se organizeze petreceri, în perioada imediat următoare zilei de 1 decembrie, s-a organizat horă țărănească în localul școlii, timp de două săptămâni, iar muzicanții au cântat gratuit la aceste petreceri. În fiecare an aniversarea acestei zile a fost marcată de populați a Rodnei cu entuziasm.

În anul următor marelui eveniment, la 3 decembrie 1919, învățătorul Nicolae Mureșanu, directorul școlii, trimite un raport Revizoratului Scolar în care arată modul cum a fost sărbătorită aniversarea, pentru care: „marea și spațioasa sală festivă a fost neîncăpătoare”. (12).

NOTE:

1. Icu Crăciun ; „Rodna la 1918”, în „Cetatea Rodnei”, nr. 37-42.2007./p.1
- 2 Idem , p. 1
3. Idem, p. 1

4. Idem , p. 2
5. Idem, p. 2
6. *Unirea Transilvaniei cu România*, București, 1970, p. 580
7. Gh. Unc, Augustin Deac ; „Gărzile naționale din Transilvania”, București, 1970, p. 49
8. Ion Bureacă ; „Spre întregirea neamului”, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2000, p. 246-247
9. Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Rodna ; Adresa nr. 846 din 1918
10. Titus Mălai ; „Rodna în istoria talazurilor evoluționare din 1918” în „Plaiuri năsăudene” nr. 8 din 1943, p. 3
11. Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu ; „Istoria Județului Bistrița-Năsăud în documente și texte” Bistrița, 2001, p.289
12. Arhiva Școlii Rodna din 21 decembrie 1918

ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Florin Flămând, un artist complet, sărbătorit la el acasă, pe Valea Bârgăului

Alin CORDOȘ, Mesagerul, Luni, 21/05/2018

Întreaga suflare a văii Bârgăului l-a sărbătorit duminică, 20 mai, la Prundu Bârgăului, în spațiul din spatele primăriei, pe artistul și profesorul Florin Flămând. Marea sărbătoare a vizat cei 50 de ani de activitate cultural în slujba folclorului românesc a lui Florin Flămând.

De la eveniment nu au lipsit președintele Consiliului Județean, Radu Moldovan, senatorul ALDE, Ioan Simionca, primarii din Joseni, Tiha, Bistrița și Prundu Bârgăului, Ioan Vrâncean, Vasile Șut, Vasile Laba și Doru Crișan, dar și foarte mulți artiști populari care au ținut să fie alături de Florin Flămând la împlinirea celor 50 de ani de activitate cultural în slujba folclorului românesc.

Președintele Radu Moldovan a vorbit la modul superlative la adresa maestrului coregraf

Florin Flămând, punctând faptul că e vorba de un brand al județului Bistrița-Năsăud: ” Florin Flămând este un brand pentru județul Bistrița-Năsăud, chiar dacă ale noastre colaborări directe nu sunt unele foarte multe, eu am apreciat și apreciez foarte mult tot ceea ce a făcut, pentru că a făcut de foarte multe lucruri, cu eforturi și sacrificii personale, iar într-olime a globalizării, a ștergerii tuturor tipurilor de granițe, e nevoie mai mult decât oricând de tradiții. Poporul român are tradiții frumoase care îl diferențiază și îl aduc în frunte și aici, în aceste locuri minunate, binecuvântate de Dumnezeu, pe Valea Bârgăului, sunt oameni minunați, cu tradiții minunate. Cred că domnul Florin Flămând, în cei 50 de ani de activitate a făcut lucruri minunate pentru aceste comunități și nu numai, dar mai ales a dus în țară și peste hotare aceste minunate obiceiuri”, a președintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud.

În acest context, președintele Radu Moldovan, i-a oferit lui Florin Flămând, o Diplomă de Excelență, în semn de recunoștință pentru cei 50 de ani de activitate artistică, pentru promovarea și perpetuarea folclorului românesc pe care l-a ridicat la rang de artă.

Pe scena amenajată în spațiul din spatele primăriei Prundu Bârgăului, au urcat, pe rând: Ansamblul Folcloric „Balada”- Bistrița, Ansamblul Folcloric „Dorna Dorului” -Vatra Dornei, Ansamblul Folcloric „Colibița” - Bistrița-Bârgăului, Ansamblul Folcloric „Datina turdeană” – Turda, Ansamblul Folcloric „Tihuța” -Tiha-Bârgăului, Ansamblul Profesionist „Cununa de pe Someș” -Bistrița

Evenimentul a fost organizat cu sprijinul Serviciul de Conservare, Cercetarea, Protejarea și Promovarea Culturii Tradiționale și Multimedia, Asociația Folclorică „Țăpinarii” Susenii Bârgăului în colaborare cu Primăriile comunelor Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Tiha Bârgăului.

ACTIVITĂȚILE CULTURAL-ARTISTICE DESFĂȘURATE ÎN DECURSUL ANULUI 2017 ÎN COMUNA PRUNDU BÎRGĂULUI,

JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD

Cu toate greutățile pe care le întâmpinăm datorită unor factori care poluează tot mai mult folclorul autentic , independent de voința noastră , noi cei care suntem în acest domeniu vom lupta necontenit pentru a menține flacăra vie a culturii populare pe Valea Bîrgăului.

Activitățile cultural-aristice ale anului 2017 au debutat cu participarea în data de 02.februarie 2017 a Tarafului Tradițional format din instrumentiștii orchestrei „Plaiurile Bîrgăului,, la un spectacol de muzică tradițională organizat la Stoicești –satul natal al lui Grigore Leșe , care a fost și amfitrionul acestei manifestări.

La inițiativa Centrului Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud a avut loc în data de 22 februarie 2017 întâlnirea de lucru cu toți reprezentanții culturii din județul Bistrița Năsăud , unde s-au purtat discuții despre noi proiecte culturale pentru anul în curs , precum și soluționarea unor probleme întâmpinate în cadrul activităților din acest domeniu.

La invitația Centrului de Excelență în Medicină și Farmacie „ Raisa Pacalo,, din Republica Moldova „Ansamblu Folcloric „ Plaiurile Bîrgăului,, a participat în perioada 25-28 aprilie 2017 la Programul Cultural consacrat aniversării a 10 ani de activitate al Ansamblului Folcloric Model „ Romanița,, ,în cadrul căruia generații de elevi la cea mai frumoasă vârstă a vieții știu să dăruiască culturii populare dragostea și elanul în scopul promovării tradițiilor folclorice ale neamului românesc, îndrumați de conducătorul artistic Mihail Siminică.Primirea delegațiilor s-a făcut în de către d-na director Ala Manolache un manager de excepție al Colegiului de Excelență în Medicină și Farmacie „ Raisa Pacalo,,Și de această data Ansamblul Folcloric „ Plaiurile Bîrgăului,, a prezentat un spectacol artistic diversificat impresionând prin cântec, joc și port , organizatorii răsplătindu-ne cu diplome , flori și o primire călduroasă , iar spectatorii cu ropote de aplauze ridicându-se în picioare în semn de respect pentru frații din România .

De Ziua Eroilor -25 mai 2017 , instrumentiștii Ansamblului Folcloric „ Plaiurile Bîrgăului,, condus de dirijorul Dumitru Ciupa ,împreună cu solistele Florin Bălan , Cristina Belei și Maria Pavelean au prezentat un spectacol comemorativ la Monumetul Eroilor din localitate .

În data de 01.iulie 2017 în sala Centrului Multifuncțional al comunei Prundu Bîrgăului a avut loc cea de a 46 –a ediție a Simpăozionului Cultural al Văii Bîrgăului organizat de Centrul Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud , Biblioteca Județeană „ George Coșbuc,, ,Primăria , Consiliul Local , Căminul Cultural și biblioteca comunală din comuna Prundu Bîrgăului .Moderatorul evenimentului a fost scriitorul bîrgăuan Nicolae Vrășmaș , care s-a ocupat și de această data de îngrijirea și editarea Anuarului Bîrgăuan (ediția cu nr.7) , publicație de știință , cultură, artă și literatură.

În cadrul acestui simpozion au susținut comunicări numeroase personalități ale culturii județului Bistrița Năsăud .Surpriza muzicală oferită de Ioana Suciuc directorul Căminului Cultural prin prezența instrumentiștilor Florin Sas și Mihai Furcea a încununat ediția din acest an a simpozionului.Prezent la eveniment a fost și primarul Dodu Toader Crișan , care prin cuvântul său a mulțumit tuturor participanților și organizatorilor pentru efortul depus în organizarea celei de a 46 ediții a Simpozionului Cultural al Văii Bîrgăului.

La inițiativa Primăriei și Căminului Cultural din comuna Șieu , în data de 09 iulie 2017 membrii Ansamblului „Plaiurile Bîrgăului,, au participat la Festivalul Cântecului , Jocului și Portului de pe Valea Șieului , prilej în care a fost marcat momentul ieșirii la pensie a d-nei Viorica Gherasim –directorul Ansamblului Folcloric „Măgura Șieului,, .Din partea Primăriei Prundu Bîrgăului și a Căminului Cultural ia fost înmănată o diplomă de excelență pentru buna colaborare în cadrul activităților cultural-artistice în decursul anilor .

În perioada 13-18 iulie 2017 Ansamblul de Muzică și Dans „Cucoara „ și colectivul folcloric „Șoimii,, de la Casa de Cultură Ratuș –director Chitrușca Petru ,însoțiți de primarul comunei Drăslăceni –Petru Buzu din Republica Moldova au fost oaspeții comunei Prundu Bîrgăului ,ocazie cu care primarul Doru Toder Crișan i-a invitat într-o tabără de schimburi cultural-administrative între cele două comune prietene.

În perioada 18-22 august 2017 a avut loc o nouă ediție a Zilelor Comunei Prundu Bîrgăului în cadrul cărora s-a desfășurat și Festivalul Internațional de Folclor „Regele Brazilor,, - ediția a XVI-a . Sîmbăta au avut loc primirea ansamblurilor folclorice la sediul primăriei , deschiderea oficială a festivalului și gala folclorului internațional . În deschidere s-a intonat imnul național al României în acordurile muzicii militare a Garnizoanei Bistrița , continuând cu ample spectacole artistice susținute de țările prezente : Ansamblul Folcloric,, Oldsava „, Uhersky Brod –Cehia, Ansamblu Folcloric „ Zelenika „, Omurtag –Bulgaria, Ansamblul Folcloric „ Lozioara-Șoldănești,, –Republica Moldova și Ansamblul Folcloric „ Plaiurile Bîrgăului,, Prundu Bîrgăului-România , Ansamblurile folclorice din Maieru și Dumitrița , județul Bistrița Năsăud

S-au prezentat spectacole de înaltă ținută artistică în spiritul folclorului autentic din țările participante. Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bîrgăului,, al Căminului Cultural din Prundu Bîrgăului cu dansatorii: Vlad Ionuț, Bodașcă Alexandra , Păvălean Cosmin, Păvălean Raluca , Zaharie Toader, Ghiț Alexandra , Tala Dumitrelea , Lăzăruț Andrei, Lăzăruț Gabriel, Mănarcă Denisa, Dologa Bogdan, Besa Mihai, Besa Florica, Uifelean Mihaela , Besa Nicolae, Ruscău Ionică, Ruscău Vasilică , Pasere Diana, Rîzniș Diana, -instructor Valentin Ciurea , solistele : Florina Bălan, Cristina Belei , Bianca Givan , Andreea și Maria Pavelean , Mariana Condrea în acompaniamentul instrumentiștilor Florin Sas, Furcea Mihai și Fucea Mihai jr., Vrincean Cornel , Țigăroi Toader , Florin Gordon , Grigore Borgovan , Pavel Monda , dirijor Dumitru Ciupa , coordonator Ioana Suciuc au prezentat un spectacol pe măsura așteptărilor celor prezenți impresionând prin autenticitatea jocurilor, cântecelor și costumelor specifice zonei Bîrgăului mult apreciate în țară și străinătate. Invitați speciali în gala Festivalului de Folclor „ Regele Brazilor „: Ionela Morușan și Marius Ciprian Pop, artiști de marcă al folclorului românesc .

Duminică sub egida Festivalului Interanțional de Folclor „Regele Brazilor,, a avut loc parada portului popular internațional care a fost condusă de un grup de călăreți îmbrăcați în straie populare care au arătat tuturor frumusețea și măreția cailor de pe Valea Bîrgăului , urmași de membrii fanfarei Forumului German din Bistrița –coordonator Thomas Hartig și de ansamblurile folclorice invitate la ediția din acest an al festivalului. Directorul artistic și coordonator al acestui festival internațional de folclor,, Regele Brazilor,, a fost d-na Emilia Ometiță-șef serviciu la Centrul Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud , iar director executiv d-na Ioana Suciuc. Prezentarea spectacolului din acest an a fost asigurată de Centrul Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud ,prin reprezentantele sale: Emilia Ometiță și Cristina Bălan.

Organizatorii acestui prestigios festival sunt: Consiliul Județean Bistrița Năsăud, (președinte Emil Radu Moldovan) , Centrul Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud (manager dr. Gavril Țarmure) , Primăria comunei Prundu Bîrgăului (primar Doru Toader Crișan) și Căminul Cultural Prundu Bîrgăului (director Ioana Suciuc)

Sărbătoarea „Zilele Comunei „, a cuprins și un mare concert de muzică ușoară susținut de ADDA , ALESSIA , TAMY, SONY FLAME ȘI FLY PROJECT , participând un număr foarte mare de tineri de pe Valea Bîrgăului .

Alături de primarul Doru Toader Crișan au fost prezenți președintele Consiliului Județean Bistrița Năsăud –Emil Radu Moldovan , prefectul județului Bistrița Năsăud Ovidu Frent, subprefectul Ciprian Oprea Ceclan , administratorul județului Florin Moldovan, purtătorul de cuvânt al Consiliului Județean Bistrița Năsăud Bogdan Ivan ,primarii Vasile Șut-Tiha Bîrgăului și Nicole Vrîncean-Josenii Bîrgăului.

Focul de artificii a lumina bolta comunei în zi de sărbătoare ,încheind acest prestigios eveniment.

În data de 10 octombrie a.c a avut loc în sala Centrului Multifuncțional sipozionul cu tema : „Din ororile celui de al II –lea Război Mondial și comemorarea eroilor martiri Cei 7 de sud Heniu,,uciși de trupele hortiste în anul 1944, organizat de Cercul „ASTRA-BÎRGĂU,, Filiala Năsăud cu sprijinul Primăriei și al Căminului Cultural Prundu Bîrgăului.

Alături de valoroși oameni de cultură ai județului ,prezenți la acest eveniment au fost primarul Doru Toader Crișan , preot Ioan Jauca, preot Cristian Dolha și un grup de cadre militare din Garnizoana Prundu Bîrgăului .Acest important eveniment s-a încheiat cu un moment muzical susținut de taragotistul Dumitru Ciupa și Adrian Flamînd .

În seara zilei de 25 octombrie în emisiunea „Azi Sărbătorim,,de la postul de televiziune locală AS TV , al cărei moderator este scriitorul Menuț Maximilian , solistele Florina Bălan, Maria Pavelean , Cristina Bucnari , printr-un repertoriu autentic au încântat telespectatorii și pe cel care le-a îndrumat primii pași pe treptele afirmării în muzica populară , la ceas aniversar să pășească pragul celor 70 de ani cu satisfacții, bucurii și împliniri renumitul taragotist și dirijor al orchestrei „Plaiurile Bîrgăului,, -Dumitru Ciupa.

Cu ocazia sărbătorii Sf. Dumitru din 26 octombrie Ansamblul„Plaiurile Bîrgăului,, a fost invitat în comuna Telciu la prima ediție a Festivalului Județean de Cultură Tradițională „OBÎRȘII,, -ediția I , unde după prestația depusă , fiecare membru al ansamblului a primit din partea Centrului Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud –Serviciul Cultură-Tradițională medalia „ Meritul Cultural,, ,care le-a fost înmănată de către d-na Emilia Ometiță – Sef Serrviciu Cultură-Tradițională .Prin acest minunat gest cu toții au fost bucuroși făcându-I să se simtă valorosi.

În perioada 10-14 noiembrie 2017 , ne-a vizitat comuna, o delegație de la Primăria orasului DVE MOGHILE , însoțită de primarul BORIDAR DUMITROV BORISOV , în vederea realizării unui schimb de experiență privind activitățile socio-economice și culturale ale celor două instituții ale administrațiilor publice locale.

În data de 12 noiembrie ac ,Primăria , Consiliul Local și Căminul Cultural din comuna Prundu Bîrgăului , cu spijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița Năsăud au organizat la Căminul Cultural din Susenii Bîrgăului cea de a X-a ediție a Festivalului Folcloric „Toamnă Bîrgăuană,, Prezenți la eveniment au fost :

-Ansamblul Folcloric„Baltagul,,-Monor, care s-au remarcat prin autenticitatea cântecului , portului și jocului din zona de unde provin, prezentând un spectacol de excepției coordonat de instructor Bogdan Creța și Director Ansamblu-primar Ioan Cira.

-Teatrul Nescris „Dor Someșan,, din comuna Rodna care și de această dată s-au dovedit a fi adevărați actori, delectând publicul prezent prin hohote de răs , cu piasa „ Secretele lui Alex,,-coordonator Cristina Iugan.

- Au demonstrat că prin muzică și dans există tinerețe fără bătrânețe ,prin evoluția foarte bună a trupeii de dansuri moderne ,ZUMBA,, -instructor Iouņ Axente.

Ansambul Folcloric „Plaiurile Bîrgăului,, al Căminului Cultural din Prundu Bîrgăului a deschis această manifestare folclorică de mare amploare de pe Valea Bîrgăului, printr-un valoros spectacol artistic cuprinzând: piese de orchestră, cântece și jocuri de pe Valea Bîrgăului și a Somesului .Printr-un talent înăscut cu voci de excepție au încântat spectatorii solistele : Bianca Givan, Cristina Belei , Florina Bălan , și Mariana Condrea –conducerea muzicală Dumitru Ciupa și Florin Sas , coregraf Valentin Ciurea și director artistic Ioana Suci.

În cadrul acestui eveniment primarul comunei Doru Toader Crișan ,împreună cu administratorul comunei Prundu Bîrgăului Turc Vasile Alexandru Ionel au înmănat cuplurilor de căsătoriți la cei 50 de ani de căsnicie diplome și premii aducând totodată cuvinte de apreciere pentru felul cum au reușit să fie un exemplu pentru societatea noastră, alături de preot paroh al satului Susenii Bîrgăului Gabriel Pugna care ne-a asigurat desfășurarea în bune condiții al acestui eveniment , mulțumindu-ne pentru ceea ce am făcut pentru comunitate ,căruia și noi îi mulțumim pentru buna colaborare.

Pentru ca locuitorii din Susenii Bîrgăului să se simtă cu adevărat răsfățați cu ocazia acestui eveniment primarul comunei a invitat pe cea care s-a făcut atât de îndrăgită de bîrgăuani , a cărei cîntec a devenit șlagăr,, Bîrgăuan cu gubă sură,, pe tânăra artistă de muzică populară Georgiana Lobonț, acest gest fiind răsplătit prin ropote de aplauze la intrarea în scenă a acestei invitate , care pe parcursul evoluției a invitat pe cei prezenți la joc și voce bună .

În final mărturisind ca iubește foarte mult bîrgăuanii deoarece prin acest cântec a ajuns să fie cunoscută și îndrăgită ca solist de muzică populară.

Tuturor celor care au evoluat în scenă le-au fost înmănate în semn de respect și prețuire diplome de participare din partea organizatorilor.

Mulțumiri le-au fost aduse și celor doi specialiști ai Centrului Județen pentru Cultură Bistrița Năsăud-Gelu Morar și Mircea Cornea care au asigurat sonorizarea pentru buna desfășurare a acestui eveniment.

Această manifestare s-a dorit a fi organizată ,odată cu marcarea intrării în Postul Nașterii Domnului.

În perioada 14-17 decembrie2017 la invitația Primăriei comunei Drăslăceni,prin primar Petru Buzu și a domnului director al Casei de Cultură Ratuș Petru Chitrușca din Republica Moldova ,grupul de datini și obiceiuri „Plaiurile Bîrgăului ,, al Căminului Cultural Prundu Bîrgăului ,a participat la Festivalul Concurs Raional al Tradițiilor și Obiceiurilor de Iarnă cu genericul,,V-am ura, v-am tot ura,, ,însoțiti de dl primar Doru Toader Crișan și consilieri locali.Dupa evoluție . în gala festivalului , grupul de datini și obiceiuri,,Plaiurile Bîrgăului,, au primit din partea organizatorilor aprecieri și felicitări pentru promovarea valorilor culturale ale neamului românesc răsplătindu-ne cu diplome și cadouri - șimboluri ale neamului românesc.

În această perioadă ,organizatorii printr-un program bine stabilit ne-au condus la o serie de obicetive turistice din zonă pe care le-am vizitat ,printre care as aminti Târgul de Crăciun de la Chișinău la a cărei deschidere am fost prezenți ,unde tinerii s-au simțit cu adevărat răsfățați de către primarul Petru Buzu .

Se cuvine să aduc mulțumiri tuturor organizatorilor care prin strădania și implicarea de care au dat dovadă , noi am avut o vizită de neuitat , vizită care s-a putut realiza datorită relațiilor de colaborare pe linie culturală și prietenia dintre cele două unitați administrativ teritoriale .

Înainte de a încheia prezentarea acestor manifestări cultural-artistice organizate în comuna Prundu Bîrgăului și nu numai ,aduc mulțumiri tuturor factorilor care s-au implicat în desfășurarea acestora : membrilor Ansamblului,, Plaiurile Bîrgăului,, , Centrului Județen pentru

Cultură Bistrița Năsăud , sponsorilor, presei , si altor colaboratori și nu în ultimul rând Primărie și Consiliului local al comunei Prundu Bârgăului ,cu care sper și pe viitor să avem aceleași relații de bună colaborare.

Director Cămin Cultural Prundu Bârgăului
Ioana Suci

CENTENARUL MARI UNIRI PE VALEA BÂRGĂULUI

Vicepremierul Viorel Ștefan, la Prundu Bârgăului: Este angajamentul Guvernului față de oastea română ca 2% din PIB să fie alocat în fiecare an

Alin CORDOȘ, Mesagerul,
Luni, 05/28/2018

Viceprim-ministrul Viorel Ștefan a anunțat, la Prundu Bârgăului, că angajamentul Guvernului României de a aloca 2% din PIB pentru Armată rămâne unul ferm. Acesta a menționat că România are nevoie de o Armată dotată și instruită la cel mai înalt nivel, pentru a veghea la ceea ce ne-au lăsat înaintașii.

„Misiunea noastră este aceea de a fi pragmatici și de a ne uita la ceea ce trebuie țării, ca să veghem la ceea ce au obținut înaintașii noștri. Și ceea ce trebuie țării înainte de toate, o Armată dotată la cele mai înalte standarde, o Armată instruită la cele mai înalte standarde, o Armată integrată în structurile euroatlantice, doar asta poate să reprezinte garanția că ceea ce ne-au lăsat moștenire înaintașii noștri știm să veghem, să nu pierdem. De aceea, vă spun că angajamentul nostru de a contribui în continuare cu alocările financiare necesare întăririi capacității operaționale a Armatei Române este unul nenegociabil. Rămâne ferm și vreau să audă toți ostașii de aici, indiferent de grad, că este angajamentul Guvernului României față de oastea română ca 2% din PIB să fie în fiecare an alocare pentru a crește capacitatea de înzestrare, pentru a crește capacitatea operațională, pentru a nu mai fi nicio diferență din punct de vedere al instruirii, dotării între Armata Română și armatele prietene din structurile euroatlantice”, a declarat vicepremierul Viorel Ștefan.

Acesta a precizat că „Dumnezeu a fost bun” cu el, oferindu-i posibilitatea de a participa la această sărbătoare românească de la Prundu Bârgăului, de a fi „purtătorul de cuvânt al Guvernului”, dar având și onoarea de „a fi purtătorul drapelului de la Prundu Bârgăului spre a fi înmânat Guvernului României”.

„Plec încărcat cu energie pozitivă, plec încărcat cu devotamentul de a sluji comunitatea din Prundu Bârgăului împreună cu colegii mei din Guvern și de a vă asigura că nu o să avem tihnă până nu ne ducem la capăt angajamentele noastre din programul de guvernare”, a spus Viorel Ștefan.

Vicepremierul l-a felicitat, în nume personal, pe cel care a avut fericita idee de a sărbători acest eveniment din ciclul Centenarului a doua zi de Rusalii, când se sărbătorește Sf. Treime. Acesta a spus că prin Marea Unire, dragostea de neam a făcut să dispară granițele dintre români, la fel cum Pogorârea Sf. Duh a făcut să dispară barierele de limbă dintre apostoli și creștini, adăugând că „fără dragoste de neam, înaintașii noștri nu și-ar fi dus până la capăt menirea de a întregi țara”, iar fără Sf. Duh, apostolii nu și-ar fi îndeplinit misiunea dată.

General de brigadă Virgil-Ovidiu Pop: *Avem datoria să sădim în rândul tinerei generații dragostea de țară, de drapel. Datorită înaintașilor suntem aici, în liniște și*

pace

Alin CORDOȘ, Mesagerul,
Luni, 05/28/2018

Comandantul Diviziei 4 Infanterie „Gemina”, general de brigadă Virgil-Ovidiu Pop, fiu al comunei Prundu Bârgăului, a precizat că este o mândrie pentru militarii pe care îi conduce să participe la astfel de evenimente, Centenarul fiind cea mai importantă filă de istorie a neamului românesc.

„Eu cred că cel mai important lucru este că noi toți, părinți, educatori, învățători, profesori, conducători - nu contează eșalonul, nivelul – avem datoria

să sădim în rândul tinerei generații dragostea de țară, de drapel, de înaintași, pentru că datorită lor putem fi astăzi aici, în liniște și pace. Trebuie să ne aplecăm cu un pios omagiu la toți cei care și-au dat sângele pentru acest pământ drag românesc. (...) Istoria României trebuie cunoscută și trebuie păstrată. Noi suntem cei care avem datoria să nu devenim populație, ci să rămânem popor, să nu devenim nație, să rămânem națiune. Națiunea și poporul are cultură, are religie, are istorie, tot ceea ce vine din urmă”, a spus generalul de brigadă Ovidiu Pop.

Comandantul Diviziei 4 Infanterie "Gemina" a mulțumit celor care au contribuit la buna desfășurare a acestui eveniment, oferind drapele ale României, cu simbolul Centenarului pe Valea Bârgăului, vicepremierului Viorel Ștefan, președintelui CJ - Emil Radu Moldovan, prefectului Ovidiu Frent, preotului paroh din Prundu Bârgăului și primarilor Doru Crișan (Prundu Bârgăului), Vasile Șut (Tiha Bârgăului), Vasile Laba (Bistrița Bârgăului) și Nicolae Vrâncean (Josonii Bârgăului).

Doru Crișan: Ne dorim ca Valea Bârgăului să devină cea mai renumită vale din România.
Să fim mândri că suntem bârgăuani!

Mesagerul, Luni, 05/28/2018

Doru Crișan, primarul comunei Prundu Bârgăului, cel care a inițiat Centenarul Marii Uniri pe Valea Bârgăului, s-a arătat împlinit de faptul că a reușit să adune atâta lume la un eveniment de suflet, de românism adevărat. Acesta a precizat că împreună cu primarii zonei își dorește ca Valea Bârgăului să devină cea mai renumită vale din România și să-i facă pe locuitori mândri că sunt bârgăuani.

„Noi, primarii de pe Valea Bârgăului – Vasile Șut (Tiha Bârgăului), Vasile Laba (Bistrița Bârgăului), Nicolae Vrâncean (Josonii Bârgăului) și Doru Crișan (Prundu Bârgăului) - încercăm să facem, vrem și ne dorim să facem lucruriminunate pentru dumneavoastră, așa cum v-am promis și așa cum trebuie să facem. Noi ne dorim din tot sufletul ca această vale să devină cea mai renumită vale din țară, bineînțeles, din punct de vedere turistic dacă vom reuși, iar dumneavoastră să fiți mândri că sunteți bârgăuani”, a spus primarul Doru Crișan.

Edilul din Prundu Bârgăului a ținut să mulțumească celor peste 800 de oameni care au muncit pentru reușita evenimentului. *„Îi mulțumesc domnului viceprim-ministru Viorel Ștefan că și-a făcut timp ca astăzi să fie alături de noi, îi mulțumesc domnului prefect pentru colaborarea bună pe care o avem și le mulțumesc colegilor primari care sunt astăzi alături de mine. Am lăsat la final doi oameni foarte dragi mie, doi prieteni adevărați, domnul general Pop, care este și fiu al acestei comune, Cetățean de onoare al acestei comune și Cetățean de onoare al județului. Datorită lui se întâmplă aceste lucruri minunate în comuna noastră. Desigur, îi mulțumesc președintelui Consiliului Județean, Radu Moldovan, un om care a făcut ca județul nostru să înflorească, să fie un județ așa cum îl merităm noi, cetățenii acestui județ. Vă mulțumesc dumneavoastră că sunteți alături de noi, de cei de pe Valea Bârgăului”, a mai spus Doru Crișan.*

Primarul Doru Crișan, în numele Primăriei și a Consiliului Local, a oferit titlul de Cetățean de onoare al comunei Prundu Bârgăului, prof. univ. dr. ing. emerit Mircea Bejan, membru al de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România – ASTR. În discursul său, academicianul Mircea Bejan a punctat modul frumos în care comuna se dezvoltă.

O distincție de onoare a fost acordată veteranului de război Pavel Costea, de 95 de ani, pentru vitejia și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă. Tot o distincție de onoare a primit și generalul de brigadă dr. Virgil-Ovidiu Pop, comandantul Diviziei 4 „Gemina”, în semn de înaltă prețuire pentru contribuția de excepție la realizarea evenimentului Centenarul Marii Uniri pe Valea Bârgăului.

Aceeași distincție i-a fost conferită vicepremierului Viorel Ștefan, prefectului Ovidiu Frenț și președintelui CJ-Emil Radu Moldovan.

O pagină de istorie scrisă pe Valea Bârgăului. Paradă militară, cu peste 250 militari și 35 de mijloace tehnice, susținută aerian de elicoptere PUMA și MIG-21 LANCER

Mesagerul, Luni, 05/28/2018

Câteva mii de persoane, din județul nostru și nu numai, au asistat în zi de sărbătoare, la poate cea mai mare, iar dacă nu, cea mai interesantă paradă militară de pe raza județului nostru, Forțele Terestre și cele Aeriene dându-și concursul la marcarea Centenarului pe Valea Bârgăului.

Manifestările organizate sub egida Centenarului Marii Uniri pe Valea Bârgăului au debutat, în jurul amiezii, cu ceremonia militară de la Monumentul Eroilor din centrul comunei Prundu Bârgăului, și anume prezentarea onorului și salutul drapelului de luptă, pentru comandantul Diviziei 4 Infanterie „Gemina”, general de brigadă Virgil-Ovidiu Pop, vicepremierul Viorel Ștefan, președintele Consiliului Județean-Emil Radu Moldovan și primarul comunei – Doru Crișan. După intonarea Imnului Național, protopopul ortodox de Bistrița, pr. Alexandru Vidican, a citit o rugăciune pentru eroii căzuți la datorie. Oficialitățile guvernamentale, județene și locale, dar și Armata și instituțiile militarizate din subordinea MAI au depus coroane de flori.

Programul a continuat cu defilarea gărzii de onoare, concomitent cu zborul celulelor de MIG-21 LANCER ale Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”. Detașamentul a fost constituit din militari ai Brigăzii 81 Mecanizate „General Grigore Bălan” (plutoane ale Batalioanelor 811 Infanterie „Dej” și 817 Artilerie „Petru Rareș”), reprezentanți ai Inspectoratului Județean de Jandarmi Bistrița-Năsăud și ai ISU BN, Muzica Militară reunită a garnizoanelor Cluj-Napoca și Bistrița.

Ulterior, a debutat marșul infanteriei cu trecerea coloanei de militari și tehnică de luptă pe itinerarul Monumentul Eroilor – Primăria Prundu Bârgăului. Detașamentele au fost constituite din militari ai Brigăzii 81 Mecanizate „General Grigore Bălan” (plutoane ale Batalioanelor 811 Infanterie „Dej” și 817 Artilerie „Petru Rareș”) și reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne. Coloana de tehnică militară a avut în componență TAB-uri (TAB-C 79, TAB B-33 ZIMBRU, TAB 77), vehicul de recuperare-evacuare, instalație de Aruncătoare Proiectile Reactive cal. 122 mm, complex antiaerian autopropulsat Ghepard 2x35 mm, aruncător cal. 120 mm, obuzier cal. 152 mm, tun cal. 100 mm, mașină de luptă rachete antiaeriene OSA-AKM etc.

Publicul prezent a aplaudat pe cei aproximativ 250 de militari implicați, dar și cele peste 35 de mijloace tehnice de luptă care au luat parte la această paradă ce și-a propus să extindă activitatea de reprezentare a Armatei României dincolo de marile garnizoane de dispunere la pace a unităților din compunere și onorarea tuturor cetățenilor români, indiferent de zona în care trăiesc. Aniversarea Centenarului Marii Uniri oferă, în primul rând, prilejul întâlnirii românilor cu alți români, oriunde se simte românește, în onorul dat de armia română.

De la ora 13.00, a fost programată ceremonia militară „România 100”, la stadionul „Heniu”, care a inclus onorul, saltul a 3 parașutiști militari (din Regimentul 317 ISR „Vlădeasa”), purtători ai tricolorului național inscripționat „România 100”, din elicoptere IAR 330 PUMA (din dotarea Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”). După momentul aterizării parașutiștilor pe terenul de sport, instrumentiștii Muzicilor Militare reunite ale garnizoanelor Cluj-Napoca și Bistrița au intonat imnul național și imnul Uniunii Europene. Mesaje de unire, de pios omagiu față de eroi, dar și de cultivare a dragostei de țară au rostit președintele CJ- Radu Moldovan, primarul Doru Crișan, general de brigadă Virgil-Ovidiu Pop și vicepremierul Viorel Ștefan.

În cadru festiv, a fost acordat titlul de Cetățean de onoare al comunei Prundu Bârgăului pentru prof. univ. dr. ing. emerit Mircea Bejan, membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice din România – ASTR.

De asemenea, au fost acordate Diplome de recunoștință veteranului de război Costea, generalului de brigadă Vorgil –Ovidiu Pop și președintelui CJ BN.

A urmat un exercițiu demonstrativ al cercetașilor Regimentului 317 ISR „Vlădeasa”, desantați din elicoptere ale Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”, urmat de exercițiul demonstrativ al reprezentanților Ministerului Afacerilor Interne.

În zona din jurul stadionului „Heniu” și pe terenul cu gazon artificial va fi amenajată Expoziția statică de armament și tehnică de luptă. Aici au putut fi vizionate zeci de echipamente militare din dotarea Brigăzii 81 Mecanizate „General Grigore Bălan” (TAB-uri, aquator, aruncătoare cal. 82 mm și cal. 120 mm, instalații AG-9, complex 9 K-111-FAGOT, dronă RAVEN, armament individual de infanterie, VAMTAC, echipament comunicații ARGUS, tanc T-55, robot EOD, obuzier cal. 152 mm, tun cal. 100mm etc.), Bazei 4 Logistice „Transilvania” (TAB 77 -TERA), Regimentului 50 Rachete Antiaeriene „Andrei Mureșianu” (complex antiaerian mașină de luptă OSA-AKM), Regimentului 69 Artilerie Mixtă „Silvania” (instalație aruncătoare proiectile reactive cal. 122 mm), Brigăzii 61 Vânători de Munte „General Virgil Bădulescu” (snowmobil, echipamente alpinism) și Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu” (elicopter IAR 330 PUMA și standuri cu tehnică și echipamente de aviație).

Manifestările se încheie cu un spectacol de muzică de fanfară, populară și ușoară, la care sunt invitați, alături de instrumentiștii Muzicilor Militare reunite ale garnizoanelor Cluj-Napoca și Bistrița, interpreții Ioan Dordoi, Felix Gălan, Radu Ciordaș, Ovidiu Purdea-Someș, Lucia

Potra, Vasile Barboș și alții. Amfitrion al momentelor muzicale este binecunoscutul Sergiu Vitalian Vaida.

ARMATA ROMÂNĂ

Astăzi, de la 12.30: Peste 250 de militari, 35 de mijloace tehnice, MIG-21 LANCER, elicoptere PUMA și parașutiști, într-o paradă militară de excepție la Prundu Bârgăului

Mesagerul, Luni, 05/28/2018

De la începutul anului 2018, personalul militar și civil al Diviziei 4 Infanterie „Gemina” a fost implicat proactiv în seria de manifestări cultural-comemorative dedicate Centenarului Marii Uniri organizate de reprezentanții autorităților publice locale în garnizoanele din jumătatea de nord a țării. În continuare, marcarea semnificației istorice a împlinirii primei sute de ani de la

crearea României Mari va rămâne unul dintre obiectivele mării unități ce are comandamentul dispus la Cluj-Napoca.

Între activitățile importante viitoare din agenda diviziei se numără și evenimentul intitulat „Centenarul Marii Uniri pe Valea Bârgăului” care va avea loc în data de 28 mai, începând cu ora 12.00, în comuna Prundu Bârgăului, anunță Biroul informare și relații publice al comandamentului Diviziei 4 Infanterie „Gemina”.

Astfel, la solicitarea primarului Doru Crișan adresată comandantului Diviziei 4 Infanterie „Gemina”, general de brigadă Virgil-Ovidiu Pop, în zona „Monumentul Eroilor”, pe șoseaua ce străbate centrul comunei și în zona stadionului „Heniu”, un număr de aproximativ 250 de militari și peste 35 de mijloace tehnice de luptă vor lua parte la activitățile comemorative și festive la care sunt așteptați locuitorii din întreaga Vale a Bârgăului, dar și oficialități județene și camarazi din alte structuri ale sistemului național de apărare, ordine publică și securitate din județul Bistrița-Năsăud. De asemenea, în programul manifestării, alături de efectivele și mijloacele Forțelor Terestre participante la sărbătoarea de la Prundu Bârgăului vor veni și cele ale Forțelor Aeriene, piloți și aeronave ale Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”.

Programul sărbătorii „Centenarul Marii Uniri pe Valea Bârgăului” va debuta la ora 12.30, cu ceremonia militară la „Monumentul Eroilor”, și anume prezentarea onorului și salutul drapelului de luptă, intonarea imnului național, depunerea de coroane de flori la monument și defilarea gărzii de onoare, concomitent cu zborul celulelor de MIG-21 LANCER prin defileul Bârgăului (ale Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”). Detașamentul va fi constituit din militari ai Brigăzii 81 Mecanizate „General Grigore Bălan” (plutoane ale Batalioanelor 811 Infanterie „Dej” și 817 Artilerie „Petru Rareș”), reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne și instrumentiști ai Muzicilor Militare reunite ale garnizoanelor Cluj-Napoca și Bistrița.

La ora 12.45, va avea loc marșul infanteriei cu trecerea coloanei de militari și tehnică de luptă pe itinerarul Monumentul Eroilor – Primăria Prundu Bârgăului. Detașamentele sunt constituite din militari ai Brigăzii 81 Mecanizate „General Grigore Bălan” (plutoane ale Batalioanelor 811 Infanterie „Dej” și 817 Artilerie „Petru Rareș”) și reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne. Coloana de tehnică militară va fi alcătuită din TAB-uri (TAB-C 79, TAB B-33 ZIMBRU, TAB 77), vehicul de recuperare-evacuare, instalație de Aruncătoare Proiectile Reactive cal. 122 mm, complex antiaerian autopropulsat Ghepard 2x35 mm, aruncător cal. 120 mm, obuzier cal. 152 mm, tun cal. 100 mm, mașină de luptă rachete antiaeriene OSA-AKM etc.

De la ora 13.00, este programat ceremonia militară „România 100”, la stadionul „Heniu”, care va cuprinde onorul, saltul parașutiștilor militari (din Regimentul 317 ISR „Vlădeasa”), purtători ai tricolorului național inscripționat „România 100”, din elicoptere IAR 330 PUMA (din dotarea Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”). În momentul aterizării parașutiștilor pe terenul de sport, instrumentiștii Muzicilor Militare reunite ale garnizoanelor Cluj-Napoca și Bistrița vor intona imnul național.

După alocuțiunile oficialităților locale și naționale, va fi premiat un veteran de război din localitatea Prundu Bârgăului la împlinirea venerabilei vârste de 100 de ani.

De la ora 14.10, pe terenul de sport al stadionului, se va desfășura un exercițiu demonstrativ al cercetașilor Regimentului 317 ISR „Vlădeasa”, desanțați din elicoptere ale Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu”, urmat de exercițiul demonstrativ al reprezentanților Ministerului Afacerilor Interne.

În zona din jurul stadionului „Heniu” și pe terenul cu gazon artificial va fi amenajată Expoziția statică de armament și tehnică de luptă. Aici vor putea fi vizionate zeci de echipamente militare din dotarea Brigăzii 81 Mecanizate „General Grigore Bălan” (TAB-uri, aquator,

aruncătoare cal. 82 mm și cal. 120 mm, instalații AG-9, complex 9 K-111-FAGOT, dronă RAVEN, armament individual de infanterie, VAMTAC, echipament comunicații ARGUS, tanc T-55, robot EOD, obuzier cal. 152 mm, tun cal. 100mm etc.), Bazei 4 Logistice „Transilvania” (TAB 77 -TERA), Regimentului 50 Rachete Antiaeriene „Andrei Mureșianu” (complex antiaerian mașină de luptă OSA-AKM), Regimentului 69 Artilerie Mixtă „Silvania” (instalație aruncătoare proiectile reactive cal. 122 mm), Brigăzii 61 Vânători de Munte „General Virgil Bădulescu” (snowmobil, echipamente alpinism) și Bazei 71 Aeriene „General Emanoil Ionescu” (elicopter IAR 330 PUMA și standuri cu tehnică și echipamente de aviație).

De la ora 14.45, pe stadion, va începe și un spectacol de muzică de fanfară, populară și ușoară, Sunt invitați, alături de instrumentiștii Muzicilor Militare reunite ale garnizoanelor Cluj-Napoca și Bistrița, interpreții Ioan Dordoi, Felix Gălan, Radu Ciordaș, Ovidiu Purdea-Someș, Lucia Potra, Vasile Barboș și alții.

„Prin participarea militarilor Diviziei 4 Infanterie „Gemina” la evenimentul patriotic din pitoreasca localitate Prundu Bârgăului, dar și în alte unități administrative din zona de responsabilitate a diviziei, în funcție de solicitările autorităților publice locale, se urmărește extinderea activităților de reprezentare a Armatei României dincolo de marile garnizoane de dispunere la pace a unităților din componere și onorarea, prin diverse activități festive și practice-aplicative (ceremonii militare, expoziții statice și exerciții demonstrative etc.), a tuturor cetățenilor români, indiferent de zona lor de domiciliu. Aniversarea Centenarului Marii Uniri oferă, în primul rând, prilejul întâlnirii românilor cu alți români, oriunde se simte românește, în onorul dat de armia română”, se arată în comunicatul trimis redacției de Biroul informare și relații publice al comandamentului Diviziei 4 Infanterie „Gemina”.

Simpozionul de la Prundu Bârgăului, cununa culturală a Văii Bârgăului

Gabriela Ciornei, Lun, 07/03/2017 - 11:01

Centrul Multicultural din Prundu Bârgăului a găzduit cea de-a 46-a ediție a Simpozionului cultural al Văii Bârgăului, organizat de Consiliul Județean, Centrul Județean pentru Cultură, Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Primăria, Consiliul Local și Căminul Cultural Prundu Bârgăului, Fundația Culturală „Valea Bârgăului”, „Gazeta de Bârgău”.

Moderatorul evenimentului a fost Niculae Vrăsmaș, cel care în ultimii ani are grijă ca manifestarea de tradiție să meargă mai departe, fiind, de altfel, singurul simpozion de acest gen din județ care, iată, s-a păstrat de aproape 50 de ani. Au mai fost tentative pe Valea Țibleșului și Valea Șieului, însă după câteva ediții, datorită neimplicării factorilor locali, simpozioanele au

fost sistate.

De șapte ani, Niculae Vrăsmaș mai face un lucru deosebit pentru cultura bârgăuană și județeană - editarea Anuarului bârgăuan, publicație de știință, cultură, artă și literatură, care este un adevărat document pentru ceea ce se întâmplă pe aceste meleaguri bistrițene.

Anuarul cu numărul VII, lansat acum și apărut la Editura Școala Ardeleană, are ca temă, la fel ca simpozionul, retrospective și perspective bârgăuane.

Au susținut comunicări: Adrian Onofreiu, „Bârgaietele și paradigme ale cunoașterii „Marelui Război” în comitatul Bistrița-Năsăud”, Ioan Cordovan, Trei generații din familia Anton, trecute prin războaie, prizonierate și rănite pe front. Căpitanul Toader Anton, participant la războiul civil din Transilvania anilor 1848-1849, Adrian L. Mănarcă, Gânduri în prag de Uriașă Sărbătoare a României, Simona Simioanca Retegan, Bistrița Bârgăului - o legendă mereu vie, Simion Cristea, Părintele Vasile Deac (1905 – 1963, Lia-Maria Cioanca, „Geosituri cu importanță cultural-istorică pentru comunitățile de pe Valea Bârgăului Studiu de caz: Monumentul eroilor de pe Gruitul Mare (1882 m) din Munții Călimani”, Gheorghe Mizgan,

Zâmbetul zorilor pe Bârgău, Menuț Maximinian, Retrospective și perspective etnografice bârgăuane, Vasile V. Filip, Spiritul local prin ochi străini, Călin Musteață, Țesături și cusături populare din Bistrița Bârgăului, Nicolae Vrăsmaș, ”Retrospective și perspective bârgăuane”.

Părintele Simion Cristea consideră simpozionul „Crăciunul cultural al Văii Bârgăului” deoarece este cea mai importantă sărbătoare culturală a anului.

În acest cadru a fost prezentat și volumul Adrian Onofreiu, Viața cotidiană în Districtul Năsăud (1861-1876) Contribuții documentare, despre care Menuț Maximinian a subliniat că este un adevărat document ce oglindește viața din satele noastre într-o anumită perioadă, aducând nu doar graiul oamenilor din Districtul Năsăudean, ci și aspecte din viața zilnică a celor ajunși la judecată. Despre Adrian Onofreiu s-a spus că este unul dintre cei mai importanți istorici și arhiviști ai țării și că este o bucurie că se află la Arhivele Bistrița, de unde aduce sub lumina tiparului documente importante.

Prezent la eveniment, managerul Bibliotecii Județene, Ioan Pinte, a vorbit despre importanța Văii Bârgăului în cultura românească, amintind câteva dintre numele scriitorilor importanți ce s-au născut sau au trăit aici.

Surpriza muzicală, oferită de Ioana Suciu, directorul Căminului Cultural, prin prezența instrumentiștilor Florin Sas și Mihai Furcea a încununat ediția din acest an a simpozionului. Au fost prezenți Corneliu Florea din Canada, Victor Știr, Marilena Toxin, Ioana Hangan, doctor în fizică Lidia Purghel, deținătoarea premiului Academiei Române, prof. univ. dr. Florian Purghel ș.a.

A fost o zi plină de literatură, istorie, tradiții de care participanții își vor aminti până la ediția următoare.

LITERATURĂ

100 de ani de viață literară transilvană

Icu Crăciun, *Răsunetul*, Dum, 02/18/2018- 14:30

Am selectat din cartea d-nei Irina Petraș (președintele Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj) *100 de ani de viață literară transilvană* (Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2008) o cronologie literară în care se regăsesc personalități din jud. Bistrița-Năsăud, poeți, prozatori, jurnaliști etc., care au făcut și fac cinste județului nostru și cred că ar putea interesa o bună parte din publicul cititor; menționez că anul acesta albumul va beneficia de o nouă ediție, mult adăugită. Desigur că această succesiune în timp nu este exhaustivă, dar cu ajutorul cititorilor s-ar putea îmbunătăți. Redacția cotidianului *Răsunetul*, prin dl. director Menuț Maximilian, vă pune la dispoziție e-mailul: rasunetul@rasunetul.ro.

Icu Crăciun

1829 – apare la Iași *Albina Românească*; a apărut între 1 iunie 1829 – 3 ianuarie 1835 și 3 ianuarie 1837 – 2 ianuarie 1850, proprietar și redactor fiind Gheorghe Asachi. Încă din primele numere ardeleanul Vasile Fabian Bob (1795-1836) (născut în Rusu Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud) va deveni colaborator și redactor.

1838, 12 martie – apare la Brașov *Gazeta de Transilvania*, publicație politică și culturală, cu suplimentul *Foaie literară*, care își schimbă titlul în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, sub redacția lui George Barițiu. Apare, cu o întrerupere, până în 1946. Din redacție au mai făcut parte: J. Gött, Iacob Mureșianu, Aurel Mureșianu, fiul redactorului, Andrei Mureșianu, Simion C. Mărgineanu, Ștefan Bobancu, Traian H. Pop, Grigore Maior, Ion Pop-Reteganul, Teofil Frâncu și G. Bogdan-Duică. Programul politic fiind susținerea consecventă a idealurilor naționale ale românilor, gazeta a suferit în mai multe rânduri suspendări, iar redactorilor li s-au intentat procese de presă. Barițiu a conceput gazeta ca pe o tipăritură pentru toți românii, având corespondenți în Principate precum I. Maiorescu, Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. **În anul II de apariție, respectiv 1839, nr.13, 14, 15, Vasile Fabian Bob va publica *Moldova la anul 1821* (din care Eminescu, în *Epigonii*, va prelua vestita sintagmă *S-a întors mașina lumii...*).** De la începutul anului 1852, gazeta se va tipări cu litere latine, ortografia adoptată fiind aceea a lui Timotei Cipariu. După 1900, la rubricile literare și culturale semnează Silvestru Moldovan, Onisifor Ghibu, Aron Cotruș, Emil Isac, Ioan Lupaș, Virgil Onițiu.

1852 – apare la Sibiu *Telegraful român*, cel mai vechi ziar din sud-estul Europei. Inițiativa editării a aparținut mitropolitului Andrei Șaguna. Printre scriitorii publicați între 1853 și 1900: C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Ion Creangă, Ioan Slavici, Al. Macedonski, George Coșbuc, Ilarie Chendi, N. Petra-Petrescu.

1862 – se înființează la Viena *Societatea literară a teologilor români* care editează *Sionul românesc* (red. Gregoriu Silași).

1865 – apare la Pesta, apoi la Oradea revista *Familia*, a lui Iosif Vulcan. Seria nouă apare continuu din 1965. Au colaborat, de-a lungul timpului, G. Barițiu, Timotei Cipariu, Al. Papiu-Ilarian, Al. Roman, Nicolae și Aron Densușianu, N. Petra-Petrescu, G. Sion, B.P. Hasdeu, I.G. Sbiera, G.I. Ionnescu-Gion, At.M. Marienescu, N. Iorga, Iosif Blaga, Tit Chitul, Vasile Rebreanu (tatăl lui Liviu Rebreanu) ș.a. Revista a devenit, scria Iosif Vulcan în *Încheierea* din ultimul număr apărut în 1906, o „oglină fidelă a evoluției noastre intelectuale”.

1868 – apare la Brașov (1868-1880) și Sibiu (1880-1945) revista *Transilvania*, publicație a ASTREI (red. Gh. Barițiu, Ioan Popescu, Zaharia Boiu etc.). După 1903, în redacție intră O. Goga, Octavian C. Tăslăuanu, Ioan Georgescu, Horia Petra-Petrescu, Ion Breazu, Silviu Dragomir, Ștefan Manciușlea, Ion Mușlea, S. Opreanu, Ionel Pop, D. Popovici, Al. Dima. Aici va publica și Ion Pop Reteganul, originar din Reteag, jud. Bistrița-Năsăud.

1870 – ia ființă la Năsăud *Societatea Școlărilor „Virtus romana rediviva”* din Bistrița-Năsăud. Din 1889, devine Societate de lectură.

1872 – ia ființă Universitatea din Cluj. Evenimente pregătitoare: ridicarea Colegiului Iezuit clujean la rang de Colegiu Academic Universitar (1753), funcționarea unor colegii („facultăți”) de medicină (1777), de drept (1863), institute teologice (1867: reformat, romano-catolic, unitarian). Programul inițial al universității (v. Mátrai Ernő, *Universitatea din Cluj*, 1871) prevedea egalitatea predării în maghiară, germană și română. La înființare, însă, decretul imperial stipulează întemeierea unei universități maghiare. Inaugurarea oficială are loc abia în 1898. Primul profesor de română este Gregoriu Silași.

1872–1873 – se înființează la Cluj Societatea de Lectură *Iulia*, din inițiativa lui Grigore Silași, profesor de limba și literatura română. Ea avea să militeze pentru „cultivarea limbii și a literaturii românești” având menirea „nu numai de a se cultiva membrii ei pe sine, a deștepta și nutri simțul național numai în inimile membrilor ei, ci a-și extinde razele încălzitoare, după putință, peste întregul public român din Cluj și dimprejur”.

1878, 13 august – apare la Gherla și Cluj *Amicul familiei*, bilunar (editor Niculae Fekete Negruțiu; în numărul 1 se publică *Cântecul gîntei latine*, al lui Alecsandri). Revista are subtitlul „Foaie pentru toate trebuințele vieții sociale. Instrucțiune. Distracțiune”. Aici vor publica și ardelenii Artemiu Publiu Alexi și Pamfil Grapini (traduceri din germană), originari din Sângeorz-Băi, respectiv Șanț, jud. Bistrița-Năsăud.

1884, 14 aprilie – apare, la Sibiu, cotidianul *Tribuna*, publicație a ASTREI (va apărea până în 16 aprilie 1903; în 1893-1894 e interzisă de autoritățile austro-ungare); a fost condusă, în primii ani, de Ioan Slavici. În anul 1889, aici, ardeleanul Artemiu Publiu Alexi (1847-1896), originar din Sângeorz-Băi, jud. Bistrița-Năsăud, va publica în mai multe episoade celebrul său studiu *Fondurile Grănicerești de la Năsăud*.

1889-1890 – apare la Baia Mare periodicul *Gutitul*, printre primele în limba română în această zonă. Printre colaboratori, Ion Pop-Reteganul, Petre Dulfu, Iosif Vulcan.

1891-1894 – apare la Bistrița bilunarul *Minerva*, revistă „literară, beletristică și de distracțiune”, edit. **George Curteanu**. Publică George Coșbuc, Ilarie Chendi, Petre Dulfu etc. Ca majoritatea publicațiilor românești din Transilvania epocii, suferă persecuții și piedici din partea autorităților.

1894-1896 – apare la București revista bilunară *Vatra*. Directori: Caragiale, Slavici, Coșbuc.

1895, 7 februarie – Comitetul de conducere al ASTREI decide elaborarea și publicarea *Enciclopediei Române*, sub îndrumarea lui Corneliu Diaconovici. Lucrarea a apărut în trei volume, între 1898 și 1904.

1897 – apare la Oradea Mare o *Foaie literară* sub redacția Lucreției Rudow-Suciu. Colaboratori: Enea Hodoș, Ilarie Chendi, Maria Cunțan, G. Coșbuc, G. Bogdan-Duică, W. Rudow și I. Pop-Reteganul.

1903-1910 – apare la Cluj *Răvașul (Revașul)*, săptămânal (redacția: pe vechea Uliță a Fânului, str. Jokai nr. 6, azi Napoca). Fondator: Elie Dăianu. Redactori responsabili: Basil Moldovanu (1903–1904), Iuliu Florian (1905), Petru P. Barițiu (1906). Colaboratori: Aron Cotruș, Ion Agârbiceanu, George Coșbuc, N. Iorga. I.L. Caragiale vizitează redacția, scriindu-i lui Elie Dăianu: „*Stimate domnule și amice, Vă mai amintiți, sper, de cele ce am vorbit împreună vara trecută, când eu am fost în treacăt pe la Cluj. Eu v-am arătat atunci intensa mea dorință de a mă stabili în mijlocul d-voastre; iar dv. și prietiniile cari erau de față ați binevoit a-mi arăta că dorința mea nu ar fi tocmai peste putință de realizat...* ”

„În 3 septembrie 1903, Caragiale, cel mai mare scriitor român al momentului, a sosit pe neașteptate la Cluj. Era vorba, în secret, de o vizită de tatonare, ce venea să desăvârșească tentativele sale, începute încă din 1891, de a se stabili în Ardeal, ca într-un râvnit exil voluntar. Cu aceeași intenție, el revine la Cluj în 18 martie 1904. (Ca o subtilă coincidență, această a doua vizită a sa corespunde tocmai cu perioada în care primăria orașului și firma austriacă „Fellner & Helmer” fac preparativele – aprins dezbătute de opinia publică clujeană – de începere a construirii Teatrului Național.) Ce căuta Caragiale în Cluj și, la urma urmei, în această margine de imperiu? Cât se poate de lucid, programatic, el căuta un *loc* care să nu-i amintească de „familie” (adică de „țărișoară”, în sensul teoretizat, mult mai târziu, de Milan Kundera, pus practic și el în aceeași situație). El căuta un loc care să nu-i amintească de București, „micul Paris”, și nici de Mitică, „micul parizian”. Caragiale căuta deci un loc cât mai „nefamilial”. De

aceea, el cercetează, pe rând, Sibiu, Braşovul, Clujul, decizându-se, ofensiv şi radical – în prelungirea unei opţiuni coerente –, pentru Berlin. Deloc întâmplător, el se aşază la Berlin, respingând, în mod categoric, Parisul şi Roma. Aşa se încheie proiectul său de autoexil atât de coerent materializat. Căci, între cele trei oraşe transilvane cercetate de scriitor – Sibiu, Braşov, Cluj – şi Berlin se configurează un teritoriu compact: spaţiul central-european, altfel spus, Mitteleuropa.”[1]

1903-1910 – apare la Bistriţa *Revista Bistriţei*. Proprietar-editor, Victor Onişor. Articolul-program *Gândul nostru* arată scopul publicaţiei: de a „lumina poporul şi a-l îndemna la o viaţă mai trezvie şi cu mai mare interes faţă de trebile obşteşti”. Semnează G. Coşbuc, St. O. Iosif, P. Grappini, Petre Dulfu, Tit Chitul, Petre Poruţiu, Victor Moldovan, N. Iorga.

1904-1911 – apare la Şimleu Silvaniei *Gazeta de duminică*; subtitlul „Organ politic şi cultural independent”. Proprietar editor era Ioan P. Lazăr, iar redactori responsabili Ion Pop-Reteganul, Victor Deleu, Dionisie Stoica. Revistă de orientare sămănătoristă: „Nu se poate să trăim în nepăsarea în care am stat până acum faţă de trebile obşteşti, fie acelea de interes economic, industrial, cultural, bisericesc ori social”, deoarece „cultura deşteaptă la conştiinţă, întinde la prosperitate; iar în limbă şi literatură se reoglindează viaţa popoarelor.”

1907 – În *Viitorul* apare, sub semnătura lui Virgil Caraivan, un apel: „*Scriitorii să se unească toţi într-un mănunchi; să piară discordia dintre ei şi prăpastia ce-i desparte prin ură şi intrigi; toţi să formeze un fel de societate în care să aibă puţinţa de a se întâlni, a se cunoaşte, a se sfătui*”. Acelaşi Caraivan notează: „*Pe o listă făcută de mine şi de Mihail Sadoveanu am trecut 48 de scriitori tineri, ce urmau să intre în Societate, şi pe următorii ca membri onorifici: Caragiale, Slavici, Delavrancea, Coşbuc. Mai erau trecuţi şi zece critici – în frunte cu Nicolae Iorga. Lista am făcut-o cu Sadoveanu în toamna anului 1907. Erau atunci în viaţă 222 de publicişti, dintre care 30 femei. Am încheiat lista cu 43 de scriitori şi 10 scriitoare.*”

1908, 28 aprilie – ia naştere *SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI* (preşedinte Cincinat Pavelescu; vicepreşedinte Mihail Sadoveanu); constituirea definitivă are loc la 2 septembrie 1909, când preşedinte e ales M. Sadoveanu. Primul comitet de conducere: Ioan Adam, Dimitrie Anghel, Ion Ciocârlan, Ludovic Dauş, M. Dunăreanu, Emil Gârleanu ş.a. Şedinţa de constituire are loc la berăria „Wilhelm”. Cincinat Pavelescu e desemnat preşedinte, G. Ranetti şi Dimitrie Anghel – vicepreşedinţi; Emil Gârleanu şi Ludovic Dauş – secretari.

Procesul verbal: *Subsemnăţii, adunându-ne astăzi, 28 aprilie 1908, pentru a întemeia Societatea Scriitorilor Români, am votat alăturatele statute şi am ales următorul comitet: I. Adam, D. Anghel, I.A. Bassarabescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, V. Caraivan, I. Ciocârlan, L. Dauş, N. Dunăreanu, Al. G. Florescu, Em. Gârleanu, A. Gorovei, G. Murnu, C. Pavelescu, G. Ranetti, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, A. Stavri, G. Sylvan; din care au fost proclamaţi: preşedinte – Cincinat Pavelescu; vicepreşedinţi: G. Ranetti şi D. Anghel; cenzori: C. Sandu-Aldea şi M. Sadoveanu; chestori: I. Adam şi G. Murnu; secretari: Em. Gârleanu şi L. Dauş; bibliotecar: Şt. O. Iosif; casier: V. Caraivan. Drept care am semnat prezentul proces-verbal”. Societatea numără 20 de membri.*

1912 – e votată şi publicată în Monitorul Oficial *Legea care recunoaşte existenţa Societăţii Scriitorilor Români*: Art. 1 – *Societatea Scriitorilor Români se recunoaşte ca persoană morală cu drept de a funcţiona după statutele ei din 2 septembrie 1909, care nu se vor putea modifica fără autorizaţia Consiliului de Miniştri. Această lege, dimpreună cu statutele la dânsa anexate, s-au votat în Senat, în şedinţa de la 20 ianuarie anul 1912 şi s-au adoptat cu majoritate de 35 de voturi contra 1. Această lege, dimpreună cu statutele la dânsa anexate, s-a votat de Adunarea deputaţilor, în şedinţa de la 21 februarie 1912, şi s-au adoptat cu majoritate de 63 de*

voturi, contra 4. Înaintea prezentării legii în Parlament, la 27 noiembrie 1911, Societatea a ținut o ședință extraordinară prezidată de C.C. Arion – recent proclamat președinte de onoare al Societății. După ședință s-a dat un banchet, la hotelul Bulevard. Au vorbit: Mihail Sadoveanu, Radu Rosetti, G. Diamandy, Dimitrie Anghel, N. N. Beldiceanu și Cincinat Pavelescu. Caragiale, Delavrancea, Coșbuc și Vlahuță nu s-au alăturat Societății, dar cei prezenți le-au transmis, în scris, omagii.

1912 – apare la București primul *Almanah al Societății Scriitorilor Români*. Semnează: I. Agârbiceanu, D. Anghel, I.A. Bassarabescu, N.N. Beldiman, I.Al. Brătescu-Voinești, Ilarie Chendi, Al. Cazaban, Chiru-Nanov, Ion Dragoslav, Emil Gârleanu, Arthur Gorovei, A. de Herz, Constanța Hodoș, Vasile Pop, Caton Theodorian, Ion Scurtu – la proză, iar la poezie: George Coșbuc, Victor Eftimiu, N. Davidescu, Zaharia Bârsan, Octavian Goga, Șt. O. Iosif, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, D. Karnabat, Donar Munteanu, Elena Farago, Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti, G. Rotică, N. Săulescu, Al. T. Stamatiad, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eugen Lovinescu, P. Locusteanu, Natalia Negru, S. Mehedinți și C. Râuleț.

1912 – apare, la Orăștie, *Almanahul scriitorilor dela noi*. Colaborează: Agârbiceanu, Goga, Coșbuc, Rebreanu, Maria Cunțan etc., redactor: Sebastian Bornemisa. Își propune să înfățișeze „publicului românesc de pretutindeni mănunchiul scriitorilor români în viață din Transilvania, Ungaria și Banat, sau cel puțin originari de aici”. Scriitorii sunt prezentați într-o fișă biobibliografică succintă completată de un fragment de operă. Publicațiilor periodice le e dedicată o secțiune specială („Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”, „Românul”, „Telegraful român”, „Unirea”, „Drapelul”, „Luceafărul”, „Cosinzeana” etc.)

1920 – apare la Cluj (1920-1940), București: 1941-42; și Sibiu (1943-1948) *Dacoromania*, buletinul Muzeului Limbii Române. Din 1973, apare neregulat în Germania. *Dacoromania* are un extras: „Revista Periodicelor Românești.” În articolul-program, Sextil Pușcariu indică drept principal obiectiv al Muzeului „strângerea și prelucrarea științifică a materialului lexical al limbii române din toate timpurile și din toate regiunile locuite de români”, în vederea alcătuirii *Dicționarului limbii române*. Colaborează, alături de Sextil Pușcariu, Al. Procopovici, Vasile Bogrea, Th. Capidan, Emil Petrovici, G. Giuglea, Silviu Dragomir, Nicolae Drăganu, Constantin Lacea, Sever Pop, Ștefan Pașca, Ion Mușlea, N. Georgescu-Tistu, Dimitrie Macrea, Ion Pătruț, Romulus Todoran, Carlo Tagliavini, Leo Spitzer, W. Meyer-Lübke ș.a.

1920 – e înființată de Consiliul Dirigent *Opera Română din Cluj*. Director: D. Popovici Bayreuth. Membri în conducere: Lia Pop, Constantin Pavel, Elena Roman; alți membri: Egizzio Massini, Victor Eftimiu, Nicolae Bănescu (1927).

1920-1922 – apare la Cluj *Voința – Socială. Economică. Politică*. Redactor responsabil: Iustin Ilieșiu. Colaboratori: Lucian Blaga, Ioan Lupaș, Cezar Petrescu, Emanoil Bucuța, Silviu Dragomir, Emil Hațieganu. Redacția: str. Regele Ferdinand nr. 38.

1920, 4 ianuarie – e fondată *Societatea filarmonică „Gheorghe Dima” Cluj*, în casa prof. univ. dr. Gheorghe Giuglea, str. Regina Maria (azi B-dul Eroilor), nr. 49. În comitet: Gheorghe Dima, Nicolae Giuglea, Victor Papilian, Emil Șotropa, Iustin Cloșca Iuga, Camil Negrea, Gheorghe Vâlsan, Ilie Sibianu (director al secțiunii muzicale). Membri fondatori și: dr. Vasile Bașiotă, Emil Panaitescu, dr. Octavian Beu, dr. Al. Miletici, Zeno Vancea, Eugen Cuteanu, dr. Amos Frâncu, dr. Elie Dăianu ș.a. În 1925, președinte era dr. Elie Dăianu.

1920-1923 – apare la Cluj revista *Lumina femeii*. Director Sanda I. Mateiu. Redacția: str. Eminescu nr. 13. Colaborează Livia Hulea-Rebreanu (sora lui Liviu Rebreanu), Ada Umbră, Ecaterina Pitiș, Lucian Blaga, Emanoil Bucuța, Ion Agârbiceanu, Ioan Lupaș, Dariu Pop.

1921-1965 – apare *Anuarul Universității* din Cluj. Directori: Gh. Bogdan-Duică, Emil Hațieganu, Emil Racoviță, Iuliu Hațieganu, N. Drăganu.

1921-1923 – apare la Cluj revista *Evoluția. Literară, Artistică, Socială*. Revista bibliofililor și a cărturarilor. Director dr. Al. Mureșian. Colab.: A. Cotruș, Vl. Streinu, E. Isac, I. Agârbiceanu, N. Drăgan etc. Scopul revistei: „răspândirea operelor de artă: poezie, roman, teatru, știință, cronici de interes social, traduceri din toate limbile, copii după tablourile pictorilor noștri și după frumusețile naturale ale teritoriului românesc”. mnate câteva aniversări și comemorări (Dante, Rabelais, Petöfi, Flaubert, Molière).

1921-1922 – Liviu Rebreanu și Ion Minulescu publică la București, lunar, magazinul literar *Cetiți-mă!*

1923 – apare la Cluj *Conștiința românească* – Organul oficial de Propagandă pentru solidaritatea națională și socială a Românilor. Săptămânal. Colaboratori: V. Bogrea, S. Pușcariu, N. Iorga, I. Lupaș, N. Drăganu, Th. Capidan. Redacția și administrația: Piața Cuza Vodă nr. 7.

1924-1931 – apare la Cluj *Acțiunea Românească*. Redactor responsabil: dr. Valeriu Pop. Secretar de redacție: Ioan Istrate. E continuată în 1925 de *Calendarul românesc*, apoi de *România întregită*.

1925, 17 iunie – Liviu Rebreanu e ales *președinte al Societății Scriitorilor Români*. Va fi reales de șapte ori.

1925 – apare la Turda revista *Fire de tort a Societății Literare Titu Maiorescu*.

1927-1936 – apare la Cluj cotidianul *Națiunea* care face și o „întinsă propagandă pentru îndrăgirea cititului”. Prim-redactor: Corneliu I. Codarcea. Colaborează Liviu Rusu, Al. Lapedatu, C. Argetoianu, Gh. I. Brătianu, Virgil Bărbat, Sextil Pușcariu, Al. Ciura, Victor Papilian, Izabela Sadoveanu, Iustin Ilieșiu.

1929, ianuarie – revista scriitoarelor apare cu titlul *Revista scriitoarelor și scriitorilor români*, iar în comitetul de conducere: Margareta Miler-Verghi, Hortensia Papadat-Bengescu, Aida Vrioni, Claudia Millian, Ticu Arhip, Liviu Rebreanu (pe atunci președinte al Societății Scriitorilor Români), Ion Peltz, Ion Pillat, Adrian Maniu. Adela Xenopol este menționată ca fondatoare. Revista a apărut până în 1943. Au colaborat și Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Mateiu Caragiale, Camil Petrescu și G. Bacovia.

1930-1939 – apare la Cluj, apoi la București (1943-1944) *Sympozion* – Revistă de cultură. Redactori: A. Pora, N. Găgescu. Colaboratori: Șt. Bezdechi, D.D. Roșca, Tiberiu Morariu, Ion Georgescu ș.a. Redacția: str. Vânătorilor nr. 18. La București, grupul redacțional este alcătuit din Nicolae Găgescu, Constantin Micu, Dumitru Isac, Romulus Vulcănescu, Mihai Isbășescu, Viorica Vlădescu și Florian Nicolau (secretar de redacție).

1932 – ia ființă la Cluj *ASOCIAȚIA TINERILOR SCRITORI ARDELENI*. Printre fondatori: Ioan Th. Ilea, C.S. Anderco, V. Beneș, Florica Ciura, Ion Moldovanu, Aurel și Emil Zegreanu etc. I se alătură *Societatea scriitorilor români independenți*. Activitatea lor e consemnată elogios în *Azi* (revista lui Zaharia Stancu) și în *Viața literară* a lui I. Valerian. Priorități: difuzarea cărților și a revistelor și înființarea unei edituri proprii. Organizează festivaluri literare la Cluj, Turda, Dej, Gherla, Gârbou etc.

1932, 20 februarie – Liviu Rebreanu editează la București *România literară* (până în 1934). Colaborează: Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Eugen Ionescu, G. Călinescu, I. Minulescu, E. Jebeleanu, R. Boureanu etc.

1932 – apare la Cluj *O lume nouă* (2 numere). Redactor responsabil: Zaharia Pop. Colaboratori: Ion Vlasiu, I. Th. Ilea, G. Sbârcea.

1933-1939 – apare la Mediaș revista *Lanuri*. Colaborează: Radu Stanca, Ion Pillat, Emil Isac, Victor Papilian, Radu Gyr, Al. T. Stamatiad, George Popa, Ion Th. Ilea, Virgil Carianopol, Ștefan Baci, Aron Cotruș, Emil Isac, Horia Petra-Petrescu, Paul Constant.

1934-1943 – apare la Turda revista *Pagini literare*. Redactor: Teodor Murășanu. Revista dorește să păstreze un echilibru între tradiție și aspirațiile firești ale tinereții creatoare, deoarece „prea multe lucruri nobile și utile au fost declarate «pur și simplu» desuete; prea multe înnoiri nejustificate au fost decretate exigente; prea multe simple nimicuri au fost găsite importante... !” Publică Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Emil Giurgiuca, Vlaicu Bârna, Virgil Carianopol, Mihai Beniuc, Emil Isac, Olga Caba, Al. Husar, Livia Rebreanu-Hulea.

1943-1945 – apare la București revista *Plaiuri nășăudene*, sub redacția lui Emil Boșca-Mălin.

1946 – apare la Cluj *Abecedar literar*. Colaboratori: Valeriu Anania, L. Popu, V. Ilieșu, Petre Pascu, Francisc Păcurariu, Valentin Raus, Mihai Pop.

1949 – Iau ființă filiale la Cluj, Iași, Timișoara, Târgu Mureș, Brașov. *FILIALA CLUJ a UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA* (devenită *Asociația Scriitorilor din Cluj*, o vreme, apoi, din 1990, iarăși Filială) a avut de la început sediul în clădirea *Tribunei* (str. Universității nr. 1). Primul președinte / secretar a fost Nagy István. Au urmat Ion Brad, D.R. Popescu, Ion Vlad, Liviu Petrescu, Constantin Cubleşan, Irina Petraș. Secretariatul/contabilitatea au fost asigurate de Livia Eromnimon, Bajka Mária și Maria Damian. Din 1984, de Doina Cetea.

1949, decembrie-1954, ianuarie – apare la Cluj *Almanahul literar* al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Filiala Cluj, revistă lunară de cultură (vezi *Steaua*). În redacție, cu fluctuații: Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu, A.E. Baconsky, Victor Felea, Cornel Regman, Aurel Rău, Ion Brad, I. Pervain, Ion Vlad, Mircea Zăciu, George Munteanu, Dimitrie Vatamaniuc, Aurel Gurghianu, Mircea Tomuș, Leonida Neamțu etc. Redacția: str. Molotov (azi Eroilor) nr. 9 și str. Horea nr. 17 (1951). În *Cuvânt înainte* se spune: „Părăsind vechea formulă a volumului antologic, filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor a hotărât editarea unei reviste lunare ale cărei pagini să fie deschise tuturor celor ce au simțit nevoia unei publicații literare în Ardeal.”

1954, aprilie – apare la Cluj, continuând *Almanahul literar*, revista *Steaua*. Revistă a Uniunii Scriitorilor. Redactori șefi: A.E. Baconsky, apoi A. Rău, Adrian Popescu. Redactori, de-a lungul anilor: Iosif Pervain, Ion Brad, G. Munteanu, Cornel Regman, Virgil Ardeleanu, Victor Felea, Leonida Neamțu, Aurel Gurghianu, Aurel Șorobetea, Adrian Popescu, Petru Poantă, Eugen Uricaru, Virgil Mihaiu, Constantin Cubleşan, Ruxandra Cesereanu, Teodor Tihan etc. Colaboratori: I. Agârbiceanu, Emil Isac, Lucian Blaga, D. Ghișe etc.

1958, iunie 15 – se înființează *Cenaclul literar „Andrei Mureșanu”* din Vișeu de Sus, Maramureș sub conducerea prof. Ioan Georgeanu, avându-i ca membri pe Gavrilă Grad, Ioan Bănică, Dumitru Grad, Ioan Chiș. De-a lungul timpului, președinți ai cenaclului au fost Iurii Pavliș, Ion Moise, Lupu Petrovan, Aurelian Antal (pictor), Gheorghe Țiplea, Adrian Miholca și Gavril Ciuban. Cenaclul organizează Festivaluri naționale: *Armonii de primăvară* (din 1976) și *Zâmbete în prier* (din 2002).

1964 – apare la Cluj *Acta Musei Napocensis*. Primul comitet de redacție: C. Daicoviciu, P. Bunta, H. Daicoviciu, Șt. Ferenczi, I. Kovács, M. Macrea, Ștefan Pascu, G.A. Protopopescu, I.I. Rusu, Bujor Surdu, L. Vajda. Director în 2000: Ioan Piso. Colaboratori: Dumitru Protase, Nicolae Edroiu, Gyulai Pál, Liviu Botezan, Egyed Ákos, Jordáky Lajos, I. Mitrofan, Goldenberg Sámuel, Gheorghe Bodea, Dorin Alicu, Marcel Știrban, Báthory Lajos, Vasile T. Ciubăncan, David Prodan, Elena Cernea, Gh. Cipăianu, Izsák Samuel, Daniela Comșa, Nicolae Păun, Ferenczi István, Ioana Hica-Câmpeanu, Gheorghe Mândrescu, Maria Mirel, Winkler Iudit,

Viorica Guy Marica, Andrei Bodor, Camil Mureșanu, Wolf Rudolf, Gelu Neamțu, Dumitru Suci, Ioan Chindriș, Simion Retegan, Ioana Botezan, Cornel Crăciun, Emil Lazăr ș.a.

1968 – ia ființă, la Cluj, gruparea *Echinox* care editează revista cu același nume. Membrii fondatori: Marian Papahagi, Eugen Uricaru, Petru Poantă, Adrian Popescu, Horia Bădescu, Marcel Constantin Runcanu, Olimpia Radu, Dinu Flămând, Ion Pop, Ion Vartic, Peter Motzan, Franz Hodjak, Rostas Zoltan, Florin Creangă, Mircea Baci, Ion Maxim Danciu, Vincențiu Iluțiu, Virág Dénes, Gaal György etc. Un anume *spirit echinoxist* se perpetuează la promoții succesive de studenți până astăzi. La împlinirea a 25 de ani de la apariția revistei, Corin Braga, directorul publicației, scrie: „În istoria literaturii noastre, *Echinoxul* nu va figura ca o grupare cu o poetică bine individualizată, ci ca o școală literară. Trăsăturile care asigură continuitatea în timp a revistei ar fi mai greu definibile ca un program literar, ele constituind mai degrabă o *Geist*, un spirit echinoxist, matrice formativă, un cadru, atât spiritual, cât și «administrativ», de modelare intelectuală. Eficiența «pedagogică» a acestei formule este probată de destinul ulterior al redactorilor, mulți dintre aceștia devenind, în continuare, scriitori în toată puterea cuvântului, ce «ocupă», în prezent, câteva din cele mai importante reviste din țară, cu precădere în Ardeal” (*Echinox*, nr. 1-2-3, 1994). „Așadar, după 35 de ani, istoria literară înregistrează peste 230 de echinoxști. [...] Oricum, cifra e impresionantă, însă ea devine semnificativă dacă precizăm că echinoxștii au publicat până în prezent peste o mie de cărți: poezie, proză, dramaturgie, eseu și critică literară, filosofie, istorie. Câteva sute dintre ele au primit diverse premii: ale Uniunii Scriitorilor, ale Academiei, ale unor saloane de edituri și reviste. Majoritatea lor a avut un destin fericit în receptarea critică, mulți autori figurând în prim-planul celor mai exigente sinteze ori antologii” (Petru Poantă, *Efectul Echinox sau despre echilibru*, 2003). **„Echinoxismul e un însemn de noblețe al unei tinereți prelungite frumos sub semnul unei mai largi solidarități de spirit, încă netrădate.”** (Ion Pop, „*Echinox*”. *Vocile poeziei*).

1968 – ia ființă la Beclean, din inițiativa lui Aurel Podaru, *Cenaclul „Grigore Silași”*. Membrii fondatori: Aurel Podaru, Ion Poenaru, Valer Bolog, Valer Oprea, Maria Fărcaș, Ioan Mărginean, Liana Buligan, Nadejda Mihăilă, Traian Săsărman, Ioan Șandor și alții. Au aderat pe parcurs: Andrei Moldovan, Ioan Pinte, Nicolae Avram, Aurel Onișor, Liviu Dănilă, George Gavriliuțiu, Valentin Falub. Își încetează activitatea după apariția, la Dej, în 1982, a *Cenaclului SAECULUM* al tinerilor scriitori din Transilvania.

1970 – ia ființă *Cenaclul „George Coșbuc”* din Bistrița. A editat foaia *Coșbuciana*, apoi revista *Minervași*, pentru scurtă vreme, *Mișcarea literară*.

1972, mai – apare la Sibiu revista *Transilvania*, serie nouă. Redactor șef: Mircea Tomuș. Revista își va face „din valorificarea creației intelectuale, culturale, literare și artistice sibiene axa de bază a activității sale”. Colaboratori: Mircea Braga, Eugen Onu, Ilie Guțan, G. Nistor, Pamfil Matei, Georg Scherg, Maria Fanache, Constantin Noica, Mircea Ivănescu, Rodica Braga, Mira Preda, D. Ciurezu, Ion Mircea, dar și Romul Munteanu, Ion Vlad, Nicolae Balotă, Mircea Zăciu, Petru Poantă, Ion Vartic, Nicolae Manolescu, Al. Călinescu, Irina Petraș, Cornel Ungureanu, Mircea Angheliescu, Ovidiu Papadima, Mircea Muthu, Adrian Marino, Ion Pop, Dan C. Mihăilescu. Începând cu numărul 3/1990 periodicul are o nouă conducere, formată din Ion Mircea (redactor-șef) și Mircea Ivănescu (secretar general de redacție). În august 2000, Mircea Tomuș revine ca redactor-șef. Redactori: Vasile Avram, Adrian Iancu, Ioan Mariș, Radu Vancu, Ion M. Tomuș, Dragoș Varga-Santai.

1982 – Secretar al Asociației Scriitorilor din Cluj – Ion Vlad.

1980-1986 – activează la Dej, apoi la Beclean *Cenaclul SAECULUM* al tinerilor scriitori din Transilvania. Spiritus rector: Radu Săplăcan. Lideri de opinie: Teohar Mihadaș, Ion Mureșan,

Marius Lazăr, Cornel Cotuțiu, Olimpiu Nușfelean, Aurel Podaru etc. În 2007, editează volumul *Saeculum, dincolo de nostalgii*.

1990-1999 – apare la Bistrița revista *Minerva*, mensual de literatură și artă cu cea mai mare durată de apariție în ținutul năsăudeano-bistrițean; sprijin financiar din partea Consiliului județean Bistrița-Năsăud. În redacție: Lucian Valea (inițiatorul noii serii a *Minervei*), Ion Moise, Andrei Moldovan, Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean, Liviu Bleoca, Adrian Dinu Rachieru, Aurel Podaru. Întâiul redactor-șef – Valentin Raus, căruia i-a urmat (din 1994) Cornel Cotuțiu. Colaboratori: Adrian Popescu, Vasile Igna, Mircea Opriță, Radu Țuculescu, Ion Mureșan, Radu Săplăcan, Alexandru Vlad, T. Tanco, Minerva Chira, V. Fanache, Ion Buzași, Dumitru Micu, Grupul de la Ploiești, scriitori și artiști plastici din zonă: Bistrița, Beclean, Maieru, Sângeorz Băi, Năsăud ș.a.

1990, noiembrie – e fondată (de un grup de scriitori și oameni de cultură clujeni: Diana Adamek, Horia Bădescu, Mariana Bojan, Mircea Borcilă, Traian Brad, Petre Bucșa, Virgil Bulat, Augustin Buzura, Ioana Bot, Ilie Călian, Tudor Cățineanu, Doina Cetea, Ion Cocora, Ion Cristofor, Mihai Dragolea, Dan Damaschin, Constantin Cubleşan, Victor Felea, Mircea Ghițulescu, Bazil Gruia, Negoită Irimie, Vasile Igna, Mircea Muthu, Irina Petraș, Liviu Petrescu, Petru Poantă, Mircea Popa, Adrian Popescu, Mircea Opriță, Aurel Rău, Tudor Dumitru Savu, Vasile Sălăjan, Radu Țuculescu, Ion Vlad, Tudor Vlad, Grigore Zanc) *SOCIETATEA CULTURALĂ „LUCIAN BLAGA”*, organizatoare, în fiecare an în luna mai, a *Festivalului Internațional Lucian Blaga* și editoare a *Meridianului Lucian Blaga* (13 volume). Președinți, de-a lungul anilor, Liviu Petrescu, Horia Bădescu, Mircea Borcilă. Vicepreședinți: Irina Petraș, Tudor Cățineanu. Organizează anual Festivalul Internațional Lucian Blaga, cu ediții la Paris (Horia Bădescu) și Chișinău (Virgil Bulat, Traian Brad).

1996, mai – apare la Maieru, jud. Bistrița-Năsăud revista *Cuibul visurilor* (director: Sever Ursa, redactor-șef: Icu Crăciun); întâia revistă din mediul rural, după 1990, cu activitate neîntreruptă. Colaboratori: Gavril Istrate, Al. Husar, Mihaela Ursa, Virgil Rațiu, Menuț Maximinian, Al. C. Miloș, Aurel Podaru, Cornel Cotuțiu, Victor Știr, Gavril Moldovan, Leon Grapini, Ion Radu Zăgreanu, Grigore Avram ș. a.

1996, noiembrie – apare la Vișeu de Sus, Maramureș, lunarul *Astra vișeuană*, editat în colaborare cu *Jurnalul de Sighet* (redactor Nicolae Iuga). Redactor-șef: Marian Nicolae Tomi. Colaboratori: Lucian Perța, Gavril Ciuban, Gavril Istrate, Valeriu Achim, Ion Țelman, pictorul Alexandru Szabó ș.a.

1997 – apare la Alba Iulia revista *Discobolul*. Director de onoare: Ion Pop. Redactor șef: Aurel Pantea. Articolul-program, *Cuvinte de însoțire*, semnat de Ion Pop, spune că *Discobolul* își propune „să fie o revistă neînhibată, curajoasă în dialogul ei creator, o publicație pentru oameni și litere vii”. Colaboratori: Al. Cistelean, Al. Vlad, Mihai Sin, Nicoleta Sălcudeanu, Ioan Moldovan, Traian Ștef, Ion Simuț, Corin Braga, Augustin Pop, Călin Teuțișan, Mircea Petean, Radu Țuculescu, Mircea Popa, Octavian Schiau, Iacob Mârza, Ion Buzași, V. Vidican.

1998 – prima ediție a *Colocviilor de la Beclean*. Inițiatori: Aurel Podaru și Sorin Gârjan.

1999, septembrie – ia ființă *Clubul Saeculum Beclean*, organizație nonguvernamentală, nonprofit și apolitică, din inițiativa unui grup de scriitori și ziariști locali, având ca membri fondatori, printre alții, pe: Olimpiu Nușfelean, Aurel Podaru, Andrei Moldovan, Ioan Pinte, Flavia Poenar, Simona Konradi, Mircea Cupșa, Ion Radu Zăgreanu, Cornel Cotuțiu, Marin Popan, Vasile Cherhaț, Ștefan Mihuț, Gavril Mureșan, Valentin Falub, Anatol Rurac și alții. Președintele Clubului Saeculum: Aurel Podaru, secretar: Mircea Cupșa. Din 2002, Clubul Saeculum devine *Asociația Culturală Clubul Saeculum*, cu personalitate juridică și cu editură proprie.

Președinte și secretar: aceeași. Asociația organizează anual: *Colocviile de la Beclean* (aflăte la ediția a X-a) și *Bunavestire ART* (ediția a VII-a).

2002 – prima ediție a manifestării *BunavestireART*, la Beclean. Inițiator: Aurel Podaru.

2003 – *Echinoux* aniversează 35 de ani de existență. GRUPAREA ECHINOX la acea dată: Marian PAPAHAĞI, Ion POP, Ion VARTIC, Gheorghe Achim, Georg Aescht, Radu Afrim, Asztalos Ildikó, Eugen Axinte, Izabella Badiu, Mircea Baci, Orlando Balaș, Silvia Balea, Balló Áron, Balogh András, Laura Ardelean, Cornel Ban, Iosefina Batto, Alexander Baumgarten, Nicolae Băciuț, Eugen Băican, Marin Marian Bălaș, Alexa Gavril Bâle, Mihai Bărbulescu, Nicoleta Bechis, Beke Mihály András, Mircea Bențea, Mircea Berceanu, Mariana Bojan, Boér Géza, Iulian Boldea, Ștefan Borbély, Andaluna Borcilă, Ioana Bot, Ionel Bota, Anton-Florin Boța, Corin Braga, François Bréda, Bretter Zoltán, Helmut Britz, Ion Buța, Laura Bucur, Ioan Buduca, Carmen Bujdei, Suzana Burlea, Radu Câmpeanu, Sanda Cârștina, Adriana Cean, Ioan Cercel, Ruxandra Cesereanu, Maria Chețan, Dumitru Chioaru, Al. Cistelecan, Alex Cistelecan, Ioana Cistelecan, Aurel Codoban, Mircea Constantin, Mirel Constantin, Sanda Cordoș, Florin Creangă, Ion Cristofor, Ion Cristoiu, Csoma Enikő, Codruța Cuc, Alina Cuceu, Dan Damaschin, Ștefan Damian, I. Maxim Danciu, Ștefan Dărăbuș, Radu Diaconescu, Nicolae Diaconu, Victor Dietrich, Roxana Din, Mihai Dragolea, Egyed Péter, Cristina Felea, Carmen Fenechiu, Raluca Filip, Dinu Flămând, Pop Flore, Claudia Fontu, Dayana Frățilă, Daniela Fulga, Maria Elena Ganciu, Virginia Gheorghiu, Ovidiu Ghitta, Mircea Ghițulescu, Alex Goldiș, Ioan Groșan, Gaál György, Anca Hațiegan, Constantin Hârlav, Brigitt Helmann, Heltai Peter, Ion Hirghiduș, Puiu Hiticaș, Hodor Adél, Dana Hedeș, Anton Horvath, Horváth István, Laura Husti-Radulet, Emil Hurezeanu, Vincențiu Iluțiu, Al. Th. Ionescu, Marius Iosif, Tudor Iosifaru, Ariadna Ispravnicu, Józsa T. István, Anamaria Iuga, Ruxandra Ivăncescu, Kereskényi Sándor, Keszthelyi András, Bernd Kolf, Komáromi Béla, Kovács István, Eva László-Herbert, Marius Lazăr, Virgil Leon, Valentin Lepădatu, Lőrincz Csaba, Magyari Tivadar, Liviu Malița, Ștefan Manasia, Călin Manilici, Ion Marcoș, Andrei Marga, Liviu Matei, Ștefan Melancu, Virgil Mihaiu, Anca Roxana Mihalache, Ciprian Mihali, Ioan Milea, Dan Mincan, Ion Mircea, Sorin Mitu, Gavril Moldovan, Ioan Moldovan, Peter Motzan, Cristina Müller, Mariana Müller, Ion Mureșan, Ovidiu Mureșan, Viorel Mureșan, Vasile Muscă, Mircea Muthu, Const. Mutică, Valentin Naumescu, Gabriel Năsui, Mihai Neamțu, Daniel Necșa, Néda Zoltán, Carmen Negulei, Alin Nemezc, Németi Rudolf, Ileana Olar, Letiția Olariu, Nicolae Oprea, Aurel Pantea, Petronella Pantiș, Laura Pavel, Ovidiu Pecican, Ion Pecie, Gheorghe Perian, Cosmin Peța, Lucian Peța, Călin Petrar, Horia Petrea, Marta Petreu, Gabriel Petric, Al. Pintescu, Petru Poantă, Virgil Podoabă, Horea Poenar, Gh. Pogan, Augustin Pop, Cristian Pop, Cristina Pop, Horia Pop, Ion Aurel Pop, Ioan Pop-Curseu, Ștefana Pop-Curseu, Adrian Popescu, Ioan Peianov-Radin, Olimpia Radu, Ilie Radu-Nandra, Dan Rațiu, Stanca Rădan, Ionel Reghini, Vlad Roman, Rostás Zoltán, Marcel Constantin Runcanu, Tiberiu Rus, Ioana Sabău, Sántha Attila, Vasile Sav, Nicoleta Sălcudeanu, Constantin Săplăcan, Klaus Schneider, Maria Schullerus, Anton Seitz, Felicia Sicoe, Roxana Sicoe-Tirea, Ion Simuț, Andrei Simut, Adrian Sîrbu, Arthur Șofalvi, Octavian Soviany, Werner Söllner, Adrian Suciu, Daniel Suciu, Szócs Géza, Szőlősi Ingeborg, Dan Șăulean, Aurel Șorobetea, Traian Ștef, Lucian Ștefănescu, Cristina Tătaru, Thamó Csaba, Liliana Truță, Adrian Tudurachi, George Țăra, Radu G. Țeposu, Aurora Țeudan, Mircea Țicudean, Ungváry-Zrínyi Imre, Ion Urcan, Eugen Uricaru, Luminița Urs, Carmen Varfalvi-Berinde, Paul Vasilescu, Diana Veza, Alexandru Vlad, Mircea Vlad, Marius Voinea, Andrei Zanca, Liviu Zăpîrțan.

2003 – apare la Bistrița *Mișcarea literară*, trimestrial; director – Olimpiu Nușfelean, redactor-șef – Ioan Pinte. Revista a preluat numele revistei scoase de Liviu Rebreanu în 1924 la București, care avea subtitlul *Gazetă săptămânală de critică și informație literară, artistică și culturală*.

2004 – apare la Rodna, jud. Bistrița Năsăud, Cetatea Rodnei, revistă bianuală, director fondator: Liviu Păiuș; dintre colaboratori: Al. Husar, Ion Buzăși, V. Hodiș, Adrian Onofreiu, Icu Crăciun, Mircea Gelu Buta, N. Scurtu, Vasile V. Filip ș.a.

Dorel VIȘAN: „*Centenarul trecerii lui George Coșbuc la Domnul, un moment de unire sufletească într-o țară care este într-o mare dezbinare*”

Radu SIRBU, Mesagerul, Mie, 09/05/2018

Pata de culoare a manifestărilor organizate cu ocazia comemorării morții poetului George Coșbuc în satul natal a fost reprezentată, fără îndoială, de cunoscutul actor Dorel Vișan. Invitat de onoare al primarului Ioan Pavelea, cunoscutul actor Dorel Vișan a ținut o prelegere care dă de gândit în ceea ce privește societatea românească actuală.

„*E un moment înălțător ceea ce se întâmplă azi, la centenarul trecerii lui George Coșbuc la Domnul, un moment de unire sufletească într-o țară care este într-o mare dezbinare la această oră. Vedeți că Eminescu ne amintește că, atunci când nu mai avem cărare, să ne amintim de vremuri mai sfinte și de oameni mai mari. Și iată că George Coșbuc ne unește din nou, cum de fapt ne ține uniți de 150 de ani, iar noi nu înțelegem acest lucru. Din păcate, trăim vremuri tulburi, dezvăluite cel mai bine de faptul că țăranii care cândva își dădeau cu sapa în cap pentru o brazdă de pământ, acum își vând glia la oricine, de aceea spun, cu tristețe, că nu știu dacă mai trebuie să recităm «Noi vrem pământ!»*”, a spus, cu amărăciune, Dorel Vișan.

Ca interpretare, actorul a ținut să aducă în fața celor prezenți două poezii coșbuciene mai puțin cunoscute publicului larg, și anume „Steaua Iubirii” și „Puntea lui Rumi”. De altfel, în contextul dat, Dorel Vișan a ținut să sublinieze rolul iubirii în câteva cuvinte: *„S-au spus aici vorbe frumoase și se pot spune încă multe, pentru că George Coșbuc a fost și rămâne un cărturar ales. Vorbea româna, maghiara, franceza, germana, italiana și sanscrita. După ce a stat 11 ani în Italia, a făcut cea mai fidelă traducere a celebrei opere a lui Dante Alighieri, «Divina Comedie». Peste toate, Coșbuc ne-a lăsat iubirea, însemnătatea iubirii, pe care a adus-o pe Pământ Isus Hristos”*.

Mulțumind pentru prestația maestrului, primarul Ioan Pavelea a ținut să-i spună acestuia că este binevenit oricând în satul natal al lui George Coșbuc, lansând de pe acum invitațiile pentru următoarele acțiuni culturale, la care Dorel Vișan a răspuns cu bunăvoință.

COȘBUC 100

Ion BUZAȘI: *George Coșbuc și Blajul*¹⁸⁴

Ion BUZAȘI, Răsunetul, Mie, 05/02/2018 - 22:43¹⁸⁵

184

185 **Ion BUZAȘI, Răsunetul, Mie, 05/02/2018 - 22:43**

1. Repere biobibliografice. Primele informații despre importanța istorică și culturală a Blajului le-a primit Coșbuc, desigur, de la tatăl său, preotul Sebastian Coșbuc, fost absolvent al școlilor supranumite „fântâni ale darurilor”. La liceul din Năsăud, imnul liceului celebra rolul centrelor școlare românești, în primul rând al Blajului pomenit cu numele său eminescian: „Sălteze, Blajul, mica noastră Romă. / Brașovul antic, cu tine, Beiușe / Că astăzi pot da mână de frăție / Soțului june” / - adică liceului năsăudean de curând înființat.

Popasurile blăjene ale lui Coșbuc, care nu țin numai de partea anecdotică a istoriei literare, au fost consemnate de Ștefan Manciulea (*George Coșbuc la Blaj*), de Radu Brateș (*Oameni din Ardeal*) și, mai recent, de Lucian Valea în cea mai nouă biografie consacrată lui Coșbuc. Ni se spune - în aceste evocări - că la Blaj a avut un bun prieten, profesorul de „cânt”, Nicolae Ionașiu, tovarăș de plăcute și tihnite colocvii bahice. Acesta, șchiop fiind, i-a inspirat unul din cele mai spirituale cântece bahice lui Coșbuc: „Șchiop! Dar și eu am să mor: / De ce să mă supăr oare / Dacă n-am două picioare / Pot muri și c-un picior. / Locul meu e hotărât: / Iadul / nu-i ajută ruga - / Iar spre iad ori merg cu fuga. / Ori merg șchiop e tot atât / Și-ntre șchiopii găsești eroi: / Când e vorba de băute. / Mergeți voi oricât de iute / Șchiopul merge-n pas cu voi!”. Dintre popasurile blăjene ale lui Coșbuc, cel mai însemnat este cel din 1911.

Erau atunci la Blaj, în vara aceluia an, serbările jubiliare ale „Astrei”, ocazionate de semicentenarul importantei asociații culturale transilvane. Coșbuc a venit la Blaj cu un grup dintre cei mai cunoscuți scriitori ai vremii. Zilele petrecute de Coșbuc la Blaj, acum trei pătrare de veac, sunt amănunțit consemnate în memorialistica unor scriitori, tineri pe atunci, blăjeni unii: Al. Ciura, Ion Agârbiceanu, Oct. C. Tăslăuanu.

Memorialiștii arată modestia și taciturnitatea poetului *Firelor de tort*, în contrast cu verva scânteietoare a lui Caragiale, care însă - ne spune Al. Ciura - îl socotea pe prietenul său ardelean printre primii cinci mari poeți ai lumii. La Blaj s-a întâmplat, tot în 1911, cunoscutul refuz de a permite intrarea lui Coșbuc la ... „masa poeților”. (Mai târziu alți memorialiști au pretins că scena s-a petrecut la Capșa). La Blaj s-a rostit, prin conferința lui Goga (*Curentele de idei în*

literatura ardeleană de la 1848 până în zilele noastre), tot în acel august 1911, una din cele mai pătrunzătoare caracterizări ale poeziei coșbuciene.

Raporturile lui Coșbuc cu Blajul se pot urmări și în alte direcții. A scris pagini despre Blaj și oamenii lui. Elegia funebră *Non omnis moriar*, închinată memoriei lui Cipariu, cu evidente asemănări cu elegia eminesciană ocazionată de moartea lui Aron Pumnul, reprezintă în relativ bogata literatură inspirată de învățatul blăjean, o piesă reprezentativă, dezvoltând o idee poetică interesantă, dragă mai târziu lui N. Iorga: eroii neamului nu sunt numai cei ai zeului războinic Marte, ci și cei care duc faima genialității creatoare românești. Și Blajul a avut mai cu seamă din acești eroi: cultura - formă a iubirii de neam - este esența spiritualității blăjene - pare să ne sugereze Coșbuc.

Aproape necunoscut este articolul lui Coșbuc despre Andrei Mureșanu: „Cele trei marșuri”, în „Tribuna poporului” (Arad), II, 1897, nr. 6, p. 3. Coșbuc face o analiză comparativă între *Marșul oștirii române* de Vasile Cârlova, *Deșteptarea României* de Vasile Alecsandri și *Un răsunet* de Andrei Mureșanu. Preferința lui Coșbuc merge spre poezia lui Andrei Mureșanu („marșul cel mai clar în idei și concepție”), pentru că ideea unității naționale apare mai pregnant, fiind reclamat dintr-o perspectivă accentuat națională. Se editează versurile atât de cunoscute: „Români din patru unghiuri, acum ori niciodată / Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri”.

Pentru prima dată, poetul *Răsunetului* este considerat un vizionar al unității naționale și întemeietorul liricii profetice transilvane. Articolul despre Câmpia Libertății, de asemenea puțin cunoscut, explică semnificația numelui acestui loc sacru în istoria românilor, în strânsă legătură cu aspirațiile noastre naționale.

Coșbuc a colaborat sporadic la câteva reviste blăjene, mai ales cu traduceri. În „Revista politică și literară” din Blaj publică fragmente din *Divina Comedie* a lui Dante sau din *Iliada* și *Odiseea* lui Homer. Alte reviste blăjene reproduc în coloanele lor poezii de mare notorietate din creația lui Coșbuc.

Blajul a dat primele exegeze mai ample asupra poeziei lui Coșbuc, la puțină vreme după studiul lui Gherea, *Poetul țărănimii*.

Trecând peste monografia *George Coșbuc* (1905), publicată în limba maghiară, ca teză de doctorat - datorată unui poet obscur și uitat astăzi, Emil Sabo, trebuie menționată lucrarea lui Al. Ciura, *Eminescu și Coșbuc* - note comparative - cu multe aprecieri juste și interesante filiații de istorie literară.

Articolele de istorie literară sau memorialistică datorate lui Octavian C. Tăslăoanu, Ion Agârbiceanu, Șt. Manciulea, Nicolae Albu, Radu Brateș completează *Bibliografia* lui G. Coșbuc.

Această *Bibliografie* alcătuită în 1968, instrument de lucru indispensabil celor care se ocupă de viața și opera poetului, este realizată de Ioan Domșa, fost elev al Blajului, în colaborare cu istoricul literar Gavril Scridon, autorul ediției Coșbuc.

Titlul lucrării lui Al. Ciura (*Eminescu și Coșbuc*) sugerează și o completare: destinul operei celor doi mari poeți a fost profund diferit la Blaj: poezia lui Eminescu a fost întâmpinată la început cu o brutală respingere prin „studiul critic”, de tristă faimă, al lui Al. Grama (*Mihailu Eminescu*, Blaj, 1891), datorită pesimismului de sorginte schopenhaueriană, și în consecință, pretensei influențe negative a versurilor eminesciene asupra junimii studioase blăjene. Coșbuc - prin limpezimea clasică a versului, prin optimismul robust, prin exaltarea acelei „lupte a vieții”, prin accentele naționale ale multor poezii - convenea ideologiei dascălilor Blajului, derivată din programul Școlii Ardelene, din Discursul de la Blaj al lui Simion Bărnuțiu, unindu-se cu acestea prin energetismul ei național.

2. **O odă umoristică închinată Blajului.** Se cunosc destul de bine relațiile lui Coșbuc cu Blajul; paginile scrise de Coșbuc despre Blaj: oda funebră închinată lui Cipariu („Non omnis moriar”), articolul despre Câmpia Libertății, unul din primele comentarii la imnul „Deșteaptă-te Române” (Coșbuc îl numește „marș”), cu judecăți critice de o mare acuitate și limpezime, „popasurile” blăjene ale poetului (evocate de memorialiști ca Al. Ciura, Ion Agârbiceanu, Ștefan Pop, Radu Brateș, Ștefan Manciulea ș.a.), studiile și articolele scrise de blăjeni asupra poeziei lui Coșbuc și în fine colaborarea lui G. Coșbuc la „Revista politică” din Blaj.

Înfățișăm de astă dată o poezie inedită a lui Coșbuc inspirată de Blaj. Este o odă umoristică în care se împletesc ironia și admirația pentru „orașul luminilor ardelene”. După ironizarea limbajului latinizant și a aspectului edilitar al orașului, poetul arată „oameni mari” pe care i-a dat Blajul neamului și sfârșește, tot în registru umoristic, cu o notă biografică referitoare la tatăl său, preotul Sebastian Coșbuc, fost elev al „fântânilor darurilor”.

3. **Câmpia Libertății, loc sacru al istoriei noastre naționale.** Poetul *Cântecelor de vitejie* ne-a dat și câteva pagini în proză din „povestea neamului nostru”; alături de *Povestea unei coroane de oțel* și *Războiul nostru pentru neatârnare* putem aminti o pagină antologică despre Câmpia Libertății. Coșbuc a avut o mare prețuire afectivă pentru Blajul cărturăresc și revoluționar. Aici au studiat teologia bunicul și tatăl poetului, Sebastian, despre Andrei Mureșanu, poet pe care „numai Blajul l-a format” - zice unul din biografiile săi - a scris unul din cele mai entuziaste articole, a fost în câteva rânduri oaspete onorat al „Micii Rome”, dar mai ales a participat la jubileul semicentenarului Astei din 1911, ținut la Blaj, pe Câmpia Libertății. Presa vremii și memorialiștii ne spun că a fost o zi (15 august 1911) apropiată prin măreție și simțire națională de ziua de 3/15 mai 1848.

Articolul lui Coșbuc, *Câmpia Libertății*, apare în „Universul literar”, (București), An XX, 1902, nr. 9 (4 martie) și a rămas multă vreme cvasi-inedit, pentru că, uitat în coloanele amintitei publicații, a fost retipărit abia în anii din urmă, în ediția *G. Coșbuc. Opere*, vol. IV, îngrijită de Gavril Scridon. Scris într-o limbă accesibilă, simplă, evocatoare, cu dese adresări către cititor, articolul lui G. Coșbuc debutează cu statornicirea acestui loc sacru în istoria națională: „*Un episod frumos, poate cel mai frumos din întreaga istorie a românilor de peste munți, a fost fără îndoială adunarea «celor patruzeci de mii» pe Câmpia Blajului, numită de atuncea Câmpia Libertății.*”

E frumos numele acesta! O câmpie unde aveau să se adune românii ca robi clăcași, ca neam suferit numai de milă pe pământul strămoșilor săi, și de unde aveau să se întoarcă liberi și stăpâni în țara cea largă a Ardealului”.

După un succint excurs istoric se motivează situația disperată a românilor transilvăneni la mijlocul veacului trecut, - G. Coșbuc evocă figura lui Simion Bărnuț, tânărul avocat care va fixa programul Revoluției pașoptiste transilvane: „*Ce era să facă românii? Ce voiau să ceară? Să se împace cu ungerii ori să li se opue? Și, cum și cu ce să li se opue? Conducătorii românilor, de groaza unui război civil, începură să învețe poporul român să se împace cu ungerii. Poporul însă nu vroia să știe nimic de o împăcare... Și era o zăpăceală în suflete. Atunci un tânăr avocat, a fost mai târziu profesor și la Universitatea din Iași, Simion Bărnuț, a avut curajul să spue pe față într-o proclamațiune către popor, ce vreau Românii, de unde să înceapă și cum. Proclamațiunea lui, tipărită în mii de exemplare, s-a împrăștiat pretutindeni și deodată tuturor românilor, zăpăciți până acum de atâtea încurcături, li s-a luat vâlul de pe ochi. Acum știau ce să ceară și ce să facă, ideile lui Bărnuț deveniră idei fixe pentru toți ardelenii și nimeni și nimic nu i-a mai putut abate”.*

De ce a fost ales Blajul? Pentru că „*acolo aveau românii, un episcop, seminar teologic și singurul liceu românesc pe atunci în Ardeal*”.

G. Coșbuc vorbește, mai ales, despre prima adunare de la Blaj, cea cunoscută în istorie sub numele de Adunare din Duminica Tomei, stăruind asupra repeziciunii cu care s-a strâns la Blaj o atât de mare mulțime de oameni. Coșbuc crede că au fost atunci la Blaj, în Duminica Tomei din 1848, peste 100.000 de oameni. „Și așa, în cele dintâi zile, pe Câmpia Blajului erau într-adevăr toți bărbații români ai Ardealului, câți erau în stare să poarte arme, toți cei ce puteau să formeze batalioane, ca națiune înarmată, și să înalțe steagul mântuirii. Iată îmi vine în minte numărătoare de bărbați pe care o face cartea lui Moisi și îmi vine să zic ca Biblia: <<Și i-au numărat pe ei, toți purtătorii de arme ai neamului și au găsit că numărul lor era de douăsprezece ori câte zece mii>>”.

Articolul ne lasă impresia că poetul ar fi vrut să revină asupra zilei de 3/15 mai 1848 în altă evocare („Eu n-am de gând să vă povestesc cum a fost adunarea alcătuită și ce s-a întâmplat atunci la Blaj, nici ce hotărâre au luat Românii, căci n-am loc pentru acestea”) și se încheie cu sublinierea importanței naționale a Adunării de la Blaj de pe Câmpia Libertății: „*Adunarea din Blaj rămâne totuși un mare eveniment în istoria neamului românesc, căci negreșit a fost cea mai puternică manifestare de viață națională a Românilor de peste munți. Pentru întreaga noastră istorie rămâne ca un exemplu de entuziasm național și de cunoștință națională, și o dovadă că și Românii când e vorba de dreptul lor, sunt iuți și tenaci și că, la o vreme de mare pericol, și noi ne putem scula ca o națiune înarmată,, așa ca-n câteva zile poporul întreg să fie sub steaguri*”.

Această încheiere pare a fi schița viitoarei evocări. Coșbuc n-a mai scris-o; dar și în forma aceasta paginile sale despre Adunarea de la Blaj pot figura într-o antologie a Câmpiei Libertății în literatură alături de poeziile lui V. Alecsandri și Andrei Mureșanu, Șt. O. Iosif și Ovid Densusianu, de poemele în proză ale lui O. Goga și Geo Bogza, de poezia lui Ioan Alexandru sau de pagina de roman istoric din *Geniu pustiu*, de M. Eminescu.

4. Prima teză de doctorat despre George Coșbuc. Pamfletul lui Al. Grama, „Mihailu Eminescu”, 1891, deși sconta pe o „scoatere din lectură” a poetului, cel puțin în mediul cărturăresc blăjean, n-a avut efectul așteptat. La mai puțin de trei lustri, în 1904 profesorul blăjean Al. Ciura publică o paralelă literară, teză de licență în literatura română *Eminescu și Coșbuc*, Note comparative.

Titlul lucrării lui Al Ciura, *Eminescu și Coșbuc* sugerează și o completare: destinul celor doi mari poeți a fost profund diferit la Blaj: poezia lui Eminescu a fost întâmpinată la început cu o brutală respingere prin „studiul critic” de tristă faimă, al lui Al. Grama, „Mihailu Eminescu”, Blaj, 1891, datorită pesimismului de sorginte schopenhaueriană, și, în consecință, pretensei influențe negative a versurilor eminesciene asupra junimii studioase blăjene. Coșbuc prin limpezimea clasică a versului, prin optimismul robust, prin exaltarea acelei „lupte a vieții”, prin accentele naționale ale multor poezii – convenea ideologiei dascălilor Blajului, derivată din programul Școlii Ardelene, din *Discursul de la Blaj* al lui Simion Bărnuțiu, unindu-se cu acestea prin energetismul ei național.

Iată de ce unul dintre profesorii Blajului, Emil Sabo a abordat cercetarea vieții și operei lui Coșbuc într-o teză de doctorat, ca o „completare” a tezei de licență a lui Al. Ciura. Nume mai puțin cunoscut în galeria dascălilor blăjeni, despre Emil Sabo avem puține date biografice, consemnate în dicționarul bio-bibliografic al lui Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, Editura Demiurg, 1994, din care aflăm că s-a născut la Aiton, în județul Cluj, în anul 1876. Studiile secundare și teologice le-a făcut la Blaj, iar literale și filosofia la Cluj. În anul 1901 a fost numit profesor suplinitor de istorie și geografie la Liceul și Școala Normală de

Învățători (Preparandia) din Blaj. Ca profesor de istorie a tradus în colaborare cu Silvestru Nestor, *Istoria universală* (în trei volume) de Dr. Alex. Marcki.

A fost și poet: în anul 1904 a publicat la Tipografia Seminarului din Blaj, volumul *Cântece*, iar în 1905, în numărul omagial al „Unirii” blăjene, apărut cu ocazia centenarului nașterii lui Cipariu, publică, pe prima pagină, o frumoasă odă închinată *Memoriei lui Timotei Cipariu*, din care se poate reține un vers memorabil – caracterizant: „Dascăl mare-al româniei, fala Școlilor din Blaj”, dar, poezia în întregime este vrednică să figureze într-o antologie de evocări literare despre marele învățat blăjean:

„Neam român, bătut de soarte-n triste vremuri de-ncercare
Ți-a trimis și ție ceriul bravi eroi și genii mari
Și-astăzi posteritatea se oprește cu-admirare
Dând prinos de reverință amintirii lui Cipari.

Înarmat cu a științei armă-n veci biruitoare
A ta inimă și suflet au fost muzelor sălaș
Luminat-ai mii de tineri, strălucind ca și un soare
Dascăl mare-al românimii, fala școlilor din Blaj!”

În 1904 a obținut doctoratul în literatura română și istorie cu o teză despre George Coșbuc, prima teză de doctorat despre poetul *Baladelor și idilelor*, pe când poetul trăia, nu-și încheiase opera, (în acel an va publica volumul *Cântece de vitejie*) și vor trece aproape două decenii până la a doua teză de doctorat, consacrată aceluiași poet și datorată profesoarei Constanța Marinescu-Moscu. În anul următor, 1905, se mută de la Blaj ca profesor la Școala Normală Cristurul Secuiesc, unde prin anii '39-40 a fost elev și Marin Preda, transferat de la Abrud. Nu se cunoaște anul morții sale, căci autorii amintitului dicționar de dascăli blăjeni menționează că în anul 1915 funcționa încă la preparandia din orașul secuiesc.

După obiceiul vremii (suntem înaintea de Unirea din 1918) și-a susținut teza de doctorat în limba maghiară, cu titlul: *Coșbuc Gyorgy Tanulmany – a roman irodolam tortenet Korebol*, irta Szabo Emil, Balazsfalva, 1904. Cu numai patru ani înainte, tot la Universitatea din Cluj își susținuse doctoratul un alt profesor blăjean, Ion Rațiu, cu o teză despre Andrei Mureșanu, iar cu aproape un deceniu înainte, la Budapesta se susțineau două teze de doctorat, publicate inițial tot în limba maghiară una despre Andrei Mureșanu, datorată lui Valeriu Braniște, prima teză de doctorat despre poetul *Imnului național* și o alta despre *Mihai Eminescu - Luceafărul poeziei românești*, de Elie Miron Cristea, viitorul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. (La apariția în volum a acestei teze, unii recenzenți s-au grăbit să afirme că acum apare pentru prima dată metafora –antonomază „luceafăr” în legătură cu poezia eminesciană, care de atunci a fost atât de frecvent repetată încât s-a ajuns la disoluția ei semantică; dar între poeziile Veronicăi Micle este și o odă intitulată *Lui X...* în care citim acest vers, scris cu mai bine de un deceniu înainte de monografia lui Elie Miron Cristea: „Tu Luceafăr mi-ai fost mie/ Ce în zori de ziuă luce....”

După câteva pagini introductive, monografia lui Emil Sabo cuprinde următoarele capitole: II. *Date biografice*, III. *Cântece de dragoste*, IV. *Poemele epice*, V. *Traduceri și scrieri în proză*, VI. *Originalitatea și personalitatea poetică* și VII. *Apendice*.

Este interesant că aproape în același timp, când Al. Ciura publica teza de licență *Eminescu și Coșbuc* (Blaj, 1903), o paralelă literară, teza de doctorat a lui Emil Sabo debutează tot cu aceeași asociere, constatând că de la moartea lui Mihai Eminescu până la George Coșbuc, în lirica românească nu s-au scris opere importante. Vorbind despre pesimismul

eminescian, cu ecouri probabile din studiul lui Al. Grama, Emil Sabo deplânge corul epigonilor eminescieni care „nu au fost în stare să se ridice la nivelul maestrului, de aceea s-au mulțumit cu plânsete, cu tânguieți, cu dezgustul de viață și dorința de moarte”. Parcă citim o parafrază după poezia lui Al. Vlahuță, *Unde ni sunt visătorii?*

Autorul acestei teze de doctorat folosește aceleași surse bibliografice, ca și Al. Ciura (în principal tot studiul lui Grama, *Poetul țărănimii*), câteva articole din presă semnate de D. Evolceanu, A. D. Teodor, ș.a. și evident teza de licență a colegului său blăjean.

La datele biografice sumare adaugă mențiunea că până în prezent (1904 n.n.) în literatura română nimeni nu a scris vreo „critică generală”, nimeni n-a „rezumat” întreaga sa activitate literară, nu avem o monografie corespunzătoare, care să-l aprecieze la justa valoare.

Aceste considerente au constituit și îndemnul alcătuirii tezei de doctorat.

Pentru poezia erotică găsește un titlu mai potrivit, *Cântece de dragoste* (Szerelmi dalai) gândindu-se că multe dintre idilele lui Coșbuc au devenit romane populare. Apare ca la Al. Ciura, definiția abuziv folosită „poetul țărănimii”, preluată de la Gherea, atât de simplificatoare, dar care a dominat câteva decenii exegeza coșbuciană. Majoritatea cântecelor de dragoste aparțin genului liric, - și el operează cu o antiteză – dragostea în poezia lui Coșbuc este prezentată în contrast nu cu poezia lui Eminescu, așa cum procedase Al. Ciura, ci cu urmașii, cu epigonii marelui poet. Și tot, pe urmele lui Gherea, cântecele de dragoste ale fetei – realizează un „roman de dragoste al fetei de țăran”. Acesteia încearcă autorul să-i asocieze dragostea feciorului, văzută de asemenea în desfășurare epică, pentru că, deși mai rar întâlnită, nici în aceasta nu găsim subiectivism.

În cadrul *Poemelor epice*, Emil Sabo prezintă pastelurile pe care le include greșit în acest gen literar. Uneori comentariul poeziei (la *Noapte de vară* sau *Pace*) este superficial și inadecvat. De exemplu, poezia *Pace*, dincolo de partea descriptivă are un sens religios, căci „toate elementele: stelele și luna, codrii și apele, toate vietățile, păsările călătoare și sălbăticiunile sfioase, până și uneltele de muncă ale omului, coasa și sapa – integrându-se firesc în ritmul mare al naturii – se bucură de odihna ei dumnezeiască” – va spune Ion Pillat. De altminteri, la Emil Sabo și limbajul critic și interpretarea poeziilor nu trec de un nivel didactic, care-l nemulțumește desigur, pe cititorul de azi, iar câteodată și cunoașterea poeziei românești, atunci când se încearcă o descriere sau o comparație este nesigură, imprecisă (Poezia lui Alecsandri, *Oaspeții primăverii* este citată cu același titlu, ca poezia lui Coșbuc, *Vestitorii primăverii*). Câteva filiații literare sunt adecvate și pertinent motivate. Poeziei *Nunta în codru* i se găsesc asemănări cu pastelul *Concertul în luncă* de Vasile Alecsandri și cu poemul *Călin* (*File de poveste*) de Mihai Eminescu, iar legenda – pastelul *Cicoarea* este asemănată, prin desfășurarea narațiunii legendare cu *Luceafărul* lui Eminescu. În cadrul liricii descriptive vorbește despre personificări (am văzut că și Al. Ciura găsea în utilizarea personificării asemănări între Eminescu și Coșbuc), și după ce consideră, greșit, că personificarea e o figură de stil dificilă – își însușește aprecierea lui Gherea după care „personificările sunt marca personalității artistice a lui Coșbuc”.

Cel mai amplu capitol și, cel mai bun este dedicat baladelor – pentru că – spune Emil Sabo – dacă primul poet care a scris balade istorice a fost D. Bolintineanu, „putem spune că George Coșbuc este cel care a perfecționat acest gen literar”. În loc de aprecieri critice autorul izbucnește adeseori în exclamații admirative sau simple constatări superlative: astfel baladele istorice „au un preț literar deosebit”; în altă parte spune, dezarmat, că „proza seacă a criticii” nu poate exprima frumusețea poeziei lui Coșbuc, reluând parcă un cunoscut vers al poetului comentat: „Dar ce scriu eu? Oricum să scriu/ E ne-implinit”. Combate cu argumente și exemple convingătoare opinia lui Ovid Densusianu că baladele inspirate din istoria altor popoare (*El-*

Zorab, Regina ostrogoților) sunt mai puțin realizate artistic. Mărturisirea lui Coșbuc despre proiectul unei epoei din viața poporului român îi sugerează prezentarea celor mai cunoscute balade (*Nunta Zamfirei, Moartea lui Fulger, Ideal*) în această perspectivă. *Doina*, încadrată greșit la fragmentele epice, de epopee, în fond este o odă închinată cântecului popular ce adună bogăția și varietatea de sentimente a neamului românesc, este considerată aproape cu vorbele lui Gherea și ale lui Al. Ciura „cea mai națională dintre toate operele poezilor români”.

Considerând că „dragostea de viață și optimismul sănătos” sunt cele mai importante trăsături ale poeziei lui Coșbuc, Emil Sabo are interpretări forțate atunci când ne spune că în „gazelul” (care de asemenea nu este nici baladă, nici poem epic; de altminteri încadrarea în gen și specie literară este în mod evident, partea slabă a acestei teze de doctorat), *Lupta vieții* : „Copiii nu-nțeleg ce vor / A plânge-i cumiția lor” este o ironie la adresa imitatorilor lui Eminescu.

Coșbuc este unul din marii traducători din literatura universală; a tradus din original sau prin intermediul unei limbi de circulație universală. Din acest capitol este de reținut mai ales dezaprobarea lui Hașdeu care într-un raport academic respingea traducerea *Eneidei* de la premiul Academiei. Dar capitolul traducerilor este grăbit și superficial, pentru că, dacă poemele homerice (*Iliada și Odiseea*), sau *Eneida* de Vergiliu au fost depășite de tălmăciri ulterioare, *Divina Comedie* de Dante, *Sacotala* de Calidasa, și *Antologie sanscrită* sunt până astăzi preferate versiunilor ce le-au urmat.

Un capitol concludiv este cel despre originalitatea și personalitatea poetică a lui Coșbuc. Arătând că precum Eminescu (de către un oarecare Ghiță Pop în „Convorbiri literare”) și Coșbuc a fost acuzat de către Grigore Lazu de plagiat care a vrut să arate „adevărul despre poeziile lui Coșbuc”, Emil Sabo se întreabă în ce constă personalitatea și originalitatea unui scriitor, și răspunde cu aserțiunea cunoscută a lui Titu Maiorescu – un poet nu poate fi nou și original prin temele abordate, ele fiind aceleași de la începuturile literaturii artistice (în speță ale poeziei), dar nouă trebuie să fie viziunea poetului asupra acestor teme. Cu această aserțiune i se pare că a rezolvat problema plagiatului la Coșbuc și a originalității coșbuciene și enunță un șir de superlative: „cel mai original poet de până acum”, „cel mai original poet al neamului” – pentru că, dacă H. Spencer, recomanda scriitorilor ca stilul să fie cât mai simplu posibil pentru o comunicare accesibilă, Coșbuc înfățișând „într-un limbaj natural modul de gândire, ideile și capacitatea de gândire a poporului român”, îndeplinește în mod exemplar asemenea cerință.

În fine, dacă Al. Ciura ezita în supremația celor doi poeți români (Eminescu și Coșbuc), Emil Sabo afirmă răspicat că autorul *Baladelor și idilelor* este „cel mai mare și mai talentat poet al românilor”. Și tot în chip concludiv, dar și simplificator, vede evoluția lui Coșbuc, în funcție de felul în care volumele sale (de până în 1904) se încadrează în definiția-antonomază „poetul țărănimii”.

Distinge, așadar, trei etape: Hordou-Năsăud; Cluj-Sibiu; București. Aplică și aici ca și Al. Ciura grila de interpretate sămănătoristă a opoziției sat-oraș și consideră că oglinda celor trei etape biografice este evidentă în volume: 1. *Balade și idile* (1893) – este exclusiv „poetul țărănimii”; 2. *Fire de tort* (1896) – sunt mai puține poezii inspirate din viața țărănimii; 3. *Ziarul unui Pierde-Vară* (1902) – aproape deloc nu apar poezii inspirate din viața țaranilor.

Cred că cel mai interesant și cel mai important capitol este cel final – Apendice care este o contribuție la dezvoltarea relațiilor culturale româno-maghiare. Poetul exprimă regretul precarei cunoașteri reciproce a celor două literaturi – de aceea în lucrarea sa a dat mai multe citate, și uneori a reproduș aproape integral poeziile lui Coșbuc. Unele fragmente sunt adevărate pledoarii pentru cunoașterea reciprocă a celor două literaturi și constată că e dureros, că „este

foarte mic numărul acelor scriitori care să fie preocupați ca cititorii să cunoască reciproc literatura celor două națiuni”.

În ultima vreme observă, cu satisfacție, o schimbare și „această tendință este laudabilă, pentru că literatura este locul sfânt, unde popoarele se pot întâlni, se pot cunoaște, respecta și îndrăgi, unde inspirația sfântă a artei și muzelor adoarme pasiunile, distruge limitele naționale și îndreaptă zborul spiritelor culte spre idealuri înalte.

Tocmai de aceea, datoria sfântă a scriitorilor ar fi să acționeze în acest sens cu entuziasm, iar noi suntem optimiști că nu vom rămâne doar cu începutul” (subl. n. I. B.). Pentru cititorii maghiari – spune Emil Sabo – numele lui George Coșbuc nu este total necunoscut; dintre poeții români, George Coșbuc este cel care a câștigat simpatia cititorilor maghiari. Constatând asemănări în felul de viață al românilor și maghiarilor, Emil Sabo, face o apropiere între George Coșbuc și Petofi Șandor, „o rudenie sufletească”, pentru că și în poeziile lui „se regăsește românul din Transilvania”.

Mai târziu, istoricul literar Mircea Zăciu vorbind despre „spiritul transilvan” în literatură va remarca „înrudiri foarte intime”, de la bătaia „luminilor” veacului al XVIII-lea, la viziunea etnografică, idilico-baladescă a poezilor romantici : Coșbuc, Șt. O. Iosif și Vorosmarty, Arany Ianoș.... (v. *Ca o imensă scenă Transilvania...*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, pp. 72-73).

În ultima vreme multe din poeziile sale au fost traduse în limba maghiară, și, la sfârșitul monografiei se reproduc în paralel, câteva poezii ale lui Coșbuc, în original și în maghiară, traduse de Revay Karoly: *Mama* (Anyam), *Sub patrafir* (Gyonas), *Păstorita* (Pasztor leanyko), *Toamna* (Oszszel), *La Paști* (Husvetkor), *Din copilărie* (Gyermek korombol) ș.a.

Monografia lui Emil Sabo are două merite incontestabile: în ciuda unui limbaj critic de un accentuat schematism, meritul pionieratului, fiind prima teză de doctorat despre viața și opera lui George Coșbuc și, în al doilea rând, meritul unei convingătoare pledoarii pentru cunoașterea reciprocă a literaturii române și maghiare.

5. O interesantă paralelă literară: Al. Ciura, Eminescu și Coșbuc – note comparative, Blaj, 1903.

În 1903, Al. Ciura- care avea să devină în perioada începutului de secol XX la Blaj și, după marea Unire din 1918, la Cluj - un dascăl remarcabil, își trece licența în limba și literatura română la Facultatea de Litere și Filozofie din Budapesta, cu o paralelă literară, intitulată Eminescu și Coșbuc. Astăzi e o scriere aproape uitată, exemplarele tipărite din versiunea de la Blaj, acum aproape un secol au devenit rarissime, deși scrierea interesează măcar din punctul de vedere al evoluției sau diagramei receptării lui Eminescu în Transilvania.

Scris la mai bine de un deceniu de la pamfletul' eminescian al lui Al. Grama, Mihail Eminescu, Blaj 1891 și la opt ani după prima teză de doctorat consacrată vieții și operei lui Eminescu, datorată lui Elie Cristea, studiul lui Al. Ciura venea cu o perspectivă critică nouă, aceea a „notelor comparative” (cum este și subtitlul cărții), a paralelelor literare. Nu a cunoscut studiul lui Elie Cristea, dar la broșura lui Al. Grama face referire în două rânduri, o dată contestându-i aprecierea despre originea pesimismului eminescian, a doua oară aprobându-l (și întărindu-și aprobarea cu un citat asemănător din Gherea) în convingerea că poeziile lui Eminescu vor înrâuri hotărâtor blazarea și descurajarea tineretului.

Fără să menționeze în mod special o bibliografie, din citatele și numele cuprinse în aceste „note comparative”, înțelegem că ele se bazează pe lectura atentă a poeziilor celor doi autori (Mihail Eminescu, Poezii, 1883 - Ediția Maiorescu și G. Coșbuc, Balade și idile, 1893 și Fire de tort, 1896), autorul însuși recunoscând că perspectiva asupra operei celor doi poeți este

incompletă, neluînd în considerare, pentru că nu erau apărute la data elaborării lucrării Postumele lui Eminescu și Cîntece de vitejie de George Coșbuc. La acestea se adaugă Criticele lui Titu Maiorescu, studiile de teoria artei ale lui H. Taine, monografia lui N. Petrașcu despre Mihai Eminescu și mai ales Poetul țărânimii de C. Dobrogeanu-Gherea pe care-l numește „admirabilul studiu” și căruia îi este în bună parte îndatorat.

Ideea acestei „paralele literare” i-a fost sugerată autorului de bună seamă de contextul literar al epocii: gloria postumă a lui Eminescu în continuă creștere era concurată în ultimul deceniu al veacului trecut de apariția lui Coșbuc, „un temperament poetic diametral opus” (Al. Ciura). Într-un fel, într-o altă relație literară, în funcție însă tot de Eminescu, era reeditată o situație similară din deceniul 9 al secolului al XIX-lea, când „regalitatea literară” a lui Alecsandri era contestată de admiratorii lui Eminescu. Evident că Al. Ciura care citise studiul lui Maiorescu, Poeți și critici în care sunt postulate inadvertența și imposibilitatea unui clasament literar în paralela dintre doi poeți atât de diferiți, nu-și va propune în mod expres să demonstreze supremația literară a lui Coșbuc, dar afectiv este evident că poetul Firelor de tort îi este mai apropiat și din fuga condeiului își contrazice ideile din concluzie de la finalul studiului („A fost departe de noi gândul să răspundem de-a dreptul la întrebarea: care dintre acești doi poeți e mai mare. Sunt amândoi mari: unul cu zâmbet trist de lucefăr nemuritor, simbolizând durerea sălășluită în inima și mintea clasei culte, celălalt vesel și fericit, împrăștiind în jur de sine sănătatea vieții de la țară. Alătura ne amintesc icoana împăratului diri poveste: un ochi îi râde, celălalt îi plânge” - (p. 107-108), în comentariul poeziei Mama: „Noaptea e târzie, copilele s-au culcat... numai mama stă la vatră și plânge încet. Și adoarme târziu ca să viseze de George - cel mai mare poet al românilor”) (subl. n. I.B. p.43).

Studiul este construit pe o antiteză urmărită insistent: „Două lumi deosebite stau față în față: lumea orășenească, cu aerul infect, cu scepticismul ei omorător de orice credință cu veninul eternei dureri în inimă; și viața de la țară cu aerul ei curat și sănătos cu cerul ei limpede, cu comoara ei de pierdute credințe și idealuri.” (p.11) „Broșura de față are menirea de a semnaliza deosebirea dintre acești doi mari autori, reprezentanți a două lumi deosebite” (ibid). „Vom pune alătura pe Eminescu și pe Coșbuc scoțând în relief enorma deosebire a concepției lor” (ibid).

Studiul lui Gherea despre „poetul țărânimii” este susținut de Al. Ciura cu, propria-i convingere de sorginte sămănătoristă privind opoziția morală dintre sat și oraș. De aceea, unul (adică Eminescu n.n) e poetul clasei culte și tocmai de aceea decepționat alergând după iluzii, neîndestulit cu viața, însetat după moarte - celălalt (înțelegem Coșbuc n.n) e „poetul țărânimii”, vesel și nepăsător, încrezându-se în „cel ce viețile le-a dat”, fără pretenții mari în viață și tocmai de aceea vesel și fericit.

Această antinomie va fi urmărită în primele trei capitole ale cărții (mai bine elaborate); ultimul „momentul național, tratat superficial și confuz, ne face să credem că autorul se grăbea să-și încheie această teză necesară pentru obținerea licenței în literatura română.

Primul capitol își propune să contureze „individualitatea poetică” a lui Eminescu și Coșbuc. Reducând în mod exagerat trăsăturile portretelor literare ale celor doi poeți. Ciura spune că Eminescu este pesimist (ca un fel de faculte maitresse), iar Coșbuc optimist. Analizând cauzele pesimismului eminescian, autorului i se par neconcludente cele care vorbesc de natura organică, ereditară a bolii sau de influența lui Schopenhauer. (Înainte de Liviu Rusu, din studiul Eminescu și Schopenhauer, E.P.L. 1968, profesorul blăjean spunea că influența filozofului german asupra lui Eminescu nu poate fi negată, dar nici nu trebuie absolutizată). Este mai degrabă de acord cu Gherea care susținea că în fond Eminescu a fost un optimist, dar influența

mediului social, spulberarea iluziilor au favorizat o concepție pesimistă, adâncită de viața urbană și de ateismul poetului.

Ultima observație afirmată asertoric - Eminescu a fost ateu ! - este de asemenea exagerată, antologii și studii temeinice din ultima vreme probând prezența elementului religios în universul operei eminesciene. Coșbuc este optimist pentru că este poetul vieții de la țară, pentru că și-a însușit concepția creștină a țăranului român despre existență. Pesimismul eminescian - crede și Al. Ciura, ca și înaintașul său blăjean, Al. Grama - poate avea un efect dezastruos asupra tineretului, aducând în sprijinul supoziției sale o apreciere a lui C. D. Gherea: „Ne e teamă de mulțimea de tineri slabi de fire, care și așa n-au destulă putere de împotrăvire în fața unei vieți, în care se cere putere și statornicie bărbătească și ideal înalt vor fi dezarmați prin plângerile tânguioase ale poetului, prin retragerea lui din luptă” (I. Gherea, Studii critice, București, 1890, p. 130).

Analiza poeziei de dragoste îi oferă autorului relevarea altei antinomii: la Eminescu femeia este idealizată (idee preluată din studiul lui Maiorescu în care comparându-l pe autorul Florii albastre cu Leopardi spunea că la fel cum poetul italian în *Aspasia*, Eminescu vede în femeia „copia imperfectă a unui prototip irealizabil”, iar dragostea este evident „un lung prilej pentru durere”; în altă parte citându-l pe Vlahuță consideră că pentru Eminescu femeia este „un pretext de gânduri frumoase”, prea frumoase, făcând din ea o „donna angelicata”, o madonă. La Coșbuc, femeia nu are nevoie să fie idealizată, pentru că ea trăiește într-un mediu natural și sănătos al vieții de la țară, nu unul fals și corupt precum cel urban. Ea trăiește cu naturalețe sentimentul de dragoste. Arătând că Gherea a urmat evoluția sentimentului erotic (de la idila *La oglindă* până la elegia *Fata morarului*) vorbind de un veritabil roman de dragoste și preluând această observație a criticului de la „Contemporanul”, Ciura va analiza sentimentul erotic al flăcăului din poezia lui Coșbuc de la idila *Vântul* până la *Spinul*. A doua temă importantă în creația celor doi poeți este natura: „Iubirea și admirarea naturii este punctul de apropiere al celor doi poeți atât de îndepărtați în concepția lor asupra vieții și asupra iubirii”. Singura apropiere pe care o relevă Al. Ciura este aceea că natura se comportă la ambii poeți antropomorfic, dovadă frecvența personificărilor, și că este zugrăvită în funcție de starea sufletească a îndrăgostiților sau a eroilor lirici.

O notă originală a cărții lui Al. Ciura din aceste pagini este apropierea poeziei descriptive a lui Coșbuc de mitologia greacă (*Prahova*, din pastelul cu același titlu este o naiadă din mitologia elină; Seara este de asemenea un tip, mitologic, o plăsmuire originală a poetului, căci mitologia elină știe, ce e drept, de zeița Nyx - noaptea, dar nu cunoaște o *Espera*, o personificare distinctă a serii. Seara e o fată îndrăgostită de soare, de „Phoebus Apollon”, p 92) - observații ce vor fi adâncite de D. Păcurariu în capitolul referitor la Coșbuc din studiul *Clasicismul românesc*, Editura Minerva, Buc., 1972.

Cel mai slab capitol al acestei paralele literare este Momentul național, care debutează cu o observație surprinzătoare, derutantă: „*Curios cum cei doi mari poeți ai noștri sunt așa de puțin naționaliști în versurile lor*”(p.97). Cum, când N. Iorga a vorbit despre poezia lui Coșbuc ca despre o carte de istorie poetică a neamului românesc, iar în 1895 Elie Cristea în pomenita teză de doctorat vorbea despre naționalismul poetului, iar D. Murărașu va consacra un amplu studiu numai naționalismului lui Eminescu? Chiar dacă în continuare, Ciura își ia precauția nuanțării semantice a termenilor („subliniem naționaliști să nu se cetească naționali, căci Coșbuc mai ales e național din creștet până-n tălpi” p.97),.

Interpretarea rămâne confuză și contradictorie. Căci el vorbește în continuare de Scrisoarea III și Doina spunând că „Într-adevăr această poezie e de ajuns să-l ridice deasupra

naționalismului lui Alecsandri și Mureșanu” (p.105) sau că „acei ce trag la îndoială naționalismul lui Eminescu n-au decât să citească articole pe când era redactor la Timpul”; confuzia între național și naționalist (cu sensul de iubitor de națiune, patriot) este evidentă atunci când vorbind despre Scrisoarea III și despre celebrul răspuns al voievodului român la trufia sultanului – „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul” - considera că este „cel mai național vers ce s-a scris în literatura noastră” (p.100). Deducem din celelalte pagini că lui Eminescu îi repugna naționalismul (noi zicem, patriotismul festiv), că nu a vrut și nu „putea să fie un „odist” (spune Ciura), adică unul care dedică ode puternicilor zilei și evenimentelor politice contemporane. Iar Coșbuc, văzut ca același „*poet al țărănimii*”, nu poate fi scriitor de fraze patriotice, fiindcă pentru omul din popor naționalismul (patriotismul) este ceva organic, subînțeles, neavând trebuință să fie clamat pretutindeni, pentru el dragostea de „*limbă*, de străbuni și de obicei”, este ceva firesc, natural.

Nu prin acest studiu va fi menționat Al. Ciura în istoriile literare, ci prin prozele sale inspirate din viața băieșilor din Munții Apuseni și prin publicistica sa din coloanele „*Luceafărului*” budapestan și ale „*Unirii*” blăjene. Parte din acestea au fost și reeditate; paralela literară „*Eminescu și Coșbuc*” se înscrie în seria vechilor pagini blăjene despre Eminescu, aducând în exegeza celor doi mari poeți români, pentru prima dată, perspectiva „notelor comparative” extinse în temele fundamentale ale universului lor liric.

6. Oda închinată lui T. Cipariu de G. Coșbuc și oda închinată de M. Eminescu lui Aron Pumnul

Propriu vorbind, ambele poezii sunt elegii funebre, pentru că deplâng moartea unor personalități ale culturii române. Dar pentru că acest regret este însoțit de elogiul vieții lor, al trudei lor cărturărești ele sunt și ode, sau în limbaj omiletic, panegirice. Sunt închinare unor mari dascăli ai Blajului, Timotei Cipariu și Aron Pumnul – din cea de-a doua generație a Școlii Ardelene, generația pașoptistă blăjeană. Aron Pumnul a fost și îndrumătorul și gazda gimnazistului Eminovici [Eminescu] la Cernăuți, și în 1866 deplânge moartea celui pe care l-a considerat apostolul deșteptării naționale în Bucovina. Sunt poezii de tinerețe: Eminescu avea 16 ani și publică elegia sa în broșura *Lăcrimioarele învățăceilor de-n Cernăuți la mormântul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul*; Coșbuc avea 21 de ani, era de un an redactor la revista „Tribuna” din Sibiu, de sub redacția lui Ioan Slavici, unde a și fost publicată la puțină vreme după moartea lui Cipariu – în nr. 191 (din 6 sept.1887), (Cipariu a trecut la cele veșnice în 3 septembrie 1887) și a fost reprodusă în câteva ziare și reviste din Transilvania: „Școala și familia” (Brașov), nr.11, 13 sept. 1887, „Foaia bisericească și scolastică”, Blaj, nr. 2, 15 oct.1887, „Revista ilustrată” (Reteag), nr. 5 și 6, mai și iunie 1891, reluată apoi la centenarul nașterii lui Cipariu – în „Semănătorul” (București), nr. 25, 19 iunie 1905, și „Unirea” (Blaj), nr. 25, 24 iunie 1905 – număr omagial – închinat în întregime centenarului nașterii lui Timotei Cipariu și reprodusă apoi în multe din edițiile poeziilor lui Coșbuc. Poezia lui Eminescu, a rămas în paginile acelei broșuri omagiale. Ea împrumută titlul de la aceasta, prescurtându-l *La mormântul lui Aron Pumnul*.

Dacă între panegiricele lirice închinare lui Aron Pumnul, oda lui Eminescu este singulară, odele închinare lui Cipariu sunt relativ multe, cap de serie fiind poezia lui Coșbuc, urmată de poezii semnate de la poeți contemporani cu „părintele filologiei românești” până la contemporanii noștri: Emil Sabo, Ioan Pompiliu, Valeriu Nițu, Ion Brad, Petru Anghel, Ion Mărgineanu, Dumitru Mălin.

Potrivit mărturiilor contemporane Eminescu era foarte apropiat al profesorului Pumnul; fie că i-a fost profesor la clasă cum susține colegul și prietenul lui Eminescu, Teodor Stefanelli, fie

că i-a fost numai îndrumător, găzduit fiind o vreme în casa lui Pumnul, cum susține I. G. Sbiera. Coșbuc nu l-a cunoscut *personal* pe Timotei Cipariu, dar cunoștea meritele sale științifice, culturale și naționale de la liceul din Năsăud și apoi din prelegerile profesorului Grigore Silași de la Universitatea din Cluj.

Coșbuc împrumută titlul dintr-un celebru adagiu horatian: „Non omnis moriar, multaque pars mei vitabit Libitinam” (lat. „Nu voi muri pe de-a-ntregul, ci o bună parte din mine va trăi dincolo de moarte”, *Carminum*, III, 30). Dar subtitlul este identic cu titlul poeziei eminesciene: *La mormântul lui Timotei Cipariu*.

Oda lui Coșbuc debutează cu sugestia motivului literar: „fortuna labilis” – soarta alunecoasă, nestatornică; cetățile falnice din antica Eladă s-au năruit, trăiesc numai prin „amintirea condeiului istoric”. De acum se configurează o antiteză: „Nu murii (zidurile, cetățile) țin pe-o gintă...” (ci – subînțeles), „Bărbații numai poartă putere și dovadă... înving prin mintea lor”. Cel de-al doilea termen al antitezei poate fi o reminiscență din *Răsunetul* lui Andrei Mureșanu, (poet știut și prețuit de George Coșbuc), poezie care, publicată inițial în „Foaie pentru inimă și literatură” (Brașov), nr.25, din 21 iunie 1848, în strofa a doua cuprinde versurile: „Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume/ Triumfător de *popoli* (lat. - popoare), un nume de Traian” , - spre deosebire de forma din edițiile succesive: *Triumfător în lupte* - .

Strofa a IV-a reia ideea titlului horatian, prin emistihul specific organizării strofice coșbuciene. Asemenea bărbați „mor deplânși de-o gintă și chiar să moară-n chinuri,/ *Nicicând nu mor întregi*(subl. n.).

Un asemenea bărbat a fost Timotei Cipariu și urmează versuri de caracterizare a însemnătății sale mai ales prin studierea limbii noastre, a caracterului ei latin, - „ca întregi să ne redeie și iar să ne renască/ Prin grai de la Quirin (lat. - Roma).

Secvența evocatoare lasă locul alteia, ce înfățișează doliul națiunii, cu imagini întunecate și hiperbolice: răsună tonuri lugubre în tot cuprinsul „unde un grai găsești și-un port”, unde se varsă „lacrimi șipot”, iar la „groapă gem flamuri cernite”. După acest cumul de imagini ale doliului urmează două exclamații dureroase, explicative: „Bărbatul/ Națiunii doarme mort!” și „Cipari de-acuma nu-i! Exclamații care pregătesc interogația retorică următoare cu accente polemice: „E mort Cipari ? Voi spuneți că-i mort?” și infirmată printr-o categorică negație: „Nu-i mort!”, potențată de eternizarea recunoștinței unui neam întreg: „Trei scânduri și-o glie nu pot s-ascundă,/ Pe-un om iubit de-o lume, pe-un om de fapte mari!/ Un neam întreg, ce plânge, stă gata să răspundă/ Că-n veac va recunoaște cu-o inimă profundă/ Pe marele Cipari!”

Poezia lui Eminescu debutează cu o adresare directă, personificatoare: „Îmbracă-te în doliu, frumoasa Bucovină”, cu motivație asemănătoare celei din elegia lui Coșbuc realizată printr-un șir de metafore: - din pleiada marilor bărbați ai Bucovinei s-a stins – „un luceafăr, o lumină, o dalbă stea”. Și imaginea doliului e asemănătoare – jalea clopotelor ce vuieste în cadență, și Pumnul este „geniul mare” al deșteptării Bucovinei, care merge pe calea nemuririi. Mai mult decât în oda lui Coșbuc sunt folosite repetițiile: „Te-ai dus, te-ai dus din lume...”; „Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,/ Te plânge-n tânguire și locul tău natal”. Poezii de tinerețe – ele au un vocabular poetic, la care în mare parte poezii vor renunța, prin fireasca evoluție a limbii literare: la Coșbuc – latinismele – ce amintesc de poezia lui Andrei Mureșanu: mur-zid, lamură- partea cea mai bună, cea mai curată, cea mai aleasă; a fânge, a finge-a modela, a plâsmui; Quirin-Roma; la Eminescu epitete adjectivale sau adverbiale: pleiada auroasă, vibrândă jale, cânturi răsunânde, forme verbale ce nu se mai folosesc: ce-ntoană (pentru ce-intoniază), o urmă (pentru o urmează).

Ambii poeți folosesc în aceste poezii de tinerețe – expresii poetice mitologice – la Coșbuc: „Bărbați superbi cari poartă menirile Aurorii – zeița zorilor, care, cu degetele-i trandafirii, deschidea Soarelui porțile răsăritului; bărbați aleși ai națiunii „fură foc din cer” – sugerând comparația cu Prometeu. La Coșbuc în poezia de tinerețe această trăsătură stilistică se explică prin amintita audiere a cursurilor de folcloristică ale lui Grigore Silași. La Eminescu – doliul Bucovinei este exprimat „prin cipurul verde ce-i încinge fruntea – cipurul sau chiparosul (poetic) – fiind la vechii greci un simbol al doliului; drumul lui Pumnul spre veșnicie este în „Eliseu” (sau Câmpiile Elizee) – locașul eroilor și al oamenilor virtuoși, după moartea lor. „Nu trebuie să ne mirăm – scrie D. Murărașu – că-n această poezie de tinerețe Eminescu folosește și expresia antică. Avea cunoștințe elementare de mitologie și cultură clasică. În *Lepturariu*, vol. I, din 1862, putuse să citească paginile de mitologie greco-latină ale lui Damaschin Bojincă.”

La lecțiile de istoria Greciei antice, profesorul de la gimnaziul din Cernăuți, adeseori îl invita pe Eminescu să „povestească lucruri de acestea, ascultându-l ceilalți elevi cu mare atențiune” (v. M. Eminescu, *Poezii*, I. Ediție critică de D. Murărașu, Editura Minerva, București, 1982, p. 271).

Trăsătura comună dominantă a acestor elegii funebre este, dincolo de nota stilistică specifică acestor specii literare, admirația pentru marile personalități ale culturii și literaturii române. Cei doi poeți, atât de diferiți, se întâlnesc în glorificarea a doi mari dascăli ai Blajului.

ION BUZAȘI

*Bustul poetului și-a găsit, în sfârșit, liniștea.
De la Direcția pentru Cultură, la Sinagogă, Biblioteca
Județenă a ajuns în satul natal. Ce statuie îi va lua locul
la Bibliotecă ? Unde va ajunge bustul lui Decebal
înlocuit de Coșbuc ?*

Răsunetul, Vin, 05/11/2018 - 11:53

Bustul lui George Coșbuc și-a găsit, în sfârșit, “liniștea” și un loc binemeritat, la comemorarea a 100 de ani de la trecerea în veșnicie a poetului.

Lucrarea, realizată din tablă de G. Pîrvan într-o manieră modern, are o poveste inedită. Pentru început s-a aflat în fața Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național, în grădina fostei case a lui Ceaușescu, cum cunosc bistrițenii. Odată cu revindicarea, bustul a rămas într-curte privată. După câțiva ani, George Coșbuc a ajuns într-un spațiu public, în fața la Sinagogă, și aici

a
o
o

însă provizoriu, lângă un perete. Oricum o opțiune mult mai bună decât prima. După mult timp, în așteptare, maestrul George Coșbuc, patronul spiritual al Bibliotecii Județene, a ajuns în curtea instituției ce îi poartă numele. Însă zilele trecute a părăsit și acest loc și s-a reinters acasă, în satul natal Hordou. Directorul Ioan Pinteș a spus la întâlnirea de la Consiliul Județean că în curtea Bibliotecii va fi amplasată o statuie a poetului George Coșbuc. Dezvelirea bustului poetului în satul natal s-a făcut cu participarea mitropolitului Andrei. După cum ne declară viceprimarul Alin Demian, bustul regelui dacilor -Decebal, amplasat până acum în curtea Primăriei, pe locul căruia va trona George Coșbuc, va fi amplasat, într-o altă locație vizibilă, în curtea școlii sau în parcul ce va duce spre Moara lui George Coșbuc. Bustul a fost donat de dr. Traian Gheorghe Dascăl.

100 de ani de România: Tribuna promovează cultura română în Italia!

Evenimentul a fost consemnat de „Corriere Della Sera”, din 25 aprilie 2018!
Mesagerul, Mar, 05/08/2018 - 09:49

În contextul sărbătoririi Centenarului României, înscriindu-se în seria activităților pe care Revista Tribuna le organizează în acest an, recent o delegație a instituției de cultură clujene a participat la o serie de întâlniri cu scriitori și oameni de cultură din Italia, la invitația Asociației culturale Gruppo 90-Arte Poesia din Padova, Italia, în colaborare cu Biblioteca Civica di Abano Terme. Gândite în vederea susținerii și îmbunătățirii relațiilor culturale dintre cele două țări, a promovării literaturii și în special a poeziei românești în peninsula, precum și a traducerilor de poezie italiană în limba română și viceversa, întâlnirile au avut loc în perioada 23 - 27 aprilie 2018, cu prezența tuturor celor invitați de către organizatori, respectiv: Vákár István, vicepreședinte al Consiliului Județean Cluj, Dr. Mircea Arman, manager al Revistei de cultură Tribună, Ani Bradea, redactor și Prof. univ. dr. Ștefan Damian, colaborator al revistei Tribuna.

Primul eveniment programat a fost cel din 23 aprilie 2018, la Biblioteca Civica di Abano Terme, unde, alături de delegația românească și un public numeros, au mai participat prof. Dan Octavian Cepraga, profesor asociat la Universitatea din Padova, și scriitorul italian Alessandro Cabianca. Dl. Vákár István a adresat audienței, în numele Instituției pe care a reprezentat-o, un discurs de salut.

Au conferențiat: Mircea Arman și Dan Octavian Cepraga.

Filosoful Mircea Arman a insistat în expunerea sa pe importanța promovării culturii românești în afara arealului său geografic, acesta fiind unul dintre obiectivele principale ale programului său de management, Revista Tribuna având până acum, sub conducerea sa, mai multe ieșiri în străinătate, stabilind relații culturale în țări precum Franța, Italia, sau Ungaria.

Mircea Arman a vorbit de asemenea despre interferența celor două culturi, română și italiană, precum și despre importanța dezvoltării dialogului intercultural. Au fost publicate în Revista Tribuna creațiile mai multor scriitori italieni, a mai arătat managerul revistei, iar la Editura Tribuna au apărut volumele Canti orfice – Cântece orfice, ediție bilingvă, 2016, traducere în limba italiană de Ștefan Damian și Poemi dal muro, de Ani Bradea, apărut în 2017, traducerea aparținând, de asemenea, lui Ștefan Damian.

Prof. Dan Octavian Cepraga a vorbit despre influența literaturii italiene asupra literaturii române moderne, evocând în context personalitatea lui Gheorghe Asachi. Experiența italianistică l-a influențat pe acesta în compunerea unor poeme, originale sau imitații, care au deschis un drum nou în poezia românească a epocii, a mai spus prof. Cepraga.

Au susținut recitaluri poetice Ani Bradea și Ștefan Damian, precum și alți poeți și actori de limbă italiană. Moderatorul întâlnirii a fost scriitorul Alessandro Cabianna.

În data de 26 aprilie 2018, la Casetta del Parco Piacentino, Padova, a avut loc întâlnirea cu membrii Asociației Gruppo90-Arte Poesia, cu cei care fac parte din Gruppo Teatrale DADA și Associazione culturale SERENDO, alți poeți și scriitori din regiunea Padova. Dl. Vákár István, vicepreședinte al Consiliului Județean Cluj, a ținut și de această dată un discurs pentru cei prezenți, apreciind efortul pe care aceștia l-au făcut, de a-i primi pe reprezentanții revistei într-un cadru decorat cu motive românești, dar și pentru prezența într-un număr atât de mare la eveniment. Managerul Tribunei a vorbit și cu această ocazie despre apropierea celor două culturi, română și italiană, dar și despre poezie ca „adevăr și autenticitate”, temă care a constituit cercetare doctorală a filosofului Mircea Arman. A urmat recitalul poezilor, la care au participat Ani Bradea, Ștefan Damian, Alessandro Cabianna, Serena Piccoli, precum și mulți alți prezenți. Discuțiile pe marginea lecturilor au fost numeroase și interactive. Traducerea a fost asigurată de Ștefan Damian.

Tot în această perioadă, membrii delegației clujene au fost invitații Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția.

S-a înregistrat, astfel, un nou succes al Revistei Tribuna, care, sărbătorind o sută de ani de România, s-a dovedit a fi un excelent ambasador al culturii românești în străinătate. A fost, de asemenea, o călătorie cu multiple beneficii pentru ambele culturi.

*Scriitorii
bistrițeni*

de la

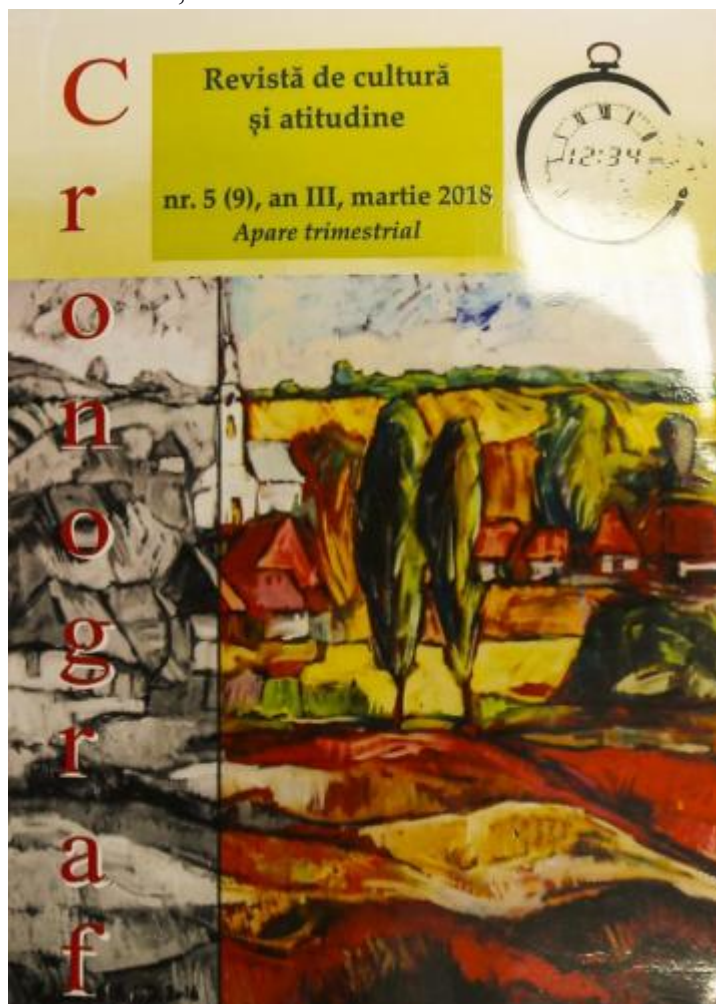
„Conexiuni”, în revista de cultură „Cronograf” din Satu Mare

Alexandru Cristian Miloș, Răsunetul, Mar, 03/27/2018

Revista de cultură și atitudine „Cronograf”, apare trimestrial la Satu Mare sub egida Consiliului Județean Satu Mare și a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare.

Redactor șef este Robert Laszlo, secretar de redacție – Loredana Știrbu, iar redactori – Felician Pop, Vasile Constantin Mestecanu, Cornelia Bălan Pop.

Un număr bogat tematic și dens artistic, cultural și literar. Dintre scriitorii bistrițeni, membri de la Societatea „Conexiuni” de la Palatul Culturii din Bistrița sunt prezenți cu poezii, interviu, proză, eseu, recenzii: Dorel Cosma, Menuț Maximilian, Al.C. Miloș, Zorin Diaconescu, Mirela Orban, Al. Uiuu.

Editorial intitulat „Totuși, Bistrița” este semnat de Felician Pop – după prezența la Bistrița, la „Conexiuni” în luna februarie a scriitorilor din Satu Mare de la revista „Cronograf”.

În 2017 și scriitorii de la „Conexiuni” au fost prezenți la Satu Mare la întâlnirea cu scriitorii de aici. În revista „Cronograf”, numărul din martie 2018, mai sunt prezenți: Robert Laszlo (poezie, Satu Mare), Adriana Ungureanu (proză, Timișoara), Al. Laszlo (eseu, Cluj-Napoca), Patricia Lidia (Timișoara), Ioan Petcu Gârda (Cluj-Napoca), Aurel Țeț (Satu Mare), Veronica Pavel Lerner (Canada), Corina Petrescu (Satu Mare), George Negrea (Baia Mare), Radu Zăgreanu (Dej), prof.dr. Constantin Miu (Mediaș), Veronica Bălaj (Timișoara), Lucia Cosmin Vlad (Cluj-Napoca), Ioan Suci (Baia Mare). Picturile din acest număr aparțin artistului plastic Kovacs Emil Lajos. Revista „Cronograf” din Satu Mare are un parcurs ascensional, alături și de revista „Conexiuni literare” de la

Bistrița, ce este consemnată în publicația sătmăreană „Cronograful” din Satu Mare înregistrează pulsul culturii și literaturii din Transilvania și din țară.

Recezii și cronici literare

Maxim MORARIU, Lirismul, între cotidian și spiritualitate

Recenzie la: Menuț Maximinian, *Crucea nopții*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018.

Sub presiunea evoluției galopante a tendințelor, dar și a preferințelor publicului devorator de literatură, lirismul contemporan a evoluat și a încercat să se racordeze spațiului internațional. Uneori, acest fapt a generat apariția unor creații poetice anemice, fără mesaj și consistență, ce frapează mai degrabă prin artificialul construcției, decât prin savoarea conținutului sau profunzimea mesajului.

Nu este însă și cazul scriitorului bistrițean Menuț Maximinian. Scriitor cunoscut în peisajul local și cel național și nu numai, el este deja autorul unor valoroase volume de cronici, reportaje, jurnale de călătorie, proze scurte, dar și poeme. Cea mai recentă lucrare a sa, intitulată *Crucea nopții*, confirmă nu doar talentul său poetic, care era deja de multă vreme o certitudine, ci faptul că acesta a fost fructificat prin muncă intensă, tresăririle inspirației fiind frumos înmănușate în paginile unui volum de o mare bogăție și diversitate stilistică și de mesaj. Calitatea conținutului său este girată atât de cunoscutul critic literar și filolog Constantin Cubleşan, cât și de către scriitorul Andrei Moldovan, care prefațează și postfațează întreg demersul.

Cel dintâi remarcă frumoasa alternanță dintre tradiție și lumea satului nășăudean, din care se originează Menuț Maximinian, și care constituie motivul multora dintre texte, și modernitatea creației, care caracterizează structura și stilul, arătând că:

"Modernitatea unei astfel de creații se impune de la sine, poetul demonstrându-o cu evidență printr-o scriitură suplă, mereu sugestivă, în imaginarul cultivat cu dezinvoltura trăirilor sincere și plene. Menuț Maximinian e o voce distinctă în ansamblul generației sale tinere, volumul de față înlesnind cititorului descoperirea unui temperament delicat, din stirpea celor care pot să jubileze, trăindu-și viața prin poezie" (p. 6).

Mult mai atent la chestiunile de detaliu și elementele structurale, postfațatorul Andrei Moldovan realizează o încadrare a textelor cuprinse în *Crucea nopții* în întreaga poetică a scriitorului, reliefând motivații și influențe stilistice și arătând modul în care, în creuzetul inspirației, acestea se metamorfozează, căpătând forme noi, sublime. El ține să sublinieze faptul că: "întregul univers poetic al lui Menuț Maximinian amintește de povestea blagiană a florarului și a risipei sale" (p. 75).

Toate aceste cuvinte și aprecieri nu reprezintă însă decât o exhortație înspre lectura textelor evocate. Mustind de metafore și personificări, ele sunt totodată străbătute de o stare de tensiune care, în momentul în care cititorul poposește asupra lor, i se transmite acestuia dinspre poet. Uneori, incertitudinea e cea care definește cel mai bine o creație "maximiniană". Așa se întâmplă, de exemplu, în "*E vremea leandrilor*":

"Pontonul lacului
Așteaptă speranțele risipite în eter
Doar păsările spin mai cântă
Cu glasul amorțit

E vremea leandrilor

Timp
Împins de vâsle în larg
E vremea leandrilor" (p. 22).

Versul refren ce dă o oarecare notă de simetrie, însă nu așa cum se întâmplă în prozodia clasică, reprezintă cu certitudine aici un artificiu stilistic ce contribuie la crearea unei atmosfere ce-l transpune pe cititor înspre romantism. E încurajat în acest sens și de prezența unor motive precum păsările, personificate, după procedee deja îndătinat. Toate împreună crează atmosfera de pastel. Accentul nu cade însă pe aspectele descriptive, în ciuda măiestriei cu care se insinuează acestea în poem și a efortului investit în ele, ci pe modul în care, întregul peisaj poetic poate să-i sugereze celui ce se apleacă asupra lucrării, starea de melancolie. Una indefinită însă, al cărui motiv se poate plia pe starea și dorințele celui care-i savurează opera.

La fel de frumoase și de bine stilizate sunt și celelalte poeme ale lui Menuț Maximilian. Un element caracteristic al liricii lui îl reprezintă cu certitudine matematicizarea metaforei. Poetul înțelege că frumusețea unui text poetic stă tocmai în bogăția tainelor lui și se folosește inclusiv de refrane meditative pentru a se lansa în afirmații de-a dreptul abisale:

"Dacă ochii ar fi inimă
Să aleagă un om bun
Iar inima ochi
Să vadă frumosul

Dacă omul ar fi înger
Să pășească pe calea dreaptă
Iar îngerul pui de om
Să guste păcatul

Dacă florile și-ar ști parfumul
Și cucul ar cânta pe note..." (*Ipoteze*, p. 23).

În poezia lui, filonul mistic este și el prezent, într-o manieră diferită însă de cea a majorității predecesorilor săi. Poemul *Numele* este de-a dreptul exemplar în acest sens:

"Mi-am scris numele
Pe crucea din copac
Semn al biruinței

Gusta-va Eva din fructul oprit
Va da de numele meu

Și iarba va striga Înviere" (p. 32).

Teologii sunt invitați să dialogheze, lecturând acest poem, pe teme de antropologie, hristologie sau soteriologie, îndrăgostiții să vadă chipul iubitei și suferința dragostei în tresăltările lui, toate fiind adevărate "prizoniere" ale lui, în vreme ce filosofii sau filologii vor găsi și ei, cu certitudine lucruri interesante de discutat pornind de la acest fapt.

Asemenea lucruri, dar și altele, cel puțin la fel de interesante, "a născut" Menuț Maximinian în paginile lucrării lui. Despre celelalte nu vom vorbi însă aici. Ele se cer descoperite de fiecare suflet în parte, fiindu-i parcă adresate în mod special. Pentru ele, popasul poetic al fiecărui cititor este justificat. Ar fi de bună seamă, justificat și în lipsa lor, căci chiar și pentru puținele chestiuni pe care le-am evidențiat aici, volumul este o perlă valoroasă a tezaurului literaturii române contemporane.

Maxim Morariu

Menuț Maximinian, Dracula, mai bârgăuan

Universitatea Babeș Bolyai a organizat în Aula Magna a Extensiei Bistrița lansarea romanului „Dracula. Începutul”, de John Grimo (Ioan Bîca).

Profesorul Ioan Bîca a publicat de-a lungul timpului o serie de lucrări de specialitate, care vorbesc despre frumusețile județului Bistrița-Năsăud, cu încărcătură geografică, istorică și culturală, dar și alte locuri din țară și chiar din lume. Este șef de lucrări de doctorat la Facultatea de Geografie a Universității Babeș-Bolyai, din Cluj-Napoca, pe lângă activitatea didactică și de cercetare fiind și realizator de emisiuni. Bârgăuan prin origini, Ioan Bîca propune prin romanul de față un model inedit de promovare turistică a meleagurilor deosebit de pitorești din Pasul Bârgăului, locul unde se desfășoară o parte a romanului Dracula, scris de Bram Stoker.

Cuvântul de început a aparținut conf univ. Dr. Mircea Mureșianu, directorul Extensiei universitare Bistrița, care a vorbit despre colegul Ioan Bîca și despre modul în care acesta cunoaște în amănunțime geografia județului nostru, dar în același timp este și un bun scriitor, fapt dovedit prin apariția acestui volum.

Se împlinesc 120 de ani de la editarea, în 1897, a romanului „Dracula”, sub semnătura lui Bram Stoker. Pentru scrierea acestuia, s-a documentat șapte ani în ceea ce privește folclorul și poveștile despre vampiri, însă nu a fost niciodată prezent pe aceste meleaguri, conturând un portret al tradițiilor săsești, și nu a țăranului român.

Ioan Bîca s-a născut în tradițiile bârgăuane, astfel încât, în cartea lui, descoperim bârgăuanul neaoș, dar și sursele istorice, legendele și miturile ce întregesc frumusețea acestor ținuturi.

Descrierea lui Vlad din anul morții, 1477, iar mai apoi transformarea lui într-un personaj legendar, fără suflet și fără umbră, ne fac să ne întâlnim cu un Dracula mai bârgăuan, mai uman, după cum însuși autorul afirmă. „Voi bântui prin negura veacurilor veșnic pustiu, dar nu singur, pentru că voi avea

de partea mea necuvântătoarele pământului, ploaia și vântul, spaima și disperarea, lumina nevăzută și noaptea nenăscută”, spune Dracula.

Descoperim veleitățile de scriitor în fraze precum „Câțiva corbi croncăneau într-o pădure din apropiere, iar zăngănitul armelor părea că sfidează ritmul firesc al secundelor” (p.14) . pentru că mulți dintre noi nu cunoaștem povestea lui Vlad al III-lea, zis Țepeș sau Dracula, nepotul domnitorului Mircea cel Bătrân, voievod al Țării Românești, ce și-a găsit moartea în apropierea Bucureștilor, scriitorul îi conturează un portret în care ne întâlnim și cu trădarea de frate, vorbind aici de Radu cel Frumos, dar și cu un dialog epistolar între Ștefan cel Mare și Matei Corvin, domnitorul Moldovei, cerându-i majestății sale să-l elibereze din temniță pe Vlad.

Merită pus accentul pe momentul despărțirii sufletului de trup, unul foarte important în credința strămoșească, aici căpătând alte conotații. „Deși trupul meu a fost împuns de sulițele osmalâilor, iar capul mi-a fost îndepărtat de trup, se pare că nu am murit ci m-am transformat în uimitor, într-un personaj legendar, fără suflet și fără umbră, condamnat să trăiască la hotarul dintre lumină și întuneric, dintre zi și noapte, dintre realitate și închipuire” (p.8), spune Dracula, completând „am fost un om curajos, hotărât și sincer, am urât lenea, hoția și viclenia. Cei fără de moarte trec dintr-un timp în alt timp, dintr-un trup de pământ efemer într-un trup eteric veșnic” (p.17).

În cartea lui John Grimo întâlnim legendele locului, amintind aici cloșca cu pui de aur, plugul, carul cu boi, soldații, toate din aur, ascunse ca adevărate comori într-o grotă de primii locuitori ai acestor țărmuri, dacii. Aurul este considerat în tradiția noastră cea mai de preț comoară, însă la care dacă tânjești pot să ți se întâmple fel de fel de lucruri rele. Și în acest caz, în jurul comorilor îngropate bântuind o armată de duhuri. „Formată din păcurari, cu bărbi mari și cuțitoaie, cu pieptare de lână și brâie din piele de bou, groasă, cu cămăși de zale uneori care zăngăne”, (p.22).

Interesant este faptul că, dacă în tradiția noastră, în anumite cazuri, bătrânețea este transformată în tinerețe, dacă tânjești să intri în această grotă, tânăr fiind, vei ieși bătrân, iar dacă povestești ce ai văzut acolo, mori. „Pentru a intra în această grotă ar trebui ca șapte episcopi și un patriarh să facă rugăciuni și să moară la rândul lor pentru a se putea coborî în adâncuri” (p.22).

Această zicală este prezentă în cultura populară „șapte popi și protopopi îți trebuie ca să te dezlege”.

Faptul că Dracula din această carte este mai uman o descoperim și prin zicerea „Mergi cu sănătate, omule, și ai grijă de fiarele nopții” (p.25), dar și în faptul că nicăieri nu întâlnim în această carte scene sângeroase. Inclusiv la răpirea zânelor scenele sunt unele suave, acestea ajungând să trăiască în plăceri alături de conte.

De altfel, poveștile cu zâne din această zonă, la fel ca și legendele legate de comori, sunt prezente și azi în viața bărgăuanilor.

Cartea lui Ioan Bâca ne amintește și de filmul „Hotel Transilvania”, mult gustat de tineri, întâlnind, la Ferma lui Peter, căpcăuni, vârcolaci, zombi și alte arătări ale pământului. Interesant este modul în care Dracula își caută

loc de castel, dacă în tradiția noastră locul de casă trebuie să fie luminat și aproape de izvoare, în cazul acesta se cauză un loc izolat, întunecos, adică o bună pepinieră pentru creșterea spiritelor rele.

În ținuturile bârgăuane trăiesc lupi, strigoi, moroi, vampiri, vârcolaci, bufnițe, cucuvele, lilieci, vrăjitori, demoni și îngeri decăzuți, dar și personaje de basm precum Baba Dochia Tomi, de 110 ani, întruchiparea Babei Dochia pe care noi o sărbătorim în preajma Mărțișorului. Tot aici îl întâlnim pe vânătorul Gherasim, trecut și el de 100 de ani, care vrea să ucidă zimbrul uriaș din aceste locuri. Arma împotriva acestuia ar fi gloanțele de argint, trase direct în inimă sau, în cazul vampirului, parul ascuțit din frasin sau plop.

Printre remediile împotriva duhurilor rele este cunoscutul usturoi, dar și tămânia și, bineînțeles, crucea. Interesantă este așezarea în carte a poveștii lui Iosif al II-lea, care a venit pe Valea Bârgăului în momentul proiectării drumului cu Ținutul Bucovinei, întânind aici și armata grănicerilor năsăudeni. Modul în care este primit împăratul pe aceste ținuturi, dar și firea lui este oglindit în adevărate pagini literare de Ioan Bâca.

Sintagme precum „iarba sonoră” descoperă un adevărat scriitor care aduce prin acest roman o nouă viziune asupra Ținutului Bârgăului, dar și un mod nou de așezare în conștiința publicului a micului Dracula, văzut aici „jumătate om, jumătate diavol”. (p.65)

Cartea se încheie în momentul ajungerii avocatului Jonathan Harker la Berlin, urmând ca de aici să pornească spre Bistrița. Continuarea și povestea a ceea ce s-a întâmplat mai departe găsim în celebrul roman Dracula. Iar mai apoi, o a treia parte, scrisă de câțiva ani, o regăsim în cartea strănepotului scriitorului englez. „Mă renasc ca și scriitor, pseudonimul unul rezonant, John Grimo (de la Grigore Moisi), este cel care sper că-mi va aduce, în continuare, și alte proiecte literare. Scriu din clasa a V-a, când făceam scenariile pentru jocurile de copii, însă momentul în care m-am hotărât să scriu un roman a fost acela al întâlnirii cu nepotul lui Bram Stoker, care a scris un roman continuare la cel al bunicului lui, și atunci mi-am zis, de ce să nu scriem unul dinaintea prezenței acestuia în ținutul nostru, în care să vorbim despre locurile noastre reale, despre faptele istorice așa cum au fost ele, pentru că în romanul scriitorului englez sunt multe neadevăruri, poate că intenționat făcute sau poate din lipsă de documentare. Eu am vrut să-l fac pe Dracula mai valah, mai de-al nostru, și sper că am reușit. Romanul este o pledoarie pentru a aduce turiști în județul nostru”, a declarat Ioan Bâca.

Volumul a fost prezentat de scriitorii Alexandru Cristian Miloș, Menuț Maximilian și de asist. univ. dr. Lia Cioancă, subliniindu-se calitățile pe care Ioan Bâca le are, dar și faptul că ne întâlnim cu o nouă viziune asupra lui Vlad Țepeș.

Sesiunea de autografe, la care au participat mulțime de studenți și cadre didactice, a întregit reușita evenimentului.

Icu Crăciun, *In brevis*

De la debutul în „Ecoul” cu schița „Eu director, el director” (1972), în cei 45 de ani, Icu Crăciun și-a croit un drum propriu de prozator și publicist. O scurtă carte de vizită ar suna cam așa: profesor de limba engleză la Grupul Școlar „Liviu Rebreanu” din comuna Maieru, redactor șef al publicației „Cuibul visurilor” și vicepreședinte al Societății Scriitorilor din județul Bistrița – Năsăud. Membru al cenaclului Saeculum din Beclean și al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj. La capitolul volume, amintim: În căutarea Graalului (publicistică literară, 2003); Întoarcerea la clasici (publicistică literară, 2003); În spatele călărețului (roman, 2005); Pești și parașute (roman, 2008); Izbăvirea prin cultură (publicistică literară, 2008); Scrieri incommode (publicistică literară, 2008); Mitingul (proză scurtă, 2009); Gânduri pentru prieteni (reflecții și reflexii, 2009); Povestiricu personaje dubioase (proză scurtă), 2011, etc.

Cartea „In brevis” al lui Icu Crăciun, apărută în seria Publicistică și eseu contemporan a Editurii Tipo Moldova, coordonată de Cassian Maria Spiridon, așază între aceleași coperti, opiniile critice din ultimii ani, apărute mai întâi în revistele culturale.

Profesor ce se află cu lecturile la zi, dar și un prozator binecunoscut în mediul literar, Icu Crăciun prezintă, prin această carte, o oglindă a scrierilor ce i-au trecut prin mână în ultimii ani, fiind de ajuns să aruncăm o privire asupra cuprinsului pentru a ne da seama de acest lucru.

Despre criticul Andrei Moldovan, Icu Crăciun spune că nu ar exista pedeapsă mai mare pentru acesta „decât să-i fie interzis cetitul sau scrisul. De altfel, după el, însăși existența unui intelectual nu se poate justifica decât prin ceea ce lecturează sau scrie zi de zi, firește, ambele fapte cu finalitate în beneficiul semenilor” (p.7).

La această finalitate se gândește și Icu Crăciun, cel care ne dovedește că lecturile lui sunt rodnice, în urma acestora făcându-ne și pe noi părtași la gândurile lui. Din sfera preocupărilor scriitorului nu lipsește readucerea în actualitate a personalității unor oameni de pe meleagurile natale, cum este Artemiu Publiu Alexi, patronul școlii din Sângeorz Băi, despre care spune că „rămâne pentru posteritate una din personalitățile marcante, nu numai ale județului, ci a întreg neamului românesc” (p.22) Dintre personalitățile din carte, pe care merită să le amintim, sunt și ziaristul, scriitorul și compozitorul Darius Pop, pe care-l surprinde în vacanțele de vară de la Maieru, petrecute la fratele lui, învățătorul Iustin, precum și Solomon Haliță, una dintre figurile ilustre pe care le-a dat României orașul Sângeorz Băi.

Vasta personalitate a acestuia vă invităm să o descoperiți citind cartea lui Icu Crăciun. Nu sunt omise nici scrierile colegilor din generația sa, pe care-i prezintă cu generozitate, scoțând în valoare, din cartea fiecăruia, lucrurile ce merită menționate. Impresionează textul despre Alexandru Vlad, coleg de facultate cu Icu Crăciun, despre care aduce în fața cititorilor nu doar repere despre activitatea acestuia, ci și amintiri care i-au legat pentru totdeauna.

Rar dă, în scrierile sale, Icu Crăciun, verdicte despre autorii pe care-i recenzează, însă atunci când o face se vede că este stăpân pe cele ce afirmă, amintind aici doar pronosticul pe

care-l dă cărții lui Virgil Diaconu, „Poezia post-modernă. Anchetă”, despre care spune: „consider că volumul acesta va rămâne unul de referință pentru critica românească, dar și pentru aceia care doresc să știe mai mult despre acest curent literar” (p.65).

Despre cartea lui Romulus Rusan „America ogarului cenușiu”, citită de noi toți cu ochiul românului dornic să descopere America, spune că „jurnalul lui Romulus Rusan va rămâne în literatura română o carte de învățătură scrisă cu mult rafinament, carte care-ți oferă și informații utile despre un popor de la care noi, românii, întotdeauna vom avea ce învăța și visa” (p.72).

Despre romanul „Punct și de la capăt” al lui Gabriel Chifu, Icu Crăciun concluzionează „dincolo de poveștile de dragoste, bine împletite în economia romanului, îl invit pe cititor să citească și această carte cutremurătoare despre ororile comunismului în România” (p.84).

Referitor la volumul lui Nicolae Vrăsmaș – „Moștenirea lui Fabian”, spune că „deși are doar 84 de pagini, consider că epuizează cam tot ce s-a scris despre viața și opera unuia dintre primii poeți ai literaturii române, personalitate marcantă nu numai a județului nostru, ci și a României” (p.105).

Despre romanul „Ce rămâne” al lui Cornel Cotuțiu, spune că poate fi considerat „atât un roman de dragoste, cât și unul politic... Apreciez atmosfera creată cu talent de scriitor, limbajul diplomatic al personajelor cu carte care fac politică, dar și a celor simpli, surprinși în diverse ipostaze” (p. 153).

Merită să menționăm din sumar: “Adrian Țion –un scriitor al citadinului contemporan”, “Aurel Podaru – un postmodernist întârziat”, “Datoria de om a lui Alexandru Uiuu”, “ Ileana Antonu (1890 - 1971)”, “ O carte dedicată profesorului universitar Ion Vlad”, “Anselm Holland și Ilie Moromete”, “Povestirile lui Ioan V. Moldovan”, “Radu Mareș, eseistul”, „Revanșa postumă” a lui I. D. Sârbu în viziunea lui Nicolae Oprea”, “Sala de așteptare a lui Matei Vișniec”, “Scrierile pedagogice” ale lui Ion Pop Reteganul”, “Un scriitor consecvent: Augutin Buzura”, “150 de ani de la nașterea prozatorului Tit Chitul (1866 -1905)”.

Prin această carte, Icu Crăciun își dovedește, încă o dată, rigurozitatea, perseverența, hărnicia, așezându-și în ordine lecturile și prezentându-le cititorilor, care fac astfel cunoștință cu opiniile unui om avizat.

Menuț Maximinian

Traian SĂSĂRMAN: Menuț Maximinian, eveniment de răsunset la Uniunea Scriitorilor

Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj și Editura Școala Ardeleană au organizat un eveniment important pentru literatura bistrițeană și nu numai, lansarea noului volum de versuri „Crucea Noptii” de Menuț Maximinian. Moderatorul evenimentului a fost Irina Petraș, președintele Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România:

„Ne găsim aici ca să-l întâmpinăm pe tânărul poet Menuț, care a venit cu noul volum de versuri, la Uniunea Scriitorilor din România... Pornind de la caligrafia japoneză, aflăm că se pot realiza opere artistice prin mai multe pensule manipulate odată, dar în același timp se poate ajunge la niște efecte extraordinare, cu mișcarea inocentă, liberă și aparent simplă a unei singure pensule care la un moment dat își desparte firele în așa fel încât pot să răsară niște valențe extrem de complicate care să aprofundeze mesajul print. Menuț lucrează cu această pensulă pe care o apasă cu un soi de indecență deschisă spre lume în așa fel încât complică lucrurile, dar pe care le vezi doar după ce iei cartea și o citești de mai multe ori. Îl felicităm, îi urăm bun venit și mult succes pe mai departe”.

„Menuț Maximinian are un nume frumos, un nume de poet. E un poet autentic, deși mulți îl cunosc ca gazetar, însă are articole de critică literară în urma cărora pot spune că e un critic literar foarte temeinic, dar e poet și-n critica literară. Mă bucur că a venit spre Uniunea Scriitorilor. E o poezie bună în această carte, lucru pe care l-am spus și în prefață, nu am decât cuvinte de laudă, după cum și merită”, a spus criticul Constantin Cubleşan.

„Sigur că l-am cunoscut pe Menuț Maximinian în calitatea lui de jurnalist și de observator al fenomenului cultural bistrițean, și nu numai. Și eu, ca și Cubleşan, am crezut că numele său e un pseudonim, dar e bine când un poet se naște cu numele gata făcut și nu mai trebuie să-și caute nume. Este un lucru sigur: ai numele, nu-ți mai rămâne decât să clădești în jurul numelui un poet. Cartea mi se pare de o seninătate copleșitoare. E o carte foarte-foarte senină. Dacă m-ar fi întrebat, i-aș fi pus titlul „Copilul de aur”. Are o diafanitate, e invadată de lucruri pozitive, de senin, de amintiri din copilărie care par niște acuarele sau desene foarte fine și foarte pozitive. Viziunea asupra lumii este o viziune optimistă, limpede, o viziune cât se poate de clară, de limpede, de senină. Și scriitura este foarte fină, fiecare poezie este foarte fin și foarte atent caligrafiat și se oprește la timp. Mai mult, are o tehnică a trambulinei, se pornește și pe urmă te lasă să plutești. E o carte plutitoare. Ca de exemplu „Mărul copt, Ritmul ne colindă, Nu e nevoie de fluier, Mioarele pas pe cărarea cât un fir de ață”. Deci, vezi o cărare cât un fir de ață și niște mioare ca niște mărgele. E o imagine serafică, frumoasă, o imagine aproape bucolică, dacă n-ar fi firul de ață care-l face suprealistă. Copiii vorbesc în ritm de nea. Totul e plinde bucurie.

Copiii vorbesc după cum ninge. „Lumina arde sub covor”, desigur aici nu-i vorba de un incendiu ci e vorba de o lumină care emană până și de sub pământ, de sub podea. Până și cerul este un cer pufos. E o carte frumoasă, blândă. „Copiii zboară pe aripi de găște”, până și copiii au aripi de găște și zboară pe ele. Până și citimirele, mormintele plutesc. E o viziune, toate plutesc în cartea lui. Până și morții sunt fericiți în această carte, morții îngropați pe pajiște, la umbra pomilor. Nu au nimic macabru, funebru. „Casa noastră are pereți albaștri”, „Sufletul este o pasăre albastră”, poetul însuși este o pasăre albastră care se înalță. E o carte care ne induce o stare sufletească bună, o carte senină, o carte pentru care nu pot decât să îl felicit pe Menuț Maximinian și să-l invidiez pentru că mai are încă puterea de a arunca zgura de pe lume. Pentru că toți suntem tentați să vedem lumea în culori sumbre și acoperite de nori negri. El face o operă terapeutică pentru cititori, încearcă să curețe lumea de zgura cu care este acoperită. E o carte pe care o recomand ca o lectură pentru momentele când sunteți triști și apăsați de griji. Felicitări” a spus poetul Ion Mureșan.

„Este un volum în care se clarifică niște direcții, este o amprentă care tinde să fie inconfundabilă. În poezia lui găsim spiritul satului, care trăiește la oraș, în modernitate, care aduce și inocența, dar și o foarte stăpânită nostalgie. Aici este noutatea lui. Crucea este o lumină, reprezintă iubirea, vedem dorința contrastelor care există în firea fiecărui poet. Avem un registru diversificat din punct de vedere al tematicii, existând lucrurile care unesc, care dau un sens, care ne arată că suntem în preajma unei poezii care se conturează”, a spus criticul Andrei Moldovan. „E o carte de Paști, biletul lui de intrare în lumea literară. A ieșit un volum cu care ne putem lăuda și noi ca editură”, a declarat editorul George Vasile Dâncu.

„În numele colegilor de la „Răsunetul” îl felicit, este o carte care-l reprezintă, fiind oglinda a ceea ce este el în viață, un om senin de care se ține cont, mereu cu zâmbetul pe buze. Asta este foarte important în lumea aceasta plină de zgură. Este o carte a senzațiilor fragede care face bine lecturii”, a declarat Gavril Moldovan.

Zorin Diaconescu, președintele Societății Conexiuni, a vorbit, la rândul lui despre autor: „Totul e bine când se termină cu bine, a spus W. Shakespeare. Ce am înțeles eu din „Crucea nopții”? Pe Menuț Maximilian, dacă-l vezi zi de zi, îți dai seama că trăiește într-un univers care nu este deloc de caligrafiat și nici de pastelizat. Cine își câștigă pâinea în media în ziua de azi înseamnă că are un sistem nervos rezistent, rezistă și olfactiv, și auditiv, și rațional, și irațional la toate încercările absurdului. Și trebuie să rămâi cumva întreg la minte dacă vrei să continui și a doua zi. Menuț nu este nostalgic după sat, cum crede lumea, care-l asociază cu Dumbrăvița.

Menuț este născut la Timișoara, nu la Dumbrăvița. Deci, nu vă faceți iluzii. Este un produs al asfaltului, nu este un produs al pastelului. Dar are nevoie să-și inventeze această Dumbrăvița, așa cum mi-am inventat eu Sălcuța, ca să nu încep s-o iau pe străzi urlând. De aceea, sau așa înțeleg eu „Crucea nopții”, e o cruce pe care o purtăm, și el și alții, nevoiți să trăim în nopte atunci când am tânji după puțină lumină. Și atunci, când nu găsim acea lumină trebuie s-o inventăm. Unde o inventăm? Într-o carte pe care o scoatem la Școala Ardeleană de poezie, unde pereții sunt albaștri, păsărelele sunt albastre, poetul este albastru, copilul este de apă, unde nu există vrăjmășia, dușmănia, știrile cu toporul în frunte, lume în care trăim în ziua de astăzi.

Pentru că trebuie să înțelegem media ca pe un produs. Nu se mai poate vinde de la o vreme încoace, de când, prin digitalizare, s-au multiplicat îngrijorător canalele de comunicare, nu mai putem vinde decât ceea ce-i place consumatorului. Consumatorul nu mai vrea să fie informat. Consumatorul vrea să i se dea dreptate. Eu am înțeles această carte ca pe un exercițiu de revenire la normalitate. Și aici se leagă perfect de ceea ce „predică” Ion Mureșan de vreo câțiva ani de zile, că acolo unde este rău în lume trebuie să se nască poezia care, așa ca un fel de anticorp, înhite acest rău. Păi, această „Cruce”, pe care o duce Menuț prin nopte generează anticorpii despre care a vorbit toată lumea. Eu zic că cu toții am avea nevoie, la un moment dat, de o astfel de „Cruce a nopții”, pentru că, să știți, nu numai media este infestată, și viața noastră universitară începe să fie la fel, și viața din învățământ. Iată de ce avem nevoie de câte un om care să încerce să inventeze. Este un mod de a lua vacanță de la propria noastră existență. Lectură plăcută!”

Olimpiu Nușfelean a vorbit, la rândul lui despre autor: „Menuț, s-a spus aici, are o activitate diversă, bogată, diversă, din mai multe zone de activitate culturală și literară. Este ziarist, este om de televiziune, dar este și un foarte bun etnolog. A făcut cercetare și a publicat cărți de specialitate care pot fi luate în considerare de publicul larg, de cititori, și de specialiști. E un reporter bun, e critic literar, e și prozator. Poate că, fără să ne spună, continuă să scrie și proză. Am citit cartea lui cu interes. Ce m-a frapat de la început este discursul, construcția poemelor, poeme scurte, succinte, nu s-a lăsat tentat de discursivitatea poezilor actuali, pentru că

predomină, și în generația lui, o discursivitate lăsată în voia condeiului sau a imaginației. E un poet, așa zice un citadin, care are nostalgia universului rural pierdut oarecum și regăsit în câteva pulsiuni actuale. Pentru că trimiterile care s-au făcut foarte frumos la poeziile lui, la acest univers, oarecum sunt recuperări de la ferestrele de la biserica bunicii, cum spune într-o poezie.

Aceasta este viziunea lui poetică asupra realității și de aici vine și lejeritatea, „ușurătatea”, în sensul frumos al cuvântului, ușurătatea acestei viziuni și poezii care plutește prin realitate și ne întoarce spre o existență pe care am dori-o. Fructul oprit este această frumusețe a lumii care aproape că ne este interzisă, este oprită datorită nouă, datorită nedeslușirii noastre în existență. Notația nu e neapărat o modalitate estetică sau o motivație estetică, ci mai mult e una generată de condiția insului vacant, care notează din mers, observă, notează și reține câteva pulsiuni lirice ale existenței, ale lumii. El lasă ca sugestia să lucreze. „Copilul de apă” e un poem care funcționează în sine, foarte frumos, fără mari corespondențe la realitate. Iar metafora din el face un transfer absolut al notației. Versurile lui ascund o poveste dramatică, precum în „Singur” sau chiar și în „Crucea nopții”. Satul nu este al lui, propriu-zis, e un sat recuperat, care-l influențează. Mi se că pare ultimul grupaj, ciclul, acela generat de inspirația călătoriilor sale prin lume. Aici poate e mai mult el, are poezii realizate foarte bine și rotunde. Vreau să-mi exprim bucuria și încrederea în mersul său poetic și să-i urez succes în continuare”.

„Trăiesc într-un mediu în care nu sunt încojurat doar de literatură, știrile pe care le scriu la ziar sunt din toate palierele, iar cele mai accesate sunt cele legate de tragedii. Odată ajuns acasă, încerc să mă deconectez de ceea ce am trăit peste zi și să-i fac loc și scriitorului. Cartea s-a născut din refugiul într-o lume poate paralelă decât cea în care trăim. Sunt trăirile copilului de apă ajuns pe asfalt cu dorința de a se refugia într-o lume fantastică, într-o casă cu pereți albaștrii. Cred că am purtat cu mine mereu această cruce a nopții, care până la urmă nu reprezintă decât aducerea luminii într-o lume a întunericului. Mulțumesc gazdei noastre Irina Petraș pentru toată susținerea”, a declarat autorul.

Evenimentul, la care au participat o mulțime de scriitori din Capitala Transilvaniei, s-a încheiat cu o sesiune de autografe. A fost, pentru Menuț Maximinian, ca o sărbătoare de Paști, biletul de intrare în rândul scriitorilor profesioniști, după cum s-a spus la lansare.

Cornel COTUȚIU, *Un creator neastâmpărat*

Am mai făcut această afirmație pe seama condiției de intelectual a bistrițeanului **Menuț Maximinian**. Iar adjectivul din titlu vrea să insinueze o conotație de răsfăț admirativ. Spun așa, fiindcă, la vârsta lui, de om în plină putere (n. 1979), are deja o operă și o mare fidelitate pentru cuvântul scris.

Mai întâi, e „povara” responsabilității de manager al cotidianului „Răsunetul”, Bistrița, despre care redacția ține să pretindă pe frontispiciul publicației că este „Cel mai știut ziar”. E o îndrăzneală care obligă din start ziaristii și colaboratorii. Mai reținem: redactor muzical, membru al Uniunii Ziaristilor din România, membru al Astrei, despărțământul Năsăud.

Sub aspect editorial, titlurile acoperă un fastuos evantai tematic și stilistic. De la debutul cu o carte de interviuri – *Confesiuni* (2004), aproape an de an scoate de sub tipar volume de poezie, critică literară, etnologie și jurnalism, comentarii critice în mai toate revistele literare din România. Iar dintre nenumăratele premii obținute în țară și peste hotare, țâșnesc, spre satisfacția noastră, cele primite la New York, Istanbul, Hamilton, Catalunia.

Și iată-ne în 2017, cu volumul *Cărți și contexte critice* (Editura Tribuna, Cluj-Napoca).

Din capul locului, M. Maximinian, dorește să știm ce crede el, criticul, despre condiția scriitorului: „Sunt și ei oameni, la fel ca cititorii lor, deși unele dintre dialogurile lor sunt, poate, mai savuroase.”

Și-a organizat demersul critic pe paliere ce se succed, firește, după o logică proprie, propunând cititorului întâietăți și planuri secunde, pe seama faptelor beletristice și a personalităților luate în vizor. Sunt, adică, propuneri.

În capitolul „Dimensiuni ale prozei actuale” nu e dificil să remarci valențele prozastice ale unor scriitori pe care-i abordează, precum Ioan Groșan, Horia Gârbea sau Ioan V. Moldovan. Abordând așa-zisa literatură pentru copii, o consideră mijloc de educație a acestora. Bun, dar de ce nu puține pagini de acest fel plac și maturilor, bunicilor? Dacă e vorba de literatură, ea nu e pentru copii, handicapați ori cosmonauți – e literatură. O, nu, nu e un reproș la adresa comentatorului de acum, dar ne-am obișnuit și acceptăm această sintagmă falsă. Apropo de asta: „Amintiri din copilărie” o încadrați la „literatură pentru copii”?

În schimb, aflu despre Ilena Vieru (nume necunoscut mie) că, prin „Să respir lângă tâmpla ta”, este „una dintre cele mai frumoase povești așezate în pagini în ultima vreme.” Sau, am plăcuta surpriză să aflu că, prin romanul „Cercul scalen”, poetul Victor Știr are „valențe de bun constructor” narativ.

În segmentul „Valori estetice” Menuț Maximinian face aprecieri pertinente pe seama unor cărți care evocă personalități distincte și distinse ale altor vremi: Andrei Mureșanu, Liviu Rebreanu, G. Bacovia, Gavril Istrate, Pavel Dan, sau mișcări literare de genul „Saeculum”. Deopotrivă, mă amuză (admirativ!) sintagme stilistice de genul următor: Alex Ștefănescu „sparge canoanele cu totul”; La Constantin Cubleşan socoate că volumul „Poezia, mereu poezie” e, în ansamblul lui, „ca o bibliotecă”.

În capitolul „Lectura la zi”, comentând jurnalele sălăjeanului Daniel Săuca, conchide, cu un fel de sfătoșenie de bunic, că autorul este „un om care nu face degeaba umbră pământului”. (Parcă M.M. ar vorbi despre... sine). La apariția cărții „Inventar de tristețe și echilibru” a lui Valentin Raus, remarcă modul cum scriitorul rememorează „frumusețea vieții trăite în doi”.

Foarte atractiv capitolul „Literatura și biserica”. Prin semnăturile mitropolitului Andrei Andreicuț, ale lui Călin Emilian Cira, Mircea Gelu Buta, Ioan Chirilă, Ioan Alexandru Mizgan, Daniel Lemeni, arhimandritul Dumitru Cobzaru, Stelian Tofană, Iulius Marius Morariu se conturează / evocă o lume distinctă în viața noastră de mireni, relevând, deopotrivă, interferența dintre biserică și cultură, în diverse ipostaze ale ei.

El însuși doritor și iscusit partener de conversație, Menuț Maximinian e firesc să fie interesat de cărți în care confesiunea unor confrăți ale condeiului adâncește profilul artistic și moral al acestora (vezi capitolul „Dialoguri”).

O oarecare nedumerire mi-a stârnit-o locul zgârcit pe care poetul M. Maximinian îl acordă cărților de poezie, eu obișnuit fiind că „poezia e regina, deci...” (Nu, nu e un reproș). Cum tot așa, convingătorul comentariu la cartea de versuri a lui Theodor Damian aș fi inclus-o în capitolul „Literatura și. biserica”. În ansamblu, opiniile pe seama volumelor de poezie se subscriu unei strașnice aserțiuni din finalul unuia dintre texte: „Șansa noastră este, până la urmă, salvarea prin cuvânt (...), acordând faptele imediate în anotimpul veșniciei.”

Ca un adevărat cavalier al colegialității, Menuț Maximinian dedică un spațiu consistent, în pagini, poeziilor bistrițeni. După ce înșiră 29 de nume de poeți ai urbei, zăbovește asupra cărților câtorva dintre ei, după care, parcă abia trăgându-și răsuflarea și ștergându-și fruntea, încheie: „Aceștia sunt doar o parte dintre poeții ce trăiesc în Bistrița. Mai sunt și alții, cu toții scriind, după priceperea fiecăruia, versuri în Cetatea Medievală”.

Dacă tot cârteam pe seama ordinii capitolelor – din punct de vedere tematic – ei bine, aş fi început volumul „Cărți și contexte critice”, taman cu partea finală: „Fețele tradițiilor”. Iată, spre edificare, titlurile: „Farmecul discret al etnologiei”, „Când hora te ispitește”, „Practicile funerare și pomenirea morților”. Căci, vorba lui Leșe, din finalul unui text: „Când apare Dumnezeu, cântă Bach. Când cineva horește, îngerii stau și ascultă.”

Menuț Maximilian crede în „terapeutică” actului critic. Criticul, crede el, face „ordine în ograda literaturii”. Iar dacă sunt „cărți care rămân fără ecou, deși sunt bune”, această situație are câteva pricini, cea mai evidentă fiind comunicarea defectuoasă pe traseul editură – librărie – autor – comentator. Crede în „esența morală a criticii”, dar nu e mai puțin adevărat că uneori o carte e comentată impropriu pentru că „dușmanul cel mai mare (...) al criticii este confuzia”. Pe de altă parte, criticul trebuie să aibă talent în demersul său, „altfel, textul critic nu va fi unul de impact.” Dixit!

Cornel COTUȚIU

Cronici literare despre „Puncte cardinale” de Niculae Vrăsmaș

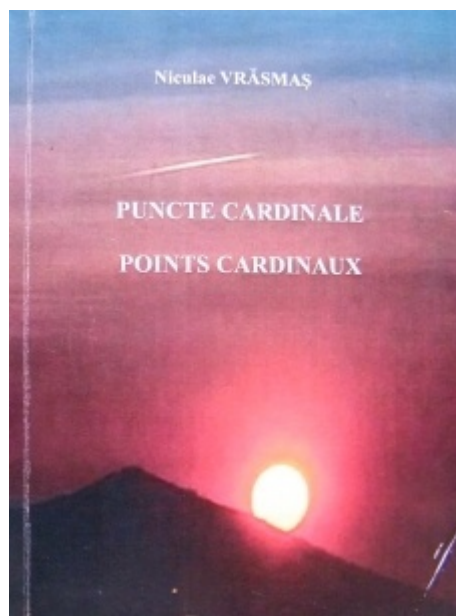
Victor STIR, *Poezia sapiențială a lui Niculae Vrăsmaș*,

Mesagerul, Vin, 29/12/2017

În urmă cu câteva luni, a apărut la Editura „Născut liber” din Bistrița volumul „Puncte cardinale”, de Niculae Vrăsmaș, cunoscut ca și gazetar, realizator a peste 200 de numere ale „Gazetei de Bârgău” și al unei duzini a „Anuarului Bârgăuan”, de asemenea, ca istoric literar, autor al unor apreciate lucrări despre Radu Petrescu și Vasile Fabian Bob.

Volumul de poezii a fost publicat de autor la vârsta de 77 de ani, ceea ce înseamnă, din acest unghi, o depășire, fără drept la replică, a lui Tudor Arghezi, care a publicat primul volum de versuri la 47 de ani. Dar nu asupra acestei priviri comparative între cei doi dorim să ne oprim, strict asupra cărții „Puncte cardinale”.

După cum e scrisă și așezată în pagină poezia, se observă ușor că autorul are multă lectură de poezie, că posedă știința scrierii și a aranjării versurilor. Poezia lui Niculae Vrăsmaș este una sapiențială, care în formulări

sentențioase trimite spre cititor sedimentele unei bogate experiențe de viață și de reflecție. Aceasta este coordonata cea mai puternică a volumului, în care nu se ajunge la experiențe cotidiene, la o poezie săltăreață, tinerească, pe care unii autori mai vârstnici o scriu din dorința manifestă de a fi la zi.

„Punctele cardinale” sunt direcțiile pe care omul le umple de semnificație în viață: „Puncte cardinale ne atrag înspre zenit/ Răscrucea de direcții alese drept destine/ Cu drumuri felurite tinzând spre infinit/ Ne cer să alegem calea spre drumul nesfârșit”. Sunt și versurile așezate pe coperta a patra, definitorii pentru volum. Autorul cultivă paradoxul. În poezii ca: „Privind înapoi spre înainte” sau „Răsăritul este un apus” sugerând continuitatea existenței perpetue în planuri existențiale diferite. Pentru Nicolae Vrăsmaș, orice viață trebuie să semnifice o realizare: „O dâră în viață doar/ să lași/ ca semn al trecerii prin/ lume/ O hieroglifă doar/ Nu templu de incași/ Modestă sau semeață/ O operă anume”. Este vizibilă o limpezime a spunerii, sentențioasă ca o maximă, didactică, o veritabilă artă poetică, mai mult, un crez de viață.

Volumul este mărturia frumoasei pasiuni pentru literatură a autorului, care crede în punctele sale cardinale. Cartea are și o versiune franceză, realizată de poetul și traducătorul Florin Avram.

Vasile GĂUREAN: *Inginerul poet Nicolae Vrăsmaș în „Punctele cardinale”*

De multă vreme geologul împătimit din titlu nu mai cutreieră munții - cu deosebire Carpații Răsăriteni - ca altădată, împreună cu soția (Tany) spre a afla ce comori ascund giganții montani pe temeliiile lor de piatră. Vremi trecute și frumoase a două inimi unite într-o familie prin aceeași profesie, același spirit, aceeași hrană fizică și aceleași gânduri, unitate ființială desăvârșită, la cote pe care cuvintele n-o pot exprima.

Cum toate au un hotar într-o lume de finitudini ca cea în care trăim, a venit și un capăt al peregrinărilor, locul rucsacului geologic și al probelor minerale luându-l alte preocupări, specifice altei perioade a vieții: de scriitor, jurnalist, animator cultural al Văii Bârgăului. Posed câteva din masivele „Anuare ale Văii Bârgăului”, ce atestă o uimitoare dăruire culturii locurilor în care domnia sa a fost născut.

Cea mai recentă probă a constantelor preocupări poetice ale domniei sale o constituie o frumoasă plachetă bilingvă (româno-franceză) cu douăzeci și patru de poezii, intitulată „Puncte cardinale”(„Points cardinaux”), scoasă la Editura bistrițeană ”Născut liber”, având o dedicație: ”În memoria soției mele, Tany”.

Avem în ansamblul său o poezie predominant reflexivă asupra rosturilor existențiale, cu adieri descriptive și câteva haiku-uri spre final, în vers alb, un zbor fulgurant al vocabulelor, neîngrădit de niciun semn de punctuație, decât suveranul punct (sau triadă punctiformă), ce sculptează enunțurile. Cititorul își poate astfel cadența singur succederea ideatică pe timpul lecturii. Pe ansamblu, este tipul de poezie care se scrie azi la noi și pretutindeni, a cărui statuare valorică definitivă aparține Timpului, vremii ce are să vină.

Stihuitorul inginer geolog Nicolae Vrăsmaș cultivă creații literare ce nu stau sub zodia facilității în privința înțelegerii, necesitând adesea un efort al deciptării mesajului, a ideaticii colaterale. Această străduință a cititorului este însă însoțită și de fireasca satisfacție că este posibilă o conlucrare cu autorul în decelarea sensurilor.

Nu avem o tematică unică, încât să putem face o încadrare într-un palier anume. Poetica dlui Nicolae Vrăsmaș este un Amazon ce-și duce apele în liniște, magnifică, fără izbucniri zgomotoase, existând o congruență a omului-autor și scrisul său. Domnia sa este un meditativ-contemplativ, iar ambientul îi trezește în minte sensuri, conexiuni între elementele realului. O imagine interesantă conține poezia care dă și titlul plachetei, „Puncte cardinale”, a căror convergență ne dă tuturora ideea de ZENIT (adică punctul cel mai înalt al celui care scrutează toate orizonturile): „*Puncte cardinale/ ne atrag înspre zenit/ răscruce de direcții/alese drept destine/cu drumuri felurite/ tinzând spre infinit/ ne cer s-alegem calea/ spre drumul nesfârșit.*”

Opțional, cititorul poate cugeta la această imagine de răscruce direcțională că fiecare dintre noi avem („democratic”) ZENITUL nostru inconfundabil și neintersectabil cu al altor semeni.

Mai multe micropoeme surprind probleme existențiale, cum ar fi ciclicitățile fenomenologice din lume și societate, mersul tot mai alert evenimential, așa cum îl redă poezia „Viitorul se repetă”. În acest „*vifor al vremii*”, cum se exprima Liviu Rebreanu pe ultimele pagini ale romanului „Ion”, vălmășire ce ne cuprinde iremediabil pe toți, cu fulgurantele noastre vieți și în care e bine să lăsăm cât de cât o urmă a trecerii noastre: „*O dără-n viață doar/ să lași/ ca semn al trecii/ prin lume/ o hieroglifă doar/ nu templu de incași...*”(O dără-n viață”)

Explorând cu sagacitate panorama existenței umane, distinsul cugetător bistrițeano-bârgovan condeie că fiecare apus e un răsărit, cu valabilitate de revers: „*Răsăritul meu/ a fost un vechi apus/ iar răsăritul tău/ va fi apusul meu/ care s-a dus/ Dar nu uita/... (Că și apusul tău/ pe altu-n răsărit/ cu soare-l va scâlda.*”(„Răsăritul e un Apus”)

Din numrosele reușite literare am putea semnala cele referitoare la morganatica „Speranță”, pururi îndemnându-ne s-o îmbrățișăm și pururi depărtându-se, fiică duioasă a umanității, care ne poartă de la începuturile istoriei. Acest vector al existențelor noastre este deseori întâlnit în poezia clasică (“Cum mângâie dulce, alină ușor/ Speranța pe toți muritorii!...”-glosa Eminescu în tinerețe.) Emoția ce o resimțeau numeroși creatori în fața paginii încă albe (cum o mărturiseau condeieri mari ca Liviu Rebreanu, Thomas Mann, Tolstoi sau Walt Whitman) o trăiește și domnia sa, cu simplitate și franchețe: „*Foaia albă/ mă îmbie să o scriu/ în miez de noapte/ dalbă/ când sufletu-i pustiu/ doar foaia-ntinsă/ albă/ cu versuri va fi ninsă.*”(„Foaia albă”) Suferința tăcută, intuită, colindând undeva în văile adânci ale sufletului, trezește empatia potențialului cititor prin discreția exprimării.

Pe același palier de reflexivitate, Nicolae Vrăsmaș se situează într-un punct existențial pe sine (dar cu valabilitate generală), sfidând temporalitatea, într-un „*înainte și înapoi*” perpetuu, asemenea unui teodolit ce-și are o indicație preemptivă „*spre-a vieții/ nemurire.*”(„Privind înainte și înapoi”), convins de libertatea noastră, care este una absolută, ca făuritori ai destinelor proprii. („Viața este veșnică”)

Păstrăm convingerea că cele douăzeci și patru de poezii vor fi lecturate cu interes, trezind în noi bucurii estetice, îndemnându-ne la meditație, ca pe niște „trestii cugetătoare”, așa cum ne definea Blaise Pascal.

Este vizibil că forma poetică adoptată de dl. Nicolae Vrăsmaș (om de o desăvârșită blândețe, contrazicând numele clanului originar din care se va fi trăgând) – forma poetică spunem-permite o perfectă traductibilitate nu doar în franceza lui Louis Aragon, prezentă în volum, ci în orice limbă a pământului, ceea ce este un atu. Există –cum semnalăm mai sus- idei interesante, câteva diamante ale cugetării, care printr-o șlefuire a panseurilor -uneori chiar și a formelor adoptate - ar putea să-și sporească simțitor strălucirea, dacă ar fi să vorbim despre resurse poetice neexplorate, dar existente.

Sperăm ca Timpul și proverbiala hărnicie a dlui. inginer geolog și poet Nicu Vrăsmaș să ne ofere pe viitor și alte producții literare, într-un crescendo. Felicitându-l afectuos, avem convingerea că ne aflăm în fața unui talent nativ, cultivând o lirică a timpului în care trăim, modernă, cu sensuri certe.

Al.C. Miloș : Niculae Vrăsmaș – Punctele cardinale ale poeziei

La editura „Născut liber” din Bistrița, a apărut, în 2017, volumul de debut în poezie al scriitorului Niculae Vrăsmaș, născut și el liber, inginer geolog de profesie, mutat după o viață de București, în Bistrița și Valea Bârgaielor, locurile sale natale, membru al Societății Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni” și a Societății Scriitorilor Bistrița-Năsăud.

Cartea la care facem vorbire și referire este o ediție bilingvă, română-franceză, intitulată „Puncte cardinale/ Points cardinaux”, într-o traducere aplicată realizată de poetul și profesorul Florin Avram, autor și el de poeme, unele scrise direct în limba franceză. Viața este veșnică sau poezia, arta?!

Volumul este dedicat memoriei soției sale – Tany – Sultana Vrăsmaș și are pe coperta IV un portret pictural realizat de artista Mirela Orban.

Autor a mai multor cărți de istorie literară și eseuri, dl.Niculae Vrăsmaș, frate cu poetul Teo Vrăsmaș, continuă o tradiție a literaturii bârgăuane, reprezentată la vârf, de un Aurel Rău, Dinu Flămând, Ioan Oarcăsu, Vasile Fabian Bob, Raveca Buleu, Valentin Raus, Titus Wachsmann Hogiu, George Vasile Rațiu, Ioan Bâca și alți corifei ai scrisului din zonă. Poezia, după noi, este o libertate cosmică a omului.

Volumul de debut în poezie pășește cu dreptul pe o linie geometrico-poetică blagiană, aproape aforistică, tinzând spre o lirică sapiențială, cu efecte și porniri moralizatoare.

Este o carte cu valențe de spiritualitate, de românism, de creștinism ortodox de iubire a speranței.

„Mesaj către trecut” deschide cartea, lămuritor pentru cititor: „Mesaj către trecut trimis/ De ani lumină/ Nedescifrat, dar aprig/ Prin mister/ Te-îndeamnă să răspunzi/ Doar în surdină/ Cu gând arzând spre ceruri – voiajer”.

Deci poezia acestei cărți se vrea, se dorește cantonată, cântată în lumea misterului, iar ca vibrație lirică, de sunet, în surdină... Adică evoluând într-un balet liric, pe un pod, la cel puțin două capete... ideatice. Lumina și întunericul, binele și răul, da și nu, bărbatul și femeia, timpul și eternitatea, trecutul și viitorul, frumosul și urâtul, iubirea și ura, pacea și războiul ș.a.m.d. Sunt parcă ecouri din filosofia chineză, a lui Yang și Ying. Poetul este și un observator, sensibil voltmetru al realității și informației științifice, căci știința cuvintelor – Poezia – este o Știință, cu S mare, dintre cele cosmice! Nu-i așa: La început a fost Cuvântul! Și el, cu el, Divinitatea a făurit și făurește Lumi! Astfel, înțelegem, noi, următorul poem al cărții. „Viitorul se repetă”: „Viitorul se repetă/ În ciclul spre trecut/ Aceleași fenomene ce se schimbă-n jur/ Apar mereu/ Aceleași forme/ Se-ntorc spre început/ E totul în mișcare/ Iar calmul tot mai rar...” Aici îl întrezărim pe

genialul Eminescu cu o rază din „Scrisori”. Astronomie matematică, fizică, filozofie, într-o știință a complexității cosmice. Autorul Nicolae Vrăsmaș năzuiește să atingă zenitul liric – „răscruce de direcții” – poemul „Puncte cardinale”, ce dă titlul volumului este edificator pentru laboratorul poetic al poetului bărgăuan.

„Puncte cardinale”: Puncte cardinale/ Ne atrag înspre zenit/ Răscruce de direcții/ Alese drept destine/ Cu drumuri felurite/ Tinzând spre infinit/ Ne cer s-alegem calea/ Spre drumul nesfârșit”. Iată, poetul are revelația eterului și a eternității. Țintește, cum spuneam, zenitul liric, punctul cel mai înalt al desăvârșirii poetice. Viitoarele volume ale sale vor ilustra drumul destinului său liric. Poetul tinde spre everesturi poetice cu oxigen puțin, cu aer rarefiat al înălțimilor poetice, geniale, autorul însă visând zenitul liric, se mulțumește și cu o „dără-n viață”, adică să lase o nevinovată urmă a trecerii sale prin această lume, ca într-un celebru vers testamentar arghezian: „O dără-n viață/ Doar să lași/ Ca semn al trecerii prin lume/ O hieroglifă doar/ Nu templu de incași/ Modestă sau semeată/ O operă anume”. Scriitorul este obsedat de absorbția sa în gama neagră a neantului și opune Cuvântul Divin, Sacru... deșertăciunii lumii. Cartea apare cu sprijinul Palatului Culturii Bistrița, a Centrului Cultural Municipal „G. Coșbuc”, a prof. dr. Dorel Cosma.

El merge în poemele sale pe antinomii, pe curburi spațio-temporale ca în poemul „Răsăritul este un apus”. „Răsăritul meu (și al nostru – n.n.)/ A fost un vechi apus/ Iar răsăritul tău/ Va fi apusul meu/ Care s-a dus/ Dar nu uita/ Deși e foarte greu/ Să știi ce va urma/ Că și apusul tău/ pe alt ... răsărit/ Cu soare-l va scâlda/ Și tot mereu/ Povestea asta/ Spre infinit/ Se va îndrepta/ Apusul e mereu un răsărit.

Aici parcă e vorba de legea a II-a a termodinamicii – căci în lumea 3D – tridimensională noastră nimic nu se creează, nici nu se distruge nimic, ci totul se transformă dintr-o formă fizico-chimică în alta ca într-un perpetuum mobile cosmic, ca într-o Sferă Dyson. Să scriu și eu?! Scrieți, nu mai scrieți, poezilor! Aceasta este povestea lumii noastre?!

Eseist, prozator, jurnalist și iată și poet – Nicolae Vrăsmaș este un lucid neobosit, un solar și un optimist incorrigibil, găsind întotdeauna remarci precise, obiective, pline de succulența informațiilor științifice contemporane, dar și de inspirație. Nicolae Vrăsmaș ne invită la un joc de șah, de domino, al ideilor, dacă vreți, platoniciene. Domnia sa este o prezență animatoare cultivată și neobosită, informată – cum spuneam – cultivatoare de răsaduri literare, lirice în speță, în Raiul Poeziei, având ca repere Punctele cardinale, după busola sufletească, poetică, dar și după acea a unui vajnic inginer geolog studiind măruntaiele, viața și istoria Planetei Ființă vie, care este Terra. El cultivă și poemul Haiku: „Ultimul pieton/ Vulturul mare de sus/ Îl încercuie”. Poetul este „mereu în căutare” și mereu se întrebă ... În poemul său de creștin practicant ortodox până și „lemnul se roagă” : „Lemnul care se roagă/ Prin turle ascuțite/ De biserici și cruci/ Sculptate/ Și porți de lemn/ Încrustate de bătrâni/ În semn de rugă/ În Țara Maramureșului/ Cu biserici/ Case de lemn/ Care se roagă/ Odată cu omul/ Care le-a dat credință”.

Un romantic întârziat, meditativ și reflexiv. Aceste ar fi cele patru puncte cardinale ale poeziei lui Nicolae Vrăsmaș, iubirea aproapelui, credința în Dumnezeu și în România. Zenitul liric și dâra – operă de cuvinte – aruncate profetic într-o sticlă-carte de poezie în oceanul Timpului Infinit. Căci poetul știe că *Ars longa, vita brevis!*

Cronici literare despre „Moștenirea lui Fabian” de Niculae Vrăsmaș

Ion BUZAȘI, *Acești poeți uitați...*¹⁸⁶

Acești poeți uitați, cum este și Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău), 1795-1836, au câteodată norocul, ca un publicist de obârșie comună să se aplece și dintr-o prețuire afectivă asupra vieții și operei lor. Un asemenea publicist cu preocupări de istorie culturală locală este bistrițeanul Niculae Vrăsmaș, originar din Prundul Bârgăului, care în urmă cu câțiva ani ne-a dat o frumoasă evocare a scriitorului Radu Petrescu, profesor de limba și literatura română, după terminarea facultății, în ținuturile bistrițene, la Petriș și Prundu-Bârgăului; a editat cinci volume din *Anuar bângăuan*, o creștomatie de studii pe teme literare ce configurează o istorie culturală locală.

Din aceeași pasiune pentru istoria culturală locală s-a născut și această restituire literară a puțin cunoscutului poet și cărturar Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău), născut în Rusu Bârgăului, școlit în Ardeal, la Năsăud, Cluj și Blaj, nepot al episcopului Ioan Bob, știut de cei mai mulți numai ca prigonitor al reprezentanților Școlii Ardelene, care ar fi vrut ca nepotul său să se preoțească. În Transilvania întâmpină greutăți în obținerea unei cariere corespunzătoare pregătirii sale, și atunci când Gheorghe Asachi vine la Blaj să recruteze dascăli pentru școlile din Iași, Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău) este bucuros să-i asculte îndemnul, devenind unul dintre primii cărturari blăjeni care răspândesc în Moldova ideile naționale ale Școlii Ardelene. Este profesor la Gimnaziul Vasilian, apoi la Academia Mihăileană și colaborator la „Albina românească”, publicație editată de Asachi, dar a publicat frecvent și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, suplimentul literar al „Gazetei de Transilvania” de la Brașov, al cărei redactor era George Barițiu, plecat în orașul de la poalele Tâmppei din Blajul Școlii Ardelene.

Despre viața și activitatea lui au scris mai întâi, cărturari din ținuturile în care a trăit: năsăudeanul Ioan Marian, primul său biograf, urmat tot de un năsăudean, Iuliu Moisil, blăjeanul Ioan Rațiu, care redactează o micromonografie consacrată acestui cărturar, contribuțiile biografice ale ieșeanului Filaret Scriban ș.a.

Care este meritul acestei restituirii literare? În primul rând stabilirea numelui corect și complet. El se numea Reu sau Rău,- nume frecvent în zona Bârgăului, dar înfiat de unchiul său, după mamă, fratele episcopului blăjean, primește numele de Bob; însă în timpul studiilor superioare la Liceul Regesc Academic din Cluj, refuză să se supună unei pedepse corporale, părăsește școala și își latinizează numele prin traducerea celui pe care îl are: Bob (lat.faba-bob). Așadar numele lui corect și complet ar fi Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău). Cam lung, și n-am vrea să-l dezamăgim pe autor, cu puține șanse de a se impune: să fim mulțumiți dacă pasionații de începuturile poeziei românești (sau paleopoezia românească, după cum zice dl. Niculae Vrăsmaș), ar reține acest nume: Vasile Fabian- Bob, care pe lângă manualele didactice scrise în perioada profesoratului la Iași, (Geografie elementară, o gramatică româno-latină și o aritmetică), a compus și câteva poezii, publicate postum în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”. Versuri filosofice și elegiace în maniera lui Antioh Cantemir și Vasile Cârlova, așa cum remarca încă

¹⁸⁶ Niculae Vrasmaș, *Moștenirea lui Fabian*. Vasile Fabian- Bob-Reu (Rău), 1795-1836. *Poezii*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015

Aron Pumnul în prima istorie a literaturii române, însoțită și de reproducerea unor poezii, *Lepturariul românesc*.

Dintre acestea merită să fie readuse în atenția iubitorilor de poezie: *Moldova la anul 1821* (în „F.p.m.i.l., 1839, nr. 13) care începe cu versul: „S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capul jos” – din care primul stih ”S-au întors mașina lumii...” este reluat de Eminescu în *Epigonii* într-un context poetic ce luminează sensul antitezei eminesciene. Însă expresia „mașina lumii” apare și în postuma *La moartea lui Neamțu*, scrisă tot în 1870, ca *Epigonii*, a cărei ultimă strofă are un timbru poetic asemănător cu partea a doua a cunoscutei poeme eminesciene: „În zadar ne batem capul, triste firi viziunare,/ Să citim din cartea lumii semne ce noi nu le-am scris,/ Potrivim șirul de gânduri pe-o sistemă oarecare,/ Măsurăm mașina lumii cu acea măsurătoare/ Și gândirile-s fantome și viața este vis”/. A doua poezie, *Glasul viitorului*, reproducă, spune autorul, după cea de-a doua, în ordine cronologică, istorie a literaturii române, *Conspect asupra literaturii române....*(1875-1876) de V. Gr. Pop, a fost atribuită timp de aproape un secol și jumătate lui Vasile Fabian-Bob; dar care, așa cum a dovedit istoricul literar ieșean N.A.Ursu, aparține unui poet din generația postpașoptistă, George Crețeanu, cunoscut mai ales prin durerosul *Cântecul străinătății*. *Glasul viitorului* este o poezie care prin unele accente și particularități artistice (invocații și interogații retorice, încrederea în puterea de viață a națiunii române etc.) se aseamănă cu cea mai cunoscută poezie a generației pașoptiste române: *Un răsunset* de Andrei Mureșanu publicată în „F.p.m.i.l.”, nr. 25, din 21 iunie 1848, și, spune Niculae Vrăsmaș că a reproduc-o alături, „pentru a demonstra diferența, cât și pentru a scoate în evidență posibila sursă de inspirație a versurilor *Imnului Național*” (p.47). Dar pentru a accepta această opinie, trebuie să probezi *anterioritatea* poeziei lui Crețeanu, față de *Răsunsetul* lui Andrei Mureșanu, altminteri *Glasul viitorului* este, așa cum cred, un „ecou poetic” al celebrei poezii.

Dr. Niculae Vrăsmaș, cărturar bârgăuan, harnic și pasionat de trecutul istoric și literar local, a adunat între copertile acestei micromonografii tot ce s-a păstrat din lăsamântul poetic al lui Vasile Fabian-Bob, alcătuiind și o amănunțită cronologie, reproducând opinii critice ale istoricilor literari, în facsimil poeziile din „F.p.m.i.l.” tipărite, evident, cu litere chirilice, precum și semnele cinstirii sale postume în ținutul Bârgăului.

Constantina Raveca BULEU, *Moștenirea lui Fabian*

Importanța memoriei și a tradiției culturale revine constant în debaterile intelectuale, acompaniată deseori de o tonalitate alertă, menită să semnaleze o potențială criză, eludată fragmentar prin fiecare proiect de recuperare a figurilor uitate sau doar neglijate ale acestei tradiții. Multe dintre aceste exerciții monografice-arheologice consacrate unor scriitori considerați minori din perspectiva canonului majoritar de valorizare, sau unor geografii marginale sfârșesc prin a decoperta o lume fascinantă, în lateralele căreia sunt prezente personalități de prim rang ale culturii române și fenomene ce contrazic convențiile și limitele cu care investim în mod tradițional anumite spații de provincie. Un impecabil exemplu în acest sens îl oferă *Moștenirea lui Fabian*, volum apărut în 2015 la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca sub semnătura lui Niculae Vrăsmaș, scriitor devotat reconstituirii valorilor culturale ale Văii Bârgăului.

Sistematic, autorul își începe călătoria printr-o extensivă cronologie, menită să exploreze ascendența ilustră a poetului și cărturarului Vasile Fabian Bob Reu, începând cu episcopul Ioan

Bob, văr primar cu bunicul său matern, preotul Toader Bob din Maieru, și aluvionează în țesătura monografică o impresionantă galerie de personalități ale culturii române, precum Vasile Pop, Filaret Scriban, Eftimie Murgu, Christian Flechtenmacher, Gheorghe Săulescu, Gheorghe Asachi, George Barițiu, fiecare cu o partitură nuanțată în destinul eroului acestui volum.

Născut în 1795 în comuna grănicerească Borgo Rus (astăzi, Rusu Bârgăului), Vasile Fabian-Bob Reu (ortografiat ulterior Rău) studiază, cu sprijinul financiar al episcopului Ioan Bob, la Liceul Regesc Academic din Cluj, pe care îl abandonează în ultimul an, în urma unui incident disciplinar. În această epocă, el devine Fabian, prin latinizarea numelui Bob, dobândit și el odată cu adoptarea sa de către bunicul matern. După câteva încercări de a-și construi o carieră administrativă, invariabil eșuate, el acceptă în 1820 invitația lui Gheorghe Asachi și pleacă la Iași, unde devine profesor la Seminarul „Veniamin” de la Socola. Din această perioadă convulsivă (este epoca Eteriei și a Revoluției din 1821), datează *Moldova la anul 1821* și câteva dintre cele mai reușite versuri ale sale.

În anii consecutivi, Fabian Bob Reu activează ca profesor particular și avocat, iar în 1828 este numit profesor de matematică, geografie și latină la Gimnaziul Vasilian din Iași și profesor de filosofie la Academia Mihăileană, dobândind, în 1834, titlul de „păharnic”, acordat de către domnitorul Mihail Sturza, căruia bângăoanul îi dedică un poem omagial scris în limba latină, *Carmen onomasticon* (1820), despre care avem doar informații indirecte. Extrem de activ în mediul cultural moldav, redactează manuale școlare, scrie poezii și colaborează la revista *Albina Românească*.

Vasile Fabian moare la Iași în 1836, epitaful său rezistând în timp grație *Foii pentru minte, inimă și literatură*, în paginile căreia a fost conservată memoria multor scriitori din Principatele Române. Mai întâi, numărul 13 din 1839 al revistei brașovene publică poezia *Moldova la anul 1821*, cu precizarea „*Poezii dintr-ale răps. Prof. pah. V. Fabian*” și cu un apel prin care George Barițiu încurajează orice aport la configurarea biografiei acestuia: „*Mare bucurie ne-ar face cineva, când ne-ar împărtăși mai multe pericope din viața acestui bărbat vrednic. Noi nu știm mai mult despre V. Fabian, decât că dânsul a fost născut aici în Ardeal, nepot al vestitului Episcop românesc unit Ioan Bob. De aici în junia sa au trecut la Moldova, unde ca profesor au deschis visteria științelor pentru tinerețea românească de-acolo. Redactorul*”.

Rezultatul se materializează într-o serie de mărturii semnate de Vasile Popescu Scriban (viitorul arhimandrit Filaret Scriban), fost elev al lui Vasile Fabian Bob, Ioan Marian și Vasile Pop (*Trăsuri oareșcare. Din biografia sau viața răposatului D. Paharnic Vasile Fabian sau Bob*), publicate între 1839 și 1840 în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Aceeași publicație prinde în sumarul său poeziile *Moldova la anul 1829* și *Suplement de Geografie întru memoria răposatului Școlariu Ștefan Shendrea din Gymnasia Basiliană din Iashi, la anu 1834, Octomv. 25, precum și patru versuri din Alusio, scrise în limba latină*.

Acuitatea restauratoare și corectivă a lui Niculae Vrăsmaș funcționează impecabil pe traseul evoluției postume a operei lui Vasile Fabian, înregistrând prezența acestuia în istoriile literare de secol XIX și consemnând erorile de paternitate literară, multe perpetuate până în secolul XX. De pildă, poezia *Glasul viitorului*, atribuită lui printr-o confuzie reductivă datorată pseudonimului L. Fabian, s-a dovedit a fi scrisă de George Crețeanu. Cu fiecare ocurență, redescoperim nu numai creația și personalitatea poetului ardelean, ci și profilul unei istoriografii literare incipiente, datorate unor intelectuali precum Vasile Gr. Pop, cu lucrarea *Conspect asupra literaturii române și literaților ei, de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, Aron Pumnul, cu faimosul său *Lepturariu rumânescu cules den scriptori rumâni*, Ioan Rațiu, autorul

unei elogioase monografii publicate în 1907, *Vasile Fabian Bob, viața și activitatea lui (1795-1836)* sau Iuliu Moisiil.

Mai puțin generoasă cu talentul poetic al lui Fabian, *Istoria limbei și literaturii române* a lui Ovid Densușianu apare consemnată într-un tandem corectiv cu *Istoria critică a literaturii române* a lui Nicolae Manolescu, care apreciază că poezia *Suplement la Geografie întru memoria răposatului Școlariu Ștefan Shendrea din Gymnasia Basiliană din Iashi, la anu 1834, Octomv. 25* (cunoscută și ca *Geografia țințirimumlui*, titlu alternativ datorat lui Aron Pumnul), a fost injust ironizată de către Densușianu, care afirmase că în elaborarea acesteia poetul „se gândea prea mult la ce predase ca profesor de geografie”. De altfel, Nicolae Manolescu își consolidează apărarea lui Florian prin fixarea creației acestuia în ascendență eminesciană: „O excepție, și de la atitudinea generală trubadurească și de la lipsa de talent, înfățișează Vasile Fabian (Bob), despre care se știe îndeobște că a sugerat celebrul vers din Epigonii: „S-a întors mașina lumii...”. Criticul se referă la un fragment de vers din poezia cea mai cunoscută a lui Fabian, *Moldova la 1821*: „S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios, / Și merg toate dimpotrivă, anapoda și pe dos: / Soarele de-acum răsare dimineața la apus / Și apune dinspre sară cătră răsărit în sus. / Apele schimbându-și cursul dau să-ntoarcă înapoi, / Ca să bată, fără milă, cu izvoarele război. / S-au smintit, se vede, firea lucrurilor, ce la cale / Aflându-se din vecie, urma pravilelor sale. / Și-au schimbat se vede încă și limbile graiul lor, / Că tot una va să zică di mă sui sau mă pogor...”

Istoria călinesciană din 1941 îl orânduiește pe Fabian în rândul „clasicilor întârziați”, în compania poezilor Văcărești, a lui Matei Milu, Vasile Aaron, Ion Barac, D. Țichindeal, Ion Budai-Deleanu sau Dinicu Golescu și remarcă faptul că în poezia *Moldova la 1821 viziunea „cataclismului întoarcerii pe dos a lumii e plină de umor fantastic”*. „Idilicul” și „umorul blând” întregesc succinta caracterizare călinesciană a liricii lui Fabian. Nicolae Vrăsmaș notează cu acribie atât antologarea lui Fabian în *Primii noștri poeți*, volum îngrijit de Teodor Vârgolici, cât și suita de articole și studii consacrate ulterior creației acestuia, semnate, printre alții, de George Ivașcu, Teodor Tanco, Mircea Anghelescu, Valeriu Șotropa, Alexandru Piru, N. A. Ursu sau Victor Andreica.

Dacă focalizarea culturală a volumului descrie concentric o personalitate aflată în acord perfect cu mediul intelectual dominat de patriotism, efervescență literară și generozitate, în genealogia lui Fabian, Nicolae Vrăsmaș devoalează secundar o istorie locală colorată și aventuroasă, cu personaje proiectate pe fundalul mare al istoriei europene, precum căpitanul Pavel Reu din al II-lea regiment de graniță năsăudean sau locotenentul Nicodim Bob, activi în 1876 pe frontul italian antinapoleonian, cel din urmă găsindu-și sfârșitul în bătălia de la Arcole.

Deloc surprinzător, atât prim-planul, programatic restaurator, cât și marginaliile anecdotice transformă volumul lui Nicolae Vrăsmaș într-o prismă de reconsiderare a secvențelor doar aparent „minore” ale istoriei noastre.

Aurel RĂU:

Vasile Fabian Bob – analiză și evocare

O mini-monografie, și în același timp o „ediție”, ingenios întocmită, totalizând 84 de pagini, publică la Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, în 2015, Nicolae Vrăsmaș, fondator și redactor din

2011 al unui almanah cultural „Anuarul bârgăuan”: „Moștenirea lui Fabian”; cu sub-titlurile „Vasile Fabian – Bob – Reu (Rău)”, „1795-1836”, „Poezii”.

Lucrare de istorie literară, compusă din mai multe capitole: „Cronologie” (o înșirare, asamblare, de date, alese semnificativ, de fapt toate care au o importanță pentru materia în cauză, istoria unei vieți, ca o poveste parcă de demonstrat, comentate după caz, începând cu anul 1739, al nașterii episcopului Ioan Bob, „autorul primei ample lucrări lexicografice românești tipărite, Dicționarul românesc, latinesc și unguresc (Cluj, 1822-1823)”, reprezentant al românilor în Dieta din Transilvani; și terminând cu anii 1990-2015, în care sunt menționate un text documentar de Teodor Tanco, din 1993, „Poezia românească în epoca romantică, un volum îngrijit și comentat de Mircea Anghelescu”, din 1997, și „Istoria critică a literaturii române”, de Nicolae Manolescu, din 1990); „Prefață” (cu sub-titulul „Vasile Fabian-Bob, unul dintre primii noștri poeți”, o formulare după o „mai veche antologie”, din 1964, în care într-o „notă biobibliografică” se spunea: „Toată opera lui sunt două poezii latinești și patru românești”); „Poeziile lui Fabian” (totalizând 7 texte); „Fabian în oglinda paleocriticii literare” (o trecere în revistă a relatărilor despre viață și operă, debutând cu precizarea: „Opera literară a lui Fabian se compune din doar trei poezii: «Mododva la anul 1821», «Moldova la anul 1829», «Suplement la Geografie...», denumită de Aron Pumnul «Geografia cîntirîmului», iar cea de a patra poezie «Glasul viitorului», care i-a fost atribuită, aparține, după cum s-a dovedit mai târziu, lui George Crețeanu, care folosea pseudonimul Fabian”); „Moștenirea lui Fabian” (un text de considerații mai personale, pe linia celui precedent); și în fine, „Anexe / Poze” (incluzând, facsimilate, 9 reproduceri ale unor frontoane din revista „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, cu poeziile, trei, românești, un fragment din însemnările biografice datorate lui V. Popescu-Scriban, viitor arhimandrit unionist al Moldovei, și textul parcă întreg al lui Vasile Popp, „medic și scriitor”, născut în 1789, o biografie publicată în serial, „Trăsuri oareșicare” – scrise cu litere cirilice, sau în „ciriliane”, cum ar spune poetul Andrei Mureșanu).

Chiar de la primul capitol, cu – pentru fiecare informație – trimiteri la sursă, în note de subsol, textul autorului e riguros și atractiv, excelând printr-o exprimare succintă, o elocvență din arhive, de genul:

„**1795 – 31 decembrie** – se naște Vasile Reu (Rău), în comuna grănicerească Borgo Rus (în prezent, satul Rusu Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud). Tatăl este Petru Reu (Rău), caporal de grăniceri, iar mama este Anisia, fiica preotului din Maieru, Toader Bob, originar din Copalnic-Mănăștur (fostul județ Someș), văr primar al cunoscutului episcop unit al Transilvaniei, Ioan Bob. Bunicul dinspre tatăl poetului a fost preotul din Borgo Rus, Toader Reu (Rău), care a avut patru băieți: primul, Ion, preot în sat, Pavel (mort la Mocod în anul 1825), căpitan în regimentul grăniceresc, Maței, căprar, și ultimul, Petru, căprar în regiment și tatăl viitorului poet”.

Și încă un exemplu: „**1836 – 8 aprilie** – Vasile Fabian Bob Reu (Rău) se stinge din viață și este înmormântat cu toată pompa cuvenită, la 9 aprilie, ora 8 dimineața, în cimitirul Bisericii «Sf. Nicolae», numită și a Academiei, din Iași, unde elevul său, Vasile Popescu (Scriban), care l-a îngrijit pe dascăl în timpul bolii, a rostit un «cuvînt funerar», iar pe «piatra mormântului acestui literat bărbat» era scris: «Supt aciastă piatră zace Paharnicul Fabian / Ce-au văzut lumina vieții în cotunul transilvan, / Academiei ieșene i-au stătut învățătoriu, / Cu talentul său și rîvna i-au fost ei de ajutoriu» (cf. Vasile Popp, op. Cit)”.

Modului succint fiindu-i complimentară de fiecare dată și o subliniere a unui detaliu relevant, uneori cu o implicare afectivă discretă. Aceste alte trei exemple: „**1822** – Are loc instalarea lui Ioniță Alexandru Sturza, primul domn de viță românească, după Dimitrie Cantemir, eveniment care îl inspiră pe Fabian să-i dedice domnitorului oda *Allusio*, în versuri latinești, din care au rămas doar patru versuri”; „**1839** – În *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 13, din 26 martie, p. 97-98, apărută la Brașov sub redacția lui George Barițiu, este publicată, pe prima pagină, poezia *Moldova la anul 1821*, precedată de precizarea: *Poezii dintr-ale răps. prof. pah. V. Fabian*, această poezie reprezentând debutul postum al poetului”; și „**1862** – Se tipărește revista lui Aron Pumnul, *Lepturariu românesc cules den scriptori rumâni*, Tomul III, Viena, 1862, unde, la p. 507-516, sunt publicate poeziile lui Vasile Fabian, care este plasat lângă Antohi Cantemir și Vasile Cârlova, acțiune ce constituie un prim pas către eternitatea sa în literatura română” – marcaje, enunțuri, unde scurtimea e frumusețe de stil.

Cu o atare structură și diversitate, cartea de mici dimensiuni, la prima vedere un mănunchi de conspectări, de purtat în buzunarul unei veste, prezintă o unitate, o credință, fiind gândită și ca un gest „omagial”, după cum este și o indirectă pledoarie pentru posibile noi investigări într-o perioadă de începuturi de viață literară, de situat cu aproape un deceniu înaintea apariției primei publicații periodice, „Albina Românească”, în Moldova, ca între două borne: între scrierea poemului din 1821, amintit, și scrierea frumosului sonet „La introducerea limbei naționale în publica învătătură în Moldavia la 1828”, de Gh. Asachi.

În esență preocupat să rezume caracterizările, puține, care i-au fost făcute în timp unei „moșteniri”, și reușind deplin, autorul se menține în accepțiile de care beneficiază aceasta până în prezent. După cum procedează și la câteva interpretări de lectură proprii, care să-l situeze pe poet printre vizionari, ca unul care ar anticipa progrese ale științei și tehnologiei, din viitor, desigur libertăți din sfera exercițiilor de admirație, ca să preluăm o expresie dintr-un filosof și eseist.

*

Dar, poetul care se desprinde dintr-un inform, încadrat de criticul George Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, la un loc de cinste, între Gheorghe Asachi și Iancu Văcărescu, la „clasicii întârziati” – și pe seama căruia, de la singurul contemporan al său ieșean și fost elev, Vasile Popescu-Scriban, avem exprimarea, de martor, parcă inspirată dintr-un anumit vers: „era un geniu peste veacul său, așa că dacă ar fi avut mai bună norocire în tinerețele sale și dacă ar fi avut o viață mai îndelungată, de care era vrednic, ar fi făcut epocă în literatura națională”.

Despre viață, într-o cuprindere cronologică, prin cât ni s-a transmis, dintr-o primă parte din două, aceste, în plus, spicui: a făcut un an de școală „trivială” în comuna Maieru, unde, schimbându-i-se numele de familie, în Bob, fusese înfiat; a făcut doi ani la o Școala nemțească Normală în Năsăud; apoi patru ani, în Blaj, de Gimnaziu superior Greco-catolic românesc, unde este „cel dintâi între eminenti”; și în Cluj („Clusu”) alți vreo patru ani, la Liceul Regesc Academic, cu „Facultățile de Filosofie și Drept”, „tot între Eminentii cei dintâie numărându-se”. Unde își schimbă, acum din proprie inițiativă, numele de familie, din Bob în Fabian, o latinizare, și de unde este exmatriculat în ultimul an, pentru o nesupunere, împreună cu alți colegi, unei pedepse, fiind nevoit să pribegească – în încercarea fără succes de a obține o bursă de studii la Viena sau o slujbă administrativă, provizorie, în vreo cancelarie – la Oradea Mare, în Năsăud, în satul părinților, și la Blaj, la faimosul episcop din interiorul Școlii Ardelene, autoritar și supărat că nepotul său de văr nu acceptă să îmbrățișeze cariera de preot. Ca să răspundă, în fine, afirmativ, invitației lui Gheorghe Asachi, din 1820, trimis „din partea Epitropiei școlilor din Moldova”, „cu scrisori în Ardeal, la guvernatorul Terii de atunci, cu rugarea a da voe la trei tineri români să plece ca profesori” la Seminarul de la Socola, înființat de mitropolitul Veniamin Costache, și reorganizat acum pe baze noi.

Și, prin cât mai rămâne din această a doua parte, extra-carpatică, dintr-o biografie, aceste alte punctări și înșirui: după puțin timp de la sosirea în Iași, în urma mișcării Eteriei, activitățile normale sunt întrerupte, și Vasile Fabian se va refugia în Basarabia, unde se presupune că își va scrie prima poezie românească; aceasta succedând improvizației sau compoziției în latină, amintită, scrisă în 1820, *Carmen onomasticon*, destinată lui Mihail Sturza, pe atunci numai „sinepitop al școlilor”; urmată de o doua poezie în latină, destinată lui Ioniță Sandu Sturza, scrisă în 1822, *Allusio*, din care s-au păstrat patru versuri; o informație, apoi, spunând că în 1823 e din nou în Iași, ca institutor particular în case boierești, dar și ca avocat; o drumeție, după un an, de iarnă, în 1824, la Sibiu, ca știutor de acum de limbă rusă, cu niște scrisori oficiale, pentru un „general-consul rusesc”, din partea unui „mare vistier” Catargi; un nou stagi, durând „mai mult de un an”, din 1826 până în 1827, cu o misiune avocățască, din nou în Chișinău, ca trimis al unui boier Lascarache Bogdan, unde „îl cunoaște pe poetul Constantin Stamati”; și în ultimul an de domnie al lui Ioniță Sandu Sturza, 1828, intrarea în învățământul public, să-i spui: de stat, de la Gimnaziul Vasilian (fosta Academia Domnească); iar din 1929, prin toți anii Regulamentului Organic, implicarea în redactarea *Albinei românești*”, apărută la puțin timp după ziarul *Curierul Românesc*, din Muntenia, când e de presupus că e scrisă cea de a doua poezie originală în română, cunoscută; și veștile mari, din anul 1834, despre înființarea Academiei Mihăilene, prima universitate la români, unde este

numit profesor la facultatea de filosofie; și din 1835, când e înnobilit cu titlul de Paharnic. Tot pe acum, situându-se și scrierea celei de a treia poezii, și ultima, a sa, rămasă neterminată, „Suplement la Geografie...”, pe care ar fi vrut să o mai lucreze, după spusele martorului unic menționat („Să săvârșesc descrierea locului unde merg”), dar un verdict de mai presus de geografie nu i-a îngăduit.

Semnalări, întrebări, prin care aproape ai epuizat o poveste în date, dinspre un parcimonios destin. Dar și un subiect literar, de istorie literară, posibilă capcană, de evadări, dintr-un timp, în timp.

*

Poetul Vasile Fabian Bob. Ale cărui puține versuri au trăsăturile unei creații la maturitate, rezultat al unei evoluții, ciudat, nu de suprafață, sau atestă o continuitate, de care vorbește nu un formator de opinie din literatură, ci un istorician Iuliu Moșil, autor al lucrării „Figuri grănițerești născudene”, în aceste cuvinte, de o corectă intuiție: „limba în care a scris Fabian (...) este o limbă frumoasă românească, lipsită de neologisme, așa cum este limba cronicarilor și a Scripturii”. Intuiție presupunând și o lectură mai avertizată a textelor, care își au o vechime comparabilă cu a „Țiganiadei”, recuperată postum, mult mai târziu, printr-o interesantă conlucrare de factori. Acestea, dacă am merge cu gândul la poezii apărute, demne de acest nume, altele decât cele ale unor Dosoftei sau Varlaam (ca „Stihuri la stema domniei Moldovei” sau confesarea și cugetarea în stihuri care începe cu „Valuri multe ridică furtuna pe mare...”, din Cazanie), de dinaintea anului Proclamației de la Islaz. Ale unui Iancu Văcărescu, născut în 1791, care scrie „La deschiderea teatrului întâiași dată la București în 1919”, și concomitent, în 1821, „Glasul poporului sub despotism”, ambele anunțând ritmul „Luceafărului”; ale unui Gheorghe Asachi, născut în 1782, petrecându-și copilăria și tinerețea, făcându-și primele studii, la Lemberg (într-un timp când acolo trăia Ion Budai Deleanu), și care scrie, în 1828, sonetul „La introducerea limbei naționale în publica învățatură din Moldova”, iar în 1829, „cu ocazia publicării celei întâi gazete în limba patriei, intitulată Albina Românească”, poezia „Albina și trântorul”; ale unui „tânăr Heliad”, născut în 1802, care în 1822 scrie „Cântarea dimineții”, în 1831 „Elegie la moartea lui Cârlova”, în 1836 „O noapte pe ruinele Țârgoviștii”, și abia în 1843 „Sburătorul”; ale unui Vasile Cârlova, considerat primul romantic, născut în 1809, cinci de toate, dintre care patru publicate postum în „Curierul Românesc”, deci ulterior aceluiași, de hotar, an; ale unui „iscusit” Anton Pann, născut în 1797, care tipărește primul său volum, de „Poezii deosebite sau cântece de lume”, în 1831, pentru ca „Povestea vorbii” să apară întâi în 1847; un Costache Conachi, în fine, cu volumul său de versuri „Poezii, alcătuirii și tălmăciri”, apărut postum, în 1877.

Și se va întâmpla să fie scrisă în acest timp și poezia „Moldova la 1821”, din care va trece o jumătate de vers în poemul „Epigonii”, fapt atât de subliniat de comentatori de după el, dintr-odată turnată într-o formă impecabilă, cu un verb așezat, sigur, începând astfel:

„S’au întors mașina lumii, s’au întors cu capu’n jos,

Și merg toate dinpotrivă, anapoda și pe dos.

Soarele de-acum răsare dimineața la apus,

Și apune despre seară cătră răsărit în sus.

Apele schimbându-și cursul dau să-ntoarcă înapoi,

Ca să bată, fără milă, cu izvoarele război”.

Ca din apele mării. Cu versul doi din ultimul distih, ca un element de surpriză, amintind dintr-odată, prin cadență și sonorități, de atât de cunoscutul distih din „Scrisoarea III-a”:

„De-o fi una, de-o fi alta, ce e scris și pentru noi,

Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război”.

Din care, versul al doilea trebuie coroborat și cu un vers al doilea din acest distih, ca frazare, al poetului cu debut postum:

„Și-au schimbat se vede încă și limbile graiul lor,

Că tot una va să zică di mă sui sau mă pogor”.

Ori să iei în atenție performanța formală, următoare, din același, cu atari întorsături sintactice și o reflexivă muzică:

„Toate pân’acuma câte se părea cu neputință

Eșind astăzi la iveală, vor putea avea credință”.

Performanță, propunându-se de asemeni unei raportări la creația (expresia) eminesciană („Scrisoarea II-a”):

„Atunci lumea cea gândită pentru noi avea ființă
Și, din contra, cea aieva ne părea cu neputință”.

Apropieri, care pot fi făcute. Dar să observi și o astfel de potrivire, între versurile (din aceeași „Moldova la 1821”):

„La depărare căzută te întoarce pe o cale
Și nu ești nebunește pe hotarul sferei tale”

și versurile din „Scrisoarea III-a”, iar:

„Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei-Tale”.

Articulații și adieri, posibile întipăriri în minte, numai exterioare, dinspre un *Lepturariul* (volumul 3), tipărit la Viena în 1862. Sau consonanțe, rezonanțe, care la o cercetare mai din aproape pot îmbia și un alt unghi din care să fie privită preluarea fragmentului de vers în poemul vorbind de „zilele de aur”. Sau pot veni ca un sprijin inclusiv unei figuri de stil folosite în Prefața „ediției” din 2015: „Ele (versurile lui Fabian, n.n.) au fost ca un sunet de diapazon pentru Eminescu”. Dar la care să te gândești și în marginea acestui fragment dintr-un important comentariu critic, de istorie literară, pe seama poeziei inspirate din evenimentele de la 1821, considerată „o satiră”:: „o satiră în vers de 16 silabe ce cheamă în minte pe marele poet nu numai prin începutul ei, dar și prin alte versuri, sau chiar printr-o tonalitate pamfletară eminesciană *absolut frapantă*” (subl. n.)¹⁸⁷.

Dar își solicită, tot aici, locul, și o altă remarcă. Despre o impresie a calculării fiecărui cuvânt în trama poetică, adesea cu mai multe funcții, sensuri, inexplicabilă în absența altor texte în versuri, ale lui Bob, de presupus că vor fi existat, sau ar putea să existe – urcând, ca firesc de limbaj, și la un Ion Neculce, dar și spre un Simion Ștefan pentru care „cuvintele sunt ca banii”.

*

În legătură cu Vasile Fabian Bob, autor care ne transmite în ultimă instanță un singur poem format din două părți și un epilog, în caz că el n-a scris decât ce se cunoaște, se poate vorbi, pretențios, de trei ipostaze ale poeticului: de o construcție artistică a unui text în versuri, scris, parcă numai de dragul de a-l scrie, în cunoștință de cauză, în sensul spuselor unui „contemporan”, un mare Edgar Poe, despre „fumusețe” ca „singurul domeniu legitim al poeziei”, poemul pentru poem, ceea ce s-ar numi, în limbajul critic al veacului 19, artă pentru artă; de poezia de circumstanță, a unui eveniment social sau personal, a percepției și concretului, ceea ce se va numi tot atunci „artă cu tendință”; și de tentativa unui „dincolo”, să spui: din metafizic. Evident, „prima parte” din această schemă, prima poezie, este, la propriu, o creație de sine stătătoare, căreia îi stau la bază faptele Eteriei, sau cu care e pusă în legătură, și cu care, pe față, nu are în comun decât anul din titlu. Fiindcă, în rest, grozăviile din primele trei distihuri vorbind de o catastrofă cosmică sunt ca văzute dintr-o stea, sau din viitor, doar o tratare simbolică a unei stări de lucruri, fără vreun contur, și aceasta doar o inspirație dintr-un text literar antic. Punctual, la faptele dintr-o realitate social-istorică, presupuse, putând trimite cel mult folosirea unui grecism, în versul doi: „anapoda” („anápodos”), adăugat lângă „pe dos” parcă teutologic, numai pentru culoare. Versurile, de discurs apocaliptic, coborând, cunoscute, cu punctul de pornire dat, dinspre cer în spre pământ, pe o orizontală: soarele răsărind la apus, râurile întorcându-se spre izvoare.

În realitate, ele mijlocind o inspirată hiperbolă, cu un izvor, cum s-a observat de mult, în poetul latin „relegat” la Tomis, Ovidiu (*Tristia*, Cartea I, elegia VIII), ingenios contrasă, prelucrată; acolo cântând de metri și de stihii (să o preluăm în traducerea lui Șt. Bezdechi):

„În spre izvor de la mare vor curge adâncile fluvii,
Soarele va alerga cu ai săi cai îndărăt,
Stele purta-va pământul iar plugul în ceruri ara-va,

¹⁸⁷

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române (I)*, Ed. Minerva, 1990

Flacări talazul va da, apă din foc va ieși”¹⁸⁸.

Desigur, se poate glosa, plusând, asupra ideii de a se recurge la o atare preluare, simbolizare, pentru a sugera întâmplări din istorie, în particularitatea ei o sancționare a unui act de ingraturitate din partea unui prieten care nu vine (după unele supoziții, tot un poet, Pompeius Macer) să-l conducă pe autorul *Metamorfozelor*, urgisit de împăratul Augustus, până la corabia care urma să-l poarte pe un drum de exil, ceea ce va determina forma titlului poeziei, în transpunerea Bezdechi: „Prietenia mincinoasă”. Sintagmă putând fi luată, într-o extrapolare, și ca un sens figurat, privind altfel de trădări ale unor prietenii, de exemplu una din realitatea socială a vremii, terminată cu uciderea, prin vicleșug, a unui răzvrătit Tudor din Vladimiri, cu care fusese făcută o alianță de strigăt. Sau altfel, de asemenea pentru particularitatea întâmplărilor, consecința că acestea, prin instabilitatea creată, îl vor determina pe autor, care își va lăsa și el în urmă locurile natale pentru totdeauna, să se confrunte cu o situație de singurătăți, ca un exilat; sau numai pentru o reîntâlnire, într-un plan mai general, în lirică, sub visul mare ardelenesc, din latinism, cu un posibil protector prin felurite vămi.

Poezia, ca un moment de răscruce prin expresie, provoacă imaginația, amplu, cum imaginația, la rândul ei, în derularea din poem, va cunoaște o proprie sărbătoare, după alte pregătiri, printr-o întorsătură în discurs, bruscă, prin introducerea în el a lunii, o personificare. Dar mai înainte, să fie observată și o altă ilustrare a unui mod de dialog cu autorul luat drept călăuză, parcă într-un schimb de replici, latin. Cum s-ar răspunde unor întrebări varii într-o artă a traducerii. Sau cum s-ar căuta să nu se piardă nimic din partea a doua a primei strofe, de opt versuri, din poetul unui dor de sud, în nord, îndrăgit. Două din versurile românești:

„S-au smintit, se vede, firea lucrurilor, ce la cale

Aflându-se din vecie, urma pravilelor sale”

(pluralul „s-au”, ca o formă de politețe, de maiestate, dacă nu avem de a face cu adresare și către „firea” și către „lucruri”; „urma”, trebuind citit cu accent grav pe litera a: ea, firea, *urmă*; sau ele, lucrurile, *urmu*). Și două versuri foste latinești (respectiv traduceri):

„Toate vor merge pe-o cale potrivnică legilor firii,

Nu va păzi nici un corp orânduital său drum”.

O comparație putând fi făcută și între distihul citat, într-o altă ordine de idei, mai înainte, „Toate până-acuma câte se părea cu neputință / Eșind astăzi la iveală, vor putea avea credință” („se părea”, cu sensul de „se păreau”), și următorul, din măritul izvor (din care s-a preluat, cu o sugestie pentru traducătorul dintr-un viitor veac, inclusiv un cuvânt pentru o născocire, a timpurilor: în rimă!):

„Și se va aevnici ce credeam că e peste putință

Iar de acum poți să fii încredințat de orice”.

Și nu-ți poți reprima o tentație de a mai insista în urmărirea unui mod de a se merge pe două drumuri spre un același țel: convertirea, în bucurie de artă, a unei urgii din ambient social, al unei epoci, și o aducere de un indirect omagiu, prin parafrazări, unui nedreptățit, de timp, epocal poet – o simplă dăruire numai scrierii unui poem de dragul de a-l scrie. Țelul aflându-se în fiecare nou pas făcut, deci și în un al doilea moment al urmării consecințelor din motivul poetic al răsturnării legilor firii, vorbind de soarele curgând spre apus și râurile curgând spre izvoare; sau, în un alt tronson, alcătuit din trei distihuri iscusinți, cu o otheadă și la o altă poezie din *Triste*, întărind un sentiment că o istorie se repetă, poate și un semn că și poezia românului, nu romanului, va fi fost scrisă iarna: „Iarna la Tomis”.

¹⁸⁸ Versuri (din Ovidiu) pe care să le compari și cu o altă traducere, înserată de către Titu Maiorescu, în vol. I de „Critice”, într-un pasaj unde Vasile Fabian Bob e menționat doar pentru o persiflare, un reproș la adresa lui Aron Pumnul: că Bob este inclus în „cartea din Cernăuți”, care-i „Lepturariul” (cuvintele: „Și acest scriitor este dar silit să fie model de literatură română”) – fără a preciza cine e traducătorul : „Spre izvoarele lor vor curge adâncile râuri / De la mare fugind, și înapoi va mâna / Soarele caili cerești; / Pământul stele purta-va / Flacări ieși-vor din ape, și din flacări iar apă”.

Acest al doilea moment începând cu strămutarea plugului de pe „ceruri”, să are „pe mare” („Vreme multă n-a să treacă și-a ara plugul pe mare”), punct de intersecție în care să vină vorba și de „corăbieri”, și unde să aibă loc și un schimb între două principii din natură, cel lichid și cel solid („La uscat corăbierii nu s-or teme de-nnecare”), întruchipări unui alt gen de aparente anormalități, în aceste ridicări de brațe în sus (la cel din Lațiu), de uimire:

„Da, am văzut nesfârșita mare cuprinsă de gheață
Și-ncremenitul talaz acoperit de un sloi”,
„Unde-nainte cu luntrea mergeai acum mergi cu piciorul
Iar pe talazu'nghețat bate copita de cal”,
„Încovoiații delfini nici nu pot să mai zburde prin aer
Chiar dacă ei ar voi, gheața-i oprește pe loc”.

Și continuând cu situația „pescariului” de pe râuri interioare („ape curgătoare”), care se poate pomeni prinând, în mreaja-i, „vulturi și dihanii zburătoare”; și o alta, a „vânătorului”, sugestie de un peisaj nu marin, care „Nevăzând nici câmp nici codru, va pușca zodii și stele”.

Dar – să nu mai rămâi, într-un elogiu, mai mult rătăcind, numai prin comparații – ceea ce se constituie într-o caracteristică a poeziei prime, dintr-un grup de trei, este o unitate de viziune, dincolo de o posibilitate de identificare a unor momente sau componente distincte, vreo patru sau cinci, o lucrare a cuvintelor în libertate, parcă după deziderate dintr-un mâine al teoriilor poetului.

E interesant să fie observată, bunăoară, întorsătura vizibilă, decisă, ce intervine în fluxul verbal, odată readus în câmpul vizual empireul ceresc, din începutul poeziei prin cuvintele „zodii” și „stele”. Prin care s-a obținut și un alt nivel sau cod, de poziționare, doar stări latente, până aici, a cuvintelor: de atracție în sus, de unde au pornit odată cu pronunțarea cuvântului „Soarele”; și de unde a fost contemplat ce a fost supus unei dezbateri despre „firea lucrurilor”, cum numai de pe pământ poți vorbi de o „răsărire” și o „apunere”, nivel deschizând alte, complementare, registre textului, într-o desprindere din circumstanțial. Modul abrupt în care e introdus în scenă eul poetic, în ipostază de corp ceresc, apostrofat dintr-odată de o voce. Vocea lunii.

Luna, care rupe cadrul, tăcerea, de până acum, adresându-(i)-se acestuia cu o cochetărie chiar, ca o față unui băiat: „Nătăraule, ce umbli...”!, aflându-se (și) ea „la promenadă” („nătărau”, cuvânt cultivat de mai mulți poeți în epocă); sau cum și-ar fi dat doi posibili îndrăgostiți o întâlnire. Din cuvintele celei care pe neobservate se pomenește lunecând, prin spații, într-o disertație cu științific, fiind portretizat, de fapt, și partenerul de o ispravă similară, acesta nu doar ascultând, ci și exteriorizând o stare de acum, deoarece „îngânând cu migăele” o ambianță nouă în care este propulsat: o „Armonie”, metaforic formulat, „îngerească”.

În împrejurarea, transformarea survenită, îmbiindu-se și o altă abatere de pe o orbită, nu o trimitere la transfigurări sau apariții având drept subiect astrul nopții, din romantism, ca dintr-un *Paroles sur la dune*” (versul „Elle qui brille et moi qui souffre”), dintr-o „Scrisoarea IV-a” (versul „Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește”), ci o oprire de o clipă la evoluția unui alt episod avându-l în centrul unei vrăjitorii, de o transfigurare în sensul celei doar sugerată în aliniatul de mai sus, al unei *preschimbări*, vizualizată: „Vede cum din ceruri luna tremură și se coboară / și se-apropie de dânsul preschimbată în fecioară”.

Dar aici, după familiarul „Zisu-mi-au”, de un povestitoresc cu funcția lui, luna va îmbrăca în curând, tot atât de pe neobservate, un alt veșmânt, din astrofizică, de plimbăreață într-un spațiu determinat, în afara servituților corpurilor cerești mai mari, osândite la a descrie rotiri pe orbite pe care au a le păzi strict, un fel de paznic local, calitate în care poate observa, din vecinătatea unor schimburi de focuri ale unor vizitatori rătăciți, când „vre-o comită”, când vreo „planită”; postură din care ea poate profera avertismente și sfaturi, într-o solidaritate, posibile referiri la un raport, în artă, tradiție-inovație. Jucând, indirect, și un rol de oglindă a unui orgoliu: „Suma veacurilor scrise pentru tine-n acest loc / S-au deșirat de pe crugul Soarelui cel plin de foc”. Sau mai mult, mijlocind această cutezanță, apărare de un anonim, a un poet de încadrat la reflexivi: „Ce zăbavă peste vreme te ține-n calea cerească” (să spui: deasupra vremii?). – posibil o emblemă.

Modul alegoric, în aceeași bivalență, pus pe savanterii – urmându-și cursul, în această o întregă strofă, de o asemenea condensare sau cuprindere, pretabilă unor mai multe tălmăciri:

„Dacă ești planită nouă și nu ții tovărășie
Colindând pe lângă soare în sistema ce să știe,
La depărate căzută, te întoarce pe-a ta cale
Și nu eși nebunește pe hotarul sferei tale”.

Unde și dinspre partea astronomică lucrurile stau bine, sunt perfecte, după cum se străduiesc nu mai puțin pentru o echivalare plastică mereu progresând, ca în referirea la cineva rătăcit „dintre stele”, de o altă identitate. Mai ales în această referire la natura planetelor mai apropiate sau mai depărtate, cu ipoteza hazardării într-o apropiere sau îndepărtare mai mare de cât cea care i-a fost hărăzită, din distihul ce finalizează raționamentul dezvoltat mai sus, făcând să te duci cu gândul la o temperatură a planetei Mercur, și la o alta, a unei planete exterioare Pluto:

„Cutezător mai aproape, vei fi ars cu multă pară,
Vei să degeri, dimpotrivă, de te vei depărta iară”.

Dar totodată, vreun comentator putând coborî lucrurile și „în noroiul greu al prozei”, și, pus pe citit, sau pe un dat, din mai multele posibile, în bobi, încercând să-și răspundă unei întrebări în legătură cu un fapt nu ușor de înțeles: că într-o implicare ca redactor în viața primei gazete românești publicând de toate, prin vreo cinci ani, între anii 1829 și 1835, profesorul gazetar Bob n-a găsit cu cale să strecoare în pagini, cum le-ar așeza pe aripile unei albine, nici unul din versurile trimise, după trecerea lui în neființă, spre publicare, revistei românești din Ardeal.

Numai să nu uităm că ne aflăm în continuare în tirada, dizertația, partitura lunii, pregătite cu atâtea elemente de tehnică poetică, dintr-un rețetar de când lumea, cum ar fi folosirea repetiției ca figură de stil („S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-jos”; „S-au smintit, se vede, firea...”, „Și-au schimbat se vede încă...”; „Ce-a să zică-atunci pescariul...”; „Ce-a să zică vânătorul...”; „vei fi ars de multă pară”, „Vei să degeri dimpotrivă”), sau un interes pentru cuvinte încărcate de o atmosferă a timpului, de culoare a unei provincii istorice, a unui anumit strat social („pravile”, în loc de legi; „tovărășie”, în loc de supunere, sau înregimentare, dintr-o colectivitate; „pogor”, în loc de cobor; hotarul sferei”; „suma veacurilor”; și „steaua Aurorei”, în loc de planeta Venus). Și să ne lăsăm în puterile sau legănările lor de ritm, pentru care e folosită și o adresare putând fi în același timp a privitorului spre pământ, din locul de veghe interplanetar, cât și a celui care fusese apostrofat, în aceeași măsură. Care *văd*. Vede el, cum vede și ea. Și se spune, obținându-se totodată și o *informație de gradul doi*, cum că doi, să spui „doi tineri singuri”, stând atât de mult timp de vorbă, nici nu-și dau seama cum îi prind dintr-odată zorii, cu această formă verbală de surpriză, întorsătură, schimbare de registru sau de direcție, într-o solemnitate:

„Iată Aurora vine cu veșminte luminate
Alungând spaimetele nopții peste clime depărate”.

Ci să se mai impună o paranteză, să se mai rămână în trendul artisticește creat, al surprinzătoarei metamorfozări a corpului ceresc într-o ființă umană, în temeiul și unei alte învecinări, înrudiri, sau conjuncții, de literatură comparată. Metamorfozare care dă, în „Scrisoarea III-a”, intrare visului de o mărire a lui Baiazid: „Vede cum din ceriuri luna lunecă și se coboară / Și s-apropie de dânsul preschimbată în fecioară”, prilej de o aceeași, din nou fără ocolișuri, aflare într-o convorbire, pentru începerea căreia inițiativa îi revine la fel principiului feminin: „Las să leg a mea viață de a ta. În brațu-mi vino”, „Scris în cartea vieții este și de veacuri și de stele...”. O divagație posibilă parcă impunându-se mai substanțial din țesătura întregii desfășurări a meditației, o fascinație, despre nașterea universului („Lanceput, pe când ființă nu era, nici neființă”) sau despre veșnicie și nimicnicie, relativitate a lucrurilor din existență, cu atât de înalte deschideri în sublim și etern expresiv („Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate, / Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!”).

Și, revenind, sau pentru o încheiere, cu distihul al doilea, a părții acesteia, diferită, pre-finală, a poemului, care a uitat cu totul de mișcarea Eteriei, poetul dându-și, astfel, indirect, lui, cuvântul, pentru un imn de celebrare și de slăvire ivirii luceafărului de ziua:

„Iară steaua Afroditei vărsând rouă și răcoare

Deschide cu-a sale raze porțile sfântului Soare”.

Mai rămâne o problemă de construcție a poeziei primă parte dintr-un triptic, unde suntem invitați să asistăm la luarea acestei decizii: de rezolvare, numai prin sugestie, și printr-un truc, a unui, pe măsură, final. Să spui, prin tehnica poantei.

Trebuie ieșit din ce s-a obținut, o confesare prin aluzii, o rostire, din partea unui observator zodiacal, pe punctul de deconspirare a unui mister, sau de a vorbi prea mult, fie și pentru sau despre autor, când are loc și un surâs, de exprimat printr-o sfătoșenie și familiaritate, ca și din zisa „Zisu-mi-au”, cu un laconism sau ermetism, ajutate și printr-un plural de politețe. Acest distih – operând cu mijloace, tot de pe sus, și de limbaj figurat:

„Era nu-s ce se mai zică, și de-abia numa'ncepură,
Când un nor venind cu ploaie îi spală vorba din gură”.

Rezolvare prin care regina nopții, „fecioară” și în „Scrisoarea I-a”, e, când te aștepti mai puțin, în acest mod, dată jos de pe tronul-i de argint.

*

Dacă am menține ipoteza de lucru avansată, că un autor de descoperit își propune, prin tot ce el ne lasă, să scrie un singur poem, format din trei părți, iar cea de-a doua parte e poezia datată „1829”, în aceeași măsură s-ar justifica și o afirmație, într-un început de o dezlegare a unui joc de cuvinte încrucișate, care ar fi o privire mai din aproape și în textura acestei a doua poezii, mai lungi: că ea nu e decât un revers al aceleiași medalii, cu aceleași și alte inscripționări, slujind unui același scop: o meditație, fără a se cădea de pe terenul artei, în strict temporal.

Dintru început suntem avertizați/informați de intenția unei reconsiderări a întregii prime jumătăți a primei poezii, până la episodul cu luna, respectiv o reluare a întregului lanț semantic/imagistic instituit, în care era încifrată/exprimată o contravenire unor legi, considerate ale firii. Aceasta, pentru o întoarcere a figurativului în termenii unor întâmplări din real și social, cum și dintr-o perspectivă întregitoare, instituindu-se un procedeu la prima vedere didactic, dar făcându-se și alți pași. Încă din primul distih – ca în acest, din dramaturgi antici latini, *argument*: „Cât era mașina lumii întoarsă cu capu-n gios, / Mergea toate dimpotrivă anapoda și pe dos. // - Iată că acum răsare soarele la răsărit / Și apune cu zîmbire despre sară la sfîntit”. Infirmându-se, pe de o parte, retroactiv, o impresie despre o independență a imaginarului și artisticului, și deopotrivă, sau dimpotrivă, reproiectându-se o lumină asupra lor. Fiecare metaforă va face acum un drum de la semnificat la semnificat, într-un câștig, pentru un, până la urmă, adevărat de epocă tablou. Își va avea fiecare propoziție de până acum, pe rând, dezlegarea sa.

Într-o dezinvolvură, luna, stelele, planetele, care acum doar „umblă”, nu „rătăcesc” pe cer, sunt reintrate „pe scrisele lor sfere” (orbite), dar nu oricum, ci „ca din vecie”, cu sensul: ca și altădată. Un rost având și epitetul „scrisele”. Vizualizând o traiectorie. Iar „stihiiile rîd”. Putând duce cu gândul și la oamenii dintr-un cuprins, poate și la straturi deosebite sociale: „bucurându-se văzând / Că „armonia cerească întocmită de curând / Le așază-ntr-o unire, dîndu-le sfînte măsuri” – o presimțire, un vis, anticipând o zicere ca *În unire e tîria!*, sau un stih ca „Hai să dăm mână cu mână!”. O înțelegere fără greș, o reconsiderare, un comentariu reclamând și sintagma conform căreia are loc această schimbare: lucrurile sunt puse „iar la cale” „după vechile scripturi”. Forma „scripturi” mai asociindu-și o componentă: de datini, de pravile; după cum epitetul „sfînte”, pentru „măsuri”, include și o idee de patrie.

Și se deschid și alte dedesubturi și zări în aceste, din partea de început, vreo șase distihuri, din care am citat. Pe stihii, de pildă, „armonia” le așază și „într-o nouă atmosferă”. Cum „întocmită de curând”, ea nu la lumea stelelor se referă, care sunt de la începutul lumii. După cum și epitetul „cerească” umblă nu mai puțin spre un sens contrar. Iar „noua atmosferă” „Se deșiră”, „din veacuri cu noroc”, „de pe Crugul Soarelui”; „crugul” putând reprezenta și o perioadă anumită din vreun veac de, în general, bune stări de lucruri, să te gândești la veacul XV-lea, românesc, în care un filosof va situa o perspectivă a unei *culturi majore*, la români. Frumuseți atestând o menținere într-un limbaj ermetizant, amânând cu intenție vorbitul mai direct – cum se va spune ceva mai departe: la un ceas de „spice aurite”. Astfel, dintr-o dorință de a sărbători și în vechiul stil, din prima poezie, va fi folosită și o metaforizare „pe roata pământului”, ca de prin astronomi, în loc de un simplu, bunăoară, „pe pământ”; sau de un, și mai direct, „pe pământul strămoșesc”, moment când va fi numit și locul unde acțiunea noii lucrări artistice urmează a fi situată.

Pentru ca, în acest perimetru, să poată fi acum adusă la cunoștință, strigată, vestea despre o schimbare, în consens cu unele aspirații, demnă de un purtător de cuvânt în obște: „Iată că răsar” din inform „noroade ce-au fost perit”, „marea și uscatul stau în hotarele lor”, „Deschise pentru viața fapturilor tuturor”. Unde, într-o contaminare de amănunțiri, să mai adaugi, să anticipezi, că vorbirea e despre neamuri și țări ce-și pierduseră independența, că *marea și uscatul*, acum în hotarele pe care le-au avut, sunt ale unor, ieri, urgisite neamuri. O clipă exprimarea figurată, îndrăgită, îngăduindu-și această recidivare, cu mici rectificări, de o virtuozitate, formulară: „Apele păzindu-și cursul n-au să-ntoarcă înapoi”; cu un adaos al unei entități, care lipsise: „munți”, și care să permită un nou pas în social, din distihul: „Nici munții țin vîrfuri-nalte să-și surpe stâncile-n văi / Peste munca și sudoarea locuitorilor săi”. Cuvinte pentru un poet Cezar Boliac.

Și poezia, care și-a dobândit între timp o individualitate, în care s-a statornicit, cu aceleași componente, are a se despărți de-a binelea de un indefinit, ca viziune și lexic. O conformare în acest sens trebuind să suporte și lista profesiilor la care se recursese în lucrul metaforic, înainte, aici mai multe, chip de a defini o țară prin elemente de etnografic: ale „locuitorilor săi”. Despre „Toate pân-acuma câte „nu să putea *pre pământ*” (subl. n.), urmând să aflăm că ies „la iveală”, „pot să aibă crezământ”; și despre „vânătoriu”, despre care se spunea că „va vâna zodii și *stele*”, acum spunându-se că „n-a pușca zodii și *zmei*” (subl.n.). Și pentru o edificare mai deplin, să urmărești și soarta celorlalte componente ale unei imagini cvasi-totalizatoare: „corăbierii”, ca să nu fie uitat un perimetru geografic implicat, mai larg, marin, doar enunțați; „pescariul”, căruia nu-i va mai prinde mreaja „dihăniilor zburătoare”, când va pescui, precizându-se și unde va pescui, în Prut, într-un dublu scop: aici s-au dat ultimele lupte ale tinerilor voluntari greci cu turcii pe teren românesc, despre care au rămas mărturii ca despre o foarte mare vărsare de sânge; acum Prutul fiind „cel curat”, epitet ales cu această funcție explicativă, de aceea modificarea și în rimă, „dihăniile”, fiind acum, ca o metaforă din viitor despre avioane și rachete cosmice, nu „zburătoare”, ci „de zburat”; „plugariul”, ca de astă dată să nu mai are „plugul pe mări”; și care „Mira-se-va” să vadă spice de grâu în loc de „mărăcini și frunziș”; și în sfârșit „păstoriul”, revendicându-și el un loc într-un clasament, în această clasicitate:

„Astăzi păstoriul se culcă fără frică lângă oi,
Și cu fluierul la gură uită grijă de nevoi”.

A fost circumscris, până aici, un spațiu familiar, pentru o identitate de destin, posibil al ambelor Principate, prin ceea ce se va sugera, inclusiv prin forma de plural, „niște țări” – fiindcă ne apropiem de precizarea ceasului când imperiul sultanilor, întinzându-se „preste tot”, după o exprimare din cronicar, ajunge și „la Dunăre”, și în nordul ei. Dar, pentru această altă zonă în care se pregătește să intre discursul poetic, cum se pregătește și pentru un alt sistem de raportare la ceresc, din istoria formării unui popor, formula retorică a implorării ca din Psalmist (*Ridica-voi ochii mei...*), a Divinului, are de rezolvat altfel lucrurile – prin introducerea conceptului „mlei”, într-un tabel de figuri de stil: „Dumnezeule, de unde peste niște țări așa / Să răvarsă cu-ndurare așteptată mila ta?”. Cu rămăneri, într-o cuprindere de vreo trei veacuri, numai în preajma *apei Moldovei*, ca să te gândești și la un Descălecat dintâi:

„Să răvarsă și ni află înnecați în lăcrămări,
Cu copiii fără maică cătînd urme de cărări,
Lăsînd urma părintească moldoveanul amăgit
Au intrat în căi streine și de-atunci au rătăcit”.

Și, pentru ca ideea să devină mai clară, să avem iar un cântec la plural prin această, următoare, strofă, a unei ancorări și mai precis într-un teritoriu de neconfundat, parcă vizând chiar legenda unde voievodul alege prin tragere cu arcul locul pentru zidirea Mănăstirii Putnei („și săgeata a zburat”), voievod care crede, în ultimii-i ani de viață, că e mai înțelept ca urmașii săi la tron să închine țara, pentru a o putea păstra astfel în hotarele ei, la turc:

„Că-s căile înverzite pe unde ci-i vechi călca
Și-n pămîntul cel de astăzi nu-și cunoaște casa sa,
A tunat la miază noapte și săgeata a zburat,

Spărgînd cetăți întărite peste munți a fulgerat”.

Dar printr-un procedeu metaforă din metaforă a fost atinsă, cum se vorbește la timpul prezent, „pământul cel de astăzi” (sau cum în poezia „Un răsunet” se va spune „Acum ori niciodată...!”), o altă semnificație: a spargerii unor cetăți întărite, ce vor fi fiind ele, posibil cu un înțeles de acte de supușenie – de la tunet („A tunat”) trecându-se la fulger („a fulgerat”), și de la fulger la trăsnet, acesta „trimis”. Și a fost obținută și o altă semnificație, în sintagma „sângele vărsat”, cu sensul de jertfă *primită*, de aceea, sau respectiv, „neștearsă”, punct în care e obținută și o informație despre o credință – de altă sorginte decât cea din accepția primei poezii, dacă accepția s-ar susține: că tinerii luptători greci, inferiori numeric și insuficient pregătiți militar, care s-au înrolat sub steagul lui Alexandru Ipsilanti, au murit și pentru români:

„Spuniți munților voi toate, și văi care v-ați deschis
Spăimîntate dinaintea trăsnetului cel trimis,
Acolo neșters rămîne sângele-atîtor bărbați
Cu carele ni vedem și noi azi răscumpărați”.

Atâtea nuanțe. Și cum s-ar „șterge colbul de pe cronică bătrâne”, să fie ascultată – dincolo de o repetare, poate fruct al grabei, a unui cuvânt, în locul căruia într-o tensiune n-a mai fost timp pentru căutarea unui sinonim: „neam” – această întoarcere spre ceresc, rugă de zile mari în național, cu un început de prim vers din *Irozi*(„Înălțate împărate...!”), despre care nu s-a auzit să se fi spus vreun cuvânt în articole critice, de prin ani:

„Împărate preamărite, nu-ți întoarce fața ta
De la neamul care giură că în veac nu va uita

Faptele milostivirei ce reverși neamului său
Cu nespusă îndurare din slava tronului tău!
Cu lacrimi udăm țărîna pământului dobîndit,
Ce-l vedem de-mpărăteasa pavază astăzi umbrit”.

„Umbrit”, cu sensul de „ocrotit”, și „împărăteasa”, probabil „împărăteasca”. Rugă continuând, cu o căutată formă de melos popular, poate reținut dintr-un cor al vreunui schit, dar și cu o ardoare de mâini împreunate la un altar, mimare a unui naivism ingenuu:

„Cu lacrimi de mulțumire urma ta o sărutăm
La icoana feții tale, din inimă noi săltăm” –
simplificați atestându-l nu mai puțin pe poetul jucător, și cedând iar locul modului reflexiv:

„Cu gurile amorțite glăsui nu îndrăznesc
Și ce poate biata limbă cu tot graiul omenesc!”;
cum și modului plastic, din nou meșteșugit, reînnoind cu un ton justițiar:

„Când inima leșinată dup-atîtea nedreptăți
Se despică de durere la a tale bunătăți?”.

Nuanțe și registre, care nu doar te obligă să le urmezi într-o vâlcurire de meandre, pas cu pas, ci te și iau dintr-o expectativă și te trag o clipă în atelierul lor de alte experimentări, noutăți de tropi, cu narativ, care-i recursul la o imagine simbol, în care să poată fi convertită o întreagă epocă din trecutul unei comunități, de măsurat în veacuri, bine ascunsă, sau o comoară. Totodată o altă parte, în această poezie, dintr-un întreg. Purcezându-se iar ca din cronicar:

„Fost-au cînd odinioară un arbore odrăslit,
Pus de mîna strămoșească multă vreme ne-au umbrit”

(de înțeles: ne-a ocrotit). Arborele simbol! Un motiv liric surpriză, pentru multe semnificări. Sugerându-ni-se că ne-am situa pe la anul *una mie patru sute*, sau nu mult după. Într-o formă sintactică accidentată sau contorsionată, ce-l pune inclusiv pe autor la o încercare, ni se mai spune că tot pe atunci a fost (mai de grabă: *s-a ivit*, descifrezi după recitiri și recitiri) și „o sabie cercuită”, această figură de stil, considerată de autor atât de întreagă, de cuprinzătoare, închizând în ea și forma de seceră a lunii la pătrar, încât, pentru a-i fi înțeles tâlcul, „nu-i trebuia tălmăci”, cu atât mai mult dacă iei în considerare și faptul că, la momentul culesului fructelor („când la cules rodul”), „ea dărâma pe copaci” (copacul), o exprimare numai părând stângace, în fond o persiflare, ca dintr-un Anton Pann. Și cu o știință a unei condensări maxime, inclusiv a timpului, se mai spune tot aici, despre agresor dar și despre agresat, atât de întins:

După multă pustiire și brațul său cel spăriet
Agiungînd pînă aicea au venit și l-au tăiet”.

Cum s-ar face un schimb de saluturi, de vorbiri în semne, iar, peste decenii, cu distihul, în aceleași legănări pe silabe, sau scandări:

„Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid ...

Pîn-la Dunăre ajunse furtunosul Baiazid”,

numind același flagel.

Dar ajunși aici, dintr-odată visul frumos, al teribilului sultan, cu motivul imagistic, simbolul, de asemenea al unui copac („Iar din inima lui simte un copac cum că răsare”), motiv întâlnit și în poemul lui Victor Hugo, cu tema urmașilor, a unei seminții, *Booz adormit*, acolo dezvoltat numai în patru versuri, de natură să mijlocească doar o comparație. Cu particularitatea că, în „Scrisoarea II-a” copacul „cu-a lui ramuri” „se lățește” „peste lume, peste mare”, vrînd să umbrească (să asuprească) „tot universul”, acum și pe români; pe când la poetul din 1829 el e autohton, „pus de mîna strămoșească”, să *umbrească* doar spațiul *unei* (unor) țări (să apare de exterioare imixtiuni). În ambele cazuri, introducerea în scenă a cuvîntului copac/arbore fiind precedată, interesant, numai cu un cuvînt-două înainte, de cuvîntul „inimă”, cum s-a văzut. Visul e „trimis”, să tot răsucești în mîini o nălucire, în *Scrisoare*, după episodul apariției lunii, care „se apropie și se coboară”. E „trimis de la profet”, de mărețe cuceriri, și își va dobîndi toate dimensiunile din romantism, pe un cer al unei viziuni și expresii poetice fără egal, cu funcția totodată de a prefața un moment epic, eroic, al întâlnirii oștilor românești la Rovine, cât și meditația poetului asupra vremii sale, contemporanilor, de amploarea și radicalitatea cunoscute.

Dincoace, la antecesor, avem numai ideea simbolizării printr-un arbore a suveranității unui neam (care, dincolo, e amenințată), nu a supunerii altor neamuri, coroana de crengi fiind doar pentru „pe copii și strănepoți”(urmașii urmașilor, cum va fi expresia de mai târziu). Chiar, ce lucru ascuns! Un arbore, suntem avertizați, care va ajunge iar la „floarea” pierdută, numai dacă va fi îngădit de o „grădină de virtute”. Prilejuind, prin rațiunea lui de a fi, cu atari încredințări, și această reflecție, pe seama unui mijlocitor, unor împlinitori, virtuali, din viitor, ca din Profeți:

„Aicea dar trebuiește minte numai de bărbat,

Cînd în mînă, și unealta și grădină ți s-a dat”.

Urmînd, însă, cursul lecturii, și al istoriei, din care s-a plecat – formula pronunțării indirect asupra unei asuprii de veacuri (comportînd și adaosul intermediarului fanariot) își va avea parcursul ei realist, valorificînd tot ce îngăduie o împrumutare din regnul vegetal. „L-au tăiet și-n putegiune doar me astăzi pentru toți”, se va mai completa, într-un suspin; și: „Ah! a-l scoate la-nviere cu lacrimi di să putea, / De atunci și pîn-acuma de cîte ori înflorea!”; „Cu munca ta, moldovane și sudoarea-nrăurat / Va putea ajunge iară la floarea ce au picat”. Cum se vor valida și o vocație de pictural, a unui pamfletar, în această strofă bijuterie pentru o casetă cu amintiri, încheind o altfel de aproximare pe seama întoarcerii domniilor pămîntene (cu referire la numai una din ele), dar și cu o speranță, un îndemn, ca-n orice poezie ocazională cu mesaj, cu privi deopotrivă în trecut și în viitor :

„Căci scumpa samîntă încă la adînc în rădăcini

Șade ascunsă ș-așteaptă să să cureță de spini,

De dudău, de buruiene, de scaiul nepriincios,

Ca așa răsărind iară, să dea roadă cu folos”!

După această sustragere prin altfel de imaginar unui dat și unui timp de incertitudini și întrebări, lăsat unei alte părți din întreg, care va urma, în rigorile formale din prima poezie – mai îmbiindu-se odată, poate firesc, o paralelă cu empireul poetului nepereche, în același făgaș. Trecerea care se face, în tehnica discursului liric, de la un registru imaginativ la unul justițiar, ca după o cezură, de la visul de răsăriri și de rodire, de mai sus, prin versul de întoarcere într-un prezent: „Dar cu vremile de astăzi pîn-atunci și tot așa”. Și trecerea care se face, cu o mișcare similară, de la visul sultanului, cu întinderea vulturește a unei înstăpîniri pînă la Dunăre, și de la confruntarea cu „armia română”, prin acest vers de întoarcere într-un alt prezent, din viitor: „De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii”, procedeu folosit și în „Scrisoarea I-a”, cu versul: „În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte”. Paralelă în favoarea căreia

pot veni alte, numai întâmplătoare, coincidențe: faptul că în poezia lui Bob, versul urmând strofei de mai sus, apare atât de neașteptat un alt cuvânt de lume mai nouă, „patriotule” („Patriotule iubite, ce mai putem aștepta...?”); și că în „Scrisoarea III-a”, la doar patru versuri distanță după „cartea” fiului de domn, către iubita sa de rimisă „la Argeș”, urmează același cuvânt, însă în formă de plural: „Poți să-ntâmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?”, cuvânt și formă care vor fi reluate ceva mai departe, într-un context înrudit în care e adus și cuvântul „Fanar” („tot Fanarul, toți iloții”) – învecinat, numai la distanță de un rând, cu un cuvânt mai particular, „putrejune”, aflat și el prin preajmă, puțin mai înainte, într-un vers citat undeva mai sus. Și încă o subliniere: cuvintele aflându-se, în ambii poeți, în fraze interrogative.

Și se poate persevera, continua, într-o comparație, te poți lăsa răpăit de asemănări de ritm, topică, alternări de stări sufletești, exprimări ample sau scurte ale unui raționament, după chiar consumarea episodului copacului sădit de „mâna strămoșească”, unde tocmai începe un alt moment al poemului, menit să contureze, la modul figurat instituit, o reflecție în social despre un prezent, pe o anumită zonă, cu alte primejdii decât sub fanarioți, intrări sub o stăpânire străină, de alte precarități. Într-un segment de opt versuri, cu o frază, din păcate foarte alambicată, parcă o punere la adăpost față de o cenzură, ca să poată fi urmărită în toată densitatea și simbolistica ei, cu capcane (un test pentru un doctorand în sinaxă latină, dintr-un *De bello Galico* bunăoară), din care să poți separa, dată fiind și absența unor virgule, cel puțin 12 propoziții secundare, va avea loc această trecere într-o altă temă de dezbatere și la alte lumini (să o redai întregă):

„Dar cu vremile de astăzi pîn-atunci și tot așa,
Patriotule iubite, ce mai putem aștepta,
Cînd acea paseră rară, ce-au venit după sînin
Oare cînd scăparea lumii cu o frunză de măslin,
La noi încă pîn-acum într-un veac mai prefăcut
De potopul altor rele, să străbată n-au putut?”

Segment de transpus, de restabilit simtatic, în proză, ca dintr-un *linear B*, cam în acest fel: *Dar, cu vremile de azi, pînă atunci, pînă la ivirea rodului, și câte vor mai urma, sau tot ca mai înainte, ce mai putem aștepta, din moment ce acea paseră rară, ce-a venit, după ce s-a produs o înseninare, să vestească/ateste, cîndva, salvarea lumii, încetarea Potopului, purtând o ramură de măslin – n-a putut să străbată, din cauza potopului altor rele, pînă la noi, oameni dintr-un veac mai prefăcut (mai schimbat sau mai puțin sincer)?*

Din limbajul figurat, de ecranări de sens, al acestui pasaj, putându-se înțelege că eventual e vizată, în substantivul „senin”, inclusiv perioada domniei primului domn pământean, la expresia de „altor rele” putând intra, în acest fel, pe lângă unele vitregii, ca epidemii de ciumă și un mare incendiu care pustiește trei sferturi din capitala moldavă, inclusiv unele tensiuni, despre care au rămas mărturii, între păturile boierești, ce fac, printr-o atmosferă de regăsiri, să nu poată fi duse pînă la capăt unele reforme sociale, sau instituționale; după cum, semnificația din ultimele două versuri este revendicată de toată perioada care începe după arestarea domitorului Ioniță Sandu Struza, și ducerea în surghiun (peste Prut) – „după furtună” neputînd însemna decât *după război*, un al șaselea într-o cronologie, ruso-turc, iar „corabie fără cârmă” însemnând țara „părăsită la-ntâmplări”. Și vor urma și alte exprimări la figurat, care să le aproximeze: „măguri viforoase fumegînd”, care „tot ploaie cer”, „neguri” îngânînd „mersul norilor pe cer”, mers care face posibil și versul „Nor pe nor toți se ridică car’ de car’ mai spărios”, potrivire lexicală și ritmică aducînd parcă în minte și un alt vers de înățimi: „Neam de neam urmîndu-i zborul și sultan după sultan”.

Desigur starea de lucruri în care intră ambele țări românești, sub ocupație, va mijloci și alte considerații, în poem, de tradus, de interpretat, cu generalitatea sau particularitatea lor, ca „avem firile luate”, învăluiesc „mii de spaime”, „balauri”, de privit cu ochi numai „întristați”, „nici căldură nici răceală vreodată mai simțim”, „de ce mergem, amorțim”; dar și căutări ale unor transparențe, prin cuvinte trimițînd expres la corespondentul lor din real, punctual la Pacea de la Adrianopol din 2/14 septembrie 1829, dezvăluindu-se astfel și (ano)timpul în care poemul va fi fost elaborat (sfârșitul de an 1829), din această, de mai multe conotații, ispravă a unui heraldist, care-i strofa:

„Astăzi cînd lumea cea lină într-o pace ce-au întins

Cu-ale sale brațe-atîtea noroade ce s-au fost strîns,
Noi sîntem, carii cu altă lume nu ni mai vedem,
Și la orișice scăpare dumeri nu ni putem,

cu o colecție de moldovenisme, mai multe, ca o altă tentativă, din biografic, de o schimbare de identitate.

Investigațiile istoricilor vor sublinia și partea de progres a perioadei pe care o vor deschide prevederile acestei păci, reformele administrative, în conformitate cu norme mai noi europene, care vor fi aplicate în cei vreo șase ani de ocupație, pe care Înalta Poartă a trebuit să o accepte până la plata despăgubirilor de război, perioadă incluzând și reglementările Regulamentului Organic, premise, unele, pentru Unirea din 1859. Să numești câteva, ca libertatea comerțului și navigației pe Dunăre și Marea Neagră, instituirea în paralel a unei Adunări Obștești, faptul că generalul Kiseleff, guvernatorul numit de Petersburg, are în răspundere ambele țări, și în fine aprobarea care a fost obținută, odată cu pentru „Curierul Românesc”, pentru apariția „Albinei Românești”.

Numai că noi ne aflăm doar pe un teren de faptă unde hiperbola a dat exprimarea metaforică „Soarele de-acum răsare dimineața la apus”, și unde, pentru o meditație asupra unui timp, s-a procedat la o construcție antinomică, în organizarea unui text în versuri, prin invocarea unui trecut istoric, pentru o raportare la el, și apostrofarea unui prezent nemulțumitor.

Va mai veni, pentru un final, în poem, această reîntoarcere la motivul rugii, pe care îl vom regăsi în anul 1905 la un Octavin Goga, în volumul său de debut, în care, împătimit, se va spune: „Eu cad neputincios, stăpâne, / În fața strălucirii tale”, „Și de durerea altor inimi / Învață-mă stăpâne-a plînge”. Rugă urmând unor plîngeri la un tribunal fără timp: „Nici căldură, nici răceală vreodată mai simțim, / Având firile luate...”; argumente, chiar dacă nescutite, în limbaj, de discutabile candori, unei implorări: „Tinde, tinde, milostive, puternică mila ta, / În noianul fără margini, să pierim nu ne lăsa!”. Și, încă o dată, cu o grijă pentru semnificări de dezlegat, de mutare a unui accent de pe afect pe gând, lăsând deschisă o întrebare prin alcătuirii verbale închise, ca „traiful ticăit”, „vom dezbrăca și veștmântul veacului”; acesta, unul „nepocăit”.

Și astfel încheiem comentariul atât de întins, despre o poezie ocazională, poate și un experiment. Ci să ascuți nedespărțite, stînd laolaltă, tuspatur stihurile de final al textului scris în 1829, inclusiv pentru *cîntecul* său:

„Căci, din așa haos, numai virtutea brațului tău,
Sprijinită de puterea unui singur Dumnezeu,
Atunci mîntui ne poate, cînd cu traiful ticăit
Vom dezbrăca și veșmîntul veacului nepocăit”.

*

Foarte pe scurt mai trebuind spus că din proiectul unui posibil *monument* de cuvinte, din începuturi ale poeziei, singular, ca să folosești cuvinte mari, mai trebuia să nu lipsească, pentru un triptic, „Suplement la Geografie”, dat ca un model de poezie romantică a începuturilor, din plecare o suprapunere de înțelesuri, de conotații: deopotrivă descriere a spațiului unde primul om a fost izgonit din rai, și a unuia despre care același ar putea spune pe seama vinovăției de a fi gustat din fructul oprit, condiției de muritor, cu vorbele cunoscute, transmise: „Să săvârșesc descrierea locului unde merg”. Și la care mai trebuie adăugat un lucru, venind din faptul că poezia nu a fost terminată: se va fi vrut numai o completare la un diptic. Autorul dorind să lucreze la ea, dar manuscrisul „nu s-a găsit atunci”.

Din plecare, adică din prima strofă a unei sortiri pentru o situare distinct într-o listă de ilustrări ale speciei meditației (*meditatio*) în lirica vremii, care – dincolo de unele semi-rezolvări, învechiri, în parte numai datorări unei predispoziții de inventiv, pentru plăsmuit în limbaj figurat, ca adjectivul „plecătoare cătră sară”, pentru „lume” (care se apleacă, merge spre seară; dar poate i și și închină); verbul „se hotărăște” (cu o „împărăție”), făcut din substantiv, de la *hotar*, cu sensul de se *mărginește*, procedeu de înțeles în cazul unei alte forme verbale: se *ncetățenește* – începe printr-o călcătură, deschidere, ca expresie, impunând: „Este-n zona subsolară...”. De reproduș întregă:

„Este-n zona sublsolară o pacinică mică țară,

Aproape de țărmlu lului plecătoare cătră sară,
Unde apoi se hotăreșe cu o mare mpărăție
Pân'acum necunoscută la cărți de Geografie,
Oamenilor de aicea numărul pururea crește
Nici mai moare cân'odată aici sâ'ncetățenește”.

Strofă și densitate și cuprindere, care singure, sub un semn grav, petrecute printr-o undă de umor, practic un trop din Retorică, al *ironiei* (despre care Tudor Vianu într-un studiu de stilistică spune: „formulările ironice n-au alt mijloc de a se face recunoscute în afară de intonațiile cu care sunt debitate”) – dacă-i mai adaugi și acest distih anti-penultim:

„Minunați sunt acești pacinici dup'a lor legiuitură,
Toți sunt muți, adese însă li s'aude și-a lor gură” –

poate candida, cu o accepție de azi, fragment din fragment, într-o viitoare virtuală antologie *poezia românească în epoca romantică*, la un statut de poem de sine-stătător, respectiv modern micro-poem.

Nu cunosc decât dintr-un citat scurt, preluat de Nicolae Manolescu în *Istoria sa critică*, afirmația lui Ovid Densusianu, care spunea că poetul, scriind versurile de mai sus, „se gândea prea mult la ce predase ca profesor de geografie”, cu la fel ironica, nuanțata corectură: „Numai că geografia este a lumii de dincolo”, însoțită, la fel de la obiect, de încă una, de o aceeași acuitate a spiritului disociativ, pe seama lui Al Piru, care „Pe urmele unei fraze călinesciene (...) a citit poezia ca pe o «elegie sepulcrală», influențat și de mania altor comentatori de a căuta pretutindeni la acești primi poeți motivele de circulație, ca și cum ei ar fi populari”. Dar ea, formularea conducătorului revistei *Viața nouă*, luată într-un sens strict, conține și un dram de adevăr, pe seama unei dăruiri pasionate, a profesorului naturalizând cuvinte, gimnazial, autor de manuale, descrierii „ghenerale a celor cinci părți a Pământului”, ilustrată și prin atari aduceri la cunoștință, încovoiri de nume proprii, pe românește, ca mirodenii, lumini, despre „popoară”, într-o limbă nu numai de predare la clasă, și nu numai pentru un singur veac: „Viscaia pe îmbe laturile Pirineilor 65.000”; „Țeltogalică în Nordoscoția și Irlanda”; „Cimvrică în Vales și Nordvestfranția”; „Greceasca noă 2, 5 milioane”; „Turcotătară: în Turcia, Crâm, 3,5 milioane”; „Albaneza (arnăuțască) la sudostul Adriaticei”: „Măgearică (ungurească): Măgearii, Iacizii, Cumanii în Ungaria; Măgearii, Secuii în Transilvania 4 milioane”; „Româneasca se vorbește începând de la stânga Nistrului până la Bug în Beserabia, Bucovina, Moldova, Țara românească, Transilvania, Ungaria până la Tisa cuprinzând 12 comitaturi, o parte din Bulgaria, Serbia, peste Balcan și Macedonia, Tesalia, Acarnania, în părțile Ipirului”. Și anume, dacă e privit, urmărit mai cu atenție materialul imagistic ce va urma în cea de a doua strofă, parcă o interpolare, altfel inexplicabil în economia iconografică a subiectului, edificator și prin nepotcniri de expresie, în relație, poate, și cu amintiri de pe acasă, despre români ardeleni plecați în Americi în căutare de o viață mai bună, coloniști, din poezia „glumeață cu subtilitate”, cum mai spune, atât de la obiect și defnitor, criticul și istoricul literar în materie de poezie neîntrecut, amintit:

„Ici și acolo-n altă țară, sâ'ntind locuri înverzite
Pintre văi și delurele cu producturi feliurite,
Între care colonistul, fără ceva să lucreze,
Cet încet cu toată casa poate bine să s-așeze”.

Poezia, într-o fază de elaborare, nu va fi dobândit, poate, toate rezolvările dintr-o formă finală, încât legăturile dintre elementele componente să nu aibă prin nimic de suferit, dacă au, sau unele treceri de la semnificația obișnuită a unui cuvânt la o altă semnificație, în jocul metaforelor. Un sistem de alternări, de treceri din sticliri în umbre, din cald în rece, operațiune de iluzionist, punându-se în evidență, în lucrul verbal. Ca în acest distih, sumbru desfătat:

„Multe roduri, puse-aicea printre dealuri și vâlcele,
Mai târziu au mai de vreme, sporesc toate-afar' de rele”.

Dar și această cristalizare în cuvinte emancipări, la ele acasă, aparentă sustragere dintr-un confesiv; unde durerea, de fond, e comunicată neutru, muzical și neconsolat:

„Roua ceriului aicea cade-n picuri mestecate
Cu amară lăcrămare din dureri nevindecate”.

Adevărate mărgăritare, să spui. Să-ți asocieze în amintire, și aceste parcă preluări, dintr-un aproape contemporan (născut în 1821) Alecsandri, scrise însă pe la anii 1863, când e tipărit volumul *Mărgăritărele...* Cu un ecou și din „Moldova la 1829”: „Lacrimile izvorâte dintr-un suflet simțitor, / Precum roua dimineții, se înalță-n tainic nor¹⁸⁹, // Și se duc de se revărsă pe al Domnului altar / În odoare prețioase, în ceresc mărgăritar”.

Pentru ca, repede, în poezia „glumeață”, a „cimitirului”, o batistă de cimilitură să trebuiască să fie scoasă dintr-un buzunar de la piept, spre a fi oprită o posibilă revărsare de (alte) lacrimi. În această altă recurgere din nou la o mască, în vorbirea despre genul uman, și o locuire într-o „pacifică mică țară”, de când lumea:

„Fiecare lăcuiește fără dare de chirie.

De vecini, de frați, de muncă, și de toate doru-i trece

Prin prejurul casei sale, iarna-i cald și vara-i rece”.

Atât, din ce n-a fost să fie dus până la capăt, dintr-o factură poetică, elegie, în tradiția, în spiritul veacurilor. Și astfel ai putut număra pe degete, ca pe un rozar, toate structurările de o siguranță a cuvântului, în ritm, rime și imagini, care trebuiau să constituie trepte spre o împlinire a unui poem unitar din trei părți, toate cu cifre în titlu. Ca dintr-o formulă alchimică. Un parcurs de doar 16 de ani.

*

„Vasile Fabian”, să preluăm numele în această formă, după altele două, de Rău Vasile și Vasile Bob, „poet și profesor la Academia Mihăileană”, conform titlului unui articol redactat de către o distinsă profesoară universitară de matematici, din Iași¹⁹⁰, publicat în 1961 în revista „Steaua” (nr. 6). Articol documentar, de probitate, cu unele focalizări pe date biografice mai puțin cunoscute, și restabiliri, deslușiri, putând contribui, în lipsa unei imagini păstrate a omului, alături de altele, la un mai deplin portret. Cele mai multe venind din perioada segmentului de timp ulterior plecării în Moldova, totuși una dintre ele retrimițând în Ardeal, cu acest citat din amintirile doctorului Vasile Pop amintit – într-o sărăcie de informații, aur curat: „Aici (în Brașov, n. n.) am cunoscut întâiași dată pe acest tânăr în cea mai frumoasă floare a tineretelor. Dar cum l-am văzut? sdrențaros, și mai desculț, mărturie destul de doveditoare a greutăților cu care a avut a se lupta, însă pe lângă toate acestea voios și cu o inimă îndrăzneată”. Citat, de completat printr-un altul, de o aceeași cotă, din același ardelean, cu nuanțe de stil: „Era neinteresat (...), avea iubire cătră nație și omenie, era prieten fără fățarie”.

Dar să dai cuvântul și autoarei acestui articol riguros și cu unele nuanțe, pentru că o situație precisă în timp s-a stabilit, odată întâmplată coborârea unui versant, pentru un nou, pe un fir epic, într-o viață fără întoarcere, început. Cu atari comentarii și precizări: „Faptele acestea s-au petrecut pe la sfârșitul anului 1820; Fabian avea așadar 25 de ani, iar Gh. Asachi vreo 32”. Între Gheorghe Asachi și Fabian s-a stabilit chiar de la început o caldă prietenie”. Amândoi iubeau progresul, erau plini de entuziasm și îndrăgeau poezia”; „Gh. Asachi l-a prețuit atât de mult pe Fabian încât, atunci când au ajuns la Iași l-a invitat să rămâie la el, probabil ca secretarul său personal”. Detaliu, atrăgând după sine părerea că „Vasile Fabian nu a fost profesor la Seminar” (seminarul de la Socola, reorganizat). Cu urmarea, completarea: „De altfel nici colegii lui (trei de toți, cu care venise, n. n.) nu au avut o carieră prea strălucită, căci numai la trei luni de la instalarea lor, «ca o săgeată din ascuns s-a ivit în Moldova revoluție»”; și „Văzând însă că nu-i nici o speranță de a se reînchepe cursurile întrerupte, după 3 săptămâni de așteptare, cei trei (...) s-au întors acasă”.

Am preluat aceste fraze, bucăți de timp, deoarece ele vin ca o minunată explicație, în legătură cu un plan, în didactic, pentru moment zădărnicit de evenimentele sociale în primul rând, văzute și de prețiosul medic biograf ca „un trup meteoricesc”, sau judecate, nu dintr-o perspectivă a istoriei propriu-zise, a unei cauze cu rațiunile ei în sine, ci, parcă, doar, pentru o anticipare a unei imagistici din ceea ce într-un plan și atelier poetic, neștiut, va urma.

¹⁸⁹ (Din „Vasile Alecsandri, *Opere complete*, Editura Librăriei Soccec, 1896”) Nu e, cumva, o greșeală de tipar: nu a fost, în loc de cuvântul „nor”, cuvântul „zbor”?

¹⁹⁰ Florica T. Câmpănu, autoare și a unui volum *Povestea numărului π*, Editura Albatros, 1977

Și sunt înșiruite fapte care din alte surse nu s-au prea pus în evidență, viitoare jalonări, care aduc și alte lumini. Primul dintre ele, nu străin de poezia purtând numele anului, sau umblând spre ea, fiind acela că Gheorghe Asachi, la fel cu mai toate familiile boierești, se refugiază (împreună cu tatăl său, consilier mitropolitan, cărturar și autor de cărți) deîndată, peste graniți: unele familii la Chișinău, altele la Cernăuți. Fostul secretar rămânând să rătăcească, „fără siguranța zilei de mâine, fără bani și fără cunoștințe (...), pe străzile Iașului, luni în șir”¹⁹¹. Situație despre care pot vorbi aceste două fragmente din două scrisori, singurele păstrate, dintr-o posibilă mai lungă corespondență, care vorbesc de grele încercări. Din prima – a transilvăneanului, cu o întrebare și o rugămintă: „Răbdarea am sfârșit-o, sfaturile care mi le-ați dat ca să nu mă întorc în Transilvania încă tot mă leagă cu o iubire către Moldova. Povățui-ți-mă ce ar fi mai bine să urmez: eu încă îndrăznesc, silit de împrejurări, a vă ruga de a-mi înlesni mijloacele trecerii în Rusia la dumneavoastră”. Și din a moldoveanului în refugiu, cu mari griji în național, parcă mărinđ o distanță, și un sfat: „Am înțeles care sunt împrejurările care te silesc să părăsești Moldova. Eu însă, ca unul ce m-am hotărât ca toată viața să mi-o afierosesc pentru luminarea ei și binele patrioților mei, am să mă întorc odată, după alinarea acestei furtuni (...) și socot că voi avea mare trebuință de unul ca dta, ba încă și de mai mulți ca să pot mijloci de a se întemeia în patria mea niște școli publice”. Dar și cu această promisiune: „Rămâi deci, rămâi dle Fabian, și dacă împrejurările îți vor covârși de tot răbdarea, atunci scrie-mi ca să-ți înlesnesc mijloacele de a veni la mine, ca după domolirea furtunii să ne întoarcem amândoi”.

Scrisoare, aceasta a doua, la care nu se știe dacă s-a răspuns. Dar „în 1822 Vasile Fabian era în Rusia, unde se pare că a rămas și după întoarcerea lui Asachi la Iași”¹⁹², deoarece se știe că poezia în versuri latinești, ca un adaos la *Oda* de felicitare pe care Asachi i-o dedică lui Ioniță Sandu Sturza, scrisă în 1 septembrie 1822, *Allusio*¹⁹³, e dovedit că e trimisă de acolo. Dar el era acolo și de mai înainte – cum e spus, într-un gust al aceluia timp, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*: „În timpul răzmeriții de la 1821 petrecu în Chișinău”. Din această reîntâlnire numai în gând, cei doi apropiați se vor despărți pentru o perioadă mai lungă, de cinci ani, până în 1927 – interval în care Asachi se va afla, ca agent diplomatic, la Viena (din 30 noiembrie 1822). Acum, în 1827, conform cu un alt document de epocă, un manuscris cu memoriile lui Gh. Săulescu, filolog, arheolog, poet și traducător, pe care autoarea articolului l-a putut consulta, viitorul întemeietor al presei în Moldova, revenit, va redacta o „anafora către Domn din partea Epitropiei”, în care pe sine se propune „referendar”, iar pe Săulescu și pe cel rămas în provizoratul de până acum, pe Bob, care îi vor deveni și asociați („Tot atunci ne-am asociat cu dl. Asachi să deschidem o gazetă”, e folosită expresia „tres faciunt collegium”), îi recomandă ca „profesori pentru clasele ce urmau a se forma”¹⁹⁴.

Ca, în articol, să mai citești, în legătură cu primul stagiul basarabean al lui Bob, care s-a putut situa, deci, între 1821 și 1822, în orașul capitală de gubernie: „Fabian s-a simțit foarte bine acolo”. Dar făcându-se și această afirmație: „Să nu uităm că pe atunci era în Chișinău marele Pușkin pe care trebuie să-l fi întâlnit; fără a ocupa un rang social important, era primit în casele multor boieri”, de presupus că unde nu e exclus să fi fost prezent și autorul lui *Ruslan și Ludmila* și al poemului *Țigani*, poem ce debutează cu versurile „Țigani-n larmă frâu / Prin Basarabia colindă”. Și în continuare: „Tot aici l-a cunoscut pe poetul

¹⁹¹ Articolul menționat

¹⁹² Florica T. Câmpan

¹⁹³ Textul în românește sună așa:

O aluzie la Odă

Cu ocazia și solemnitatea restituirii coroanei

Strălucitului fiu al patriei,

Domnitorului Ioan Sandu Sturza

Așezat pe scaunul voivodal

Al preaputernicului neam moldovenesc

(traducător: Radu Crețu)

¹⁹⁴ Citate din Memoriile lui Gh. Săulescu

Costache Stamati, care mai târziu va trimite versurile sale spre a fi publicate în *Albina Românească*. Stamati, un poet în legătură cu care G. Călinescu are următoarea apreciere: „Lipsa unei tradiții critice face pe mulți să socotească pe Stamati «scriitor mediocru». În realitate el este eminent, mai mare în privința limbii ca Bolintineanu, în câteva puncte comparabil doar cu Eminescu”. Și în conturarea căruia, după o analiză a unor scrieri, între care și poezia „Scăldătoarea unei cucoane române”, pe măsura notei date de marele critic, viitor romancier, înserează, cu un amuzament, o mulțime de date, de un farmec: fost slujbaş înainte de 1912 în cancelaria Vistieriei Moldovei, ispravnic după aceea în ținuturile Ismail și Hotin, devenit consilier după 1820 în guvernul regional rusesc, în 1826 decorat de țarul Alexandru cu medalia Sf. Ana. Ridicând, totodată, când nu te-ai aștepta, de pe lucruri, un vâl: „La Chișinău, Stamati a cunoscut pe Pușkin, care-i vine în casă, unde dansează mazurca, écossais, cadril și valsuri și face scrimă, refuzând o dată să rămână de teamă ca nu cumva Stamati să nu citească «din scoarță în scoarță» în moldoveneste traducerea *Phedrei* de Racine. Îi mai citise pasaje în casa lui N. D. Bolgovițki, iar Pușkin răsese din toată inima, făcându-l și pe poetul moldovean să râdă”. Și mai avea și „un bust al lui Anacreon”, și „i-a împrumutat odată, unui ofițer, între altele, *L’art d’aimer*, de Ovid”.

Marele poet exilat rus, un fenomen, mai tânăr ca Fabian cu 4 ani, care va sfârși tragic în 1837, la un an după moartea acestuia, desfășoară, trăiește, cum se va adevăra, aici, o activitate creatoare prodigioasă, în cei aproape 3 ani pe care îi va petrece în Chișinău, din septembrie 1820 până în iulie 1823, sub supravegherea unui general Inzov, / și înregistrează, conform cu aprecieri din istoria literare rusești, și o schimbare importantă față cu poemele epice amintite, dar și altele din „Sud”: trecerea de la o poezie cu profiluri romantice, byroniene, jertfînd idealului libertății, la un scris „realist”, orientare marcând „romanul în versuri” *Evghenii Oneghin*, conceput tot aici, dacă „a început să-l scrie (...) în mai 1823”, fapt sigur și prag pe care autorul „atinge realismul cel mai profund”¹⁹⁵. După cum produce, cu același avânt, poezii lirice, de dimensiuni mai mici, într-un mod aparte aderente la spațiul în care soarta l-a aruncat, să înșiri, cu o certitudine, căci toate datate, titluri: „Șalul negru”, „Muza”, „Pumnalul”, „Napoleon”, „Către Ovidiu”, „Lui Baratînski”, unele de referință pentru întreaga-i operă. Dar și un altul, „Lui V. L. Davidov”, o improvizație anecdotică, din care e cu profit să preiei un fragment mai întins, parcă numai o continuare (și confirmare) a celor dezvăluite de ilustrul critic român, sau o completare (traducere de Miron Radu Paraschivescu):

„Și vreau să-ți spun vreo trei cuvinte
De Chișinău și despre mine.
În plin sobor, la Chișinău,
Mitropolitul, un mâncău,
La prânz spre rai porni, chiar el,

«Christos a înviat!», spre-a-i spune
Acelui prunc adus pe lume
Blândeii Marii, de-un porumbiel...
Eu-s cumiņit acum, fățarnic,
Postesc, mă-nchin și cred amarnic
Că domnul mi-o ierta păcatul,
Ca și poemele-mpăratul...
Iznov de-mpărtășit stă gata
Iar de curând, și eu schimbam-am
Parnasienele izvoare
Și lira – dar funest al soartei –
Pe liturghii și pe ceasloave
Și pe ciupercile murate”.

Liturghii și ceasloave și murături românești. Cu o asemenea volubilitate, nefiind exclus ca autorul să fi arătat unele din poeziile acestei perioade, încă nepublicate, vreunor apropiați din oraș, și ele să fi putut fi

¹⁹⁵

N. Pospelov – P. Șabliovski – A. Zercianinov, *Istoria literaturii ruse*, 1950

cunoscute, în anumite cercuri, înainte de a fi publicate, sau vei vorbi numai de coincidențe regizate de zei necunoscuți, dacă vei fi nevoit să te raportezi și la lucrul poetic al originarului de peste munți. Ești într-o exaltare, în situația de a putea să faci ad-hoc următoarele descoperiri pe cont propriu, în legătură cu un peisaj de aici, care invadează pur și simplu nele din cele mai personale trăiri, la exilatul din Nord, deschise față de un anumit prezent. În „Șalul negru” (acesta cu subtitlul „Cântec moldovenesc”), victima furibunde gelozii care duce la crimă – întâmplător? – e o „grecoaică”; iar valurile în care amănții uciși sunt aruncați, de către un „rob”, sunt „dunărene”. În „Napoleon”, ultimul cuvânt, în traducere, e cuvântul „exilat”. În „Lui Baratinski, cu subtitlul „În Basarabia”, unde e presimțită, întâlnită, „umbra lui Naso” „pe Dunăre”, se spune, ritos, probabil pe malul brațului Chilia: „Sub lună, pe malul pustiu / Colind împreună cu ea”. Ca în „Către Ovidiu”, în traducerea lui George Lesnea, mărturisirea directă să nu lase loc nici unei îndoieli în privința unei aventurări poate și mai la sud și sud-vest: „... eu nu demult am fost / Pe locurile care ți-erai trist adăpost”. E de înțeles ca un poet străin zonei să nu mai umble la amănunte de geografie, și să uite ce va spune, în poem, cu câteva rânduri mai înainte: că știi, contemporani cu exilatul din Tomis, trebuie să treacă mai întâi Istrul, când apele sunt înghețate, astfel ca „pe-ncremenite unde” să se poată auzi sunetul „copitei de cal” – oglindiți de o frazare urmând îndeaproape versurile din originalul latin, în această, altă, transpunere:

„Pentru prăpăd războinic născuți între nămeți,
Cumpliții sciți, în pâlcuri, cu sulii și săgeți,
Se-ascund pe după Istru, pândind vreo nouă pradă;
Sunt gata peste sate ca trăznetul să cadă.
Ei nu cunosc opreliști: pe valuri ei plutesc,
Pe gheața sunătoare netemători pășesc”.

Mai trebuie ca numai versurile din spre final să fie puse într-o ecuație, strofa penultimă, în care, dintr-odată, deci cu o întorsătură de frază și aici, să avem următoarea actualizare, trecând de la epoca lui Augustus la un strat mai vechi și mai nou – acum, răscoala sub un vis de eliberări de sub un imperiu, grecească, din Moldova, în nici o altă relație:

„Nu-n slavă ci-n destine ne-asemănarăm noi.
Cu nordica mea liră trezind singurătatea,
În zilele când grecul, chemându-și libertatea
Pe țarmuri dunărene o proslăvea cu-avânt”.

Desigur îl poți savura pe poetul datat evocării, și poți identifica decorul, de numai margini de deltă, cum se vorbește de un iaz nemișcat, unde i se arată umbra poetului din vechime, și poți ghici și anotimpul, de o iarnă întârziind să se instaleze, în această drapare a dorului după meleaguri dragi, extrem-nordice, într-o fascinație:

„Pe șesurile ruse decembrie ninge,
Zăpada argintie pe sloiuri se-așternea;
Acolo era iarnă; aici, primăvărat,
Un soare cald deasupra-mi aluneca molatic;
Pe șes mijea verdeața și sub al zilei crug
Pe slobodele câmpuri ieșise-ntâiul plug;
Sufla o adiere ce se răcea spre seară;
O pojghiță de gheață se așternea ușoară
Ca un cleștar, pe unda din iazul nemișcat”.

Și poți lua, totodată, în considerare afirmația, din cartea de istorie literară rusă, menționată, că „La Chișinău, unde trăia pe atunci Pușkin, se bucura de un mare răsunet mișcarea revoluționară din Grecia”. Dar potrivirea ca versurile exilatului din Sulmona să asocieze în minte, în poezia poetului exilat de țară, această mișcare pentru libertate a patrioților greci, în spre finalul poemului, nu epuizează o întrebare despre o coincidență, inclusiv a unei unități de timp în care două texte poetice din același an – toate proporțiile păstrate! – sunt scrise.

Și să mai observi o potrivire, numai de cifre: în antologia „Pușkin, *Lirice*”, din care am citat¹⁹⁶, figurează și o poezie începând prin cuvintele „Sus, Grecia, sus”, și continuând cu versul „Luptat-ai, greul biruindu-l”, datată 1829. Interesant: anul din titlul celei de a doua poezii românești, a poetului necunoscut nici de ai săi! Și în care se face referirea la „sângele-atâtor bărbați”.

Dar, înaintea momentului 1929, în Moldova e anul repornirii învățământului, o acțiune în întâmpinarea căreia Gh. Asachi făcuse propunerea pentru doi profesori, în 1827, cum am văzut, propunere care desigur și-a avut urmările scontate. Un document care-i un contract de angajament încheiat de instituția Epitropiei din Iași, datat 1 martie 1828, și fostul profesor particular prin case boierești, reprodus aproape în întregime în articolul frumos al profesoarei universitare ieșene, constituindu-se într-o colorată dovadă. Text din care sunt, cu prețul lor, de reținut următoarele, câteva „ponturi”: „2) Dta vei paradosi anume limba latină cu toate a ei părți... pe lângă aceasta vei mai paradosi limba românească, Aritmetica, Algebra, Gheometria și Gheografia”; „3) Pentru îndemânarea acelor învățături vei preface pe românie Gramatica latină...”; „5) Pentru aceste însărcinări se orânduiește dtaie 3600 lei, în două vandale, pe lângă aceasta vei avea în gimnazia locuință, lemne pentru foc, 20 oca lumânări pe an, în toate zilele câte o oacă de vin”. Respectiv noul profesor va locui la internatul școlii, cât, nu știm, al cărui director va fi același Gh. Săulescu, părtaș de salahorie abstractă în redacția „Albinei”, și care va scrie, și el, între altele, o „Gramatică Românească”. Dacă nu cumva împotriva unui vid nu trebuie să vorbească și o scrisoare mai timpurie, din 1825 (către Vasile Pop, a lui Bob), în aceeași relație cu învățământul din „Eși”, în care adresantul se folosește de limba franceză, parcă pentru o sustragere farmecului unei limbi în formare, și pentru o expresie demnă de un polemist, cu un relief și o vervă, în acești termeni: „În principal domnește o criză, din care nu se vede nici o ieșire. Nu s-a deschis încă nici o școală, cu excepția a două, trei pensioane, în care tot felul de vagabonzi din Franța și Italia, etalându-și fanfaronadele, dau lecții micilor maimuțe și unor cuconași înamorați de ei și de știința lor”. Și se va mai cita, în același articol din „Steaua”, și dintr-o altă scrisoare, adresată nu știi cui, în luna decembrie a lui 1828, în care *poetul* din Fabian, în sfârșit la adăpost față de un timp de „zăticnire și nestatornicii”, sau „amarul vremurilor turcești”, va putea vorbi de o cu totul altă stare sufletească a *didactului*, cum i-ar răspunde, cu întârziere, scrisorii lui Asachi din 1821: „Am făcut în vara trecută un examen și s-au bucurat toți auditorii (de unde să deduci că un examen cu public, n. n.) de sporiul școlarilor ce vorbeau limba patriei”.

Profesorul, umplând întreg ecranul unei neștiute vieți, câtă mai rămâne ea, cu o numărătoare nu pe sărite. În 1831 cu informația, din „Albina”, că trei din absolvenții clasei I gimnaziale, din 20, au fost premiați cu „câte un ceas de argint”, ascultați la materia cu cifre, conform afirmației, de o autoritate, care va fi făcută, că „el e singurul (...) care a predat matematicile în clasele gimnaziale până în 1836”, despre „numerele complexe”; programa examenelor din anul 1832 arătând că „s-a mai adăogat încă” și „rădăcina cvădrată” și „rădăcina cubă”. În acest an, anunțându-se în ziar prevederea de a se înființa o instituție de învățământ superior, iar Gheorghe Asachi publicând, în același număr, pe februarie, articolul „Statistica învățăturilor din Moldova”, cu știrea, între altele, că Fabian a compus o *gramatică româno-latină* (deci a îndeplinit prevederea punctuală din contract). Și se știe că tot în acest an a compus și un manual de aritmetică; după cum și că în anul 1833 el cere aprobarea pentru tipărire. În 1834 urmând să apară „Elementele Geografiei”, an în care e instalat domnitor Mihail Sturza, ce l-a avut ca dascăl, în casele părintești, pe un francez L’Hommé venit în Principate în timpul Revoluției franceze. Și când Academia își deschide primele cursuri, în localul gimnaziului de la Trei-Ierarhi, „spre a nu se pierde timpul prețios și a nu se lăsa neîntrebuințat semestrul curgătoriu”.

Mai impunându-se și o remarcă, o nuanțare în legătură cu alte două informații existente: că „Vasile Fabian predă în anul unu de filozofie cursul de Algebră”, și că „în lista personalului didactic pe anii 1835/1836 (...) figurează ca «profesor al doilea al gimnaziului și ca profesor de filosofie»”, în „postul acesta” rămânând „până în 1836, când după o îndelungată și plină de dureri boală, și-a dat sufletul în vârsta de 40 de ani”, scrie Vasile Pop.

Nu-l poți scoate pe cel strămutat din învățământ în istorii literare, decât pentru câteva licăriri din același text în manuscris, cu amintiri (aflat în 1961 la „Biblioteca Academiei RPR”), al lui Gh. Săulescu, despre

¹⁹⁶

Editura Cartea Rusă 1957

care, în momentul când se scriu aceste rânduri nu știi dacă au reușit să se vadă și publicate. De unde să preiei, și mărești într-o lupă, fiecare, cât de mică, răsfrângere, gen: „Eu și Fabian căpătarăm redacția ei („Albinei, n.n.), lucrarea articolelor, traducerea noutăților din gazetele străine”. Dar și cuvântul „lucrare”, să fie întors pe toate fețele, dacă tot aici, în caz că nu doar eliptic, se spune, limitativ: „dl. Asachi corecta gazeta și câte un articol scris de dlui”. Sau, să fie luată în calcul și următoarea afirmație, despre Fabian, din articol: „urmărea presa străină ca să poată traduce de acolo informațiile ce se puteau tipări (...), sau traducea în franțuzește (...) articolul de fond sau știrile importante de la noi, pe care între 1829 și 1830 le scriau tot cei doi, dat fiind că în acest timp Gh. Asachi – în calitate de secretar al comisiei pentru alcătuirea Regulamentului Organic – nu era la Iași ci la București și apoi la Petersburg”¹⁹⁷.

Cum *Albina* apare, bisăptămânal, neîntrerupt până în ianuarie 1833, și după aceea, cu o pauză de 11 luni, până în iunie 1835, e de presupus că și acest obol dat începutului de presă românească în Moldova a putut dura până pe atunci, după cum e de presupus și o constanță în devoțiunea tandemului constituit (întrucât, despre alți componenți redacționali, informații nu prea răzbat), astfel ca să fie justificată și o cercetare din viitor, numai pe această latură, în Amintirile în manuscris, privind colegul său de cart ieșean. A fost descris în dicționare profilul publicației, orientarea asigurată de Asachi, atent față cu rigorile momentului înființării, cu o preocupare pentru stilul articolelor, o receptivitate față de alți poeți, prezenți cu versuri, C. Stamati, în atâtea rânduri, cu vizite frecvente la Iași, și de presupus și la redacție, Al. Donici, mai târziu, dar și Gh. Săulescu (de mai multe ori), Al. Hrisoverghi; preferându-se scrierile cu caracter educativ și moralizator, genul epic și fabula, nuvela și teatrul, dar și cu o deschidere pe parcursul anilor pentru noile nume de viitori mari, Costache Negruzi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri; o receptivitate și față de nume de răsunset din Muntenia, Eiade Rădulescu, Iancu Văcărescu, Grigore Alexandrescu. Însă nimic despre vreun semn de condei sub semnătura redactorului „prețuit”. Absență căreia este greu să-i găsești o explicație. Evident, șanse mai rămânând, de găsim a vreunei urme, la o comparație, dacă ea ar surveni, cu termeni, construcții sintactice, locuțiuni din scrisori, sau din manualul de geografie, din poezii; în perspectiva vreunei identificări, în textele nesemnate care îi vor fi aparținut, cu precădere din primii doi ani, sau în chiar știrile traduse, care să înlesnească alte deslușiri.

Date informative foarte diferite sau multe nu poți selecta, depista, nici la o răsfoire, consultare, solicitând intens prin întreg, a monografiei *Gheorghe Asachi, Viața și opera*¹⁹⁸, de Eugen Lovinescu, referitor la anii de după repornirea Învățământului, și de la Gazetă. Câteva momente, detalii, abordări, din această carte de substanță, atmosferă, reconstrucție și rigoare, meritând a fi reprivate, totuși, mai din aproape. În aceste reluări, completări, adaos la lucruri care s-au mai spus, margini de vreo zare, cu elemente și de un colorit: „În urma stăruinței Epitropiei, Ion Sandu Strurza, prin actul din 4 aprilie 1828, dă vechei destinații clădirile din cuprinsul mănăstirii Trei-Ierarhi” (atribuite de Vasile Lupu); „aici în mănăstire se statornicește cea dintâi școală elementară în limba română cu trei clase, cu profesorii: Părintele Silvan, Săulescu și Fabian”; „Clerul grec nu vedea, firește, cu ochi buni, restaurarea învățământului național: la cel dintâiu examen chiar, la care era de față Mitropolitul, egumenul grec al Mănăstirii «s'a înfătoșat, zice Asachi (într-o scriere *Notița biografică*, n. n.), în mezul acestei adunări, spre a arunca o anatema în fața acelei închipuite usurpații a drepturilor sale”; „În Biblioteca Academiei se află însă un manuscris al lui Săulescu (Ms. 1639), ce ne aruncă o lumină nouă asupra acestei chestiuni, deși trebuie să avem, firește, rezerve asupra intențiilor puțin binevoitoare ale filologului față de fostul său prieten. Manuscrisul cuprinde o biografie a lui Asachi scrisă *ab irato*, răspuns la *Notița biografică*, în care bătrânul Asachi își atribuia unele merite cuvenite lui Săulescu”; în 1828 (după înființarea școlii normale) „se adaugă un gimnaziu cu Săulescu ca director și inspector al lui, și Filipescu, Fabian și Silvan ca profesori la internat”; „În răstimpul anului 1830-31, școala de la Trei-Ierarhi cuprindea un curs elementar pentru citire, scriere și socoteală (...); un curs normal, după cum se numeau celelalte clase primare (...) și deocamdată numai un clas gimnazial (având ca profesori pe Economul Constantin, G. Săulescu, Vasile Fabian și G. Filipescu)”; „La 23 Decemvrie 1832 se alcătuiește comitetul academic, compus din referendarul G. Asachi ca

¹⁹⁷ Florica T. Câmpan

¹⁹⁸ Editura Casei Șoalelor, 1927

preșdinte și din Chr. Flechtenmacher, G. Săulescu, V. Fabian și profesorul Iconomu Constantin Ion, din clasul normal“.

Rămâne o întrebare: va fi arătat Fabian, cui, dintre următorii trei, poezia inspirată dintr-un eveniment care lui Al. Beldiman îi va inspira, după decenii, o lucrare „Eteric sau jalnicele scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor prin șeful lor Alexandru Ipilanti venit din Rusia...”, în ani de peregrinări, și redacționali? Lui C. Stamatî, acela cu slujba cunoscută, de consilier după 1820 în guvernul regional de la Chișinău în chestiuni juridice, ca un argument în plus pentru a-i mijloci o eventuală cunoștință cu marele rus? Lui G. Săulescu, autor și el de gramatici, care scrie versuri cu „grecisme, latinisme și ardelenisme și fabricații proprii”¹⁹⁹, în vreo seară la o ulcică de vin, în opera poetică a căruia poți găsi și această umblare pe la „trupurile cerești”: „Când împăratul de zi asfințește / Stele ceriului nouă s-arată. / Zodia polului ce se numește / Ursa-mpreună c-o nenumărată / Mulțime de oaste cerească de stele”. Lui Asachi, scriind *Anacreonticele*, care își propune să scrie și un mit românesc, scrie ode la felurite inaugurări, este ridicat la rangul de comis și apoi de agă, are și o „Elegie scrisă pe ținterimul unui sat”, și își propune să publice „politicești și interesante novitale din toate țările lumii, buletine de la teatrul războiului, culegeri istorice, literale, morale, filologice”²⁰⁰? Nici unuia? S-ar părea că nu. De ce?

Și e de reținut amănuntul că „azi nu se mai cunoaște locul unde a fost înmormântat”, în cimitirul Bisericii „Sfântul Nicolae” din Iași, care a suferit multe transformări, și unde pe mormântul de „literat bărbat” fusese scris, cu o evlavie, „Sub această piatră zace Paharnicul...”.

Pe o balanță, în socotelile unui dascăl, stătea și un gând al salvării de la neant prin cuvânt literar, dacă a existat și episodul făcut cunoscut, al dorinței de a lucra la poezia neterminată, „cu două zile înaintea morții”; dar talgerul din planul activității didactice, cum și ultimele cuvinte (umblând de asemenea la cifre: „orele mele nu mai bat și minutele rămase se încalcează”), acestea: „eu nu am fii, fiți-mi voi, școlarii mei, fii și următori învățăturilor ce v-am dat”, a tras mai greu.

De mai adăugat că poezia „Glasul viitorului”, care i-a fost atribuită în mod greșit, pentru vreo sută de ani, și i-a împins pe unii comentatori de bună credință, cu un avânt, într-un retorism despre un poet tribun, cu verb de agitator, premergându-l pe un Andrei Mureșanu, a fost preluată, cum formulează îngrijitorul ediției, doar „pentru a demonstra diferența”. Poetul publicat postum a putut să-i spună câte ceva poetului care va scrie „Moldova la anul 1855”, încă din ceasul când cele trei poezii ale primului au văzut lumina tiparului în Brașov. Și chiar mai din vreme, când e scris „Glasul unui român”, cu primele două versuri parcă preluând un mesaj de unde l-a lăsat autorul „Moldovei la anul 1829”: „La cer, părinte bune, de caut cu umilire, / În darn îmi este ruga, deșert al meu suspin”; și cu ultimele două versuri: „Ești drept și ierți păcatul, văzând o pocăire; / Ești bun și-ți este milă de tot ce-i mâna Ta”. Dar alegându-și tot atunci o modalitate artistică proprie, de dezbateri de idei, cu mesajul profetic cunoscut. Versurile despre care se va spune că l-au prevestit, preluate din cartea „Conspect asupra literaturii române și literaților ei...”, a unui Vasile Grigore Pop, apărută în 1875-76, fiind de fapt numai un ecou...

Și din nou, în final, Vasile Fabian Bob poetul. Unul adevărat și în cunoștință de cauză, în începuturile poeziei românești. Plin de frumuseți. „O excepție și de la atitudinea generală rubadurească și de la lipsa de talent (...), despre care se știe îndeobște că a sugerat celebrul vers din „Epigonii”²⁰¹. Un vizionar, prin cuvânt artist, în puținul care i-a fost îngăduit, și un precursor.

Scoasă dintre paginile 16-17:)

Dar nu numai aici, ca să deschizi o primejdioasă paranteză, asemănările se caută unele pe altele, în partea aceasta pre-finală, a poemului mărturie de timp. Poți face această, într-o mirtare, alternare de citate, simplă joacă, în care să nu-ți poți da seama prea ușor când se trece dintr-un trecut într-un viitor – un abuz, doar de dragul demonstrației:

Și-o corabie ce poate fără cârmă, când pe mări,

¹⁹⁹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*

²⁰⁰ G. Asachi, *Înștiințare*, tipărită la 17 aprilie (*Dicționarul presei literare românești*, 1996)

²⁰¹ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Minerva, 1990, din care am mai citat.

*Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște și somn,
Și-ngâna cu a lor neguri mersul norilor pe cer,
A credinței biruință căta orice cavaler,
Nici căldură, nici răceală vreodată mai simțim,
Nici rușine n-au să iee în smintitele lor guri,
Și-n a lor învăluire ce balauri încleștați,
Pe copite iau în fugă fața-ntregului pământ –
tăieturile cuvintelor urmându-se cu aceleași parcă accente, iactanță, și dăruiri.*

Lucruri, procedee, asemănările, desigur, numai bracuri pe care iureșul genial al viziunii „ce-au cuprins tot universul” calcă, din marea Operă, care mereu „încet pe cer se suie”.

POEZIILE ANUARULUI

TEO VRĂȘMAȘ, Versuri inedite (1949-1952)

Caiet cu versuri inedite, în editura imaginară „Gândul” (?),

De mult cândva pe aceste locuri veștejite

De mult cândva pe aceste locuri
veștejite

Curgea cu apele-i proptite-n maluri
Un râu cândva pe-aici pe-aceste șesuri
De-atunci s-a mulcomit câmpia
Și zgomotul îndelungatei vrașiți
A sădit liniște și flori pe-aceste pajiști
A secat râul, a rămas albia.

Trec norii acum pe cer ca-ntotdeauna
Ziua e tot senină, numai seara,
Nu are unde-și toarce clarul luna
De-aceea se ascunde-n nori nebuna
Și de mânie-i roșie ca para.
Doar vântul o mai mângâie și-i cântă
Spunându-i snoavele acestor locuri
Și tot ce a văzut de când colindă

Această lume! Știe multe vântul
Și cum se crede frate bun cu gândul,
La gânditoare lună , a început să-i
facă curte

Acum, și frunzele au început ca să-l
asculte.

Și liniștea se-așterne nevăzută
În trăgănări de șuier și –alăută.

TheoVrăsmaș , 20 Aprilie 1950

„Un poem amalgam”

Din cavalcada timpului ce trece
Eu am rămas la toate rece
Căci cuvântul falnicelor snoave marve
S-a înegrit de-a oblicelor salve
Și feminine trupuri istovite
Tindeau spre-atâtea clipe isprăvite;
Udate de noianul multor patimi

Și sfâșiate de dureri și lacrimi.
În parodia versului veronic
Pândeă surâsul lor de spasm demonic
Și siluete prinse-n pământ
De scule din tirama Galileii
Pornind, pășind pe umbra melopeii
Se profilau pe lemnul multor cruci.
Virile sunt sălbaticele salturi
Ale copiilor ce plâng fângăduinții
Va fi cândva pământul suferinții
Mai ud poate de lacrimi prinse-n
caturi
Sălașuri împăcate cu odihnă,
Și suflete pornite-n spor și tihnă
Să scormonească aurul și pleava
Au să ridice contra voastră țeava.
Și-n neputința silniciei voastre
Spre viitorul falnicelor sboruri
Să poarte biruința noastră-n stoluri.
Și-n cânt de slavă, pace și onoruri
Ca florile pornite-n van din glastre.
Primenitor de gânduri mari dar palizi
Ca dezertorul sufletului alb
Am să dezvălui toridul șuarb
Din sacrilegiul armelor ducalizi!
5.V.1950

Nu steaua voastră roșie și rece
Va dumica seninul ud de rouă
Ci-n zări și-n inimi prinse-n viață
nouă
Cu coase, cruci și rugăciuni vom trece
În val de sânge faima să vă-nece
A noastre inimi și orce ființă
Care mai are-un bulgăr de credință.

6.V.1950
Sămânța care am semănat-o ieri
Va răsări-n grădinile-nsorite
Și-n plămădiri de fapte ne-nplinite

Cânta-va bucium ca și-n alte seri
De sus de pe colnicul alb la cruce
Se vor porni în val de legământ
Și-n tremur de copite și pământ
Voinici pletoși din cetele haiduce,
Pădurea va cânta un imn de arme
Țâșnivor din adâncuri noi izvoare
Și fluturi vor sburda ca-n sărbătoare
Iluzia grădinilor s-o sfarme!
Nu steaua voastră roșie și rece
V-a dumica seninul ud cu rouă
Și-n zări și inimi prinse-n viață nouă
Cu coase, cruci și rugăciuni v-om
trece!
Și n-am să mai rămân la toate rece!
Theo Vrăsmaș
(Prundul Bârgăului, 26.I.1951)

„Două acrostihuri”

18 .II.1950
Nemernic sunt că te-am iubit;
Un om bătut de soartă și de cruce,
Te-ntreb acum pe care drum voi duce,
În inimă pe cine-am părăsit.
Soarele v-a lumina mai departe;
Oamenii, lucrurile, pământul,
Multe am de pus pe foi de carte:
Esteticul ce mi-a dominat gândul;
Și armonia lungilor suspine.
Acum spre melancolici osetine
Nu voi mai cânta nici rău nici bine!
20.II.1950
Trandafirul în care a înflorit odată
iubirea s-a ofilit,
Eram poate mai fericit.
Oricum, dar știu; căci „în zadar te-am
iubit”;
Vântule, bate în pânza de pe catargul
inimii mele

Rupe zăgazarile sufletului meu
troienit de amar
Aruncă asupra mea disperarea morții
grele,
Și nu mă lăsa să trăiesc în zadar
Mai bine lasă-mă să mor, când vei
sufla mai tare,
Atunci îmi voi găsi în veșnicii cărare
Și voi pleca spre alte zări, spre-a
cerului altare!

„Fiorii adolescenței”

Coborând în sufletul tău să-ți cunosc
fîrea,
Am rămas ca o statuie de lut,
Pe care ar fi sculptat-o „desamăgirea”.
Ca un ditiramb, cu acorduri lungi de
gamă
Am călătorit să-ți cunosc gândurile,
Am plătit sufletului tău vamă,
Și-am plâns!
Scânteii aprinse-abia, s-au stins!
Și am extenuat!
De unde la-nceput am fost ca un
soldat înarmat,
Acum răsolesc praful de sub călcâiul
tău,
Și-mi caut firul dragostei în revărsări
de ape.
Și totuși numai glasul tău răsună,
Și inima svâcnește neconținut spre
tine
Mă simt strein de „tot” acum și să-ți
vorbesc mi-e rușine!
Theo Vrăsmaș, 15.II.1950

„Primăvară”

Când adierile primăverii mi-au surâs
în față,
Cu inima cuprinsă de dor,

Te așteptam la răspântii
Să vii!
Ce dragi mi-au fost odată ochii tăi?!
Și câtă suferință am îndurat pentru
ei?!
Primăvară!
Ai venit venit din nou ca să-nflorești
pământul
Ai adus atâta fericire
Și suferință multă în sufletul meu
Primăvară – suferință - iubire - !
Flori și lacrimi, leagănă sufletul meu,
Și-n troieniri nebune
M-abat din drum acordul unor strune
Ce mi-au cântat cândva-ntro noapte,
-O noapte stelară -
Primăvară, ? Primăvară!
Adieri zefire, îmi surâd și-acum în
față
Inima mi-e cuprinsă de dor
Doamne! Decât părăsit în viață,
Mai bine, mai bine, mai bine să mor!
Să mor în neștire;
-Primăvară?! – suferință?! – iubire!?
(Theo Vrăsmaș, 9.III.1950)

„Spicuri fără glas”

Sunt cântăreț din lumea mare,
Mi-am măsurat cuvântul cu profeți,
Ți-am dat acord de lyră la poezi
Și morții glas de-nmormântare.
M-au lingușit tirane cânturi
Și-am cântat mult ciudatul psalm
Ca un călugăr, foarte calm
Am rupt nădejdi din ploi și vânturi
Și-acum trezit de-o melodie
Ce-aleargă-n mine clocotește
Mă face să cred o poveste,
Ce nu o știu, mimeni n-o știe.
E glasul unui țarm strein

Cu maluri înflorite și câmpii
În calea timpului ce nimeni nu o știi
Zilele trec, se duc și vin.
Sunt cântăreț din lumea mare
Pribegesc munți, câmpii și sate
Și doine cânt, și rugă de frate
Sunt ca un râu c curge-n mare.
21.I.1950

„Ce frumoasă erai în aceea seară”
Dacă vrei să afli fericirea ?
Urcă-te pe culmea sufletului meu
Poposește-ți viața în inima mea.
Iar fața ți-o spală în lacrimile mele,
Și umple-mi paharul dragostei
nedespărțite
Să-l bem până la fund
Ca un bețiv de viață și fericie
Ce-n inima ta și-a și-a găsit
sălășluire.

Mă primești în inima ta?
Îmi dai sălaş de mângâiere?
Mă lași să-mi cos haina sdrențuită
A sufletului meu scos din temniți și
temple
Să mă-nchin inimii tale
Icoana visurilor mele, mai limpede ca
cerul,
Lasă-mă să te iubesc și dacă poți
iubește-mă
Copil fugit sunt Doamne, de tine!
Pedepsește-mă!
Ce frumoasă erai în aceea seară
Când ți-am dat scisoarea și-ai citit-o
Iar eu, eu scriam și ochii ți-i sorbeam
Ca pe niște picuri de rouă ploați de
neant
Mirosea a speranțe, se-nplineau visuri

Suspinele de-a valma-mi curmau
pieptul,
Iar tu zâmbeai ca florile de primăvară,
-Ce frumoasă erai în aceea seară!-
Zilele trec ca nopțile, ca iernile,
Noi creștem, poate chiar îmbătrânim
Și nu profităm de farmecul tinereții
Și cum aș vrea să-mi cazi în brațe
Să te țin așa, să te sărut ca pe-un
bucet de flori
Să-ți sărut buzele, miracolele,
De ce nu vine-o zi, ca să-nflorească
crinii
Iar tu să-mi cazi răsând în brațe, ca
razele luminii!
21.I.1950

„Acrostih pentru album”
(Închinată D-șoarei Rodica Precub în
anul 1948-49 când am fost colegi de
școală și clasă.)
Rodica te-ai gândit vreodată, ce este
amintirea?
Oricând îți scrie cineva vre-un
„souvenir”, vibrează puțin și iubirea,
Deci nu uita pe-al tău coleg, care-n
acest frumos album îți scrie
În multe clipe poate el te poartă-n
suflet gingaș și vie
Când valul vieții ne va despărți și vei
pleca în lume
Adu-ți aminte-n calea ta și de-al meu
nume.
Theo Vrăsmaș

Adormi !
Adormi și-ascultă-mi suferința
Cum urlă-n mine ca furtuna,
Numai dormind îmi vei spăla de glod
cununa,

Vei șterge poate atunci căința.
Adormi cu sufletul tezaur
De melancolice deșerturi
Din fraze-ntregi rămân doar sferturi
Și nici sunt slovele de aur.
Căci viața e un lung șirag
De suferințe –amăgitoare
Căci nu e nimeni rupt din soare
Și moare omul cel mai drag.
(Theo Vrăsmaș, 3.II.1950)

Cerșetorul

Am întâlnit mai ieri un cerșetor
Din sdrențe-i tremurau ciolanele-i
trudite
Avea doi ochi albaștri, adânci
Și degetele noduroase, ca niște colți
de stânci
Un cerșetor lipit cu sufletul de
suferință și amar
Lovit de soartă, prigonit de oameni,
Îmbrăcat în sdrențe, flămând și
murdar,
Un cerșetor!
Mergea pe drumul lung pierdut în
zare
Cu pași tiviți de năzuinți amare
Lovea cu bâta-n pietrii,
Și plângea!
La o răscruce
De drumuri, se opri oftând, cu ochii
pironiți
-Sărmanul cerșetor –
Nu știa pe care drum s-apuice.
Căzu atunci grămadă lângă cruce.
Și sărută țărâna,
Și lemnul crucii lui Christos
Îi tremura în semn de rugăciune mâna.
Era în zi de paști și primăvară,
Și flori pe câmp

Și glas de clopot ce vestea ziua
învierii
Împrăștiau parfumuri din florile lor
cireșii și merii.
La o răscruce
De drumuri ce se pierd în depărtare
Cu fruntea lipită de cruce,
Se profila un om, un cerșetor
Cu haine rupte, cu ochi albaștrii, mari
adânci,
Subți de năzuinți amare,
Pironiți în zare.
Rostea încet, plângând:
Cerșesc pe drumuri fără rost
O! Isus Christos, Stăpâne,
De ce mă lași să-mi duc viața ca un
câine
De azi pe mâne
Sunt istovit de tot, chiar și de
rugăciune și de post
Viața-mi nu mai are rost
Cerșesc la oameni răi un dram de
pâine
Nu am nimic, nici casă, nici pământ
Doar sufletul și umbletul
Și sdrențele-mi purtate de vânt
Sunt cerșetor!
Doamne, cât aș da să mor în ziua
învierii tale,
Aici la crucea ta să-mi curgă cele din
urmă lacrimi de jale!
(Theo Vrăsmaș, 22.III.1950)

În zadar

(Închinată „Ei” într-o primăvară)
În zadar,
Cântecul meu e acum plin de amar
Mi-am ridicat ochii prea sus,
Și-am atins prea mult senin și cer.
În zadar!

Ce-am vrut ca să iubesc mai mult
decât viața mea s-a dus
A fost un vis frumos, dar efemer, și a
apus.
În zadar!
În zadar revărs acum melancolie și
har
Căci sunt un om lovit de soartă,
De-ași clătina munții din loc
Și chiar de m-aș băga în foc,
Tot e-n zadar,
De ce ești viață plină de amar?...
Sunt prigonit ca un dezertor
Și sufletul meu încercuiește atâta
tristețe,
Încât nu mai sunt nici viață nici
tinerețe
Ci numai jale, jale și dor,
Suferință și amar
În zadar!
Sunt atâția oameni buni
Și totuși atât de rea este lumea aceasta
Cei înțelepți întotdeauna au fost cei
mai nebuni,
Și eu am fost nebun,
Dar nu-nțelept ci prost
„Că-n calea ta am apărut fără de rost”
În zadar! În zadar! În zadar!
În zadar s-a revărsat în inima mea
amară
În pragul unei zi de primăvară,
Și mi-a lăsat în suflet un nume dulce:
Primăvară!
Mă simt ca un strein fără de țară
Sub cele dintâi adieri zefire
Când tinerețea frează și-i strigă
primăverii
Am căzut ca un destin pradă-n iubire
Și pașii mi-au rămas timizi sub
pleoapele-nserării.

Colind acum cu gândul lumea ca o
corabie cu pânze,
Ce și-a izbit de țărnel desnădeștii
prora,
Și se scufundă-n mare
De-ai ști cum mă scufund și eu, în
desnădejde...
Mi-au răsunit mult timp atâtea
meloape
Ce melancolice-mi sunt gândurile azi?
Te prinzi de rădăcinile vremii dar tot
în prăpastie cazii
Și răscolești noianul zilelor
Îmbătut poate de parfumul zambilelor
Plutești spre poezie, spre vis, spre țara
amintirilor!
Spre ochii „Ei”
Mi-au răsunit ca un ecou atâtea
meloape,
Și-un cântec intonat în surdină,
M-a făcut să tresar,
Iartă-mă....nu sunt de vină
Dar... „e greu să iubești în zadar”
În zadar? În zadar!
Aurora!
Și-a revărsat apele cerului și razele
stelelor care
A capturat întreaga zare,
Întreaga mea căutare
Aurora!
Și-a revărsat splendidul ei amalgam
de nuanțe
În sufletul meu colindat de speranțe
Duiioase romane!
Aurora!
Mi-a prins inima de cerul poeziei
deschis
Și mi-a promis,
Aurora!

Mi-a promis ce-mi stă săpat în inimă
și-n suflet,
Un nume, o fată,
Și totuși „o desamăgire adâncă”
(Theo Vrăsmaș, 14.III.1950)

Christos a înviat

Am luminat ca o făclie vie,
În primăvara timpurie;
Și zările m-au amăgit
Mi-au arătat alte culori de curcubeu
Alt cer, alte povești, și năzuinți
O lume fără Dumnezeu.
Dar,
Ș-a rupt covârșitoarea clipă a vieții
Ce m-a ținut în lanțuri de credeme
Și din nou zorii dimiții
Au scăpărat adevărul în cremene și
iască
În bezna sufletului meu
Ca un munte a început să crească
Din străfunduri ca un izvor să
gâlgâiască
Să biruie!
Un cântec!
Ce cântec sfânt și minunat!
-„Christos a înviat”-
(Theo Vrăsmaș, 14.IV.950)

Ecouri vagi

Am cunoscut în viața mea tot răul
și binele ce-n parte l-am avut
am colindat, strein, necunoscut,
poteci cu suferinți și adevăruri
dar n-am putut afla decât necazuri
de bucurii m-am poticnit prea rar
și-o fată am iubit-o în zadar
fără să cunosc a lumii noi islazuri.

În pânțele de-ntunecate vreri

am fost ca un alcov să caut haruri
și vrând să laud bunătăți și daruri
mi-am stors de vlagă trupul în plăceri
și-am rămas bolnav răsbind furtuna
și colindând meleaguri fără șir
în nopți târzii am stat sub patrafir
să văd ce vrea soarta nebună!

Căi trenam în suflet și-n deșert
rămas-am fără glas când să vorbesc
din brâu de lacrimi am urzit să cresc
statui de patimi prinse-n lut inert
și melodii s-au scurs topind cu anii
și ochi-mi obosiți și viața-mi toată
mai bine aș muri ca Horia-n roată
de cât să nu fi înfruntat dușmanii.
(Duminică, 28 Ianuarie 1951, Prundu
Bârgăului)

Porniri

Pornind cu freamătul pădurii
și-a stâncilor cu brațul treaz
de-aici din plaiuri carpatine
cu bucurii și cu necaz
să-mi mân pornirile din mine
nădejdlilor de mai târziu
și soarta să mi-o rod cu dinții
acuma până mai sunt viu.
Să cânt încă porniri nebune
și-avânturi tinerești, elan
spre zorii vieți-mi ce mă trece
pe puntea vremii an cu an.
Vreau să declar război vieții
s-o-înving și soarta să mi-o schimb,
cununa fericirii sacră
să-mi încunune al vieții nimb!
(Tășuleasa, 18 Mai 1951)

Hoinar

Ah viselor, răspândiri măiestre de neant
În poala voastră mi-am adormit odată pribegiile
Meleagurilor pădurene le-am cântat toate rătăcirile
Hoinăreli tinerești,
Vezi viața ce frumoasă și ce crudă ești!
Cum ăndulcești, cum amărăști
În calea ta pe orișicine-l întâlnești.
Culesam nădejzii, cununi de adevăr
Hoinărind, zile, nopți cu dorul să-l cânt
Și-amurgurilor, revărsări de de aurori să le descânt,
Când în tinda uitării tinerețea-și ascunde pornirile
Ah viselor palpitări mărețe de neant,
În poala voastră mi-am adormit toate pribegirile,
Și-acum pe acelaș ghem
Le torc cu fir pribeag de amintiri
Și cânt și plâng regretul moartelor iubiri!
(Theo Doramar, Tășuleasa, 21 Mai 1951)

Pribegie

Să fi dormit pe crengile tăcerii,
Ascuns în puful struților pribegi
Să fi dormit sub valurile mării
Tot te găseam cu toate atale-ntregi

În munți prăpăstioși cu stânci și abisuri
Să fi plecat cu dorul care-l porți
Și te găseam plângând a tale visuri
Și te găseam plângând oamenii toți.

Desculț și desmățat prin colbul vremii
Să umbli sate și orașe-n șir
Fără să dai de-al vieții patrafir
Sub cari să-ți pui moaștele să doarmă;

A tale suferinți ce le-ai uscat
La focul ce-a ars glesnele tăriei
Făcând pe necuratul împărat
Aici pe plaiurile României,
Cu suferința-n pumni ... să răzbat.

Și să m-aștepți acuma la răscruci
De drumuri ce pornesc spre-atâtea zări
La căpătâi să-mi aprinzi lunări
Și tot ce ți-am lăsat în casă atunci,

Când am plecat în pribegia neagră,
Cu umerii-ncărcați de suferinți
Să-mi dau trupul bucăți la corbi flămânzi
Și sufletul să-l răstignesc de cer.
(Th. Vrăsmaș, Tășuleasa, 23 Mai 1951)

Copilă

Întâlnitu te-am copilă în pădurea mea
Cu sânii radiind spre dor de culmi
Și pieptul palpitând spre zări
Să soarbă răcoroase văi
Și ochi-ți scăpărau văpăi
De viață!
Atunci când am beut din dimineață
Tot farmecul naturii!
Tu m-așteptai culegând flori
La poalele pădurii
Copilă, dulce copilă,
În sânii tăi, comoară juvenilă!
Mi-am ascuns, visele chemările,
Și-am pornit ca un ginganten Hercule

Să spintec cu condeiul zările!
Și fericirea s-o culeg din ochii tăi
Belșug de viață! Holde de vâpăi!
Așa te-am întâlnit în răcoroase văi
Copilă!

(Theo Vrăsmaș, 18.VII.1951)

Anul 1952

Destrămări

Păcatul greu cu destrămare adâncă
Și-a-nfipt potopul lui de ghiare rele
În sfletul ce mai desmiardă încă
Sclipiri de ochi frumoși, sclipiri de
stele!

Aripi cu fâlfâiri înzări departe
Oameni trudiți de drumul greu ce-l
urcă
În drumul meu viața mă desparte
Mușcându-mă de sâni ca o năpârcă!

Aleanul meu l-am strâns să-l vărs
cândva
Din plaiuri carpatine să-mi mâi țeluri
Și atunci când primăvara-mi va cânta
În inimă sfărnav-oi capiteluri.

Și din neantul care nu-i cuprins
Și din praful care ma-nbrăcat
Voi aprinde focul care-i stins
Trăindu-mi visul cel mult așteptat.

Numai atunci ne dăm abia doar seama
Că răul tot noi singuri ni l-am dat
Și-atunci când viața-și desfășoară
drama
Noi bem din cupa-ntinsă de păcat.

Sortiți vieții cu menite pasuri

Noi nu știm nici durerile când vin
Numai atunci când jalnice popasuri
Ne prind în hora greului suspin.
Theo Vrăsmaș, 2 Februarie 1952

Arșițe

Tumultul frământărilor din mine
Viază greul vieții ce-l urcăm
Și soarta, - pârcălab cu lungi suspine
Ne fură-n viață tot ce desmierdăm.

Aliura mea n-a fost ca altădată
Popas la toate casele cu dor
Și-n calea mea de-a apărut o față
Să-mi coase vieții întorsături de amor.

Am surghiunit în pieptul meu tot
dorul
Și viața am lăsat-o să m-apese
Să-mi cânt aleanul ce l-am strâns și
amorul
Cu fruntea-nbujorată de succese!

Și-apoi să cad în prăbușiri de soartă
Târât de greul vieții ce nu-l știm.
Că-i cumpăna fântânilor cu arșițe
Și cruci de lemn ce strigă-n țintirim.

Să știi însă de-acuma că dumbrava
Ce-a înflorit atâtea flori din spini
E viața ce-a creiat moartea și slava
Cununa ce-o purtăm printre streini!
(Th. Vrăsmaș, 3 Februarie 1952)

Lui Sandu

Când umbrele durerii vor rămâne
În noi, - și aleanul tot care l-am strâns
Dă-ți seama prieten drag; nu azi ci
mâine

Vom regreta tot ce-am iubit și-am plâns –

Acum doar suferim pe căi opuse
Destinul ne-a primit ca pe streini
Studenti cu doruri multe dar ascunse
Ca trandafirii roșii printre spini!

Noi am iubit ce-a fost frumos în lume
Am fost scânteii de calde năzuinți
Chiar dacă soarta vrea să ne sugrume
Noi nu ne dăm bătuți chiar nici de sfinți

Bârgăul leagăn scump de amintiri
Va plânge când va ști c-am fost învinși
Răzbivom spre albastrele boltiri
De freamățul Bârgăului aprinși!

De vrei povara timpului s-o trecem
Asudă, rabdă Sandule dar speră
Că vom păși spre țelurile noastre
Cu focuri de condei și mitralieră!

Tu pensula, iar eu condeiu-n mână
Le vom ținea cum ții acum tu arma
Când știi că le avem pe acestea-n mână
Sandule drag! Iubește și cazarma!

S-or scurge ani nu mulți și-atuncea iar
Ne vom –ntâlni pe străzile clujene!
Studenti cu nici un ban în buzunar
Cântându-ne amarul dus de vreme!

Ne va primi cu drag bătrânul Prund
Noi am fost craii lui și fivom încă
Vom bea paharul tot, până la fund

Vom bea, vom bea, și sticlele să plângă.

Vom plânge poate ne-om îmbrățișa
Vom bea cât 10 tu o să mă-ntrebi
„Ultima noapte” acum s-o văd aș vrea
Eu îți voi spune bea Sandule, bea
Și uită căci viața e grea!
(24.I.1952, Th. Vrăsmaș)

Gânduri

Din jertfa bunei mel mame ales-am
Toiagul suferințelor, calvar
Să-l urc ducând a vieții sbuciumare
Să beau din cupe-ntinse cu amar!

Și sângele-mi necripănit în vine
Să-l dau pomană poftelor de iad
Și slovele citite din psaltire
Să le asvârl vieții prin răsad.

Și-așa să-mi deapăn zilele trufașe
Ca un copil bătut, neputincios
Povești să-ascult atâtea fără taină
Și să iubesc tot ce găsesc frumos!

Și să desmierd tot omul care plânge
Tot răul să-l descopăr și să-l caut
În oameni, care-și trec punțile vremii
În dorul trăgănarilor de flaut.!

Din multe vreri de inimă și suflet
Să-mi scot la soare lutul greu și tina
Și să-mi acopăr sdrențele pe mine
Să nu le mănec praful și rugina.

Să bat un cui acolo unde vremea
Și-a-ntins aripa rece de tiran
Să scot un cui deacolo unde omul

Făcuta rană adâncăan de an.

Să-nping și eu pe apa care curge
Tot răul lumii tuns de pe cei buni
Să leapăd tot ce vrea ca să mă ducă
În cimitir sau casa de nebuni.

Și crucilor să le șoptesc în taină
Să nu mai stea de pază la cei morți,
Căci ce rost are atunci întreaga viață
Când nu treci pragul ne-nduratei sorți.
(27. I. 1952 Theo Vrăsmaș)

Destrămări sufletești

Mi-am destrămat sufletul sdreanță cu
sdreanță
Și trupul din nou m-a aruncat, în
dureri și păcat,
Arcuș al fărădelegilor toate,
Mi-am cusut nasturii nemerniciei, la
cămașa păcatului
Și-am îmbrăcat-o din nou ca un
nemernic
Sorbind picătura ce s-a prelins din
cupa răului
Biet soldat fără armă!
Biet amărât?! Cari sunt căile
îndreptării tale;
Ceasurile bune în care cumpănă își
apasă tăria?
Unde sunt vremelnicele chipuri de
oameni cu toastul remușcărilor în sân?
Ce sudălmii mai nutrești Satano acum
când rânjești în pumni că m-ai biruit;
și mantia neagră a păcatului ai
aruncat-o din nou peste mine cu
sălbăticia celor mai crunte fărădelegi!
Doamne când vei voi să mă deslegi!?

Din trupul meu voi da mâncare
corbilor, iar Doamne Tu să treci cu
cartea fărădelegilor mele deschisă
Și să-mi strigi: Păcătosule,
Nemernicule!

Poartă-ți osânda în oase și pumni și
spânzură-ți sufletul sdrențuit de cerul
remușcărilor pentru a-ți descătușa
păcatul pornit să te ducă în cavoul
celor pecetluiți!

De-aș putea măcar să-mi înec plânsul
bare-mi în albiturile nevinovăției, și
ca Vameșul și Fariseul ce-l din
Templul Iudeu să-mi caut sufletul
spre pocăință sau fărădelege!

Greul zilelor m-apasă acum
ca pe cel mai netrebnic om!

Fantezia țelurilor ce le-am nutrit până
acum e realitatea nemerniciei mele de
acum, și gândurile mele nu le mai pot
compara cu ale unui om normal.

Sunt frământări zadarnice de-a
schimba rostul celor ce-mi acoperă
dependințele păcatului!

Spre care liman s-o apuc acuma
Doamne!

(4.III.1952, Th.Vrăsmaș)

Blestem

Din blestemul dimineților pline
Am rupt blestemul zilelor mele
Și-am adormit cu păcatele-n sân
Sub bolte de patimi, sub bolte de stele
Sub povara anilor ce-i duc
Fără mângâiere!

Doar boarea caldă a primăverilor
Mi-a știut da să beau din lacrima
serilor

Să-nlăcrimez și eu

Cerând; rugându-mă, lui Dumnezeu

Ca un răsvrătit să-mi vântur vremii
sdrențele
Cu duhul ca săracul să-mi încarc
sufletul
Și-n unduiri de cântece să-mi poarte
anii umbletul!
Umbletul, Sufletul!
Pe cărările vieți, cu flori și cu spini,
Printre dușmani, printre streini!
Acestea Vă sunt culorile curcubeului?
Acestea vă sunt năzuințele „Eu”-lui
Vânturi, sălbatice vânturi! -
Gânduri, sălbatice gânduri! -
Destramă-ți încăodată melopeea
cântecul meu
Și-arată-mi calea adevărului în
sufletul meu!
Să-mi răvășesc dorul
Spre culmile răvășite de vânt ale
munților
Și norii să-i adast cu cer cu tot
Necunoscut ca un pilot
Ce-l mână parașuta-n aer, lungă cale
Căzând apoi în spinii cei din vale
Să-și cânte nebunia;
O! Viață! Cât de neagră ți-e urgia!
Așa au înflorit în inima mea
Primele gânduri amare,
Povârnișuri repezi își găseau urcușul
În trista-mi cântare!
Spre năzuinți ce-și freamătă pulsul
chemărilor.

Pro Patriam

Vremii noi i-am pus pe frunte
Răvășitele-mi idealuri
Și-am cules în văi de munte
A vieții mele daruri!
Acum strâng din colbul vremii
Mestecând cu jale-adâncă

Plânsul apelor muntene
Plâns de țară și opincă!
Și ridic spre ceruri mâna
Ajutorul să mi-l cer
Să-mi ridic din nou poporul
Să-i fac brațul iar de fier!
Da asculte-mă dușmanii
Numai lor le vreau urgie
Să-i înfrunt pe toți mișeii
Pentru scumpa-mi Românie
Să răsune iar în lume
Prin seri și prin dimineți
Că românu-n veci nu moare
„Are-n pieptui 10 vieți”
Căci din suflul lui puternic
De moștenitor prin gintă
Am cules acest renume
Pentru cei cari îl cuvântă
Și vreau să mă-ncaier astăzi
Cu toți cei cari vor să piară
România și Românii!
Scumpa noastră, mândră, țară!
(10.VIII.1951, Th. Vrășmaș)

25 Atunci

Atunci când primăvara și-a desfăcut
bobocul florilor
Și mugurii-și trăgeau cu râvnă seva
Te-am întâlnit pe-un trotuar pustiu,
Cu cearcăne la ochi - și-aveai un corp
ca Eva
Priveai sdrobotită cerul fumuriu
Să cauți poate ce-ți nutrește soarta.
Atunci îndoliata-mi inimă
A aruncat încodată zarul norocului
Să-și caute un efemer succes
În cuvintele tale, în cuvintele
prorocului
Sau în soarta locului!
Atunci am căzut hrană gândurilor

Atunci mi-am trimis răvașul inimii,
Pe solia vânturilor!
Atunci am îngenunchiat pentru prima
oară
La poarta succesului avan
Să-mi trâmbiț tot ce știu că doare pe-
un dușman!
Și lumea s-o scot un timp nebună
Iar eu nebunul ce culege flori.
Vrând să-și întindă aripa desnădejzii
Spre inimi ce frământă a noaste
apriori.
Așa, atunci mi-am irosit din nou
puterile
Să-mi cos cu mâna mea, într-o
cădelniță cu nemurirea
Cuvintele, vrerile, menirea.
Și să plătesc cu cel din urmă slot
Păcatul celui mai netrebnic tot de milă
De milă!
Oh! Când mă gândesc la zilele de
atunci
Mi-e silă
(22 Martie 1952, Th. Vrăsmaș)

Un apostrof

Vrând să-mi îngân păcatul cu voința
Am rupt legătura cu trupul
Ca lupul
Dar m-a împotmolit neputința!
Și-am strigat celor ce m-au auzit
Însutit, înmiit,
Ca un preot hirotonit!
M-am hirotonit și eu cu păcatul
Să mânjesc și eu fărădelegea lumii
Cu mai multă rușine,
Ca ziua de azi, ca cea de ieri cu cea de
mâine!
(26 Martie 1952, Th. Vrăsmaș)

Imagini fluctuale

7 Aprilie 1952,
Aici mi-am frânt în zigzacul
chemărilor suspinul,
Când steaua care a strălucit s-a stins
Aici sub bolta spinilor, sub cruce,
Am plâns tot ce-n viața mea am strâns
Cu ochii umezi de amare chinuri
Și sufletu-ncărcat cu negre nopți
Am ascultat în scutece copilul,
Copilul rău al necurmăteii sorți.
Plângea acest copil iar eu întruna
Adulmecam deșerturile-n șir
De palizi rugăciuni muiate-n crame
De suferinți sortite să le-nșir!
Sub maldăre de frunze carpatine
Sub cerul cu-al lui veșnic plin pahar
Din ziua-n care am purces în lume
Am tot urcat pe trepte de calvar.
Cu anii-n cârcă pustnic secular,
Cu ochii îmbătați de ura lumii
Și inima deschisă spre senin
Să plâng tot ce mi-am zis că pot să-
nduplec
Să plâng din greul ce-l simt în suspin.
Și-apoi să mă frământate alte țeluri
Și-apoi să-mi dai iscălitura sorții
De nu mă vreți voi oameni vii cu toții
Atunci voi ști să mor, mă vor vrea
morții!
7 Aprilie 1952,

Exerg în inimă

Plânge-ți inimă suspinul, atârând de-
un fir de păr
Să-mi pun căpătâi de viață, cel din
urmă calapăr.
Și din frunzele-i cu arome ce-și
împart îmbălsămări

Să las trăgănări de cântec primelor
mele mustărări.

Și-apoi să-mi îndolii nimbul cu
pedeapsa resemnării

Laurii ce-or vrea să-mi cânte să-i
asvârl în apa mării

Și să trec prin vad de ape, desbrăcat și
gol dar vrednic

De-a purta triumful cinstei, în cuvânt
și-n braț , puternic.

Și-apoi să-mi asvârl mantia

Clipelor cu vii idealuri

Să zâmbească primăverii, salutând
verdeța-n dealuri!

10 Aprilie 1952

Entități

Aici mi-am zădărnicit tezaurul
chemărilor

În fremătarea zilelor dintâi

Când primăveri veneau cu flori de
viață

Și-mi împleteau cununi la căpătâi.

Și darul vieții în amiezi și prânzuri

L-am cunoscut ca cel mai mândru dar
Dar nu voi inspirat de multe locuri
doruri

Să-mi tremur pașii-agale spre altar.

Am început să-mi torc tot firul vieții

Mânat de nostalgii și amintiri

De falsul aparențelor vieții

Să-mi cânt în versuri moartele-mi
iubiri

Cu ghioceii albi pornind deodată

Cu ei și primăverile la braț

Sorbind îmbălsămările naturii

Sorbind și-amarul vieții cu nesaț

Primit-am să înfăptuiesc credeuri

Idealuri să le mân spre năzuinți

Și-apoi odată când v-a sosi vremea

Să fim din nou stăpânii de credinți.

Cu Dumnezeu în suflet să pornim

Spre culmile ce-și clatină mândria

Pădurilor cu cetinile-n vânt

Să cânte iar ce plânse România.

Eu țara mi-o iubesc ca și pe mama

Dar nu vreau răstignit să fiu de viu

De cei care au mânat-o la urgie

De cei mai lași conducători ce-i știu

Și azi când iar mă cheamă primăvara

Să scriu aleanul care m-a cuprins

Vreau celor care nu știu să le strig

Veninul care-n pieptul meu s-a strâns.

Venivor zile cari au să coboare

Pe cei urcați pe tronuri pe nedrept

Și-atunci lovivoi aspru în dușmani

Cu dreapta și dreptatea drept în piept.

(14 Aprilie 1952, Th. Vrăsmaș)

Moșneag

Atunci când prima dată mi-ai zâmbit

Și prima dată-am râs și eu ca lumea

Eram strein cu trupul istovit

Și sufletu-mi neant și infinit

Mijea un soare să aprindă culmea.

Mijeam și eu podoabele vieții

Din cânturi dragi cântate odinioară

Îmi împleteam cununa tinereții

Să-mi încunun cu eatoiașul vieții

În calea mea și-a anilor ce zboară.

Izvoare și păduri mă-adăposteau

Și dorurile toat-și spuneau totul

Eu îmi spuneam povești ce amăgeau

Cuvintele pădurea-npodobeau

Cu plânsul ce și-l răsfângea copilul

Copilul sorții cel bătut, pribeag

De vremea care-și fâlăie aripa

Să-mi strâge anii: „plânge biet moșneag”

Plânge și te sprijină-n toiag

Căci nu-ți mai arde nici dorul nici pipa!

6 Februarie 1952

Mijiri

Mijesc la aripa nădejzii

Cu bărbăția celui mai pribeag

Și-mi torturez în suflet tot aleanul

Ce mi-lă pus în calea mea dușmanul

Să-mi caut dorul tânăr și beteag.

Să plâng făgăduinții spre mai bine

Și soarta-mi și pornirile-mi spre zări

Să plâng în încăperi de ochi și mări

Cu dorul de pe plaiuri carpatine!

Și soarta să mi-o rod acum cu dinții

Ca săucid pornirile-mi nebune

Cântând în taine vreri pe patru strune

Cât n-au cântat nici sfinții nici părinții!

Cu apa cea de ploaie să mă spăl

Sărmanul trup, tot timpul de mișel

Și sufletul să-l răstignesc de cer!

(7.II.1952)

De atunci

De-atunci de când aleanuri literare

M-au făcut sclavul primelor muștrări

Ieșitumiau cu tinerețea-n cale

Pe plaiul vieții spini și sbuciumări

De-atunci de când cu primul vers de stele

Mi-am făcut hrană viselor fugare

M-au îmbrățișat cu dor de iele

Primele mele năzuințe literare

De-atunci de când pribeag cu primul patos

Și-n dragoste cu primul meu demers

Citeam în cl 5-a „Atque Nor”

Scriam în cl 5-a „primul vers”

De-atunci de când pe strada –ngustă, tristă,

Ne-am sărutat întâia oară strânși

Rămas-am trist cu inima batistă

Să-mi șteargă ochi-mi obosiți și plânși!

De-atunci de când cu vina ce-o purtam

Am fost eliminat pe-o săptămână

Mai port cu mine visul ce-l trăiam

Atunci când încă îmi păreai o zână.

De-atunci când vise mă hrăneau din plin

Și hoinăream pe străzile clujene

Atunci mi-a făcut rană primul spin

De-atunci îmi cânt amaru-adus de vreme.

De-atunci când prinse de false remușcări

Statornicia blândelor popasuri

Mi-a rupt din mine caldele chemări

Ce-mi potoleau arșițe-n multe ceasuri

De-atunci când anii-njunghiați cereau

Cele din urmă reveniri de june

Student bătut de soartă mă-ndoiau

Și-atunci deși-au fost cândva zile bune.

De-atunci îmi port eu cânturile arse

În mine prinse-n horă de muștrări

Aleanurile vieții mele stoarse
În sacul fără fund de sbuciumări.

De-atunci mă mângâi tot mereu cu vise
Și sar zăplazii vieții foarte greu
Sunt gardurile-n fața mea încinse
Și tot mai mult îl simt pe Dumnezeu

De-atunci din clipa când urcam pe
coaste
Să culeg flori, nebun îndrăgostit
Cules-am flori de viață și de moarte
Să le miros când fi voi otrăvit.

De-atunci când tinerețea-și cerea
pasul
Tot mai nebun, trufaș, necunoscut,
De-atunci datează-n viața mea
impasul
Ce trebuia să nu-l fi fost avut

De-atunci sunt ani cari au trecut
semeți
Pe lângă cel ce-și plânge astăzi
soartea
Și vor mai trece mulți ani plini, măreți
Pân-cen-tr-o zi mă va culege moartea.
(7 Octombrie 1952, Theo Vrăsmaș)

Adaosuri

Copilăria vremilor care s-au dus
În care colț de inimă să te fi pus
Iar tu frumoasa mea de altădat
În care colț de rai să te fi dat
Să muști din fruct oprit
Și să-ți căiești viața-n negru schit.

Sunt eu acel care mă chem
Care te chem, care mă tem

Să-mi caut povârnișurile-n repezi
clipe
Ce fug satane bete cu aripe
Spre destin!
Mai adă-mi măi crâșmare-un chil de
vin
Să-l storc așa cum tristele-mi cântări
Îmi cântă psalmi din sbuciumări în
sbuciumări!

Să-l beau și să mă îmbăt,
Dar nu de vin, nici de rachiu ci de ce
văd!
Atâta ură, atâta chin, atâta suferință
Blesteme, blesteme, necredință
Răufăcători și demagogi
Atâția oameni răi cu suflet de excroci!
Pământule îneacăi în infernul tău!

.....
.....
Unde sunt verile de ieri
Spuneți-mi gânduri voi,
În care om să-l mai găsesc pe
Dumnezeu ?
(Theo Vrăsmaș, Tureac, 18
Septembrie 1952)

Scrisoare (Fany)

Sunt eu care te chem, din depărtare,
Dar nu știi greul care mă apasă
Te port în suflet mândră ca o floare
O floare rară-n Câmpulung culeasă

Și te-aș purta în orice zi a vieții
Dacă a-și ști a tale apriori
A-și alergera pe plaiul tinereții
Ca un nebun culegător de flori

Acolo-n Câmpulung o lună-ntreagă
Soarta m-a dus și-a vrut să te-ntâlnesc

Acolo studenția mea pribeagă,
M-a făcut să plâng și să iubesc.

Acolo m-a învins primul suspin
Când oscilau examenele-n mine
Atunci a luminat primul rubin
În inima ce moartă era-n sine

Ți-am cunoscut ochii șireți vioi
De-atunci în mine s-a aprins foc tainic
Din ochii tăi ce scăpărau scânteii
Și-mi dăruiau în vis povești de
crainic!

De-ai ști cum ți-am sorbit a tale
rânduri
Ești Fany tu, aceea ce-mi dai iar
Nădejdi, îndemn, elan și-a mele
gânduri
Te poartă-n lacrimi de mărgăritar !

Și-ți scriu din suflet iar a doua oară
Îți scriu ca cel mai prost îndrăgostit
Și-acum doar port în suflet prima oară
Refrenul că și tu m-ai îndrăgit.

Să nu mă bați nu poți că sunt departe
Dar ceartă-mă dacă sunt prost și rău
Și-aș vrea de-atâta rău să ai tu parte
De-atâta cât îți port în suflet eu.

E adevărat ne-am cunoscut puțin
Dar în puțin-acesta simt că-i totul
E tot ce-n viață am găsit din plin:
Pe tine, eu căzut, soartă destin
„Am pierdut tot și-am câștigat totul”!
(Theo Vrăsmaș, 1 Octombrie 1952)

Urlă vântule

Urlă vântule năpraznic, cu viața
împreună

Urlă și-n sughiț de patimi îți așterne:
toamnă bună,

Tot ce în a vremii zace în coclauri și
talazuri

În inimi fără credință cu suflete mici
în obrazuri

Urlă vântule și frunza celor mai
semeți copaci

Du-le-o-n oala cea mai tristă, departe
de toți cei dragi

Iar pe mine i-amă-n iureș de vârtejuri
nebunești

Și mă du vântule, du-mă din căile
omenești.

Urlă vântule și alină-mi suferința care
o port

Ca un păcătos strig ție vântule ce urlă
în mine

Urli peste tot năpraznic mâi din cale-ți
tot ce-ți vine

Vântule, Turbatule

Boemule (Boerule) Săracule,
Împăratule

Neastâmpăratule

1 Noiembrie 1952, Th.Vrăsmaș, Cel
bătut de vânt)

Inscripție

Și melancolici cad din nor și vis

Podoabele unot sclipiri de raze

E glasul ce se pierde-n eri și faze

Sburlite ca-n al morții paradis.

Neant și zări,

Colind de gânduri și de urări

Sclipiri, văpăi de patimi și nădejde

Sculpturi de haose și abisuri prinse-n
creste
Vulgare și pribege,
De-ar ști în crama visului să lege –
Trena năzuinței noastre sfinte
Pe val de gând,
Spre val, pe val, biruitor, fierbinte !
(Teo Vrăsmaș, 10 Mai 1950)

Altă inscripție

10 Mai 1950

Nu urc pe înălțimi să caut turme
Ci urc să caut liniște și har
Să pribegesc prin munți strein hoinar
Să mor apoi sfârșit și fără urme;
Tejgheaua plină, a muiatei inimi,
Să verse promoroaca și urzeala
Ce mi-a mînat spre năzuinți pedala
Scoțându-mi din beția vieții spini-mi
Din codrii verzi de brad cu dulci
izvoare
La stânca temeliei prinsă-n vis
Să urle tot ce omul a învins
Și tot, ce n-a putut găsi nicicînd sub
soare!
(Theo Vrăsmaș)

Dincolo de cumpăna zărilor...(?)

Dincolo de cumpăna zărilor !
În luminișuri de lumi necunoscute
În întunecimi ce n-au căpătâi
În suflete înjunghiate cu pumnalele
păcatului,
Și pline de blestemul crucilor
Din marginea satului!
O! Voi oameni! și vremuri!
Acestea vă sunt aripele ce vă-nalță
Pornind pe drumul cel mai greu
Pe drumul descătușării de păcat
Am lăsat,

Tot duhul care la băgat în mine
Hristos – Dumnezeu!
Să-mi blestem soarta și anii
Aici la răscruce de vremuri,
Cînd țara nu pot să mi-o mai cînt nici
eu
Nici dușmanii!
Cînd primăvara cerșește florile
Cu cari se-npodobeau altădată
Și-acuma e cea mai săracă fată!

Cumplite sunt pedepsele tale
Doamne!
Oameni care-și închinău ție viața mai
ieri
Doamne! Azi îți sunt dușmanii cei
mai cumpliți
Și de-ar putea te-ar sfîșia în dinți
Acolo-n cer!
Statuile dreptilor sunt sfărîmate
Și-n locul lor s-au postat, avansînd în
păcate!
Perceptorii răului!
Oh! Oameni răi, străini de cer!
Dece nu am un braț de fier
Cu care să lovesc!
Nu ca nemernicul ci ca păcătosul
Nu ca cei cu ură în suflet hapsân,
Ci ca un adevărat creștin
Ca un român!
(10 Martie 1952)

Jur pe-un chil de vermuth

Jur pe-un chil de vermuth
De-a nu mai mă îmbăta
De-a nu mai merge la femei
De-a fi om cinstit
De-a nu mai strica banii
De-a nu mai face prostii

13 Octombrie 1952
(Theo Vrăsmaș, 13 Octombrie 1952)

Când răii-și tremură cuvântul (?)

Când răii-și tremură cuvântul
Și bunii-și deapănă tristeți
Când oameni răi din calea-afară
Îți sgrumă drumu acestei vieți

Piatra de-ncercare, hotar a
neisprăvitului împreună al sufletului,
trup ne mahnit de miluinți și paza rea
a timpului ce-l trecem pe punți fără
sfârșit.

Cu tremurul mâinilor mele bolnave nu
pot să-ți îndestulez pofta nebună de
carne și sânge de om nevinovat

Cu tremurul mâinilor nu pot altceva
decât să-ți ucid orice urmă de dispreț și
calomnie umană, acesta e
vremelnicul, temporalul din mine –
ascultă-mă deci dacă vrei, dacă nu
bate-mă – nemernice om și
calomniator.

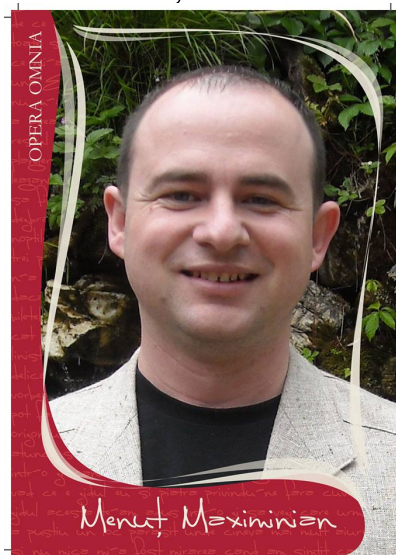
(1950 ?)

Mor uitat ...

(1998 ?)

Mor uitat de lume și de oameni
Mor ocărît chiar de soția mea
Mor blestemat de neamuri și de
semeni
Mor că a apus a vieți-mi stea.
Mor hulit de frații mei, hapsâni,
Mor departe de Bârgăul drag
Mor cu jale că ai mei bătrâni
Au murit plângând lângă al meu
prag...

MENUȚ MAXIMINIAN

Genul frecventat (poet, prozator, eseist)

Studii: Absolvent al Colegiului Național “Liviu Rebreanu” din Bistrița, profil Matematică-fizică - 1998, al Școlii Postliceale de Informatică din cadrul Grupului Școlar de Informatică-2001, al Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de Litere, secția română-etnologie-2006, cu masterat în Etnologie la Universitatea de Nord Baia Mare-2010.

Debut absolut: Răsunetul, 1997-eseu

Debut editorial (titlul și anul): „Confesiuni”, Ed. Arcade, 2004

Afilieri: membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști, al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, al Cenaclului „George Coșbuc”.

Volume: „Confesiuni”, Ed. Arcade, 2004-interviu, „Cartea Diuganilor”, Ed. Karuna, 2006-monografie, „Generația în blugi”, Ed. Karuna 2007-eseu, „Chip de înger”-Ed. Karuna 2007-jurnal, “Pe aripa cerului”, Ed. Karuna 2008-proză, “Rădăcini împrumutate”, Ed. Karuna, Bistrița, 2009-monografie, “Rugăciunea cântată”, Ed. Eikon 2010-biografie, “Vremea sintagmelor”-eseu; Ed. Karuna 2010, “Pomul cu litere”, ”; Ed. Karuna 2011, eseu, “Stop reportofon”, ”; Ed. Karuna 2011-interviu, “Cartea cu coperti de sticlă”, Ed. Semănătorul 2011-biografie, „Cornelia Ardelean Archiudean – Copila de Sub Vii”, Ed. Eikon 2012 -etnologie, „Cartea cu coperti de aer”, Ed. Karuna 2012-interviu, Noduri în haos, Editura Eurobit Publishing House Timișoara-poezie, 2012, *Riturile de trecere*”(în colaborare cu Vasile V. Filip), Ed. Eikon 2012-enologie, „Muchia malului”, Ed. Tipo Moldova-2013-poezie.

A colaborat la periodicele: Director editorial la cotidianul Răsunetul

A publicat în „Timpul”, „Tribuna”, „Literatorul”, „Dacia literară”, „Apostrof”, “Agero”-Stuttgart, Romanian Tribune-Chicago, “Litera Nordului”, „Vatra veche”, „Gând românesc”, “Mișcarea Literară”

Premii naționale și internaționale: Premiul municipiului Bistrița, Premiul pentru promovarea culturii românești – Fundația Progress, Premiul pentru promovarea valorilor neamului –OADOR, Premiul I în cadrul proiectelor culturale inițiate de Fundația Ana, Suceava, Premiul Centrului Cultural Municipal Bistrița, Premiul de excelență pentru creația literară – PROADO, Premiul IGF, Premiul Centrului Județean pentru Cultură, Premiul Casei Românești din Catalonia – Centrul Cultural Român Barcelona pentru creație literară, Premiul de excelență al Festivalului

“Romulus Guga”, Marele Premiu al Ligii Scriitorilor Români, Premiul festivalului de poezie “George Coșbuc”, Premiul festivalului de proză “Liviu Rebreanu”, distincție din partea Uniunii Scriitorilor din România, filiala Sibiu etc.

Traduceri în străinătate: Hilary Elfick-Anglia, Lavinia-Delia Moldovan-Franța, Pere Bessó-Spania

Este inclus în dicționarele „Scriitori români la frontiera mileniului III”, Ed. George Coșbuc, 2009, „Dicționarul culturii și civilizației populare din Țara Năsăudului”, vol. I, Editura Napoca Star, 2009, “Personalități române și faptele lor”, Ed. Panfilius, 2010, Dicționarul Bibliografic LSR, Ed. Dacia XXI, 2011, “Dicționarul Scriitorilor Români de azi”; Ed. Porțile Orientului, 2011, Literatura română. Dicționarul autorilor români contemporani, Ed. Ariel, 2013, Dicționarul critic ilustrat „Scriitori ai Transilvaniei”, alcătuit de Irina Petraș, Editura „Eikon”, 2014

Este prezent în antologiile Scriitori Bistrițeni, Ed. George Coșbuc, tradusă în 7 limbi, în antologia „Pretexte”, Ed. Eikon 2008, “Punți, Bistrița –Giula”, Ed. Eikon, 2009, „Al nouălea cer”, Ed. George Coșbuc, 2009, “Pretexte literare”, Ed. George Coșbuc, 2009, “Boemia”, Ed. Nico, 2010, “Singur” –poezie și proză, Ed. Grinta, 2010, “Antologia scriitorilor români contemporani din întreaga lume”, Ed. Starpress 2011, “Artă sfâșiată-73 poeți contemporani”; Ed. Arhip Art, Sibiu, 2011, “Cuvântul în timp”, Ed. Grinta, 2011, “Antologia prozei scurte transilvane actuale”, Ed. Limes, 2011, “Soltaris-USR Dobrogea”, Ed. Ex Ponto Constanța, în 2011 și 2012, “Bistrița-O imagine a poeziei”, Ed. Limes, 2012, “Meridiane lirice-antologia universal a poeziei românești contemporane”; Ed. Armonii Culturale, 2012, “Cele mai frumoase poezii ale anului”, Editura Adenium, 2014 etc.

Referințe critice

E clar că Menuț Maximinian nu umbrește degeaba pământul.

Alexandru Petria

Tribuna, nr. 260 (1-15 iulie)/ 2013

Cred că menirea lui Menuț Maximinian este aceea ca, după fiecare carte, să fie învingător.

Elena M. Cîmpan

Timpul, noiembrie 2013

O carte excelentă a timpurilor noastre. Autorul este un condeier nemaipomenit.

Doina Drăgan

Heliopolis, martie 2009

Generozitatea subiectului se întâlnește cu disponibilitatea autorului de-a i se opune opacității zilei noastre prin cartea bine scrisă și inspirat editată. Să ne trezim la viața spirituală prin cărți – consemna Mircea Eliade în Încercarea labirintului.

Prof.dr.Valentin Marica

Vatra Veche, aprilie 2011

Tonul îngăduitor cu care învăluie privirea critică, încrederea în reînvierea elanului patriei, glasului "țării țărilor", fraza clară, stilul limpede, căldura mesajului, fac din lectura cărții un moment de înaripare spre deschiderea unui cer îndatoritor.

Antonia Bodea

Făclia, 11 iunie 2012

reocupat de cultura vie și netrecătoare, de credința mărturisită și de tot ceea ce înseamnă înțelepciune și doxologie, Menuț Maximinian, “provoacă” prin scrierile lui, la modul rodnic și

ziditor, nemerniciile și găunoșeniile zilei. Scrie cu profesionalism și competență, are darul de a te face cititorul lui fidel. Și nu e puțin lucru.

Cărțile lui se constituie, după părerea mea, într-un adevărat exercițiu de comuniune. El știe, ceea ce demult am uitat cu toții, să stea de vorbă cu Celălalt, să tăifăsuiască în numele pasiunilor culturale.

Ioan Pinte

Răsunetul, 28 noiembrie 2005

Menuț Maximilian, scrie repede și bine. Iată-l scriind despre vrăji și descântece, despre pana păunului, pana cu o mie de ochi, talisman în stare să ferească de ochiul răului...Și toată scriitura are ceva de tăietură rapidă, de grabă plăcută de genul, hai că avem atâtea de făcut. E aici o scriitură de... scriitor. L-am citit de vreo câteva ori, e așa de bun că-ți vine să-l tot recitești. Pot spune că mizez pe talentul scriitorului bistrițean, pe incisivitate și umor, pe spirit de observație și iubirea de metaforă, pe ce e nou și ce e vechi în scrisul acestui tânăr autor.

Cleopatra Lorințiu

Literatorul, august 2012

Esență de morți

Plutește în vene

Ploaia mărunță și rece.

Spală poiana

Unde odihnesc morții.

Două cruci de lemn

Rezemate pe pământ

Sunt semnul casei părinților.

În ceas de rugă,

Când mâinile împreună

Cer biruință,

Un abur moale țâșnește din pământ.

Îl văd pe tata.

În ochii lui mari,

Negri ca tăciunele,

Oglindește un zâmbet blând.

Aprind o lumânare.

În flacără e chipul bunicii.

Mă mângâie cum o făcea mereu.

Amintirile nu pot fi smulse

Din pieptul copilului orfan,

Chiar dacă au esență de morți.

Sub Țibleș

Din poza galbenă zâmbește mama.
E gătită de mers la joc,
Iar Tâna Ana
Îi pune busuioc la mijloc.

Sub Dealul Secăturii, la umbra nucului,
Bătrâni și tineri bătătoresc glia, an de an,
Doi câte doi, cu haine stămoșești,
Se prind în jocul din Agrieș.

În satul de la poale de rai,
Ceterașii cântă a dor,
Lume se-nvârte în joc bătrânesc,
Tâna privește din pridvor.

Tot neamul e aici.
E al înserării ceas târziu.
Credința e încă la grinda casei.
Sub Țibleș, țaranul are chipul viu.

Calea Pâinii

Pe muntele vremurilor, în satul de dincolo,
Depart, în inima codrului,
Femeia își curăță casa.

Prin colbul fierbinte,
Gătată de sărbătoare,
Cu năframa de foc și cămașa de lapte,
Este timp de patru ceasuri
Pe calea Pâinii.

Cu desagii pe spatele încovoiat,
Coboară la cooperativă.
E Ziua pâinii, Sfânta Sâmbătă,
Iar Dumnezeu se vede în aluat.

Apoi, cu șapte pite, una pentru fiecare zi,
Ia drumul întoarcerii,
Tot pe munți, și pe munți,
Unde dacii sunt liberi.

E vremea leandrilor

Pe ridurile apei neștiute de lac
Chipul sorții șoptește
E vremea leandrilor

Pe apă sau pe nor,
Pe inimi încătușate de dragoste
E vremea leandrilor

Pontonul lacului
Așteaptă speranțele risipite în eter
Doar păsările spin mai cântă
Cu glasul amorțit
E vremea leandrilor

Miros de timp
Împins de vâsla bărcii în larg
E vremea leandrilor

Speranță

De ce nu mă urmezi în cuvinte
Precum inimile se însoțesc în pași de vals

De ce mereu valurile
Par că vin când ele pleacă

De ce ai vândut
Speranța atât de ușor

De ce mâinile tale
Nu se mai joacă
Cu nisipul
Din clepsidra timpului
Amorțit în ceas de rugăciune

De ce chipul știut
Nu mai oglindește raza de soare
O lume mică, o seră de flori
În care trupul tău
Înflorește pe ritm de floare de spin

Scrisoare din Madrid

îți scriu un poem din Madrid
cu gust de expreso fără zahăr
aștept avionul
ce niciodată nu duce spre tine

îți scriu un poem din Madrid
gândul al libertăților
ce nu sunt niciodată îndeajuns
ca să cuprindă lumea

îți scriu un poem din Madrid
pierdut între mii de suflete
chipul ce niciodată nu se arată

îți scriu un poem din Madrid
pe biletul șifonat de lacrimi pierdute
din zări cu miros de leandru

îți scriu un poem din Madrid
ce se înalță ca o săgeată
ce străbate norii
prin cuvinte albastre

Căldarea

În căldarea mare
Încap toate bunătățile lumii.
Grămezile de poame
Dispar pușcate în covată,
În lumina gălbuie a serii.

Vorbă din sat,
Prunele aici, sâmburii dincolo,
Și foc la căldare.

Gură de horincă,
Stâmpărată cu săcărea,
Câte un *zua-bună* de pe drum,
Și noapte cu lună.

În zori de viață,
Silvoiu ajunge în borcane.

Singurătate

Curcubeul mi-a adus oaspeți,
O furnică și un greiere,
Luăm cina la masa tăcerii.

Mă însoțesc în singurătate,
Ca frații de cruce,
Pe bolta vremurilor.

Lor mă tânguiesc,
Le vorbesc ca oamenilor,
Iar ei mă ascultă.

Când drumurile se vor despărți,
Vom renaște
În boabe de struguri.

Liniștea

Clapă ruptă,
Liniștea stă ascunsă.
Mi-am potolit bătăile inimii
Să nu o sperii.
Am tras perdeaua serii,
Am dat lumina la o parte,
Iar ea s-a furișat ca o felină
Lângă mine.
Am lunecat pe coarda vieții
De sus, de foarte sus,
De acolo de unde creasta se pierde
În tumultul sentimentelor.
Niciodată n-am simțit bucuria.
Am intuit-o în gesturile tale
Și atunci am urcat
Pe cărarea lăptoasă.
Tăcerea asurzitoare
Mi-a liniștit inima.
Iarna e iarbă,
Omătul flori.

Picăturile mărunte de ploaie
Îmi rătăcesc inima
Și liniște simplă
Stâmpără zâmbetul.

GHEORGHE MIZGAN

ARIPĂ ASTRALĂ

BAT CLOPOTELE

Dinspre Prut se-aude-o chemare,
Ba, e din Cer, e Vodă cel Sfânt;
La Putna bat clopote tare,
Pe Ștefan îl cheamă, pe Pământ.

Trupul Moldovei să-l vindece
Cum știe, și poate mai bine,
Să-i scoată răul din pânțece
Cu raze, din ceruri, divine.

Din cer, puterea din sabie

S-oprească Prutul din curgere,
Să uște pământul din albie,
Moldovele-s una prin ungere.

.....

Din nou, să curg-apoi în vale,
Uitând de jale și de freamăt,
Lacrimi de bucurie-n cale
Să ude malurile-n treacăt!

ADMINISTRAȚIE MIORITICĂ

Se năpustiră corbii-n Parlament,
De la buget să-mpartă cașul alb,
Îs tari în cioc, subscriu amendament,
Doar pentru ei, votează mielul dalb.

Și stau înfiți pe cracă fiecare,
Din cașu-anterior făcând parai,
Din pielea oilor precare
Și-au tras fotolii de se simt ca-n Rai!

Sunt liniștiți, căci câinii calcă iarba
De sub copacul „bine-administrat”,
Iar vulpile-au plecat din nou la naiba

Și nu mai vin la pomul lăudat.

N-ajunge pe la crăcile din crâng
Mirosul oilor, de câini îndepărtat;
Pășcutul și cu mulsul se înfrâng.
Corbii se-ntrec la cașul închegat.

DE NICĂIERI?

Ne-ai sădit în trupuri stele,
Al Luceafărului gând,
Umbra nopții prin zăbrele,
Gene-n lacrimi, picurând.

Și-ai adus de nicăieri
Tainice lumini astrale,
Potir al dulcii mângâieri
Cu mir de fericire-n cale.

În noi ai pogorât lumină,
Părinți să fim, când ne-ai ales,
Busolă-n cale să devină
Pe drumul greu din Univers.

Încet, ca lacrima-n formare,
Te-ai înălțat de pe covor;

În timp, a noastră preocupare
S-a preamărit de-atâta dor.

Pe cer sunt stele ce clipesc,
Corola lumii mângâind,
Ne cheamă sus, ne pregătesc
Prin crucea vieții priveghind.

Iar tu, de nicăieri venit,
Pe drumul nesfârșirii, drept
Ca o săgeată ai pornit
Din arc să zbori, cu viața-n piept.

ADN POETIC

ÎNOTÂND

Înveșmântat în îndoieli,
Întrezărind împovărarea,
Încremenesc în încercări
Învolburând îndestularea.

Întins, încerc în întuneric
Înțelepciuni, închipuiri;
Înot întinderi îndoielnic -

Înmiresmate-nmuguriri.

LUCIUL LACULUI

Lespezi lucii, londoneze,
Ling lăbuțele luxoase,
Legămate, libaneze,
Lăcuite, languroase...

Luciul lacului la lună
Leagănă licărul lin,
Leagă liniștea-n lagună;
Lumea luptă levantin.

Lin, lumina lucitoare
Levitează limpezind
Luncile liniștitoare,
Luntrea, lacul lăcrimând.

Lângă luntrile lemnoase
Lăstărișul lenevește,
Lișițele lăcomoase
Locuiesc lăutărește.

Lacrimi libere lăsând,
Limpezesc latura lină;

Lângă lutul lunecând
Liniștea luând lumină!

LUNA

Lumina-și limpezește locul,
Lopata luntrei lipăind,
Lovește lăcomoasă lacul,
Licăru-n lacrimi lenevind.

Livrescă, Luna levitează
Luându-și lampa lustruită,
Lisând livezile lansează
Light-legănarea lăcuită!

MESAJE

Mă mint meandrele mugind,
Mustindu-și malul mocirlos,
Mă muștră martorul mărint
Mesajul mării măluros.

Mă miră muntele mocnind,
Murmurul magmei măsluind;

Mândria-mi macină momind
Marmita muncii maltratând.

Mă mut mergând maiestuos,
Mânat, mobilizându-mi mintea,
Mimând martiriul monstruos
Mixez maialul mascând moartea!

NU

Nu neg nevinovate nazuri,
Nu nasc nevrutele nuanțe,
Nelegiuitele năravuri
Nevrednicind noncircumstanțe.

Nu nimicesc noi năzuințe,
Nevrând noroiul nonșalant,
Neputincios neg necredințe
Nestăvilind nămeții-n neant.

Nu navighez, năuc nutrind
Necoapte norme, neștiințe,
Nutresc nelimite noptând
Necunoscute neființe.

RONDELUL REVENIRILOR

Revin retroactiv restanțe,
Recalculări rănind rațiuni,
Remunerând rebeliuni
Regimul recită romanțe.

Răul revine-n relevanțe
Rezidă-n riscuri, reuniuni,
Revin retroactiv restanțe
Recalculări rănind rațiuni.

Revoltele raclând romanțe
Revin retorice rapide
Reinstalând rinoceride
Redobândesc recircumstanțe.

Revin retroactiv restanțe.

SEARA SE SCOBOARĂ-N SATE
(Sonet)

Salcâmul strohăie-n secure
Sacrificat sub semnul serii;
Se schimbă simțurile stării
Silite sadic să se scure!

Seara se scoboară-n sate
Semănând sinistre, sure
Snoave strânse să susure
Stoarse, simple savurate.

Se strâng speranțele silite
Să stingă stările strivite
Sub stâncile sălășuite.

Se scurg singurătăți sub site,
Solemne stavile slăvite
Sub somnuri spastice smintite.

TREMURUL TEIULUI

Tentacule tenebroase
Toarnă toamna timorând,
Triluri tac tendențioase,
Teiul tremură tăcând!

Tocate tije trec tiptil,
Trecuse tunetul tensiunii,
Trântise trăznetul trotil,
Tornada tăvălind tăciunii.

Tresaltă teiul tremurând,
Tăcerea toacă, timpii tainici;
Tăind teluric, tulburând,
Târziu torenții trec tiranici!

IDEI

Iau idei incendiare
Imitând ideologic,
Indicații informale
Invocând imnul ilogic.

Inutil import sublim,
Intuind iubiri ideale,
Inima irigă intim
Intervenții ireale.

Intimul „I”, incoerent
Inundă inimi inductiv,
Iresponsabil, indulgent,
Inegalabil, instructiv!

URA URMEI

Umblă ursul uluit
Urmărind ursoaica udă;

Umbra ulmului urnit
Umple urma umedă.

Uliul urcă urmărind
Uvertura undelor
Unde urletul uimind
Unge ura urmelor.

WISEZ

Visez venind vibrantul vin
Valsând voios, ventricular,
Vâslind, veneticul venin,
Vitalul vers vermicular.

Vibrând viori, violoncele
Vivace, vălurind venust,
Vin visuri valuri-vălurele;
Vreau vinul vechi, versul vetust!

ZÂMBETUL ZORILOR

Zboară zâmbind ziditori,
Zăbale zdruncinând zăvoare,

Zulufii zeilor în zori
Zorind zădufuri zdrobitoare.

Zadarnic zâmbetu-i zorit,
Zăpezile-l zidesc zburlite,
Zănaticul zace zgârcit
Zdrobind zăgazuri zdrențuite.

ZBORUL ZILEI

Ziua zboară zăhăită,
Zgomote zidesc zăbrele;
Zdrențăroasă, zăngănită
Zarea zace-n zărzărele.

ZÂMBETUL ZAMBILEI

Zirconici zorii-s zăvorâți;
Zdrobindu-i zâmbetul zambilei,
Zulufii zboară zdrențuiți -
Zei zidind zenitul zilei.

SANCTUARUL SINGURĂȚII

Acuarelă -
amalgamul artistic
absoarbe albul

Ard așteptări -
apariția Anei
aprinde amorul

Bolta birtului
bogată-n baliverne -
bețivii brumați

Către cultură
cărări chinuitoare -
croncăne corbul

Drumul durerii -
doina despărțirilor
domină dealul

E egal Einstein -
eternitatea este-n
ecuație

Focul femeii
frământă fantasticul -
fluturi favoriți

Gerul gătește
gheața grozavei gârle -
ghete grăbite

Hanul hoților -
Hara hârjonește
hamacul hangiței

Imnul iubirii -
imaculata ie-n
iriși inundați

Înaripații
înghit întunericul -
înmugurire

Jocul judei -
jăratice judecăți
jecmănesc jalbe

Lămpașul Lunii
luminează liniștea -

liliac lila

Lăcrimând Luna

levitează liberă -

luciu lacului

Murmură marea

măcinând malurile -

mormântul martor

Nestăvilite

neliniști navighează -

noapte nătângă

Oșteni osândiți -

obuzele otrăvesc

osemintele

Peste piemont

porumbeii poartă pacea -

parcul primenit

Revin relele -

rânduielele rămân
răstignite-n rugi

Semănătorul -
stelele-s sanctuarul
seminței sacre

Șiroaiele șterg
șuierul șindrilelor -
șura șubredă

Tremurul tihnei -
trec torenții turbulenți
tasând taluzul

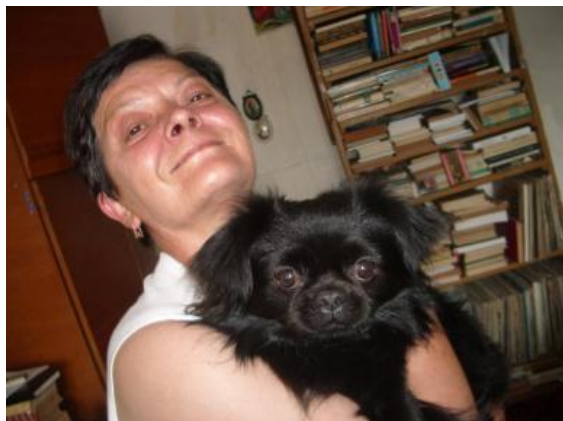
Țipă Țibleșul -
țara țapinarilor
țepuită

Urcă urletul -
uvertura undelor
urmează uliul

Vifor violent -
vuietul valurilor
vânează visul

Zorind zăduful
zeii zboară zâmbitori -
ziua zânelor

VERONICA ȘTIR

Este traducătoare și poetă, membră a Uniunii Scriitorilor din România.
A absolvit Facultatea de Filologie (secția franceză-română) a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și a debutat cu poezia *Noapte senină* în Scânteia pionierului din București.
A publicat traduceri: Jean Paul Sartre-Existențialismul este un umanism, 1994; Focul de artificii al poeziei (antologie de poezie japoneză), Karl Jaspers-Introducere în filosofie; Frunze de arțar (antologie de poezie canadiană de limba franceză); Leonard Cohen- Ciudata muzică străină (poezii) și Nicolae Berdiaev-Cinci meditații asupra existenței, în 2016.
Cărți de poezie originală: Clar de caprifoi; Muguri de iarnă; Ninge și Ningeri (antologie de poezii).

Rugă

Cerul cade
Printre fulgi
Vorbe de iubire
Zac înghețate pe buzele
Îndrăgostite
De departe
Oh, de departe
Vino în zbor
Lance aurie
Ce învinge platoșa
Și circumcide
Inima
În noul legământ

Culori

Ce nebunie de culori
Focul de octombrie
Este filtrat
Prin aerul de sticlă
despicând fascinant
snopul luminii

mozaic de nuanțe
de pe versanții jiului
fierb în pupile
se îmbrățișează
în cazanul magic
al toamnei
se îngemănează

se contopesc
culorile din ochii
îndrăgostiților
paradă nupțială tăcută
risipă de azur și stele
pulbere de aur
pe pleoapele florilor
frunzelor
înainte de a cădea
trimit răvașe
anvelopate
în pene de păun

câte un strigăt
mut de iubire
cade resemnat
pe covorul oriental
sub pașii moi
nepăsători

herbarium

gladiolele
înfocate de zbanghie
iubire spaniolă
coboară la liniște
în beci
cu gherghinele
trandafirii cactușii
fiecare furnză și frunză

cu stăpânul lor
în cămară
coada calului
barba ursului
rochița rândunicii
coada șoricelului
mentă pipărată
doctorul mușețel
chimionul
lămâița
potbalul

traista ciobanului
trei frați pătați
urzica miracolul -
râs vindecă totul
prin propria moarte

moina

moina moina
doina doina
moinim după zilele senine
moinim după soare
frigul scutură oasele
și moina se infiltrează
ca
o ceață lăptoasă
vâscoasă
doinind
topește aurul în tâmple

noapte și lumini

sunt un copac
înfipt în miezul
întunericului
de peste oraș
întorc spatele
felinare
albe roșii mari mărunte
îmi ling
blând umerii cerniți

în față
tremură crengile
fărâmițează
lumini tainice calde
pentru oamenii mici

cu năsucuri lipite
de geamul aburit
așteptând moșii –
bărboșii ce-și ating
prin geam
genele cu fluturii

jucării

demult
aveam o superbă păpușă
cu trup dintr-un
cocean de porumb
o minunată vorbitoare
voiam s-o mărit
trusoul mi-l furniza
o croitoreasă
din vecini
baticuri în culori de păun
pe căpșorul ei pătrat
bluzițe fustițe
pantalonași pulovere
cu pulbere de fluturi

xxx

toamna
când tata scotea
aurul din porumb la
moara cicălitoare
din cocenii
așezați în cruce
pe o masă joasă de nuc

înălțam un coteț
înăuntru cu porcușor
șoricei arici și
cloșca medicală ce mă ciupea
de deget prăbușind
babelul ce-ar fi crescut prin
tavan

cer de vioarele

crai nou
mângâie cu raza
genele pruncilor adormiți

tresare înfiorat
cer de vioarele
lucefărul atârână de geana lunii
se trezește un copil
gângure în ochii mamei
cum
cântă la liră lunii
împăratul

dor bolnav

pe capră sare cosașul
a lăsat în urmă
ierburi amare
în lapte înțepător
cum dorul de mioare
coasa lui
siaj pe valurile verzi
parfumul ierbii
dor întemnițat
dor bolnav
sub lacătul muțeniei

promisiune

măinile tale
sunt
obișnuite cu tăcerile
îi spunea iubitului
cu ochi de căprioară
cum nu ți-aș face mâncăruri
grase
cu ierburi amare

să te îndrăgostești de mine
a doua oară
ți-aș așterne patul cu busuioc
cu cimbru
cu nuiiele de mesteacăn
ți-aș da arvuna gura mea
obișnuită cu șoaptele din
o mie și una de cărți

INTERVIURI

O bistrițeancă stăpânește la perfecție „limbajul” fizicii nucleare

„un salt făcut din carte în carte: dr. Lidia Purghel, de la pasiunea pentru educație fizică, la doctor în fizică și proiectant de centrale nucleare * descoperire recompensată cu Premiul Academiei Române”

Interviu realizat de Victor STIR, Mesagerul, Joi, 06/07/2017

Cum se vede zona Bârgaielor după cei 50 de ani care vă despart de perioada școlii elementare?

În tot acest interval de timp nu a fost an în care să nu vin măcar de două ori să-mi văd părinții din Bistrița, Joseniul bunicii, Piatra Fântânelor. Am fost tristă și am plâns când s-a demolat strada Gării, unde am locuit. Stăteam la nr. 12, lângă familia doamnei general Bălan. Pe strada noastră mai locuiau familiile: dr. Budușan, dr. Bulbuc, dr. Nigulescu, farmacistul Stavar, iar mai spre gară, familia Gagiulescu. Erau familii cunoscute de bistrițenii localnici, pe atunci. După câțiva ani de la evenimentele din 1989, m-am bucurat să văd ce minunate au devenit Bistrița și Valea Bârgaielor, mai ales în ultimii ani. Doar gunoaiele din natură mai trădează faptul că încă nu ne-am civilizat și ne aruncăm ambalajele unde apucăm.

Cum se învăța fizică în vremea liceului pe care l-ați urmat la Bistrița? Grădinița, școala germană și liceul le-am urmat la Bistrița. Fizică se învăța ușor, avea liceul aparatura pe care profesorii o foloseau din plin, făceam multe experimente. Am avut șansa unor profesori excepționali, îi amintesc pe Mircea Călușeriu, A. Florescu, Gubeș, Săcarea. În liceu am învățat fizică și matematică la un nivel mediu, strictul necesar. Eram pasionată de tehnică de mică, mama îmi spunea „minitehnicus”. Eu schimbam siguranțele, reparăm fierul de călcat când se ardea rezistența, dar marea mea pasiune era sportul: atletism, în mod special, iar la handbal eram în echipa școlii. Prima mea nota în liceu a fost un 10 la matematică, la Florescu, și tot la Florescu am luat și un 2, după care „m-am pus cu burta pe carte”. Am recapitulat tot singură, pe vremea aceea nu știam de meditații, cel puțin nu eu.

Cum ați armonizat cele două pasiuni: educația fizică și fizica, foarte diferite? De regulă, rareori cei buni la sport performau în domeniul științific.

La atletism eram foarte bună, performam în multe probe: viteza, săritura în înălțime, lungime, alergare peste garduri, cros. Am diplome și de la suliță și aruncarea greutății, dar la aceste probe câștigam pentru că nu prea erau concurente. La 200 m plat și la cros am ajuns și la faza pe țara. La pentatlon am fost finalistă la faza pe Regiunea Cluj. Nu-mi amintesc ca fizica să fi fost o pasiune. În timpul școlii era o materie pe care o prindeam ușor, încă din clasă. Am dat admiterea la sport, la Cluj. Am picat la anatomie, am scris doar din amintirile de la ore, nu m-am pregătit pentru această probă. După eșec am plecat la bunica, la Joseni, și auzindu-i pe copiii ce culegeau fructe din grădină bucurându-se că nu fac ore nici de fizică, nici de matematică, că nu au profesori, m-am dus la școală să-i ajut, să stau cu copiii, să nu facă gălăgie în orele respective. Directorul m-a angajat ca suplinitor, nici nu știam că se poate așa ceva. Acolo am prins drag de meseria de dascăl. M-a fascinat aparatura de fizică ce stătea prăfuită într-un dulap, nefolosită de ani de zile. M-am decis să dau la fizică. M-am pregătit luând totul de la clasa a V-a până la sfârșitul liceului, atât la matematică, cât și la fizică, și am intrat la Cluj, la Universitatea „Babeș-Bolyai”, unde, bineînțeles, am făcut și atletism.

Care era atmosfera în Facultatea de Fizică a UBB și care au fost profesorii ce au marcat formarea dumneavoastră ca om de știință?

Și aici am avut parte de profesori foarte buni și exigenți. Mă fascina modul de predare al profesorului Mercea de la catedra de fizică atomică. Un dascăl excepțional. La cursurile lui nu puteam să iau notițe, eram atentă la conținut. Cursurile mi le copiam de la o colegă. La electricitate l-am avut pe profesorul Body, care era extrem de exigent, era o bucurie să treci la el și eu am luat 7. Apoi îmi amintesc de profesorul Iuliu Pop, la electro-dinamică și magnetism, la care am luat primul 10. Îmi plăceau foarte mult laboratoarele de fizică atomică cu doamna Fărcaș, cu domnii Znamirovski și Koch.

Exista o componentă ideologică a procesului educativ din învățământul nostru superior, în sensul în care cărțile cu o circulație mai pregnantă erau cele sovietice?

Asta am aflat-o mult mai târziu, în facultate nu știam sursele din care se inspirau profesorii pentru cursuri. Noi le învățam și atât. Nu dispuneam de mijloacele de informare (reviste străine sau internet) care au apărut după ce eu eram deja proiectant la ICPE București, secția CNE (centrale nucleare-electrice).

Ați intrat fără complexe în domeniul proiectării centralelor nucleare. Care credeți că sunt datele per-sonalității dumneavoastră care v-au susținut în acest domeniu?

Da, am intrat fără complexe. Nu prea știam mare lucru despre Centralele Nucleare-Electrice (CNE). Am dorit după terminarea facultății să mă întorc la Bistrița sau în județ, ca profesor, dar de la Inspectoratul Școlar Bistrița-Năsăud mi-au spus că nu au posturi decât de suplinitor (ceea ce eu am făcut fără facultate). La repartitie eram deja căsătorită cu dr. Florian Purghele, absolvent de medicină la Cluj, fost atlet de lot național și locul 4 la Mondialele Universitare de la Torino. Vrând să fie cât mai aproape de Cluj până termin eu facultatea, dr. Purghele a luat repartitia la dispensarul din Parva, județul nostru. Când am ajuns eu la repartitie și nu am găsit loc în Bistrița-Năsăud, am hotărât să urmez specializarea la UBB în domeniul Fizicii Atomice (un fel de „master” de acum). La repartizarea după specializare, iar nu am găsit post în Bistrița-Năsăud și soțul mi-a sugerat să iau ce e mai bun, pentru că el vrea să se specializeze într-un centru metodologic, în Cluj sau București. Având a treia medie pe țară, am ales CNE București, cu gândul să mă întorc la catedra din Cluj-Napoca, la prima ocazie. Soțul s-a specializat în Ortopedie și Traumatologie la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București și acolo a devenit și profesor universitar doctor în specialitatea Ortopedie-Traumatologie. Ca să vă răspund la întrebare, da, nu știam mare lucru despre CNE. Postul l-am luat la repartitie și, deci, m-am gândit că un absolvent poate face față dacă postul a apărut la repartitie. Dar postul meu era vizat înainte de repartitie de fiica unei doamne de la Institutul de Cercetare și Proiectare pentru Electrotehnică, așa că șeful CNE și inginerul șef de proiect au încercat să-mi spună că pentru o femeie e foarte greu. Eu le-am răspuns: „Lăsați-mă o lună, două, să mă conving, și dacă nu fac față, voi hotărî ce voi face”. Așa au trecut primii 15 ani de proiectare în CNE, reactorul de cercetare de la Pitești-Colibași, Centrala „I” cu rușii, apoi s-a virat pe Canada, Fabrica de apă grea, reactorul de la Cernavodă etc. După primele două unități de la Cernavodă, proiectele se repetau și am considerat că e timpul să trec la cercetare. M-am mutat la IFIN-HH (Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară – „Horia Hulubei”). Ca să vă răspund la întrebare mai pe scurt, domeniul fizicii nucleare pare infernal din afară, dar dacă ești ambițios și o iei cu răbdare, ești conștiincios și serios, așa cum se spune despre noi, ardelenii, reușești. Eu așa am considerat, că trebuie să-ți testezi limitele și să demonstrezi prin fapte. E simplu.

Munca de cercetare cere aducerea a ceva nou în continuarea lucrurilor învățate. Am întreba, parafrazând titlul unei cărți a lui Noica: Cum e cu puțință ceva nou în domeniul fizicii? Din folclorul științific a rămas snoava după care, întrebat cum a descoperit legea atracției universale, Newton ar fi răspuns: „Gândind mereu la ea”!

Îmi place Noica, mai știu câte ceva și de la Newton, dar în primii mei ani am avut parte de proiectare obiective nucleare, fizică aplicată, tehnologii nucleare, aparatură de dozimetrie, radio-protecție și o serie de cunoștințe în domeniul fizicii nucleare. Munca de cercetare a început abia după 1986, când m-am mutat la IFIN-HH. Da, munca de cercetare înseamnă să stăpânești bine domeniul căruia îi ești dornic să te dedici, să descoperi zonele cele mai dificile, în care lucrurile nu sunt clare, să cauți răspunsuri la întrebările pe care ți le pui tu sau la care comunitatea internațională nu are răspunsuri. Asta am încercat să fac eu în domeniul fizicii nucleare aplicate, adică în domeniul dezvoltării de noi metode de detecție a radiațiilor și de realizare de aparatură nucleară performantă. Desigur, experiența mea din primii 15 ani de activitate în proiectare obiective nucleare mi-a fost un sprijin real.

Ce a însemnat Premiul Academiei Române pentru omul de știință Lidia Purghele și cum ați primit vestea acordării celui mai înalt premiu științific românesc?

Lucram la teza de doctorat în domeniul metodelor de măsurare a tritiului, un gaz rezultat în urma interacției radiațiilor din reactorul „CANDU” cu apă grea. Desigur, acest izotop al hidrogenului, care este un gaz radioactiv de viață lungă, există și în mod natural, dar în cantități

reduse. Nu vreau să vă introduc în detalii, dar experimentând metodele cele mai moderne de detecție, am combinat o serie de teorii și, întâmplător, am dat peste un fenomen pe care nu-l puteam explica. În urma unor experimente repetate dădeam peste aceeași greșeală, eram sigură că nu am greșit, deși șeful meu spunea mereu: „Repetă calculele și ai să găsești greșeala!”. Ambițioasă fiind, am refăcut experimentele și în alte condiții de fond de radiații. Eram sigură că nu am greșit. Șeful meu a fost intrigat și, fără ca eu să știu, a făcut un montaj cu alte surse de radiații și împreună am ajuns la concluzia că am descoperit o nouă metodă de discriminare a tritiului în câmp mixt de radiații. Aceste rezultate le-am publicat parțial în cea mai prestigioasă revistă de aparatură nucleară internațională. Institutul a decis ca aceste lucrări să le trimită Academiei Române pentru a concura la acordarea premiului „Horia Hulubei” pentru fizică și am fost anunțată că l-am câștigat. Primul lucru a fost să-mi anunț părinții de la Bistrița. Reacția mamei a fost: „Draga mamei, mă bucur pentru voi că nu veți mai avea probleme cu banii toată viața”. Ea nu știa că acesta este doar un titlu onorific și că premiul nu era nici o jumătate de leafă de cercetător (că așa-i la noi).

În 1998 ați devenit doctor în fizică...

La un an după Premiul Academiei, am susținut și teza de doctorat. În paralel cu pregătirea lucrării, am depus și documentația pentru primul meu brevet de invenție, care s-a acordat în anul următor.

Aveți o activitate prodigioasă, reflectată într-o listă de lucrări științifice publicate în țară și străinătate. Domeniul lor este foarte specializat și traducerea la nivelul comun este dificilă...

Lista de lucrări nu este foarte mare, sunt cercetători care au mult mai multe publicații, eu consider că nu numărul este important, ci nivelul calitativ și importanța cotației internaționale a revistelor care au acceptat publicarea. În general, am trimis spre publicare numai lucrări ce au avut la bază un brevet de invenție sau un rezultat experimental deosebit. Eu nu am alergat niciodată după grade și funcții. Am considerat mereu că dacă dovedești valoarea, e suficient ca alții să o aprecieze. La capitolul acesta am fost cam naivă, așa-mi spun cei apropiați.

Ați participat la un mare număr de reuniuni științifice internaționale. Aveau prezențele românești o individualitate, un specific, în concertul abordării unor teme?

Da, după 1989 am participat la destul de multe reuniuni internaționale, la care am fost invitată după acceptarea lucrărilor științifice trimise. În ultimii 18 ani de cercetare, am fost membră în Comitetul Tehnic 45 al Comitetului Electrotehnic Internațional (IEC), care se ocupa cu revizia și elaborarea de standarde internaționale în domeniul aparaturii nucleare. În această calitate de expert internațional am participat la aproape toate reuniunile anuale ale IEC-TC45 și la lucrările pe grupe de lucru (bianuale). Am spus la aproape toate, deoarece în unele perioade Institutul a spus că nu stăm prea bine cu banii și nu mi-am putut susține punctele de vedere referitoare la activitatea realizată. Am avut și experiențe neplăcute: în Japonia mi s-a acceptat o prezentare la un simpozion internațional de tritiu în fuziune și fisiune nucleară, dar știu că nu mi-am putut susține lucrarea deoarece Institutul nu a avut bani să-mi plătească cheltuielile de deplasare. Ar fi fost o mare onoare pentru mine, și cred că și pentru România, să prezint rezultatele experimentale de după teza de doctorat și brevetul de invenție cu metodă nouă de discriminare în câmpuri mixte de radiații. Am divagat puțin de la întrebare, dar am ținut să punctez aceste aspecte. Atunci când ai ceva de spus în domeniul tău și când cunoști bine rezultatele pe plan mondial și știi bine limba oficială a manifestărilor respective, în general engleza, ești apreciat de specialiștii în domeniu. Uneori aveam sentimentul că străinii te apreciază mai mult decât cei din țară. Avem destul de multe rezultate notabile noi, romanii, dar

cred că ne tragem în jos unii pe alții așa de bine, că nu mai ajungem să ieșim cu ele în lume. Abia în 2008 am reușit să prezint două dintre invenții la Salonul Internațional de Inventică de la Hanovra și Paris.

Sunteți un om de știință poliglot. Cum ați lucrat pentru însușirea limbilor străine, cum v-ați motivat?

Nu am prea lucrat, poate am o înclinație sau ușurință nativă. Bunicul meu din partea mamei știa vreo șapte limbi străine. Da, bine, mama m-a dat la școala germană la Bistrița, la liceu, actualul „Liviu Rebreanu”, am învățat franceză și rusă, când am ajuns tânăr proiectant la ISPE București se lucra la proiectul de centrală nucleară cu rușii și m-au trimis la un curs intensiv de limba rusă, apoi s-a „virat” pe centrala tip CANDU și am început să învăț singură, cu un Lingafon editat la Londra, ce avea o carte și 14 plăci pe vinilin cu lecții de pronunție. De la vecinii din Bistrița, familia Sebesteni, am prins ceva maghiară, în deplasări în Italia nu mi-a fost greu să prind și ceva italiană, având aceeași bază latină pe care am învățat-o doi sau trei ani în liceu.

Lumea particulelor subatomice este guvernată de un aparat fizico-matematic foarte greu pentru omul comun. Cum simte omul de știință acele dificile formule, cum îi vorbesc ele dintr-o lume imaginară, aproape poetică?

Așa cum se întâmplă în aproape toate meseriile, studentul iese de pe băncile facultății cu un bagaj insuficient de cunoștințe pentru locul de muncă ce-l așteaptă. Depinde de fiecare dintre noi cum ne raportăm la domeniul în care am decis să ne desfășurăm activitatea. Acum mai sunt și acele masterate și burse de doctorat, cred că este mai facil să te documentezi și să te pregătești în domeniul pe care l-ai ales. Omul comun de care vorbiți este sau nu așa în ceea ce face. Dacă vrei să fii meseriaș bun în ceea ce faci, trebuie să te documentezi cu tot ceea ce e nou în domeniul tău, altfel îți faci doar meseria la modul satisfăcător sau mediocru. De fiecare dintre noi depinde ce facem cu viața și cu calitățile noastre. Fiecare dintre noi trebuie să cunoască formulele cu care are de a face în meseria lui.

Formalismul științific al modelelor atomice pare deosebit de complicat și rezervat numai unei elite excepțional dotate...

Așa am crezut și eu despre cei ce se ocupă de cercetări în fizica teoretică, fizica cuantică, în laseri sau în domeniul fuziunii nucleare. După ce m-am documentat și am participat, din pură curiozitate științifică, la seminarii și conferințe în domeniul respectiv, am vizitat o serie de institute de cercetare din Anglia, Franța, Germania, Japonia, SUA, mi-am dat seama că în fiecare domeniu de cercetare specialiștii sunt oameni normali ca noi, care au făcut o pasiune din munca lor și sunt dedicați domeniului în care profesează. Părerea mea este că un bun profesionist este acela care are deschidere către domeniile conexe și este de dorit să se studieze mai mult, încă din facultăți, cercetarea interdisciplinară. Desigur, este mai greu să acoperi cunoștințe din mai multe domenii de interfață, dar unii reușesc.

„Trebuie ca zestrea umană să o păstrăm în țară și să o prețuim la justa valoare”

Interviu cu medicul ortoped-traumatolog prof.univ.dr. Florian Purghel,
realizat de Victor ȘTIR, Mesagerul, Joi, 10/05/2018

Reporter: Stimate domnule profesor universitar doctor Florian Purghele, activitatea bogată a carierei dumneavoastră, în desfășurare, în domeniul medicinei v-ar „obliga” să transmiteți, în viitor, experiența proprie într-o carte, pentru care am putea face o pregătire în acest interviu. Unde ați absolvit liceul și cum v-ați apropiat de disciplinele de studiu pentru medicină?

Florian Purghele: Am absolvit liceul de informatică la Brașov, localitatea mea natală. În perioada liceului m-am pregătit pentru medicină,

deoarece mama mea era bolnavă și-mi doream foarte mult s-o pot ajuta. De aceea am aprofundat studiul anatomiei omului, chimiei organice și fizicii.

Rep.: Concurența la admitere va fi fost și pe atunci acerbă. Spuneți-mi, vă rog, unde ați studiat și cum vă amintiți atmosfera anilor de facultate?

F.P.: Concurența la admitere, la Cluj, a fost de șapte candidați pe un loc. Examenul de admitere a durat 3 săptămâni. Pe vremea aceea nu se aplicau grilele, corectura făcându-se pe teze scrise. În toți cei șase ani de facultate de medicină generală am locuit în Parcul Iuliu Hațieganu, la cabana sportivă, cum i se spunea. Am absolvit toți anii de studiu cu media peste 9.

Rep.: Care au fost profesorii, personalitățile medicale din universitate care au avut o contribuție remarcabilă la formarea dumneavoastră ca specialist, fiindu-vă, totodată, modele?

F.P.: Dintre profesorii de care îmi amintesc cu mult respect și considerație voi aminti, în primul rând, pe fosta mea diriginta din liceu, doamna profesoară Cărpinișan, iar din perioada de facultate, pe profesorul de anatomie dr. Albu, profesorul de medicină internă dr. Fodor Octavian, profesorul de chirurgie Nană și profesorul de biochimie dr. Manta.

Rep.: Ați practicat sportul la nivel de performanță. Cum a început și cum a evoluat această pasiune?

F.P.: Sportul meu preferat a fost atletismul, atletismul de performanță. Am fost selecționat în lotul olimpic național pentru proba de demifond, la care am fost campion național la juniori și seniori, obținând și locul 5 la Universiada Mondială de la Torino din 1969. Am practicat și schiul, însă mult mai târziu.

Rep.: Din facultate ați fost repartizat în județul Bistrița-Năsăud, la Parva. Care era nivelul dotării medicale a dispensarelor pentru a aplica lucrurile învățate?

F.P.: După absolvirea facultății, m-am căsătorit cu o bistrițeancă, studentă la Facultatea de Fizică a Universității „Babes-Bolyai”, deci am luat repartiția pentru stagiul de 2 ani la țară, la Parva, în județul Bistrița-Năsăud. Acolo am început să mă pregătesc, în condiții foarte vitrege, pentru examenul de admitere într-o specialitate chirurgicală. Uneori, când centrala microelectrică de pe pârâu îngheța, învățam la lampa cu petrol „nr. 8”, care fumega mai puțin. Nivelul dotării dispensarului medical din Parva era subrudimentar, sub orice critică. Cabinetul era amenajat în clădirea din prelungirea muntei comunale. Stagiile făcute voluntar la clinicile de chirurgie și

obstetrică-ginecologie mi-au prins foarte bine, fiind capabil să rezolv o serie de nașteri dificile și să cos plăgi tăiate cu coasă.

Rep.: Dar condițiile de locuire, de viață, pentru un tânăr medic? Ce stare de spirit aveți? Vă gândeați atunci, ca generațiile de azi, că patria nu vă este pe măsură și trebuie plecat din țară?

F.P.: Am locuit în gazdă, plătind chirie lui badea George Finegari, care, fiind paznicul de noapte la primărie, mă și apăra când mă întorceam târziu acasă. De plecat din țară, nici nu putea fi vorba, dar nici nu mi-au trecut prin minte astfel de variante. Unii colegi de facultate, maghiari, plecau în Ungaria, unde practicau și medicină privată (înainte de 1989) și rămâneau acolo.

Rep.: Cum v-ați decis pentru cariera universitară, și nu în provincie, ci chiar în București?

F.P.: După stagiul efectuat la Parva, unde am fost apreciat atât de săteni, cât și de direcția sanitară pentru rezultatele deosebite obținute ca stagiar, am dat examen și am reușit la admiterea în specialitatea Ortopedie. Între timp, soția mea a absolvit facultatea și, negăsind post în Învățământ, în Bistrița sau în județ, a mai făcut un an de specializare în Fizică atomică și nucleară la UBB. După absolvire, nu a găsit nici de data aceasta post în Bistrița și a fost nevoită să aleagă Centrale Nucleare la ISPE București. Eu am fost, astfel, obligat să aleg Bucureștiul ca centru metodologic, pentru a putea fi, în sfârșit, împreună. După absolvirea celor trei ani de rezidențiat în specialitatea Ortopedie și Traumatologie, am ales la repartiziție Brașovul (la București nu erau posturi). După un an am câștigat, prin concurs, postul de asistent universitar la Universitatea „Carol Davila” din București și chirurg ortoped în Spitalul Universitar București.

Rep.: Ați susținut doctoratul, ați parcurs toate treptele ierarhice didactice universitare. Ați predat cursuri, ați făcut cercetare, ați scris. Care a fost crezul dumneavoastră, „focul viu”, cum se spune, în realizarea carierei?

F.P.: În 1989 am obținut titlul de doctor în Ortopedie. Am parcurs toate treptele ierarhiei universitare, iar în 1994, pe când eram șef de lucrări, am fost numit șef de secție la noul Spital de Urgență, „Bagdasar-Arseni”, unde am pus bazele noii secții de Ortopedie. În 2006, am fost numit director medical al Spitalului de Urgență „Bagdasar-Arseni”. În această perioadă am predat cursuri atât pentru studenți, cât și pentru rezidenți, am scris peste 150 de lucrări științifice publicate în țară și străinătate, am fost autor și coautor a 8 monografiilor de specialitate. „Focul viu” în cariera mea a însemnat perfecționarea continuă didactică, științifică, și mai ales practica chirurgicală, atât în țară, cât și în străinătate, după 1989. Am efectuat stagii de perfecționare în Belgia, la Leuven, în Italia, la Institutul Rizzoli din Bologna, în Baltimore și Anaheim în SUA, la Giessen în Germania, în Israel, la Spitalul „Haddassa” din Ierusalim. Am fost președintele AIOD – România, membru al Consiliului Național al Societății de Biomateriale din România și profesor asociat al Universității Politehnice București, la Catedra de Biomateriale a Facultății de Bioinginerie.

Rep.: Întoarcerea dumneavoastră pe meleagurile Bistriței și Năsăudului, unde v-ați început cariera, a însemnat un impuls pentru secția de ortopedie și traumatologie, o mare șansă pentru bolnavi de a fi operați în Bistrița. Ce a însemnat colaborarea cu prof.univ.dr. Mircea Gelu Buta, managerul Spitalului Județean de Urgență la venirea dumneavoastră?

F.P.: În 2014, am cerut, la rugămintea soției, care ieșise la pensie, să fiu transferat din București la Spitalul Județean de Urgență din Bistrița. Am început prin a evalua starea profesională, dotarea spitalului și a secției de ortopedie. Întrebarea care mă obseda a fost: De ce pleacă sau sunt trimiși pacienți către Cluj sau Târgu Mureș?, colegii ajungând într-o postură jenantă de dispeceri medicali. Am discutat cu managerul spitalului din acea perioadă, domnul prof.univ.dr. Mircea Gelu Buta, posibilitatea de schimbare a acestui fenomen, agreând împreună o serie de măsuri referitoare la realizarea unui bloc operator modern și dotarea secției cu materiale de

osteosinteză corespunzătoare, de ultimă generație. Profesorul Buta s-a arătat foarte deschis la propunerile făcute. Cu sprijinul dânsului, al directorului administrativ economist Gabriel Lazany (actualmente noul manager al spitalului) și al factorilor de decizie ai județului, am reușit să avem la ora actuală o secție modernă, care se poate compara cu cele de la Cluj-Napoca și Târgu-Mureș. Acum pacienții aleg să fie tratați la Bistrița, atât cei din județ, cât și din alte zone. În acești 4 ani m-am străduit să introduc cele mai moderne metode de tratament, iar colegii din secție m-au ajutat și și-au însușit cu succes noile tehnici chirurgicale. În secția de Ortopedie au mai venit medici tineri specialiști, de la Târgu-Mureș și Cluj-Napoca.

Rep.: Ați petrecut stagii de pregătire în străinătate, ați realizat și publicat lucrări științifice, participați la reuniuni științifice internaționale. Cum stăpâniți timpul, dacă formularea nu este prea pretențioasă?

F.P.: Așa cum am spus anterior, particip la congrese naționale și internaționale de specialitate și la unele aferente specialităților conexe (chirurgie plastică, reumatologie, medicină alternativă etc). Sunt abonat și citesc reviste internaționale de specialitate și cumpăr cele mai noi cărți apărute pe plan internațional. Munca mea zilnică este intensă, o fac cu pasiune, pentru că îmi iubesc meseria. Îmi ordonez mereu prioritățile și acord fiecărei acțiuni timpul pe care îl merită.

Rep.: Ce ați recomanda unui tânăr medic la început de drum?

F.P.: Energia tânărului specialist trebuie canalizată cu inteligență spre atingerea scopului final. Aceasta înseamnă pregătire intensă, temeinică, continuă și cu multă răbdare pentru obținerea performanței profesionale. Îi sfătuiesc să aibă răbdare, deoarece experiența se acumulează în timp. Să fie îndrăzneți, dar să își evalueze acțiunile cu minimum de riscuri. Să își prețuiască mentorii și să încerce să-i depășească, fiindcă viața este în continuă evoluție și fiecare pas pe loc este o rămânere în urmă.

Rep.: Cariera dumneavoastră academică s-a derulat în paralel cu cea a soției, doctorul în fizică Lidia Purghel, specialist în centrale nucleare, de care noi, conjudețenii, suntem foarte mândri. Ați avut o colaborare, în sensul de sfătuire, susținere reciprocă sau acasă nu discutați despre frământările profesionale?

F.P.: Soția mea încă din studenție a căutat să găsească subiecte de interfață cu medicina. Și-a ales ca lucrare de absolvire Iodul 131, utilizat în diagnosticul tiroidei, iar ca lucrare de absolvire a specializării în fizică nucleară a ales lucrarea „Metode ale fizicii nucleare utilizate în analize medicale”. Prima ei lucrare de doctorat, începută la Cluj cu prof. Mercea și prof. oncolog Chiricuță, a fost în domeniul analizei probelor hepatice de la cobai stresați prin lovire mecanică, cancer și prin arsuri, utilizând aparatura nucleară de top la acea vreme. Nu a putut continua teza, deoarece la repartitie nu era nici un post nici la Bistrița, nici la Cluj și am decis să alegă ce e mai bun. A ales București, centrale nucleare, unde nu a putut continua subiectul început la Cluj. În toți acești ani a participat și participă și în prezent cu plăcere la toate manifestările medicale. M-a ajutat la traducerea unor tehnici chirurgicale din limba germană. Ne consultăm adesea. Îmi împărtășește din cunoștințele ei în domenii de interfață (fizică - medicină). După ce și-a luat titlul de doctor în fizică nucleară s-a făcut o glumă pe seama colaborării noastre: „Acum poate și Lidia să facă injecții pentru că e doctor”.

Rep.: Ne-am întâlnit la concerte de muzică clasică, la deschiderea unor expoziții de pictură. Aș vrea să vă întreb care dintre arte sunt preferatele dumneavoastră și cum interacționează cu profesia?

F.P.: Sunt un pasionat de artă și în special de pictură și muzică, soția mea, de asemenea. În călătoriile noastre prin lume nu am ratat vizite la muzee și concerte. După pensionare, soția mea a început să picteze timp de 3 ani. De când ne-am mutat aici, încă nu i-a revenit cheful, dar sper

să continue. În centrul preocupărilor medicilor și ale artiștilor este omul. Perfecțiunea în medicină devine artă, iar omul tinde mereu spre perfecțiune. Muzica simfonică mă reîncarcă, în special cea a lui Beethoven, Vivaldi și Ceaikovski. Iar dintre pictori îmi plac Rembrandt, Picasso, Tiziano.

Rep.: Cum vi se par vremurile de acum? Trece țara noastră printr-o perioadă foarte grea sau dinamica evenimentelor contemporane este alertă și amestecată?

F.P.: Trăim într-un context social global în care evenimentele se derulează dinamic și nu întotdeauna suntem suficient de uniți pentru a ne hotărî destinele. Trebuie să ne prețuim trecutul și să ne clădim viitorul prețuindu-ne valorile. Am avut înaintași valoroși, avem tineri valoroși, trebuie să-i păstrăm și să-i prețuim.

Rep.: După 41 de ani de București, ați ales să locuiți în Țara Bârgăului. Cum vă simțiți în comunitatea oamenilor aspri și mândri, care nu au avut un parcurs ușor în istorie?

F.P.: În scurt timp ne-am integrat în viața cotidiană locală. Participăm la viața socială și culturală a județului. Ne plac Simpozionul Văii Bârgăului, activitatea Asociației „Speranța Reînviată”, participăm la evenimentele organizate de Societatea de Concerte și cele organizate la Palatul Culturii din Bistrița. Participând la evenimentele amintite am aflat o serie de momente legate de trecutul istoric al județului Bistrița-Năsăud, al Ardealului și al țării.

Rep.: Suntem în anul Centenarului României. Cum întrezăriți dezvoltarea viitoare a țării, cu talentata zestre umană pe care o are?

F.P.: Trebuie să ne păstrăm valorile naționale, iar Marea Unire din 1918 să o considerăm ceva sfânt, de care să fim mândri. Ca să devenim puternici, trebuie ca zestrea umană să o păstrăm în țară și să o prețuim la justa valoare.